

BIBLIOTHECA

FF. PRÆDICATORUM

CONVENTUS

CIVIT. BENITIÆ

Lit.

Pl.

INTRODUCTIO

AD

SACRAM THEOLOGIAM

SEU

DE VERITATE CATHOLICAE FIDEI

~~~~~  
EDITIONIS JURA AUCTORI RESERVANTUR  
~~~~~

INTRODUCTIO

AD

SACRAM THEOLOGIAM

SEU

DE VERITATE CATHOLICAE FIDEI

AUCTORE

Fr. JOANNE LOTTINI

ORDINIS PRAEDICATORUM

Property of

COSA

Please return to

**Graduate Theological
Union Library**

FLORENTIAE

TYPIS S. JOSEPH G. RANGONI

1902

APPROBATIO ORDINIS

Opus cui titulus *Introductio ad Sacram Theologiam seu de veritate Catholicae Fidei* auctore Fr. Joanne Lottini Ordinis nostris a nobis revisum approbamus et pro scholis catholicis, nostri praecipue temporibus, maxime opportunum judicamus.

S. Dominici de Faesulis die 4 Augusti 1901.

Fr. AMBROSIVS LUDDI Ord. Præd.

S. Theol. Lector et Prior Conv. S. Marci de Florentia

Fr. LUDOVICVS FERRETTI Ord. Præd.

S. Theol. Dogm. Professor in Sem. Arch. Florentino

Plane censeo opus cui titulus *Introductio ad Sacram Theologiam, seu de veritate Catholicae Fidei* auctore Fr. Joanne Lottini O. F. esse omnino commendabile, non solum quoad doctrinam in ipso traditam, sed etiam quoad methodum claram et ordinatam qua exponitur et robur argumentorum quibus demonstratur: sunt enim haec derivata ex principiis inconcussis rectae rationis et sanae Philosophiae per D. Thomam illustratis. Quare non dubito affirmare idem opus magnam studiosis opem allaturum in defendenda Doctrina Catholica contra recentiorum sophistarum incursus.

Faesulis die 4 Augusti 1901.

Can. CAROLUS FALCINI

Proton. Apost. ad instar partic. Censor Eccles.

Imprimatur.

Datum Faesulis ex Nostro Palatio Episcopali

die 4 Augusti 1901

✠ DAVID Episcopus Faesulanus.

MARIÆ VIRGINI

MATRI DEI

AD LECTORES

MONITUM

Post Compendium Philosophiae scholasticae ad mentem S. Thomae Aquinatis nuper a me editum (1) praesens opus conscripsi, quod, mea quidem sententia, post expletum philosophiae curriculum tyronibus proponi potest ut per integrum annum fundamenta fidei nostrae et theologiae expendant, falsa systemata, licet iam in philosophia breviter confutata, in ordine ad theologium considerent et rationibus uberioribus ererant, divinae revelationis tum possibilitatem tum factum in tuto ponant, locos theologicos perinde statuunt unde argumenta ad fidei dogmata vel comprobanda vel declaranda sumuntur, et ita ad studium theologiae proprie dictae instructi accedant. Quae omnia in praesenti volumine ordine scientifico ita disposui, ut a primis principiis naturaliter notis primum procedendo, postea ex documentis generalibus historiae et ex factis indubitatis arguendo, media quibus veritates

(1) *Ubi in cursu operis citatur Phil. vel Comp. Phil. ad Compendium Philosophiae Scholasticae ad mentem S. Thomae Aquinatis a me duobus voluminibus editum Florentiae 1900 lectores remitto.*

divinae conserratae sunt et ad nos transmissae rursus in usum tradantur.

Neque, ut primo adpectu fortasse apparet, prolixum nimis et arduum opus pro tyronibus iudicetur; si enim materia exposita consideretur, non talis videbitur abundantia quae noceat brevitati, cum illa praecipue sit in rationum copia sita sit et cum optime possit magister ex allatis rationibus, si velit, principales duas vel tres exponere, aliis relictis, in quibus tamen juvenes si accurate legant, confirmationem aliarum rationum et majorem quaestionis elucidationem invenient. Ita fiet ut unus annus scholasticus, qui quidem in cursu theologico sit primus, pro ista Introductione ad Sacram Theologiam non incommode sufficiat.

PROOEMIUM

1. **Ratio hujus tractatus.** — Cum sacrae theologiae objectum primum sit Deus quoad veritates praecipue quae lumen naturale rationis superant, et quae dicuntur supernaturales, seu ordinis supernaturalis, primae difficultates, quae in sacra theologia solvendae occurrunt illae sunt quae a rationalistis moventur contra existentiam ordinis supernaturalis eiusque manifestationem a Deo factam, et quae sacrae theologiae est veluti fundamentum. Proinde existentia veritatum ordinis supernaturalis ejusque manifestatio contra rationalistas in tuto ponenda est. At praeter difficultates, quae a rationalistis tum contra existentiam ordinis supernaturalis, tum contra ejus manifestationem moventur, aliae etiam difficultates gravissimae occurrunt circa media per quae in cognitionem veritatum supernaturalium omniumque veritatum quae per revelationem Dei habentur pervenimus. Hae difficultates moventur praecipue a protestantibus seu ab iis qui filii Ecclesiae catholicae esse nolunt: proinde etiam contra eos agemus in hoc tractatu.

2. Divisio praesentis tractatus. — Praesens ergo tractatus merito in tres tractatus partiales, qui sunt veluti partes ejus, dividitur: in 1.^a parte *de existentia veritatum ordinis supernaturalis* agemus; in 2.^a parte *de manifestatione* hujusmodi veritatum, seu *de divina revelatione*; in 3.^a parte *de mediis* quibus divina revelatio seu manifestatio transmittitur, seu *de locis theologicis* erit sermo.

3. Principia ex quibus in nostro tractatu arguimus. — In *prima* parte hujus tractatus arguimus ex ratione naturali qua utuntur rationalistae: unde absolute procedimus et ad hominem. Existentia enim veritatum ordinis supernaturalis, si in genere sine determinatione hujusmodi veritates considerentur, optime ostendi potest per naturalem rationem, ut suo loco patebit; non enim hujusmodi veritatum existentia in genere demonstratur a theologia, cum ipsae sint ejus objectum: nulla autem doctrina existentiam sui objecti probat, sed eam supponit. In parte vero *secunda* arguimus praecipue ex historia, nempe per facta tum naturalia tum etiam supernaturalia (e. g. miracula), quae omnimoda certitudine cognosci possunt. Historia autem etiam rationalistae utantur necesse est, si ratione uti non dedignentur; sana enim ratio dicat historiam esse medium cognitionis humanae. Manifestatione autem ordinis supernaturalis probata, et aliquo loco invento ubi veritates revelatae continentur, ex ipso loco, veluti medio, optimo jure arguere poterimus in *tertia* parte ad alia loca cognoscenda, seu alia media ex quibus omnes veritates divinitus revelatae haberi possunt. Quae media dicuntur loci theologici. Universus itaque tractatus, ad theologiam proprie dictam, in qua veritates revelatae in particulari examinantur, erit sufficiens introductio.

PARS PRIMA

De existentia ordinis supernaturalis

PROOEMIUM

4. Ratio et divisio dicendorum in 1.^a parte. —

In prima parte hujus tractatus existentia ordinis supernaturalis probanda est. Sed antequam haec probetur, necesse est ut definitio ordinis supernaturalis tradatur et explicetur: qua declarata, oportet ut systemata philosophica quae existentiae ordinis supernaturalis opponuntur examinentur et refutentur: nam, cum veritas veritati opponi non possit, hujusmodi systemata philosophica vera esse non possunt, et ideo falsa et absurda esse oportet: necesse est ergo ut eorum absurditas philosophice ostendatur, ne alicui periculo sint negandi existentiam ordinis supernaturalis. Refutatis autem ut falsis et absurdis omnibus systematibus (vel saltem

principalioribus ad quae alia reducuntur) ordinis supernaturalis existentiae contrariis, ipsam existentiam ordinis supernaturalis consequitur ut corollarium esse admittendam; tamen hoc non impedit quominus argumenta directa ad eam probandam magisque confirmandam adferantur. Proinde duo in hac prima parte nostri tractatus agenda suscipimus: 1.^m refutare omnia systemata quae existentiae ordinis supernaturalis adversantur; 2.^m probare et confirmare existentiam ordinis supernaturalis. Quae duo ratione naturali praestabimus.

5. Systematum adversantium ordini supernaturali duo genera. — Systemata autem quae existentiae ordinis supernaturalis opponuntur in duo genera distribuimus. Ad primum genus pertinent ea quae per se et directe existentiae ordinis supernaturalis opponuntur, et ad hoc inducta sunt et inducuntur seu defenduntur a multis ut habeatur fundamentum negandi ordinem supernaturalem. Haec systemata ad tria reduci commode possunt: idest ad Materialismum, ad Kantismum et ad Transcendentalismum, qui dicitur etiam speculativismus, seu etiam ontologismus pantheisticus. Ad alterum vero genus pertinent ea quae, licet directe et immediate non opponantur veritatibus ordinis supernaturalis, tamen quodammodo opponuntur vel quatenus ex primis systematibus derivantur et sunt quaedam modificationes ipsorum, vel logice ducunt ad negationem ordinis supernaturalis saltem objectivi. Hujusmodi sunt: *Transformismus*, prout docetur a quibusdam, qui licet sit omnino absurdus, non tamen opponitur ordini supernaturali sicut materialismus, sed satis indirectius, ut patebit ex dicendis suo loco; 2.º *Ontologismus*, non quidem pantheisticus, prout docetur ab Hegelio, sed

prout docetur a quibusdam catholicis, qui tamen logice ad Ontologismum Kantianum vel Hegelianum ducit, ut suo loco patebit, et est duplex: idest Ontologismus Giobertianus, et Rosminianismus.

6. Ordo quo haec systemata examinabimus. — Haec systemata refutantes, incipiemus ab *Hegelianismo*, quia Hegelianismi absurditas magis manifesta est, cum in ipso negetur principium contradictionis, et sit ultima illatio aliorum systematum; 2.º Dicemus de *Kantismo* qui potest considerari ut legitima illatio materialismi, seu positivismi, seu sensismi, in quo universalium et naturarum seu substantiarum realitas negatur et universalia esse puros conceptus adseritur; et 3.º tandem de ipso *Materialismo* qui est vera radix omnium errorum et aliorum systematum.

Quibus systematibus refutatis, statim de aliis tribus erit sermo: ordine tamen inverso procedemus in eis examinandis et refutandis. Unde 1.º loco Transformismus, prout a quibusdam ponitur vel positum est, refutabitur; 2.º loco Ontologismus Giobertianus; 3.º loco Rosminianismus refutandus erit.

CAPUT I.

Notio et divisio ordinis supernaturalis traditur

7. Ratio capitis. — Tam catholici, qui existentiam ordinis supernaturalis admittunt, quam rationalistae, qui ipsam existentiam negant, oportet ut nomine ordinis supernaturalis idem intelligant; secus nomini vana inter eos erit disputatio. Si ergo rationalistae aliud intelligant tali nomine ac ca-

tholici, prius instruendi sunt, seu explicandum est quid a catholicis intelligatur nomine ordinis supernaturalis.

8. Quid intelligatur nomine naturae. — Nominē naturae generatim intelligimus id per quod res aliqua constituitur id quod est in propria specie et complectitur tum id in quo cum aliis rebus convenit, tum id in quo ab aliis rebus differt; e. g. nomine hominis intelligimus animal rationale; homo enim, seu natura humana, per animalitatem et rationalitatem constituitur id quod est in propria specie seu essentia specifica: unde natura sic accepta dicitur etiam essentia (cf. *Phil.*, v. I, n. 12 et n. 234). Ex natura intelliguntur sequi proprietates quae eidem proportionatae esse debent; et ideo virtutes operativae, quae proprietates quaedam sunt. Natura in hoc sensu accepta non est una tantum, sed multiplex; proinde multae naturae seu essentiae considerantur: hujusmodi naturae in varias categorias dividuntur, quarum tamen una, quamvis possit includere quasdam, tamen perfectiones omnes quae sunt in altera non includit (*Phil.*, n. 12). Nominē ergo naturae intelligimus id per quod res aliqua constituitur in proprio genere et propria specie; quandoque autem, imo et saepe nomine naturae intelligimus *complexum omnium rerum quae in genere vel specie continentur*. Nos in praesenti nomine naturae intelligimus *id per quod res aliqua substantialis constituitur in proprio genere et specie*.

9. Quid intelligatur nomine ordinis supernaturalis. — Nominē ergo ordinis supernaturalis intelligitur ordo rerum, quae supra naturam modo explicato positae sunt: unde supernaturale dici potest *id quod supra naturam positum est vel id quod naturam excedit*.

10. Discrimen inter naturale, supernaturale et praeter naturale. — Hinc de facili patere potest discrimen quod intersit inter *naturale*, *supernaturale* et *praeternaturale*.

Naturale dicitur aut quod naturam modo explicato constituit, aut ab ipsa natura intentum ab eius viribus procedit, aut est ei ejusque viribus proportionatum.

Supernaturale vero dicitur quod ipsam naturam perficiens eam excedit, aut id quod per vires naturae attingi propter ejus excessum et improporcionem non potest, sive per cognitionem, sive per causalitatem.

Illud vero quod a viribus naturae procedit ex aliquo defectu et a natura non intentum dicitur *praeternaturale*; e. g. monstrum, quod nascitur, dicitur *praeternaturale*.

11. Supernaturale duplex distinguitur. — Supernaturale, quod per vires cognoscitivas naturae intellectivae attingi non potest, dicitur *supernaturale* quoad *cognitionem*, seu quoad *cognoscibilitatem*: supernaturale autem quod per vires naturae effici nequit, utpote his improporcionatum, dicitur *supernaturale* quoad *causalitatem*, seu quoad *efficientiam*.

12. Supernaturale absolutum et supernaturale relativum. — Supernaturale *relative* dicitur, ut patet ex tradita explicatione, nam idem est ac *id quod supra naturam positum est*; unde importat relationem superioritatis ad naturam: tamen distinguitur in *absolutum* et *relativum*.

Absolutum dicitur illud quod superat quamlibet naturam *substantialem* ejusque vires ex ipsa natura emanantes, sive singillatim sumptas, sive collective cum aliis, seu: quod superat etiam comple-

xum naturarum quae in specie vel genere continentur.

Supernaturale relativum est illud quod superat seu excedit aliquam determinatam naturam, e. g. intelligere est supernaturale lapidi.

13. Supernaturalis quoad cognoscibilitatem duplex consideratio. — *Supernaturale* quoad cognoscibilitatem dupliciter considerari potest: 1.º ex parte *medii objectivi* quo facultas cognoscitiva utitur ad cognoscendum (1); 2.º ex parte *virium* ipsius facultatis cognoscitivae.

Si *supernaturale* sumatur ex parte *medii objectivi*, dicitur *supernaturale objectivum*, seu *ontologicum*. Si *supernaturale* sumatur exclusive ex parte *virium* ipsius facultatis cognoscitivae, dicitur *supernaturale subjectivum*. — Supernaturale sumitur ex parte *medii objectivi*, quando facultas cognoscitiva non habet objecta seu media objectiva proportionata ad cognoscendum objectum, quod ideo supernaturale dicitur; e. g. mens humana, imo quaelibet mens creata, non habet medium

(1) Nam medium objectivum adsumptum ab intellectu ad cognoscendum potest esse diversum justa diversitatem intellectus; e. g. media objectiva adsumpta ad cognoscendas conclusiones sunt principia per se nota. Unde unum objectum potest esse medium ad cognoscendum aliud objectum; imo quando objectum immediate et per se cognoscitur, dici potest quod sit et objectum *quod* et objectum *per quod* cognoscitur. Unde dicimus quod Deus cognoscit se per essentiam suam seu per seipsum (cf. *Ph.*, v. II, n. 175). Aliud est medium objectivum quo utitur intellectus humanus ad cognoscendum, aliud quo utitur intellectus angelicus, aliud quo utitur intellectus divinus. Intellectus humanus utitur objectis sensibilibus, intellectus angelicus utitur essentia sua et objectis intelligibilibus, intellectus divinus utitur essentia sua per quam se et alia a se perfectissime cognoscit.

sufficiens ad cognoscendum ens infinitum perfecte in se, quia nullum objectum finitum, quod solum est proportionatum intellectui finito, est sufficiens ad ens infinitum perfecte et in se cognoscendum. Supernaturale vero sumitur exclusive ex parte virium ipsius facultatis cognoscitivae, quando ipsa virtus cognoscitiva, quamvis habeat medium objectivum seu objectum proportionatum ad aliud cognoscendum, ipsa tamen deficit; et ad hoc cognoscendum, quantum ex tali medio cognoscibile est, non pervenit; sicut per principia naturaliter nota multi non possunt pertingere ad cognoscendas conclusiones scientificas, quae proinde illis sunt supernaturales.

14. **Supernaturale tum objectivum, tum subiectivum, potest dividi in supernaturale absolutum et relativum.** — Supernaturale objectivum vel dicitur tale respectu cuiusque intellectus finiti in sua essentia, ex eo quod ad ipsum cognoscendum nullus intellectus finitus habet medium objective sufficiens, sicut e. g. ad cognoscendum ens simpliciter et undequaque infinitum consideratum prout est in se; et habetur supernaturale *objectivum absolutum*; vel supernaturale objectivum dicitur tale respectu alicujus intellectus finiti; ex eo scilicet quod ipse prout est in sua specie, non habet medium objectivum sufficiens ad cognoscendum objectum, quod ab intellectu finito superioris naturae et speciei cognoscitur; sicut intellectus humanus non habet objectum seu medium objective sufficiens ad cognoscendam naturam angelicam prout est in se; et hujusmodi objectum dicitur supernaturale *objectivum relativum*. — Item supernaturale *subiectivum* dicitur *absolutum* si, etiam dato medio proportionato ad objectum intelligendum, per quod

intellectus intelligat, nullus intellectus tamen finitus potest illud cognoscere, quantumcunque ejus vires augeantur; et sic nos dicimus essentiam divinam *comprehensive cognoscendam*, esse objectum supernaturale *subjective absolutum*: dicitur autem supernaturale *subjective relativum*, si solummodo aliquis intellectus creatus, licet penes se habeat medium proportionatum ad illud cognoscendum, attamen non cognoscit, quia ejus vires deficiunt a cognitione, utpote inferiores viribus alterius intellectus creati.

CAPUT II.

De Transcendentalismo

15. **Exponitur doctrina transcendentalismi.** — *Transcendentalismus* admittit unum *ens* tantum, quod dicitur *absolutum*, seu *idea* antonomastice, in quo vel in qua sunt omnia, et ab ipso absoluto non distinguuntur, sed sunt *ipsam absolutum*, seu *idea* diversimode considerata. Ad hoc intelligendum fingamus 1.º existere *mentem unicam*, quae sit ipsa imaginatio et ipsa mens humana, quae sit per se essentialiter repraesentativa seu expressiva eorum quae ab ea cognoscuntur non per species seu ideas a se distinctas; 2.º fingamus etiam alia objecta non extare, nisi ea quae in statu somnii apparent. In hac hypothesis sequeretur quod in ipsa mente non ideae essent, sed ipsamet per se esset *idea* omnium expressiva, et quidem unica idea, licet diversae ideae conciperentur, quae in hypothesis non essent nisi varii aspectus illius; unde ipsa antonomastice dici

posset *idea*. — His positis, exponendum est breviter systema hegelianum. Hegelius ponit unam *ideam* tantum, quam vocat τὸ *absolutum*, et dicit omnia, quae a nobis cognoscuntur, non esse extra mentem nostram, sed esse puras repraesentationes et expressiones illius. Distinguit autem triplicem statum seu gradum in *idea* quae, juxta Hegel, est mens, et dicitur τὸ *absolutum*: primus gradus seu status est antequam cognoscat objecta, quae naturalia dicuntur; hujusmodi status est imperfectissimus et est primus et infimus gradus, et vocatur τὸ *fieri*: *idea* sic considerata est objectum logicae. Sed in hoc statu ipsa non sistit, incipit enim se explicare objecta naturalia cognoscendo, seu in se ipsa repraesentando, nam haec non sunt nisi quaedam repraesentationes illius, in doctrina hegeliana: dici ergo potest ipsam mentem seu ideam evolvi et explicari per hoc quod naturalia objecta cognoscit: in quo statu objecta videntur ei esse aliquid ab ipsa distinctum, quamvis non sint nisi repraesentationes seu aspectus illius, ut est *idea*; unde habetur *secundus status*, seu *gradus*: qui dicitur *status naturae*. At hic non sistit evolutio hegeliana, nam *idea* tandem ad se redit per reflexionem, et videt *omnia* esse τὸ *absolutum* seu seipsam, et *absolutum*, idest ipsam *ideam*, esse omnia; et habetur tertius et ultimus status seu gradus illius *ideae*, seu habetur *idea* et *absolutum* in suo ultimo complemento. *Idea* in hoc tertio statu considerata proprie dicitur *spiritus*.

16. Processus Hegelii. — Hegelii processus autem est hujusmodi: Si ab individuis seu a notis individuuantibus per intellectum fiat abstractio, habetur natura specifica, e. g. si abstrahatur a Petro, a Paulo etc. habetur *homo*, qui est species infima

(*Ph.*, v. I, n. 12), item dicatur de individuīs aliarum specierum. Si autem fiat abstractio a speciebus infimis, habetur genus proximum; e. g. si abstrahatur ab *homine* et *bruto*, habetur *animal*. Si autem abstrahatur a generibus infimis habetur genus subalternum, e. g. habetur *civens* etc.; et tandem per novam abstractionem habentur genera suprema, *substantia* scilicet et *accidens*; a quibus si iterum fiat abstractio, habetur *ens* quod est unum de transcendentibus (*Ph.*, v. I, n. 21 et 227). Et quamvis *ens* sit quid simplicissimum ita ut abstractio ab eo amplius fieri non possit (*Ph.*, v. I, n. 231); tamen Hegel prosequitur suam abstractionem et abstrahit ab *ente* et a *non-ente*; et dicit quod per huiusmodi abstractionem habetur *aliquid* quod est *enti* et *non-enti* commune, quod proinde praedicatur de *ente* et de *non-ente*, et est id in quo *ens* et *non ens* conveniunt.

17. Conclusio Hegelii. - Ex quibus Hegel concludit quod illud in quo *esse* et *non-esse* conveniunt est commune τῷ *esse* et τῷ *non esse*, et tamen neque est *esse* neque *non-esse*, est enim aliquid abstractius et communius et ipsum vocat τὸ *fieri*. Inde probat vel probare intendit quod *ens* et *non ens* sunt unum et idem dicens non habere in se ut ad invicem differant, utpote utrumque simplicissimum; et inde negat veritatem principii contradictionis (cf. *Ph.*, v. I, n. 181). Insuper addit quod τὸ *fieri* est τὸ *absolutum* et dicitur antonomastice *idea* quae ab hoc suo statu imperfectissimo evolvitur, actu semper plura et plura repraesentando; nam ab initio cum sit in statu omnino potentiali et indeterminato, nihil exprimit seu nihil repraesentat. Unde quidquid est nihil est aliud quam expressio et explicatio seu evolutio illius *ideae*, ut supra (n. 15) explicatum est.

18. Transcendentalismus respectu ordinis supernaturalis. — In hac doctrina, ut patet, negatur existentia ordinis supernaturalis; nam non ponitur nisi unum ens, quod *absolutum* seu *idea* dicitur, et omnia quae sunt, non sunt nisi repraesentationes huiusmodi ideae; nihil est ergo supra hanc *ideam*, quae est finis omnium evolutionum, seu mutationum quae considerantur esse in natura: imo illa idea est omnia; et omnia, cum non habeant nisi esse repraesentativum et ideale, quod tamen etiam reale dicitur, non sunt nisi aliquid (seu aspectus) ipsius *idea*e quae est repraesentatio omnium.

19. Conclusio. *Systema Hegelianum est omnino absurdum, et reiiciendum.*

Prob. Illud systema doctrinale est omnino absurdum et reiiciendum, quod est contra ea, quae per se primo, immediate et directe a lumine naturali intellectus exhibentur menti ut vera. Atqui doctrina hegeliana exposita, seu systema doctrinale hegelianum, est contra ea, quae per se primo, immediate et directe per lumen naturale rationis exhibentur menti ut vera. Ergo systema doctrinale hegelianum est omnino absurdum et reiiciendum. — *Major* patet; nam ea, quae per lumen naturale intellectus per se primo, immediate et directe menti exhibentur ut vera, debent esse norma eorum, quae per ratiocinationem, seu per studium et inquisitionem, habentur: conclusiones enim, seu veritates scientificae, quae per reflexionem habentur, ut vera admitti non possunt nisi resolvantur in principia immediate et per se nota: multo minus admittenda sunt si iis, quae primo et per se nota sunt, opponantur (*Ph.*, v. I. n. 109). *Minor prob.* ex eo quod per lumen naturale intellectus objecta naturalia ut omnino distincta ab *idea* seu a subjecto cogitante per se primo directe et immediate menti exhibentur; e contra do-

ctrina hegeliana negat hujusmodi distinctionem et ponit identitatem. Insuper ideale et reale exhibentur menti tamquam omnino distincta, et quidem ineluctabiliter, a lumine intellectus: non autem aliud lumen praesto est nobis quam lumen intellectus quod sequi debeamus.

2.º Idea hegeliana in primo gradu considerata est in potentia, ut patet; est enim τὸ *fieri* quod est intrinsece quid potentiale; sed hoc patebit etiam magis si idea hegeliana in primo statu consideretur per ordinem ad secundum et ad tertium; sic enim melius ejus potentialitas apparet, imo evidentissima est. Igitur in hoc systemate prius est potentiale quam actuale, prius est potentia quam actus. Atqui simpliciter loquendo prius est actus quam potentia, et nonnisi absurde conceditur prioritas potentiae potius quam actui. Ergo hoc systema est omnino absurdum. — *Prob. minor.* In primis verum est quod in his quae procedunt de potentia ad actum prior est potentia quam actus, sed omnino absurdum est adserere quod hoc semper sit in natura. Nam si actus non praecedit potentiam simpliciter loquendo, sequitur quod omnia quae concipiuntur existere fuerunt in potentia et nihil omnino in actu. Sed tunc nihil fuit quandoque in natura; nam ea quae sunt in potentia ideo dicuntur esse in potentia, quia possunt esse, sed non sunt. Si ergo actus potentiam non praecedit, sequitur quod aliquando nihil fuit in rebus. Sed ex nihilo nihil fit, et in praesenti casu habetur nihilum non solum per negationem alicujus subjecti existentis, sed etiam per negationem causae. Ergo nihil esset nunc in rebus.

Confirmatur 1.º: Videmus quod illud, quod non erat et incipit esse, puta animal, supponit aliquem actum a quo sit; et intantum aliquid dicitur et est

possibile, quatenus habet fundamentum suae potentiae et possibilitatis, quod fundamentum est actus, est res actualiter existens; sic ex arbore actu existente habetur arbor, ex animali animal etc., unde quo major est potentia, vel quo plures sunt res quae possunt reduci in actum, eo majus requiri fundamentum hujus potentiae manifeste apparet. Atqui ea quae sunt et possunt esse, infinita sunt. Ergo ut proportionatum fundamentum ponatur, necesse est ut actus, qui infinita in potentia praecedat, sit infinitus. Non ergo *τὸ fieri* sine aperta adsurditate potest poni ut principium primum omnium, quae possibilia sunt.

Confirmatur 2.º: Fundamentum actus non potest esse potentia; nam potentia, quatenus potentia est, importat negationem actus, et ideo pura potentia negationem cujuslibet actualitatis, quae exprimitur per verbum *est*, nam quod est, actu est, ut patet. Atqui negatio cujuslibet actualitatis importat negationem existentiae, quae est actualitas. Ergo fundamentum actus esset non existens, nihilum nempe: hoc autem absurdissimum est.

3.º Prob. insuper ex ipso *fieri*: Nam *fieri* passivitatem importat, est enim verbum passivum. Atqui fieri supponit facere, quod importat actionem a faciente progredientem. Ergo omnino absurdum est ponere *fieri* ut primum principium omnium, quae in natura sunt.

4.º Si illa idea ex primo statu potentiali prout est in fieri evolveretur, et explicaretur usque ad 2.^m et ad 3.^m gradum sine influentia alicujus principii anterioris in ipsam, se ipsam perficeret, imo summopere perficeret se, cum in primo statu sit imperfectissima, ut patet, et post evolutionem in summo gradu perfectionis constituatur. Atqui repu-

gnat omnino ut res perficiat seipsam sine influxu superioris agentis; nam perficere se est addere sibi aliquid quod per se non habetur, si enim quis per se illud haberet, jam perfectus esset, neque seipsum perficeret; si autem per se illud non habet, sibi per seipsum et a semetipso dare non potest, ut patet evidentissime.

5.º Insuper processus argumentationis est absurdus et argumentum Hegelii est sophisma. Nam Hegel vult probare quod omnia sunt unum neque ad invicem distinguuntur, proinde identificantur cum idea. Certe Hegel, ut hanc suam conclusionem probet, oportet ut ex quibusdam principiis per se notis procedat, quae principia oportet ut sint certiora ipsa conclusione. Ea autem quae sunt notiora non sunt reiicienda ut falsa ut admittantur aliqua obscuriora, licet etiam haec vera videantur; sed, si est oppositio, ea quae clariora sunt ut vera sunt praefenda, ut patet. Atqui quod res distinguantur ad invicem ita manifestum est nostrae menti ut nullum aliud principium tanta claritate gaudeat; et ipsa principia assumpta ab Hegelio ad suam illam conclusionem deducendam tanta claritate non polleant sicut hoc principium: *res distinguuntur ad invicem inter se se*. Ergo non est amplectenda illa conclusio Hegeliana de unitate omnium, cum importet negationem illius evidentissimi principii. Adde quod illa illatio ex principiis per se notis deducta non adseritur nisi a paucis Hegelianis, dum e contra fere omnibus philosophis nonnisi intricata et obscura apparet. — Sed insuper illam conclusionem esse omnino sophisticam de facili:

6.º *Prob.* ex processu argumentationis Hegelii. Nam Hegelius procedit per abstractionem a differentiis ad genus commune speciebus et a generibus

inferioribus ad superiora, et insuper a generibus superioribus ad transcendentia. Sed quid dico ad transcendentia? Etiam ad negationem ipsorum transcendentium; in quibus omnibus differentias fingit. Fingit ergo differentiam inter *ens* et *non ens* et adsurgit ad aliquid altius, ad aliquid communius, nempe ad *fieri*, quod dicitur esse et non esse, et fingitur principium omnium rerum existentium et possibilem. Atqui hic processus est omnino absurdus. Nam absurdus est imprimis, quia in transcendentibus differentias fingit, nam differentia sicut et quaelibet res sub transcendentibus continetur; transcendentia enim ideo dicuntur transcendentia, quia omnia genera, omnes species et omnes differentias transcendunt, et sub se omnia continent, ac proinde in omnibus includuntur; ab ente ergo nulla abstractio fieri potest, quidquid enim ab aliquo abstrahitur est ens. Igitur ex hac parte abstractio Hegeliana ad habendum *fieri* est omnino absurda. Sed insuper etiam magis absurda est si consideretur in ordine ad *non esse*. Nam quid est *non esse*? Negatio *τὸν* *esse*, ut patet: sed negatio non ponit aliquid, sed removet, destruit; nam ad ponendum aliquid, quidquid sit illud, affirmatio inducta est, et ad removendum ipsa negatio, quod maxime valet de *esse*; nam *esse* simpliciter acceptum non designat hoc potiusquam illud objectum, sed stat pro omnibus omnino *rebus*; cum dico *non homo*, excludo quodlibet individuum naturae humanae; si dico *non animal*, excludo quodlibet individuum naturam animalis habens; et si dico *non esse*, nego quodlibet individuum in natura existens et quidquid in natura concipi potest praeditum aliqua existentia. Unde dicens *non esse* idem est ac si dicat: *nulla res, nihil omnino*. Sed in nihilo potest ne aliquid

reperiri cum ente commune? Certe ingenium speciale et elevatum requiritur!! Ingenium quod summa stultitia est!

7.º Cum Hegel abstrahit ab *esse* et *non esse* vel per *non esse* intelligit *non ens* reale quod tamen est possibile, vel intelligit *non ens* reale et *non ens* possibile, seu impossibile. Si intelligit *non ens* reale quod est mere possibile, tunc abstrahit aliquid quod est commune enti reali et possibili, quod proinde formaliter acceptum neque reale est neque possibile, et ideo in se est nihil, seu impossibile: si autem intelligit *ens* impossibile, tunc id quod abstrahit est absurdum.

8.º Sed supponamus per aliquod instans, licet absurde, posse abstrahi aliquid commune ab *esse* et *non esse*. Hoc aliquid erit ne existens in rerum natura? Minime gentium; nam abstractio de qua loquimur est pura consideratio intellectus diversarum rationum, quae tamen in re seperari et realiter distingui non possunt. Neque per hoc quod aliquid concipitur sub hoc modo abstractionis sequitur ipsum existere; secus ponendum esset ut existens genus per se extra speciem. Nonne absurde quis concluderet existere animal abstractum a rationali et irrationali, ex eo quod ab intellectu concipitur?

9.º Sed aliunde habetur falsitas processus argumentationis Hegelii: *Esse* et *non esse* differunt ad invicem. Quae autem differunt habent aliquid in quo differant et aliquid in quo convenient, quod est commune. Ergo est ponendum aliquid commune quasi genus in quo *esse* et *non esse* conveniunt, quod sit neque *ens* proprie, neque *non ens*, sed unitas utriusque, eo modo quo genus est unitas differentiarum, identitas non identitatum, indifferentia differentium, quod vocatur *ferri*. Imprimis hoc argu-

mentum supponit in *non esse*, quod est negatio absoluta τὸ *esse*, contineri aliquid positivum. Quod absurdissimum est; nam per hoc quod dico *non esse* idem est ac si dicam *nihil*, quod non potest aliquid continere, ut patet. Unde non potest esse aliquid commune in *non esse* et *in esse*; 2.º Supponunt Hegeliani cum Hegelio *esse* et *non esse* differre per differentias proprie dictas; hoc autem absurdissimum est etiam. Nam quatenus differentia potest excogitari in *esse* quae non sit ens? Et in *non esse* quatenus differentia potest excogitari quae non sit non ens? Nam cum dico *esse*, objectum conceptus simplicis pono, ac proinde *esse* dividi nullo modo potest; non ergo duo sunt distinguenda in *esse*. Item cum dico *non esse*, non affirmo aliquid, sed solummodo nego *esse*, idest objectum conceptus simplicissimi. Ergo nihil potest remanere de *esse*; sed habeo absolute nihil, quod nihil est aliud quam destructio formalis, ut ita dicam, τὸ *esse*. Unde *esse* et *non esse* proprie loquendo non differunt, sed sunt diversa, per hoc quod *esse* ponit aliquid in re, *non esse* negat omnia quae concipiuntur in *esse*, si loquamur de *esse* universaliter sumpto. Unde non sequitur ea convenire in aliquo uno.

10.º Ut falsitas argumentationis melius inspicias adverte quod talis argumentatio posset applicari etiam ad τὸ *fieri* et τὸ *esse*. Certum est enim quod τὸ *fieri* ab Hegelianis distinguitur ab *esse*, nam dicunt *fieri* proprie loquendo non est *esse*. Igitur si *fieri* non est *esse* aut *non esse*, procul dubio differunt: tunc autem sic opponitur idem argumentum: *Fieri* et *esse* sive *non esse* sunt et differunt. Ea vero quae differunt habent aliquid in quo conveniant praeter id in quo differunt, ac proinde conveniunt in aliquo uno quod est unitas utriusque. Igitur τὸ

fieri et *esse* vel etiam *non esse* habent aliquid commune in quo conveniant et quod concipitur antecedenter ad ipsum *fieri*, est enim veluti *genus* diversarum specierum nempe $\tau\omega\delta$ *fieri* et $\tau\omega\delta$ *esse*. Igitur ante *fieri* est aliquid quod non est ipsum *fieri* sed a *fieri* praesupponitur. Hoc autem absurdissimum est etiam pro Hegelianis; ergo et abstractio Hegeliana ab *esse* et a *non esse* absurda est et absurdus processus.

11.º Si $\tau\delta$ *fieri* praecedat $\tau\delta$ *esse*, ut volunt Hegeliani, hoc est aut ratione $\tau\omega\delta$ *esse*, aut ratione $\tau\omega\delta$ *non esse*, quod in se exclusive continet, aut ratione *sui*; alia hypothesis fieri non potest: si praecedat ratione $\tau\omega\delta$ *esse*. Ergo *esse* est id quod primo in $\tau\delta$ *fieri* concipitur. Ergo *esse* est primum absolute et antecedit ipsum *fieri*, nam ratio formalis praecedat ipsam rem ad quam pertinet. Sic prius intelligitur albedo; secundo intelligitur album, quod non est tale nisi per albedinem, quae ipsum efficiat album. Si autem ratione $\tau\omega\delta$ *non esse*, tunc sequitur quod $\tau\delta$ *non esse* sit fundamentum $\tau\omega\delta$ *esse*, nam est fundamentum etiam $\tau\omega\delta$ *fieri* quod non praecedat $\tau\delta$ *esse*, in hypothesis, nisi ratione $\tau\omega\delta$ *non esse*. Si autem dicatur quod $\tau\delta$ *fieri* praecedat *esse* et *non esse* ratione *sui*, 1.º supponitur ipsum *fieri* constitui per se sine *esse* et sine *non esse*, quod est absurdum; 2.º sequitur quod de *fieri* nulla propositio poterit efformari neque affirmativa neque negativa, ac proinde *fieri* in illo antecedenti non potest concipi. Impossibile est ergo de ipso *fieri* in se accepto loqui. Hegeliani ergo ut fundamentum omnium sive realium sive idealium ponunt aliquid quod neque reale est, neque ideale. Quod absurdissimum est ac ridiculum.

12.º Dicunt Hegeliani: *fieri* continet in se *esse* et *non esse*. Igitur sic eos perstringimus: Si *fieri* in se

illa duo continet, aut ex eis constituitur tamquam ex rationibus essentialibus, aut praesupponitur constitutum. Si primum, ergo illa duo praesupponit, nam compositum supponit partes ex quibus constituitur, ac proinde, $\tau\epsilon$ *fieri* non praecedit $\tau\epsilon$ *esse* et $\tau\epsilon$ *non esse* quasi unificans ea. Si autem ab illis non constituitur: ergo *esse* et *non esse* ei adveniunt. Sed tunc quaerimus undenam ei adveniant; non ab ipso *fieri*, ut patet, quia nemo dat quod non habet; si autem ab alio, est igitur ponendum aliquod principium distinctum a $\tau\epsilon$ *fieri* a quo $\tau\epsilon$ *fieri* Hegelianum dependet.

CAPUT III.

Solvuntur difficultates

20. **Obj. I.** - Quidquid est praeter ens est nihilum. Sed ens est unum. Ergo quidquid est praeter unum est nihilum. Ergo existit tantum unum ens.

Resp. dist. maj.: Quidquid est praeter ens, *idest* quidquid de quo non potest praedicari *ens*, simpliciter loquendo est nihil, *conc.*; quidquid est praeter *ens*, nempe praeter aliquid particulare ens, puta praeter *hominem*, est nihil, *nego*. *Et contrad. min.* *Ens est unum*, si ens accipiatur transcendentaliter ut est aliquid abstractum ab omnibus individuis, *conc.*; si ens accipiatur ut individuatum, *subdist.*; est unum, si fiat hic sensus, nempe: ens individuatum est *aliquid indivisum in se et divisum* a quocumque alio, *concedo*; si fiat hic sensus, nempe: ens individuum est *unum*, quasi sit unum individuum *tantum* per exclusionem multipliciter individuum

nego. Vel etiam brevius: ens individuum est *unum*, nempe unumquodque est unum divisum ab alio, *conc.* excludens multiplicitatem individuorum, *nego*. Et *dist. consequ.*: quidquid est praeter unum est nihil, idest quidquid est de quo non praedicatur *unum* transcendentaliter sumptum, seu quidquid non est indivisum in se et divisum ab alio est *nihilum*, *conc.* Quidquid est praeter *unum*, nempe praeter aliquid determinatum individuum, puta praeter *hominem*, est nihilum, *nego*.

21. **Obj. II.** — Unumquodque ens particulare individuatum verius dicitur *non ens* quam *ens*. Ergo ita aliquid potest dici *ens*, ut possit dici etiam *non ens*. Ergo *ens* particulare universaliter loquendo est *non ens*. Ergo *ens* est *non ens*. — *Prob. antec.* Petrus e. g. est *ens* quatenus est hoc *ens*, nempe *hic homo*; sed tamen non est *lapis*, non est *sol*, etc.; sicut ergo ex eo quod est homo, dicitur *ens*; ex eo quod non est *lapis*, non est *angelus*, non est *sol*, est *non ens*. Quia ergo multa de quolibet negantur, verius dicitur *non ens* quam *ens*.

Resp. dist. antec. Unumquodque individuatum finitum verius dicitur *non ens* quam *ens*, si fiat comparatio cum modo quo *ens* praedicatur de *ente* infinito, idest de Deo *conc.*; absolute loquendo sine tali comparatione, *nego*. *Nego 1.^m consequ.* simpliciter loquendo et 2.^m et 3.^m. Ad *prob. conc. maj. et dist. minorem*: tamen non est *lapis* non est *sol*, ita scilicet ut sit pura negatio *lapidis*, *solis* etc. *nego*; remanens in suo *esse hominis*, *conc.*; et *nego consequ.* et *paritatem absumptam*. — Nam ex eo quod est *homo*, sequitur quod sit *ens*, cum *homo* includat *ens*, sed ex eo quod non est *lapis*, non sequitur quod non sit *ens*, cum remaneat *homo*, e. ideo *ens*. — Disparitas stat in hoc, quod cum *ens* dicatur ab *esse*, illud

quod habet *esse* etiam tenue et imperfectum, dicitur *ens*. *Non ens* vero absolute sumptum non est negatio hujus, aut illius entitatis, sed est negatio cujuscunque *esse* et *entitatis*; ac proinde si dicatur de aliquo quod non sit, sequitur *esse* nihil omnino.

22. Obj. III. — Deus est *esse* omnium rerum, ut docet Ecclesia catholica. Sed Deus, vel *esse* Dei non est multiplex, sed unum. Ergo est unum *esse* commune omnibus rebus, quod diversimode in eis explicatur; ac proinde existit tantum unum *ens* quod est *τὸ absolutum*.

Resp. dist. maj.: Deus est *esse* omnium rerum *effective* et *exemplariter, conc.*; *formaliter* et *per essentiam, nego*. *Esse* Dei est ipsemet Deus, qui est causa *effective* omnium rerum producens in ipsis quidquid concipitur ut positivum; insuper est etiam *esse* divinum causa *exemplaris* omnium, quae fiunt, quatenus in *essentia* divina omnia tanquam in idea excellentissima et universalissima repraesentante omnia *exemplariter* continentur; sed nullo modo adserit Ecclesia catholica Deum *esse* in rebus ut partem *essentialem* ipsarum rerum, quasi *esse* illarum. *Esse* igitur rerum finitarum creatum est ex nihilo ab *esse* divino, cujus est participatio analogica, et ab eo omnino distinctum.

Subsumes. Atqui *esse* Dei est *esse* formale omnium. Ergo, etc. — *Prob. min. subs.*; *Esse* Dei est *esse* cui nulla fit additio. Atqui *esse* cui nulla fit additio est *esse* commune omnium. Ergo *esse* Dei est *esse* commune omnium.

Resp. Neg. min. sub. Ad prob. distingo maj.: *Esse* Dei est *esse* cui nulla fit additio, et de ejus ratione est ut nulla fiat additio *conc.*; et non est de ejus ratione ut nulla fiat additio, *nego*. Et *contrad. min.:* *Esse* cui nulla fit additio, et est de ejus ratione

ut nulla fiat additio, est esse commune omnium, *nego*. Esse cui nulla fit additio, et cui tamen potest fieri additio, est esse commune, *conc*. Et *neg. conseq.* (S. Th., I p., q. 3.^a, a. 4, ad 1.^m).

Subs. 2.º Deus est in omnibus rebus per praesentiam, per potentiam et per essentiam, ut docet Ecclesia. Atqui quod est in aliquo per essentiam est in eo essentialiter. Ergo Deus constituit essentiam omnium rerum tanquam esse formale ipsarum.

Resp. dist. maj.: Deus dicitur esse per essentiam in rebus quatenus sua virtute, quae est ejus *essentia*, omnia producit et conservat in esse, *conc.*; dicitur esse in rebus per essentiam quasi sit *pars* essentiae rerum vel constituat ipsas res, ipsum suum esse, vel essentiam formaliter communicando, *nego*. Deus « est in omnibus per potentiam, inquantum omnia ejus potestati subduntur. Est per praesentiam in omnibus, inquantum omnia nuda sunt et aperta oculis ejus. Est in omnibus per essentiam, inquantum adest omnibus, ut causa essendi ». S. Th., q. 8, a. 3, c. Et ad 1.^m ait: « Dicendum quod Deus dicitur esse in omnibus per essentiam, non quidem rerum, quasi sit de essentia earum, sed per essentiam suam, quia substantia sua adest omnibus ut causa essendi ».

3.º *Subs.* Atqui esse Dei est in omnibus rebus ut constitutivum essentiae earum. Ergo, etc. — *Prob. min. subs.* Esse omnium et esse Dei unum et idem omnino sunt. Ergo esse Dei est in rebus ut earum constitutivum. *Prob. antec.* Nam si esse Dei et esse commune non essent idem, per aliquas differentias differrent, ac proinde in aliquo communi convenirent, quod esset eis simplicius. Atqui nihil simplicius et esse Dei, et esse communi excogitari potest

in natura. Ergo nulla est differentia inter esse Dei et esse commune omnium rerum.

Resp. : Nego min. subs. ; ad prob. dist. maj. : si non essent idem differrent per aliquas differentias proprie dictas, *nego*; *improprie* dictas, *conc.* *Transcat minor.* Et *dist. conseq.*; nulla est differentia inter esse Dei et esse commune proprie dicta, *conc.* improprie dicta, *nego.* Differentiae proprie loquendo attenduntur in iis quae conveniunt in eodem genere, ut docet logica; nam differentia trahit genus ad speciem (*Ph.*, v. I, 10). Sed praeter ea quae differunt in specie et conveniunt in *genere* dantur etiam ea quae extra quamlibet speciem et quodlibet genus posita sunt. Haec autem proprie non differunt per aliquam differentiam, quae ut generi superaddita intelligitur, sed differunt per semetipsa, nempe *se totis*, ut ita dicam: unde proprie non differunt, sed sunt diversa. Sic ultimae differentiae non habent in quo conveniunt, cum sint simplicissimae, sed *se totis* differunt, vel ut rectius loquar, diversa sunt. Igitur ex allato argumento sequitur non quod sint identica esse Dei et esse commune, sed quod sint omnino diversa inter se se, ita scilicet ut dicantur *esse* utrumque per quamdam analogiam. Nam esse Dei est esse separatum, per se subsistens, ac proinde complectens totam plenitudinem essendi; e contra esse commune ita imperfectum est, ut separatum ab entibus determinatis non possit existere, ac proinde necesse sit omnino ut determinetur in diversis. Sic ergo in se acceptum est omnino imperfectum et ut quid potentiale.

23. Radix proxima erroris Hegelii indigitatur. — Radix erroris Hegelii in eo reperitur, quod reiicit veritatem, quae menti nostrae exhibetur, ut

primo per se et immediate nota, ex eo quod quasdam difficultates invenit, non animadvertens ad solventes difficultates, quae quandoque occurrunt in scientiis, nonnisi incaute et absurde negari ea, quae intellectui per se immediate et directe ut vera exhibentur. Non enim licet, juxta logicae leges quae a sensu communi dictantur, negare ea quae per se, immediate et ineluctabiliter vi naturae, ut vera menti obiiciuntur ex eo quod per inquisitionem et studium habetur aliqua conclusio, quae eis opponi videtur; nam non ex eo quod obscurius est ad ea neganda quae clariora sunt, est procedendum (*Ph.*, v. I, n. 180 et 138 et seq.), sed ab eo quod clarius est ad id quod est obscurum elucidandum.

Liceat ergo nobis in presenti arguere ex iis quae clara et per se nota sunt, ut vanitas difficultatum quas opponit Hegel patefiat.

24. Conclusio I. — *Unitas objectiva entis non exprimit, seu non importat eandem omnino rationem, sed quandam diversitatem includit.*

Prob. 1.º Si unitas quae reperitur in conceptu entis importaret eandem omnino rationem objectivam, sequeretur quod nulla distinctio esset in rebus, et nulla distinctio rerum manifestaretur intellectui nostro. Atqui in rebus datur distinctio et diversitas, quae objective apparet ineluctabiliter et manifeste intellectui nostro. Ergo unitas quae reperitur in conceptu entis non importat eandem omnino rationem objectivam. *Prob. maj.* Si veritas quae reperitur in conceptu entis, importaret eandem omnino rationem objectivam, nulla esset ratio distinctionis in rebus, et ideo nulla distinctio; nam ratio distinctionis non potest esse aliquid quod non contineatur sub unitate rationis objectivae entis, cum

quidquid objective concipitur sit ens. Sed neque posset esse in hypothesis ipsa ratio objectiva entis, quae eadem omnino supponitur absque distinctione. Ergo nulla distinctio esset in rebus, neque distinctio appareret objective. *Minor patet*, nam lumen mentis ineluctabiliter nos docet esse distinctionem et diversitatem in rebus (cf. *Ph.*, v. I, n. 230 et 509).

2.º In judiciis negativis veris ideo negatur praedicatum convenire subjecto, quia in praedicato est aliquid quod in subjecto non continetur e. g. in hoc iudicio: *Lapis non est homo*, rationalitas, quae est in homine, non est in lapide. Atqui illud aliquid ad rationem objectivam entis pertinet. Ergo ratio objectiva entis importat distinctionem.

25. **Corollarium.** — Unitas ergo objectiva entis, non est unitas omnino, sed est unitas secundum quamdam analogiam, et ideo entitas non eodem modo praedicatur de rebus secundum se spectata, sed diversimode.

26. **Conclusio II.** — *Ratio entis in suo conceptu objectivo importat unitatem non ex unitate objecti, quasi objectum vel ens sit unum tantum in natura, sed ex modo concipiendi, qui naturaliter competit intellectui humano.*

Prob. Ratio objectiva entis, licet importet multipliciter in suo conceptu objectivo, ut patet ex dictis, importat etiam unitatem quamdam; igitur hoc contingit aut ex unitate objecti, aut ex modo concipiendi intellectus, non enim alia ratio adsignari potest. Atqui non dependet ex unitate objecti, nam multa extare objecta ad invicem distincta, inter veritates et principia per se nota admittendum est, cum hoc lumen rationis omnibus hominibus immediate et ineluctabiliter testetur. Ergo non-

nisi ex modo intelligendi ipsius intellectus unitas rationi entis convenire potest.

27. Conclusio III. — *Ratio unitatis in conceptu objectivo entis provenit ex modo confuso et indeterminato quo ab initio intellectus humanus sibi quasi naturaliter efformat conceptum entis.*

Prob. Ratio unitatis in conceptu objectivo entis provenit ex modo intelligendi intellectus. Atqui non potest provenire ex modo quo objecta ut distincte et clare in seipsis intellectus percipit, nam hic modus concipiendi importat objective distinctionem et diversitatem, non vero indistinctionem, in qua habetur unitas objectiva in conceptu. Ergo ratio unitatis in conceptu objectivo entis provenit ex modo confuso et indeterminato quo intellectus humanus praecipue ab initio res concipit.

2.º Ratio entis prout de omnibus praedicatur in illo statu abstractionis importat cognitionem communissimam, quae de omnibus haberi potest et habetur, et ideo cognitionem confusissimam et maxime indeterminatam, ut patet. Ergo nonnisi ex modo confuso et indeterminato quo intellectus, ab initio praecipue explicationis suarum virium, sibi efformat conceptum entis, provenire potest illa unitas.

28. Corollaria. — I. Ex his sequitur omnino absurdum esse ex ratione *unitatis*, quae menti exhibetur, arguere unitatem *entis* quasi scilicet unum tantum ens existat in natura. Idem enim est ac arguere quod res esse debent eo modo quo intellectus noster percipit ea esse, quando ipsas apprehendit cognitione confusa, indeterminata et imperfecta, seu idem est ac arguere res esse eo imperfecto modo quo ipsas apprehendimus; quo nihil stultius: sicut e. g. si quis ex hoc quod non

distinxit vel non cognovit cognitione distincta aliquem esse Petrum, argueret ipsum non esse Petrum; et aliquem esse hominem argueret non esse hominem.

II. Error ergo Hegelii ex eo originem ducit quod putatur ens, quod praedicatur de omnibus, convenire eis eodem, modo seu secundum eandem rationem, vel eo modo confuso et indeterminato quo ab intellectu nostro concipitur et de omnibus praedicatur; quod absurdissimum est; nam ratio entis quam rebus attribuimus quando dicimus hoc vel illud est ens, non exprimit modum peculiarem essendi, qui reperitur in re de qua praedicatur, sicut hoc nomen *ens*, quod est signum talis rationis seu conceptus, non explicat id in quo res illa cum aliis convenit sicut explicat nomen quod speciem aut genus designat; praedicatio enim licet sit semper de *re* concepta, tamen est de re ut objective concipitur et per nomen exprimitur, et ideo res affirmatur solum quantum ad id quod in ipsa et de ipsa ab intellectu concipitur et per nomen significatur, alia vero quae ab intellectu non concipiuntur, licet non affirmantur, neque tamen negantur.

CAPUT IV.

De Subjectivismo

29. **Subjectivismus.** — Subjectivismi nomine intelligitur illud systema cognitionis in quo adseritur subjectum cognoscens et objectum cognitum esse omnino unum et idem. Unde in hoc systemate non admittitur a mente nostra cognosci objecta

extra ipsam posita quasi actu vel in potentia existentia, quamvis menti nostrae objecta exterius posita esse videantur; sed docetur omnem cognitionem terminari ad objecta, quae videntur habere esse reale, et non sunt aliud quam phaenomena quaedam, quae menti nostrae apparent eo modo, quo somniantis objecta realitatem non habent extra mentem seu extra imaginationem somniantis, sed pura phaenomena sunt. Haec doctrina vocatur etiam *Psicologismus*, quia objecta nostrae cognitionis in ipsa anima includuntur; dicitur *rationalismus*, quasi ex diligenti examine rationis deducta (*Ph.*, v. I, n. 180 et v. II, n. 65 et seq.).

30. Subjectivismus cum ordine supernaturali comparatur. — Patet autem quod in hoc systemate existentia ordinis supernaturalis, quae extra mentem cognitioni nostrae correspondeat non admittitur. Deus enim non est objectum reale a mente independens, sed est quid pure ideale, quod habet esse apparens et phaenomenale duntaxat in nostra mente. — Unde et objectum religionis non est Deus realiter existens in se et personalis; sed est aliquid ideale a mente confictum, quod est ipsa mens et ipse homo, objectum enim et subjectum sunt unum et idem in hac doctrina.

31. Quaestio. — Quaestio igitur quae movetur inter nos et rationalistas in praesenti fundamentalis est; quaeritur enim an *ratio humana ex se se habeat omnia intelligibilia*. Partem affirmativam tuentur subjectivistae, duce Kantio, qui hoc systema invexit nostris temporibus; partem negativam tuentur multi philosophi, imo omnes orthodoxi praecipue catholici. Igitur propositionem omnino oppositam probandam suscipimus, quae sequenti conclusione exprimitur.

32. Conclusio. — *Ratio humana non habet ex se et in se omnia intelligibilia.*

Prob. Si ratio humana ex se et in se haberet omnia intelligibilia, ita ut nihil extra mentem existeret, sequeretur quod omnia judicia rationis non essent vera aut falsa ex eo quod objectis extra mentem positis corresponderent, sed ex eo quod objecta essent quid subjectivum existens in mente. Atqui omnino absurdum et contradictorium est adserere quod judicia rationis humanae non sint vera aut falsa ex eo, quod correspondent aut non correspondent objectis extra mentem positis, sed solum ex eo quod objecta sint quid subjectivum exclusive existens in mente. Ergo ratio humana non habet ex se et in se omnia intelligibilia ita ut nihil existat correspondens extra mentem. *Prob. minor.* Si judicia rationis essent vera aut falsa ex eo solum quod objecta essent quid subjectivum exclusive existens in mente, sequeretur quod essent vera aut falsa exclusive ex eo quod ut vera aut falsa apparerent, et ideo illud quod apparet esse verum, oporteret ut diceretur verum, et quod falsum, oporteret ut esset falsum: quia ergo aliquid potest apparere uni verum alteri falsum, imo quia etiam eidem homini quandoque aliquid potest apparere verum et quandoque falsum sequeretur contradictoria esse simul vera, aut falsa, idem iudicium esse verum et falsum simul, quod contradictorium est.

2.º Haec propositio Kantiana nostrae conclusioni opposita, idest: *ratio humana ex se et in se habet omnia intelligibilia*, aut est objective vera, aut est objective falsa; si est objective falsa, est reiicienda, ut patet: si autem ost objective vera aut est immediate vera, quasi per se nota, aut mediate, quia

scilicet est deducta ex aliis principiis seu veritatibus. Atqui non potest dici quod sit nota immediate, secus ab omnibus concederetur etiam rudibus, quod falsum omnino est. Ergo sequitur quod sit nota mediate, idest ex aliis veritatibus. Atqui illud quod est objective verum non potest esse deductum nisi ex veritatibus objective veris. Ergo praeter illam propositionem Kantianam objective veram admittendae sunt aliae veritates quasi principia objective vera extra mentem.

Dices: Illa propositio est subjective vera, non autem est vera objective.

Sed contra: Si illa propositio est subjective vera, non autem objective, sequitur quod sit objective falsa, nam esse verum objective et falsum, opponuntur contradictorie, nam objective verum est cui correspondet objectum, objective falsum est cui objectum non correspondet. At si est objective falsa, sequitur quod ejus contradictoria sit objective vera; nam contradictoria non possunt esse simul falsa (*Phil.*, vol. I, n. 74); videlicet: Si est objective falsum quod *ratio humana ex se et in se habeat omnia intelligibilia*, sequitur esse verum quod *ratio humana non habeat ex se et in se omnia intelligibilia*, et ideo intelligibilia habent esse extra mentem.

3.º Ratio humana, sive subjectum, cognoscens ut limitatum concipitur, quidquid dicant subjectivistae; limitata existentia, limitata natura, limitata operatio, puta cognitio, quae ad pauca se extendit: hoc patet ex ignorantia nostra, ex dissensu philosophorum, etc. Quae autem fieri vel cognosci possunt sunt infinita, tum quoad objecta experientiae, tum quoad alia. Horum autem objectorum oportet ut ponatur aliquod fundamentum rationabile et proportionatum. Atqui si ratio humana dicatur habere

ex se se et in se omnia intelligibilia, non ponitur rationabile fundamentum, neque proportionatum; nam ponitur ipsa mens. Ergo ratio humana non habet ex se omnia intelligibilia. Hoc argumento utitur S. Thomas (p. I, q. 55, a. I et q. 84, a. II) ad ostendendum quod neque angelus, neque anima humana possunt omnia cognoscere in propria essentia, cum sit limitata ad genus et speciem; sed solus Deus potest omnia in propria essentia cognoscere, quia in sua essentia infinitus est. Unde concludit S. Doctor oportere tam animam quam angelum quibusdam speciebus perfici ad alia cognoscenda; nam ea quae anima et angelus cognoscere possunt sunt infinita, cum objectum intellectus sit ens, et ideo neque anima, neque angelus possunt adsignari ut fundamentum sufficiens objectorum omnium.

4.º Si ratio humana ex se et in se haberet omnia intelligibilia, sequeretur quod rationem entis cognosceret cognitione comprehensiva. Atqui cognoscens rationem entis cognitione comprehensiva omnia omnino cognoscit, quae sunt et quae esse possunt et quidem perfecte. Ergo cum ratio humana non cognoscat omnia quae sunt et multo minus quae esse possunt, idest infinita, sequitur quod ex se et in se non habeat omnia intelligibilia.

- *Prob. maior* ex eo quod in facta hypothesis *ens* non esset aliquid extra apprehensionem mentis et a mentis apprehensione independens; sed in eo consisteret quod a mente apprehenderetur: ergo tantum esset quantum apprehenderetur, et tantum apprehenderetur quantum esset, nam esse ipsius, seu ratio ejus in eo quod a mente apprehenderetur consisteret: plene ergo et totaliter ratio entis apprehenderetur, seu cognosceretur cogni-

tionem perfecte comprehensiva. *Prob. minor*: Ens dupliciter considerari potest: 1.º ut est unum de transcendentibus, idest ut est supra omnia genera et species, et dicitur ens transcendentalis; 2.º ut de pluribus praedicatur, seu ut est quid communissimum in omnibus imbibitum, et dicitur ens virtuale; ens hoc secundo modo acceptum infinitatem importat, nam de omnibus praedicatur et de existentibus, et etiam de possibilibus quae infinita sunt (cf. *Ph.*, v. I, n. 231) potest praedicari, nam possibilia possunt esse in actu absolute loquendo.

5.º Propositio Kantiana quod scilicet *ratio humana ex se habet omnia intelligibilia*, neque est evidens evidentialia immediata, neque est evidens evidentialia mediata, idest per ratiocinationem; imo ex ejus positione sequitur negatio eorum quae immediate evidentialia sunt toti generi humano, et quae ut fundamentalia in scientiis habentur a summis philosophis; et ipsis Kantianis ut per se et immediate evidentialia exhibentur. Ergo non est admittenda ut vera. *Conseq. patet. Prob. antec.* 1.º non est evidens evidentialia immediata, secus omnibus hominibus esset manifesta, doctis et indoctis; quod tamen falsum est; 2.º non est evidens evidentialia mediata, quasi scilicet deducta ex principiis immediate notis, nam principia immediate nota, ex quibus ipsa deducitur, vel supponuntur solum subjective vera et non objective, et tunc sequitur quod illa propositio deducta procedat ex principiis solum apparenter veris, et ideo ipsamet propositio non potest esse nisi apparenter vera, objective autem falsa, ut dictum est in argumento 2.º: vel principia hujusmodi supponuntur objective vera et non solum apparenter, et tunc sequitur quod illa propositio ex eis deducta sit etiam objective vera simul cum

principiis, et ideo saltem *talia principia* et illa propositio Kantiana et etiam omnes conclusiones, quae ex hujusmodi deduci possunt, sunt objective verae: et ideo falsum est quod *omnia* omnino intelligibilia sint a mente et in mente; idest habetur contradictio in terminis.

6.º Illa propositio Kantiana: *ratio humana ex se et in se habet omnia intelligibilia*, ut conclusio scientifica habetur a Kantianis; non autem ut principium per se notum. Atqui non potest esse conclusio vera scientifice loquendo. Ergo praefata propositio Kantiana est reiicienda, et ejus contradictoria ut vera admittenda est. *Prob. minor*: De ratione conclusionis scientifice verae est ut sit consona primis principiis per se notis, et ut ab eis jam praesuppositis deducatur; ergo si ab eis non deducitur, non est scientifice vera; multo minus si eis opponatur, ita ut, ipsa admissa, sequatur negatio ipsorum. Sed admissa ut vera propositione Kantiana praedicta, sequitur negatio hujus primi principii admissi ab omnibus ut per se noti, idest: Quod *quaedam veritates objective sint in natura extra mentem*. Ergo propositio relata, ut scientifice vera admitti non potest.

42. **Corollarium.** — Ex dictis sequitur relatum propositionem Kantianam nostrae conclusioni oppositam, admissio systemate Kantii subjectivistico, esse veram et falsam simul, vel menti nostrae exhiberi ut veram et falsam simul; unde scepticismus logice habetur: quod confirmatur ex hoc, quod si iis quae menti apparent ut vera non tribuatur valor qui a mente nostra naturali impulsu tribuitur, sequitur quod testimonium rationis non admittatur ut verax; sed negata veracitate rationis, nihil aliud remanet quam dubitatio de omnibus,

idest scepticismus absolutus, seu cujuslibet scientiae negatio et ipsius rationis.

43. Neokantiani. – Neokantiani autem doctrinam kantianam a scepticismo purgare adgressi sunt. Ut intentum obtineant, duplicem facultatem intellectivam distinguunt. 1.º Facultatem intellectivam directam, 2.º Facultatem intellectivam reflexam; prima, ajunt ipsi, errori subjecta est, secunda primam corrigit. Error facultatis intellectivae directae in eo praecipue situs est quod tribuat realitatem *noumenis*, seu objectis intelligibilibus, puta *homini* universaliter et abstracte sumpto, *animali*, *substantiae* etc.; Hujusmodi error corrigitur per rationem seu facultatem intellectivam reflexam a qua habetur hujusmodi intelligibilia, seu objecta quae *noumena* vocantur, nullam habere realitatem seu extrasubjectivitatem, nam ipsa docet ea esse quasdam formas ideales in mente existentes quae applicantur quasi naturali et coeco instinctu objectis sensibilis experientiae. Unde nihil exprimunt nisi quamdam legem subjectivam a parte mentis, juxta quam intelligitur objectum experientiae: quae lex diversa est juxta diversitatem affectionis phaenomenorum subjecti sentientis (*Phil.*, v. I, n. 180 et II, n. 66). Unde in doctrina Kantiana putant per hujusmodi explicationem posse evitari scepticismum in scientiis. Non ergo habetur negatio scientiae, sed habetur scientia vera, quae tamen non ad objecta realia extra mentem refertur, sed ad objecta pure idealia, quae sunt illae formae Kantianae in mente et a mente existentes.

Quidam amplectuntur doctrinam Kantianam docentes simul realitatem materiae et mundi sensibilis. Admittunt ergo mundum sensibilem, sed negant omnino intelligibilia, seu noumena, habere

realitatem in mundo sensibili; docent enim esse expressiones quarundam legum a quibus mens dirigitur percipiendo objecta experientiae. Sed haec doctrina ab ea quam supra exposuimus et refutavimus non differt. Unde argumenta adducta sufficerent, nihilominus aliam conclusionem subiicimus.

44. Conclusio. — *Facultas intellectiva directa, si est vere directa, falli vel errare non potest.*

Prob. Error non potest esse fundamentum et substratum veritatis. Sed si ratio directa errat, sequitur quod error sit substratum et fundamentum veritatis. Ergo ratio directa errare non potest. - *Major* patet, nam error semper aliquam veritatem includit ut ejus fundamentum. Insuper si error esset substratum et fundamentum veritatis, jam in ipsa veritate includeretur falsum; et ideo non esset veritas pura; sicut si quis putet hominem esse animal irrationale, non cognoscit veritatem.

2.º *Facultas cognoscitiva seu intellectiva, essentialiter ut intellectiva est et ideo per se et primo ordinatur ad veritatem. Sed si actus ejus directus in errorem tenderet, per se primo et ex sua natura ordinaretur ad falsum seu ad errorem, et ideo non ad veritatem. Ergo actus directus rationis circa proprium objectum errare non potest.*

3.º Error qui contingit in facultate intellectiva, reflexa seu in conclusionibus scientificis, non potest corrigi nisi conclusiones resolvantur in principia per se et immediate nota, idest in veritates quae directe et primo apprehenduntur; imo neque ipsae met conclusiones cognosci possunt certe nisi per resolutionem in principia per se nota. Atqui si facultas directa potest errare, nescimus an talia principia sint vera aut falsa. Ergo impossibile omnino

esset in data hypotesi corrigere errorem conclusionum, aut conclusiones certe cognoscere.

4.º Error non potest esse nisi in iudicio, idest in affirmando convenire alicui subjecto id quod ei non convenit, aut in negando quod ei convenit. Atqui hoc potius convenit ad facultatem reflexam quam directam; ergo error potius pertinet ad rationem reflexam.

Confirmatur.: Error facilius contingit quo conclusiones sunt remotiores a primis principiis, seu a veritatibus primo et per se notis, et quae sunt objectum facultatis intellectivae directae, ut patet experientia. Ergo quo conclusiones sunt primis principiis proximiores error est difficilior. Ergo circa prima principia nullus error.

5.º Facultas cognoscitiva directa respicit ea quae sunt quasi elementaria principia ad scientiam habendam. Atqui elementa a natura tradita ad conficiendum id ad quod ordinantur habent esse stabile et fixum: ergo etiam objecta quae primo et per se per actus directos a facultate intellectiva apprehenduntur, cum debeant esse elementa omnium cognitionum et verum fundamentum, oportet ut habeant in mente esse stabile et fixum, ita scilicet ut nonnisi eo modo quo apprehenduntur esse possint.

CAPUT V.

Solvuntur difficultates

45. **Obj. I.** In cognitione nostra omnia quae concipiuntur sunt immanentia, facultas intellectiva, actus intelligendi, ipse terminus intellectionis. Ergo nihil est extra intelligentem, cum intelligens intelligit; ac proinde omnia subjectiva sunt, apparentia sunt, nempe apparent esse, sed nescimus an extra sint; non enim potest fieri transitus ab esse ideali ad esse reale.

Resp. disting. antecedens. Omnia sunt immanentia in cognitione, etiam *terminus intellectionis*, si loquatur de termino subjectivo ipsius intellectionis, idest de conceptu prout est aliquid vitale ipsius animae, *conc.*; si loquamur de termino objectivo ad quem refertur, *neg.* Duo sunt caute distinguenda in termino intellectionis, 1.º verbum, sive imago quaedam, vel melius *expressio*, quae ab ipso intellectu producitur cum ipse intelligit, et haec est terminus subjectivus et manens in cognoscente; sed quia expressio, ex hoc quod expressio est, ad aliud refertur quod ipsa exprimit, (non enim concipi potest expressio vera quae nihil exprimat) admittendum est etiam 2.º aliquid quod exprimatur, et quidem ab ipsa expressione distinctum, nam cum expressio realem relationem importet, oportet ut illud ad quod refertur aliquid reale sit.

2.º *Responderi* potest quod, quia per cognitionem refertur aliquid a cognoscente distinctum, et hoc evidentissime et ineluctabiliter, non hoc est examinandum aut in dubium revocandum, sed exami-

nandus est modus quo hoc accidat: et ideo quaeri potest rationabiliter a viro philosopho quatenam sit relatio inter cognitionem immanentem et objectum cognitum, et quantum fieri potest, haec examinari; sed ex obscuritate explicandi quomodo hoc contingat numquam licebit negare quae clare et manifestissime patent. In objectione supponitur non posse aliquid cognosci nisi sit identicum cum cognoscente; sed hoc absurdum est, evidenter falsum, ut omnibus patet, et ideo nos merito negamus, et dicimus relationem cognoscentis ad objectum cognitum sufficere.

Instabis. Atqui ipse terminus intellectionis, prout est objectum quod intelligitur, est intrinsecus intelligenti idest in intelligente immanens. Ergo nulla responsio. *Prob. antec.* Illud quod a mente intelligitur est in mente, nam habet esse cognitum per hoc quod intelligitur, ac proinde in mente est, cum esse cognitum sit in mente tantum. Atqui illud quod intelligitur, est ipsum objectum quod exterius esse dicitur. Ergo objectum ipsum, ac proinde ipse terminus intellectionis, ut est objectum, in intelligente manet.

Resp. Neg. antec. Ad prob. dist. antec.: Illud quod a mente intelligitur est in mente, si sit sermo de intrinseca forma intellectionis ut est *conceptus*, *conc.*: si non est sermo de forma intrinseca intellectionis, sed de re quae habeat tantum rationem termini, *subst.*; est in mente per proprium esse reale et physicum, *nego*; per imaginem, sive per *expressionem* mentis sui vicariam, quae proinde ipsum idealiter representat, *conc.* Et *nego* *conseq.*

Subsumes. Atqui ipsum objectum per se physice debet esse in mente. Ergo nulla data distinctio.

Prob. min. subs. Dicunt scholastici, imo est veluti axioma ipsorum, quod anima nostra, quodammodo, omnia sit. Atqui hoc dici non posset nisi omnia objecta quae ab ea cognoscuntur essent in ipsa et ad eius naturam ut constitutiva pertinerent. Ergo objecta quae ab anima cognoscuntur per se, non per aliquid gerens vicem ipsorum, sunt in ipsa anima.

Resp. Negando minorem et consequentiam; nam nullus scholasticorum adseruit per illud principium identitatem animae cum iis objectis quae ab ea cognoscuntur. Unde S. Thomas scholasticorum princeps, quem in hoc omnes scholastici sequuntur, explicat illud principium per rationem similitudinis; anima est quodammodo omnia per hoc quod in ea sunt similitudines multarum rerum, vel possunt esse etiam omnium; quae similitudines neque sunt ipsa anima, sed adveniunt ex phantasmatibus causaliter, scilicet per virtutem intellectus agentis; unde ipsemet S. Thomas, ubi de his disserit, (1^a p. q. 84, a. 2, c.) sententiam philosophorum antiquorum materialistarum adserentium animam esse quodammodo omnia quasi compositam ex omnibus (*Ph.*, v. II, n. 112) refutat.

Subs. iterum. Atqui juxta scholasticos anima est quodammodo omnia per identitatem; ergo etc. *Prob. min. subs.:* Scholastici cum S. Thoma dicunt ex intellectu et intellecto, idest re intellecta, fieri unum. Atqui ex duobus non potest fieri unum nisi haec duo sint simul, et unum sit in altero. Ergo objectum est ipsa anima vere et proprie; et sic dicitur anima quodammodo omnia.

Resp. Nego min. subs. Ad *prob. dist.* adagium scholasticum: Ex intellectu et re intellecta, juxta scholasticos, fit unum in *intelligendo, conc.; in essendo,*

nego. Iuxta scholasticos intellectus et objectum quod intelligitur non uniuntur physice et materialiter ad unum esse naturale efformandum, sed uniuntur ad intelligibiliter efformandum *unum*, idest unum principium completum intellectionis, vel unum *actu* intelligens; hoc autem fit et obtinetur optime ex eo quod objectum est in intellectu per *imaginem* vivam sui, quae proinde est ejus vicaria; idest per expressionem ipsius objecti.

Subs. 3.º Atqui iuxta scholasticos ex intellectu et re intellecta fit *unum*, non solum in intelligendo, sed in essendo etiam. Ergo etc. — *Prob. min. subs.* Iuxta scholasticorum adagium: Intellectus in actu est intellectum in actu, idest res intellecta. Atqui quod praedicatur de alio est idem cum ipso in esse physico et reali. Ergo res intellecta est ipse intellectus actu intelligens.

Resp. Neg. min. subs. Ad prob. dist. maj: Intellectus in actu est intellectum in actu, idest res *intellecta* in esse intelligibili, *transeat*, vel *conc.*; in esse reali, *nego*.

46. **Obj. II.** — Esse cognitum est intrinsece et essentialiter apparens. Ergo ei deest realitas.

Resp. Esse cognitum est esse apparens intrinsece cui tamen realitas respondet ad quam intrinsece et essentialiter refertur, *conc.*, et nulla realitas ei correspondet, *nego*. Esse cognitum quatenus se tenet ex parte cognoscentis, est conceptus formalis, est similitudo, imago, species expressa, vel expressio quaedam ipsius mentis, cui tamen expressioni aliquid extra oportet ut correspondeat; nam si in mente est expressio, certe aliquid exprimitur; potest ne exprimi nihilum? illa expressio est esse cognitum formaliter acceptum, quatenus est in cognoscente, ut similitudo vel imago alicujus rei, unde

relationem ad aliud intrinsece importat, est enim vera imago et expressio intellectus; ergo aliquid vere exprimitur ab intellectu distinctum, ut revera ex conscientia habetur. (*Phil.* v. I n. 7).

47. **Obj. III.** Universalitas de conceptu sive de espressione mentis praedicatur sicut et necessitas. Atqui universalitas et necessitas est quid logicum. Ergo et conceptus est quid logicum, ac proinde nihil ei correspondet a parte rei.

Resp. dist. min. quoad primam partem: universalitas formaliter sumpta est quid logicum, *conc.*; universalitas, idest ipsa *natura* quae a mente concipitur et quae dicitur universalis, *nego*; *et dist.* etiam secundam partem: *necessitas* est quid exclusive *logicum*, *nego*; est quid logicum, ita tamen uti etiam in rebus reperiatur, *concedo*. Nihil est ita contingens ut non induat aliquam rationem necessitatis: e. g. *cursus* est quid contingens; et tamen necessario includit motum; sol necessario illuminat etc. (*Phil.* v. I, n. 218).

48. **Obj. IV.** — Intellectus absurda componit et chimaeras, puta quod homo volet etc. Ergo reale non est obiectum intellectus.

Resp. Homo absurda et chimaeras componit, supposita realitate plurium suorum conceptuum, *conc.*; non supposita, *nego*. Imprimis respondeo quod intellectus non posset componere hominem cum volare, nisi percipisset hominem et volare esse aliquid reale. Igitur respondetur quod conceptibus simplicibus aliquid reale respondet, licet ipse modus concipiendi sit quid logicum; quidquid ergo conceptui simplici correspondet dicens necessitatem, reale est. Potest autem homo plura componere per intellectum quae licet in se sint realia, tamen a parte rei non componuntur. Insuper ea composita quae ne-

cessario connectuntur cum conceptibus simplicibus, seu cum iis quae per conceptus simplices repraesentantur, realia sunt.

49. **Obj. V.** — Ratio pura non potest habere valorem obiectivum circa ea quae repraesentat. Ergo subiectivismus est admittendus. — *Prob. antec.* Ratio pura opposita testatur ut obiective vera, vel, ut ajunt subiectivistae, est antitetica; affirmat et negat idem quandoque. Ergo obiecta ei non correspondent, ac proinde non habet valorem obiectivum.

Resp. Nego antec. et primum conseq. Ad probationem, *dist. antec.* Ratio pura testatur ut vera obiective opposita per conceptus simplices, *nego*; per conceptus compositos, *subdist.* per conceptus compositos qui necessario, intrinsece, evidenter, neque valde remote connectuntur cum conceptibus simplicibus, *nego*; per quosdam conceptus compositos qui remote et non evidenter connectuntur cum conceptibus simplicibus, *iterum subdist.* et hoc derivatur ex legibus oppositis sive antitetice ipsi rationi humanae naturaliter insitis, *nego*; et hoc contingit ex audacia, praesumptione, vel etiam ex inconsideratione ipsius ratiocinantis, *concl.* Et *nego conseq.*

Ratio humana, si consideretur quoad conceptus simplices, aut etiam quoad judicia quae immediate vel etiam mediate et proxime evidentem connexionem habent cum conceptibus simplicibus, non potest opposita referre, idest non potest referre obiectum aliquod et ejus negationem. Unde nulla antinomia esse potest in ratione sic considerata; nam per conceptus simplices, puta entis, substantiae, necessitatis etc. impossibile est omnino ut oppositum his referatur (*Phil.* v. I, n. 142). Nam mens

aut apprehendit illam rationem, vel non apprehendit; si apprehendit, illa ratio oportet ut tali conceptui correspondeat, nam talis conceptus est intrinsece et essentialiter expressivus vel relativus; expressio autem sive relatio sine termino ad quem refertur non est expressio, non est relatio. Ergo datur terminus illorum conceptuum, qui quidem debet esse aliquid, idest quod refertur; non enim expressio est nullius. Idem dicendum est de judiciis quae immediate his conceptibus simplicibus imittuntur, ut est principium contradictionis, identitatis etc. Sunt tamen quidam conceptus compositi in nobis, idest quaedam judicia quae non evidenter deducuntur ex primis principiis, sunt etiam quaedam judicia quae non recte deducuntur ex primis principiis et quae oppositionem habent iis quae recte deducta sunt, et ideo inter se sunt contradictoria. Sed haec judicia non sunt a facultate naturali et inclinatione innata animi nostri, sed ex accidentali causa, e. g. ex inconsideratione, praesumptione et simili.

CAPUT VI.

De systemate materialistico

50. **Systema materialisticum.** — Materialistae nihil praeter materiam existere affirmant aut quod non sit ex viribus materiae derivatum. Negant proinde ens infinitum, simplicissimum, praeditum intelligentia, unde nihil esse supra materiam positum autumant; ipsi materiae quamdam infinitatem, puta extensivam, concedentes vel actualement vel

potentialem, quatenus scilicet sit finita actu in se, infinite tamen explicari aut augeri potens. Unde ordinem supernaturalem hujus systematis fautores omnino reiiciunt.

Illi multipliciter nominantur 1.º ex eo quod Deum personalem a mundo distinctum inficiantur Athei dicuntur; inter antiquos Atheos fuit Diagoras, ut Athenagoras refert in *legatione pro Christianis*. 2.º dicuntur Pantheistae, quia affirmant Deum esse mundum, cui tribuunt aeternitatem, independentiam, infinitatem. Inter Pantheistas antiquos fuit Varro, qui posuit Deum esse animam mundi, uti refert D. Augustinus; 3.º ex eo quod praeter materiam aut vires materiae aliud in rerum natura non agnoscunt, *materialistae* nuncupantur.

51. **Sensismus.** — *Sensismus* vix aut ne vix quidem a materialismo differt, imo est ipsummet systema materialisticum aliter enuntiatur. Nam dogma sensistarum est intellectum non differre a sensu. Sed ut identitas horum systematum quoad substantiam plene manifestetur, liceat ea ad invicem breviter comparare. Quid ergo docent materialistae? Materialistae igitur adseverant sensum et intellectum esse vires materiae et nihil aliud; intellectionem vero actionem materiae, puta motum, aut quid simile. — Sensistae autem vel explicite adserunt intellectum non differre ullo modo a sensu, vel si quidam eorum verbis concedant realem distinctionem inter utrumque, facto ipso omnem distinctionem tollunt. Ajunt enim intellectum non nisi sensibilia et singularia percipere. Nam universalialia juxta sensistas sunt pura nomina, puri conceptus, quibus nihil correspondet a parte rei, vel collectiones individuorum, quas etiam sensus percipere possunt et percipiunt.

Igitur objectum intellectus ut distinctum ob objecto sensus e medio auferunt. Atqui facultates inter se non differunt nisi ex diversitate objectorum, ut patet ex philosophia (*Phil.*, vol. II, n. 40). Ergo in systemate sensistico identificatur intellectus cum sensu. At sensus est facultas organica (*Phil.*, vol. I, n. 496), ac proinde a materia omnino dependens. Ergo a sensistis adseritur quod a materialistis ponitur, idest: vires intellectivae a materia dependent et nullo pacto supra ipsam naturam materiale positae sunt. Fortasse respondebunt sensistae quod vita sensitiva a materia non est, neque est evolutio ipsius materiae. Sed tamen semper verum est quod facultas intellectiva erit facultas organica, ac proinde a materia dependens non solum objective, sed etiam subjective. Insuper intellectus noster de supersensibilibus nunquam poterit judicare, neque ea admittere. Unde ad eandem conclusionem perducitur ac materialismus, idest: Nihil esse supra naturam sensibilem.

52. Systema positivisticum. — Positivismus autem nonnisi nomine differt a materialismo. Nam positivismus docet omnem nostram cognitionem intellectivam intra limites sensibilibus coarctari, ac proinde nihil ponit ab intellectu cognosci nisi quod per experientiam habetur, et ideo reiicit aut nihil curat illud quod sensus nostros superat. Reiicit igitur vel saltem nihil facit metaphysicam, quasi vanas abstractions pro objecto habentem; unde supernaturale negat.

53. Convenientia horum systematum. — Haec igitur tria systemata quoad substantiam non differunt, objecta enim intellectus nihil aliud esse ponunt quam sensibilia; ac proinde de supersensibilibus nihil nobis esse curandum. Igitur simul haec

systemata sub una eademque conclusione refutari possunt, praecipue ex eo quod metaphysicam omnimode subvertunt. Agemus tamen speciatim contra sensismum statuentes distinctionem inter sensum et intellectum; quae quidem distinctio ad alia duo etiam systemata, materialismum videlicet et positivismum evertendos mirifice deservit. Igitur sequentem conclusionem in praesenti statuimus.

54. Conclusio. — *Materialismus sive positivismus ordinem supernaturalem negans scientias naturales destruit, et 2.º sibi ipsi repugnat omnino.*

Prob. 1.^a pars conclusionis. Objectum scientiarum naturalium est ipsa natura, quae est subjectum mutationum et phaenomenum, et ipsa phaenomena naturae, ut omnes concedunt. De ratione autem scientiae est adsignare causas et rationes sui objecti et eorum quae ipsi objecto suo conveniunt, quae quidem causae et rationes oportet ut sint universales, secus phaenomena naturalia multa sub uno principio non coordinarentur, ac proinde non haberetur scientia; scientia enim est cognitio rerum per suas causas, sub quibus ipsae res continentur et coordinantur. Atqui materialismus ipsam causalitatem rerum reiicit, cum reiiciat metaphysicam ad quam de causalitate rerum pertinet agere; reiicit universalia quae inter pura nomina aut conceptus mentis amandat. Ergo materialismus ipsas scientias naturales perimit, quae cum principio causalitatis et cum reali tate universalium intime connectuntur.

Confirmatur et magis explicatur adlata ratio: Si a scientiis auferatur principium universalitatis, et realitas hujus; nihil de realitate remanebit, nisi ipsum factum individuum singulare, vel ad summum quaedam collectio factorum sive objectorum sin-

gularium quae admodum parvum numerum eorundem obsectorum complectitur, cum ea quae per experientiam habentur parum possint multiplicari per repetitas experientias. Atqui ipsum factum vel collectio factorum nullam scientiam constituere potest, ut patet ex dictis; et breviter etiam ex hoc declaratur, quia nempe quilibet homo scientiatus dici posset; quis enim hominum, etiam maxime rudis, non agnoscit quaedam facta vel collectionem factorum? Fortasse scientia constituitur per hoc quod facta per experientiam cognita vel habita in aliquo determinato numero habentur? Percontabimur ergo positivistas quot facta requirantur per experientiam cognita ad scientiam habendam. Sed haec nonne maximam absurditatem habent, et ridiculum sapiunt? (cf. *Phil.* v. I, n. 109 et n. 201 et seq.).

Prob. 2.^a pars. Materialismus ideo negat existentiam ordinis supernaturalis, quia praeter materiam et phaenomena materiae nihil aliud existere affirmat; ac proinde quia negat realitatem universalium, realitatem proinde principii causalitatis et eorum quae in methaphysica rationi causalitatis convenire ostenduntur et explicantur (*Ph.*, v. I, n. 383 et seq.); breviter: quia objectivitatem et realitatem methaphysicae non admittit. At ex eo quod nonnisi materiam et phaenomena vel mutationes sive modificationes materiae existere in mundo affirmat, oportet ut concedat et adserat rationem improductionis, independentiae, primi entis, ipsam rationem omnium mutationum quae in materia contingunt, ipsi materiae convenire. Atqui haec omnia idest rationem improductionis, independentiae primi entis, ipsam rationem causalitatis omnium mutationum sive modificationum quae in materia

contingunt, tribuere alicui rei est impossibile nisi ejus natura, substantialitas, attributa, sive proprietates perspectae habeantur; hoc autem sine metaphysica nullo pacto haberi potest, nam de his omnibus agere ad metaphysicam pertinet. Ergo materialismus admittendo dumtaxat materiam et ejus mutationes sive modificationes existere in natura, metaphysicam supponit, quam negat, ac proinde sibi ipsi apertissime contradicit.

2.º Materialismus sive positivismus scientiae physiologicae maxime confidit, et nihil vult esse affirmandum aut negandum nisi sit experimento comprobatum; et tamen attribuit materiae rationem improductibilitatis, necessitatis, independentiae, causalitatis etc. Atqui haec omnia experimento probari non possunt. Et re quidem vera potest ne materialista experiri materiae improductionem, aeternitatem? quod materia a nullo alio supra se dependeat? Item: poterit quidem per experientiam haberi mutationes esse in materia; sed potest ne per experientiam haberi in materia esse vim talium omnium mutationum productivam? potest ne quis experiri vitalitatem, puta plantam, animal, hominem, ex vi materiae brutae esse? Experiantur, quaeso, materialistae, si id fieri potest. Ergo cum materialismus adserit nihil, quod non habetur per experimentum, esse affirmandum vel negandum, et tamen ipsi materiae attribuit rationem improductionis, necessitatis, independentiae et omnium mutationum, quae in natura contingunt, sibi ipsi repugnat et suis principiis contradicit.

CAPUT VII.

De transformismo materialistico seu pantheistico, sive de materialismo prout applicatur ad distinctionem et diversitatem rerum explicandam.

55. **Doctrina transformistarum exponitur.** — Principium materialistarum est, omnes mutationes, dispositiones, phaenomena, quae reperiuntur in natura ex evolutione ipsius materiae procedere; materiam autem necessario evolvi, non quidem virtute alicujus principii, sive entis a materia praesuppositi, dirigentis et ordinantis eam ad peculiare fines, sed ex vi propria sibi naturaliter, sempiternaliter insita ad tales mutationes ordinata. Hanc doctrinam amplectuntur, vel saltem amplecti logice debent, omnes tum antiqui tum recentiores, qui Dei intelligentis et personalis existentiam negant, et realitatem materiae admittunt. His nostris diebus hujusmodi doctrina invaluit apud non paucos, quorum quidam ut novum inventum protulerunt, cum tamen ipsa ab antiquissimis philosophis re-tenta sit et ab Aristotile solide refutata. Inter recentiores transformistas recensetur Lamarchius, Darwin, qui suis operibus innumerabiles turbas excitavit, et alii. Horum tamen quidam, saltem nomine, Deum admisisse videntur.

Nobis autem liceat exponere hanc doctrinam verbis ipsius S. Thomae in quibus doctrina antiquorum et recentiorum expressa invenitur. En verba S. Doctoris: « Ex necessitate materiae, (juxta materialistas) contingit quod quidam dentes (*in anima-*

libus) anteriores scilicet, sint acuti et apti ad dividendum cibum, et maxillares sint lati et utiles ad conterendum cibum. Non tamen ita quod propter istas utilitates natura fecerit dentes tales aut tales, sed dentibus sic factis a natura, sequitur talis utilitas. Et similiter potest dici de omnibus aliis partibus quae videntur habere aliquam determinatam formam propter aliquem finem ». Unde ex necessitate materiae (quam necessitatem materialistae *legem* vocant) vel ex casu « factae sunt multae et variae dispositiones rerum naturalium: et in quibuscumque omnia sic acciderunt (*casu*) apta ad aliquam utilitatem, sicut si propter hoc facta essent; et illa tantum conservata sunt eo quod habuerunt dispositionem aptam ad conservationem (*habetur sic, ut se se exprimunt recentiores, luctatio pro existentia*), non ab aliquo agente intendente finem; sed ab eo quod est per se vanum, idest a casu (*ex fortuitis circumstantiis*); quaecumque vero non habuerunt talem dispositionem sunt destructa et quotidie destruuntur. Sicut Empedocles dixit a principio fuisse generatos quosdam (*generatione spontanea materiae in circumstantiis fortuitis posita*) qui ex una parte erant boves et ex alia parte erant homines ».

56. Conclusio. — *Perfectio et diversitas, sive distinctio specierum quae sunt in natura ex sola materia bruta haberi non potest.*

Prob. 1.º Illud quod perfectum est, in imperfectum tanquam in causam primam reduci non potest, licet fortasse possit reduci in ipsum tanquam in causam secundariam et instrumentalem causae primae et principalis; nam causa prima ea est a qua aliae causae propriam vim agendi habent, ac proinde operantur in virtute eius; unde oportet eam esse

perfectissimam. Adde quod imperfectum, licet presupponat et includat affirmationem entitatis, importat tamen formaliter negationem perfectionis. Unde sic conficitur argumentum: Negatio perfectionis se habet ad affirmationem perfectionis sicut negatio entitatis se habet ad affirmationem entitatis; nam ex utraque parte habetur oppositio, et ideo imperfectum formaliter se habet ad perfectum sicut non ens se habet ad ens. Atqui ex non ente praecise, nisi praesupponatur causa efficiens, non potest haberi ens. Ergo ex imperfecto non potest haberi perfectum. Nunc ergo sic procedimus contra materialistas: Ex imperfecto, praecise ut sic, sine influxu causalitatis superioris non potest haberi perfectum. Atqui universus, prout constituitur ex distinctione et varietate specierum, est quid perfectissimum, materia vero sine tali distinctione est omnino imperfecta. Ergo ex materia bruta nude spectata, sine actione agentis superioris haberi non potest distinctio et varietas specierum quae perfectionem universi et eius pulchritudinem constituunt.

Confirmatur. Ex minori non potest haberi maius, ex decem non potest haberi undecim; et hoc tum in statu abstractionis, tum in statu realitatis.

2.º Materia antecederet ad diversitatem specierum non habet in se spectata principium sufficiens suae evolutionis. Ergo distinctio specierum in natura non potest desumi ex evolutione ipsius materiae, vel a materia sicut a causa prima. — *Prob. antec.* Si materia habet vi suae naturae aeternae, sicut a materialistis ponitur, illud principium evolutionis, oportebit ut aeternaliter, intrinsece et necessario evolvatur vel moveatur ipsa materia; evolutio enim vel activitas materiae nihil est prae-

ter motum, ut ipsi dicunt. Atqui materia bruta non viva non habet quod possit movere seipsam, cum hoc sit proprium viventium distinctivum ut se moveant, vel ut habeant principium sui motus. (*Phil.* v. I, n. 478 et seq.). Ergo materia in se spectata antecedenter ad specierum multiplicationem non habet principium sui motus, sive suae evolutionis. *Breviter*: sequeretur quod materia quaelibet viveret vi suae naturae, et ideo vita esset simpliciter ex materia.

3.º Quod alicui rei intrinsece et essentialiter competit ab ea separari non potest. Atqui materia separatur a suo motu, a sua evolutione, ut patet; cum non solum non moveantur multa objecta materialia, sed neque ex se ipsis possint moveri. Quis enim serio adsereret lapidem posse seipsum movere? aut in naturam aliam perfectiorem per seipsum transformari?

4.º Aut distinctio, diversitas specierum et perfectio et pulchritudo et harmonia universi cum multiplicitate viventium semper fuit, idest ab aeterno, aut aliquando incepit; si *semper fuit*, ergo vane et absurde ponitur vitam habere originem ex materia bruta; si autem non semper fuit, et ideo aliquando incepit: ergo 1.º sequitur quod materia sola pura sine vita, sine distinctione et varietate, fuit ab aeterno; 2.º sequitur quod materia praecesserit distinctionem, varietatem specierum et vitam, et per durationem infinitam steterit sine evolutione, sine variatione, sine vita; et 3.º quod per durationem finitam tantam varietatem, harmoniam pulchritudinem acquisiverit, quae omnia non potuit acquirere per praecedentem durationem infinitam; 4.º sequitur quod materia per durationem praecedentem infinitam non habuerit rationem sufficientem hujus pul-

chritudinis, harmoniae, vitae etc. et quod postea habuerit. Igitur aut habuit et habet a principio intrinseco hanc rationem sufficientem omnium variationum et specierum et perfectionum, aut a principio extrinseco ab ipsa distincto: si habet a principio intrinseco, cum principium intrinsecum et essentielle sit inseparabile ab ipsa, oportet ut habuerit semper a tota aeternitate: sed tunc vana et absurda esset quaestio de origine vitae et specierum, cum deberet semper fuisse cum ipsa materia: si autem materia habet a principio extrinseco, ergo neque vita, neque distinctio specierum, neque perfectio materiae etc. sunt a *materia*. Est ergo omnino absurdum ponere distinctionem specierum, vitam etc. esse a materia. Consule etiam ea quae scripsimus in *Compend. Phil.*, v. II, *Cosmol.* de ratione existentiae mundi c. XIII, et de ejus origine.

5.^a Si omnia varia et diversa, quae reperiuntur in universo, procedunt ex evolutione materiae quatenus ipsa materia successive perficitur, sequitur quod lex fundamentalis naturae sit ut ex imperfecto fiat perfectum, ac proinde ex speciebus inferioribus habeantur superiores; si enim illa lex non datur, impossibile omnino est ex sola materia haberi tantam varietatem et diversitatem in universo. Adde quod materia non ex voluntate evolvitur, sed ex naturali necessitate; proinde illa lex erit aliquid fixum et immobile, ac proinde oportet ut jugiter explicetur. Igitur in natura, si omnia quae habentur essent ex evolutione materiae vi talis legis, ex bruta materia vita quandoque haberi deberet, et ex inferioribus speciebus superiores procederent. Unde non solum in speciebus viventium deberet esse vis reproductiva individuorum ad relativam speciem pertinentium, sed etiam quandoque individuorum

superioris speciei et haec quandoque producerentur. Atqui hoc est contra factum (imo etiam contra rationem et sensum communem). Nullus enim hominum, neque ipsi materialistae, aliquod factum adferre possunt, et tamen multa facta afferri deberent ut illa lex evolutionis constans et universalis posset constitui. Et non solum facta sive exempla afferri non possunt ut lex illa possit statui, sed neque ipsa possibilitas talis transformationis probata est. Hoc docent summi physiologi. Audiatur clarissimus Virchow qui in publico conventu physiologorum Monici habito (anno 1877) haec dixit de viventibus loquens: « Necesse est ut fateamur quod neque ipsa possibilitas generationis spontaneae est probata; et quamvis nihil non fuerit tentatum, ex omnibus tamen experimentis nostris neque unum factum potuit haberi quod exhibeat connexionem regni organici ex regno inorganico. Hinc dicendum est spem omnem probandi possibilitatem generationis spontaneae omnino evanuisse ». Idem sentiunt Agassiz, Claudius Bernard, Quatrefages etc. citati a Zigliara, *Propæd.* lib. I, c. III. Imo ipsemet Haeckel evolutionista evidentiâ coactus ait generationem spontaneam, seu evolutionem, non esse nisi hypothesim.

6.º Si materia bruta sine ulla varietate et distinctione specierum quandoque fuisset et nihil aliud praeter ipsam, cum eadem naturam in qualibet sui parte haberet, etiam eadem vi evolutiva, ut ita dicam, in quacumque parte sui polleret (si enim diversa virtus, iam in ea haberetur distinctio et diversitas, ut patet); at si eadem vi evolutiva in quacumque parte sui polleret, eadem esset explicatio, eadem mutatio, eadem phaenomena, idest idem omnino effectus ab ea et in ea haberetur;

non ergo distinctio et diversitas specierum ab ea per evolutionem prodirent, sed uniformitas omnino. Neque dicas diversitatem vel distinctionem esse ex fortuitis circumstantiis repetendam; nam in hypothesis praeter materiam et illam vim uniformem ipsi materiae insitam in natura nihil esset, quod aut modificaret virtutem ipsius materiae, aut causaret distinctionem specierum.

7.º Natura universa agit propter finem intentum et praecognitum. Ergo, ut optime arguit Em. Zigliara (loc. cit.), praeter naturam materiale est agens intellectivum a quo natura ipsa dirigitur in finem, ac proinde natura ipsa ab eo dependet in operando, et etiam in esse, nam ex ratione operandi desumitur ratio essendi. *Consequentia patet*; nam cum natura materialis non apprehendat finem, si agit propter finem, ab agente superiori intellectivo oportet ut ad finem dirigatur. Insuper si agit propter finem intentum, aut talis finis ab ea intenditur, aut ab agente intellectivo eam dirigente et ordinante in finem. Atqui non cognoscitur, et ideo neque intenditur ab ea. Ergo ab agente intellectivo ipsam dirigente a quo ea pendet. *Prob. antec.* Si natura non ageret propter finem intentum, non ageret per se ordinate, cum agere ordinate sit proprium intellectus apprehendentis finem et ad ipsum ordinantis media, neque per se meliora et aptiora media adhiberet ad finem obtinendum; nam tunc casu et temeritate operaretur; ea autem quae fiunt casu et temeritate non fiunt per se et ordinate, sed per accidens et sine ordine. Atqui natura ordinate agit, per se adhibet media meliora et commodiora ad finem obtinendum; puta ad gressum hominis obtinendum conformitatem pedis aptiorem ad hunc usum producit, ita scilicet ut si pes hominis

ab hac conformitate recederet, homo recte et convenienter ambulare non posset; et hoc modo per se et semper, nisi accidat defectus, operatur. Ergo ea quae natura operatur ad finem praecordinata sunt ab aliquo intellectuali agente.

Confirmatur: Ea quae ordinate fiunt in natura, et non fiunt a natura, praecipue si ea quae similia sunt saepe producuntur vel inveniuntur, ut e. g. sunt artefacta, nonnisi ab aliquo agente intellectivo esse intelliguntur. Et certe ut insipiens haberetur ille qui ea quae taliter fiunt sine fine, sine directione alicujus mentis esse facta adsereret, sed casui ex operatione multarum causarum, quae a nullo diriguntur, tribueret. Ergo et ea quae fiunt in natura ordinate, ita ut fere semper, idest nisi contingat defectus, sequatur finis optimus, non absolute sed relative ad media, ex directione alicujus intellectualis agentis et dirigentis repetenda sunt.

Haec ratio magis etiam illustratur sequenti exemplo: Fiat hypothesis quod fere omnes homines adulti perirent qui artes et ea quae per artem fiunt agnoscunt, remanerent autem solummodo pueri et quidam qui in sylvis vitam duxissent et opera artis ignorarent omnino; vel fiat hypothesis quod omnes homines pereant, remanentibus operibus artis et novi homines inducantur postea. Si hi non distinguentes opera artis ab operibus naturae, adsererent opera artis simul cum operibus naturae ex evolutione materiae non ab aliquo agente intellectuali derivasse, nonne stulta esset eorum opinio? Et si ex mortuis quidam reviviscerent, nonne merito eos de eorum stultitia irriderent? Certe. Sed quare? Quia opera artis ordinem important ac proinde intellectum ordinantem supponunt. Sed in operibus naturae non reperitur fortasse ordo et

major quam in operibus artis? Ergo idem modus productionis oportet ut agnoscatur in natura et in arte: brachium hominis et manus operantur artefactum, sed intellectu hominis diriguntur; et item natura operatur, sed natura ab aliqua mente dirigitur. Hujus rei etiam hoc signum accipe:

Si ea quae fiunt ab arte fierent a natura, idem esset processus; si e. g. a natura fieret domus, *primo* poneretur fundamentum, *secundo* erigerentur parietes et *tertio* superponeretur tectum: item si ea quae fiunt a natura fierent ab arte, ut puta si arbores ab arte fierent: 1.º figerentur radices, postea stipes, tertio rami et folia. Ergo idem modus reperitur in operibus artis et naturae; at opera naturae meliora sunt operibus artis. Ergo si ea quae fiunt per artem nonnisi ab intellectu procedere possunt, multo magis ea quae fiunt a natura.

8.º Necessitas materiae quae est principium omnium quae in materia contingunt, juxta materialistas, aut convenit materiae per se vi naturae ipsius materiae, aut per accidens vi alterius entis extrinseci eidem materiae; si conveniat materiae vi entis extrinseci, ergo ruit materialismus, a quo nonnisi materia admittitur in natura; si autem conveniat materiae per se vi naturae ipsius materiae; ergo illa necessitas quae est principium evolutionis erit intrinseca et essentialis ipsi materiae, erit scilicet aptitudo essentialis ut materia evolvatur, et ordinetur ad diversas determinationes, et modificationes quae in mundo contingunt. Unde materia in hac hypotesi dicit ordinem essentialem ad hujusmodi mutationes. Atqui ordo essentialis ad aliquid importat dependentiam ab ipso, ut patet. Ergo materia a talibus modificationibus dependet. Et confirmatur: nam essentia ejus quod dicit ordinem es-

sentialem ad aliquid in *ordinari* ad illud consistit. Atqui *ordo*, sicut et *via*, dependet a termino, ita ut ratio ordinis sit ipse terminus, unde si ipsemet terminus auferatur, *ordo perit*; ac proinde dici potest rectissime quod materia est id quod est ratione suarum modificationum, et quod modificationes quae fiunt in materia seu perfectiones materiae sunt ratio ipsius materiae. Atqui res aliqua non potest intelligi esse ratio alterius nisi aut secundum quod habet esse reale in natura, aut secundum quod habet esse ideale in aliqua mente; cum ergo sit impossibile quod materia nude spectata, prout est principium suae evolutionis, dependeat a suis mutationibus vel modificationibus secundum earum esse reale (nam esse reale adhuc non habent antequam materia evolvatur) sequitur quod ab eis ipsa materia dependeat secundum quod habent esse ideale in mente aliqua. Ac proinde ratio existendi ipsius materiae nihil est aliud quam varietas et diversitas rerum intenta ab intellectuali natura.

Brevius: Necessitas evolutionis materiae nihil aliud esse potest nisi aptitudo essentialis ipsius materiae ad evolutionem et mutationes naturales; aptitudo essentialis est ipse ordo essentialis; ordo essentialis alicujus rei est ipsa res ordinata. Atqui ordo essentialis alicujus rei dependet ex termino, quo sublato, ipse ordo perit, ac proinde perit etiam res cui essentialis est talis ordo. Ergo ordo essentialis materiae, et ideo ipsamet materia essentialiter ordinata ex modificationibus quae in natura sunt dependet, ac proinde essentia et existentia materiae repeti debent ex hujusmodi modificationibus seu perfectionibus in natura existentibus. Hinc illud scholasticorum: *materia est propter formam, non autem forma propter materiam*. Atqui essentia vel exi-

stentia alicujus non repetitur nisi aut ab aliquo realiter actu existente extra mentem in natura, aut ab aliquo ideali existente in mente; non enim potest repeti a re futura. Cum ergo diversae dispositiones seu modificationes naturae non essent actu realiter in materia bruta ante evolutionem, sequitur quod essent in aliqua mente, ac proinde materia in sua natura et existentia dependet ex dispositionibus idealibus in mente: existentibus, idest ab aliqua mente illas dispositiones intendente ad varietatem et pulchritudinem universi obtinendam.

9.º Quamvis natura non semper faciat id quod melius est respectu finis particularis, tamen semper facit id quod melius est respectu finis principalioris et universalis. Atqui si natura non ageret propter finem, qui est ratio eorum quae fiunt in natura, non semper faceret id quod melius est respectu finis principalioris et universalioris, nam in hac hypothese caeco modo et fortuito operaretur. Ergo natura agit propter finem, qui est ratio eorum quae fiunt in natura. — *Prob. maj.*: Natura facit id quod melius est simpliciter loquendo, et respectu finis principalioris, etiam dum res corrumpuntur. Ergo *semper* facit id quod melius est respectu finis principalioris: *consequentia patet.* *Antec prob.*: Perfectio et pulchritudo universi non consistit in aliquo uno indivisibili, sed in multiplicitate et varietate rerum, quarum quaedam sunt incorruptibiles, quaedam vero corruptibiles. Illud autem quod a natura universa operante intenditur tanquam finis universalissimus est perfectio ipsa universi. Sed quia perfectio et pulchritudo universi conservari non potest nisi ipsae naturae rerum conserventur, ideo illud quod natura secundo loco intendit per suas operationes est conservatio rerum

in corruptibilem et corruptibilem. Et si quidem res corruptibiles omnes secundum individuum substantiam semper conservarentur in natura seu in esse, omnia fierent incorruptibilia ex operatione naturae, et ideo corruptibilia non essent; unde necesse est ad salvandam naturam corruptibilem ut corruptibilia corrumpantur.

Oportet ergo ad perfectionem et pulchritudinem universi habendam, ut corruptibilia corrumpantur, sive desinant esse, et simul conserventur. Et haec duo, quae contradictoria primo aspectu videntur, sapientissime a natura habentur, idest conservatio et corruptio corruptibilium. Habetur conservatio in specie, corruptio in individuis. Conservatio et corruptio igitur salvantur per hoc quod in rebus corruptibilibus est vis reproductiva. Unde in natura jugiter habetur ex quadam lege, corruptio et reproductio individuorum; et ideo individua renovantur, remanente immobilitate speciei. Illud ergo quod natura intendit, primo quidem est pulchritudo universi et ejus perfectio, secundario vero conservatio diversarum specierum, quas inter sunt species corruptibilium; et quia ad conservationem specierum corruptibilium requiritur ut corrumpantur seu destruantur individua, ideo natura taliter operatur et ut conserventur species corruptibilium, et destructio individuorum sequatur. Neque naturae actio ad destructionem individuorum ordinaretur nisi talis destructio ad conservationem specierum corruptibilium requireretur; nam si individua non destruerentur, ut diximus, corruptibilia non essent. Unde natura in suis operibus intendit conservationem specierum corruptibilium per se et directe, per accidens autem ejus actio (idest ratione conservationis harum specierum) se extendit ad destructionem

individuum. Actio igitur naturae quae est conservativa specierum ipsis speciebus bona est, ut patet, ordinatur enim ad esse et conservationem ipsarum, e contra individuus quae corrumpuntur propter ipsas species bona dici non potest: temperies hyemis, e. g. conservationi naturae humanae valde confert, ac proinde bona est homini; sed quia est nociva alicui aegro, utpote ad mortem ipsum ducens, aegro tali bona dici non potest, neque est id quod melius est ei.

Et haec quae dicta sunt de speciebus et individuus valent etiam pro speciebus superioribus corruptibilibus per ordinem ad inferiora. Nam ea quae sunt perfectiora et nobiliora in natura magis conferunt ad perfectionem et pulchritudinem et ornatum universi. Unde a natura sunt principalius intenti. Et quia ad conservationem quarundam rerum nobilium requiritur destructio inferiorum, natura taliter operatur ad conservationem corruptibilium, et praecipue nobilium, ita ut sequatur destructio aliarum rerum, videlicet individuum etiam multorum inferiorum specierum; non tamen ita ut species inferiores destruantur omnino, licet fortasse et hoc quandoque fieret, si conservatio superioris speciei exigeret. Unde videmus quod vegetalia multa destruuntur, seu corrumpuntur ad conservationem vitae animalium; et animalia etiam specierum inferiorum corrumpuntur ex operatione naturae ut deserviant speciebus superioribus. Imo et ipsa individua quae ex speciebus superioribus corrumpuntur utilia sunt conservationi specierum, cum eis mirifice deserviant. Hunc autem processum in rebus esse sapientissimum nullus mente compos inficiari poterit. Igitur non solum perfectiones uni-

versi, sed etiam defectus et mala sapientiam conditoris mirifice commendant.

10.º Si natura non esset ordinata in finem determinatum et intentum, quidquid ageret non censeretur defectus: unde monstrum nullus defectus esset, neque peccatum naturae: nam defectus dicitur ex eo quod agens deficit ab obtinendo fine ad quem est ordinatus. Si enim agens ad nullum finem jam intentum esset ordinatus, et finis diceretur illud quod ex actione consequitur, quidquid consequeretur esset finis ejus, ac proinde a fine tale agens non deficeret. Liceat ergo sic arguere: Defectus sive peccatum est semper contra id quod jam statutum est vel ab operante vel a superiori agente. Atqui nihil antequam fiat potest esse statutum nisi ab aliqua mente. Ergo per hoc quod defectus in natura contingit, sequitur quod effectus naturae proportionatus sit ab aliqua mente constitutus antequam natura operetur. Sed natura vel materia non est mente praedita. Ergo supponit mentem a se distinctam intendentem finem et effectus, quos natura producit. — Sed declaratur etiam ex iis quae per artem fiunt: in iis quae fiunt per artem ideo contingit defectus vel peccatum, quia artifex propter finem operatur, quia scilicet ars ad effectus determinatos ordinem habet. Si enim artifex non operetur propter finem, qualitercumque operaretur non esset defectus, et idem contingit in natura.

56.bis **Corollaria** I. Non solum per alias vias, sed etiam ex ordinatione mundi in finem ostenditur evidentissime existentia Dei creatoris mundi. Nam materia intrinsece et essentialiter ordinatur in finem, ac proinde secundum essentiam suam dependet ex fine. Atqui finis dependet ab intendente

finem, ut patet (vide probationem 7.^{am} supra n. 55); ergo etiam materia in suo esse dependet ex intendente finem et ordinante ipsam in finem.

Praeterea: Ex hoc quod materia ordinatur in finem et non potest agere nisi ad finem ad quem ordinatur, sequitur quod in suo operari dependeat ab eo a quo ordinatur, et dirigitur in finem. Atqui res quae dependet in suo operari ab aliquo agente ita ut nihil possit omnino agere sine ipso dependet ab eo etiam quoad esse. Ergo ex hoc quod materia ordinatur in finem a Deo, ab ipso dependet quoad suum esse, et ideo ipsum supponit. Et licet finis ad quem materia ordinatur sit materiae extrinsecus, tamen ipse ordo, qui in materia est ad finem, est ipsi materiae intrinsecus.

II. Sequitur contra Kantium mundanum ordinem non posse esse ex vi legum insitarum ipsi materiae, cum id absurdum omnino sit. Nam nulla lex potest esse in materia nisi ex ratione finis, uti diximus et ostendimus; etenim materia sola nude spectata sine varietate rerum et diversis modificationibus non habet in se rationem illarum legum, cum in ipsa tali modo accepta non nisi uniformitas considerari possit, quae uniformitas nullo modo potest esse ratio sufficiens modificationum, quae mundanum ordinem constituunt, praecipue quia illa uniformitas est quid indifferens et potentiale.

III. Non solum creatio catholice accepta non est absurda, ut materialistae putant, sed omnino admitenda est ad explicanda ea, quae sunt in natura: secus nonnisi cumulus contradictionum habetur. Adsurdus est evolutionismus qui admittit ex negatione haberi affirmationem, ex potentia actum, ex imperfecto perfectum, ex novem decem, ex casu legem constantem, universalem, ex uniformitate

omnimoda motum, distinctionem et multiplicitem etc.

Sed creatio catholice accepta rationabilis est, nam quid rationabilius quam admittere ens infinitum, simplicissimum, actualissimum, sapientissimum polle-
lere infinita virtute et producere entia finita, quae nihil sunt relate ad ipsum? Nonne in ipsa natura, ut patet ad sensum, multa de novo generantur, fiunt, acquirunt esse, quae non erant? Nonne generantur animalia, plantae? Sed animal ex non animali generatur, nam quod nunc fit animal prius animal non erat. A quo generatur? ab altero animali, quod est finitae virtutis. Si ergo id quod est finitae virtutis potest producere sibi simile, puta animal ex non animali; non poterit ens infinitae virtutis, ens sapientissimum, producere ens ex non ente? vel materia fieri ab eo non potest ex non materia? At materiam fieri ex non materia est materiam fieri ex nihilo sui et subjecti. Ergo omnino rationi conformis adserenda est creatio catholice accepta.

CAPUT VIII.

De distinctione inter sensum et intellectum

57. **Ratio capitis.** — Posita identitate sensus et intellectus, habetur materialismus, nam nonnisi sensibilia existere sequitur ex tali identitate. Non enim poterit aliquid cognosci supra sensum positum, ac proinde de iis quae sensum superant nihil curandum erit; quia omnis adsertio de hujusmodi erit vana. Unde nonnisi de rebus materialibus cu-

randum sequitur. Quia ergo materialismus est omnino absurdus, ut ostendimus, sequitur esse omnino admittendam distinctionem inter sensum et intellectum. Sed res praesens gravissima est, et ideo oportet ut directe de tali distinctione agamus.

58. Sensistarum divisio. — Igitur sensistae triariam dividuntur. Quidam enim ex sensistis antiquis, duce Democrito (qui fortasse tamen ab alio philosopho hanc doctrinam pestiferam mutuavit) ponebant intellectum a sensu non differre, sensum autem esse atomum materialem ab aliis atomis materialibus sola figura distinctum. Alii vero dicebant, et dicunt etiam ex materialistis recentioribus, intellectum non differre a sensu. Quidam vero concedebant intellectum a sensu differre, sed non distinguebant obiectum intellectus ab obiecto sensus; coarctabant enim cognitionem intellectus ad sola sensibilia. Unde licet concederent intellectum distinguui a sensu, non tamen agnoscebant nisi distinctionem accidentalem; scilicet intellectus hominis nihil est aliud, juxta eos, quam ipsa vis sensitiva magis perfecta, perfectionis autem excessum ex optima corporis humani complexione repetebant. His positis sit:

59. Conclusio. — *Sensus et intellectus sunt duae facultates essentialiter seu substantialiter differentes.*

Prob. 1.º In homine est facultas sive vis quae sua nobilitate superat omnes facultates sensitivas brutorum animantium, de illis tanquam principium universale sub se illas continens judicat, ipsa ab aliis non judicatur, et ad obiecta ad quae pertingere non possunt facultates sensitivae brutorum animantium, utpote ab eis omnino remota, pertingit; et ideo est alterius et superioris rationis et ordinis.

Atqui facultas hujusmodi naturae et tantae nobilitatis substantialiter differt a facultatibus sensitivis brutorum animantium. Ergo in homine est facultas quae substantialiter differt a facultatibus sensitivis brutorum animantium.

2.º Facultas intellectiva non potest dici facultas sensitiva. Ergo a facultate sensitiva omnino et essentialiter distinguitur. *Consequentia* patet, nam quaelibet res dici potest illud a quo non distinguitur essentialiter, e. g. homo dici potest animal, quia ab eo non distinguitur essentialiter, sed non potest dici arbor, aut lapis. — *Prob. antec.* Facultas sensitiva ea dicitur quae attingit objecta sub ea solum ratione qua nata et apta sunt ad producendam impressionem aliquam in ipsam, sicut facultas visiva dicitur *visiva* ex eo quod percipit solum objecta colorata, quatenus color potest visum determinare in ipsum imprimendo, et *auditus* ex eo quod percipit objecta sonora etc. Sed facultas intellectiva non percipit objecta sub ea ratione qua nata sunt et apta ad causandam impressionem in ipsam; nam ipsa percipit primo, per se et directe objecta sub ratione universalitatis, sub ratione necessitatis, immobilitatis, quae rationes non sunt natae ad causandam impressionem in facultatem, a qua apprehenduntur: nam impressio causatur a rebus singularibus et contingentibus et quidem per accidentia exteriora. — *Minor* hujus syllogismi satis clara est, et confirmatur ex eo quod facultas intellectiva cognoscat singularia non directe, quasi ab eis impressionem recipiendo, sed indirecte per ipsa universalia (cf. *Phil.*, v. II, n. 75), et etiam quia non solum principia percipit intellectus, sed etiam conclusiones ex principiis universalibus deducit: conclusio autem omnino a mentis activitate a principiis

objectivis deducitur, non autem mediante impressione sensibili a principiis in intellectu causata.

3.º Facultas, quae sua nobilitate excedit in sua essentia omnes facultates sensitivas, a facultatibus sensitivis essentialiter differt. Atqui facultas intellectiva facultates sensitivas sua nobilitate excedit in sua essentia. Ergo facultas intellectiva a facultatibus sensitivis essentialiter differt. — *Major* manifesta est; nam essentia quae non per perfectiones accidentales tantum, sed per semetipsam excedit aliam, ab ea essentialiter differt. *Prob. minor*: Facultas intellectiva in sua propria et specifica operatione excedit operationes omnes facultatum sensitivarum. Ergo in sua essentia excedit facultates sensitivas, nam operatio propria et specifica rei ipsi rei proportionatur et est signum perfectionis et nobilitatis ipsius rei. *Prob. antec.*: Propria operatio facultatis intellectivae est intelligere, intelligere autem in sua nobilitate superat operationes omnium facultatum sensitivarum, ut patet: nam intelligere majorem habet universalitatem, ipsas facultates et operationes facultatum sensitivarum judicat, ea ad invicem comparat: judicare autem ad superiorem, non ad inferiorem, neque ad aequalem per se loquendo pertinet.

4.º Magis differt facultas intellectiva a facultate sensitiva quam una facultas sensitiva differat ab aliis facultatibus sensitivis: e. g. quam facultas visiva ab auditiva. Sed una facultas sensitiva ab alia essentialiter differt, ita ut una altera denominari sine absurditate non possit, non enim visus dici potest auditus. Ergo multo magis facultas intellectiva essentialiter differt a facultatibus sensitivis, et ideo neque dici potest, neque est facultas sensitiva.

5.º Magis differt facultas intellectiva a facultatibus sensitivis brutorum animantium quam facultates sensitivae brutorum animantium differunt a facultatibus vegetativis. Atqui facultates sensitivae essentialiter differunt a facultatibus vegetativis. Ergo intellectus essentialiter differt a facultate sensitiva. — *Prob. major.* Differentia facultatis desumitur a differentia objecti, nam facultas essentialiter ad objectum suum ordinatur et ab eo specificatur, et ideo ab eo distinctionem desumit (cf. *Phil.*, v. II, n. 40). Objectum autem intellectus, cum sit universale, necessarium, aeternum, imo cum sit ens transcendente, magis differt ab objectis sensibilibus ut sunt quaedam singularia et a sensibus apprehenduntur, quam differant ipsa objecta sensibilia a re vegetativa, sive a corpore vegetabili, quod est objectum facultatis vegetativae.

6.º Natura facultatis sensitivae talis est, ut corrumpatur ab excellentia proprii objecti, et ab ejusdem objecti excellentis praesentia impediatur quominus percipiat alia objecta; e. g. visus corrumpitur ab excellentissimo visibili, ut a sole; auditus corrumpitur ab excellenti sonu, tactus ab excellenti calore, e. g. ab igne etc.; insuper visus a praesentia solis per directionem aciei in ipsum fit ineptus ad percipienda colorata, item auditus a praesentia sonus excellentis impeditur a percipiendo objecto alio sonoro et ei proportionato; idem dicatur de aliis. Atqui intellectus non corrumpitur ab excellentia sui objecti, neque per ejusdem praesentiam impeditur a percipiendo objecto inferiori; quinimo intellectus percipiens nobiliora fit aptior ad intelligenda inferiora: quanto enim magis superiora cognoscimus tanto melius de inferioribus judicamus.

7.º Actus intellectivus qui dicitur intellectio omnino distinguitur ab actibus sensuum exteriorum et interiorum. Ergo etiam virtus intellectiva seu intellectus omnino a sensu distinguitur. — *Conseq. patet. Prob. antec. ad hominem* contra sensistas, qui negant universalia; et etiam *absolute*: Objecta absentia et realia quae nunquam per sensus exteriores percepta seu apprehensa sunt, neque per sensum interiorem apprehendi possunt in propria realitate considerata. Atqui vere in propria realitate per intellectionem apprehenduntur. Ergo intellectio omnino distincta, imo et diversa est ab actionibus sensitivis sive exterioribus sive interioribus. *Prob. minor*: Objecta realia valde absentia, e. g. ea quae in America aut in Asia sunt, non possunt percipi per sensus externos in propria realitate ab iis qui sunt in Europa, ut patet: sed neque possunt apprehendi in propria realitate per sensus internos: qui quatuor recensentur (idest imaginatio, memoria, aestimativa et sensus communis), nam per huiusmodi sensus non possumus percipere nisi ea quae per sensus externos referuntur aut relata sunt: ut patet inducendo per singula.

Confirmatur: quia tum memoria, tum aestimativa non possunt exerceri nisi circa ea quae per imaginationem referuntur: idem dicendum est de sensu communi. Atqui imaginatio non refert objecta absentia in propria realitate, nunquam per sensus exteriores apprehensa, nam brutum animal nunquam in sua imaginatione urbem aut domum nunquam visam repraesentat: et ipsemet homo, licet efformet in sua imaginatione aliquas similitudines rerum quas nunquam percepit: non tamen potest eas in propria realitate repraesentare, neque potest eas ut sunt apprehendere, nam similitudi-

nes illae, quae in phantasia efficiuntur huiusmodi objectis non correspondent: et tamen homo apprehendit huiusmodi objecta secundum quod sunt in propria realitate: nam realitatem illorum objectorum a similitudinibus quae sunt in phantasia optime distinguit: et cum loquitur de huiusmodi objectis, non intendit loqui de illis quasi in se habentibus accidentia exteriora similia quasi vere repraesentata per similitudines quae de tali objecto efformantur in phantasia. Ergo alia facultas datur in homine et alia perceptio seu cognitio, et quidem perfectior, cui vere correspondet objectum omnino a phantasia et operatione seu repraesentatione phantasiae omnino distincta (cf. *Ph.*, v. II, n. 8).

CAPUT IX.

De transformismo prout a quibusdam ponitur

60. Quaestio prima. — At nunc movetur quaestio an scilicet, supposita existentia Dei personalis intelligentia praediti qui influat in omnia quae sunt causando esse et ea movendo ad agendum, substineri possit doctrina evolutionistarum seu transformistarum qua adseritur ex materia bruta haberi vitam vi cuiusdam naturalis evolutionis, quasi scilicet ipsa materia bruta sit vi quadam praedita transformandi, ut ita dicam, se, conferendo sibi vitam; quae vis concipiatur ad modum cuiusdam legis a Deo impressae: et insuper quaeritur an vivens, quod juxta quosdam resultat vi primae transformationis materiae, possit vi ejusdem evolutionis acquirere gradum vitae superioris, e. g. an ex vi

vente pure vegetativo possit haberi vivens sensitivum; imo quaeritur, etiam praescindendo a materia, an ex specie inferiori vivente possit vi ejusdem transformationis haberi superior.

61. **Advertenda.** — Concedimus quod ab individuis possint alia individua ejusdem speciei produci, sicut e. g. ab arbore producitur abor, homo ab homine etc., et quod haec productio non sit instantanea, sed procedat ex imperfecto ad perfectum, e. g. quod prius producatur semen, in quo tamen vis proportionata a generante relinquatur; et secundum diversum semen habeatur diversa virtus, quae virtus est diversa ex diversa natura seminis; hoc patet ex facto, quia ex semine bruti animalis non potest haberi nisi brutum animal, ex semine arboris non nisi arbor etc. Concedimus etiam quasdam transformationes fieri in animalibus, ita scilicet ut ex animali imperfecto habeatur animal perfectum, ita ut consideratum in uno statu videatur quoad apparentiam ad aliam speciem pertinere; sicut e. g. ex verme habetur papilio; negamus tamen papilionem specie differre a verme a quo derivatur, quasi vermis sit vera et completa species inter species viventium computanda substantialiter differentes: nam per speciem veram et completam in viventibus intelligo illud seu illam naturam quae cum ad statum organizationis et quantitatis perfectum pervenit, per se loquendo est capax producendi individua sibi omnino substantialiter similia; unumquodque enim intantum perfectum est in quantum est actu, est autem perfecte in actu quando operatur effectus suae naturae similes cum omnibus proprietatibus quae suae naturae conveniunt in quibus ipsa res conservatur et quodammodo se ipsam reproducit.

62. Punctum quaestionis. — Quaestio igitur ad hoc reducitur, an individua unius speciei possint esse ex specie inferioris ordinis, e. g. ex materia bruta species vivens, ex una specie viventium species superior, quasi in specie inferiori sit vis proportionata ad modum legis, vi cuius natura evolvatur ad superiorem speciem, ita scilicet ut ei competat ex propria natura et connaturali virtute ut sit vera causa seu verum principium ex cuius vi naturali procedat species superior.

63. Conclusio. — *Nulla vis est ad modum legis in materia bruta ut per evolutionem materia bruta vitam acquirat; et similiter in vivente inferioris speciei nulla vis est ad modum legis ut perveniat ad statum habendum superioris speciei.*

Adverte iterum diligenter nos loqui de iis quae substantialiter differunt et vere et proprie sunt diversae speciei. Insuper non negamus Deum potuisse semina quarundam rerum seu specierum producere aut produxisse ab initio.

Prob. 1.º Si in materia bruta naturaliter esset vis ad modum legis qua ipsa evolveretur et perduceretur ad vitam habendam, oporteret quod huiusmodi vis naturaliter et ad modum legis naturae reduceretur ad actum, et ideo ut varia facta possent recenseri in natura, quae essent veluti complementum huiusmodi vis seu legis. Atqui nullum factum recenseri potest, neque ipsimet adversarii habent ut recenseant. Ergo in materia bruta non est vis ad modum legis qua ipsamet materia evolvatur et fiat viva, aut qua ex specie inferiori habeatur species superior.

2.º Si in materia bruta ponatur aliqua vis, aut talis vis est vitalis, aut est inferior; non enim potest esse superior. At si est vis vitalis, sequitur

quod materia bruta vivat, quod contradictorium est, nam materia bruta a vivente contradistinguitur; si autem est inferior, ergo ex ea non potest haberi vita per evolutionem, nisi dicatur quod talis vis est veluti in via ad vitam habendam, eo modo quo in semine est vis seu germen vitae quasi via ad terminum: sed hoc esse non potest, quia tum sequeretur quod quaelibet pars materiae posset pervenire aliquando vi suae evolutionis sine alio agente ad vitam habendam, imo aliquando quaelibet pars materiae de facto ad vitam habendam perveniret et quidem simul cum altera parte, non enim est ratio ut una pars acquirat vitam, non autem altera, cum illa vis de qua est sermo si datur, debeat reperiri in qualibet parte materiae, et ab initio nulla alia vis distincta reperiatur in materia, cum nulla distinctio ponatur in ea. Neque dicas ex fortuitis circumstantiis contingere ut una pars materiae vitam acquirat, non autem alia; nam circumstantiae nihil agere vel producendo vel impediendo possunt, si non ponatur diversitas virium; et si dicatur quod nihil est praeter materiam et vim uniformem qua ipsa materia evolvatur; imo neque ipsa diversitas circumstantiarum haberi aut intelligi potest nisi in natura ponatur diversitas virium. — Idem dicendum est de specie inferiori respectu speciei superioris.

Confirmatur: Si res inferioris speciei vi evolutionis pervenit ad rem superioris speciei, aut hoc quasi ex lege naturae contingit immediate, quatenus scilicet nullum stadium intermedium transiens pervenit ad speciem superiorem, aut per medium statum transiens. Si statim et immediate pervenit ad speciem superiorem, quare ergo nullum exemplum affertur? et tamen multa oporteret ut affer-

rentur exempla. Quaedam enim facta etiam nunc contingerent si hujusmodi lex constanter daretur. Si autem mediate: quare ergo nullum statum intermedium existit sive reperitur inter species inferiores et superiores? Hoc autem magis confirmatur ex scientiis geologiae in qua nunquam adinventum est extitisse status intermedios specierum quae nunc extant quasi annula, quae species inferiores cum superioribus jungant.

3.º Vires naturae ita sunt ex propria ratione et essentia ordinatae ad proprium effectum producendum ut neque ipsaemet vires naturae superioris possint naturaliter ordinari ad rem inferioris speciei producendam: unde homo brutum animal naturaliter loquendo producere nequit, neque brutum animal producere potest arborem etc. Solummodo contingere potest quod res naturales a proprio effectu deficiat, sed deficere ab actione seu ab effectu producendo non est agere neque legem importat. Ergo a fortiori res inferioris speciei rem superioris speciei producere nequit ex naturae lege.

4.º Ex eo quod ex specie humana species superior nunquam habita est, optime infertur non dari legem evolutionis in natura humana perveniendi ad aliam speciem, item ex eo quod ex specie equi species superior nunquam habita est, optime deducitur quod vis transformationis ad modum legis in specie equina non datur ad speciem superiorem, idem dicendum est de speciebus aliis et de omnibus speciebus. Atqui in nulla specie verificantur facta transitus ad alteram speciem, nullum enim exemplum adlatum est. Ergo optimo jure concludimus nullam esse vim transformativam ad modum legis in una specie in ordine ad aliam.

5.º Plures et diversae species rerum ex eadem

vi et lege haberi non possunt, sed ex diversa *vi* et lege. Atqui diversa vis et lex evolutiva supponit diversam naturam et speciem in qua et a qua sit, et in qua subjectetur. Ergo pluralitas et diversitas specierum non potest esse ex transformatione ejusdem naturae materialis. *Prob. maj.* Ex diversa vi intrinseca seminis et ex diversa lege habetur planta, et animal et homo: ergo etiam ex diversa vi seminis plantarum habetur diversitas specifica plantarum, sicut ex diverso vi seminis animalium habetur diversitas specifica ipsorum; absurdum est enim putare quod ex *vi* seminis plantae habeatur aut haberi possit animal, aut ex *vi* unius speciei plantarum habeatur species alterius speciei, aut ex *vi* seminis animalis unius speciei habeatur animal alterius speciei substantialiter diversae, e. g. ex *vi* seminis *canis* haberi non potest homo.

Confirmatur 1.º Ad diversitatem specierum requiruntur diversae *vires*, alia vis requiritur in semine ad habendum animal, et ad habendam plantam, alia vis ad habendum canem et habendum hominem *etc.*, nam secus *semen* unius esset sufficiens. Ergo diversitas specierum supponit diversitatem *virium* et legum. Atqui diversitas virium supponit diversitatem naturae et speciei. Ergo etiam naturae diversae et species non possunt originem ducere nisi a diversitate specierum et naturarum. Impossibile est ergo quod ex una natura vel specie habeantur plures species substantialiter diversae.

Confirmatur 2.º Accipiantur individua unius speciei et supponatur haberi ex eis alia individua; aut haec individua ad eandem speciem pertinent, et tunc non habetur transformatio ex una ad aliam speciem, aut ad aliam speciem vere pertinent, et

tunc ex una specie habetur altera vere. Supponamus ergo quod inter ea, quae species esse diversae dicuntur, et habetur transformatio, quaedam scala inveniatur, quae non importet nisi minimam diversitatem, ita scilicet ut nullus status medius inter eas adsignari possit: sint hae species A, B, C, D, E, F.... usque ad G, quae sit ultima et perfectissima species, quae habetur; e. g. sit planta perfectissima inter omnes: inde ponatur scala inter species animalium A' B' C' D' E'.... et F' quae sit animal perfectissimum idest homo: Tunc quaero: A et B, sunt unius speciei eandem substantiam specificam habentes et substantialiter non differentes, vel sunt diversae speciei et substantialiter seu essentialiter differentes? idem quaero de B et C; de C et D etc. usque ad F: si primum respondeatur, sequitur quod A et B erunt in eadem specie; B et C etiam; C et D quoque usque ad F; idest sequitur quod loquendo de *aequalitate speciei* habetur: $A=C=D=E=....F$, idest omnes species ad eandem speciem pertinebunt: habebitur scilicet una sola species: et res non differrent substantialiter et specificè inter se, sed accidentaliter tantum. In qua hypothesis non habetur transitus proprie de una specie ad aliam. — Si autem secundum membrum assumatur, sequitur quod res ab alia substantialiter differens seu essentialiter (non accidentaliter tantum), potest esse verum principium aliarum rerum ab ipsa substantialiter et essentialiter differentium: imo in doctrina transformistarum habetur quod huiusmodi origo unius rei ab altera substantialiter differente sit ut lex, et quidem fundamentalis, ponenda in ipsa natura, et in explicatione diversarum rerum. Atqui omnino absurdum est ponere legem praecipue ut fundamentum, de qua tamen nullum

factum affertur sicut contingit in praesenti: non enim transformistae afferre possunt aliquod factum transformationis de una specie ad aliam substantialiter differentem. Ergo omnino absurda est hypothesis (quae ut doctrina scientifica venditatur) transformistarum illorum qui ponunt unam speciem in speciem aliam substantialiter differentem transformari.

Confirmatur 3.º Doctrina transformistarum non resolvitur neque in principia rationalia et per se nota a quibus tanquam conclusio deducatur, neque in veritates experimentales idest in facta, quae per experientiam habentur et ex quibus deducatur ut lex quaedam vel ut principium. Atqui doctrina, quae ex principiis rationalibus et per se notis non deducitur et ad ea non revocatur, et ex factis per experientiam habitis non colligitur ut lex aut principium (*Ph.*, v. I, n. 108), scientia non est, neque est a philosopho accettanda ut scientia; imo neque ut veritas nisi sit per se nota et omnibus immediate per se nota. Ergo doctrina transformistarum non est admittenda.

Confirmatur 4.º Doctrina transformistarum non solum non habetur ex factis experientiae neque ex principiis rationis, sed insuper ipsa opponitur iis, quae a ratione humana ut per se nota habentur et omnibus manifesta, idest opponitur distinctioni specificae rerum et constantiae legis naturalis omnibus speciebus communis, quod scilicet in productione individuorum non habetur transitus de una specie ad aliam, et quod reproductio limitatur intra limites uniuscujusque speciei, e. g. homo nonnisi ab homine, canis nonnisi a cane et quodlibet individuum ab individuis suae speciei, ut patet inducendo per singula originem ducit. Atqui doctrina

quae veritatibus per se et immediate notis opponitur est omnino reiicienda ut falsa et absurda: ergo doctrina transformistarum est omnino reiicienda.

Confirmatur 5.º Lex logicae inviolabilis est ab intima natura rationis humanae dictata quod in veritatibus declarandis ab iis quae clara sunt procedatur ad veritates obscuras dilucidandas: et ea solum obscura esse admittenda ut vera quae intellectus comperit esse necessario connexa cum veritatibus, quae clare apparent esse vera (sive ex principio intrinseco sive extrinseco); nunquam autem esse licitum ab obscuris, ab hypothesebus procedere ad ea declaranda quae manifesta sunt hominibus et multo minus ad ea neganda. Atqui transformistae ab hypothesebus seu ab iis quae in se clara non sunt, sed obscura, procedunt ad declarandam distinctionem specierum et constantiam legum quae in speciebus explicantur evidentissime, imo procedunt ad distinctionem substantialem specierum et constantiam legum negandam, quae duo per se manifeste apparent vera rationi, quae naturali inclinatione haec libentissime admittit ut veritates per se notas. Ergo transformistarum doctrina est omnino ut absurda reiicienda.

Breviter: doctrina de qua est sermo non est per se nota, non reducitur in veritates per se notas, et importat negationem eorum quae per se et immediate intellectui humano ut per se nota manifestantur. Ergo est omnino reiicienda ut absurda.

6.º Quamvis una substantia possit induere varias mutationes accidentales, non tamen potest induere mutationem talem ut fiat nova substantia seu alia substantia a se distincta, e. g. Petrus non potest fieri Franciscus, et generatim nullum individuum

unius speciei potest fieri individuum aliud ejusdem speciei; ratio est quia principium individuationis est quid substantiale et intrinsecum et proprium illius individui. Atqui principium quo una species ab alia specie distinguitur est etiam quid intrinsecum et substantiale, imo magis intrinsecum et substantiale quam sit principium individuationis. Ergo a fortiori una species altera fieri non potest. *Prob. minor:* quia id quod est communius est magis intrinsecum et magis ad essentiam pertinet, quam id quod est minus commune, cum in ipsa ut fundamentum concipiatur, neque ipsa res sine eo neque imperfecte concipi possit. *Prob. 2.º eadem minor:* Individua quae dicuntur esse ejusdem speciei inter se se differunt per aliquid intrinsecum et substantiale (*Phil.*, v. I, n. 454). Atqui ea quae dicuntur esse diversae speciei magis differunt inter se se quam differant individua ejusdem speciei. Ergo ea quae sunt diversae speciei a fortiori differunt inter se se substantialiter.

7.º Differentiam seu distinctionem unius substantiae individuae ab alia substantia individua ejusdem speciei in se et directe non cognoscimus, hoc patet, nam nullus potest distinctivum explicare vel exprimere vocabulo proprio, quod certe non esset si quid esset in se cognosceretur (cf. *Phil.*, v. I, n. 334 et v. II, n. 75). Ergo non cognoscitur a nobis nisi per distinctionem accidentium, quae proinde sunt sufficientia ad cognoscendum distinctivum substantiale rerum. Ergo sicut distinctio accidentium, quae reperiuntur in diversis individuis, est ratio sufficiens ad arguendam distinctionem substantialem individuum, ita etiam differentia accidentium et eorum diversitas est ratio sufficiens ad arguendam differentiam et diversitatem substantialem; sicut enim

se habet distinctio ad distinctionem ita se habet differentia ad differentiam et diversitas ad diversitatem. Atqui accidentia quae reperiuntur in diversis speciebus non solum sunt distincta, sed omnino differentia et etiam diversa. Ergo optimo jure ex hujusmodi accidentibus inferimus distinctionem substantialem specierum. Unde species diversae important non solum distinctionem substantialem, quae est in individuis, sed etiam majorem distinctionem substantialem, quae a simplici distinctione substantiali individua distinguitur et quae dicitur distinctio substantialis *specifica*; vel etiam *generica*.

Confirmatur ex eo quod hic modus cognoscendi et distinguendi res substantialiter est intellectui humano naturalis ita ut neque ratiocinium ordinarie et communiter loquendo requiratur, unde etiam rudes quasi impulsu naturae intellectivae, qui non potest esse nisi ex evidentia maxima, distinctionem valde majorem agnoscunt esse inter ea quae dicuntur diversae species vel genera, quam inter individua ejusdem speciei.

Confirmatur 2.º Cum homines loquuntur de rebus specie diversis, e. g. de homine et de bruto, certe non intendunt loqui de rebus diversis quasi in propria diversitate constitutis per puras modificationes accidentales exclusive, sed intendunt loqui de rebus diversis taliter constitutis in proprio substrato ipsarum, quod quidem substantia est, imo hujusmodi substratum invicte, natura intellectuali compellente, ab hominibus consideratur ut importans in se et intrinsece *majorem* distinctionem quam substratum individuorum ejusdem speciei, quae major distinctio a philosophis differentia *specific*a vel *generica* optime nuncupatur. A qua denominatione neque ipsi rudes omnino alieni sunt.

64. **Corollaria.** — I. Ex quibus patet luculentissime distinctionem rerum in individua distincta, in species substantialiter differentes, in genera substantialiter diversa esse omnino ab intima natura intellectuali evidenter dictatam quoad conceptum directum, et ideo quod hujusmodi res ita sint, esse veritatem inconcussam inter *primas per se notas veritates recensendam.*

II. Ergo hypothesis vel adsertio transformistarum, quam impugnamus, est omnino relicienda, utpote veritatibus per se notis opposita.

65. **Conclusio I.** — *Admissa hypothesis quod vita et omnia carentia sint sive immediate sive mediate ex materia bruta, sequitur in mundo unicam esse substantiam, alia vero omnia sive individua sive species et genera nihil aliud esse quam modificationes quasdam unius ejusdemque substantiae.*

Prob. 1.º Admissa ut vera hypothesis quod vita sit ex evolutione materiae sequitur quod non sit aliud quam modificatio accidentalis ejusdem materiae, et si ponatur quod omnes species viventium habentur vi ejusdem evolutionis, sequitur quod non sint nisi successivae et plures modificationes ipsam materiam afficientes et accidentia ipsius.

Confirmatur: Impossibile est ponere quod ex materia pura, dato etiam quod ipsa evolvatur, habeatur aliqua substantia a materia bruta distincta et ipsa materia superior: ergo vita si est ex evolutione materiae non potest esse aliqua substantia a materia distincta, sed solum modificatio accidentalis ipsius.

2.º Majorem distinctionem importat id quod dicitur differentia specifica vel generica, quam id quod importat distinctionem individualement seu numeri-

cam inter individua quae dicuntur esse ejusdem speciei. Ergo si differentia specifica non est aliquid substantiale sed est pura modificatio ex evolutione materiae proveniens, sequitur quod etiam id per quod plura individua ejusdem speciei inter se distinguuntur non sit aliquid substantiale, sed solum aliquid accidentale. Ergo individua non erunt substantiae inter se distinctae, nam substantiae multiplicari non possunt nisi ipsaemet substantiae intrinsece sint diversae, oportet enim ut una substantia non sit alia, et ideo ut importet quid substantiale distinctum ab ea substantia a qua distinguitur. Ergo in facta hypothesis sequitur quod in natura non dentur neque species substantialiter distinctae, neque individua substantialiter distincta: et ideo omnia quae sunt {in natura non possunt esse nisi modificationes accidentales unius ejusdemque substantiae.

66. Conclusio II. — *Admissa hypothesis quod omnia vivientia ex uno vivente originem ducant, sequitur quod habetur una species viventium tantum, imo unica substantia vivens et quod ea omnia quae concipiuntur ut diversae species viventium et ut individua distincta, non sint nisi modificationes accidentales unius ejusdemque substantiae.* — Haec conclusio ex dictis in praecedenti argumentatione sequitur ut corollarium.

67. Conclusio III. — *Admissa hypothesis quod omnia animalia ex uno animali originem ducant, sequitur quod habetur una species animalium tantum, imo unica substantia in animalibus et quod ea omnia quae ut diversae et distinctae species animalium concipiuntur, non sint nisi modificationes unius ejusdemque substantiae animalis.* — Haec conclusio, sicut praecedens, est corollarium

praecedentis argumentationis, ut unusquisque de facili verificare potest.

68. **Conclusio IV.** — *Admissa hypothesis praedicta, sequitur in hominibus esse unicam substantiam; quae vero concipiuntur ut diversa et distincta individua, seu homines non esse nisi rarias modificationes unius ejusdemque substantiae.*

Prob. Ratio quare admittitur hypothesis praedicta est quod non putatur sufficiens diversitas et distinctio operationum et diversitas accidentium ad inferendam et concludendam diversitatem, differentiam et distinctionem substantiarum. Atqui nonnisi ex diversitate, differentia et distinctione operationum et accidentium deduci potest pluralitas et distinctio substantiarum in humana natura existentium, idest hominum seu individuorum humanorum. Ergo sicut ex eo quod diversitas actionum et accidentium non est ratio sufficiens ad excludendam hypothesis de origine diversarum specierum ab uno principio, et non est sufficiens ad excludendam unam substantiam vel a toto universo (in hypothesis primae conclusionis), vel a viventibus vel ab animalibus; ita neque erit ratio sufficiens ad excludendam hypothesis de unitate substantiae in cunctis hominibus.

69. **Corollarium.** — Ex hac ultima conclusione tanquam legitimum corollarium sequitur in hypothesis transformistarum non esse absurdam doctrinam Averroisticam de unitate animae rationalis in homine et quod sit unus intellectus quo omnes homines intelligunt!. (cf. *Phil*, v. II, n. 22).

CAPUT X.

**De speciebus quae vere et proprie
substantialiter differunt
et vere sunt species diversae**

70. Quaestio. — At nunc quaeri potest quatenam sint species in natura existentes, quae vere et proprie inter se substantialiter differentes dicendae sunt, seu quatenam sunt in quibus id quod facit eas differre ab aliis est quid substantiale. Pro solutione hujus difficultatis adverte quod non semper potest hoc a nobis determinari ex insufficientia et debilitate intellectus nostri; tamen quaedam normae statui possunt quibus habetur certum criterium si non semper, saltem saepissime ad judicandum. Inde plures conclusiones statuendae et probandae sunt.

71. Conclusio I. — *Species tunc substantialiter differre dicendae sunt cum distinctum importat aliquid commune pluribus individuis quod in conceptu individuum includitur tanquam fundamentum ipsorum, ita ut sine ipso vere individua concipi nequeant.*

Prob. Illud quod in aliqua substantia veluti fundamentum et quid commune et prius in ipsa substantia, tanquam ad ipsam essentialiter pertinens concipitur, non potest esse quid accidentale, secus accidens esset substratum et fundamentum substantiae. Ergo species quae differunt per aliquid commune pluribus, quod in pluribus individuis substantiis includitur tanquam fundamentum ipsa-

rum ita ut sine eo ipsae substantiae individuae concipi nequeant, differunt substantialiter.

72. Corollaria. — I. *Magis repugnat quod una substantia quoad suum principium specificum substantiale fiat alia substantia quae habet distinctivum specificum substantiale, quam quod una individua substantia fiat alia substantia individua.* — Hoc corollarium evidentissime sequitur ex dictis, sed non adsonum erit argumentatione confirmare.

Prob. Difficilius est quod aliqua substantia expolietur eo quod intimius ei convenit et quod est in ipsa communius et fundamentale, quam quod expolietur eo quod est ei minus intimum et minus fundamentale. Atqui principium specificativum substantiae individuae e. g. principium specificativum et distinctivum *Francisci*, quod est rationale, vel natura humana, intimius convenit et est quid communius et magis fundamentale in ipso, quam sit id per quod constituitur substantia individua seu haec substantia. Ergo magis impossibile est quod una species fiat alia substantia quoad proprium constitutivum substantiale et specificativum illius, quam quod una substantia individua fiat alia.

II. Quia repugnat omnino quod unum individuum fiat aliud, licet conveniat non solum in iis quae transcendentalia sunt et generica, sed etiam quae sunt specifica, cum alio, ideo sequitur quod etiam magis repugnet ut una species substantialiter differens ab alia fiat alia, et etiam multo magis quod unum genus fiat aliud. Unde habetur immobilitas specierum et generum.

73. Conclusio II. — *Ea individua ad diversas species substantialiter differentes dicenda sunt pertinere, quae et operationibus communibus om-*

nibus individuis inferioris speciei, et aliis propriis operationibus superioris ordinis praedita sunt.

Prob. Ea quae et operationibus communibus individuis alterius speciei praedita sunt et aliis operationibus superioris ordinis, oportet ut in se habeant principium et rationem hujusmodi operationum quae sunt superioris ordinis. Atqui hujusmodi ratio facit eas *substantialiter* differre in specie ab individuis quibus solum operationes communes conveniunt. Ergo, quae et operationibus communibus individuis seu substantiis inferioris speciei sunt praedita, et operationibus propriis superioris ordinis ab hujusmodi individuis inferioris speciei *substantialiter* differunt. *Prob. min.* Ultima ratio diversarum operationum superioris ordinis non potest esse nisi in ipsa substantia, quatenus scilicet illa substantia est *in se* diversa, idest *substantialiter* diversa a substantia inferioris speciei: nam si ipsa substantia in sua natura seu *in se* continet formaliter rationem illarum operationum, alia vero substantia inferioris speciei non continet, sequitur quod ipsa sit diversa seu differens *in se* seu vi illius rationis quae est ei intrinseca.

Confirmatur: Ratio operationum propriarum, quae constanter conveniunt omnibus individuis aliquam naturam specificam habentibus aut est intrinseca ipsi substantiae et substantialis, aut est aliquid distinctum ab ipsa quasi accidens ejus: si est quid intrinsecum et substantiale, habetur intentus: si autem est aliquid ab ipsa distinctum et accidens ejus, tunc quaerimus *rationem* hujus, quae tandem non poterit esse nisi ipsa substantia vel aliquid substantiale et intrinsecum (cf. *Phil.*, v. I, n. 487 et 489.)

74. Conclusio III. — *Diversae proprietates et diversi characteres convenientes constanter in individuis diversarum specierum in iisdem circumstantiis exterioribus positis, arguunt diversitatem substantialem specierum.* — Ante probationem conclusionis adverte quod nos dicentes in conclusione: *iisdem circumstantiis exterioribus positis*, intendimus comparisonem ponere inter species diversas: non autem negamus ut agnoscatur constantia proprietatum individuorum ejusdem speciei oportere ut haec individua in diversis circumstantiis repariantur.

Prob. Diversae proprietates et characteres constanter convenientes individuis diversarum specierum in iisdem circumstantiis positis aut eis conveniunt ex circumstantiis illis exterioribus, aut a principio intrinseco. Atqui non conveniunt eis a circumstantiis exterioribus, nam circumstantiae exteriores supponuntur esse eadem, et ideo quantum est de se nonnisi eundem effectum producere possunt. Ergo dicendum est quod nonnisi a principio intrinseco et quidem substantiali, tandem provenire possunt, quod proinde oportet ut sit *diversum* in iis individuis in quibus diversae proprietates constanter inveniuntur: Atqui principium substantiale diversae speciei, si in *se* est diversum, oportet quod sit *substantialiter* diversum. Ergo diversae proprietates convenientes constanter individuis diversarum specierum in iisdem circumstantiis exterioribus positis arguunt diversitatem substantialem specierum.

Confirmatur: Proprietates alicujus speciei ex hoc quod omnibus individuis illius speciei constanter conveniunt in quibuscumque circumstantiis positis, et non conveniunt individuis alterius speciei, oportet ut a principio intrinseco et substantiali illis

individuis conveniant. Atqui principium hujusmodi intrinsecum et substantiale non potest esse principium individuale, sed *principium* omnibus individuis commune et eis proprium, quod vocatur differentia specifica. Ergo dicendum est omnino quod *proprietates* omnibus individuis ejusdem speciei constanter convenientes in quibuscumque circumstantiis positis, si sint diversae a proprietatibus constanter convenientibus individuis alterius speciei, oportet ut a principio substantiali intrinseco, quod differentia specifica dicitur, proveniant sicut a vera et propria ratione. *Prob. minor.* Quia hujusmodi proprietates sunt communes individuis; ergo nonnisi a principio substantiali communi tandem esse possunt: insuper conveniunt solum illis individuis non autem aliis diversae speciei: ergo proveniunt a principio intrinseco et substantiali quod convenit solum illis individuis.

75. Conclusio IV. — *Ad judicandum de constantia legis secundum quam diversae proprietates conveniunt speciebus, quae diversae esse dicuntur, non requiritur indefinitum tempus, neque indefinita experimenta.*

Prob. Nam si tempus indefinitum requireretur et experimenta indefinita, nulla lex statui posset, et ideo nulla conclusio scientifica et nulla scientia, praecipue si de scientiis naturalibus fiat sermo, et esset amplectendus scepticismus.

76. Corollaria. — I. Imo per se loquendo neque tota vita hominis requiritur. Dixi *per se loquendo* quia per accidens contingere potest quod alicui non sufficiat tota vita sua ad statuendam legem, aliquam, imo hoc de rebus absconditis, contingit iis qui studio incumbere non possunt, aut iis qui studio non incumbunt ex voluntate.

II. Absurdum tamen est et ridiculum expectare facta, quae infirmant legem constanter manifestatam et probatam per facta omnino opposita, ad probandum oppositum, praecipue legem ab omnibus receptam non solum in praesenti, sed etiam praeteritis temporibus. Concedimus tamen quod homo possit quandoque errare in determinanda, vel melius dicam, in applicanda aliqua lege alicui subiecto; tamen omnino absurdum est ex hoc dubitare generatim de iis quae vi legum jam cognitarum et quae sunt communiter receptae, inferuntur, hoc enim est viam scepticorum ingredi.

77. Consectaria quae sequuntur si conclusiones nunc expositae et probatae reiiciantur. — Si praefatae conclusiones non acceptentur, sequitur: 1.º Quod diversae operationes et diversae proprietates, quae sunt in rebus, non sunt sufficientes ad legitime arguendam et cognoscendam diversitatem et distinctionem substantiarum quoad earum principium substantiale et intimum; et quia substantiae quoad id in quo intrinsece distinguuntur ab invicem neque in se cognoscuntur cognitione directa et immediata ab intellectu nostro; ideo sequitur 2.º quod nullum jus intellectus humanus habet distinguendi et ponendi diversas et distinctas substantias; 3.º quod omnis sermo et locutio in qua distinctio et diversitas substantiarum supponitur sit ableganda a societate, utpote omnino incerta; et 4.º sequitur etiam quod naturarum diversitas et substantialitas sit purus conceptus mentis sine fundamento rationali et vero, ut idealistae et materialistae seu sensistae docent (cf. *Phil.*, v. I, n. 160, 180, 217 et 334); et 5.º sequitur operationes et proprietates seu caracteres diversos non esse a principio intrinseco sicut a vera causa, sed a circum-

stantiis exterioribus repetendos; et ideo negandum etiam principium causalitatis ut sensistae et Kantiani negant (*Phil.*, v. I, n. 385); et 6.º negato principio intrinseco sicut vera causa substantiali et vera ratione, sequitur quod actiones et proprietates sint independentes ab aliquo principio substantiali et per se subsistente quod sit vera ratio ipsarum vel, sequitur quod sit unum principium substantiale tantum et una substantia tantum, vel unum subjectum substantiale sicut ponunt Hegeliani (cf. n. 115); vel 7.º quod actiones et proprietates exteriores vel sint substantiae idest per se et in se subsistentes, quod tamen, utpote omnino absurdum et evidenter contradictorium, a nullo conceditur, vel quod sint pura phaenomena sine propria realitate, sed habentia solummodo esse apprehensum ab intellectu, ut docet Kant (*Phil.*, v. II, n. 65 et seq.); et quod non habent esse nisi in apprehensione mentis, et quod mens est principium et mensura omnium veritatum et quod ideae nostrae et cognitiones valorem nullum objectivum habent, et sunt purae ludificationes intellectus, et 8.º sequitur etiam quod sit verum quod a mente apprehenditur ut verum, vel quod apparet esse verum, et quia quandoque, imo saepe falsa apparent esse vera, sequitur falsa esse vera, imo et contradictoria quae a diversis philosophis ut vera defenduntur et retinentur, sequitur esse simul vera (cf. n. 32); et 9.º sequitur esse verum systema Hegelianum; et 10.º quod affirmare et negare sit unum et idem, quia si identificatur esse cum non esse, idem esse oportet affirmationem et negationem. Igitur tandem sequitur negatio cujuslibet scientiae et scepticismus absolutus.

78. **Monitum.** — Sint ergo cauti quidam catholici qui hypothese transformismi aliququaliter addicti

sunt; nunquam concedant posse fieri transitum inter species, quae vere et substantialiter diversae sunt, inter illas scilicet species quarum proprietates constanter eadem, variatis circumstantiis, omnibus individuis ad tales species pertinentibus conveniunt: et quae sunt omnino diversae a proprietatibus seu characteribus quae constanter conveniunt aliis individuis quae ad distinctas species pertinere communiter censentur. Ne expectent, quaeso, hujusmodi leges constanter manifestatas frustrari, neque subspiciantur aut putent ex fortuitis circumstantiis esse repetendas; neque casus enim, neque fortuitae circumstantiae possunt esse causa et principium legum. Tota scientia humana in constantia legum sistit secundum quod nobis aut 1.º ex iis quae ordinarie et communiter apparent et manifesta sunt provenit; aut 2.º ex repetitis experienciis per studium particulare; quorum tamen *primum* fundamentum certius et immobilius et securius est. Quibus sublati aut in dubium versis, omnis scientia perimitur.

Si quid autem accadat in natura quod legi alicui statutae videatur oppositum, studium adhibendum est ut explicetur, ex iis tamen quae evidentia et clara sunt, non ex obscuris; neque tamen fas est dubitare de principiis statutis circa constantiam legum et de distinctione et differentia substantiali specierum a qua differentia ineluctabiliter diversae proprietates oportet ut semper et constanter proveniant, nisi quandoque per accidens per aliquid extrinsecum impediantur a propriis effectibus producendis et manifestandis; quod tamen non nisi ad modum exceptionis contingere potest.

CAPUT XI.

Solvuntur difficultates

79. **Obj. I.** — Multa explicari non possunt in natura, nisi admittatur doctrina transformistarum. Ergo haec doctrina est admittenda.

Resp. 1.º *Nego* suppositum *antecedentis*, nam supponitur quod per doctrinam transformistarum *vere* possint quaedam explicari; hoc autem est falsum. Concedimus quod apparens explicatio quandoque tradatur, sed talis *explicatio* non meretur nomen *explicationis*; nam vera explicatio habetur cum res declarantur per veritates per se notas aut per eas quae habentur per ratiocinationem et reducuntur in veritates per se notas: at si ad aliqua facta explicanda adducantur merae hypotheses, quae demonstrari seu reduci ad ea, quae per se manifesta sunt, non possunt, nulla explicatio habetur. Nam obscurum per obscurum non declaratur, neque adsertio incerta per hypothesim puram quae per se incerta est: si autem hypothesis quae adfertur ad res explicandas opponatur iis quae apparent clara et manifesta per se lumini naturali intellectus, tunc non solum nulla explicatio, sed absurditas habetur. Hoc contingit in transformistarum hypothesi.

Resp. 2.º Ex eo quod, facta aliqua hypothesi, quaedam explicantur, non sequitur quod ea quae tali hypothesi cohaerent sint ut vera admittenda, multo minus ut conclusiones scientifice verae; nam ex falso antecedente potest sequi etiam verum consequens, ut logica docet (cf. *Phil.*, v. I, n. 80).

80. **Obj. II.** — Ex semine habetur animal, habetur homo etc. Atqui semen specie differt ab animali, ab homine. Ergo non repugnat ut una species habeatur ex inferiori specie.

Resp. dist. maj. Ex semine puro habetur animal, habetur homo, sicut ab unico et principali principio, *nego*; sicut a principio instrumentali agente per vim proportionatam animali et ab ipso animali sicut a vero agente derivata, *conc.* Et *dist.* etiam *minorem*: Semen specie differt ab animali, et tamen ordinatur sicut medium et instrumentum ab agente proportionato (idest a generante ejusdem speciei) ad animal producendum, *conc.*; *semen* ex seipso sine actione et impressione causata ab agente principali proportionato et determinato, *nego*.

Instabis: Sicut animal aliquid imprimit actuosum in semen vi cujus semen perducitur ad statum animalitatis, ita etiam dici potest quod in materia bruta sit aliquid actuosum, vi cujus materia bruta fiat vivens, et vivens speciei inferioris perducatur ad vivens speciei superioris.

Resp. 1.º Nego conseq. et paritatem; nam 1.º si adesset in materia hujusmodi vis et hoc principium activum ut quaedam lex, oporteret quod quaedam facta verificarentur et adinvenirentur: quia ergo hujusmodi facta non habentur, ideo haec hypothesis, seu haec paritas, admitti non potest: nos enim ex factis et ex experienciis in rebus experimentalibus et sensibilibus arguere debemus, sicut in scientiis naturalibus contingit. Cum ergo non afferantur multa facta, imo cum nullum factum, legem statuendi jus non habemus, uti supra dictum est. In semine autem multa facta afferuntur.

Resp. 2.º quod ex semine producitur animal per virtutem generantis quod est causa proportionata:

producitur autem vel statim eo ipso quo primo habetur conceptus, ut quidam putant, in qua hypothesis anima non est ex ipsa materia, sed eo ipso quo habetur conceptio, novum individuum habetur ex vivente seu agente proportionato licet non in statu perfecto: vel non statim eo ipso quo habetur conceptus seu quo unitur semen maris et materia foeminae habetur anima sensitiva, et tunc oportet ut per successivas corruptiones et generationes perveniatur in virtute generantis ad animal. At si quis concluderet quod possit haberi semen sine generante et ulterius animal, absurda esset illatio. — Insuper quod ex virtute agentis perfecti habeatur semen cum tali vi ut possit perveniri ad animal non est mirum, sicut in lapide potest esse talis vis impressa a movente ut lapis perveniat ad terminum, ibique imprimendo operetur: sed sicut vis quae lapidi imprimitur quando imprimitur non est minor, sed potius major quam dum lapis est in termino motus, nisi forte movens lapidem aliam vim ei imprimat et motum; ita oportet quod animal generans et producens conceptum tantam vim imprimat quae sit apta ad hoc ut habeatur animal vel ut denuo et successive agendo novam imprimat vim qua conceptus vel faetus perveniat ad statum perfectum. At in utraque hypothesis vis ultima qua animal substantialiter perficitur oportet ut a generante derivetur.

Resp. 3.º Oppositum omnino deduci debet, si adsumatur paritas seminis etc., etenim sicut ex diversitate animalium deducitur quod in seminibus ex quibus animalia diversa procedunt sunt diversae actuositates et diversae vires, et ulterius deducitur agens proportionatum, quod est animal generans; ita etiam ex eo quod in natura sunt species fixae

et stabiles deduci oportet existentiam diversarum virium in principiis ex quibus hujusmodi species originem ducunt et ulterius ex diversitate virium diversa principia agentia proportionata eandem perfectionem habentia ac agens; et quia in hujusmodi non est procedere in infinitum, oportet ut admittatur aliquod principium primum et unicum perfectissimum quod perfectiones omnes modo eminentissimo contineat et ab omnibus illis distinguatur, quod dicimus Deum.

Uergetis: Ergo poterit inferri quod natura in se habeat vim evolutivam ex qua omnia fiant.

Resp. Omnino absurdam esse hanc illationem: nam si ponatur naturam habere vim evolutivam ex qua omnes rerum species habentur, sequitur quod omnes determinationes diversae et perfectiones quae existunt in mundo, quae pulchritudinem et harmoniam hujus mundi constituunt, sint ex principio potentiâ et imperfectissimo, idest ex materia sine suis determinationibus considerata: nam determinationes materiae seu naturae sunt quid actuale et perfectivum illius: est autem omnino absurdum ponere id quod in se imperfectissimum est et maxime potentiale esse principium sufficiens, primum et unicum ejus quod magnam perfectionem importat, est omnino absurdum ponere id quod est maxime uniforme et simul maxime potentiale esse principium primum et unicum et sufficiens infinitarum veritatum et perfectionum quae universum pulcherrimum constituunt, ut supra ostendimus (n. 56 et 57). Imo oppositum ex paritate supra in argumento facta omnino sequitur, nam sicut semen, licet ponatur principium et quid potentiale respectu animalis producendi, non tamen ponitur primum et unicum principium; sed prin-

cipium secundum quod vim ab alio principio habet perfectissimo ejusdem perfectionis ac animal quod ex semine producitur, ita etiam oportet ut praeter materiam quae ponitur principium potentiale, ponatur principium in quo perfectiones quae in ipsa materia consequuntur, continentur.

Dices: Phaenomena electricitatis et lucis haberi possunt ex materia et de facto habentur; et tamen vis electrica ex qua obtineri possunt hujusmodi phaenomena latet. Ergo dicendum esse videtur quod etiam ex materia bruta possint obtineri phaenomena vitae, et quod vis vitalis in materia bruta latens existat.

Resp.: Negando consequentiam et paritatem: nam phaenomena electricitatis haberi possunt et de facto habentur ex materia bruta et quidem ex quacunque materia: et ideo ex hoc concludi potest quod vis electrica in quacunque materia reperiatur; sed phaenomena vitae non habentur in materia bruta ex hoc ipso quod est bruta, secus materia bruta viveret, et ideo non esset bruta: sensus enim communis et ratio dicat materiam brutam a vivente omnino differre et non omnem materiam esse vita praeditam (cf. *Phil.*, v. I, n. 438 et seq.).

Repones: Sed dici posse videtur quod vis quaedam lateat in materia bruta quae sit ipsa vis vitalis, vel saltem germen illius; unde vi evolutionis phaenomena vitae tandem habeantur.

Resp.: Nego omnino adsertum: nam cum nostra cognitio eorum quae natura latent sit ex effectibus seu ex actionibus, vel, uti dicunt quidam, ex phaenomenibus, et aliter non possimus ea quae intrinsece latent in natura cognoscere, recte arguimus ubi se exhibent actiones vitales seu phaenomena vitae ibi esse vim vitalem et vitam; ubi autem

phaenomena vitae nunquam apparent, etiam experientis pluries repetitis, ibi eam non esse. Sicut recte arguimus lapidem non esse intellectu praeditum, quia in eo non apparent actiones intellectivae, et arborem non habere vim productivam hominis, quia nunquam hominem producit: insuper idem inferri potest ex virium et naturae impropotione, quae quidem evidenter cognoscitur per ipsam rationem naturalem, sicut ab omnibus cognoscitur evidentissime plantam vim non habere proportionatam ut ex ipsa possit haberi homo. Oppositum adserere idem est ac amplecti scepticismum omnem cognitionem et certitudinem a ratione nostra ablegando. Sed tunc jus omne philosophandi seu disputandi perit. Recursus autem ad vim ignotam et latentem, tanquam *fundamentum* alicujus doctrinae, quae vis a nullo intellectu cognosci possit, certe est ipsam doctrinam scientificam destruere, de ejus ratione est imiti non rebus obscuris, sed claris et evidentibus, ad quas suas conclusiones scientia reducit. Contingere utique potest ut aliqua doctrina et scientia non omnia reducat ad ea quae sunt per se evidentia et nota: sed hoc ad ejus defectum pertinet, neque sub hac ratione considerata scientiae nomen meretur.

81. **Obj. III.** — Ea quae dicuntur esse diversae speciei magnam habent similitudinem. Atqui similitudo in unitate fundamentum habet. Ergo ea omnia quae dicuntur esse diversae speciei ex eodem principio proveniunt quod est materia.

Resp. dist. maj. Habent magnam similitudinem et etiam magnam habent diversitatem, quae diversitas in aliqua perfectione fundatur, *conc.*; habent similitudinem omnimodam sine diversitate *nego*. Et *dist.* etiam *minorem.*: *Similitudo* omnimoda sine di-

versitate in unitate fundatur, *conc.*; *similitudo*, quae simul importat diversitatem et diversas perfectiones, *subdist.*, fundatur in unitate *intrinseca*, quae dicitur generica, *conc.*; fundatur in *unitate extrinseca* sicut in *principio* a quo ea quae sunt similia originem ducunt, *subd.*: dummodo dicatur tale principium habere in se rationem sufficientem, et ideo in se modo *eminentiori* continere perfectiones eorum quae similia dicuntur, *conc.*, secus, *nego*. Et *nego consequ.* Jam diximus in probatione conclusionis quod materia bruta est omnino insufficientis ad explicandam rerum diversitatem; sicut etiam species inferior ad explicandam originem specierum superiorum.

82. **Obj. IV.** — In corpore humano sunt quaedam partes quae ut omnino inutiles apparent: ergo non habent rationem propriae existentiae nisi considerentur ut reliquiae vel rudimenta organorum olim extantium vi transformationis specierum.

Resp. 1.º Haec obiectio omnino speciosa est, nam ad explicandas quasdam partes corporis humani, quae apparent inutiles, vel quarum utilitas non cognoscitur, tota scientia, quae hucusque a philosophis eximiis probatur et principiis rationis maximae cohaerens est, imo quae in principia rationis per se nota vere reducitur, pessundatur; et multa quae non solum obscura et pure hypothetica adducuntur; sed omnino inintelligibilia et absurda.

Resp. 2.º Quamvis multorum utilitas nostro intellectui non appareat, non tamen sequitur ea esse vere inutilia (cf. *Phil.*, v. II, n. 202.); sed solum sequitur eorum utilitatem a nobis non cognosci. Multa sunt in natura, imo in ipso corpore humano quae a nobis non cognoscuntur, non tamen sequitur ea non esse, sed solum non esse in mente no-

stra. Objectio supponit rationem humanam esse mensuram omnium veritatum, ea scilicet solummodo esse in natura, quae ab intellectu nostro cognoscuntur, seu supponit esse verum subjectivum quem supra late impugnavimus (n. 32)

CAPUT XII.

De materia bruta et de speciebus rerum in ordine ad divinam potentiam

83. **Quaestio.** Nunc quaeritur an ex viribus materiae brutae a Deo assumptis sicut causis secundariis, possit haberi vita seu vivens saltem in sua ultima specie et infima; et ex vivente infimae speciei possit eadem ratione, qua haec ex materia bruta, haberi species immediate superior; e. g., ex vita vegetativa sensitiva etc.

84. **Advertenda.** - 1.º advertendum est causam duplicem distingui: instrumentalem et principalem, ut patet ex philosophia. Causa principalis dicitur illa quae ex propria virtute et natura ordinatur ad proprium effectum inducendum et producendum, sicut arbor ex sua natura dicitur esse ordinata ad producendam arborem, homo ad producendum hominem, etc. Causa instrumentalis autem ea dicitur quae operatur effectum non per propriam virtutem, sed per virtutem principalis agentis sibi communicatam; per propriam autem virtutem, nonnisi dispositive ad effectum principalis agentis operatur sub influxu illius. (cf. *Phil.*, v. I, v. n. 389 et seq.)

2.º Advertendum est etiam Deum ordinarie ad res naturales producendas adhibere causas vel res

quibus competit naturalis virtus productiva; unde res quae ordinarie effectus produciunt dicuntur causae principales, ut patet ex inductis exemplis, et nonnisi raro Deum adhibere res sicut pura instrumenta ad effectum aliquem producendum, quo in casu tamen instrumentum effectum Dei non attingit propria virtute, sed virtute Dei qui solus est principale agens, respectu talis effectus, nam secus instrumentum non esset instrumentum, sed principale agens quamvis secundarium (cf. *Phil.*, vol. 1.º n. 389 et seq.). His positis, sit:

85. **Conclusio I.** — *Absolute loquendo Deus posset uti materia bruta sicut causa instrumentali ad inducendam vitam in aliquam materiam seu ad producendum vivens, et specie inferiori ad producendam speciem superiorem.*

Prob. Causae instrumentalis officium non est producere effectum propria virtute, sed virtute principalis agentis ei communicata, ejus autem sub influxu virtutis principalis agentis est agere dispositive ad talem effectum a principali agente inducendum (n. 86). Atqui nil prohibet sub influxu agentis Dei producentis vitam in aliquo subjecto, materiam agere dispositive seu aliquo modo disponere subjectum non quidem causando vitam, sed solum aliquam dispositionem remotam, e. g. extendere subjectum, vel distribuere partes ejus ut congruentius vitam in se recipere possit; aut aliquid hujusmodi; similiter nihil prohibet speciem inferiori sub influxu et causalitate Dei specialiter agentis vel producentis vitam, dispositionem quandam causare in subjecto in quo vita inducitur a Deo. Ergo Deus potest adhibere materiam brutam ad vitam inducendam in aliquo subjecto et rem viventem ad vitam gradus superioris inducendam.

Dices: Saltem vita intellectiva non potest induci per instrumentum a Deo in corpore humano.

Resp. quod vita intellectiva corpori humano nullo modo potest communicari formaliter loquendo, idest quasi corpus vivat vita intellectiva et fiat intelligens (*Phil.*, v. II, n. 18 concl. III). Sed anima quae est principium vitae intellectivae, quamvis non possit produci per instrumentum (*Phil.*, v. II, n. 136), potest tamen per instrumentalem causam corpori uniri.

86. Conclusio II. — *Deus non potest uti materia bruta tanquam causa principali, licet secundaria, ad vitam inducendam vel producendam in aliquo subiecto, sicut etiam non potest uti re ricente sicut causa principali secundaria ad vitam gradus superioris inducendam in aliquo subiecto.*

Prob.: Uti materia bruta ut causa secundaria principali ad inducendam vitam in aliquo subiecto est facere ut materia bruta per propriam virtutem producat effectum nobiliorem et perfectiorem quam sit ipsa; et ideo ut producat effectum tali virtuti improporcionatum. Atqui neque Deus hoc facere potest ut res aliqua per virtutem non proportionatam ad aliquem effectum producendum, ipsum producat; nam quamvis ipse possit addere novam virtutem qua res naturalis effectum attingat, non tamen facere potest ut negatio virtutis sit productiva, ut virtus deficiens non sit deficiens, ut virtus quae ex sua natura est improporcionata sit proportionata. Item: uti re aliqua, ut causa principali, licet secundaria, ad productionem rei superioris speciei, est facere ut res, quae adhibetur, per suam virtutem attingat et producat effectum qui ejusdem rei virtutem excedat, seu effectum ad quem virtus causae est improporcionata, seu est facere ut virtus seu potentia attingat et producat id, ad quod im-

potens est, seu id quod non potest, quod certe contradictionem involvit.

87. Observatio. — Posset tamen Deus vim superaddere materiae brutae ad agendum seu producendum effectum vitalem: sed talis vis superaddita oporteret quod esset proportionata effectui producendo, et ideo ut esset vitalis; sed si in materia ponatur vis vitalis, ponitur materia vivens, et ideo non habetur amplius materia bruta: idest Deus in hac hypothesis uteretur materia viva seu vivente, non autem materia bruta.

CAPUT XIII.

De ontologismo

88. Ratio capitis. — Nunc expendendum est ontologismi systema, qui existentiae ordinis supernaturalis adversatur; aut enim est ipsemet pantheismus Kantii sive Hegelii, aut ad pantheismum logice ducit (cf. *Phil.*, v. I, n. 222 et seq. et v. II, n. 123 et seq.), ut melius patebit ex dicendis; ac proinde ne quaestio nostra manca sit, de hoc etiam systemate agendum est. Intentus igitur noster in examine hujus systematis est magis ac magis remove errorum seu doctrinas quae ordini supernaturali adversantur. Huic systemati addicti, ontologi vel ontologistae dicuntur.

89. Quid est ontologismus. — Ontologismi nomine igitur, illud systema intelligitur in quo ponitur Deum esse objectum immediatum intellectus, et non solum immediatum, sed primum objectum vi cuius, imo in quo omnia alia intelliguntur tan-

quam in objecto prius cognito. In hoc ergo systemate ipsemet Deus per se, non mediante specie seu similitudine, sed immediate exhibetur intellectui creato, qui ipsum in se intuetur. Unde in ipsa claritate divina intellectui exhibita omnia alia ab intellectu cognoscuntur. Non tamen omnes qui adserunt intellectum creatum Deum immediate intueri eodem modo explicant: unde est triplex ontologismi modus, juxta triplicem modum considerandi Deum.

90. **Triplex ontologismi modus.** — Deus enim potest considerari tripliciter: 1.º in sua essentia absolute inspecta, 2.º in sua essentia non ut essentia est, sed prout est exemplar rerum, ut scilicet continet similitudines, sive species, sive rationes ipsarum rerum creatarum. 3.º Rosminius considerat Deum seu esse divinum seu essentiam divinam sub quodam esse, ut ita dicam, diminuto, vi cuiusdam abstractionis intellectus divini, et sic communicatur creaturis. Hinc triplex modus et species ontologismi.

91. **Prima species ontologismi.** — Primis ecclesiae saeculis fuerunt quidam haeretici qui negarunt ordinem supernaturalem et posuerant Deum in sua essentia prout est in se, naturaliter videri, imo comprehendere ab intellectu humano: inter hos haereticos Eunomius Aetii discipulus recensetur. Haec eum docuisse historici perhibent: « De sua ipsius substantia Deus nihil amplius scit quam nos: nec illa ipsi quidem notior, nobis autem est obscurior. Sed quidquid nos de illa scimus hoc omnino et ille novit; e contra quidquid ille scit idem etiam in nobis absque ulla discrepantia reperies » (Socrates, *Hist.*, lib. IV, c. 7). Hunc errorem amplexati sunt Beguinæ et Beguardi, qui adserebant hominem in seipso naturaliter esse beatum.

92. Conclusio. — *Intellectus humanus non intuetur essentiam divinam, et multo minus ipsam comprehendit.*

Declaratur: Haec conclusio in primis manifesta est si ponatur Deum esse ens perfectissimum, a mundo et a mente humana distinctum et diversum, seu si ponatur ipsum esse supremam intelligentiam a qua omnia sunt et dependent. Quis enim poterit sibi persuadere se intueri huiusmodi ens et multo minus ipsum comprehendere seu cognoscere tantum quantum cognoscibile est? Unde et illi philosophi, qui intellectum nostrum Deum intueri adseverant, aut ipsum cum mundo identificant, aut cum mente humana; aut si a mundo ipsum distinguunt, tamen negant intellectum nostrum essentiam divinam, ut essentia, est intueri, sed sub ratione ideae, aut sub ratione entis communissime accepti, ut docet ipsemet Rosmini: nostra igitur conclusio ut opponitur doctrinae nuper expositae est per se evidens: si autem supponatur Deum esse identicum cum mundo aut cum mente humana, tunc habetur pantheismus psychologicus, idest aut subjectivismus Kantii, aut speculativismus Hegelii, quae systemata supra late refutavimus (1).

(1) Doctrina opposita nostrae conclusioni fuit ab Ecclesia damnata in Conc. aecum. XV Viennae in Gallia sub Clemente V celebrato (1311), ut refert S. Antoninus (*Hist.*, p. III, tit. XXI, cap. III). Sed damnatio ipsa Clementis IV afferenda est; ait enim de hoc errore agens (lib. V Clementinarum tit. III, cap. III). « Cum autem ex debito commissi nobis officii, huiusmodi sectam detestabilem et praemissos ipsius execrandos errores (ne propagentur ulterius et per eos corda fidelium damnabiliter corrumpantur) extirpare ab Ecclesia Catholica necessario habeamus: Nos, sacro approbante concilio, sectam ipsam cum praemissis erroribus damnamus et reprobamus

93. **Secunda species ontologismi.** — Quidem igitur philosophi, etiam catholici, putantes intellectum humanum nullam cognitionem habere posse, nisi admissio intuitu immediato alicujus increati, quod quidem aut Deus sit oportet, aut in Deo, uti ajunt, et concedentes hominem naturaliter non esse beatum utpote non cognoscentem essentiam divinam ut essentia est et videtur a beatis, adserunt videri ipsas rationes aeternas existentes in mente divina, ad quarum similitudinem omnes creaturae productae sunt. Sic autem explicant intuitionem intellectus humani in ipsum Deum: Essentia divina in se considerata, ut est quid absolutum, idest ut essentia est, non videtur naturaliter ab intellectu creato, neque potest naturaliter videri: sic enim visa est objectum beatitudinis nostrae: sed tamen essentia, ut dicit respectus ad creaturas, nempe ut est exemplar rerum creatarum, continet rationes omnium rerum, ac proinde potest sub hoc respectu videri quin videatur ut essentia est.

Et hoc rationabiliter, ajunt ipsi, nam rationes existentes in mente divina, licet realiter idem sint

omnino inhibentes districtius ne quis ipsos de coetero teneat, approbet vel defendat ».

Haec sententia ut absurda ab omnibus rejicitur, nec ullus adhuc reperitur qui ipsam docere aut proponere audeat, ac proinde non est tempus terendum in hujus refutatione. Solummodo adferam quaedam verba Christi in Evangelio Joannis (XVII. 3) relata, et alia ex Apostolo Paulo, et patet hominem naturaliter non posse esse beatum: « Haec est vita aeterna, ait Christus, ut cognosceant te solum verum Deum et quem misisti Jesum Christum ». Et Apostolus dicit: « Gratia Dei vita aeterna in Christo Jesu Domino nostro ». Unde vita aeterna, juxta Christum, in visione Dei consistit: repetitur autem ex gratia Dei, ut ait Apostolus. Igitur etiam visio Dei ex gratia Dei est, non ex natura.

ac mens sive essentia divina, virtualiter tamen tam ab ea, quam inter se distinguuntur, et ideo possunt optime videri tales rationes quin ipsa divina essentia, ut essentia est, videatur. Igitur rationes aeternae in mente divina existentes non per aliquod intermedium, puta per speciem intelligibilem, sed sua realitate et claritate intellectui creato exhibentur et in illis rationibus omnes creaturae a nobis cognoscuntur. Argumenta vero quibus ontologi innituntur postea exponentur et dissolventur.

94. Conclusio. — *Rationes in mente divina existentes non possunt cognitione intuitiva videri quin ipsa essentia divina videatur.*

Prob. Rationes aeternae in mente divina existentes non possunt cognitione intuitiva videri, quin videatur absolutum cuius sunt, vel cuius intelliguntur esse quidam respectus sive ordo ad creaturas. Atqui illud absolutum est ipsa essentia divina, ut essentia est. Ergo rationes aeternae in mente divina existentes non possunt intuitive videri quin ipsa essentia divina, ut essentia est, videatur, quod est absurdum (n. 93). — *Minor patet. Prob. maj.* Si rationes aeternae, sive ideae in mente divina existentes, viderentur quin videretur absolutum seu essentia, viderentur sine propria realitate, cum tales ideae, si praescindamus ab ipsa essentia, sint purus respectus, purus ordo, relatio rationis: nam realitate donantur quatenus aliquid reale important, quod est ipsa essentia, praecipue cum tales respectus non sint in Deo relationes reales (nam nonnisi quatuor relationes juxta fidem nostram in eo cognoscuntur). Unde sequeretur quod menti non exhiberentur ut quid reale: hoc autem admitti non potest, nam res clare visa per cognitionem intuitivam, si quid reale est, oportet quod ut quid

reale menti obijciatur: de coetero hoc ab ipsis ontologis admittitur, nam tota ratio quare in medium proferunt illas rationes aeternas ut praesentes menti, est ut salvent realitatem objecti intellectus, quatenus scilicet universalia (rationes aeternae, ut ipsi dicunt) aliquid reale sunt (cf. *Phil.*, v. I, n. 222).

Prob. 2.º eadem maj. Illae rationes sive ideae in mente divina existentes, ut sunt quidam respectus, sunt aliquid relativum, ut docent ontologistae, imo sunt ipsa relatio, ipse ordo. Atqui non potest aliqua relatio, sive ordo, in se, in sua ratione distincta videri nisi videatur subjectum in quo esse intelligitur ipsa relatio, idest ipsum absolutum, in quo relatio fundamentum habere intelligitur, quinimo ipsa relatio non potest intelligi nisi praeintelligatur ipsum fundamentum talis relationis; non enim quis potest e. g. cognoscere paternitatem nisi praeintelligat fundamentum generationis, nempe patrem, neque ordinem animae ad corpus, nisi praeintelligat ipsam animam ut subjectum talis ordinis. Ergo cognitio relationum aeternarum in mente divina existentium non potest esse cognitio puri respectus sine cognitione fundamenti hujus respectus. Cum ergo tale fundamentum sit ipsa essentia divina, sequitur quod essentia divina praeintelligatur vel simul intelligatur cum illis ideis sive rationibus. Talis autem cognitio non potest esse nisi intuitiva, cum nulla cognitio praecedat juxta ontologos, cognitionem idearum sive rationum in mente divina existentium.

Confirmatur: In cognitione cujuscumque rei primum quod in ipsa concipitur est esse ipsius, ut patet; nam esse est illud quod primum menti obijcitur, neque potest fieri abstractio ab esse (n. 19, 7.º). Ergo

eo ipso quod rationes, sive ideae in mente divina existentes, obijciuntur intellectui nostro clare et intuitive, ipsum esse ipsarum oportet ut menti obijciatur: nam eo ipso, quo obijciuntur, esse intelliguntur, ut patet. Atqui esse idearum divinarum nihil est aliud quam ipsa essentia divina, ut essentia est, ordinata ad creaturas. Ergo essentia, ut essentia est, videtur eo ipso quo illae ideae conspiciuntur, imo prius ipsa essentia, ut essentia est, conspicitur, quam sub ratione ideae. Neque dicas quod videntur ideae secundum esse relativum, non secundum esse absolutum. Nam esse relativum, de quo loquimur, in Deo praecipue, esse absolutum includit, cum tale esse relativum non sit aliud ab esse absolute et simpliciter dicto, sed sit ipsum esse ut respectum ad alia importat (*Phil.*, v. I, n. 374 et n. 376).

2.º Insuper esse absolute dictum se habet ad esse relativum sicut esse indeterminatum ad esse determinatum, nam esse absolutum quodammodo intelligitur determinari ab esse relativo: sed esse determinatum, puta homo, lapis, non potest intelligi quin intelligatur tanquam ejus substratum esse absolute sumptum et quasi indeterminatum. Ergo neque esse relativum intelligitur quin in eadem cognitione includatur esse absolutum et simpliciter dictum. — Ontologi igitur supponunt in rationibus aeternis non includi tanquam substratum ipsam essentiam divinam, vel esse divinum: vel posse intelligi rem aliquam sine suo substrato et fundamento eam constituyente et realitatem ejus includente quod absurdissimum est; *homo* enim e. g. intelligi non potest nisi in ipso animal substantia vivens intelligatur. Unde Angelicus (*De verit.*, q. 12, a. 6, corp.) sic arguit: « Ipsae species (rationes aeternae) rerum in mente divina resultantes non sunt aliud secun-

dum rem ab ipsa essentia divina; sed hujusmodi species vel rationes distinguuntur in ipsa secundum diversos ejus respectus ad creaturas diversas. Cognoscere igitur divinam essentiam et species in ipsa resultantes nihil est aliud quam cognoscere ipsam in se et relatam ad aliud. Prius est autem cognoscere aliquid in se quam prout est ad aliud comparatum; unde visio qua Deus videtur ut est rerum species praesupponit illam qua videtur ut est in se essentia quaedam, secundum quod est objectum beatitudinis. Unde impossibile est quod aliquis videat Deum secundum quod est species rerum et non videat eum secundum quod est beatitudinis objectum». Et ad 10.^m ait: « Perfectior est visio qua videtur Deus ut est species rerum quam illa qua videtur ut est beatitudinis objectum; quia haec illam praesupponit et eam perfectiorem esse ostendit: perfectius enim videt causam qui in ea ejus effectus inspicere potest, quam qui solam essentiam causae videt » (cf. 2-2, q. 173 a. 1).

95. **Obj. 1.** — Rationes in mente divina existentes virtualiter ab essentia divina distinguuntur. Sed distinctio virtualis sufficit ut unum sine altero concipi possit. Ergo rationes aeternae in mente divina existentes possunt videri quin videatur essentia.

Resp. disting. maj. Rationes aeternae distinguuntur virtualiter ab essentia divina, ut includentes ipsam essentiam tanquam fundamentum et substratum ipsarum idearum, *conc.*, distinguuntur virtualiter quasi non *includent ipsam* etc. *neg.* *Contrad. min. et nego conseq.* Ex hac difficultate magis clarescit veritas conclusionis nostrae. Nam duo distingui virtualiter, potest contingere dupliciter, 1.º quidem ita ut unum includatur in altero; e. g. substantia,

animal etc. distinguuntur virtualiter ab homine, sed tamen in homine continentur; 2.º duo distinguuntur virtualiter ita ut unum aliud non includat e. g. animalitas et rationalitas. Ea, quae secundo modo distinguuntur virtualiter, possunt intelligi divisim, idest unum sine altero; sed si loquamur de iis quae distinguuntur virtualiter 1.º modo, non potest intelligi illud quod aliud includit, quin et aliud intelligatur. Non enim potest intelligi homo quin intelligatur substantia, vel animal, vel ens, unde neque esse relativum potest intelligi quin intelligatur ratio entis absolute accepti, ac proinde ideae divinae, quia includunt esse absolutum, non possunt intelligi quin intelligatur absolutum esse divinum seu essentia divina; nam esse respectivum importat determinationem, ut ita dicam, supra esse absolutum.

96. **Obj. II.** — Deus est id quod ultimatim perficit mentem. Atqui illud quod ultimatim perficit mentem primo et per se a mente cognoscitur. Ergo Deus est id quod a mente humana primo et per se cognoscitur. *Prob. minor* ex eo quod illud quod est ultimum in executione est primum in intentione, idest in apprehensione.

Resp. Nego min. Ad prob. dist. Illud quod... est primum in intentione naturae sive Auctoris naturae, *transeat*, vel *conc.*; in intentione *ipsius agentis subdist.* si agens sibi constituit illud tanquam finem et non praesupponat finem suum esse constitutum a natura *conc.*; si praesupponat constitutum a natura *nego*. Audiatur S. Thomas: « Quamvis Deus sit ultimus finis in consecutione et primum in intentione appetitus naturalis, non tamen oportet quod sit primum in intentione mentis humanae, quae ordinatur in finem, sed in cognitione ordinantis, sicut et in aliis quae naturali appetitu tendunt in finem suum.

Cognoscitur tamen a principio et intenditur in quadam generalitate prout mens appetit se bene esse et se bene vivere, quod tunc solum est ei, cum Deum habet » (*Super Boetium de Trinit.*, q. 1, a. 3 ad 4.^m). Unde juxta haec ultima verba dici potest, quod mens quaerit Deum, non explicite quasi ipsum cognoscendo, sed implicite, quatenus scilicet appetit se bene esse et bene vivere, et ideo quaerit bonum sibi in genere apprehensum; et quia bonum quod ipsam ultimatin perficere potest est Deus, ideo dicitur mens apprehendere Deum sub ratione boni in genere.

97. **Obj. III.** — Unusquisque potest cogitare ipsum Deum immediate quin de aliqua creatura cogitet. Atqui hoc ostendit menti humanae Deum tanquam objectum naturaliter esse praesentem. Ergo Deus naturaliter est objectum immediatum intellectus humani.

Resp. dist. maj. Unusquisque potest... cogitare ipsum Deum... cognitione abstractiva postquam a creaturis ad Deum cognoscendum adscendit, *conc.*; cognitione *intuitiva*, vel antequam adscenderit ex creaturis ad Deum cognoscendum *neg.* Postquam aliquis aliquam conclusionem ex principiis deduxit, potest certe ipsa mente sua eandem conclusionem considerare, evolvere, ex ipsa alias veritates deducere, quin recogitet ea principia ex quibus talem conclusionem deduxit. Sed per hoc non ostenditur in mente fuisse cognitionem illius conclusionis antequam ex principiis deduceretur; ita etiam ex eo quod mens nostra potest ipsum Deum cogitare sine creaturis non potest deduci ex creaturis non esse haustam Dei cognitionem.

98. **Obj. IV.** — A nobis cognoscitur quidditas ipsius Dei, nam Deum ab omnibus aliis distingui

mus. Sed cognitio quidditatis alicujus rei est cognitio intuitiva. Ergo Deus a nobis intuitive cognoscitur.

Resp. Nego min.: Nam quidditas alicujus rei potest cognosci cognitione abstractiva. Ad hoc enim ut cognoscatur quidditas sufficit ut ipsam rem distinguamus ab aliis per hoc quod diversa attributa simul sumpta nonnisi illi rei convenire possunt, licet divisim conveniant diversis, vel per hoc quod aliquod attributum ei proprium cognoscitur, et hoc sive abstractivè, sive intuitivè, sive per viam remotionis et negationis, vel excessus procedendo. Adverte etiam aliud esse cognoscere aliquam rem quidditative, aliud cognoscere quidditatem ejus, ut ait Cajetanus (*De ente et essentia*, cap. VI, q. XIV quoad primum): « Cognoscit enim leonis quidditatem, ait Cajetanus, quicumque novit aliquod ejus praedicatum essenziale; cognoscit autem *quidditative* nonnisi ille qui omnia praedicata quidditativa usque ad ultimam differentiam novit ».

CAPUT XIV.

De Ontologismo Rosminiano

99. Expositio Ontologismi Rosminiani. — Ait Rosminius quod mens nostra naturaliter intuetur *ens*. Quod quidem ens non est ens reale compositum ex *essentia* et *existentia*, neque ipsa *essentia*, neque *existentia* formaliter loquendo, sed est aliquid communius et universalius, et quid antèrius iis concipitur, nam et *essentia* est *esse*, et *existentia* est *esse*, et copula (*est*) est *esse*. Igitur *ens* vel *esse* Rosminianum antècedenter ad *esse* reale (*exi-*

stentiam) et esse ideale (*essentiam*) et ad ipsam copulam (*est*) acceptum, sive consideratum, et *innominatum*, utpote indeterminatissimum, est illud quod primo et per se mens nostra naturaliter intuetur ab instanti primo suae existentiae, et dicitur obiectum *intuitus taciturni*.

At progressu temporis mens nostra tale ens sub triplici respectu vi reflexionis considerare potest: 1.º prout virtualiter ad omnia se extendit vel omnia entia sub se complectitur et dicitur *ens* vel *esse virtuale*; — 2.º inquantum est *actus* omnium entium, et dicitur esse initiale et communissimum; — 3.º quatenus consideratur in se ut est *actus* ab omnibus per abstractionem mentis praecisum, et dicitur esse abstractum praecisum.

Nunc ergo consideremus *esse* initiale: Esse initiale, nempe esse, ut est actus omnium entium non est aliquid in se ab entibus divisum, sed solum est divisum per mentis considerationem et abstractionem: nam concipitur, ut dictum est, antecederet ad essentiam, ad existentiam, ad ipsam copulam, nempe antecederet ad esse sub his tribus formis consideratum. Unde sic acceptum dicitur ens dialecticum.

Hoc esse initiale, ait Rosminius, non solum mens nostra concipit, seu abstrahit, sed ipsemet Deus a suo objecto absoluto, quod est sua essentia, abstrahit esse initiale, et illud intuetur sic abstractum per liberam abstractionem et formatum. In hoc esse initiali abstracto Deus videt ab aeterno ens finitum possibile in esse initiali virtualiter contentum, nempe videt omnia possible in statu possibilitatis. Potest ergo esse initiale a mente divina conceptum considerari tanquam species unica divini intellectus, per quam omnia alia a se Deus cognoscit, et est

idea saltem implicita vel exemplar ad cuius similitudinem mundus est factus.

Si autem quaeramus quomodo conveniat esse initiale Deo et creaturis, respondet Rosminus: non analogice, sed univoce. Nam licet inter Deum et creaturas sit sola analogia, quia tamen analogia convenientiam analogorum supponit in aliquo uno communi quod est ei univocum, ideo ponendum est atiquid univocum inter Deum et creaturas, et hoc est esse initiale; nam antecederet ad esse initiale nihil omnino considerari potest: unde, esse initiale est minimum possibile quod possit esse commune inter duo entia.

Igitur convenit eadem omnino ratione formali, Deo et creaturis esse initiale. Proinde esse initiale quod a mente nostra naturaliter concipitur est aliquid Dei, ut explicitè docet Rosminus, habet eandem essentiam cum Deo, et quamvis non sit Deus formaliter, est Deus *realiter*. Non est Deus *formaliter*, quia Deus ipsum concipit ut quid abstractum a sua natura, a sua divinitate, a qua proinde distinguitur virtualiter, eo ferme modo quo unum attributum ab essentia divina distinguitur, vel ab alio attributo. Est praeterea in omnibus entibus ut ipsorum elementum intrinsecum, quia per illud esse constituuntur entia.

Si autem consideretur per ordinem ad mentem nostram, illud esse initiale mentem nostram constituit. Nam anima quae vi generationis, ait Rosminus, a parentibus producit, est sensitiva; fit autem intellectiva per hoc quod actui sensationis exhibetur ens illud universale Rosminianum, vel esse, quod actus sensationis attingit; et sic talis actus sensationis fit intellectivus, quatenus ad esse intelligibile terminatur; unde ex praesentatione 755

esse fit *ipsa mens* quae ex ipso actu sensationis ad esse terminatur et ex ipso esse formata intelligitur, quae ideo est quid subjectivo-objectivum, tamen magis objectivum, quod est illud esse exhibitum, quam subjectivum: non enim actus sensitivus habet ex se ut intueatur. Unde subtracto illo esse actui sensationis exhibitio, ipsa mens sive intellectus annihilatur et remanet pura anima sensitiva.

102. Conclusio I. *Ens initiale Rosminianum est figmentum rationis et absurditas quaedam.*

Prob. Quod neque reale est, neque ideale objective spectatum est figmentum rationis et absurditas. Atqui ens initiale Rosminianum neque reale est, neque ideale. Ergo ens initiale Rosminianum est figmentum rationis et absurditas. *Maj.* patet: nam quidquid objectivitatem habet et non est figmentum oportet ut quid reale, aut quid ideale exhibeat, idest aliquid positivum quod menti obiciatur. *Prob. min.* Ens initiale Rosminianum non habet formam idealitatis, neque formam realitatis: nam est abstractum ab esse ideali universalissime accepto, prout scilicet exprimitur per hoc nomen *res*, et ab esse reali: sicut animal abstractum ab homine et bruto non habet formam hominis, neque bruti. Atqui quod non habet formam idealitatis non est ideale, et quod non habet formam realitatis non est reale, sicut non habens formam hominis non est homo, et non habens formam albi non est album etc. Ergo ens Rosminianum neque ideale est, neque reale.

2.º Ens Rosminianum initiale aut est aliquid quod objective menti exhibetur, aut est nihil: si est nihil, tunc ergo non est illud quod de omnibus praedicatur, neque est objectum intellectus, videlicet est

figmentum; si est aliquid, tunc est *res* quaedam. Atqui *res* est *essentia* rei, sive completa sive incompleta consideretur, e. g. homo, est *res* quaedam, animal est *res* quaedam, vivens est *res* quaedam etc. — Ergo ens initiale Rosminianum ut quid abstractum et distinctum a re seu ab *essentia*, est figmentum rationis.

3.º Ens sumptum pro *re* sive *essentia* transcendentaliter est quid simplicissimum. Atqui a re simplicissima nihil abstrahi potest. Ergo absurdum est adserere quod ab *essentia* sive a re et ab *existentia* abstrahi possit aliqua *realitas*, quae vocetur esse *initiale*, nam deberet esse quid simplicius quam *res* seu ens. Ergo esse initiale est figmentum.

4.º Esse initiale Rosminianum quod de Deo juxta Rosminium praedicatur, aut in sua objectivitate Deum includit, aut non includit; si includit, ergo est Deus etiam formaliter; si autem non includit, ergo est quid simplicius ipso Deo: quod est absurdissimum, nam actu purissimo nihil simplicius concipi potest nisi fingatur absurditas.

5.º Esse initiale de Deo praedicatum, ut quid commune concipitur ipsi Deo et creaturis. Atqui commune est prius, seu intelligitur saltem esse prius quam proprium. Ergo: 1.º esse initiale objective consideratum ipsum Deum antecedit, videlicet concipitur aliquid objective prius ipso Deo; idest prius primo ente, ente a se; 2.º sequitur quod aliquid quod convenit creaturae prius esse concipitur quam esse Dei.

6.º Deus, ut est Deus seu ut est prima causa, seu ut est ens actualissimum, non esset primum fundamentum creaturarum, nam ut est prima causa non est fundamentum τῷ esse initialis Rosminiani, hoc enim de creaturis praedicatur et de ipso Deo, quasi

substratum ipsius et praesuppositum ab eo, ut Deus est, ut est prima causa, ut est actualissimum, etc.

7.º Esse initiale Rosminianum ut quid potentiale menti exhibetur et dicitur esse aliquid divinum in se, et realiter ipse Deus. — Atqui repugnat omnino ut aliquid Dei, sub quacunque ratione consideretur, objiciatur menti ut quid potentiale. Ergo esse initiale Rosminianum est figmentum rationis et absurditas quaedam. *Prob. minor:* Quidquid est in Deo Deus est, idest est ipsum esse per se subsistens, idest est actus, et quidem actus purus sine ulla prorsus potentialitate, imo opponitur potentialitati. — Ergo intellectui si per se et recte objiciatur, non potest objici ut quid potentiale.

Breviter: Quum Deus sit omnimode et simplicissimus actus in se non potest objici intellectui, praecipue si cognoscatur cognitione intuitiva, nisi ut actus. — Sed esse Rosminianum objicitur intellectui ut quid potentiale; nam ipsum dicitur quod est ens possibile. Ergo ens Rosminianum non potest esse quid divinum in se, sed est figmentum rationis.

8.º Ens Rosminianum dicitur determinari per esse ideale (per essentiam) et insuper per existentiam, eo ferme modo quo animal determinatur per *brutum* et per *hominem*. — Ergo sicut in homine e. g., animal determinatur per differentiam quae est rationalitas et per quam homo differt a bruto, ita oportet ut ens Rosminianum determinetur per id quo existentia differt ab essentia. Hoc autem absurdum omnino est, quia existentia objicitur ut quid omnino simplex, idest ut actus sine potentialitate. — Sed quaeramus a Rosminio quid est illud quo existentia differt ab *essentia*, seu quo esse reale differt ab esse ideali? Aut est aliquid positivum, et tunc quia hoc ut distinctum et diversum ab esse initiali con-

cipitur, sequitur quod esse initiale Rosminianum, non sit universalissimum, neque omnia complectatur quod est contra naturam esse initialis Rosminiani: aut est aliquid negativum, et tunc habetur quod esse *ideale* et esse reale differunt per aliquid negativum inter se se; nam esse ideale (essentia) seu esse possibile differt ab esse reali per negationem realitatis. Atqui ea quae in aliquo uno positivo conveniunt per puram negationem differre non possunt: nam ea quae differunt habent aliquid quod eis non est commune. Ergo in hac hypothesis esse ideale et esse reale sunt unum et idem, seu reale et possibile identificantur, actus et potentia sunt unum: sed actus dicit perfectionem et entitatem, potentia dicit negationem perfectionis et ideo entitatis. Ergo sequitur ulterius quod ens et non ens, affirmatio et negatio sunt unum et idem, videlicet habetur ex ente initiali, prout ponitur a Rosminio, negatio principii contradictionis, sicut in systemate Hegeliano et identificatio $\tau\omega\delta$ esse cum non esse: quae duo in systemate hegeliano conveniunt in *fieri*, quod ut omnino potentiale ponitur, et in systemate Rosminiano conveniunt in $\tau\epsilon$ *esse initiali*, quod ut quid potentiale in ordine ad esse ideale et reale concipitur, utpote ab utroque abstractum et utrique commune et in se indeterminatum. Determinatur autem per formam realitatis et idealitatis quae in illa unitate $\tau\omega\delta$ esse initialis conveniunt. Ex quibus patet ens initiale Rosminianum esse ipsum fieri hegelianum et nonnisi voce differre.

Aliis verbis: Cum essentia et existentia in esse initiali conveniant, et quidem univoce, oportet ut sint distincta per aliquid ab esse initiali distinctum, et ideo per aliquid extra virtualitatem $\tau\omega\delta$ esse initialis positum: unde esse initiale non est quid com-

munissimum, quod est contra rationem esse initialis a Rosminio positi; imo sequitur quod denuo possit fieri abstractio, idest ab esse *initiali* et ab eo quod est ab esse initiali distinctum; unde habetur aliud esse, quod esse initiale Rosminianum praecedat.

101. Conclusio II. — *Abstractio quae a Rosminio ponitur in intellectu divino est omnino impossibilis et absurda.*

Prob. Ait Rosminius quod Deus per liberam abstractionem abstrahit esse initiale, in quo ens finitum intuetur, nempe possibilia et contingentia antequam ad existentiam libera sua voluntate producat. Ergo sequitur quod per liberam abstractionem Deus cognoscat possibilia; hoc autem absurdum est, nam possibilia in sua objectiva veritate non dependent a libera Dei voluntate, cum sint ipsae rerum essentiae, quae ut tales omnino necessariae sunt in illo statu objectivitatis et possibilitatis (*Phil.*, v. I, n. 237). Unde Deus necessario illa omnia cognoscit, non per liberam abstractionem illius esse initialis Rosminiani.

2.º Esse reale importans realem existentiam est fundamentum esse idealis absolute loquendo, et hoc etiam maxime in Deo verificatur. Unde illud quod Deus de se intelligit primo secundum nostrum modum concipiendi est suum esse reale, inde suum esse ideale; quod quidem non est esse absolutum nisi quatenus identificatur cum esse Dei reale, et non solum non est esse absolutum nisi quatenus identificatur cum esse reali, sed neque absolute esse, nisi quatenus includit esse reale divinum vel ut fundamentum vel ut terminum; ac proinde praescindendo a termino et a fundamento, nempe ab esse reali divino vel ab esse divino sub ratione realitatis, ipsum esse ideale nihil est. Unde esse

ideale divinum in se includit τὸ esse reale in suo conceptu. Si ergo ponatur abstractio divina ut ponitur a Rosminio, illa abstractio ab esse ideali divino non poterit exhibere nisi esse divinum sub ratione realitatis. Nullo autem modo esse initiale Rosminianum quod ponitur veluti medium vel quasi fundamentum τῷ esse realis divini, de esse reali divino praedicatur ut quasi species unica in qua Deus ens finitum cognoscat.

3.º Ait S. Thomas (1. p. q. 85, a. 1, ad 1.^m): « Abstrahere contingit *dupliciter*. Uno modo per modum compositionis et divisionis: sicut cum intelligimus aliquid non esse in alio, vel esse separatum ab eo. Alio modo per modum simplicitatis, sicut cum intelligimus unum, nihil considerando de alio. » Atqui uterque modus abstractionis relate ad essentiam divinam menti divinae repugnat. Ergo abstractio in mente divina admitti non potest. *Prob. minor.* Nam 1.º Deus non potest intelligere aliquid ad essentiam divinam pertinens non esse in ipsa essentia divina vel esse separatum ab ea; secus in mente divina esset falsitas, nam ut verbis utar Doctoris Angelici (loc. cit.), « abstrahere per intellectum ea quae secundum rem non sunt abstracta secundum primum modum abstrahendi non est absque falsitate. » In mente autem divina esse falsitatem omnino repugnat. 2.º Sed neque potest mens divina unum considerare nihil considerando de alio, cum sit semper in actu quantum ad omnia intelligibilia, nam Deus unico actu comprehendit essentiam suam et omnia alia in ea. Unde abstractio in Deo admitti non potest nisi laedendo divinam simplicitatem, aut ex parte objecti cogniti, aut ex parte actus cognoscitivi, nam objectum abstractum pluribus et quidem distinctis est commune.

102. **Conclusio III.** - *Doctrina rosminiana ducit ad pantheismum.*

Prob. Illud esse initiale, ut vult Rosminius, est aliquid divinum realiter, licet non sit Deus formaliter; ac proinde est aliquid increatum, et est constitutum entium contingentium, ita scilicet ut ens quod de entibus contingentibus praedicatur, sit illud *esse* initiale. Unde cum ex. g. dico: homo est ens, lapis est ens, affirmatur identitas inter hominem et illud esse initiale abstractum a mente divina et quod est realiter (licet non sit formaliter) ipsa divina essentia, ipse Deus. Ergo eodem jure dici poterit: *homo est Deus, lapis est Deus*, quo dicitur homo est ens; nam verum est quod homo, lapis etc., est illud *ens* initiale quod identificatur cum Deo, quod est realiter ipse Deus. Igitur Deus in systemate rosminiano poterit praedicari de omnibus omnino entibus. Et non solum Deus poterit praedicari de hoc vel illo esse determinato reali; puta de homine, de lapide etc.; sed etiam de ente ideali; nam esse initiale tam de esse sub forma realitatis, quam idealitatis praedicari recte et vere potest, juxta Rosminium. Sequitur igitur quod Deus sit et reale quodcumque intelligi potest et ideale.

Neque dicas cum Rosminianis entia contingentia formaliter non constitui per illud *esse initiale*, ac proinde non esse illis intrinsecum. Nam licet non ponantur constitui contingentia ut contingentia, tamen ponuntur constitui *entia* per illud *esse initiale*. Et quia ratio entitatis, nempe ens, est quid intrinsecum rei de qua praedicatur, sequitur quod illud esse initiale sit intrinsecum entibus *contingentibus*, ac proinde aliquid divinum et increatum, quod realiter est ipse Deus, constituat ipsa entia contingentia ut entia sunt, ac proinde ipse Deus de entibus

contingentibus vere praedicari poterit: sicut *substantia*, licet non constituat hominem formaliter ut homo est, sed in ratione substantiae, tamen de homine vere praedicatur, ut quid ei intrinsecum et essentielle.

2.º Aut homo totus etiam quoad esse initiale creatus est, aut non; si primum, ergo esse initiale non est aliquid ad divinam naturam pertinens, non est realiter ipsa natura divina, sed analogice cum ipsa convenit; hoc autem opponitur systemati rosminiano; si autem homo quoad esse initiale non est creatus; ergo 1.º homo non est factus sive productus ex nihilo, sed ex aliquo subjecto, quod est illud esse initiale; idem dicatur de aliis entibus; et sic evertitur dogma catholicum de creatione entium ex nihilo sui et subjecti, 2.º sequitur insuper quod homo est totaliter increatus, nam in homine non nisi unum *esse* ponitur, sicut et in qualibet re, quod quidem esse est ipse homo; nam cum dico *homo est ens*, vere affirmo identitatem inter hominem et ens, nempe, in casu nostro, inter hominem et esse sive ens rosminianum. Si igitur ens illud quod de homine praedicatur est increatum, etiam homo totus increatus est. Et hoc patet etiam ex eo quod in eodem subjecto, licet diversi gradus considerentur, tamen unum esse substantiale ponitur. *Ens* enim, *vivens*, *animal*, *homo* sunt quid unum per diversos gradus methaphysicos distinctum. Insuper quaeri potest a Rosminio quid est illud ratione cuius homo dicitur creatus ex nihilo, si ens communissimum, quod est imbibitum etiam in ultima differentia, ponatur increatum?

103. **Forma pantheistica systematis Rosminiani.** — Forma autem pantheistica hujus systematis hegeliana est. Nam sicut Hegel posuit τὸ

fieri ut quid abstractius $\tau\omega\delta$ *esse* et $\tau\omega\delta$ *non esse* et veluti vinculum utriusque et unitas, et quod per evolutionem pertingit ad diversos gradus perfectionis: ita Rosminius posuit suum esse initiale veluti vinculum $\tau\omega\delta$ *esse idealis* (sub forma idealitatis) et *realis* (sub forma realitatis), et veluti unitatem utriusque, nam de utroque potest praedicari; postea vero intelligitur quodammodo evolvi secundam diversas formas (puta quatenus induit vel pertingit ad formam idealitatis et realitatis), et tamen illud esse initiale quod sic evolvitur et determinatur secundum diversas formas realiter est esse divinum, est ipse Deus. — Plura addi possent contra hoc systema, sed brevitatis gratia haec sufficiant (cf. *Phil.*, v. II, n. 111).

104. **Obj I.** — Inter Deum et creaturas existit sola analogia, quae subaudit convenientiam analogorum in aliquo uno communi, quod est proinde univocum. Atqui illud unum in quo creatura et Creator conveniunt non potest esse nisi *esse initiale*, cum *esse initiale* sit minimum possibile, quod possit esse commune inter duo entia. Ergo est admittendum $\tau\omega\delta$ *esse initiale* commune Deo et creaturis communitate univocationis.

Resp. dist. maj. Analogia attributionis subaudit convenientiam in aliquo uno communi, etc. *transcat.*, analogia proportionis et proportionalitatis *neg.*, *Nego* quod supponitur in minori, et *neg.* *conseq.* — Analogia alia est attributionis et attenditur inter duo per ordinem ad aliquid unum, in quo tamen non est necesse ut illa duo conveniant per hoc quod de iis univoce praedicetur, sed per hoc quod eodem fere modo ad illa se habeat, sic e. g. aer, et medicina dicuntur *sana* per analogiam attributionis in ordine scilicet ad sanitatem, quae proprie

et vere est in animali, non tamen talis sanitas formaliter et proprie praedicatur de aere, et de medicina. Alia est analogia proportionis vel proportionalitatis quae non attenditur per ordinem ad aliquid unum, sed attenditur in ipsis formis per quamdam similitudinem proportionalem, ut cum splendescere dicitur de sole et de Christo, qui est sol justitiae, vel etiam attenditur similitudo non in ipsis rebus vel formis analogice dictis, sed per comparisonem ad alia, ut cum infima pars montis et infima pars hominis dicitur *pex* analogice.

105. **Obi II.** — Ratio objectiva quae primo et per se apprehenditur ab intellectu nostro est ipsa ratio objectiva entis. Atqui ratio entis, ut sic, non potest esse nisi aut Deus, aut aliquid Dei, nam ratio entis, ut sic, participatur omnibus creaturis et inhaesausta remanet, quod nonnisi Deo convenire potest. Ergo primum objectum quod intellectus conspicit est aliquid increatum, aliquid Dei.

Resp. Conc. maj.; nego minorem. Rationem adsignatam in minori *distinguo*: ratio objectiva entis communicatur omnibus creaturis et inhaesausta remanet, et hoc ratione suae comprehensionis contingit, *nego*; ratione suae extensionis *subdist.*: communicatur omnibus secundum analogiam *conc.*, secundum univocationem, *nego*. *Nego* quod additur in fine probationis. Et *nego conseq.* Si ratio entis quae primo concipitur a mente nostra et quae potest praedicari de omnibus multa sub se comprehenderet, puta omnes perfectionis et quidem actu, atque tales perfectiones in ea actu contentae omnibus rebus intelligerentur communicatae per univocationem, certe illa ratio entis esset aliquid divinum, imo esset ipsemet Deus; sed quia ratio entis a mente nostra concepta et quae intelligitur

omnibus rebus communicata, omnes perfectiones actu non continet, et convenit multis non univoce, sed analogiae, ideo intelligitur ab omnibus participari, non quasi perfectiones rerum plurimarum sint actu in ea contentae, sed in potentia tantum; ac proinde non potest esse neque Deus, neque aliquid Dei. Unde licet se extendat ad omnia, quia exprimit id in quo omnia analogice conveniunt, non tamen sub se vel in se continet actu omnia, cum ipsa importet id quod est minimum in rebus, nempe *esse* secundum quod omnia aliquantulum conveniunt, unde exprimit potius partem rei quam ipsam rem. Non ergo ratio entis, si inspicatur ejus comprehensio, excedit rem cui inest, sed potius exceditur ab ea. Audiatur Angelicus: « Ens quod est primum per communitatem, cum sit idem per essentiam rei cuilibet, nullius proportionem excedit; et ideo in cognitione cujuslibet rei ipsum cognoscitur: sed ens quod est primum causalitate excedit improprie nabiliter omnes alias res; unde per nullius alterius cognitionem sufficienter cognosci potest » (De verit. q. 10 a. 11 ad 10).

Dices: Creatura dicitur ens non simpliciter, sed secundum quid. Atqui quod dicitur secundum quid non dicitur secundum totam rationem comprehensionis, sed secundum partem sui. Ergo ratio entis comprehendit omnia inferiora.

Resp. nego maj. S. Thomas (p. I, q. V, art. 1.º ad 1.^m) adsignans discrimen quod interest inter bonum simpliciter et ens simpliciter, haec habet: « Licet bonum et ens sint idem secundum rem, quia tamen differunt secundum rationem, non eodem modo dicitur aliquid ens *simpliciter* et bonum *simpliciter*. Nam cum ens dicat aliquid proprie esse in actu, actus autem proprie ordinem habeat ad

potentiam, secundum hoc *simpliciter* aliquid dicitur *ens*, secundum quod primo discernitur ab eo quod est in potentia tantum. Hoc autem est esse substantiale rei uniuscujusque. Unde per suum esse substantiale dicitur unumquodque *ens simpliciter*; per actus autem superadditos dicitur aliquid esse *secundum quid*, sicut esse album significat esse secundum quid... » (cf. *Phil.*, I, n. 262).

Instabis. Creatura idem est ac *ens creatum*. Atqui *ens creatum* non est *ens simpliciter*, sed *ens secundum quid*. Ergo creatura non est *ens simpliciter*.

Resp. dist. maj.: creatura considerata a parte rei *conc. maj.*: considerata ut subest *cognitioni subdist.*: si sit sermo de cognitione perfecta, *conc.*; si loquamur de cognitione imperfecta, iterum *subdist.*; si loquamur de aliqua determinata cognitione *conc.*; si loquamur de quacunque *cognitione* imperfecta, *nego.* — Vel etiam sic; Si cognitio respiciat creaturam prout creatura importat aliquid relativum, *conc.*; si respiciat creaturam praescindendo a relatione, *nego.* Creatura ab intellectu nostro potest considerari ut est aliquid praescindendo a relatione quam importat ad Creatorem. Et quia ratio entis uniuersalissima exhibet aliquid ab omnibus determinationibus particularibus abstractum, ideo ipsa ratio entis sic concepta quoad suam obiectiuitatem potest simpliciter de creatura praedicari.

Resp. 2.º Licet creatura sit idem ac *ens creatum*, tamen verum est etiam quod sit *ens*; et hoc simpliciter loquendo, nam *creatum* determinat tò *ens*, ac proinde ipsum supponit. Unde licet non omne *ens* sit *ens creatum*, tamen *omne creatum* est *ens*. Et hoc verum est simpliciter loquendo.

Urgbis: In hac expressione *ens creatum*, creatum determinat ens et ipsum supponit. Atqui quod a creato praesupponitur oportet esse increatum. Ergo in creato tanquam substratum et fundamentum includitur ens vel esse increatum.

Resp.: dist. maj. Creatum supponit ens, quod determinat, si ens consideretur in ordine cognitionis, seu ut menti nostra objicitur, *conc.*; si ens consideretur in ratione existentiae et realitatis, seu si consideretur in se, *neg.* Et contrad. min. *neg.* *conseq.*

Dices: Illud quod objective ineluctabiliter intellectui nostro ut praecedens et quid praesuppositum objicitur, secundum se praecedit, non solum secundum mentis considerationem. Atqui ens communiter acceptum in propria objectivitate objicitur intellectui nostro ut quid praesuppositum respectu *creati*. Ergo ens commune secundum proprium esse objectivum praecedit creatum.

Resp. Imprimis hoc argumentum probare contra ipsum Rosminium; quod scilicet *esse*, quod in *creato* includitur, habeat realitatem ante esse creatum, et ideo non est *ens* illud Rosminianum a forma realitatis et idealitatis praecisum, quod esse initiale dicitur et de quo est sermo in objectione. — Si autem dicatur illud *esse* abstractum in se non habere formam realitatis: ergo sequitur quod esse non praecedit creatum secundum suam realitatem, sed solum secundum mentis considerationem, ut dictum est. Si autem dicatur quod est abstractum vel praecisum a forma realitatis et idealitatis ut revera dicitur a Rosminio, tunc sequitur quod non sit neque reale, neque ideale, sed figmentum rationis, ut supra dictum est. Dicendum est ergo quod *ens creatum* est totum simul ut ens et ut creatum:

tamen menti nostrae objicitur prius ut ens, secundo ut creatum, non ex prioritate objecti, quasi prius sit *ens* quod in creato includitur quam creatum, sed quia nostra cognitio ob debilitatem intellectus ab initio non est perfecta, sed indistincta et confusa, ita ut omnia quae sunt in creato menti non exhibeantur; idest exhibetur menti ratio entitatis et non ratio creati. Ex hoc tamen non potest concludi quod ens, quod in creato includitur, praecedat creatum, sed solum sequitur quod prius cognoscatur. Sophisma ergo in eo innititur quod prioritas, quae convenit objectis prout menti objiciuntur, ex debilitate intellectus non valentis distincte et perfecte cognoscere aliquod objectum, transfertur ad ipsa objecta et putatur esse in eis. Quod absurdissimum est.

CAPUT XV.

De perfectione cognitionis

106. **Ratio capitis.** — Tradidimus distinctionem ordinis supernaturalis ex objecto et ex subjecto. Ordo supernaturalis ex objecto consistit in eo quod sunt quaedam veritates, quae de sui natura excedunt medium objectivum intellectus humani; ordo vero supernaturalis ex subjecto in eo consistit ut ponantur quaedam veritates, quae licet contineantur in extensione medii objectivi, attamen attenta deficientia seu debilitate intellectus humani, non possunt cognosci. Igitur existere hujusmodi veritates ad quas attingendas intellectus humanus pervenire non potest in praesenti ostendendum est.

Inprimis de existentia ordinis supernaturalis ex subjecto dicendum est, postea de ordine supernaturali ex objecto. Sed in antecessum quaedam praemittenda sunt circa naturam et perfectionem cognitionis in genere, tum quoad vires seu quoad efficaciam virium, tum quoad medium objectivum. In praesenti capite de natura et de perfectione cognitionis agimus, in sequentibus ipsa existentia ordinis supernaturalis ostenditur.

107. **Ea quae cognitioni praesupponuntur.** —

Cognitio, cum sit perfectio cognoscentis et aliquid ejus, et respiciat objectum aliquod, idest cognitum, duo praesupponit, idest subjectum cognoscens et objectum cognitum. Subjectum cognoscens est principium cognitionis vel saltem ut principium a mente nostra concipitur; objectum autem cognitum est ejusdem cognitionis terminus.

108. **Medium cognitionis.** — At in cognitione non solum subjectum seu principium cognitionis, et objectum seu terminus consideratur, sed etiam medium. Medium autem cognitionis multiplex distinguitur, e. g. *species intelligibilis, verbum mentis*, haec tamen media, licet ex parte repraesentationis relationem importent ad objectum, tamen entitative considerata ut sunt formae et perfectiones mentis sunt aliquid subjectivum (*Log.*, n. 7), et sub hoc respectu dici possunt media subjectiva; sed alia media dantur, quae habent rationem objecti prius cogniti, ex quibus ad alia cognoscenda pervenimus, hujusmodi sunt e. g. principia respectu conclusionum, quando scilicet res cognoscuntur non per evidentiam immediatam, sed per evidentiam mediatam (cf. *Phil.*, vol. I, n. 175); si autem res cognoscantur per evidentiam immediatam, medium cognitionis non distinguitur ab objecto cognito. De

mediis objectivis praecipue est sermo, dum agimus de existentia ordinis supernaturalis.

109. Intensio et extensio cognitionis. — Nominine *intensionis* in cognitione intelligitur gradus penetrationis ejusdem cognitionis respectu objecti cogniti. Unde cognitio potest esse magis vel minus intensa respectu ejusdem objecti secundum quod magis vel minus potest penetrari ab intellectu objecti intelligibilitas seu objecti entitas vel natura, cum proprietatibus ejus. Secundum intensionem autem attenditur perfectio in cognitione: unde cognitio quo est intensior est etiam perfectior, et cum intensio adaequat intelligibilitatem objecti, cognitio dicitur *comprehensiva*. *Extensio* autem cognitionis est ipsa porrectio seu directio ejusdem cognitionis ad objecta. Unde quo plura sunt objecta ad quae dirigitur eo major extensio cognitionis habetur. Sed extensiva cognitio potest esse duplex, idest connexa et disparata; est connexa, si objecta ad quae se extendit in aliquo uno principio superiori, quod est medium cognitionis seu ad cognoscenda hujusmodi objecta, videantur; si autem non videantur in hujusmodi principio superiori, sed in seipsis, vel in diversis principiis, quae sint media cognitionis, videantur, dicitur disparata.

110. Duplex perfectio in cognitione attenditur. — In cognitione attenditur perfectio ex parte objecti, seu ex parte cogniti, et ex parte subjecti, idest cognoscentis; perfectio cognitionis ex parte objecti considerata ex nobilitate et multiplicitate objecti attenditur. Perfectio cognitionis ex parte subjecti autem consideratur ex eo quod magis vel minus penetrat intelligibilitatem ejusdem objecti considerati in propria natura et in sua multiplicitate.

111. Conclusio I. — *Perfectio cognitionis, si consideretur ex parte objecti cogniti, ex medio attenditur.*

Prob. Perfectio cognitionis ex parte objecti attenditur ex ejusdem objecti nobilitate et extensione, ita scilicet ut cognitio ex parte objecti censeatur perfectior quo objectum nobilius est et majorem extensionem includit. Atqui objectum cognitum tanto est nobilius et tanto habet majorem extensionem quo medium nobilius et universalius adsumitur ad ratiocinandum. Ergo perfectio cognitionis quatenus se tenet ex parte objecti attenditur ex medio. *Declaratur minor:* objectum cognitum ex aliquo medio adsumpto ad ratiocinandum in ipso medio virtualiter continetur, secus frustra medium adsumeretur ad ratiocinandum, imo quo plura objecta continentur in medio, plura cognoscuntur, et quo medium perfectius est et universalius, plura et nobiliora continet objecta ut cognoscenda per ipsum.

112. Conclusio II. — *Perfectio cognitionis, si consideratur ex parte cognoscentis, dependet ex potentia cognoscitiva et ex habitu, per se loquendo.*

Dico *per se loquendo*, quia non nego posse perfectionem cognitionis etiam ex aliis causis per accidens dependere, e. g. 1.º ex majori vel minori applicatione mentis, quod ad ipsam voluntatem pertinet, 2.º ex aliis mediis quibus homo utitur, e. g. ex libris, ex magistris etc.; sed in praesenti est sermo de perfectione cognitionis *per se consideratae*. His declaratis:

Prob. 1.^a pars conclusionis: Perfectio cujuslibet actionis dependet ex perfectione virtutis operativae, sive ex potentia. Atqui cognitio est quaedam operatio, imo est nobilissima operatio cognoscentis.

Ergo perfectio cognitionis, si consideretur ex parte cognoscentis, attenditur ex potentia cognoscitiva.

2.º Cognitionis perfectio consideratur ex eo quod cognitum est in cognoscente, quamvis modo intentionali et ideali, et ideo ex eo quod cognitum in cognoscente recipitur, ita scilicet et quo perfectius cognitum sit in cognoscente, tanto perfectior sit ipsa cognitio. Atqui quidquid recipitur in aliquo juxta capacitatem et potentiam ejus recipitur. Ergo perfectio cognitionis ex parte cognoscentis desumitur ex potentia ipsius.

Confirmatur ex eo quod illud quod in aliquo recipitur conformatur modo essendi et capacitati ipsius.

Prob. 2.^a pars: Nomine habitus nihil aliud intelligitur quam dispositio qua agens faciliter, delectabiliter, prompte et perfecte operatur (*Phil.*, v. I, n. 10). Atqui dispositio qua agens faciliter, delectabiliter, prompte et perfecte operatur confert ut aliqua operatio sit perfectior, ita scilicet ut quo agens facilius, delectabilius agat, perfectior sit operatio, ut patet ex terminis. Ergo perfectio cognitionis, quae est nobilissima operatio, attenditur ex habitu.

Confirmatur ex facto: Videmus illos qui se exercent in aliqua arte vel disciplina, imò in quocumque genere operationum, acquirere quamdam dispositionem ad agendum, ita ut facilius agant, et perfectiores operationes eliciant; unde et perfectius intelligunt illi qui adsueti sunt ad scientias addiscendas, quam alii; sicut etiam pueri ab initio nihil aut fere nihil intelligunt de rebus scientificis, sed lapsu temporis per adsuetudinem multa brevi apprehendunt.

2.º Per idem medium quidam intelligunt veritatem, quae ex tali medio potest logice deduci, alii

vero nihil aut fere nihil intelligunt, imo alii conclusiones oppositas, et ideo non veritatem, sed falsitatem deducunt. Atqui hoc non potest contingere nisi vel ex debilitate potentiae seu virtutis intellectivae, aut ex eo quod habitum scientiae logicae non acquisiverunt. Ergo perfectio cognitionis, sicut ipsa cognitio, dependet ex potentia et habitu.

3.º Ex eodem est res et perfectio rei, praecipue perfectio essentialis. Sed cognitio attenditur ex potentia cognoscitiva et ex habitu. Ergo etiam perfectio cognitionis attenditur ex potentia et habitu, per se loquendo.

CAPUT XVI.

De existentia ordinis supernaturalis ex subjecto

113. Conclusio. — *Ratio humana omnia sensibilia et multo minus intelligibilia non cognoscit, neque cognoscere potest.*

Haec conclusio ita evidens est, ut nonnisi a mente negari possit. Sed ut fundamenta demonstrationis existentiae ordinis supernaturalis firmiter statuuntur, declaranda a nobis est et variis rationibus probanda: 1.º ex objectis singularibus, 2.º ex rebus scientificis, 3.º ex modo cognoscendi, 4.º ex circumstantiis in quibus ratio humana reperitur.

Prob. 1.º ex objectis singularibus: Imprimis ratio humana potest considerari in ordine ad singularia, circa quae limitatio ejus clare patet; nam singularia quae a nobis non cognoscuntur pene infinita sunt. Et non solum ea quae a nobis distant ut sunt astra cum iis omnibus, quae in ipsis reperiun-

tur, sed etiam ea quae proxima nobis sunt et contigua, a nobis ignorantur.

Et non solum multa, de facto, a nobis non cognoscuntur, sed neque cognosci ullo modo possunt. Quis enim mortalium sibi persuadere poterit posse pertingere ad cognoscenda ea, quae in centro terrae reperiuntur, aut quae in astris, in planetis sunt? Imo quis poterit pertingere ad cognoscenda singularia omnia quae sunt in profundo maris aut super ipsam terram? Sed et *ipsa singularia quae ratio humana percipit nonnisi imperfecte cognoscimus*. Nam singularia sensibilia multa in se includunt; includunt universalia, includunt notas individuantes, nam in natura specifica, aut generica conveniunt, sed in sua individualitate distincta sunt. Quid est ergo illud secundum quod ad invicem differunt? Hoc obscurissimum est, imo a nullo mortalium adhuc fuit cognitum; et licet cognoscatur principium individuationis generice inspectum (cf. *Phil.*, v. I, n. 457), tamen quid sit ipsa individuatō, ipsa natura individua particularis, in se nescimus.

2.º *Ex rebus scientificis*. In rebus scientificis quam plurima obscurissima sunt, neque intellectus noster penetrare umquam potuit. Percontamur a physicis quid est electricitas, quid lux, quid calor et alia objecta sexcenta? In philosophia multae intricatissimae quaestiones sunt quae a nullo philosopho solutae adhuc fuerunt, neque solventur. In mente nostra sunt prima principia naturaliter indita veluti semina scientiarum omnium naturalium, sed tamen pauperrima est scientia nostra ut conscientia ipsa testatur; imo quo magis in cognitione veritatum procedimus, eo plura a nobis ignorari deprehendimus. Unde persuasio omnia aut multa cognoscendi nonnisi ex crassa ignorantia oriri potest.

3.º *Ex modo cognoscendi.* Sed etiam ex modo cognoscendi mentis nostrae, ejus limitatio deprehenditur. Nam multa sunt quae unico actu apprehendere non valemus, ac proinde cognoscimus multa, per compositionem et divisionem intellectus; etiam ea quae in se unita sunt nonnisi per multiplices actus cognoscimus: quid dicam de rebus compositis, vel de rebus nobilioribus et perfectioribus, quae multa virtualiter in se includunt? Insuper ea quae multa sunt in quadam unitate colligantur, et unum, quidquid sit illud, constituunt. Sic e. g. homo constituitur ex anima et corpore, sed tantae sunt questiones, quae tum circa animam, tum circa corpus moveri possunt, ut nonnisi successive per magnum tempus illa omnia etiam intellectus exercitatus considerare possit.

Quid dicam de planetis aut astris in quibus multa plura reperiuntur? Quid dicam de toto universo sensibili? Procul dubio nullus intellectus poterit perfecte cognoscere hominem, astrum quoddam, totum universum, nisi omnes partes perfectissime penetret. Sed et dato quod omnia singillatim considerata cognoscerentur, non haberetur absoluta et perfecta cognitio, ad quam habendam requiritur cognitio simultanea omnium partium. Nam totum quodlibet a qualibet sua parte distinguitur, et quamlibet partem includit, imo omnes partes simul; ille ergo solummodo cognitione perfecta cognoscit totum, qui omnes partes cognitione simultanea percipit, et non solum omnes partes, sed etiam ipsarum partium nexum, inter se se, et in ordine ad ipsum totum conspiciet. Nam harmonia totius ex consonantia partium resultat. Ergo virtus cognoscitiva, vel intellectus humanus summopere limitatus est, ac debilis efficaciae.

Ex his manifestum est, impossibile esse omnino ut intellectus humanus possit pertingere ad cognoscendum essentiam divinam per propriam naturalem virtutem. Nam cum substantia divina omnia finita in infinitum excedat, et cum ipsa complectatur totam plenitudinem essendi, et ideo perfectiones infinitas, excedit infinite virtutem cujuscumque intellectus creati. Sed audiatur Angelicus, qui more suo dilucide hanc nostram conclusionem demonstrat ex gradibus intelligibilium (c. g. l. I, c. III): « Duo-
rum enim, ait, quorum unus alio rem aliquem intellectu subtilius intuetur, ille cujus intellectus est elevatior multa intelligit, quae alius omnino capere non potest, sicut patet in rustico, qui nullo modo philosophiae subtiles considerationes capere potest. Intellectus autem Angeli plus excedit intellectum humanum quam intellectus optimi philosophi intellectus rudissimi idiotae; quia haec distantia inter speciei humanae limites continetur quos intellectus Angelicus excedit.

« Cognoscit quidem Angelus Deum, ex nobiliori effectu quam homo, quanto ipsa substantia angeli, per quam in Dei cognitionem ducitur naturali cognitione, est dignior rebus sensibilibus et etiam ipsa anima, per quam intellectus humanus in Dei cognitionem adscendit, multoque amplius intellectus divinus excedit angelicum quam angelicus humanum. Ipse enim intellectus divinus sua capacitate substantiam suam adaequat, et ideo perfecte se intelligit quidem et omnino cognoscit quae de ipso intelligibilia sunt: non autem naturali cognitione angelus de Deo cognoscit quid est, quia et ipsa substantia angeli per quam in Dei cognitionem ducitur est effectus causae virtutem non adaequans... » et concludit: « Sicut igitur maximae amentiae esset

idiota, qui ea, quae a philosopho proponuntur, falsa esse adsereret propter hoc quod ea capere non potest: ita et multo amplius nimiae stultitiae esset homo, si ea quae divinitus angelorum ministerio revelantur falsa esse suspicaretur ex hoc quod ratione investigari non possunt » (cf. p. I, q. 89, a. 1.º c.).

4.º *Ex conditionibus vel circumstantiis in quibus ratio humana reperitur.* Nam ratio humana non est consideranda exclusive in se quasi ab homine separata, sed in ipso homine, in quo aliae facultates operativae praeter rationem reperiuntur. Et licet tales facultates rationi quodammodo deserviant, tamen propter corruptionem quae in illis reperitur exercitio rationi maxime nocent. Unde propter impedimentum sensus intellectus non potest ad veritatem puram contemplandam pervenire. Hinc igitur etiam habetur limitatio nostri intellectus. Hoc est factum quod unusquisque homo in seipso experitur. — Sed praeter sensibilia sunt etiam intelligibilia, quae plura et potiora sunt in ratione cognoscibilitatis quam ipsa sensibilia, intelligibilia enim quoad veritates, quas continent, in infinitum omnia sensibilia excedunt; sufficiat naturam divinam memorari, quae licet una sit in entitate, tamen veritates infinitas in se continet. Sed intellectus humanus potest ne illa omnia cognoscere? Certe, si intellectus humanus esset ejusdem virtutis ac divinus, affirmative esset respondendum. Sed quia intellectus humanus infinite distat ab intellectu divino, imo quia inter intellectus creatos qui ab intellectu divino in infinitum distant, infimum gradum tenet, ideo pure intelligibilia per se et directe cognoscere non valet. Audiatur Angelicus qui mirifice hanc nostram assertionem explicat: « In omnibus sub-

stantiis intellectualibus invenitur virtus intellectiva per influentiam divini luminis. Quod quidem in primo principio est unum et simplex; et quanto magis creaturae intellectuales distant a primo principio, tanto magis dicitur illud lumen et diversificatur, sicut accidit in lineis a centro egredientibus. Et inde est quod Deus per unam suam essentiam omnia intelligit. Superiores autem intellectualium substantiarum etsi per plures formas intelligant, tamen intelligunt per pauciores et magis universales et virtuosiores ad comprehensionem rerum propter efficaciam virtutis intellectivae, quae est in eis.

« In inferioribus autem sunt formae plures et minus universales et minus efficaces ad comprehensionem rerum, inquantum deficiunt a virtute intellectiva superiorum. Si ergo inferiores substantiae haberent formas in illa universalitate in qua habent superiores, quia non sunt tantae efficaciae in intelligendo, non acciperent per eas perfectam cognitionem de rebus, sed in quadam communitate et confusione. Quod aliququaliter apparet in hominibus. Nam qui sunt debilioris intellectus per universales conceptiones magis intelligentium, non accipiunt perfectam cognitionem nisi eis singula in speciali explicentur. Manifestum est autem inter substantias intellectuales secundum naturae ordinem infimas esse animas humanas. Haec autem perfectio universi exigebat ut diversi gradus in rebus essent. Si igitur animae humanae sic essent institutae a Deo ut intelligerent per modum qui competit substantiis separatis, non haberent cognitionem perfectam, sed confusam in communi. Ad hoc ergo quod perfectam et propriam cognitionem de rebus habere possent, sic naturaliter sunt insti-

tutae ut corporibus uniantur, et sic ab ipsis rebus sensibilibus propriam de eis cognitionem accipiant, sicut homines rudes ad scientiam induci non possunt nisi per sensibilia exempla - q. 1. q. 89. a. 1.

114. Objectio. - Licet ratio humana individualiter considerata ad pauca cognoscenda se extendat, tamen si collectivè consideretur, ad multa se extendere poterit. Nam ea quae non cognoscuntur ab uno cognoscuntur ab alio. Unde S. Thomas ait: » Licet id, quod unus homo potest immittere vel apponere ad cognitionem veritatis suo studio et ingenio, sit aliquid parvum per comparisonem ad totam considerationem veritatis, tamen illud aggregatum ex omnibus exquisitis et collectis fit aliquid magnum » (lib. I, *Metaph.*, lect. I).

Resp. Si ea quae a toto genere humano cognita accipiantur per comparisonem ad ea, quae aliqua singularis persona cognoscat, certe sunt aliquid magnum; sed si accipiantur per comparisonem ad omnia intelligibilia, sunt aliquid parvum: nam intelligibilia objective et in se accepta infinita sunt: ea vero quae a toto genere humano cognoscuntur sunt finita (cf. *Ph.*, v. I, n. 317). Insuper ea quae a toto genere humano cognoscuntur non sunt pure intelligibilia, sed sunt objecta per abstractionem a sensibilibus cognita. Imo etiam huiusmodi objecta impossibile est ut *omnia simul* a genere humano cognoscantur: multo minus possunt cognosci a singulari persona.

CAPUT XVII.

De existentia veritatum ordinis supernaturalis
ex parte objecti

115. **Ratio capitis.** — Materialistae, Kant et ejus adseclae, nempe subjectivistae sive psychologi, et Transcendentalistae omnes negant existentiam veritatum ordinis supernaturalis, sed nos absurditatem eorum systematum ostendimus, ac proinde fundamentum quo ipsi innituntur radicitus evertimus. Nunc ergo existentia veritatum ordinis supernaturalis est directe probanda. Post ea quae diximus inutile fortasse alicui videri poterit, ut hoc negotium suscipiamus, tamen hoc utilissimum erit, praecipue ut satisfaciamus debilitati intellectus eorum qui per semetipsos ad statuendam existentiam talium veritatum per ratiocinationem non sunt idonei, tum etiam ut firmetur fundamentum illius quaestionis in qua de nobilitate talium veritatum disseritur et de manifestatione ipsarum. Igitur sit:

116. **Conclusio.** — *Existunt quaedam veritates intelligibiles ad quas cognoscendas intellectus humanus, imo nullus intellectus creatus, naturali virtute pertingere non potest.*

Haec nostra conclusio examinanda et probanda est per ordinem ad medium objectivum sive ex natura ipsius objecti connaturalis intellectui creato.

Prob. Intellectus creatus non habet medium proportionatum, naturaliter loquendo, ad cognoscendas omnes veritates, quae in Deo continentur. Ergo existunt ex parte medii objectivi intellectus creati

quaedam veritates ad quas cognoscendas intellectus creatus pertingere naturaliter loquendo non potest.

Consequentia patet, nam cognitio non potest se extendere ultra virtualitatem medii objectivi. *Antecedens probatur*: nam cum Deus sit infinitus in sua essentia omnes perfectiones omnino includens (cf. *Phil.*, v. II, n. 162), non potest plene et perfecte cognosci nisi per medium objectivum quod sit simpliciter infinitum: medium autem objectivum connaturale intellectus creati, simpliciter loquendo, finitum est, cum sit aliquid creatum.

Confirmatur magis de intellectu humano: Medium objectivum proportionatum intellectui humano in praesenti statu non possunt esse nisi essentiae rerum sensibilium; idest: effectus sensibiles sunt objectum directum immediatum et proportionatum intellectus humani, qui nonnisi ab huiusmodi effectibus ad Deum cognoscendum assurgere potest, secundum quod scilicet vi abstractionis objecta metaphysicae generalis cognoscit, puta rationem entis, necessitatis, causalitatis etc. Atqui haec omnia insufficientia sunt omnino ad Deum cognoscendum perfecte, prout est in se; cum huiusmodi media sint omnino improporcionata et deficientia, utpote non adaequantia divinam virtutem. Ergo intellectus humanus non potest ex medio objectivo, quod sibi naturaliter competit, pervenire ad veritates quam plurimas cognoscendas quae in Deo continentur: quae veritates proinde sunt ordinis supernaturalis.

2.º Etiam dato quod intellectus creatus comprehenderet ens in sua virtualitate, cum ens quod in-fuetur non possit esse nisi ens creatum et finitum, non posset pervenire ad cognoscendas veritates omnes quae in Deo reperiuntur, cum non posset pervenire ad cognoscendum Deum prout est in se,

nam tale ens, utpote aliquid creatum, nonnisi analogice cum Deo, qui infinitus est, convenire potest, ac proinde Deus tale ens in infinitum excedit.

Confirmatur facta argumentatio: Certum est intellectum divinum in infinitum excedere intellectum humanum, imo quendlibet intellectum creatum, aut creabilem. Atqui medium cognitionis naturaliter loquendo proportionatur intellectui. Ergo oportet ut medium cognitionis intellectus divini in infinitum excedat medium naturale cognitionis intellectus creati sive creabilis. Sed excedentia unius medii objectivi respectu alterius in eo consistit quod unum medium objectivum plures veritates sub se virtualiter continet, quam aliud medium, et ideo ad plures veritates cognoscendas perducit quam aliud. Ergo per medium cognitionis intellectus divini infinitae veritates cognosci possunt, ad quas cognoscendas medium naturale intellectus creati perducere non potest, ac proinde existunt veritates ordinis supernaturalis ex parte medii objectivi intellectus humani, et respectu cujuscumque intellectus creati.

3.º Ut aliquis intellectus cognoscat perfecte in sua natura aliquod objectum et veritates quae in ipso reperiuntur, oportet, ut ipsum objectum in se contineat intelligibiliter, ac proinde necesse est ut modus intelligendi proportionabiliter sit sicut est modus essendi objecti, quod intelligitur; nam si modus essendi objecti modum intelligendi intellectus excedat, intellectus non intelligit objectum prout est in se, neque veritates quae in ipso sunt conspiciunt. Atqui modus intelligendi intellectus creati non potest esse sicut modus essendi Dei; 1.º quia cum modus essendi Dei sit sicut modus intelligendi Dei, sequeretur quod modus intelligendi intellectus creati esset sicut modus intelligendi Dei, quod est

absurdum; 2.º quia cum modus intelligendi in modo essendi fundamentum habeat et ei proportionetur, sequeretur quod modus essendi intellectus creati esset sicut modus essendi ipsius intellectus divini. Ergo intellectus creatus non potest cognoscere Deum prout est in se per suum modum essendi naturalem, ac proinde existunt in Deo veritates quas intellectus creatus cognoscere non potest, et ideo sunt supernaturales (1).

117. Obj. I. Effectus potest in cognitionem causae perducere. Atqui creaturae sunt effectus Dei. Ergo possunt ducere in Dei cognitionem.

Resp. dist. maj.: effectus univocus potest etc. *conc.* Effectus aequivocus sive analogus, *subd.*, in cognitionem existentiae *conc.*; in cognitionem essentiae, iterum *dist.* imperfectam *conc.*, perfectam, prout est in se *neg.* Creaturae sunt effectus Dei: sed tamen non habent eandem naturam cum Deo, sunt nempe effectus Dei non univoci, sed analogici, ac proinde in Dei cognitionem perfectam perducere non possunt, possunt tamen perducere in cognitionem aliquam Dei, puta quod Deus existat, et hoc per certitudinem; et etiam in cognitionem aliquam essentiae divinae, sed imperfectam, et hoc per viam negationis, quod scilicet Deus non sit sicut sunt ejus effectus quoad defectus ipsorum, vel per viam excessus et excellentiae, quod scilicet Deus omnes perfectiones, quae sunt in suis effectibus conti-

1) Merito ergo Concilium Vaticanum sess. 3. Can. IV de fide et ratione n. 1.º definivit: « Si quis dixerit in revelatione divina nulla vere et proprie dicta mysteria contineri, sed universa fidei dogmata posse per rationem rite excultam a naturalibus principiis intelligi et demonstrari; anathema sit ».

neat, modo tamen perfectiori et eminentissime, sine ullo defectu etc.

118. **Obj. II.** — Aut Deus continetur intra limites objecti intellectus creati, aut non continetur; si continetur, ergo Deus potest cognosci, et veritates quae sunt in Deo, naturaliter ab intellectu creato etiam cognosci possunt, ac proinde tales veritates non excedunt medium ipsius intellectus; si autem non continetur, sequitur quod intellectus creatus non possit elevari ad videndam essentiam divinam, et ad tales veritates cognoscendas, sicut sensus non potest ad intelligibilia percipienda elevari; hoc autem est contra fidem. Ergo Deus ut objectum cognitionis non superat medium naturale intellectus creati.

Resp. Deum ut objectum cognitionis, contineri intra limites objecti *adaequati* intellectus creati, non tamen intra limites objecti *proportionati*. Unde sequitur intellectum creatum naturaliter non posse perfecte cognoscere Deum, posse tamen supernaturaliter ex gratia. Duplex objectum intellectus oportet ut distinguatur; *adaequatum* et *proportionatum*. Objectum intellectus *adaequatum* est ens transcendentaliter sumptum, prout praescindit a creato et increato. Objectum vero *proportionatum* attenditur per ordinem ad medium cognitionis quod intellectus naturaliter habet, quod quidem medium oportet esse aliquid creatum sicut et intellectus aliquid creatum est; potest tamen tale medium esse magis vel minus perfectum juxta majorem vel minorem perfectionem intellectus; objectum ergo directum et per se intellectus creati est aliquid creatum; sed quia ex rebus creatis potest cognosci aliquantulum ipse Creator Deus, non prout est in se, sed abstractive per viam negationis et excessus,

ideo indirecte etiam increatum continetur intra limites objecti intellectus creati. Illud ergo quod directe et per se cognoscitur ab intellectu creato dicitur objectum proportionatum ipsius intellectus; illud vero quod nonnisi indirecte et imperfecte non ex se, sed ex ipso objecto proportionato aliququaliter et modo imperfecto cognoscitur, dicitur contineri extra limites objecti adaequati intellectus. Unde proprie loquendo ea quae continentur intra limites objecti proportionati intellectus humani sunt quidditates rerum sensibilium (non excluduntur principia abstracta, quae immediate vel fere immediate habentur ex conceptibus simplicibus entis, necessitatis etc.), ea vero quae sunt extra sensibilia, puta Angelus et multo magis Deus, non continentur intra limites objecti proportionati; quia tamen, licet imperfecte cognoscuntur, dicuntur contineri intra limites objecti adaequati seu extensivi ipsius intellectus (cf. *Ph.*, v. II, n. 64). Hoc duplex objectum in cognitione sensitiva adsignari non potest, quia ibi non habetur duplex modus cognoscendi objectum, in se scilicet et in alio, sive ex alio per ratiocinium.

Dices: Si Deus contineretur intra limites objecti adaequati intellectus creati, sequeretur posse demonstrari per rationem naturalem, intellectum creatum posse cognoscere Deum prout est in se, saltem ex auxilio Dei: hoc autem est falsum.

Resp. neg. maj. Nam ex dictis sequitur tantum intellectum creatum non extrahi extra limites sui objecti per hoc quod essentiam Dei videt. Nam mutatur modus cognitionis ipsius, sed non mutatur objectum. Nempe: intellectus cui naturaliter competit cognoscere Deum cognitione abstractiva, per gratiam fit cognoscens ipsum Deum cognitione intuitiva. Diversitas ergo non ex parte objecti attenditur, sed

ex diverso essentiali modo cognitionis. Sensus autem neque abstractive intelligibilia cognoscere, vel apprehendere potest, ac proinde omnino extra limites objecti ejus intelligibilia continentur, unde ad ea cognoscenda elevari nequit. Quod autem intellectus possit elevari ad habendam cognitionem Dei intuitivam demonstrari proprie non potest per rationem naturalem, nam ad hoc, ut ostendimus, virtus nativa intellectus cujuscumque creati non sufficit, sed requiritur vis alterius ordinis et rationis, qua corroboretur ad intuendum Deum. Quae vis utique datur, sed hoc nonnisi ex fide scimus: hoc tamen non impedit quominus adferantur quaedam rationes probabiles, quae tamen vim demonstrativam non habent, tum ad solatium fidelium, tum etiam ad ostendendam rationabilitatem hujus mysterii.

119. **Obj. III.** — Potest intellectus creatus absolute loquendo naturaliter comprehendere virtualitatem entis; nam ratio objectiva entis est quid univocum etiam secundum quod competit Deo et creaturis. Atqui intellecta virtualitate entis plene et perfecte, etiam omnia, ad quae se extendit ens, cognoscuntur. Ergo intellectus creatus potest cognoscere quidditative ipsum Deum.

Resp. Nego majorem et rationem adsignatam. Conc. minorem et nego consequ. Licet a quibusdam catholicis, ut a Scoto et aliis, ponatur rationem objectivam entis univoce convenire omnibus rebus, Deo non excluso, tamen oppositum est omnino censendum cum S. Thoma, et fere cum omnibus scholasticis qui invictissimis rationibus id ostendunt; neque in praesenti sunt expendendae tales rationes. (Cf. supra n. 23 et seq. et *Phil.* v. I, n. 231).

CAPUT XVIII.

Quomodo se habeant mysteria, sive ea quae a Deo revelantur rationem excedentia cum veritatibus ordinis naturalis.

120. **Ratio capitis.** — Putant rationalistae mysteria fidei, idest ea quae a Deo revelantur rationem excedentia, cum veritatibus naturalibus componi non posse, utpote eis opposita, ut ipsi ajunt. Sed haec calumnia nova non est, sicut et aliae. Nam primis Ecclesiae saeculis fuerunt gentiles idipsum adserentes, quos secuti sunt Manichaei ut refert S. Augustinus et Origenes. Hos omnes refutat S. Thomas (lib. I c. g. cap. VII). Neque novae rationes adferendae sunt, cum eae quas habet Angelicus sint invictissimae.

121. **Punctum quaestionis.** — Sed ne aequivocationibus implicemur, punctum quaestionis determinare oportet; nam inter mysteria et veritates naturales esse quamdam oppositionem manifestum apparet, sed non est illa oppositio quam autumant rationalistae. Quadruplex oppositio distinguitur a philosophis, 1.º oppositio relativa, 2.º oppositio privativa, 3.º oppositio contraria, 4.º oppositio contradictoria. — Concedimus imprimis mysteria habere oppositionem quamdam relativam cum veritatibus naturalibus, nam mysteria comparantur cum illis veritatibus ut excedentia ad ea, quae exceduntur, ut nobiliora ad ignobiliora, ut superiora ad inferiora. Insuper si considerentur in ordine ad intellectum creatum mysteria ob suam nobilitatem excedunt

eius virtutem, ac proinde dicuntur supernaturalia, e contra veritates ordinis naturalis sunt objecta virtutem intellectus non excedentia et *naturalia*. His positis sit:

122. Conclusio. — *Mysteria, sive ea quae a Deo revelantur rationem excedentia, non opponuntur veritatibus naturalibus, neque oppositione privativa, neque oppositione contraria, neque contradictoria.*

Prob. 1.º Non opponuntur *oppositione privativa*: nam ea opponuntur oppositione privativa, quorum unum est forma, aliud est privatio illius formae in subjecto capaci talis formae et privationis illius. Atqui quae divinitus revelantur rationem excedentia et veritates naturales non comparantur ad invicem ut forma et privatio formae in subjecto capaci tum formae, tum privationis. Nam veritates ordinis naturalis sunt perfectiones quaedam, et ideo quasi formae concipiuntur, item ea quae divinitus revelantur, sunt perfectiones ordinis supernaturalis, ac proinde etiam ut formae quaedam concipiuntur et quidem in subjecto sunt, quod privatione incapax est, non enim in Deo potest esse privatio, non sunt ergo *privationes*. Ergo non opponuntur oppositione privativa.

2.º *Non opponuntur oppositione contraria.* Nam ea opponuntur oppositione contrarietatis, quae conveniunt in eodem genere, ut virtus et vitium, quae conveniunt in genere habitus, sed differunt specie. Atqui mysteria fidei, sive ea quae a Deo revelantur, cum veritatibus ordinis naturalis non differunt secundum speciem, quasi in eodem genere convenientia, cum analogice solum inter se convenient. Ergo non opponuntur oppositione contrarietatis. *Confirmatur*: Ea quae opponuntur oppositione con-

traria talia sunt ut possint eidem subjecto convenire non simul, sed successive, quatenus unum non compatitur aliud ut est vitium et virtus. Atqui veritates ordinis supernaturalis et veritates ordinis naturalis non possunt convenire eidem subjecto quasi se invicem excludentia. Ergo veritates ordinis supernaturalis et veritates ordinis naturalis non opponuntur oppositione contraria.

3.º *Non opponuntur oppositione contradictionis:* Nam oppositio contradictionis habetur tantum inter affirmationem et negationem. Atqui mysteria fidei, sive ea quae a Deo revelantur, non comparantur cum veritatibus naturalibus, sicut affirmatio et negatio. Nam et mysteria fidei sunt aliquid positivum, ut patet ex dictis, sunt enim vera objecta realia et nobilissima, ac proinde affirmatione exprimuntur. Ergo veritates ordinis naturalis et mysteria, sive ea quae a Deo revelantur, non opponuntur ad invicem oppositione contradictionis.

Prob. 2.º Conclusio: Mysteria, sive ea quae a Deo revelantur, sunt veritates ordinis supernaturalis. Atqui veritati non opponitur nisi falsum, sicut et bono non opponitur nisi malum et entitati non opponitur nisi non ens. Ergo mysteria fidei veritatibus ordinis naturalis non opponuntur.

3.º Ea quae a Deo revelantur a Deo cognoscuntur ut vera et in scientia Dei continentur, quae est omnino infallibilis; insuper ea quae sunt ordinis naturalis sive prima principia, sive conclusiones etiam in scientia Dei continentur, ac proinde tam ea quae a Deo revelantur rationem excedentia, quam ea quae sunt ordinis naturalis sunt verissima et scientiae et sapientiae divinae conformia et consona, nempe sunt conformia primae veritati. Atqui veritates, quae conformantur sapientiae divinae et

primae veritati, non sunt oppositae inter se. Ergo ea quae divinitus revelantur non opponuntur veritatibus ordinis naturalis.

Confirmatur: Si ea quae divinitus revelantur essent opposita veritatibus naturalibus, hoc contingeret vel quia opposita essent primis principiis, aut conclusionibus ex primis principiis deductis. Atqui neque primis principiis, neque conclusionibus ex illis deductis opponuntur. Ergo nullo modo divinitus revelata veritatibus naturalibus opponuntur. *Prob. min:* Principia naturalia in scientia Dei continentur; ergo divinitus revelata primis principiis opponi non possunt, nam secus opponerentur sapientiae divinae. Sed neque conclusionibus ex principiis illis deductis, nam quod opponitur conclusionibus etiam primis principiis opponitur; cum conclusiones in principiis contineantur. Adde quod etiam conclusiones continentur in scientia divina (cf. S. Th., c. g. loc. cit.; et in Boet. de Trin., q. 2 a 3).

4.º Si ea quae a Deo revelantur essent opposita veritatibus naturalibus, impediretur nostra cognitio, nam contrariis rationibus intellectus noster quodammodo ligatur, ita ut ad veri cognitionem procedere non possit. Atqui absurdum est adserere quod Deus per revelationem eorum quae rationem excedunt impediat nos a cognitione, cum revelatio ad hoc detur ut intellectus in cognitione veritatis perficiatur. Ergo ea quae a Deo revelantur non possunt esse contraria veritatibus naturalibus (1).

(1) Doctrina exposita in hoc capite est doctrina ecclesiae, ut patet ex Concilio Lateranense 1512. « Quumque verum vero minime contradicat, omnem adserptionem veritati illuminatae fidei contrariam omnino falsam esse definimus ». Item ex Concilio Vaticano, quod (sess. 3.^a, cap. IV) haec decrevit:

123. **Quaestio altera.** — Quaestio ergo altera resolvenda proponitur in praesenti, quae in eo consistit ut definiatur an ordo supernaturalis ex parte objecti seu ex parte veritatum sit nobilior et excellentior ordine naturali.

124. **Resolutio quaestionis propositae.** — Resolutio quaestionis facilis est, si prae oculis habeantur, quae in superioribus fuerunt discussa de existentia ordinis supernaturalis; imo haberi potest ut corollarium: nihilominus sit:

125. **Conclusio.** — *Veritates ordinis supernaturalis excellentiores sunt et nobiliores veritatibus ordinis naturalis.*

Prob. Veritates ordinis supernaturalis sunt veritates divinae, quae scilicet in ipsa essentia divina continentur, ac proinde sunt ipsemet Deus in se ut est absconditus, et quatenus ob suam magnitu-

• Etsi fides sit supra rationem, nulla tamen unquam inter fidem et rationem vera dissensio esse potest: cum idem Deus, qui mysteria revelat et fidem infundit, animo humano. rationis lumen indiderit; Deus autem negare seipsum non potest, nec verum vero unquam contradicere. Inanis autem hujus contradictionis species inde potissimum oritur quod vel fidei dogmata ad mentem ecclesiae intellecta et exposita non fuerint, vel opinionum commenta pro rationis effatis habeantur, omnem igitur adsertionem veritati illuminatae fidei contrariam falsam esse definimus ». Et can. IV, n. 2: « Si quis dixerit disciplinas humanas ea cum libertate tractandas esse ut earum adsertiones etsi doctrinae revelatae adversentur tanquam verae retineri, neque ab ecclesiae praescribi possint: anathema sit ». Unde merito Angelicus doctor de doctrina sacra agens ait (p. I. q. 1, a. 6 ad 2.^m): « Quidquid in aliis scientiis invenitur veritati hujus scientiae repugnans totum condemnatur ut falsum ». Et in Boet. de Trin., q. 2 a. 3, dicit: « Si quid autem in dictis philosophorum invenitur contrarium fidei, hoc non est philosophiae, sed magis philosophiae abusus ex defectu rationis ».

dinem non capitur ab intellectu creato, et ut est objectum suae et nostrae sempiternae beatitudinis. Atqui veritates divinae quae sunt ipse Deus, praecipue si consideretur prout in se est absconditus, et ob suam magnitudinem non capitur ab intellectu creato, et prout est objectum suae et nostrae beatitudinis, sunt objectum excellentissimum super omne aliud incomparabiliter. Ergo veritates ordinis supernaturalis longe excellentiores sunt et nobiliores veritatibus ordinis naturalis.

2.º Illud objectum est nobilius et excellentius quod primo et per se correspondet nobilissimae cognitioni seu scientiae, etenim nobilitas cognitionis, ex nobilitate objecti desumitur. Atqui veritates ordinis supernaturalis primo et per se correspondent nobiliori cognitioni et scientiae quam veritates ordinis naturalis. Ergo veritates ordinis supernaturalis sunt nobiliores et excellentiores veritatibus ordinis naturalis. *Prob. minor* ex eo quod veritates ordinis supernaturalis primo et per se correspondent cognitioni divinae, quae est nobilissima cognitio, veritates autem ordinis naturalis non nisi secundo eadem correspondent; primo autem et per se correspondent cognitioni intellectus creati, cujus cognitio ignobilior est.

CAPUT XIV.

De Miraculis

126. Definitio miraculi. --- Miraculum definitur a S. Thoma: « Quod divinitus fit praeter ordinem communiter servatum in rebus »; ita scilicet ut miraculum non contineatur sub ullo ordine particulari naturae creatae cujuslibet. Imprimis dicitur: *quod divinitus fit*. Nam miraculum est effectus productus non quacumque virtute, sed divina. Ratio est, quia miraculum idem sonat ac admiratione plenum. Effectus autem aliquis ideo est admiratione plenus, quia ejus causa ab omnibus (creaturis) ignoratur. Nam admiratio ex ignorantia procedit. Rudis e. g. videns eclipsim solis eam admiratur, utpote causam ejus ignorans, sed astrologus nullam admirationem patitur, cum causam eclipsidis cognoscat. Manifestum est autem quod Deus est causa ignota omnibus, cum a nullo intellectu creato possit cognosci, prout est in se, ut patet ex dictis (n. 116), et juxta illud: *Deus nemo vidit unquam*; ac proinde miraculum, nempe illud quod est admiratione plenum, oportet ut fiat virtute divina. — Unde ad rationem miraculi requiritur ut excedat omnes vires naturae creatae (cf. S. Th., 3 e. g. cap. 101).

Additur: Praeter ordinem communiter servatum in rebus. Non enim quidquid fit virtute divina est miraculum: imo sunt quaedam opera, quae fiunt virtute divina, et sunt majora quibusdam miraculis, et tamen non sunt miracula, e. g. opus creationis,

justificatio impii etc. (S. Th., p. I, q. 105 a. 7 ad 1.^{am}). Sed ad rationem miraculi requiritur quod sit insolitum, nempe sit praeter, vel contra, vel supra id quod ordinarie fit secundum legem vel ordinem statutum in rebus. S. Aug. (*Tract.* 24 in Joann., cap. VI) loquens de miraculis scribit: « Servavit sibi (*Deus*) quaedam, quae faceret opportuno tempore praeter usitatum cursum, ordinemque naturae: ut non majora, sed insolita videndo stuperent quibus quotidiana viluerant ».

127. Miraculum non fit praeter ordinem universalem ad quem omnia ordinata sunt. — Non tamen cum dicitur miraculum esse *id quod fit praeter ordinem*, de ordine universali loquimur, sed de particulari. In rebus duplex ordo distinguitur 1.º *ordo universalis*, 2.º *ordo particularis*. Ordo universalis ille dicitur, quem unaquaelibet res vel etiam totus universus habet ad Deum, ut est exemplar et finis omnium; et ideo talis ordo attenditur per respectum ad bonitatem divinam, et praeter hunc ordinem nullum opus, ac proinde nullum miraculum esse potest. Nam cum Deus sit agens intellectivum, quidquid a Deo fit a scientia et voluntate divina derivatur; objectum autem voluntatis divinae primum, ac proinde finis, ad quem voluntas divina omnia ordinat, non potest esse nisi ipsa bonitas divina. Ad rem S. Thomas (3 c. g. c. 98): « Non est possibile quod Deus aliquid faciat quod non sit ab eo volitum; cum creaturae ab ipso non procedant naturaliter, sed per voluntatem, ut ostensum est. Neque etiam est possibile ab eo aliquid fieri quod ejus scientia non comprehendatur, cum voluntas esse non possit nisi de aliquo noto. Neque iterum est possibile quod in creaturis aliquid faciat quod in suam bonitatem non sit ordinatum sicut

in finem, cum sua bonitas sit proprium objectum voluntatis ipsius ».

128. Miraculum est praeter ordinem particularem, non tamen est praeter rationem ordinis. Igitur loquimur de ordine particulari, cum dicitur miraculum esse praeter ordinem. Ordo particularis ille dicitur quem res habent inter se. Unaquaelibet causa ad proprium effectum ordinatur; et quia multae sunt causae et multi effectus, sequitur non unum esse ordinem, sed plures ordines particulares in rebus qui secundum leges naturae considerantur; imo ipse ordo est quaedam lex. Miraculum ergo est praeter hanc legem, vel hunc ordinem. Ratio autem hujus ordinis est scientia, voluntas libera Dei et ipsa bonitas divina, quae in Deo secundum rem sunt unum et idem. Miraculum ergo licet sit praeter, vel contra, vel supra ordinem particularem, non tamen est contra, praeter, supra *rationem hujus ordinis*, nam secus esset contra scientiam, voluntatem et bonitatem divinam.

129. Divisio miraculorum. Miracula non omnia aequalia sunt, sed quaedam sunt minora, quaedam sunt majora. Nam miraculum dicitur opus quod excedit vires naturae creatae. Potest autem aliquod opus excedere vires naturae creatae tripliciter 1.º aut quantum ad *substantiam facti*; et est illud quod natura nullo modo facere potest, sicut *quod* duo corpora sint simul, quod sol retrocedat etc.; et miracula hujus generis supremum gradum tenent, et dicuntur 1.º *ordinis, vel supra naturam*. Et etiam in his quaedam sunt majora, quaedam minora, secundum quod magis vel minus excedunt vires naturae creatae; 2.º aliquod opus potest excedere facultatem naturae creatae non in se, sed quoad subjectum in quo fit, sicut *cisis*, aut

vita, licet in se non superet vires naturae, tamen superat vires naturae per comparisonem ad aliquod subjectum; natura e. g. potest producere visum, sed non in coeco nato, item potest producere vitam, sed non in *cadavere*. Tale opus dicitur miraculum quoad *subjectum*, vel 2.ⁱ *ordinis*, vel *contra naturam*; 3.º aliquod opus licet non superet vires naturae neque in se, neque in subjecto, superat tamen vires naturae quoad modum. Sicut sanatio instantanea in aliquo, qui ad salutem obtinendam non posset pervenire nisi per diversa remedia et per diversum tempus. Et tale opus dicitur miraculum quoad *modum*, vel *tertii ordinis*. Possunt autem etiam in eodem ordine attendi maiora vel minora miracula secundum quod magis vel minus excedunt vires naturae. Sicut in 1.º ordine majus est quod *sol* retrocedat, quam quod *mare* *dicidatur*; et sic de aliis ordinibus.

Miracula 1.ⁱ ordinis dicuntur etiam *supra* naturam quasi extra ipsam naturam; quia illud opus non potest esse etiam quoad substantiam consideratum in ipsa natura. Miracula 2.ⁱ ordinis dicuntur etiam *contra* naturam, quia scilicet in subjecto in quo fiunt talia opera est contraria dispositio ad ipsa, sicut in *cadavere* est contraria dispositio omnino ad ipsam vitam; et quia talis dispositio sive ordo contrarius introducit, ideo *contra naturam* appellantur. 3.º Miracula tertii ordinis dicuntur praeter naturam, quia opus in se consideratum non est naturae extraneum, neque oppositionem importat ad cursum naturae, imo est conforme ipsi naturae in sua natura specifica consideratum, tamen ratione modi ad ipsam naturam proportionem non habet, ac proinde dicitur miraculum quoad *modum* vel *praeter naturam*. Haec omnia docentur a

S. Thoma diversis in locis (cf. II Sentent. Dist. XVIII, q. 1.^a, a. 3; et I p., q. 105, a. 8: Cont. gent., lib. III, c. 101, et alibi passim).

130. **Quaestio.** — Nunc igitur quaeritur de possibilitate miraculi an scilicet Deus possit facere aliquid praeter ordinem, sive contra, sive supra ordinem constitutum in rebus. Nota nos in praesenti non loqui de existentia miraculorum, an scilicet miracula patrata fuerint, de hoc enim in sequentibus erit sermo: sed de possibilitate. Athei et materialistae, quia negant Dei personalis existentiam realem, consequenter etiam possibilitatem miraculorum inficiantur. Emanatistae etiam, quia docent Deum agere ex necessitate naturae, non per arbitrium voluntatis, et ideo putant leges naturae esse omnino immutabiles et immobiles, possibilitatem miraculorum non admittunt. Tandem deistae negant aut minuunt providentiam divinam, vel contingentiam rerum Deo subtrahunt, ac proinde negant actionem Dei in causas secundas, et ideo etiam miracula rejiciunt. Contra quos sit:

131. **Conclusio.** *Deus potest miracula operari.*

Prob. Cum Deus existat extra, vel supra quemlibet ordinem rerum creaturam, vel causarum secundarum, huic ordini ipse non est subjectus, neque quantum ad suum esse, neque quantum ad suam virtutem, quinimmo ipsemet ordo rerum creaturarum est omnimode subjectus virtuti divinae, cum a virtute divina procedat non ex necessitate, sed libere, nam Deus per arbitrium voluntatis effectus producit; potuisset enim etiam alium ordinem rerum instituire. Atqui agens quod ordini rerum creaturarum non est subjectum, sed ordinem rerum sibi subicit ipsum libere quomocumque producendo,

potest praeter illum ordinem agere, in quo consistit ratio miraculi. Ergo Deus potest operari miracula (cf. I p., q. 105, a. 6).

Confirmatur: Virtus divina in infinitum vires omnes naturae creatae sive divisim sive collectim sumptas excedit. Atqui virtus superior potest quaedam operari ad quae non se extendit virtus inferior. Ergo virtus divina potest quaedam agere in natura, ad quae vis naturae se extendere non potest. Potest nempe virtus divina quaedam operari quae superant vires totius naturae. Haec autem sunt miracula.

2.º Virtus divina est infinita in se praecontinens eminentissimo modo omnes virtutes causarum creatarum; nam virtutes causarum creatarum nihil aliud sunt quam quaedam participationes imperfectissimae virtutis divinae, a qua derivantur. Et ideo virtus divina sola potest producere omnes effectus causarum secundarum sine ipsis. Quia igitur medicus potest mediante virtute medicinae sanare infirmum, multo magis poterit Deus; sed medicus non potest sanare infirmum sine medicina, quia ipse non habet in se virtutem, quae est in medicina; quia ergo Deus in sua virtute praecontinet modo perfectissimo non solum virtutem medici, sed etiam virtutem medicinae, sicut potest sanare infirmum ipse solus sine medico, potest etiam sine virtute medicinae. Sanare autem sine medicina infirmum, qui naturaliter sine virtute medicinae sanari non potest, est miraculum.

Confirmatur 1.º: Virtus medicinae non sanat infirmum statim, sed requiritur determinatum tempus; hoc autem ideo contingit quia oportet ut auferantur dispositiones sanitati oppositae, quae virtuti medicinae resistunt et statim superari non possunt.

Sed hoc provenit ex imperfectione virtutis quae est in medicina. Cum ergo virtus divina sit perfectissima, potest superare eodem instanti omnes dispositiones sanitati oppositas et inducere sanitatem.

Confirmatur 2.º: Virtuti infinitae nihil resistere potest, sed omnia ei obediunt. Ergo quaecumque sunt dispositiones oppositae sanitati potest virtus divina eas omnes unico instanti destruere et amovere inducendo sanitatem.

3.º Deus pollet vi creativa vi cuius etiam ea quae non sunt ei obediunt ad nutum voluntatis, neque requiritur tempus ut veniant ad esse. Ergo multo magis ea, quae sunt, ei subjiuntur obediendo ei ad nutum, si vult dispositiones quae in illis reperiuntur amovere et novum effectum excedentem vires naturae creatae, sive quantum ad substantiam facti, sive quantum ad modum etc. in eis producere.

4.º Resuscitatio mortui inter miracula computatur. Atqui Deus potest mortuum suscitare. Ergo potest patrare miracula. *Prob. min.* Deus potest producere corpus humanum animando ipsum, vel ex nihilo, vel de limo terrae formando (ut contigisse narratur in Genesi). Atqui facilius est (non ex parte Dei, qui omnia eadem facilitate operatur et pro quo nulla est difficultas in producendis rebus; cf. S. Th., 1.^a p. q. 105 a. 8. c.), sive quid minus est animare cadaver, in quo adhuc multae dispositiones inveniuntur ad vitam suscipiendam, quam animare corpus ex nihilo ipsum producendo, ad quod universalissima virtus omnino requiritur, vel etiam quam animare corpus de limo terrae formatum. Ergo multo magis Deus poterit infundere animam in cadavere ipsum vivificando.

Confirmatur 1.º In cadavere est materia, quae potest per successivas evolutiones viribus naturae

causatas, iterum animari, e. g. cadaver potest deservire in cibum animalibus, materia autem cibi ita transmutatur dum est in vivente ut vitam acquirat ipsius viventis, ac proinde iterum animatur; insuper illa ipsa materia potest fieri semen viventis ex quo aliud vivens oritur. Quanto ergo magis poterit hoc fieri virtute divina, quae omnem virtutem naturae in infinitum excedit? Ergo virtus divina ita potest disponere materiam cadaveris, ut in ipsam eandem animam introducat.

Confirmatur 2.º Ideo corpus vita privatur, quia amittit illas dispositiones, quae ad vivendum necessariae sunt et quae ab aliqua causa finitae virtutis productae fuerunt. Atqui virtus divina potest illas omnes dispositiones requisitas et causatas a causa secunda in illa materia producere. Ergo Deus potest denuo vivificare corpus quod vita privatur.

5.º Deus potest facere ut sol retrocedat. Sed hoc est miraculum, et quidem 1.ⁱ ordinis. Ergo Deus potest patrare miracula. *Prob. maj.* Nam ad hoc ut verificetur solem retrocedere, iuxta modum loquendi hominum, sufficit quod Deus suspendat motum circularem telluris circa ipsius telluris axem motum in oppositum imprimendo, ut patet. Unde opus Dei in hoc consistit quod ipsa tellus cesset a motu revolutionis et ei imprimatur motus revolutionis in sensum oppositum, ex quo sequitur quod sol retrocedere videatur. Atqui Deus qui impressit motum telluris potest ipsum motum quomodocumque suspendere et alium motum in quam maluerit directionem ei imprimere. Ergo Deus potest facere ut sol retrocedat, eo modo quo facit ut sol mane oriatur.

CAPUT XX.

Solvuntur difficultates

132. **Obj. I.** — Aut Deus potest sine miraculis sua consilia adimplere, aut non potest: si potest tunc miracula sunt frustra, ac proinde impossibilia, cum Deus non possit facere aliquid frustra: si autem non potest sine miraculis sua consilia adimplere, ubinam est omnipotentia divina?

Resp. 1.º Argumentum hoc habet incommodi ut nimis probet. Similis enim argumentatio posset opponi contra quemlibet effectum qui a Deo producit, aut produci potest. Posset enim sic argui: Aut Deus potest sine homine, vel sine plantis, vel sine sole, vel etiam sine creatura in genere, adimplere sua consilia, aut non potest: si potest, ergo frustra est homo, planta, *natura* universa, ac proinde impossibilis: si autem non potest, ubi est omnipotentia divina? Hoc autem argumentum esse absurdum manifestum est, ideo etiam adlatum contra possibilitatem miraculi.

Resp. 2.º directe: Deus potest quidem sine miraculis adimplere ea consilia quae sunt extranea ipsis miraculis, non autem ea consilia quae ipsa miracula includunt: nam etiam miracula ad consilia divina pertinent quando fiunt. Etenim Dei consilium finem respicit, et media determinata ad finem consequendum et modum quo per media determinata finis obtinetur.

133. **Obj. II.** — Sicut ordo humanae justitiae derivatur a divina justitia, ita ordo naturae derivatur a divina sapientia. Sed contra ordinem

humanae justitiae Deus facere non potest. Cum ergo non minor sit Dei sapientia quam ejus justitia, nec contra ordinem naturae facere potest.

Resp. dist. maj. Si fiat sermo de ordine universali naturae, *conc.*; de ordine particulari *subd.* et tamen diversimode se habet justitia ad Deum et ordo particularis naturae *conc.*; eodem modo *nego.*; et *dist. conseq.* Non potest facere Deus contra ordinem naturae ad se ipsum, *conc.*; contra ordinem qui est unius creaturae ad aliam, *nego.* « Licet Deus, ait S. Thomas ad hanc difficultatem, possit facere contra ordinem qui est unius creaturae ad aliam, quod est quasi naturae particularis respectu ipsius; non tamen potest facere contra ordinem creaturae ad seipsum. Iustitia autem hominis consistit principaliter in debito ordine hominis ad Deum; unde contra ordinem justitiae Deus facere non potest. Cursus autem naturae est secundum ordinem unius creaturae ad aliam, et ideo contra cursum naturae Deus facere potest ». Adde quod Deus posset facere ut id quod inter duo est materia justitiae non sit materia justitiae, sicut si daret facultatem alicui occidendi hominem, vel etiam ne restitueret rem ablatam. Deus enim Dominus omnium est, vitae et mortis.

Instabis. Ordo particularis naturae a divina voluntate est institutus. Atqui divina voluntas est immutabilis. Ergo Deus non potest aliquid agere contra ordinem particularem naturae.

Resp. dist. maj. Ordo particularis... est institutus necessario, *nego.*; libere ita ut potuerit statui aliqua exceptio, *conc.* *Conc. min. et dist. conseq.*; non potest aliquid quod non statuerit ab aeterno statuendo illum ordinem, *transcat.*; quod statuit simul cum illo ordine, *nego.* « Deus, ait Angelicus, ab

aeterno praevidit et voluit se facturum quod in tempore facit. Sic ergo instituit naturae cursum ut tamen praecordinaretur in aeterna sua voluntate quod praeter cursum istum quandoque facturus erat » (loc. cit. ad 6).

Urgebis: Deus non potest agere contra bonum universi. Atqui ordo particularis ad bonum universi pertinet. Ergo Deus nullo modo potest agere contra ordinem particularem.

Resp. dist. maj. Totaliter removendo vel etiam deturpando, *conc.*; removendo aliquod bonum particulare ipsius, *neg.* Licet absolute loquendo Deus posset etiam remove totaliter bonum universi ipsum universum destruendo, tamen quia non loquimur de potentia Dei absoluta, ideo *concessi* primum membrum. At secundum omnino negandum est. « Deus, ait S. Thomas, faciendo praeter cursum naturae, non removet totum ordinem universi, in quo consistit bonum ipsius, sed ordinem alicujus particularis causae ad effectum ».

134. **Obj. III.** — Natura est causa ordinationis in omnibus. Sed Deus non potest facere aliquid nisi ordinatum. Ergo non potest facere aliquid contra naturam.

Resp. dist. maj. Natura est... in omnibus naturalibus, quae nempe ab ea procedunt, *conc.*; in iis quae ab ea non procedunt, *neg.* *Conc. min. et neg. cons.* « Natura est causa ordinationis in omnibus naturalibus, non autem in omnibus simpliciter ». S. Th. (loc. cit. ad 10^m).

135. **Obj. IV.** — Sicut ratio humana a Deo est, ita et natura. Sed contra principia rationis Deus facere non potest. Ergo nec contra principia naturae.

Resp. dist. maj. Sicut ratio humana a Deo est ita et natura, *eodem* modo, *neg.*; *diversimode*, *conc.*

Nam ratio et natura distinguuntur, imo diversa sunt; ea autem, quae sunt diversa non eodem modo se habent ad id a quo procedunt. Tamen si ratio humana consideretur subjective, Deus potest agere contra rationem, puta destruendo ipsam vel sic providendo ut aliter in sua actione procedat, puta non ratiocinando. Sed contra principia rationis objectiva agere non potest. Nam haec, formaliter loquendo et praecise ab ipsa ratione in sua objectivitate considerata, aeterna et necessaria sunt. Sed cursus naturae, neque necessarius neque aeternus est.

136. **Obj. V.** - Totus naturae cursus a divina sapientia progreditur, sicut artificiatum ab arte humana. Sed artifex non facit aliquid contra artem suam, nisi per errorem, qui in Deo esse non potest. Ergo nec Deus facit aliquid contra cursum naturae.

Resp. Conc. maj.; conc. min., et nego consequentiam. Consequens legitimum hoc est: Deus non potest facere contra sapientiam suam. « Ars divina non totam se ipsam explicat in creaturarum productione; et ideo secundum artem suam potest alio modo aliquid operari quam habeat cursus naturae; unde non sequitur quod si Deus potest facere contra cursum naturae, possit facere contra artem suam: nam et homo artifex potest aliud artificiatum facere per suam artem contrario modo quam prius fecit » (loc. cit. ad 12.^m)

137. **Obj. VI.** — Inconveniens est ut mutetur cursus naturae, nam est conveniens ut servetur. Atqui Deus non potest facere id quod est inconveniens. Ergo Deus non potest immutare cursum naturae.

Resp. Dist. maj. inconveniens est... ut mutetur ab auctore *nego.*; praeter intentionem auctoris na-

turae *conc.*; et *negō conseq.* Ut cursus naturae mutetur praeter Dei intentionem non solum est inconueniens, sed etiam omnino impossibile; sed ab auctore naturae mutari conuenienter potest, nam conuenientia alicujus rei desumitur ex fine, unde eo ipso quo finis exigat ut res mutetur, conueniens est ut mutetur. Unde S. Thomas ait: « Cursum naturae seruari est conueniens secundum quod est a divina providentia ordinatus; unde si ordo divinae providentiae habet quod aliquid secus agatur, non est inconueniens » (loc. cit. ad 14.^m)

138. **Obj. VII.** — Magis est impossibile quod est impossibile per se, quam id quod est impossibile per accidens. Sed Deus non potest facere quod est impossibile per accidens, puta quod non fuerit id quod fuit. Ergo nec ea quae sunt impossibilia naturae, cum sint impossibilia per se.

Resp. Dist. maj. Si id quod est impossibile per se et per accidens dicatur tale per ordinem ad eandem potentiam, *conc.*; si dicatur per ordinem ad potentiam diversam *negō*; et *contrad. min.*; impossibile per accidens quod dicitur per ordinem ad potentiam ontologicam (*Phil.* v. l. n. 288) *conc.*; impossibile per accidens quod dicitur tale per ordinem ad vires naturae creatae et finitae, *negō*. Quae sunt impossibilia naturae sunt impossibilia relative ad vires naturae, ut patet, et ideo secundum quid; unde non sequitur quod sint impossibilia Deo. E contra facere ut praeteritum non fuerit absolute repugnat, cum nullus intellectus possit hoc concipere. Unde licet sit impossibile per accidens, reducitur ad id quod est impossibile *per se*, videlicet ad principium contradictionis. Haberetur enim quod praeteritum fuisset et non fuisset simul. Audiatur Angelicus: « Nihil prohibet aliquid quod est per ac-

cidens ad id quod est per se reductum esse magis tale... remotio cursus (*praeteriti*) Socratis est impossibilis per hoc quod reducitur ad hoc impossibile per se: *praeteritum non fuisse*; quod contradictionem implicat; unde nihil prohibet hoc esse magis impossibile, quam id quod est impossibile alicui, quamvis non sit impossibile per accidens ». (loc. cit. ad 16.^m)

139. **Obj. VIII.** — Causa per se essentialem ordinem habet ad suum effectum et e converso. Sed Deus non potest alicui rei auferre id quod est ei essentialē, ea manente. Ergo Deus non potest producere aliquem effectum sine causa naturali, neque praeter illum ordinem quem causa habet ad effectum.

Resp. Conc. maj.; conc. min. nego suppositum argumenti, et *conseq.*; supponitur in objectionē Deum agendo praeter ordinem rei, auferre ordinem essentialē ejusdem rei. Hoc autem est falsum. Nam « licet Deus, ait S. Th., faciat aliquem effectum praeter actionem causae naturalis, non tamen tollit ordinem causae ad suum effectum: unde et in igne fornacis remanebat ordo ad comburendum, licet non combureret tres pueros in camino » (loc. cit. ad 20.^m)

CAPUT XXI.

Quod solus Deus potest miracula facere

140. **Quaestio.** — Deum posse miracula operari sufficientissime probavimus in praecedenti capite; nunc igitur quaeritur utrum ita sit proprium Dei operari miracula, ut nulli alii agenti creato possit convenire. Ratio dubitandi est quia, ut patet ex historia, quaedam opera facta sunt a daemonibus, ut veram speciem miraculi habere videantur. Nam ut narratur in Exod. VII magi Pharaonis, virtute daemonum verterunt *virgam* in serpentes. Item Simon Magus virtute daemonis faciebat ut canis loqueretur, quod majus est quam mutos loqui. Varro narrat virtute daemonis hominem transformari in bruta, puta in aves (ut refert S. August. 18 *de civit. Dei* c. 16-17) etc.

141. **Advertenda.** — 1.º Sunt quidam effectus, sive quaedam opera quae procedere possunt a natura sive a principiis naturae, e. g. aliquis aegrotus potest sanari per artem, hoc est per applicationem medicinae, quae si non applicaretur, aegrotus periret; at tale opus sic a natura procedens est naturale, neque est miraculosum. Sed si fiat a Deo sine principiis naturalibus tunc est miraculosum, quia nihil deest ei ad rationem miraculi; est enim *opus divinitus factum praeter ordinem constitutum in rebus.*

2.º Agens creatum dupliciter se habere potest in ordine ad aliquem effectum; 1.º ut causa principalis, cum scilicet illum effectum potest producere propria virtute: 2.º ut causa instrumentalis,

quatenus scilicet potest producere talem effectum non virtute propria, sed virtute communicata ab aliqua causa, quae propria virtute potest illum effectum producere.

3.º Sunt quidam effectus qui non superant omnes naturae vires, sed tamen superant vires naturae humanae et etiam captum rationis; et tales effectus miracula non sunt, sed sunt quaedam mira, nempe causantia admirationem in homine, e. g. praestigia quaedam daemonum. His positis per diversas conclusiones quaestioni propositae respondetur; sit ergo:

142. **Conclusio I.** - *Solus Deus potest operari miracula propria virtute, ac proinde nulla circumscribitur in agente quocumque creato operandi miracula.*

Prob. 1.º Haec conclusio patet imprimis ex eo quod miraculum est opus admiratione plenum, ac proinde cujus causa a quocumque intellectu creato ignoratur (n. 126), causa autem quae ignoratur ab omni intellectu creato, quantum ad modum quo producit effectum, est solus Deus. Unde planum est miraculum a solo Deo fieri posse ut a causa principali, sive auctoritative, ut ajunt.

2.º Cum natura agentis creati ad speciem determinatam pertineat, etiam ejus virtus operativa oportet ut sit ordinata ad determinatos effectus et secundum modum peculiarem sive secundum legem et ordinem statutum a natura. Sed nullus effectus qui procedit ab agente secundum modum sive legem vel ordinem peculiarem statutum a natura est miraculum, cum ad rationem miraculi requiratur ut sit praeter ordinem totius naturae (n. 12). Ergo nullum opus ab agente creato proveniens habet rationem miraculi, ac proinde solius Dei est operari miracula.

3.º Omne agens finitae virtutis requirit aliquod subjectum in sua actione, et non solum aliquod subjectum, sed etiam determinatum subjectum. Et hoc patet tam in viventibus, quam in non viventibus; vivens enim licet possit inducere vitam, non tamen in quodcumque subjectum. Ratio est quia virtus finita ad determinatum effectum ordinatur, et subjectum in quod agit oportet ut sit rite dispositum, unde nihil potest in ipsum causare ad quod tale subjectum non est in potentia. Atqui nullum subjectum, naturaliter loquendo, est in potentia ut in eo effectus miraculosus producat, cum miraculosus effectus sit praeter ordinem naturae, ac proinde praeter potentiam naturalem. Potentia enim naturalis iuxta ordinem naturae attenditur. Igitur nullum agens finitae virtutis potest operari miracula, et ideo solus Deus.

4.º Diximus (n. 126) quod miraculum est opus quod sive ratione sui, sive ratione modi, excedit vires totius naturae creatae. Atqui opus excedens vires totius naturae creatae non nisi a Deo fieri potest. Ergo miraculum non nisi virtute divina fieri potest. (cf. S. Th. c. g. lib. III., c. 102).

143. **Conclusio II.** — *Creatura potest Deo de servire tanquam instrumentum in opere miraculoso.*

De hac conclusione videtur dubitare S. Augustinus licet eam non neget (de civ. Dei lib. 22 c. 9), sed tamen docetur a S. Gregorio Magno (lib. 2 dialogorum c. 30), quem sequitur S. Thomas et communiter scholastici. — Haec quaestio certe non ita facilis est; at si consideretur Dei potentia, nullam contradictionem involvere manifestum videtur; quis enim prohibere potest quominus cum ipso Deo concurrat creatura in opere miraculoso cum non aga-

tur de productione rei ex nihilo? Potest enim creatura sub Dei influxu dispositive se habere ad talem effectum producendum. Sed ante probationem conclusionis advertendum est tripliciter creaturam rationalem posse intelligi ad operanda miracula concurrere: « Potest dici, ait Angelicus, quod ad miracula facienda Angeli tripliciter operantur. Uno modo praecibus impetrando; hic modus et hominibus et Angelis potest esse communis. Alius modus est secundum quod Angeli materiam disponunt sua naturali virtute ad hoc quod miraculum fiat; sicut in resurrectione colligent pulveres mortuorum, qui divina virtute reducentur ad vitam. Sed hic modus est proprius Angelorum, nam humani spiritus, cum sint corporibus uniti in exteriora operari non possunt nisi corpore mediante, ad quod sunt quodammodo naturaliter adligati. »

Qui duo modi non constituunt proprie causam instrumentalem, 1.º quia impetrare miraculum non est patrare miraculum; 2.º colligere pulveres pertinet ad virtutem angelicam in se consideratam, non prout agit sub influxu principalis agentis Dei producentis miracula; possunt enim angeli colligere pulveres etiam cum Deus non operatur miraculum, insuper collectio pulverum praecedit opus miraculosum; 3.º de ratione instrumenti est ut agat motum a principali agente producente effectum suum. « Tertius modus, prosequitur Angelicus, est quod operentur etiam aliquid coagendo (idest sub influxu causae principalis Dei ut vera instrumenta) quem quidem modum Augustinus sub dubio relinquit (in XXII de civ. Dei cap. 9 a med)... Sed Gregorius hanc questionem determinare videtur dicens quod sancti homines etiam in carne viventes non solum orando et impetrando, sed etiam potestative, ac

per hoc cooperando (*instrumentaliter*) miracula faciunt, quod quidem probat et ratione et exemplis. » His positis.

Prob. conclusio: 1.º — Ad rationem causae instrumentalis non requiritur ut ipsa producat effectum a principali agente intentum, per propriam virtutem, sed sufficit ut sub influxu principalis agentis dispositive se habeat, aliquam scilicet dispositionem causando ordinatam ad effectum principalis agentis. Atqui nihil prohibet naturam creatam sub actione principalis agentis Dei per propriam virtutem aliquam dispositionem causare in subjecto ordinatam aliquomodo, licet remote, ad opus miraculosum. Ergo creatura potest Deo deservire tanquam instrumentum in opere miraculoso.

2.º Quamvis instrumentum sibi relictum propria virtute quosdam effectus operari non possit, sicut e. g. serra aut securis sibi relicta scindere non posset, tamen adhibitum a principali agente quaedam producit in ordine ad effectum principalis agentis, et quanto principale agens est fortius, ipsum instrumentum fortius operatur etiam ea quae ab ejus virtute producuntur, e. g. securis sub agente potentiori citius scindit lignum. Atqui Deus est agens infinitae virtutis. Ergo creatura, licet per propriam virtutem non possit operari miraculum, quod est opus solius Dei, potest tamen quosdam effectus producere in subjecto aliquo cum ipsa a Deo adhibetur ad modum instrumenti ad opus miraculosum patrandum.

3.º Cum creatura operatur per additionem virtutis a Deo factam vere operatur, sicut cum intellectus intelligit objectum ex additione luminis a Deo facta, vere intelligit. Atqui Deus potest addere

naturae creatae aliquam vim, per quam natura creata causet dispositiones quasdam in aliquo subjecto ad opus miraculosum ab ipso Deo inducendum. Ergo creatura potest aliquid operari sub actione Dei principalis agentis ad opus miraculosum, agendo dispositive; et ideo potest habere veram rationem instrumenti respectu Dei in opere miraculoso. *Prob. minor:* Deus potest addere lumen intellectui creato per modum transeuntis, ut patet de lumine prophetico; potest etiam addere varias formas rebus ut res efficacius operentur; sicut e. g. voluntatem et intellectum efficaciorum reddere potest sive per modum permanentis, idest per formas perfectas, puta per habitus operativos, sive per formas imperfectas per modum transeuntis ad eum modum quo lux recipitur in aere, vel alio modo. Haec autem virtus in creatura a Deo causata et in creatura recepta distinguitur omnino a virtute divina, qua opera propria Dei, ut sunt miracula producuntur: nam Deus per imperium effectum suum producit, imperium autem Dei est actus voluntatis divinae, est ipsa voluntas divina, est ipse Deus.

Virtus autem quae a Deo ipsi creaturae superadditur, et vi cuius creatura deservit Deo ut instrumentum, est quasi nuntia et praeco imperii divini, ipsa tamen aliquid operatur disponendo et imperium divinum deferendo.

4.º Aliqua res tunc vere habet rationem instrumenti quando agit propria virtute sive connaturali sive superaddita dispositive ad effectum principalis agentis, et secum defert ipsam vim qua principale agens effectum suum utendo instrumento intendit, et producit. Atqui creatura saltem virtute sibi a Deo ad hoc superaddita (sive per modum formae tran-

seuntis sive permanentis non refert determinare) dispositive potest agere ad opus miraculosum et deferre simul vim seu imperium divinum quo Deus effectum miraculosum producit. Ergo creatura potest ut instrumentum Deo deservire in opere miraculoso. *Prob. minor:* Deus potest conferre creaturae vim seu formam aliquam sive permanentem sive transeuntem et creaturam movere ut aliquas dispositiones causet in aliquo subjecto ordinatas ad miraculum in tali subjecto patrandum; et ipse per eandem vim seu per idem imperium quo movet et applicat ipsam creaturam, operari miraculum; qua in hypothesis creatura quodammodo defert vim seu imperium divinum, idest virtutem principalis agentis Dei, qua opus miraculosum producit: unde agit dispositive per virtutem suam sive connaturalem sive superadditam et insuper defert vim productivam principalis agentis. (S. Th. de pot. q. 6 a. 4).

Dices: Imperium quo Deus movet et applicat creaturam ad causandas praedictas dispositiones est formaliter et ex parte termini diversum ab imperio, quo Deus producit effectum miraculosum: ergo creatura non recte dicitur deferre imperium divinum productivum miraculi.

Resp. Quamvis sit formaliter et ex parte termini diversum seu distinctum imperium, quo Deus movet creaturam ad causandas dispositiones in subjecto, ab imperio, quo Deus producit opus miraculosum, tamen cum eo est ex intentione principalis agentis Dei et ex sua natura necessario connexum et inseparabile ratione ordinationis divinae, ac proinde, dato primo, habetur secundum, imo ubi est primum est secundum, et ideo *negatur conseq.* Dici etiam potest proprie non esse diversum ratione subordinationis effectuum.

144. **Pro solutione difficultatum.** — Ad solutionem difficultatum, quas in annuntianda quaestione de virtute operandi miracula soli Deo propria proposuimus, alia conclusio statuenda est. Proinde:

145. **Conclusio III.** — *Angeli sive boni sive etiam mali, idest substantiae intellectivae a corporibus ex sua natura separatae possunt facere propria virtute quaedam mira praeter ordinem naturae corporalis.*

Prob. 1.º Agens super ordinem corporum secundum suam substantiam constitutum potest agere quaedam supra ordinem naturae corporalis in ipsa natura corporali. Atqui Angeli sunt agentes sive substantiae intellectivae a corpore separatae supra naturam corporum constitutae. Ergo Angeli possunt propria virtute operari quaedam supra ordinem seu supra vires naturae corporeae.

2.º Angeli perfectissime cognoscunt vires naturae corporeae etiam nobis ignotas, quas possunt proinde ad effectus producendos applicare, inter sese coaptare, cum natura corporea obediat Angelis quoad motum localem. Atqui ex applicatione virium naturae, quae nobis non innotescunt, sequuntur quidam effectus, qui a nobis non attenduntur et omnino inopini sunt, et sunt supra naturam corpoream, cum in natura corporea non sit potentia taliter applicandi tales vires, ac proinde omnino admiratione digni sunt. Ergo Angeli possunt quaedam mira operari supra ordinem et modum agendi naturae corporeae in se spectatae.

3.º Effectus agentis intellectivi non solum ex efficacia virtutis attenditur, sed ex ipso intellectu, quatenus ab eo cognoscuntur media efficaciora et aptiora ad effectus producendos, unde quanto perfectior est intellectus alicujus agentis, plura media et

aptiora et efficaciora cognoscit; et non solum media ipsa ad effectum producendum ordinata, sed etiam modum efficaciorum talia media adhibendi, ut patet etiam in artibus humanis; artifices enim qui perfectius cognoscunt artem suam perfectius operantur, et si sint ingenio non communi praediti, etiam quaedam mira hominibus efficiunt, ut ex facto ipso habetur. Atqui intellectus minimi angeli magis excedit intellectum summi philosophi et summi artificis, quam intellectus summi philosophi aut summi artificis excedat intellectum viri rudis scientiae et artis cujuscunque ignari. Ergo multo magis etiam minimus Angelus potest quaedam operari, quae sunt mira cunctis hominibus (*de potentia* quaest. 6, a. 3 c). Adde quod talia media applicata ab angelis, utpote eorum instrumenta ad effectum adhibita non solum agunt virtute propria, sed etiam virtute communicata a principali agente angelo, quae excedit virtutem naturae corporalis. Ad rem S. Thomas (c. g. lib. III cap. CIII): « Quum res aliquas naturales vel angeli vel daemones adhibent ad aliquos determinatos effectus, utuntur eis quasi instrumentis quibusdam, sicut medicus utitur ut instrumentis aliquibus herbis ad sanandum. Ex instrumento autem procedit non solum suae virtuti correspondens effectus, sed etiam aliquid ultra propriam virtutem, inquantum agit in virtute principalis agentis ». Haec autem opera miracula non sunt. Miracula enim producuntur absque actionibus naturalibus a causa supernaturali; « producere autem aliquem effectum, ait Angelicus, (*quaest. de potentia loc. cit.*) quem vel natura producere non potest vel non ita convenienter mediante actione principiorum naturalium artis est. »

CAPUT XXII.

De fine miraculorum proprio

146. **Ratio capitis.** — Ostensum est miracula esse Deo possible: sed cum omne agens praecepit sapiens agat propter aliquem finem, quaeri potest de fine ad quem miracula sint ordinabilia ex sua natura et a Deo ordinentur de facto si miracula fiant.

147. **Finis a Deo intentus in operibus.** — Finis Dei ultimus non potest esse nisi ipse Deus: sed finis intermedius potest esse aliquid aliud et de facto est, nam Deus res convertit ad se non quidem omnia immediate, sed quaedam immediate ut est natura intellectualis quae est per se Dei capax, quaedam autem mediate; nam hic ordo in rebus constanter invenitur quod inferiora ordinentur ad superiora, sicut plantae ad utilitatem animalium et animalia ad utilitatem hominum, a quibus etiam gubernantur. Unde dici potest quod inferiora ordinentur in Deum mediantibus superioribus (cf. S. Th., I p., q. 110, a. 1.º).

148. **Quaestio.** — Finis ultimus et simpliciter principalior quem Deus intendit est sua bonitas, (est ipse Deus) non quidem consequenda, sed bonitas sua praesupposita, cui omnia ordinata esse oportet: sed praeter bonitatem Dei in se sumptam possunt etiam alii fines considerari in Dei operibus huic bonitati Dei subordinati: quaerimus ergo inter huiusmodi alios fines intermedios quinam sit ille quem Deus principalius intendit in operandis mi-

raculis. Ut plenius patefiat resolutio quaestionis plures conclusiones statuendae sunt.

149. **Conclusio I.** — *Finis quem Deus semper in omnibus suis operibus intendit est communicare suam bonitatem.*

Prob. Illud Deus in suis operibus intendit quod in illis intrinsece et essentialiter includitur. Atqui in omnibus operibus Dei intrinsece et essentialiter includitur communicatio bonitatis divinae, seu bonitas divina ut communicata. Ergo Deus in omnibus suis operibus intendit communicare bonitatem suam tanquam finem. *Prob. minor* ex eo quod quilibet effectus et opus Dei est participatio entitatis et bonitatis divinae (cf. *Phil.*, v. I, n. 511 et v. II, n. 162).

150. **Conclusio II.** — *Finis quem Deus principalius intendit in suis operibus est manifestatio suae bonitatis et suae gloriae.*

Prob. Finis primus et universalissimus quem Deus in omnibus operibus suis intendit est communicatio suae bonitatis. Ergo quanto magis in aliquo bonitas Dei invenitur communicata tanto magis a Deo intenta dicenda est. (Attende quod nos loquimur non de meris possibilibus, sed de existentibus de facto). Atqui bonitas Dei magis communicatur in manifestatione gloriae et bonitatis divinae, quam in operibus puris, quae manifestationem gloriae divinae non important. Ergo finis quem Deus principalius intendit in suis operibus est manifestatio suae gloriae et bonitatis. *Prob. minor*: nam gloria et bonitas divina vel manifestatur intellectui creato per hoc quod ipsa bonitas et gloria divina immediate et intuitive ei exhibetur, sicut ponitur ab ecclesia catholica respectu beatorum; et hujusmodi manifestatio importat maximam communicationem

bonitatis divinae. Hanc tamen manifestationem et communicationem a Deo fieri et intendi scimus ex fide: (sed ab hac manifestatione praescindere possumus in praesenti): vel loquimur de manifestatione divinae bonitatis per opera quae a Deo fiunt in natura, et tunc manifestum est magis communicari divinam bonitatem per hoc quod effectus Dei intelliguntur ab intellectuali creatura, quam si non intelligantur: nam per hoc quod effectus Dei intelliguntur a creatura habent esse *reale* et esse *intellectum*, idest bonitas divina participatur per hoc quod *est* et quod est *intellecta*.

Confirmatur: In Deo esse intellectum supponit esse, et est quodammodo ultimus gradus perfectionis divinae naturae et bonitatis: nam esse divinum et bonitas divina si non esset intellecta a Deo, neque esset perfectissima, praecipue cum esse et esse intellectum in Deo sint unum et idem (cf. *Phil.*, v. II, n. 154 et n. 174). Ergo etiam effectus Dei si importent hunc duplicem gradum participando bonitatem divinam sunt perfectiores et maiorem bonitatem includunt, quam si primum gradum solum importent participationis bonitatis divinae. Atqui quod est magis bonum magis a Deo intenditur (*Phil.*, v. II, n. 197, v.). Ergo finis quem etc.

Confirmatur 2.º Unaquaelibet res suos effectus intendit ordinare ad id quod est nobilissimum in ipsa quantum potest, sive directe, sive indirecte. Atqui illud quod est nobilissimum in Dei perfectionibus est bonitas divina secundum ultimum gradum considerata, idest ut est actu intellecta. Ergo dicendum esse videtur quod Deus effectus, quos producit, ad bonitatem suam ordinet participandam secundum quod est intellecta. Atqui res quae non sunt intellectu praeditae et voluntate non possunt

participare bonitatem divinam secundum quod est intellecta, nisi quatenus praeter esse reale in propria natura, habent esse intellectum in aliqua mente creata. Ergo Deus principaliter intendit bonitatem suam communicare manifestando suam bonitatem et gloriam intelligentiae creatae.

Confirmatur 3.º Ultimus finis intellectus est veritas: ergo quod ultimo Deus intendit in suis operibus est manifestare veritatem seu communicare se secundum gradum intellectualitatis. Unde S. Thomas (c. g. l. I, c. I) ait: « Oportet ultimum finem universi esse bonum intellectus: hic autem est veritas. Oportet igitur veritatem esse ultimum finem totius universi et circa ejus finem et considerationem principaliter sapientiam insistere; et ideo ad veritatis manifestationem divina sapientia carne induta se venisse in mundum testatur dicens: *Ego in hoc natus sum et ad hoc veni in mundum ut testimonium perhibeam veritati.* (Joann., XVII, 37).

151. **Conclusio III.** — *Miracula a Deo fiunt ad manifestandam suam bonitatem et gloriam in ordine supernaturali.*

Prob. Opus Dei, sive consideretur quoad substantiam, sive quoad modum, intrinsece et essentialiter ordinatur ad manifestandam gloriam et bonitatem divinam. Ergo opus *supernaturale* ex sua intrinseca natura habet ut ordinetur ad gloriam et bonitatem divinam manifestandam in modo et in ordine supernaturali. Atqui miraculum est opus Dei supernaturale. Ergo miraculum a Deo fit ad manifestandam gloriam et bonitatem divinam in modo et in ordine supernaturali.

152. **Conclusio IV.** — *Miraculum a Deo fit ad manifestandam gloriam et bonitatem divinam per*

aliquod opus, quod habet esse fixum et stabile ejusdem ordinis.

Prob. In natura videmus id quod non habet esse fixum et stabile, praecipue si habeat esse per modum transeuntis et quasi per accidens, fundamentum habere in aliquo, quod habet esse per se, quod habet esse fixum et stabile per modum legis seu per modum permanentis. Atqui opera miraculosa multa non habent esse fixum, si considerentur formaliter ut sunt miracula; e. g. resuscitatio mortui etiam si multiplicetur, tamen non concipitur habere esse fixum et stabile, nam quodlibet factum, contingens et quid transiens est. Ergo si hujusmodi opera miraculosa fiant, oportet ut supponant quaedam habentia esse fixum et stabile in eodem ordine supernaturali quo hujusmodi facta miraculosa inmitantur tanquam fini. — Variarum confirmationes adduci possent ad has conclusiones probandas, sed brevitatis gratia relinquimus.

153. Conclusio V. — *Illud fixum et stabile per se existens ad modum legis quo opus miraculosum inmitatur tanquam fini proximo, non potest esse nisi manifestatio et communicatio bonitatis divinae modo stabili et fixo in ordine supernaturali, idest manifestatio veritatum ordinis supernaturalis et sanctitas a Deo naturae intellectuali participanda.*

Prob. 1.º Quod est per accidens reducitur et ordinatur in Deum per id quod est per se; 2.º quod est sensibile reducitur in Deum per id quod est intelligibile seu intellectu praeditum: nam in rebus lex constans est quod inferiora et ignobiliora reducuntur et tendant in Deum per superiora et nobiliora (cf. S. Th., p. I, q. 110, a. 1.º); 3.º quod est

supernaturale non habens esse fixum reducitur in Deum per aliquid quod habet esse fixum et stabile modo supernaturali (concl. praec. IV.). Ergo opera quam plurima miraculosa cum habeant esse per accidens et sint sensibilia et supernaturalia, si fiant, oportet ut reducantur in Deum per aliquid supernaturale quod habet esse fixum et constans et quod ad naturam intellectualem pertinet. Atqui in natura intellectuali creata nonnisi manifestatio veritatum ordinis supernaturalis et sanctitas vitae possunt habere esse supernaturale fixum, stabile, et ad modum cujusdam legis. Ergo id quo immititur miraculum tanquam fini proximo, non potest esse nisi manifestatio veritatum ordinis supernaturalis et sanctitas communicanda vel participanda intellectuali naturae.

CAPUT XXIII.

De operibus quae fiunt ope magnetismi

154. **Ratio capitis.** — Rationalistae veris miraculis quaedam opera opponunt mira, quae fiunt per artem magnetismi vel spiritismi, quasi scilicet opera miraculosa a viribus naturae, sicut illa mira phaenomena, haberi possint: unde adserunt ea, quae miracula esse dicuntur a catholicis, magnetismi opera non excedere, et proinde haec sicut et illa posse dici vere miracula.

155. **Quid nomine magnetismi intelligatur.**

Nomine magnetismi seu mesmerismi intelligitur illa *ars*, qua quaedam mira opera fiunt sive per media physica et pure sensibilia, sive spiritualia. Ma-

gnetismus dicitur *transcendentalis*, si ad mira phaenomena obtinenda adhibeantur media spiritualia, sicut sunt evocationes spirituum, quo tamen in casu dicitur spiritismus; dicitur *hypnoticus* cum inducitur in aliquam personam somnus magneticus, et dicitur etiam simpliciter *hypnotismus*; dicitur *vulgaris*, cum ad obtinenda opera seu phaenomena mira, media physica et corporalia adhibentur, ut e. g. quidam motus manuum per personam aliquam, manuum obtrectationes, obtutus oculorum etc. Nunc tamen praevalet sententia eorum qui adserunt ad inducendum somnum magneticum non nisi suggestionem requiri seu communicationem propriarum idearum per modum proponentis objectum.

156. **Phaenomena quaedam mira magnetismi recensentur.** — Quaedam phaenomena, quae ope magnetismi fiunt sunt *mechanica*, ut sunt motus corporum generatim, e. g. *elevationes*, et similia. Alia sunt physiologica, inter quae recensentur sequentia *spasmus* seu *tremor* et *convulsio* membrorum. Praeterea etiam sequentia sunt praecipue considerata; 1.º *Attractio*, quae est plena subjectio personae magnetizatae ipsi personae magnetizanti, cui obedit ad nutum persona magnetizata; 2.º *invariabilitas* positionis in corpore, quae dicitur *catalepsis*; 3.º *immobilitas* seu incapacitas se movendi in illo statu magnetico; 4.º *omninoda privatio*, aut in parte, *sensibilitatis*, et *augmentum* ejusdem; facultas videndi oculis clausis; et per alia membra corporis, e. g. per stomachum, per pedes aut manus etc. Hujusmodi status vocatur *somnambulismus lucidus*. Alia denique sunt opera magnetismi, idest opera, seu *phaenomena cognitionis*, et sunt cognitio et manifestatio eorum, quae mentem humanam latent in suo statu connaturali et ordinario posi-

tam: c. g. cognitio eorum quae sunt intrinsecus in corpore humano, eorum quae sunt absentia, eorum quae acciderunt et cuius nullum vestigium sufficiens remanet notum ex quo cognosci possint ab homine in statu connaturali posito, cognitio et locutio rerum scientificarum in eo qui scientias nunquam didicit.

157. Opinio quorundam circa mira quae referuntur magnetismi. — Sunt quidam qui negant opera mira quae per artem magneticam fieri dicuntur: sed hoc omnino irrationale est. Concedimus omnia quae referuntur non esse vera: sed omnia negare non possumus nisi omnem fidem et humanam et divinam reiiciamus, cum a viris fide dignissimis referantur et ab ipsamet sacra Scriptura fiat sermo de operibus miris patratis artibus magicis.

158. Quaestio. — Quaerimus ergo in praesenti an opera seu phaenomena magnetismi sint a viribus materiae, vel ab ipsa persona magnetizata vel ab aliqua substantia spirituali a corpore separata.

159. Advertenda. — Opera seu phaenomena physiologica illa quae cognitionem non important, fieri vel contingere posse per vires quae in natura sensibili et corporea reperiuntur et sunt ipsi corpori proportionatae non inficior, neque tamen affirmo, praecipue omnia; dummodo concedatur eadem fieri posse etiam per intelligentias separatas seu per spiritus. Nam quaedam phaenomena aut ex systemate nerveo aut ex ipsa imaginatione vehementer excitata originem ducere verisimile est. Concedo etiam fieri posse ut anima in statu somnii sibi collecta quoad propriam vim imaginativam quandoque et per accidens, non tamen ordinarie, possit quaedam phantastice quae in statu vigiliae experta est ite-

rum vividissime repraesentare, et exercitium intellectus perfecte per aliquod momentum exercere. Igitur quaestio nostra praecipue respicit ea quae persona aliqua nunquam percepit, idest opera mira cognitionis, ut est loqui de rebus scientificis, quae nunquam didicit et de aliis phaenomenibus cognitionis supra recensitis, et similibus.

160. **Conclusio I.** — *Mira opera seu phaenomena cognitionis recensita, quae ope magnetismi fieri dicuntur, viribus materiae tribuere est omnino absurdum.*

Prob. Quod est proprium intellectus viribus materiae tribui non potest, nisi fortasse quandoque instrumentaliter; sicut *locutio* e. g. instrumentaliter tribuitur *linguae*. Atqui opera mira cognitionis quae per artem magnetismi haberi dicuntur sunt propria intellectus. Ergo viribus materiae tribui non possunt. *Major* patet, non enim vita, praecipue intellectiva, materiae tribui potest (cf. *Ph.*, v. I, n. 468 et seq. et v. II, n. 8 et 10); *minor* etiam manifesta est, nam cognoscere abscondita, res scientificas, loqui praecipue variis linguis et respondere ad ea de quibus aliquis sciscitatur, sicut in magnetismo contingit, est proprium intellectus.

161. **Conclusio II.** — *Mira opera seu phaenomena cognitionis recensita non possunt esse a persona magnetizata.*

Prob. 1.º Persona magnetizata illa opera seu phaenomena mira aut per vires corporis obtinet et operatur, aut per intellectum. Atqui neque per vires corporis, neque per intellectum operatur. Ergo nullo modo ei tribui possunt. *Maj.* completa est. *Minor prob.* et imprimis non operatur per vires corporis, ut ex praecedenti conclusione habetur: sed neque per intellectum, nam 1.º intellectus humanus

non potest cognoscere res scientificas, varias linguas, etc. nisi per studium et inquisitionem didicerit: personae autem magnetizatae respectu quarum illa opera *mira* dicuntur neque scientias, neque linguas etc. didicerunt, secus mira non essent, sed ordinaria; 2.º Status magneticus non est connaturalis personae seu animae humanae, sed violentus et morbosus, ut medici dicunt. Atqui unaquaelibet res perfectius operatur posita in statu connaturali suo quam in statu, qui non est ei connaturalis, et praecipue qui est violentus. Ergo cum anima humana seu intellectus in suo statu connaturali, idest extra statum magnetismi, non cognoscat res scientificas, res absconditas, linguas quas non didicit, neque in illo statu magnetico cognoscere potest.

Confirmatur 1.º Si persona magnetizata solum modo in illo statu magnetico cognosceret res scientificas etc. sequeretur quod status extramagneticus impediret nobilissimam operationem ejus, seu animae ipsius. Sed unaquaelibet res ad suam nobilissimam operationem exercendam modo perfectissimo, quantum ei naturaliter possibile est, inclinatur, et ideo ad illum statum inclinatur vehementissime in quo suam operationem perfectissime exercere potest. Ergo in hac hypothesis dicendum esset quod status magneticus esset perfectissimus status et summe connaturalis, status autem extramagneticus innaturalis et violentus.

Confirmatur 2.º Operari sequitur esse et ei proportionatur: ergo si in statu magnetico propria et specifica operatio hominis modo perfectiori et miro exercetur, etiam ille modus essendi in statu magnetico debet esse perfectior et mirabiliter perfectior.

Confirmatur 3.º Cum cognitio intellectualis sit vera radix libertatis et fundamentum ipsius, ubi est perfectior explicatio operationis intellectivae oportet ut sit major libertas: Atqui in statu magnetico nulla est, aut fere nulla libertas; praecipue cum magnetizata persona subiiciatur voluntati magnetizatoris. Ergo impossibile est quod in statu magnetico sit perfectior cognitio et perfectiori modo exerceatur activitas intellectus: et ideo omnino impossibile est quod persona magnetizata cognoscat scientias, aut idiomata, quae nunquam didicit.

Confirmatur 4.º: Cum voluntas naturaliter sequatur intellectum et actio voluntatis liberae actionem intellectus, ubi nunquam apparet actus liberae voluntatis, recte arguimus nullum dari actum intellectus. Atqui in persona magnetizata non apparet actus voluntatis liberae, cum subiiciatur personae magnetizatoris, vel si apparet, non tamen ita perfecte sicut in statu *extramagnetico*: ergo vel nulla est in persona magnetizata actio intellectus, vel imperfectior quam in statu extramagnetico et connaturali: non ergo cognosci possunt ea omnia quae diximus in tali statu.

Prob. 2.º Si persona magnetizata eas cognosceret scientias et linguas quas cognoscere magnetistae putant, de iis recordaretur postea in suo statu connaturali posita. Atqui de illis non recordatur, non solum ita ut ea non amplius sciat, sed ne recordatur quidem se ea scivisse. Ergo persona magnetizata in statu magnetico nescit eas scientias et linguas et alia quae in statu extramagnetico non cognoscit. *Prob. maj.* Aut, ille status, in quo cognoscere dicitur illa omnia est ei connaturalis, aut violentus; si est connaturalis, oportet ut homo

de eo recordetur, homo enim recordatur ordinarie loquendo de iis quae sibi contingunt in suo statu connaturali: idem a fortiori dicendum est de statu violento, nam ea quae violenter homini cognoscenti et praecipue perfecte cognoscenti inferuntur facilius memoriae ab ipso homine mandantur, ut sunt poenae et alia hujusmodi. Insuper ea quae nobiliora sunt et quae raro cognoscuntur magis impressa remanent. Atqui ea mira quae dicitur cognoscere persona magnetizata, vel raro vel numquam novit, imo quaedam nobiliora sunt, ut res scientificae, iis quae ordinarie cognoscit. Ergo si persona magnetizata vere hujusmodi cognosceret, facilius de iis recordaretur.

Confirmatur 1.º Quia anima magis colligeretur in illo statu quam in suo statu connaturali extramagnetico.

Confirmatur 2.º Persona magnetizata semper vel fere semper, praecipue si ejus habitudinibus non repugnet, obedit personae magnetizanti non solum in illo statu magnetico, sed etiam post illum statum magneticum, ita ut etiam post aliquot dies ipsa persona magnetizata inscia de impositione facta dum erat in statu magnetico, exequatur quasi instinctive id quod ei a persona magnetizante impositum fuerit. Quare ergo non obedit etiam in recordandis iis de quibus persona magnetizata locuta est in statu magnetico posita? Praecipue cum persona magnetizata in statu magnetico dicat se recordari de iis quae sibi acciderunt in statu vigiliae, imo adserat ea perfecte cognoscere; et insuper dicat recordari de iis, quae sibi acciderunt et cognovit alia vice in statu magnetico posita?

Confirmatur 3.º Homines saepe, imo saepissime recordantur de iis, quae in somnio apparuerunt,

praecipue si insolita et extraordinaria, et quidem quandoque etiam perfectissime. Quare ergo *numquam* de iis quae in hypnotismo cognoverunt recordantur? Hoc omnino inexplicabile est, praecipue, si ponatur in illo statu cognitionem ita posse esse perfectam, ut etiam scientias et linguas quas numquam didicit persona magnetizata sciat; imo non solum haec inexplicabilia, sed manifeste ut contradictoria apparent.

162. Corollarium. — Igitur nonnisi a substantiis spiritualibus provenire possunt tales effectus, si revera contingant in persona magnetizata.

163. Spiritistae. — Spiritistae nobiscum fatentur tales effectus a substantiis spiritualibus tanquam a veris causis procedere, sed tamen dissentiunt in designando quales sint tales substantiae, cum enim et anima humana sit spiritualis substantia, et Deus et Angelus sive bonus sive malus, malunt ipsi tribuere tales effectus animae humanae. Unde sit.

164. Conclusio III. — *Illa mira quae fiunt in artibus magnetismi aut spiritismi non possunt refundi tanquam in causam in animam rationalem, prout est a corpore separata.*

Imprimis non diffiteor justo Dei iudicio quandoque fieri posse ut anima separata a corpore alicui compareat in punitionem, aut ob aliam justam causam ei adloquatur, vel etiam quaedam mira non virtute sua naturali, sed virtute divinitus sibi communicata operetur; sed dico quod anima humana sive corpori unita (concl. praec.), sive a corpore separata naturali sua virtute operari non potest illa mira quae ope magnetismi aut spiritismi contingere dicuntur; imo neque possunt comparere hominibus animae defunctorum, naturali earum virtute et natura spectata.

Prob. 1.º Plura potest anima dum est corpori conjuncta naturaliter loquendo quam dum est a corpore separata tum considerata in se, quoad actiones immanentes, tum et multo magis quoad exteriora; nam corpus est veluti proprium ejus instrumentum connaturale, e. g. *locutionis*; unio enim animae ad corpus est naturalis, cum separari a corpore sit quasi contra naturam et repugnans ipsi naturae, unde mors est horribilis homini naturaliter loquendo; hoc autem contingit quia ex anima et corpore exurgit una natura per se nempe homo, unaquaelibet autem pars habet suum complementum et suam perfectionem ex eo quod est in toto ad quod efformandum ordinatur, ac proinde in composito, perfectiori modo competit ei operari quam a composito separata, per se loquendo. Atqui anima humana corpori conjuncta nihil potest agere in his exterioribus independentem a corpore, imo anima humana neque in quamlibet partem corporis cui unitur potest operari, et hoc non solum sine mediatione corporis, sed neque mediante ipso corpore, quid enim potest anima quoad interiora? Ergo multo minus potest aliquid agere anima separata in his exterioribus.

Confirmatur 1.º: Anima etiam corpori conjuncta non agit in exteriora, nisi per imperium voluntatis. Sed imperium animae humanae corpori conjunctae non potest agere *per se* in exteriora, sed mediante corpore cui anima unitur. Ergo cum anima separata non possit uti membris corporis ad agendum in exteriora, nihil in eis agere potest.

Confirmatur 2.º Quia si anima a corpore separata posset naturaliter illa mira operari, esset in detrimentum suae naturae ut corpori uniretur, ac proinde contra naturam suam, et ideo unio ani-

mae rationalis ad corpus non esset naturalis, neque posset haberi una natura perfectior, nempe homo ex tali unione; et anima naturaliter appeteret separari a corpore a quo inficeretur (cf. S. Th. I p. q. 117. a. 4. c.).

2.º Animae separatae a corporibus non cognoscunt ea quae hic aguntur, naturaliter loquendo. Ergo multo minus possunt agere aliquid apud nos cum non agant nisi per cognitionem. *Conseq. pat. Antec. prob.* Si anima separata naturali virtute cognosceret quae hic aguntur, aut cognosceret per species infusas, quae ei in statu separationis conveniunt, aut per species acquisitas dum erat corpori unita. Atqui non cognoscit per species infusas, neque per species dum erat in corpore acquisitas. Ergo anima separata ea, quae hic aguntur, ordinarie et generatim loquendo non cognoscit. *Maj. patet*; non enim est aliud medium ad cognoscendum intellectui humano naturaliter loquendo in statu separationis. *Minor prob.* et 1.º non per species infusas, nam secus animae separatae competere cognoscere materialia modo distincto in propria singularitate per species infusas, ac proinde ad modum perfectum substantiarum separatarum, idest angelorum intelligeret et spiritualia et corporalia; et ideo frustra corpori uniretur (cf. *Phil.*, v. II n. 141). 2.º non per species dum erat in corpore acquisitas, nam species quae ab intellectu in praesenti statu acquiruntur nonnisi rationem specificam repraesentant, non autem singularia: si enim quantum est de se singularia repraesentarent, intellectus omnia singularia pertinentia ad talem naturam specificam illius speciei intelligibilis cognosceret absque labore; non ergo indigeret converti ad phantasmata.

Confirmatur 1.^a pars minoris: Si anima separata per species infusas singularia cognosceret, seu ea quae hic aguntur cognosceret indiscriminatim, ut putant spiritistae, omnia singularia cognosceret cognitione intellectiva, et quidem perfectissime, nam qui cognoscit singularia per species universales perfectissime ea cognoscit: sicut Deus qui per unam speciem omnia perfectissime novit: nam species intelligibilis quanto imperfectior est tanto confusius repraesentat, et quanto confusius repraesentat, tanto est imperfectior: ergo illa species intelligibilis quae distincte singularia repraesentat est perfectior: et ideo importat perfectiorem cognitionem. Si ergo anima separata per species infusas cognosceret ea quae hic aguntur, et ideo singularia, perfectius cognosceret per species infusas scientias naturales et sensibilia, quam per species intelligibiles abstractas a phantasmataibus. Frustra ergo corpori uniretur, imo uniri corpori non ad perfectionem animae, sed in ejus detrimentum esset.

Dices: Anima separata quaedam singularia sensibilia cognoscit, e. g. ea quae sibi acciderunt dum erat corpori conjuncta: quare ergo etiam alia non cognoscit?

Resp. Anima separata sufficienter determinata est, per cognitionem quam habuit, ad singularia jam in statu conjunctionis cognita, ut ea possit etiam in statu separationis cognoscere: nam species intelligibiles quae animae conveniunt ex influentia divini luminis in statu separationis quantum est de se ad omnia singularia cognoscenda sufficiunt, cum sint exemplatae sub essentia divina, quae repraesentat res etiam quantum ad principia individuantia perfectissime: sed quia ni-

mis universales sunt et non proportionatae virtuti animae, ideo anima per huiusmodi species parum cognoscere potest, sicut miles qui armis suae virtuti improporionatis utitur, pugnare non potest. Unde animae separatae cognitio per tales species infusas confusissima est et sine distinctione: et ideo corpori coniungitur ut species proportionatas acquirat mediantibus phantasmatibus, quae sunt quaedam dispositiones ipsas species infusas respicientes et quasi eas determinantes taliter ut virtus intellectiva speciebus intelligibilibus ita determinatis et sub hac ratione determinatis uti possit, et percipere objecta, quae dictae species intelligibiles sub hac determinatione et ut taliter determinata respiciunt. Et hoc modo per dispositiones seu species intelligibiles abstractas a phantasmatibus intellectus possibilis ad objecta sensibilia intelligenda determinatur. Anima ergo separata singularia non cognoscit per solas species intelligibiles infusas, quae nimis universales sunt, et ideo improporionatae intellectui humano, neque cognoscit per dispositiones seu determinationes intellectus agentis acquisitas per abstractionem a phantasmatibus, et quae species intelligibiles dicuntur, quia etiam huiusmodi dispositiones seu species sunt a natura ordinatae ad repraesentanda objecta sub ratione specifica aut generica tantum, non autem quantum ad individualia principia. Proinde requiritur ad ea cognoscenda alia determinatio quae est per praesentiam phantasmatis in praesenti statu (cf. *Phil.*, v. II, n. 127); in statu separationis autem quid sit explicatur a S. Thoma dicente: « Secundum naturalem cognitionem, de qua nunc agitur, animae mortuorum nesciunt quae hic aguntur. Et huius ratio ex dictis accipi potest (a. 4 huj.

quaest.). Quia anima separata cognoscit singularia per hoc quod quodammodo determinata est ad illa per vestigium alicujus praecedentis cognitionis seu affectionis vel per ordinationem divinam. Animae autem mortuorum secundum ordinationem divinam et secundum modum essendi segregatae sunt a congregatione viventium et conjunctae conversationi substantiarum spiritualium, quae sunt a corpore separatae. Unde ea quae apud nos aguntur ignorant * (1.^a p. q. 89, a. 8 c.). Et hoc confirmat S. Thomas auctoritate Greg. dicentis (in 12 moral., c. 14): « Mortui vita in carne viventium post eos qualiter disponatur nesciunt: quia vita spiritus longe est a vita carnis ». Et Aug. ait quod: « Animae mortuorum rebus viventium non intersunt ».

Signum hujus potest etiam accipi ex eo quod si animae defunctorum possent naturali sua virtute nobiscum conversationem habere, saltem animae parentum filiis et amicorum amicis quandoque apparerent. Imo facilius animae parentum filiis, filiorum parentibus, amicorum amicis quam illis spiritistis qui media dicuntur.

165. Conclusio IV. — *Substantiae spirituales seu intellectivae quae praedictos illos miros effectus producant sunt angeli mali, nempe diaboli.*

S. Thomas (in libro III, c. g. c. 106) probat multis rationibus substantias intellectuales, quarum ope exercebantur suis temporibus artes magicae, non esse recte dispositas secundum virtutem, ac proinde esse daemones. Quae rationes urgeri possunt nunc contra magnetismi vel spiritismi artes, quae quatenus exercentur ope substantiarum spiritualium, non differunt quoad substantiam a magicis artibus: antiqua solummodo nomina mutata sunt.

Prob. 1.º Praestare patrocinium aliquibus in iis quae sunt contraria virtuti, et familiarem esse et exhibere patrocinium sceleratis non quibuslibet optimis viris, non est intellectus sive substantiae spiritalis recte dispositae secundum virtutem, sed substantiae perversae et pravae. Atqui in artibus hujusmodi substantiae spirituales praestant patrocinium aliquibus in iis quae sunt contraria virtuti, sunt familiares et exhibent patrocinium sceleratis. Ergo substantiae intellectivae sive spirituales, quarum ope exercentur opera magnetismi et spiritismi, non sunt recte dispositae secundum virtutem, sed sunt pravae et perversae, ac proinde sunt daemones.

Confirmatur: Hujusmodi artibus utuntur plerumque viri a religione alieni et scelerati qui etiam alios tentant a religione retrahere et cultum etiam impendunt hujusmodi substantiis spiritualibus.

2.º Intellectus bene dispositi secundum virtutem sive substantiae intellectivae bene dispositae est reducere homines in ea quae sunt hominum propria bona, quae quidem sunt bona rationis. E contra abducere ab istis, idest a bonis rationis, pertrahendo ad aliqua minima bona est substantiae intellectualis indecenter dispositae, et multo magis est substantiae indecenter dispositae abducere a veritate et inducere in errorem et deceptionem, nam bonum intellectus est verum; et tandem est substantiae intellectivae indecenter dispositae et pravae liberare hominem a quibusdam minimis malis et inducere in ipsum maxima mala. Atqui in hujusmodi artibus: 1.º homines abducuntur a bonis rationis, et pertrahuntur ad aliqua minima bona; 2.º abducuntur a veritate et inducuntur in deceptionem et ludificationem; 3.º liberantur a malis quibusdam minimis, sed maxima mala in eos indu-

cuntur. Ergo substantiae intellectuales, quarum ope ea opera fiunt vel exercentur tales artes, non sunt recte dispositae secundum virtutem, sed sunt pravae et perversae. Ac proinde sunt diaboli. *Prob. minor.* 1.º Abducuntur a bonis rationis homines et pertrahuntur ad minima bona; nam abducuntur a religione erga Deum; et non adipiscuntur aliquem profectum in bonis rationis, quae sunt scientiae et virtutes, sed in quibusdam minimis, sicut in inventione furtorum et in deprehensione latronum, in designatione inimicorum, et his similibus. Insuper in vanis et nocivis, ut volare per aerem aut secundum realitatem, aut secundum phantasticam repraesentationem, reddere hominum membra stupida seu, ut ajunt, *anesthetica*, horribiles contorsiones corporis causare, sanguinem emittere etc.; 2.º quod decipiantur patet, sed illae substantiae intellectivae, ne mendaces appareant, tribuunt errorem vel deceptionem mediis quasi male interpretantibus signa; 3.º homines sanantur a quibusdam infirmitatibus, sed fere semper ad has sanationes consequitur jactura cerebri, nam taliter sanati plerumque perpetuam *amentiam* incurrunt.

166. **Conclusio.** — Concludamus ergo substantias intellectuales, quarum ope artes magnetismi et spiritismi exercentur, non esse bonas, neque animas defunctorum, sed esse daemones, qui tamen saepe esse substantias bonas simulant, praecipue animas defunctorum. Unde Apost. Paul. (2 Corint. c. 11, 14) ait: *Satanas transfiguratur se in angelum lucis.* Et S. Thomas referens sententiam S. Augustini et Chrysost. (p. I, q. 117, a. 4 ad 2.^m) ait: «Frequenter daemones simulant se esse animas mortuorum ad confirmandum gentilium errorem, quiboc cre-

debant ». Et non solum in artibus magnetismi et spiritismi talem errorem insinuant et diffundunt, sed quandocumque eis praebetur occasio (1).

(1 In confirmationem horum non absonum erit referre duo facta quae mihi acciderunt. Cum exorcistae munere fungerer anno 1896 mense septembri, ut ab obsesso rudi daemonium expellerem, ipsum more suo esse animam effutiebat; ego vero ipsum redarguens sic adlocutus sum: Tu non es anima, sed tamen es spiritus, et quidem mendax, tu es unus ex illis spiritibus, qui de coelo ob peccatum ceciderunt. Tu *eandem* habes *naturam* ac angeli, qui in coelo beati sunt. Ille autem, quasi volens me de ignorantia redarguere, quia dixeram ipsum habere *eandem naturam* ac angeli qui sunt in coelo, adspiciens ad me (modo torvo) respondit: *habeo eandem naturam?* Ego autem recordatus angelos, juxta Angelicum Doctorem, non habere *eandem naturam specificam*, sed solum in genere convenire, respondi: *Eandem naturam omnino non habes, sed tamen es ejusdem generis*. Ille autem respondit modo quodam solemni et magistrali: « Ejusdem generis sum utique ».

Secundum factum mihi accidit eodem anno et mense: eodem officio fungens circa aliam personam obsessam, spiritus malus se esse animam cujusdam defuncti adserebat, et se jactabat confecisse maleficium illi personae obsessae. insuper negabat extare alios spiritus praeter animas. Ego autem, aliis non paucis interiectis de iis quae ad officium exorcistae pertinent, post illam adsertionem, intendens ipsum in aperta fallacia deprehendere, quaesivi ab eo: Tu qui multa scire autumas, agnovistine S. Vincentium Ferrerium? Ille autem obcaecatus superbia, distractus ab eo quod affirmaverat se esse animam defuncti supradicti, respondit: Utique novi. Tunc ego contra ipsum: Si ergo tu agnovisti S. Vincentium Ferrerium, non potes esse anima illius defuncti quam esse tu jactasti, quia ipsa tempore S. Vincentii Ferrerii adhuc non erat. Igitur tu es spiritus mendax et fallaciae plenus. Ipse autem nihil respondit.

PARS SECUNDA

DE DIVINA REVELATIONE

PROOEMIUM

167. Ratio et divisio dicendorum in 2.^a parte.

— Veritates ordinis supernaturalis quas existere ostendimus, per principia naturalia, ex quibus ratio humana naturaliter ad cognoscendum procedit, attingi non possunt, ut patet ex dictis, sed ex eo quod aliqua veritas non possit cognosci per principia naturalia rationis, non sequitur quod nullo modo ab intellectu humano cognosci possit. Nam multa sunt etiam in naturae ordine, quae ex principiis naturalibus rationis deduci non possunt, et tamen non solum possunt cognosci, sed etiam de facto ab intellectu nostro cognoscuntur. Facta historica, quae antiquis temporibus acciderunt, ab intellectu humano cognosci non possunt per principia naturalia intrinseca, sed tamen cognoscuntur ex relatione aliorum qui talia cognoverunt. De coetero

veritates ordinis supernaturalis non possunt cognosci, quia medium connaturale intellectus creati est improporcionatum; igitur si detur medium proportionatum, nullum est inconveniens ponere quod possint tales veritates cognosci. Datur ne hujusmodi medium? Rationalistae negant. Catholici affirmant dicentes tale medium esse *divinam revelationem*, quam rationalistae duplici ex capite impetunt: 1.º inficiando ejus possibilitatem, 2.º ejus existentiam, nempe Deum de facto revelasse quasdam veritates. Proinde duo statuenda sunt: 1.º *possibilitas* divinae revelationis, et 2.º *existentia*. Cum possibilitate divinae revelationis connectuntur ejusdem revelationis convenientia et necessitas, sicut etiam media quibus in cognitionem divinae revelationis pervenire possumus. Proinde 1.º *dicemus* de natura, 2.º de possibilitate, 3.º de convenientia, 4.º de necessitate, 5.º de officio inquirendi et suscipiendi divinam revelationem, 6.º de mediis confirmantibus seu quibus certe in cognitionem divinae revelationis pervenimus. His omnibus examinatis, 7.º de existentia divinae revelationis erit sermo.

CAPUT I.

De natura et possibilitate divinae revelationis

168. **Definitio divinae revelationis.** — Quantum attinet ad scopum nostrum in praesenti ita divina revelatio definiri potest: *Manifestatio a Deo facta illarum veritatum quas homo naturali lumine sui intellectus, sive per se, sive per accidens cognoscere non potest.* - Haec definitio respicit

tum veritates ordinis supernaturalis, quae scilicet *per se* excedunt vires intellectus humani vel creati, et de quibus supra locuti sumus (n. 115); tum veritates ordinis naturalis, quas intellectus humanus vel creatus absolute loquendo potest cognoscere, quia ejus vires non excedunt in se consideratas, sed quas non cognoscit propter impedimenta et circumstantias exteriores in quibus versatur, ut explicabitur infra. In definitione nullam mentionem fecimus de supernaturalitate manifestationis; de ejus enim natura dicetur infra.

169. **Revelatio perfecta et imperfecta.** Aliqua veritas potest ab aliquo dupliciter revelari sive manifestari: *perfecte* et *imperfecte*. Manifestatur *perfecte*, cum inducitur perfecta cognitio, hoc est evidens cognitio in addiscentem, sicut e. g. cum magister proponit conclusiones alicui discipulo et ostendit ei esse intime et evidenter connexas cum primis principiis. Manifestatur autem *imperfecte* veritas aliqua, cum inducitur cognitio in mentem addiscentis, sed non evidens; sicut e. g. magister proponit aliquam veritatem discipulo uti certam, non tamen ostendit ei talem veritatem esse connexam cum primis principiis. Iuxta hunc modum secundum manifestantur veritates plurimae discipulis a magistro, sed praecipue cum discipuli instruuntur in scientiis subalternis et non instruuntur in subalternantibus. Ille qui addiscit arithmetica *practicam*, uti ajunt, non habet evidentiam eorum quae ibidem docentur, ac proinde talis cognitio imperfecta est. Imo saepe contingit ut homines etiam de aliis scientiis cognoscant conclusiones et quidem certe ex relatione aliorum, non autem idonei sint ad eas resolvendas in prima principia.

Sed prima manifestatio potest esse magis vel mi-

nus perfecta. Nam contingere potest quod magister aliquam conclusionem alicui ut certam proponens eam declaret per rationes non demonstrativas, sed probabiles, quae etiam possunt esse magis et minus tales; ac proinde contingit discipulum magis vel minus ab evidentia *conclusionis* recedere.

170. Revelatio immediata et mediata. Revelatio ex parte principii revelantis duplex distingui potest: *Immediata* et *mediata*. Dicitur *immediata*, cum principium revelans, quod in praesenti est Deus, per semetipsum absque mediatione alterius personae alicui veritatem manifestat; cum autem utitur aliqua persona, vel aliquibus tanquam administris, ex quibus veritas a Deo eis revelata communicetur aliis, *revelatio mediata* dicitur; (respectu eorum quibus ab administris fit manifestatio).

171. Revelatio naturalis et supernaturalis. — Rationalistae admittunt revelationem divinam, sed nomine revelationis intelligunt manifestationem veritatis quae habetur per lumen naturale intellectus; ipsi enim nomine Dei nomisi naturam intelligunt: unde et lumen naturale intellectus juxta ipsos, est aliquid divinum. Haec revelatio non est ea de qua in praesenti loquimur: nam nos adserimus Deum personalem a mundo distinctum posse manifestare homini veritates, quas homo per lumen naturale sui intellectus cognoscere non potest.

172. Quaestio prima. — Prima quaestio quae solvenda occurrit respicit naturam divinae revelationis; quaeritur enim an divina revelatio sit naturalis et debita homini, vel supernaturalis et indebita.

173. Naturale et supernaturale. — Naturale dupliciter dicitur aliquid: 1.º quod ex principiis naturae sequitur, et consequenter quod est ipsi naturae

proportionatum et debitum, sive ipsa natura accipitur in se prout est quaedam substantia specifica et est principium suarum proprietatum, et eorum quae ex proprietatibus hujusmodi consequuntur, ut sunt operationes, vel etiam si natura accipitur universaliter, prout exteriora in ipsam naturam specificam praedictam influunt et causant diversas perfectiones accidentales. 2.º Dicitur etiam quandoque naturale quod ab initio natura aliqua ab auctore suo, qui Deus est, accepit, quamvis fortasse hoc ipsam naturam excedat, et non possit esse causatum, neque a principiis naturalibus et essentialibus rei, neque ab exterioribus rebus naturalibus. Si naturale accipitur secundo modo, nihil impedit quominus revelatio dici possit naturalis, si supponatur Deum ab initio generi humano revelationem dedisse; dici potest etiam naturalis quasi beneficium toti humanae naturae concessum, si supponatur quod Deus ad ipsam naturam perficiendam ordinaverit. Sed hic sensus non est proprius, nam proprie loquendo primo modo accipitur naturale, et sic negamus revelationem esse homini naturalem (n. 9).

174. Conclusio I. — *Revelatio divina de qua loquimur supernaturalis est dicenda in se considerata.*

Prob. 1.º Illud est supernaturale proprie loquendo alicui naturae, quod neque ex ipsis principiis naturae sequitur, neque ex viribus aliarum rerum quae in naturam influunt esse potest, sed per solam virtutem divinam. Atqui divina revelatio, de qua loquimur, neque ex principiis essentialibus naturae intellectualis, neque ex viribus aliarum rerum esse potest, sed a solo Deo, ut patet ex terminis (non enim loquimur de revelatione seu ma-

nifestatione in genere, sed de *divina* revelatione). Ergo divina revelatio, de qua loquimur supernaturalis dicenda est.

2.º Divina revelatio de qua loquimur, cum sit distincta a manifestatione, quae est a lumine intellectus creati, ex sua natura sufficiens est ad manifestandas veritates tum ordinis naturalis, tum etiam ordinis supernaturalis, ut ex sequenti quæstione patebit. Atqui medium de se sufficiens ad manifestandas veritates ordinis supernaturalis oportet ut sit ordinis supernaturalis, nam debet esse ei proportionatum. Ergo divina revelatio, de qua loquimur vere in se spectata supernaturalis est dicenda.

3.º Divina revelatio de qua loquimur distincta a manifestatione quae habetur per lumen naturale intellectus, primo et per se ordinatur ad manifestandas veritates ordinis supernaturalis. Atqui medium quod primo et per se ordinatur ad manifestandas veritates ordinis supernaturalis supernaturale esse oportet, cum debeat esse veritatibus manifestandis proportionatum. Ergo divina revelatio vere supernaturalis est. *Prob. maj.* nam veritates ordinis naturalis, *per se loquendo*, sufficienter per lumen naturale intellectus creati manifestantur, cum lumen naturale, *per se loquendo*, sit eis proportionatum. Unde si non cognoscat, hoc est per accidens. Ergo divina revelatio non potest primo et per se esse ordinata ad manifestandas veritates ordinis naturalis. *Confirmatur eadem major:* Res quae ad duos fines ordinatur, primo et per se ad nobiliorem, secundo autem et ratione nobilioris ordinatur ad ignobiliorem. Ergo divina revelatio primo et per se ad veritates ordinis supernaturalis manifestandas ordinatur, secundario autem ad veritates ordinis naturalis.

175. Revelatio supernaturalis quoad objectum et quoad modum. — Divina revelatio sive respiciat objecta naturalia sive supernaturalia in se spectata, quatenus importat modum diversum a manifestatione per lumen naturale rationis, vere et proprie est supernaturalis; tamen claritatis gratia consideratur et distinguitur duplex *supernaturalitas* secundum quod per ipsam diversa objecta manifestantur. Unde si habetur manifestatio objectorum supernaturalium, dicitur supernaturalis *quoad modum et quoad objectum*; si autem objectorum naturalium, dicitur supernaturalis *quoad modum tantum*.

176. Quaestio secunda. — Igitur nunc quaerimus utrum Deus possit homini veritates ordinis supernaturalis vel etiam veritates ordinis naturalis, quas homo non cognoscit (nam hominem non solum veritates ordinis supernaturalis, sed etiam et quidem multas veritates ordinis naturalis ignorare contingit) revelare sive manifestare. Non tamen quaerimus in praesenti de revelatione perfecta, quae sit causa cognitionis evidentis; de hac enim revelatione sermo est in theologia; in praesenti autem ex principiis philosophicis procedimus; sed neque sermo est de revelatione imperfecta explicite et formaliter loquendo, sed de revelatione in genere secundum quod ab utraque praescindit. De revelatione divina imperfecta explicite loquemur cum sermo erit de prophetia. Tamen demonstrata possibilitate revelationis divinae in genere, sequitur legitime saltem revelationem divinam imperfectam esse possibilem.

177. Advertenda. - In Deo non est distinguenda impossibilitas triplex sicut in nobis, nempe ontologica, physica et moralis; quidquid enim Deo

possibile est ontologice, etiam physice et moraliter ei possibile est; ratio est quia Deus a legibus naturae non pendet, ac proinde potest praeter eas operari, ut supra de possibilitate miraculi dictum est. Impossibilitas igitur in Deo exclusive attenditur per ordinem ad ipsum Deum vel ad aliquod attributum divinum, quatenus scilicet aliquid alicui divino attributo opponitur, puta sapientiae aut iustitiae etc. Quod autem tale est non solum moraliter est impossibile aut physice, sed ontologice et absolute, non enim Deus potest aliquid operari contra suam sapientiam aut iustitiam etc. absolute loquendo: *Deus seipsum negare non potest* ait Apostolus. De caetero ipsimet rationalistae hoc concedunt, cum negant possibilitatem miraculi ex eo quod Dei sapientiae aut alteri attributo opponi contendunt.

178. **Conclusio.** — *Divina revelatio tum immediata, tum mediata, est possibilis.*

Prob. 1.^a pars, nempe revelationis immediatae possibilitas: Si revelatio immediata non est possibilis, hoc provenit aut ex eo quod Deus non potest revelare, aut ex eo quod homo non potest suscipere divinam revelationem, aut ex eo quod res revelari ex se non possunt. Alia hypotesis fieri non potest, cum in revelatione nonnisi haec tria possint considerari, nempe principium revelans, ille cui fit revelatio et res revelata. Atqui et Deus potest revelare, et homo potest suscipere divinam revelationem, et res sive naturales sive supernaturales possunt revelari. Ergo revelatio immediata est possibilis. *Prob. minor:* et 1.º Deus, quantum est de se, potest revelare sive manifestare. Nam homo potest alteri homini manifestare sive revelare veritatem, quam ipse cognoscit, ut patet ex facto ipso, magister enim

multa manifestat discipulis, et non solum magister, sed quilibet homo saepe suos conceptus manifestat et veritates, imo ex hac manifestatione dependet humana societas. Haec autem manifestatio active considerata perfectio quaedam est, *melius est enim aliis contemplata tradere quam contemplari solum*, ait Angelicus. Perfectio autem quae reperitur in creatura multo eminentius reperitur in Deo a quo est omnis entitas et omnis perfectio. Insuper homo manifestat res alteri homini per signa quaedam sensibilia exterius proposita, puta per verba et similia. Atqui Deus potest talia signa exterius causare perfectius quam homo; si enim non potest, ubi est omnipotentia divina? Et non solum Deus potest hujusmodi signa exterius causare, sed etiam ipsam imaginationem immutare in ipsam similitudines rerum imprimendo; nam imaginatio omnino Deo subjecta est et multo magis Deo subicitur quam sensibus exterioribus, a quibus similitudines rerum recipit. Sed et ipse intellectus Deo subjacet tanquam primo principio omnium rerum, ac proinde Deus potest agere in ipsum ejus vires augendo, ipsum illuminando, Deus enim est lux indeficiens et infinite resplendens; lux autem major etiam in corporalibus potest augere lucem inferiorem.

2.º *Homo quantum est de se potest suscipere divinam revelationem.* Nam potest homo instrui ab alio homine, a quo non pendet, neque in esse, neque in agere, ut discipulus a magistro et universim quilibet homo a quolibet alio. Multo ergo magis poterit homo instrui a Deo a quo habet esse, virtutem agendi et ipsum agere. Unumquodque enim perficitur per hoc quod recipit influxum a suo principio et cum ipso conjungitur. — Homo potest percipere signa quae ponuntur ab alio homine et in

cognitionem veritatis ignotae pervenire. Atqui eadem signa possunt, ut dictum est, poni a Deo ad res ostendendas. Ergo homo etiam signa a Deo posita percipere potest, ac proinde potest ex signis divinitus positis quantum est de se in cognitionem veritatis sibi ignotae pervenire et multo perfectius quo signa divinitus posita magis sunt expressiva veritatis ignotae, quam signa ab alio homine posita.

3.º *Res, sive naturales, sive supernaturales, in se consideratae possunt revelari.* Et imprimis quoad veritates naturales manifestum est, nam jugiter veritates naturales manifestantur inter homines et vi hujus manifestationis homo eas addiscit per disciplinam. Insuper res ordinis naturalis ex hoc quod verae sunt, possunt intelligi, ac proinde possunt manifestari, sive revelari; et hoc dupliciter; vel per hoc quod ad prima principia revocantur, si sit sermo de conclusionibus, vel per testimonium dicentis.

Sed et veritates ordinis supernaturalis possunt in se consideratae revelari: nam eo ipso quod veritates sunt possunt proponi intellectui; neque ipsa supernaturalitas officit, cum supernaturalitas consistat in nexu praedicati cum subjecto. Ipsum autem subjectum singillatim sumptum est objectum naturalis nostrae cognitionis, licet non perfecte cognoscatur, sed imperfecte, idem dicatur de praedicato etc.; proinde neque subjectum nobis revelatur, neque praedicatum, sed nexus utriusque, qui nexus obscurus remanet, sed tamen certe cognoscitur in fide dicentis, sicut ea multa naturalia quae ab aliis referuntur certe cognoscuntur, quamvis eorum nexus non manifestetur, imo etiam per ipsam visionem et per alios sensus homo certificatur quoad existentiam et quoad factum, et non quoad nexum et modum. Hoc autem de supernaturalibus declaratur

exemplis. In mysterio SS. Trinitatis hoc revelatur: *Deus unus in essentia est trinus in personis*. Subjectum hujus propositionis: *Deus unus in essentia*, a nobis naturali cognitione dignoscitur, item cognoscitur ratio *personae in genere*, cognoscuntur numeri, binarius, ternarius etc., et insuper cognoscuntur naturali cognitione etiam personae plures in natura creata, imo in eadem natura specifica. Quare ergo non poterit revelari illa veritas quod in *natura una divina* sint tres personae distinctae, licet per rationem naturalem ad ejus cognitionem pervenire sit impossibile? Secundum exemplum ex mysterio Incarnationis desumi potest: *Jesus Christus verus homo est verus Deus*. Patet quod naturali cognitione cognoscitur quid sit subjectum *homo*, et quid sit praedicatum *Deus*, licet imperfecte. Igitur optime intelligimus terminos propositae propositionis singillatim sumptos, non tamen intelligimus *verum* utriusque naturali cognitione. Igitur poterit hujus modi nexus revelari per fidem, sicut nobis multa ab hominibus manifestantur, quae tamen cognosci clare non possunt. Quid simile etiam in naturalibus contingit; licet enim clare cognoscamus quid sit arbor, quid fructus arboris, et fructum esse sciamus, non tamen semper evidenter scimus talem fructum a tali arbore provenire, et si hoc sciamus, tamen modus quo ab arbore procedit ignotus est. Nonne haec nobis poterunt revelari ut sciamus per fidem aliorum? In aritmetica practica a magistris multa manifestantur pueris quin ipsi nexum percipiant utpote demonstrationem non percipientes. Neque dicas deesse medium intellectui proportionatum ad talia cognoscenda mysteria: nam imprimis ad cognoscendum objectum per fidem, nempe per relationem aliorum, sufficit ut cognoscatur certe

a dicente veracitate praedito, et in casu nostro a Deo, a quo est manifestatio. Sed et ad cognoscenda mysteria evidenter et clare poterit esse medium alterius ordinis, nempe supernaturale hujusmodi veritatibus proportionatum. De facto autem dari tale medium potest nobis innotescere nunc per ipsam manifestationem ipsius Dei dicentis, qui revera dari tale medium revelavit, ut dicemus. Quod quidem medium dicitur lumen gloriae. Sed de hac manifestatione perfecta in praesenti sermo non est.

Prob. altera pars conclusionis, nempe: Revelatio mediata etiam est possibilis: Nam si non est possibilis revelatio mediata, hoc contingit vel ex eo quod veritates divinitus revelatae ab uno homine ad alterum transmitti non possunt, aut quia inter homines progressu temporis tales veritates corrumpentur. Atqui veritates a Deo alicui revelatae optime possunt cum certitudine transmitti ab uno ad alium, et possunt servari inter homines sine depravatione. Ergo revelatio mediata etiam est possibilis. *Prob. minor:*

1.º *Possunt ab uno ad aliam hominem cum certitudine transmitti:* Nam homo, mediante alio homine, potest manifestare veritates, quas ipse novit; hoc patet ex facto ipso, nam veritates scientificae de novo ab aliquo homine inventae non nisi mediantibus aliis communiter notae fiunt. Ergo a fortiori id potest Deus. — *Prob. consequ.*; etenim homo ab homine non pendet, neque potest ab eo habere augmentum virtutis; e contra homo omnino a Deo dependet, ab eo enim habet cuncta quae possidet; et alia plura ad perfectionem ipsius hominis, tum respectu animae, tum corporis suscipere potest. Insuper Deus de omnibus rebus disponere potest plenissime sicut vult, tum quoad esse, tum quoad omnes

operationes ipsarum propter absolutum dominium quod in suas habet creaturas (cf. *Phil.*, v. II, n. 209 et seq.). Ergo poterit uti homine ad manifestandas veritates aliis hominibus.

CAPUT II.

De convenientia divinae revelationis

179. Conclusio. — *Revelatio veritatum ordinis supernaturalis maxime conveniens est, tam ex parte Dei, quam ex parte hominis; ac proinde non adressatur rationi, ut rationalistae effutiant.*

Prob. 1.^a pars: idest ex parte Dei revelantis. Nam ut ratiocinatur S. Thomas, III p., q. 101: « Unicuique rei conveniens est illud quod competit sibi secundum rationem propriae naturae: si cut homini conveniens est ratiocinari, quia hoc convenit sibi inquantum est rationalis secundum suam naturam. Ipsa autem natura Dei est essentia bonitatis, ut patet per Dionysium (I cap., *De div. nom.*, lect. 2 et 3). Unde quidquid pertinet ad rationem boni conveniens est Deo. Pertinet autem ad rationem boni ut se aliis communicet, ut patet per Dionysium (IV cap., *De div. nom. cir. princ.*, lect. 1). Unde ad rationem summi boni pertinet quod summo modo se creaturae communicet ». Atqui divina natura sive bonitas divina potest communicari non solum per hoc, quod producit res in esse per arbitrium voluntatis, et sic res participant de esse divino et de bonitate divina, sed etiam per hoc quod intellectus creatus pertingat ad cognitionem divinae naturae et-bonitatis, cum cognoscere

divinam naturam bonum aliquod sit. Ergo conveniens est ut intellectus creatus divinam naturam cognoscat ut bonitas ipsa divina participetur. Atqui magis participatur bonitas divina ab intellectu creato si cognoscatur in se quoad veritates ordinis supernaturalis, sive cognoscatur per fidem, sive per intuitionem, quam si solum cognoscatur ex effectibus naturalibus. Ergo maxime conveniens est ex parte Dei divina revelatio.

2.º Valde conveniens est ut gloria divina manifestetur, et quo magis gloria divina manifestatur, magis conveniens est. Atqui magis manifestatur gloria divina per revelationem rerum supernaturalium, imo summopere manifestatur, quam per simplicem cognitionem rerum naturalium. Ergo valde conveniens est ex parte Dei divina revelatio. *Minor* declaratur 1.º quia revelatio rerum supernaturalium supponit manifestationem gloriae divinae in ordine naturali, ac proinde aliquid addit: 2.º quia est manifestatio superioris ordinis.

Prob. 2.^a pars: Quod rationis hominis est perfectivum est homini conveniens. Atqui revelatio veritatum, quas homo non cognoscit, ordinis supernaturalis, est perfectiva humanae rationis. Ergo divina revelatio veritatum ordinis supernaturalis est homini conveniens.

2.º Illud est conveniens homini per quod homo in persuasionem veritatis cognitae firmatur. Atqui per revelationem veritatum ordinis supernaturalis homo firmatur in persuasionem veritatis cognitae. Ergo. *Prob. min.* Et revera homo per rationem naturalem persuasum habet Deum esse aliquid supra omne id quod cogitari potest: ex qua persuasionem omne bonum homini derivatur, vi enim hujus persuasionis homo valedicit omnibus ut Deo

vacet. Haec autem persuasio ex revelatione veritatum ordinis supernaturalis in homine summopere firmatur. Nam vi talis revelationis multa innotescunt, quae ratio sola neque potest suspicari.

3.º Convenientissimum est illud per quod hominis praesumptio reprimitur. Per revelationem autem veritatum ordinis supernaturalis praesumptio hominis reprimitur. Nam sunt quidam de proprio ingenio taliter praesumentes, ut putent omnia posse metiri sua virtute; igitur per hoc quod quaedam revelantur, quae capere nequeunt, ipsorum praesumptio reprimitur. Ergo divina revelatio etiam veritatum ordinis supernaturalis est conveniens.

4.º Illud est homini conveniens quod est necessario connexum cum re convenientissima. Sed divina revelatio veritatum ordinis supernaturalis connexa est cum re convenientissima. Ergo divina revelatio veritatum ordinis supernaturalis est conveniens. *Minor prob.* Quia revelatio veritatum ordinis supernaturalis est connexa cum elevatione hominis ad finem supernaturalem, quae est convenientissima, tum ex parte Dei, tum ex parte hominis; ex parte hominis quia ejus beatitudo in Dei consecutione consistit, idest in Dei cognitione. Deus autem cognosci potest dupliciter: abstractive ex effectibus, et intuitive in se. Uterque autem modus cognitionis hominem perficit, imo secundus magis quam primus; illud vero dicitur conveniens ex parte hominis, quod est ejus perfectivum; et ideo visio Dei intuitiva est homini conveniens.

180. **Quaestio.** — At nunc quaestio movetur an scilicet sit convenientius ut revelatio fiat cunctis hominibus immediate, vel fiat quibusdam immediate, aliis vero mediate.

181. **Conclusio** — *Licet fortasse quibusdam hominibus melius esset, si ea quae sunt credenda immediate omnibus revelarentur, tamen generi humano et bono universali rerum melius est ut revelatio fiat non omnibus immediate, sed quibusdam immediate, his mediantibus aliis.*

Prob. Ratio primae partis est quia fortasse quidam qui nunc non suscipiunt divinam revelationem fortasse tunc susciperent. *Secunda pars vero probatur:* Praecipua bonitas universi per hoc habetur ut omnia in Deum tendant tanquam in finem ultimum non quocunque modo, sed ita ut quaedam per alia reducantur in ipsum, idest inferiora per superiora, infima per media, media per suprema. Unde oportet ut quaedam proximius se habeant ad Deum quam alia ut ad finem. Et talis ordo etiam in intimis rebus reperitur, tam in operibus naturae, quam in operibus artis, ut patet percurrenti singula; gratia autem ordinem naturalem non destruit, sed eum subaudit et perficit, et ideo etiam in supernaturalibus oportet ut quaedam *proximius* se habeant ad Deum, quam alia; et hoc praecipue in eo consistit respectu intellectualium creaturarum ut quaedam directe et immediate a Deo illuminentur, aliae vero indirecte et mediate.

2.º Si revelatio fieret immediate omnibus hominibus, tunc haberentur in natura humana multa bona particularia sine ordine; non autem haberetur inter talia bona harmonia partium in unum ordinatarum. Consequentur deesset bonum universale in quod talia conspirarent, idest deesset bonum societatis religiosae.

3.º In his quae supernaturalia sunt non est conveniens ut ordinarie excludantur media naturalia

eo ipso quo deservire possunt. Sed si revelatio immediate fieret omnibus, excluderetur ordinario medium naturale, quod potest sufficientissime deservire, idest excluderetur magisterium hominis proponens ea quae divinitus revelantur. Ergo non est conveniens ut revelatio fiat omnibus immediate.

4.º Magis meritorium est credere Deo mediantibus hominibus, quam immediate Deo loquenti; nam est difficilius, ubi autem est major difficultas augetur meritum.

5.º Omnes homines, utpote pares constituti quantum ad divina, essent aequales, ac proinde non haberetur hierarchia in societate religiosa, non episcopi, non sacerdotes, non sacramenta etc.

6.º Talis est hominis natura ut ea quae in semetipso ordinario experitur et habet, ut sibi naturalia consideret. Unde si divina revelatio immediate naturae humanae omnibus individuis fieret, et unusquisque divinam revelationem experiretur, hoc non ut donum gratuitum, sed ut naturaliter debitum homo consideraret; et sic maximum fomentum superbiae in se haberet.

7.º Convenientius est quod homo in societate et mediante societate acquirat suam perfectionem et suum finem quam sine societate, vel quam praeter societatem. Atqui per revelationem mediatam homo suam perfectionem et suum finem, idest cognitionem veritatum, acquirit in societate et mediante societate, per revelationem autem immediatam non acquirit perfectionem, idest cognitionem talium veritatum mediante societate. Ergo convenientius est quod homini veritates revelentur mediate quam immediate. *Prob. major.* Convenientius est quod unaquaelibet res consequatur finem et perfectionem suae naturae eo modo quo ipsa natura nata

est consequi: unde si etiam ea quae ipsam excedunt posset consequi et habere *naturaliter* melius et convenientius esset ipsi naturae; nam tunc esset perfectior. Antecedens hujus probationis patet ex eo quod secus in operationibus quibus diversae res tendunt in finem proprium non haberetur tanta varietas et harmonia ex quibus pulchritudo et bonitas universi tantopere dependet.

CAPUT III.

De necessitate divinae revelationis

182. Necessitas revelationis ex duplici capite. — Revelatio est manifestatio veritatis facta a Deo rationali creaturae. Igitur necessitas divinae revelationis potest considerari tum ex parte Dei revelantis, tum ex parte creaturae rationalis, sive ex parte hominis cui fit revelatio.

183. Necessitas revelationis ex parte Dei. — Ex parte Dei duplex necessitas distingui potest, necessitas absoluta et necessitas hypothetica. Necessitas absoluta ea dicitur, quae talem confert immobilitatem, ut res cui inest aliter esse nullo modo possit. Haec necessitas competit existentiae divinae, divinis attributis, sive perfectionibus, sed effectibus a Deo productis sive producibilibus convenire non potest, cum Deus non operetur ex necessitate naturae ad extra, sed arbitrio voluntatis liberae. Alia est necessitas hypothetica, quae dicitur etiam necessitas suppositionis, et in eo consistit ut, facta aliqua suppositione, sint admittenda ea omnia, quae cum tali suppositione intime con-

nectuntur. Unde facta hypothese quod aliquis velit finem voluntate efficaci et absoluta, de necessitate consequitur ut etiam velit media, quae ad finem adsequendum necessaria sunt. Haec necessitas potest esse etiam in Deo, qui cum sit sapiens ordinator eo ipso quo vult efficaciter aliquem finem, oportet ut etiam velit media sine quibus finis obtineri non potest.

184. Necessitas divinae revelationis ex parte hominis. — Necessitas divinae revelationis ex parte hominis desumitur ex eo quod homo veritatem cognoscere non potest; nam divina revelatio in hypothese consideratur tanquam medium necessarium ad finem hominis consequendum, qui in cognitione veritatis consistit (*Phil.*, v. II, n. 234 et seq.).

185. Corollarium. — Ex his sequitur necessitatem divinae revelationis esse necessitatem, quae dicitur necessitas medii, seu necessitas finis, quae scilicet provenit ex fine obtinendo (cf. *Phil.*, v. II, n. 86).

186. Necessitas divinae revelationis ex parte hominis potest provenire ex triplici capite. — Necessitas divinae revelationis potest provenire 1.º ex deficientia medii objectivi, quatenus scilicet aliquis non potest cognoscere veritates quasdam propterea quod non habet medium objectivum ad huiusmodi veritates cognoscendas, et ideo, ut eas cognoscat, est ei necessaria divina revelatio, tanquam medium; 2.º potest etiam provenire ex deficientia virtutis cognoscitivae, sicut cum quis habet medium sufficiens ad veritates cognoscendas, tamen ejus virtus cognoscitiva debilis est, et ob debilitatem non potest se porrigere ad cognoscendas veritates, quae intra extensionem medii objectivi continentur ob defectum intrinsecum virtutis cognoscitivae:

tunc enim, ut hujusmodi veritates cognoscantur, necessarium est ut manifestentur ab eo qui eas novit. Haec necessitas vocatur: necessitas physica, 3.^a necessitas potest etiam provenire ex alio capite videlicet ex circumstantiis seu ex impedimentis extrinsecis, sicut cum quis habet medium objectivum idoneum ad cognoscendum, et vim sufficientem, sed tamen impeditur a circumstantiis quominus applicet medium aut virtutem sicut oportet ad cognoscendum. Puer, e. g. qui est ingenii perspicacis habet tum medium, tum virtutem sufficientem ad addiscendam philosophiam et scientias naturales, quia tamen oportet ut rei familiari attendat, ideo non potest addiscere philosophiam; vel etiam non potest addiscere, quia ei apti libri et magistri desunt. Haec necessitas vocatur moralis.

187. **Conclusio I.** — *Divina relatio veritatum ordinis naturalis non est necessaria homini, neque ex deficientia medii objectivi, neque ex defectu virtutis intellectivae.*

Prob. 1.^a pars: Homo habet medium objectivum sufficiens ad veritates ordinis naturalis cognoscendas. Ergo divina revelatio respectu veritatum ordinis naturalis non est homini necessaria ex deficientia medii objectivi. *Conseq. patet.* Antecedens etiam manifestum est ex eo quod secus veritates ordinis naturalis essent ordinis supernaturalis, quod est contradictorium (cf. n. 116).

Prob. 2.^a pars: Homo habet virtutem sufficientem intrinsece et subjective ad cognoscendas veritates ordinis naturalis, nam secus veritates superarent et excederent virtutem ipsam, et ideo essent ordinis supernaturalis. Ergo necessitas divinae revelationis respectu hominis in sua specie considerati non provenit ex deficientia virtutis.

Confirmatur: Medium objectivum naturaliter loquendo proportionatur virtuti: ergo ad ea ordinarie et naturaliter loquendo se extendit virtus, ad quae se extendit medium objectivum connaturale virtuti, nisi adsit defectus ex parte virtutis: defectus autem non potest alicui rei convenire per se.

188. Conclusio II. — *Necessitas divinae revelationis, si qua est, non nisi ex circumstantiis in quibus homo reperitur, seu ex impedimentis extrinsecis desumi potest respectu veritatum ordinis naturalis.*

Haec conclusio sequitur tanquam corollarium praecedentis conclusionis, non enim in presenti alia necessitas distingui potest. Haec necessitas quae attenditur ex circumstantiis extrinsecis, in quibus homo reperitur, dicitur necessitas *moralis*.

189. Quaestio prima. — Quaestio movetur in praesenti an homo per rationem naturalem sine ope divinae revelationis possit quasdam veritates tum ordinis metaphysici, tum ordinis moralis cognoscere in sua natura spectatus, seu quaeritur an divina revelatio sit homini necessaria ad cognoscendam quamlibet veritatem, praecipue moralem, aut suprasensibilem.

190. Sententiae. — Fuerunt quidam philosophi, praecipue in Gallia in nuper elapso saeculo, qui docuerunt hominem nullam prorsus veritatem potuisse cognoscere tum ordinis moralis, tum metaphysici, nisi per divinum magisterium seu per divinam revelationem non fuissent quaedam veritates revelatae ope sermonis. Posita autem divina revelatione quarundam veritatum, homo potuit, mediante sermone a Deo accepto, aliis communicare seu *tradere* ea quae divinitus ab initio generi humano manifestata sunt: et mediantibus iis per sermonem potuit ge-

nus humanum in cognitione proficere. Philosophi qui hanc doctrinam tuentur dicuntur *traditionalistae* et quidem rigidiores, ut distinguantur ab aliis, qui docuerunt hominem posse ad quasdam veritates ordinis metaphysici, pervenire: sed non posse pertingere ad cognitionem eorum, quae moralitatem et religionem respiciunt. Haec docuit P. Joachim Ventura.

191. Conclusio I. — *Homo potest sine ope revelationis divinae aliquam cognitionem habere per vim naturalem.*

Prob. Unaquaelibet facultas nata est proprium objectum attingere ex sua natura, si objectum ei ponatur praesens: hoc patet inducendo per singula, neque aliud requiritur: ita e. g. oculus ex sua natura natus est ad percipiendum coloratum in ejus praesentia positum, auditus ad percipiendum sonum etc. Atqui omnino inepte et absurde negatur de nobilissima facultate, quod perfectionem importans, affirmatur de singulis facultatibus. Cum ergo intellectus sit nobilissima facultas inter omnes, absurdum omnino est negare quod non sufficiat ad attingendum objectum in sua praesentia positum.

Confirmatur: Homo sine ope sermonis potest aliquas veritates cognoscere. Ergo sine divino magisterio quod per sermonem respectu hominis exercetur homo potest aliquas veritates cognoscere (cf. *Phil.*, v. II, n. 132).

192. Conclusio II. — *Homo sine ope divini magisterii potest quasdam veritates, licet paucas, tum ad ordinem moralitatis, tum ad religionem pertinentes cognoscere.*

Prob. Homo sine ope divinae revelationis potest cognoscere quasdam veritates ordinis metaphysici. Atqui ex veritatibus ordinis metaphysici potest

Dei existentia, ut est prima causa et primum principium, intelligentia suprema cognosci quam facillime; potest etiam facillime cognosci ipsum hominem a Deo essentialiter dependere et habere erga ipsum officia quaedam subjectionis, quae quidem ad moralitatem et ad religionem pertinent. Ergo homo potest sine ope divinae revelationis quasdam veritates, licet paucas, ad ordinem moralitatis et ad religionem pertinentes, cognoscere. *Maj. patet* ex praecedenti conclusione. *Minor prob.:* ex eo quod veritates ordinis metaphysici, quae primo cognoscuntur, sunt praecipue prima principia universalialia inter quae certe principium causalitatis continetur; facile enim est cognoscere quod res quae esse incipiunt supponunt aliquid, a quo incipiunt; et facile est etiam cognoscere quod omnia quae apud nos sunt, individua praecipue viventia incipiunt esse; quae proinde etiam si ponantur infinita supponunt aliquid ab eis distinctum et diversum et eis perfectius a quo esse habent; quod proinde etiam intelligentia esse praeditum facile est cognoscere, cui proinde honor, respectus et cultus debetur (cf. *Phil.*, v. II. n. 148).

Confirmatur: Ea quae sunt intellectui humano praesentia sufficienter nata sunt ducere intellectum humanum in Dei existentiae cognitionem, nam secus homo non posset, neque supposita divina revelatione, ad Deum cognoscendum *demonstrative* pervenire. Ergo intellectus humanus absolute loquendo posset Deum cognoscere aliquammodo sine divina revelatione.

Confirmatur 2.º: Homo cognitis suis parentibus, sine divina revelatione, cognoscit sibi incumbere quaedam officia erga parentes, puta reverentiae, pietatis etc., quamvis imperfecte. Ergo cognito Deo,

a quo omnia sunt et dependent, a fortiori posset cognoscere aliqualem reverentiam et honorem esse ei tribuendum.

193. **Quaestio secunda.** — At nunc quaestio movetur circa necessitatem divinae revelationis respectu hominis quoad veritates ordinis naturalis non quidem circa omnes omnino, nam quaedam cognosci possunt, licet paucae, ut obtestum est (n. 192), sed circa complexum veritatum naturalium in quibus homo suam naturalem perfectionem invenit modo convenienti et sufficienti suae naturae in se consideratae; unde quaestio praesens respicit eas veritates, quae a ratione humana spectato medio objectivo et efficacia virtutis ejusdem rationis possunt absolute loquendo cognosci: igitur quaestio nostra est de necessitate morali, quae attenditur ex circumstantiis in quibus homo de facto reperitur.

194. **Advertenda ante solutionem quaestionis.** — Concedimus divinam revelationem non esse necessariam ex parte Dei, quasi scilicet aliud medium Deus non potuisset homini conferre ad cognoscendas veritates ordinis naturalis necessarias scilicet ad finem ei proportionatum cognoscendum. Nam potuisset per illustrationes sive immediate per seipsum, sive mediate, vel per alium modum disponere ut homo naturali sua virtute cognosceret praedictas veritates: Deus enim cum sit infinitae virtutis tum in cognoscendo, tum in agendo, potest multa quae ab intellectu humano non cognoscuntur. Igitur necessitas non potest desumi nisi ex parte hominis. Sed antequam respondeam quaestioni alias duas conclusiones probandas suscipio.

195. **Conclusio I.** — *Homo non potest obtinere finem suum nisi per cognitionem finis et eorum quae sunt media ad finem obtinendum necessaria*

Prob. Unaquaelibet natura solummodo per suam propriam et specificam operationem potest obtinere finem suae naturae proportionatum formaliter loquendo. Atqui operatio propria et specifica hominis est intelligere seu ratiocinari. Ergo nonnisi intelligendo seu ratiocinando potest suum finem obtinere; idest cognoscendo finem et media.

2.º Homo per illam operationem finem consequi potest, per quam, media proportionata fini arripiendo, in finem tendit. Atqui homo ut homo est, non potest arripere media fini proportionata ut tendat in finem, nisi per intellectum huiusmodi media proportionem cum fine habentia, et ipsum finem rite et sufficienter sine errore circa substantialia finis cognoscat. Ergo homo non potest obtinere finem suum nisi finem sine errore substantialiter cognoscat et media, quatenus habent proportionem cum fine.

Confirmatur: Nulla res tendens in aliquem finem per facultatem cognoscitivam potest in ipsum convenienter tendere ut ipsum consequatur, nisi cognoscat finem et media proportionata ad ipsum finem ducentia: sicut animal non tendit neque consequitur terminum nisi apprehendat ipsum et cognoscat viam, quae ad ipsum ducit, praecipue si multae viae adsint quae ad finem et terminum oppositum ducant.

196. **Corollarium.** — Quia finis hominis est Deus, homo non potest tendere in ipsum neque ipsum consequi, nisi convenienter et sufficienter cognoscat ipsum et media quae ad ipsum ducunt (cf. *Ph.*, v. II. n. 234 et seq.).

197. **Conclusio II.** — *Homo non potest Deum perfecte cognoscere et in ipsum tendere, sicut in finem sine intima persuasione divinae revelationis ab unico Deo factae.*

Ante probationem conclusionis adverte caute nos loqui de homine prout de facto est, et in praesenti praescindere a facto divinae revelationis, solummodo intendimus loqui de *persuasione* in revelationem divinam; utrum autem imitatur vero aut falso fundamento talis persuasio determinabitur suo loco. Itaque:

Prob. ex facto constanter et universaliter verificato, quod negare est ipsam historiam generis humani omnino destruere: nam tum in populis antiquis, tum in populis recentioribus semper verum fuit quod ab illis hominibus quibus intime persuasum non erat, aut non est, revelationem a Deo unico esse datam, neque officia religionis, neque veritates quae ipsos mores respiciunt fuisse non dico observata, sed neque cognita; imo neque ipsemet Deus fuit cognitus: a qua lege neque ipsi, qui ut summi philosophi habiti sunt, et nunc habentur, excipiuntur: quorum quidam quamvis Deum cognoscerent, tamen non sicut oportebat glorificaverunt (1), imo neque omnia, quae officia religionis erga Deum respiciunt, et moralitatem agnoverunt. Socrates dicitur impudice juvenibus fuisse abusus et morti proximus, Esculapio pro se gallum sacrificare familiares suos orasse. Plato docuit vagos concubitos esse licitos; uxorum communitatem commendabat. Aristoteles crudelitatem in infantes non reprobatur, et multa alia absurda ut mundi aeternitatem multis *sophismatibus* probare conatur. Cotta

(1) Unde merito Apostolus Paulus qui modum agendi illorum philosophorum agnoscebat vocat eos inexcusabiles; « quia cum cognovissent Deum non sicut Deum glorificaverunt aut gratias egerunt; sed evanuerunt in cogitationibus suis et obscuratum est insipiens cor eorum ». Rom. 1, 20-21).

apud Tullium (de Nat. Deor. I, 3 c. 36) haec habet: « Hoc quidem omnes mortales sic habent externas commoditates, vineta, segetes, oliveta, ubertatem frugum et fructuum, omnem denique commoditatem prosperitatemque vitae a diis se habere. *Virtutem autem nemo unquam acceptam Deo retulit. Nimirum recte; propter virtutem enim jure laudamur et in civitate recte gloriamur; quod non contingeret si id donum a Deo non nobis haberemus...* Nam quis quod bonus vir esset gratias diis egit unquam? ». Idem sentit Ovid. (ex Ponto l.^o 2 ep. 1) et Horatius (l. I, ep. 18 ad Tullium). Socrates, Tullius et Plato docuerunt *Deos esse colendos ex instituto civilis*. (cf. Tull. de leg. lib. II. et S. Aug. (de Civ. Dei lib. VI c. 10 et l. III, c. 12). Idem Tullius dubitat de animi immortalitate (Tusc. l. I.). Omnes populi antiqui, si Israeliticum excipias, licet eis persuasum esset de divina revelatione, idolatrae fuerunt. Quia scilicet neque ipsa persuasio in divinam revelationem sufficit, praecipue si non referatur determinate ad ea quae fuerunt divinitus revelata; quomodo ergo in Deum tendere possunt quibus non est persuasum de divina revelatione?

Confirmatur etiam ex iis qui nostris temporibus divinam revelationem negant, nam ii aut subjectivistae sunt, aut materialistae seu sensistae, et athei; aut si quidam Deum esse profitentur, tamen Deum non colunt; Deumque aut injustum esse dicunt, aut improvidum etc.; vel si quidam inveniantur, qui (ut rarissimae exceptiones considerandi, legem proinde confirmantes) videntur Deum in honore habere et quaedam officia religionis ei impendere, tamen nullus qui vere Deum diligit in ipsumque tendit reportus est, qui divinam revelationem non admisit.

Confirmatur: Evidentissimum est ex historia persuasionem in divinam revelationem maximam habere efficaciam et esse validum, imo validissimum adiutorium ut homo honeste vivat; unde inter eos quibus persuasum est esse divinam revelationem multi inveniuntur qui vitam recte ducere satagunt; non solum sapientes, sed etiam rudes.

Sed et hoc indubitatum est quod supposito hoc adiutorio efficaci, multi sunt etiam plurimi qui in Deum non tendunt; imo paucissimi sunt qui ita in Deum tendunt ut ab ipso Deo quandoque non avertantur contra legem naturae operantes. Ergo illi qui hoc valido adiutorio destituuntur nonnisi rarissimas exceptiones, constituere possunt (si tamen dantur, imo non dari tenendum est).

2.º Quod in humana natura universaliter et constanter reperitur et semper repertum est, si per ipsum natura in finem suum ordinatur est humanae naturae necessarium. Atqui persuasio in divinam revelationem universaliter in omnibus populis et constanter reperta est et a natura humana auferri non potest; et insuper per eam natura humana in finem suum tendit, cum summopere conferat hujusmodi persuasio ad recte vivendum. Ergo persuasio in divinam revelationem in praesenti rerum conditione (praescindimus in praesenti a necessitate hypothetica vel absoluta) est dicenda omnino necessaria.

198. **Corollarium.** — Persuasio ergo in divinam revelationem et quidem intima potest considerari et debet in humana natura, sicut de facto habetur tanquam elementum et medium necessarium ad hoc ut homo vere tendat in finem suum, idest in Deum ipsumque consequatur. Hoc corollarium evidens est et maximi momenti.

199. **Obj. I.** - Sunt quidam homines qui licet non credant in divinam revelationem, tamen Deum esse non negant, honestam vitam ducunt et aliis nullum malum inferunt, imo vivunt aliis benefaciendo. Atqui hi repraehensione digni non sunt, ac proinde in Deum tendunt. Ergo homo sine persuasione in divinam revelationem in finem suum tendit.

Resp. 1.º Dato quod quidam sint qui vitam honestam ducunt aliis benefaciendo sine persuasione praedicta; tamen hi nonnisi paucissimas exceptiones constituere possunt, exceptiones autem legem et necessitatem legis supponunt et confirmant.

Resp. 2.º Vitae honestas et bonitas primo et per se attenditur per ordinem ad finem, qui nonnisi Deus esse potest respectu humanae naturae (cf. *phil.*, v. II, n. 234); ad Deum autem tendere non possumus nisi ipsemet Deus cognoscatur et cognoscantur officia religionis, quae ipsum Deum directe respiciunt (cf. *phil.*, v. II, n. 338), et nisi hujusmodi officia adimpleantur: oportet etiam passionibus inferioribus resistere, quae in praesenti statu gravissimae sunt et difficillime reprimuntur, viri autem de quibus est sermo officia religionis, aut nulla exercere scimus, aut si pauca privatim adimplent, non tamen adimplent omnia; sed etiam cultus quidam exterior omnino ad officia naturae pertinet. (cf. *Phil.*, v. II, n. 345). Praeterea certum est praedictos viros vehementes passionibus, quae hominibus communes sunt, sicut oportet reprimere et superare? Certum est eos referre gratias Deo de omnibus, quae ipsi obveniunt, et omnia sua in Deum ordinare sicut in finem? Et tamen haec omnia ad officium naturae pertinent; nam cum omne agens agat ex sua natura propter finem, ille qui delibe-

rate agit sicut est homo, oportet ut omnia quandoque in finem suum ordinet gratias Deo agendo. Recole quae hic supra retulimus ex Cotta apud Tullium. Unde dicimus quod ad honestatem vitae habendam non sufficit non nocere hominibus iisque benefacere, quamvis hoc honestum sit et laudabile, sed plura alia requiruntur idest officia religionis erga Deum, quae quidem praecipua sunt in vita humana: nam finis et ea, quae propinquius se habent ad finem, principaliora et magis necessaria sunt quam alia (cf. S. Th. 2. 2. q. 81, a 6, c).

200. **Obj. II.** — Hoc argumentum probat quod etiam vitium est humanae naturae necessarium.

Resp. Negando consequentiam et paritatem: nam vitium non confert per se loquendo utilitatem ad finem obtinendum, sed a fine avertit: e contra persuasio de qua loquimur confert summopere ad finem per se loquendo, nos autem loquimur de necessitate ad finem consequendum.

201. **Obj. III.** — Persuasio in divinam revelationem est fomentum polytheismi.

Resp. negando adsertum: non persuasio, sed persuasio vitiata, quae scilicet non refertur ad objectum verum, idest ad Deum unum et ad ea quae a Deo vere revelantur est fomentum polytheismi, nam polytheismus in ignorantia veri Dei fundamentum et fomentum habet.

202. **Conclusio II.** — *Divina revelatio veritatum ordinis naturalis est homini necessaria.*

Prob. 1.º Persuasio divinae revelationis est homini necessaria ad hoc ut homo tendat in finem media arripiendo ipsi fini proportionata et ut per ea finem consequatur. Ergo etiam id, quo ipsa persuasio innititur sicut fundamento, est homini necessarium. Atqui stabile fundamentum persuasionis in divinam

revelationem non potest esse nisi ipsa divina revelatio vera et realis. Ergo divina revelatio est necessaria homini. *Prob. minor:* Solidum et stabile fundamentum rei necessariae non potest esse aliquid falsum et phantasticum, sed *verum*: ergo ipsa *vera* divina revelatio, non autem phantastica et falsa, est verum, stabile et solidum fundamentum persuasionis in ipsam divinam revelationem.

2.º Ut genus humanum recte vivat secundum rationem, necesse est ut possit cognoscere firma certitudine officia erga seipsum, erga alios homines, erga societatem, sed praecipue ut cognoscat Deum et officia religionis erga ipsum et quidem eo ipso quo homo pervenit ad usum rationis, secus non potest vivere secundum rationem. Atqui homo sine divina revelatione non potest cognoscere officia erga Deum, erga homines, erga seipsum, et si aliqua possit cognoscere, haec tamen non sunt sufficientia ad recte vivendum. Ergo necessaria est divina revelatio ex parte hominis necessitate morali. *Major* patet: nam recte vivere pro homine est moraliter vivere, idest juxta officia erga seipsum, erga alios, et praecipue erga Deum, qui est ultimus finis ejus.

Prob. minor 1.º ex eo quod nonnisi paucis *cognitio Dei* inesset: ac proinde multo magis hoc dicendum est de cognitione officiorum erga Deum, ad quam habendam requiritur ut non solum Dei existentia cognoscatur, sed multa alia etiam de ipso: 2.º ex eo probatur quod *illis paucis* nonnisi post longum tempus talis cognitio proveniret. 3.º ex eo etiam probatur quod pluribus et gravissimis erroribus mixta esset Dei cognitio. Ex his tribus capitibus ita probat S. Thomas (c. g. l. I, c. IV):

« Sequerentur... tria inconvenientia si hujus veritas solummodo rationi inquirenda relinqueretur.

« *Unum est quod paucis hominibus Dei cognitio inesset.* A fructu enim studiosae inquisitionis, qui est veritatis inventio, plurimi impediuntur tribus de causis.

« Quidam siquidem impediuntur propter complexionis indispositionem, ex qua multi naturaliter sunt indispositi ad sciendum. Unde nullo studio ad hoc pertingere possent, ut summum gradum humanae cognitionis attingerent, qui in cognoscendo Deum consistit.

« Quidam vero impediuntur necessitate rei familiaris. Oportet enim esse inter homines aliquos qui temporalibus administrandis insistant, qui tantum tempus in otio contemplativae inquisitionis non possent expendere ut ad summum fastigium humanae inquisitionis pertingerent, scilicet Dei cognitionem.

« Quidam autem impediuntur pigritia. Ad cognitionem enim eorum quae de Deo ratio investigare potest, multa praecognoscere oportet, quum fere totius philosophiae consideratio ad Dei cognitionem ordinetur. Propter quod metaphysica quae circa divina versatur inter philosophiae partes ultima remanet addiscenda. Sic ergo nonnisi cum magno labore studii ad praedictae veritatis inquisitionem perveniri potest; quem quidem laborem pauci subire volunt pro amore scientiae, cujus tamen mentibus hominum naturalem Deus inseruit appetitum.

« *Secundum* inconveniens est quod illi qui ad praedictae veritatis cognitionem vel inventionem pervenirent vix *post longum tempus* pertingerent, 1.º tum propter hujusmodi veritatis profunditatem.

ad quam capiendam per viam rationis nonnisi post longum exercitium intellectus humanus idoneus invenitur; 2.º tum etiam propter multa quae praeexi-
guntur, ut dictum est, 3.º tum propter hoc quod tempore juventutis, dum diversis motibus passio-
num anima fluctuat, non est apta ad tam altae veritatis cognitionem, sed in quiescendo fit pru-
dens et sciens, ut dicitur in septimo physicorum (text. comm. 20). Remaneret igitur humanum genus, si sola rationis via ad Deum cognoscendum pateret, in maximis ignorantiae tenebris; quum Dei cognitio, quae homines maxime perfectos et bonos facit nonnisi quibusdam paucis, et his paucis etiam post temporis longitudinem proveniret.

« *Tertium* inconveniens est quod investigationi rationis humanae *plerumque falsitas admiscetur* propter debilitatem intellectus nostri in iudicando et phantasmatum permixtionem. Et ideo apud *multos* in dubitatione remanerent ea, quae sunt verissime etiam demonstrata dum vim demonstrationis ignorant, et praecipue quum videant a diversis, qui sapientes dicuntur, diversa doceri. Inter multa etiam vera quae demonstrantur, immiscetur aliquando aliquid falsum, quod non demonstratur sed aliqua probabili vel sophistica ratione asseritur, quae interdum demonstratio reputatur. » Et concludit: « Et ideo oportuit per viam fidei fixa certitudine ipsam veritatem de rebus divinis hominibus exhiberi. Salubriter ergo divina providit clementia ut ea etiam quae ratio investigari potest fide tenenda praeciperet, ut sic omnes de facili possent divinae cognitionis esse participes et absque dubitatione et errore ».

Haec omnia facto ipso comprobantur. Antiquis temporibus, leges iniquae omnino contra moralita-

tem vigeant: de superstitionibus populorum sileo, utpote omnibus notis; audiatur Eusebius, qui (lib. VI, *Præparationis evang.*, cap. X), refert varias leges gentium ex Bardesane Syro: « Apud Persas, inquit, lex erat qua non filias tantum aut sorores, sed ipsas quoque matres, secum matrimonio jungere licebat; apud Gelos cautum lege est uti mulieres terram colant, domos aedificent ac reliquis hujusmodi operibus vacent, immo quibuscum ipsae voluerint, impune consuescant. Ita nec reprehendi a viris, nec adulterae vocari solent quod omnes pariter et in similitum artium occupatione versentur et cum omnibus promiscue ac praesertim cum perigrinis conjungantur.... Apud Bactros mulieres usque adeo intemperantia laborant ut cum servis etiam atque peregrinis promiscue consuescant, nec ullam propterea virorum offensionem, aut reprehensionem extimescunt, utpote quibus ipsae prope dominantur.... In Parthia simul et Armenia vulgares quidam homicidae nonnunquam a iudicibus, interdum a coesorum propinquis morte puniuntur. Si quis vero aut uxorem aut fratrem liberis orbem, aut sororem innuptam aut filium occiderit, accusat nemo. *Hoc enim ut liceat certa populorum istorum lege cautum est...* Ab Euphrate fluvio ad Oceanum usque versus orientem, quibus vel homicidii vel furti crimen impingitur, non graviter admodum ac moleste ferunt. At quibus mascula Venus oblicitur, ii voluntaria saepe morte turpitudinis suspicionem ulciscuntur: cum apud *Græcos*, amores suos habere, ne *sapientibus* quidem ipsis probro detur. In eodem oriente quibus oblatum stuprum fuerit ii, comperta re, a fratribus aut parentibus, aut cognatis non occiduntur modo, sed etiam sepulchri honore spoliantur. Apud Gallos

autem adolescentes publice ac secure nubunt, nec turpe facinus cui patriae legis patrocinetur auctoritas arbitrantur... Medi omnes canibus quos ingenti alunt studio adhuc *spirantia* moribundorum corpora obiciunt... In Britannia plures viri uxorem unicam, in Partia virum unicum plures uxores habent. » Sed et aliud factum memorari non pigeat: In publico templo mulieres prostituiebantur apud gentiles. Et si quidem haec omnia apud rudes et insipientes tantum fuissent in usu et approbarentur, dolendum quidem de aberratione humanae mentis, at cum neque illi qui summi philosophi semper habiti sunt et nunc habentur horum non pauca approbaverint, dicendum est homini *omnino* necessariam fuisse divinam revelationem. Supra n. 192) retulimus quaedam quae antiqui summi etiam philosophi immoralia docebant: ipsi aeternitatem et improductionem materiae profitebantur, ignorantia crassa circa officia praecipue religionis laborabantes.

203. Quid possit ratio humana nostris temporibus. — Sed neque plura potest ratio humana sibi relicta nostris quam illis temporibus antiquis: huius adseritionis testimonium invictum sunt doctrinae quae his nostris diebus serpent, nam multi qui ut philosophi summi habentur easdem omnino absurditates docuerunt, quas docebant antiqui: ut de aliis sileam, Kant eam doctrinam subjectivisticam renovavit quam praedocuerat Melissus et Heraclitus, Hegel Haeraclitum sequens negavit principium contradictionis ex quo habetur et *ens* et *non ens bonum et malum esse unum et idem* (cf. supra n. 17 et seq.). Materialistae et positivistae doctrinam antiquorum sensistarum renovant, qui criterium moralitatis non nisi sensus admittebant:

et logice libertatem humanam negant, omnia ex quadam necessitate evenire affirmantes: ex quibus principiis omnis moralitas pessundatur. Insuper ipsimet inter se summopere dissentiunt, quod unus affirmat negatur ab alio. Vulgus autem eos reputat sapientes, qui studiis incumbunt, non enim distinguere potest veram a falsa sapientia. At illi qui studio incumbunt nomina philosophi et sapientis usurpantes multi sunt: hi oppositis septis addicti multas et maximas absurditates profitentur, ut veritates inconcussas. Absurdissima systemata quae nostris temporibus serpent memorare frustraneum puto, post examen quod supra de systematibus doctrinalibus, quae nunc vigent, institui: potest ne ratio humana plures absurditates amplecti? Sed quibus philosophis vulgus aures praebere debet? Mea igitur verba Lactantii faciam, quibus ipsemet philosophos ut ineptos ad veritatem inveniendam et ad edocendum populum impropere, et redarguit. « Innumerabilia sunt, ait, philosophorum dicta factaque quibus eorum insipientia redargui possit. Itaque quoniam cuncta enumerare non possumus, pauca suffecerint. Satis est intelligi, philosophos neque justitiae quam ignorabant, neque virtutis quam mentiuntur esse doctores. Quid enim doceant, qui suam saepe ignorantiam confitentur? Mitto Sacratem, cujus est nota sententia; Anaxagoras omnia circumfusa tenebris esse pronuntiat. Empedocles angustas ad inveniendam veritatem sensuum semitas esse, Democritus in profundo quodam puteo demersam veritatem jacere testatur, quam quia nusquam reperiunt, idcirco affirmant neminem adhuc extitisse sapientem. Quoniam igitur nulla est (apud Platonem Socrates dicit) humana sapientia, sequamur ergo divinam, Deoque

gratias agamus, qui eam nobis et revelavit et tradidit, ac nobis gratulemur quod veritatem ac sapientiam coelesti beneficio tenemus, quam tot ingeniis, tot aetatibus requisitam philosophiam nemo potuit invenire. »

204. Solvuntur difficultates. Obj. I. — Si divina revelatio esset tam ex parte Dei quam ex parte hominis conveniens aut a fortiori necessaria, Deus revelaret veritatem omnibus hominibus. Atqui Deus non revelat omnibus hominibus. Ergo neque conveniens est, neque multo minus necessaria divina revelatio.

Resp. Dist. maj. vel immediate vel mediate *conc.* Revelaret omnibus immediate *nego.*; et *contrad. min.*: non revelat omnibus immediate *conc.*; mediate *nego.* (cf. n. 177).

205. Obj. II. — Si divina revelatio est homini necessaria, sequitur 1.º quod sit homini debita, nam debitum est quod ipsa natura exigit et est ei necessarium, ut sit perfecta; 2.º quod omnino irrationabiliter Deus reliquerit hominem in maximis ignorantiae tenebris.

Resp. ad 1.^m negando sequelam, nam natura humani intellectus quantum est de se, proportionata est ad veritates naturales cognoscendas, cum habeat medium objectivum sub quo tales veritates continentur, quod quidem medium est ei connaturale, ac proinde est vi intellectus proportionatum; quod autem intellectus humanus non possit omnes veritates necessarias ordinis naturalis cognoscere est per accidens ex circumstantiis in quibus reperitur. Unde in forma respondeo: *distingo antec.*: si est necessaria necessitate physica, *conc.*; si est necessaria necessitate morali, *nego.*

Resp. 2.º Deus potuit homini subvenire alio modo quam per revelationem supernaturalem, puta per illustrationes.

Ad 2.^m respondeo Deum non reliquisse genus humanum in ignorantiae tenebris, cum dederit revelationem protoparenti, ut suo loco patebit, et per ipsum generi humano propagandam. Unde si homo in magnae ignorantiae tenebris, extitit, ex ejus culpa repetendum est. Insuper, si homo recte viveret ad normam legis naturalis secundum quod eam cognoscit, certe Deus aliquo modo provideret. Deus nulli deest, sed propter culpam in poenam quibusdam bonis hominem privat et etiam divina revelatione: « Hoc enim, ait Angelicus, ad divinam providentiam pertinet ut cuilibet provideat de necessariis ad salutem, dummodo ex parte ejus non impediatur. Si enim aliquis, *nutritus in sylvis*, ductum naturalis rationis sequeretur in appetitu boni et fuga mali, certissime est tenendum quod ei Deus vel per internam inspirationem revelaret ea quae sunt ad credendum necessaria, vel aliquem fidei praedicatorem ad eum dirigeret, sicut misit Petrum ad Cornelium. Act. X ». (*De verit.*, q. XIV, a. 11, ad 1.^m).

206. **Obj. III.** — Aut homo ea, quae necessaria sunt ad finem suum consequendum potest cognoscere per rationem naturalem, aut non potest, si potest; ergo non est necessaria divina revelatio; si autem non potest, tunc excusabilis est si legem naturae non observat. Ergo non est ei nociva carentia divinae revelationis.

Resp. 1.º Homo non potest moraliter loquendo per rationem naturalem cognoscere ea, quae necessaria sunt ad finem consequendum ut, probatum est; potest autem per aliquod medium e. g. per

revelationem, ac proinde cum per hoc medium possit ea cognoscere, ideo eorum ignorantia est ei nociva. — Hoc argumentum probat Deum revelationem dedisse, ut dicitur suo loco. Non enim est rationabile quod natura humana non habeat ea media, quae exiguntur ad finem suum consequendum (n. 195).

207. **Obj. IV.** — Revelatio veritatum ordinis naturalis quoad modum est supernaturalis. Atqui ea quae sunt supernaturalia non possunt demonstrari esse homini necessaria. Ergo revelatio divina, licet veritates ordinis naturalis respiciat, necessaria homini dici non potest.

Resp. Conc. maj. et distingo min. Si fiat sermo de necessitate absoluta, *conc.*, si fiat sermo de necessitate hypothetica, *nego*; et *nego conseq.* Supposito quod Deus hominem creaverit ex necessitate consequitur ipsum ordinasse ad finem naturae humanae consentaneum consequendum; et supposito quod media, quae naturaliter a nobis cognoscuntur homini a Deo collata, non sufficiant, recte concluditur esse necessarium aliud medium ab eis distinctum.

Hujusmodi autem medium oportet ut hominibus fiat notum. (Quomodo autem hominibus innotescat sive naturaliter sive supernaturaliter in praesenti non refert, potest enim praescindi; et *hoc nota*); cum igitur aliud medium praeter divinam revelationem hominibus non innotescat de facto datum ut suppletivum mediorum, quae de facto homini nota sunt (utrum certe vel incerte praescindimus in praesenti), logice sequitur et concluditur recte divinam revelationem esse hominibus necessariam, non tamen sequitur esse necessariam necessitate physica, neque absoluta, quasi scilicet ex intima natura hominis repetita, sed solum necessitate mo-

rali et hypothetica, quae repetitur ex circumstantiis exterioribus et impedimentis advenientibus, et ex eo quod Deus alia media naturalia, quae praeter tradita potuisset conferre, homini non contulit ad finem naturalem consequendum.

208. **Obj. V.** — Ea quae sunt ordinis supernaturalis per rationem naturalem cognosci non possunt. Ergo a fortiori non potest cognosci eorum necessitas. Ergo per rationem naturalem cognosci non potest necessitas divinae revelationis, licet sit sermo de necessitate morali et hypothetica.

Resp. dist. maj. Ea quae sunt ordinis supernaturalis in ratione efficientiae et causalitatis, *negō*; ea quae sunt ordinis supernaturalis in ratione cognoscibilitatis, *subdist.* in genere considerata quoad eorum existentiam *negō*, in specie, iterum *subdist.* intuitive et evidenter quasi ex principiis rationis naturaliter notis, *concl.*; non possunt cognosci ex iis quae sunt ordinis supernaturalis in ordine efficientiae et sunt veluti signa divinae virtutis; *subd.* iterum; si fiat sermo de *manifestatione* ipsa qua ducimur in cognitionem veritatum ordinis supernaturalis in Deo existentium, *negō*; si fiat sermo de iis quae sunt ordinis supernaturalis in ordine cognoscibilitatis ad naturam divinam intrinsece pertinentibus iterum *subd.* immediate, *transeat*, mediante manifestatione Dei, *negō* et *negō conseq.* Multa cognosci possunt ordinis supernaturalis in ratione efficientiae et causalitatis, c. g. miracula et prophetiae et quidem certissime, ut de facili patere potest et ut suo loco probabimus. Unde non est mirum si cognoscatur eorum necessitas non quidem absoluta quae nulla est, sed hypothetica, ex conditione scilicet in qua reperitur de facto humana natura. Unde et nos probavimus necessitatem hypotheticam (cf. n. 178).

209. **Obj. VI.** — Cum divina revelatio sit supernaturalis, si est homini necessaria ad finem suum consequendum, sequitur homini media connaturalia deesse ad finem sibi connaturalem obtinendum. Atqui hoc absurdum est adserere. Ergo divina revelatio non est homini necessaria.

Resp. dist. maj. Cum divina... sequitur homini media naturalia necessaria necessitate physica deesse *nego*; necessaria necessitate morali *concr.* Et *contrad. min., nego conseq.* Responsio patet ex dictis supra (n. 188 et 202) est enim res facti.

CAPUT IV.

De officio inquirendi

et suscipiendi divinam revelationem

210. **Quid nomine infidelitatis intelligatur.** — Qui non adsentit iis quae a Deo revelata sunt, infidelis dicitur. Non assentire autem iis quae divinitus revelata sunt contingere potest ex duobus; vel ex eo quod quis numquam audivit de divinitus revelatis; et talis dicitur infidelis *negative*. Aut ex eo quod licet aliquis audiverit de divinitus revelatis, non vult tamen iis assensum praebere, vel etiam quasi aspernans non vult audire, quae sint divinitus revelata; et talis dicitur infidelis *positive*. Uterque infidelis destituitur mediis necessariis ad suum ultimum finem consequendum. Tamen infidelitas negativa peccatum non est, si sit pure negativa; unde infideles negativi damnationem incurrunt propter alia peccata, sed non propter peccatum infidelitatis. Haec omnia praeclare S. Thomas ex

ponit (2-2, q. 10, a. 1): « Infidelitas dupliciter accipi potest: uno modo secundum puram negationem, ut dicatur infidelis ex hoc solo quod non habet fidem: Alio modo potest intelligi infidelitas secundum contrarietatem ad fidem; qua scilicet aliquis repugnat auditui fidei vel etiam contemnit ipsam secundum illud Isaiae 53. *Quis credidit auditui nostro?* Et in hoc proprie perficitur ratio infidelitatis. Et secundum hoc infidelitas est peccatum.

« Si autem accipiatur secundum negationem puram sicut in illis, qui nihil audierunt de fide, non habet rationem peccati, sed magis poenae, quia talis ignorantia divinorum ex peccato primi parentis consecuta est.

« Qui autem sic sunt infideles damnantur quidem propter alia peccata, quae sine fide remitti non possunt, non autem damnantur propter infidelitatis peccatum. Unde Dominus dicit (Joan. 15): *Si non renissem et locutus eis non fuisset, peccatum non haberent* ».

211. **Quaestio.** — Quaeritur ergo an infidelis teneatur quaerere et suscipere divinam revelationem, nempe inquirere ea quae a Deo revelata sunt et eis adsentire.

212. **Advertenda.** — Advertendum tamen est hanc quaestionem eos non respicere qui fortasse nihil sciunt de divina revelatione, vel si fortasse aliquid audierunt in genere sunt in impossibilitate morali divinam revelationem adinveniendi ut sunt e. g. multi Africani; sed respicit eos qui possunt pervenire in cognitionem eorum quae divinitus revelata sunt et possunt cognoscere aut cognoscunt motiva credibilitatis.

213. **Conclusio.** — *Infideli summum incumbit officium inquirendi divinam revelationem, imo*

homo tenetur ex stricto officio naturae suscipere divinam revelationem.

Prob. 1.^a pars. conclusionis; nempe: Infideli summum incumbit officium inquirendi divinam revelationem. Probavimus supra (n. 202) revelationem divinam esse homini necessariam ut suum ultimum finem consequatur, ita scilicet ut sine ipsa non possit ullo modo ipsum obtinere. Atqui homo strictissimo officio tenetur quaerere ea media, quae necessaria sunt ad finem suum consequendum. Ergo infidelis tenetur inquirere divinam revelationem.

2.º Cum Deus sit auctor nostrae naturae et habeat dominium inalienabile et absolutum super eam, potest ipsam naturam ad alium finem nobis naturaliter ignotum consequendum ordinare per media tali fini proportionata, ac proinde nobis ignota. Si ergo infidelis suspicari possit Deum revera hominem ad talem finem ordinasse, praecipue, si hoc a multis viris adseratur et retineatur ut certum, tenebitur ex stricto naturae officio inquirere an Deus revera taliter de sorte hominis disposuerit, sicut filius tenetur inquirere ea quae pater proficiscens in longinquum disposuerit de bono familiae omnia membra familiae concernente, praecipue si inter membra familiae adsit opinio de tali dispositione.

3.º Unusquisque ex stricto naturae officio tenetur periculum et dubium positivum, licet non certum, si adsint gravia motiva dubitandi, perditionis et mortis vitare. Atqui infidelis in periculo perditionis reperitur, cum plurimi et quidem probi et sapientes et insipientes adseverent sine fide hominem non posse consequi finem suum, in quo solo vita et salus reperitur. Ergo infidelis tenetur ex stricto

naturae officio inquirere ea quae sunt divinitus revelata.

Prob. 2.º pars.: Secunda pars sequitur ex dictis tanquam corollarium et quidem evidentissime: sed non absonum erit eam quibusdam aliis rationibus confirmare. Itaque:

Prob. 1.º: Homo quilibet tenetur ex stricto naturae officio Deo inhaerere sicut primo principio et ultimo fini. Atqui ille qui non suscipit divinam revelationem, supposito quod facta fuerit divina revelatio, non inhaeret Deo sicut primo principio et ultimo fini, sed potius a Deo elongatur. Nam homo Deo inhaeret per hoc quod Deum cognoscit et quidem recte cognoscit, ac praeterea per hoc quod ad ipsum ordinat omnes suas actiones; ille vero qui non suscipit divinam revelationem, neque Deum cognoscit recte (n. 202), neque proinde suas actiones ad ipsum ordinat sicut ordinandae sunt, nempe juxta rectam cognitionem. Ergo homo ex stricto naturae officio tenetur suscipere divinam revelationem.

2.º Ille qui in indigentia existens recusat auxilium patris, injuriam in ipsum committit, quae ad peccatum ingratitudinis revocatur, praecipue si obstinatus in sua indigentia velit persistere; neque ipsi patri copulari per dilectionem rectam potest; quia taliter agens videtur adspernari suum benefactorem. Atqui Deus comparatur ad homines sicut quidam pater qui magis eos diligit quam quilibet alius pater, imo in infinitum excedit amor ejus. Ergo quilibet homo tenetur ex stricto naturae officio suscipere divinam revelationem. Unde S. Thomas probat peccatum infidelitatis esse maximum omnium peccatorum quae contingunt in perversitate morum, ait enim: « Omne peccatum formaliter con-

sistit in aversione a Deo, ut supra dictum est (1-2 q. 71. a. q. 73. a. 3). Unde tanto aliquod peccatum est gravius quanto per ipsum homo magis a Deo separatur. Per infidelitatem autem maxime homo a Deo elongatur: quia nec veram Dei cognitionem habet. Per falsam autem cognitionem ipsius non appropinquat ei, sed magis ab eo elongatur: nec potest esse quod quantum ad quid Deum cognoscat, quia falsam cognitionem de eo habet: quia id quod ipse opinatur non est Deus. Unde manifestum est quod peccatum infidelitatis est majus omnibus peccatis, quae contingunt in perversitate morum ».

Confirmatur: Quamvis homo possit se subtrahere ab auctoritate patris sui aut alicujus principis, tamen non potest se subtrahere ab auctoritate Dei se eximendo ab officio tendendi in finem a Deo praestitutum. Ergo quamvis homo possit se eximere ab officio adimplendi ea quae disponit pater familias aut hic princeps; nunquam tamen licebit ei se eximere ab adimplendis iis quae Deus disponit, et revelat in ordine ad finem a Deo intentum consequendum.

214. Quaestio altera. — Nunc autem quaeritur an auctoritas civilis teneatur suscipere divinam revelationem, vel possit indifferenter se habere. Haec quaestio movetur, quia nonnulli distinguentes inter conscientiam privatam et publicam putant multa licere homini ratione conscientiae publicae, et ideo publice agendo, quae non licent ex conscientia privata, idest agendo privatim ut simplices cives. Igitur contra hos sequentem statuo conclusionem.

215. Conclusio. — *Auctoritas civilis tenetur ex maximo naturae officio suscipere divinam revelationem.*

Prob. 1.º Auctoritati civili summum incumbit officium procurandi et promovendi bonum societatis, nempe bonum commune civium, quod cum commune sit, dicitur etiam publicum; quia quod commune est publice innotescit. Ergo tenetur auctoritas civilis suscipere ea media quae sunt necessaria ad bonum commune civium promovendum et obtinendum. Atqui bonum commune civium est pax et ordo exterior, quod tamen bonum non potest esse per se intentum, tanquam ultimum, sed propter aliud bonum commune cui subordinatur, quod est bonum virtutis. Ad hoc enim hominem pace exteriori oportet frui, ut vivere possit secundum virtutem, quae est bonum hominis, inquantum est homo et distinguitur ab aliis. Cum ergo homo non possit recte vivere, nempe secundum virtutem sine revelatione divina, auctoritati civili summum incumbit officium suscipiendi et inculcandi divinam revelationem.

Confirmatur facta argumentatio: Societas civilis tenetur strictissime suscipere et inculcare civibus ea bona, quae maxime conferunt ad bonum multitudinis, quae dirigitur et gubernatur ab ipsa auctoritate civili; et praecipue si talia bona sint necessaria ipsi multitudini. Atqui divina revelatio maxime confert ad bonum multitudinis quae ab auctoritate civili dirigitur et gubernatur, imo est necessaria multitudinis bono obtinendo, cum multitudinis bonum in eo consistat ut recte se habeat per cognitionem et virtutem ad Deum, qui est finis etiam ipsius multitudinis; nam omnes homines a Deo sunt et in Deum tendunt, et simul uniuntur in societate ut finem suum consequantur. Ergo auctoritati civili summum incumbit officium suscipiendi divinam revelationem.

2.º Non minus subiicitur Deo auctoritas civilis quam subiiciatur ipse homo individuus. Nam sicut homo individuus a Deo est omnino, ita et auctoritas civilis quaecumque; quidquid enim in natura concipitur a Deo derivatur per participationem, cum per essentiam non possit esse nisi unum. Insuper Deus cum possit quemlibet hominem privare existentia quam habet, potest etiam ipsum privare aliis bonis, quae sunt praeter existentiam, praecipue si talia bona non habeant necessariam connexionem cum ipsa hominis natura, sicut est auctoritas, non enim homo vi suae naturae dominus aliorum constituitur aut iudex etc. ac proinde auctoritas humana omnino subiicitur auctoritati divinae, sicut et ipse individuus singularis ipsi Deo. Atqui ex eo quod homo individuus Deo omnino subiicitur, tenetur suscipere divinam revelationem (n. praec.). Ergo idem dicendum est de auctoritate civili, imo multo fortius dicendum est de auctoritate civili, cujus est providere de bono communi hominum in ordine ad Deum; officium enim majus aut minus ex majori vel minori bono procurando attenditur. Bonum autem gentium, ut ait S. Thomas (De regim. Princip.) referens et approbans dictum philosophi, *est divinius et melius quam bonum particulare*.

3.º Homo quilibet, ac proinde ipsa multitudo, non solum habet officium strictissimum arripiendi media, quae necessaria sunt ad suum finem consequendum, inter quae media reperitur maxime divina revelatio, sed etiam habet jus et quidem inalienabile, cui cedere non potest neque debet, quod quidem jus est ratio fundamentalis societatis. Atqui auctoritas civilis tenetur ex strictissimo naturae officio jura civium defendere, praecipue ea quae

ipsam naturam humanam respiciunt, et acceptare ea sine quibus jura ipsa laesa manent. Cum ergo divina revelatio sit medium necessarium ad finem hominis consequendum, et ideo homo, imo ipsa multitudo jus inalienabile ad ipsum habeat, auctoritas civilis tenetur non solum acceptare divinam revelationem, sed etiam eam defendere, quatenus opus est, et praecavere ne ab impiis hominibus corrumpatur.

Dices. Si ita est, auctoritas civilis constituitur iudex divinae revelationis. Ac proinde ad ipsam spectabit determinare ea quae divinitus revelata sunt.

Resp.: *negando consequentiam;* Nam hoc verum esset si praeter auctoritatem civilem, nulla alia esset auctoritas divinitus instituta, cui incumberet officium judicandi et decernendi ea quae divinitus revelata sunt, vel quae ad ipsam divinam revelationem pertinent. At si admittatur, ut admittenda vere est, et suo loco probabitur, societas talis, nullo modo sequitur illatio deducta. De caetero concedimus auctoritati civili aliquod iudicium convenire posse circa revelationem divinam, subordinatum tamen iudicio auctoritatis religiosae divinitus institutae; sicut etiam individuo particulari conceditur. Nam cum homo sit animal rationale et auctoritas civilis in homine resideat, oportet certe ut iudicet quid sit agendum vel non agendum, quid sit admittendum vel non admittendum, non tamen solo lumine naturali rationis ductus, sed per lumen fidei, et quidem sub directione infallibili societatis religiosae divinitus institutae a qua recedere nullo modo fas est.

Prob. 4.º ex natura legum. Nam lex definitur ordinatio rationis ab eo qui curam habet communis in bonum commune promulgata. Necesse

est ergo ut auctoritas alicujus societatis condat leges in bonum commune obtinendum, quod proinde habet rationem finis. Finis autem humanae naturae sive bonum commune non dependet ab arbitrio auctoritatis civilis, sed ab auctore naturae fixum est, ad quem proinde pertinet determinare et declarare media necessaria ad talem finem consequendum, ac proinde statuere leges, quas ipse aut naturae inseruit, aut per revelationem hominibus manifestat. Quas leges oportet ut supponat civilis auctoritas tanquam fundamenta societatis, sicut et ipsam naturam hominis supponit et auctorem naturam condentem, et modum et ordinem in finem imponentem. Unde ad auctoritatem civilem non pertinet neque judicare de bonitate vel aptitudine harum legum, neque multo minus aliquid contra ipsas statuere, sed se subiicere tenetur omnino, sicut ipsam naturam humanam totaliter subjectam esse oportet. Atqui per divinam revelationem leges a Deo statutae hominibus manifestantur. Ergo auctoritas civilis tenetur suscipere divinam revelationem, et quidem ab ea societate quam Deus depositariam veritatum revelatarum forte constituit; cui societati proinde etiam subiicitur auctoritas civilis, nam ad talem societatem pertinet judicare de mediis quae ducunt in finem peculiarem ad quem Deus hominem ordinavit.

216. **Obi I.** — Ex hoc sequitur 1.º quod auctoritas civilis debeat compellere ad fidem infideles, et 2.º quod non possit eos tolerare. Quod absurdum est.

Resp. Negando utramque illationem. Auctoritas civilis potest tolerare malum ne impediatur majus bonum, aut ad scandala vel dissidia vitanda. Non tamen licitum est ei malum approbare. Quoad primum

haec docet Angelicus: « Infidelium quidam sunt qui numquam susceperunt fidem, sicut gentiles et Iudaei: et tales nullo modo sunt ad fidem compellendi ut ipsi credant; quia credere voluntatis est: sunt tamen compellendi a fidelibus, si adsit facultas, ut fidem non impediant vel blasphemias vel malis persuasionibus, vel etiam apertis persecutionibus... Alii vero sunt infideles qui quandoque fidem susceperunt et eam profitentur, sicut haeretici et quicumque apostatae. Et tales sunt etiam corporaliter compellendi ut impleant quod promiserunt et teneant quod semel susceperunt ». (2-2. q. 10. a. 8).

Quoad secundum vero ipsemet Angelicus (loc. cit. a. 11) de omnibus infidelibus indiscriminim loquens haec docet: « Humanum regimen derivatur a divino regimine et ipsum debet imitari. Deus autem, quamvis sit omnipotens et summe bonus, permittit tamen aliqua mala fieri in universo, quae prohibere posset, ne eis sublatis maiora bona tollerentur vel etiam pejora mala sequerentur. Sic ergo et in regimine humano illi qui praesunt recte aliqua mala tolerant, ne aliqua bona impediantur vel etiam ne aliqua mala pejora incurrantur »; et concludit: « Sic ergo quamvis infideles in suis ritibus peccent, tolerari possunt vel propter aliquod bonum quod ex eis provenit, vel propter aliquod malum quod vitatur ». Non tamen approbari possunt ab auctoritate civili secus approbarentur errores et mala, quod absurdum omnino est.

217. Obj. II. — Ad auctoritatem civilem pertinent non solum fideles nempe qui susceperunt divinam revelationem, sed etiam infideles qui scilicet revelationem divinam non suscepere, neque possunt cogi ad eam suscipiendam. Atqui societas

indifferenter se habere debet ad sua membra omnia, idest ad omnes cives dirigendos. Ergo societati civili non incumbit officium suscipiendi divinam revelationem, sed potius incumbit ei officium se habendi indifferenter ne suos cives offendat.

Resp. Dist. maj. Ad societatem civilem pertinent etiam qui non susceperunt divinam revelationem, neque possunt cogi ad eam suscipiendam; et tamen ex stricto naturae officio tenentur eam suscipere, quia etiam ipsi ea indigent ad finem consequendum, *conc.*; et non tenentur eam suscipere quasi ea non indigentes, *nego. Dist. etiam. min.* Auctoritas civilis indifferenter se habere debet ad omnia membra quatenus scilicet omnibus indiscriminatum praebere seu exhibere debet ea quae sunt omnibus necessaria, *conc.*, quantum ad modum exhibendi, vel quantum ad exhibenda ea, quae quibusdam sunt necessaria, aliis vero non sunt necessaria, *nego*; et *nego consequ.* Si non omnibus hominibus, sed quibusdam tantum incumberet officium suscipiendi divinam revelationem, quasi non omnes homines ea indigerent, tunc certe eo ipso quo societas civilis se extenderet ad eos qui indigerent et ad eos qui non indigerent seu ad eos qui non tenerentur suscipere divinam revelationem, fortasse posset praescindere a revelatione suscipienda, praecipue quia ille in quo residet auctoritas fortasse non indigeret; sed eo ipso quo omnes homines revelatione divina indigent et tenentur eam suscipere, uti probavimus, non potest ipsa auctoritas a tali officio exonerari. Praeterea etiam in casu quo non omnes indigerent divina revelatione et non tenerentur eam suscipere; semper auctoritati civili incumberet officium defendendi illos qui ea indigerent, neque posset permittere ne alii ipsos violarent aut eis vim inferrent: imo

etiam media teneretur si posset, procurare quae cives in illa hypothese per seipsos procurare non possent. — Ipsi auctoritati civili incumbit officium divinam revelationem suscipiendi etiam ea ratione, ut scilicet hujusmodi medium omnibus hominibus necessarium facilius ab infidelibus suscipiatur.

CAPUT V.

De mediis quibus certitudo divinae revelationis haberi potest

218. **Ratio capitis.** — Si divina revelatio nedum possibilis, sed conveniens et etiam necessaria est homini, merito de ejus existentia inquiri potest. Sed quia existentia alicujus rei admitti non debet nisi ex aliquo motivo, ideo de motivis vi quorum divina revelatio innotescit prius disserendum est. Haec motiva dici possunt etiam criteria sive notae revelationis, vel media quibus certitudo divinae revelationis habetur. His enim statutis, invenire divinam revelationem facile erit, et valde « rationale obsequium nostrum » reddetur. E contra nisi haec criteria habeantur de divina revelatione homo incertus erit. Unde Pius Papa IX ait: « Humana quidem ratio, ne in tanti momenti negotio decipiat et erret, divinae revelationis factum diligenter inquirat oportet, ut certo sibi constet Deum esse locutum, ac eidem, quemadmodum sapientissime docet Apostolus rationale obsequium exhibeat ». Sed quatenus sunt media quibus possit scire certo Deum esse locutum?

219. Variæ sententiæ adsignantes media seu motiva revelationis divinæ. — A quibusdam ex protestantibus non aliud medium sive motivum divinæ revelationis adsignatur, quam ipsa divina revelatio, quæ per se immediate juxta eos, hominibus manifestatur; alii adsignant solummodo instinctum quemdam, quo quis ad iis quæ sunt divinitus revelata adsentendum inclinatur sive impellitur.

Quidam ex rationalistis qui saltem nomine divinam revelationem admittunt, adsignant tanquam medium sive criterium divinæ revelationis conformitatem eorum, quæ ut revelata amplectenda sunt, cum principiis rationis.

220. Prædictæ sententiæ refelluntur. — Sed hæc media omnino insufficientia sunt, licet enim et instinctus quidam sive inclinatio ad credendum et quidem a Deo proveniens, sit admittenda, et insuper licet ea quæ divinitus sunt revelata conformia, idest non contraria rationi esse oporteat, tamen hæc duo sive singillatim sive conjunctim accipiantur, non possunt nos ducere in cognitionem revelationis divinæ, sed alia media admittenda sunt: Nam divina revelatio in se non est evidens, instinctus autem internus non est de se determinatus ad has vel illas veritates, neque homo certificatur ordinarie loquendo an talis instinctus sit a Deo vel ab Angelo tenebrarum in angelum lucis transformato, vel a propria natura. Neque ex eo quod veritates rationi non opponuntur sequitur ea divinitus esse revelatas, neque insuper quilibet homo potest discernere an aliqua veritas revelata sit nec ne contraria rationi; imo si de mysteriis fiat sermo, valde periculosum est tale judicium adsumere etiam doctissimo philosopho. Contra primam sententiam

afferri possunt verba Apostoli ad Rom. dicentis: *Omnis enim qui invocaverit nomen Domini salvus erit; quomodo invocabunt in quem non crediderunt?* (Rom. X, 13, 14 etc.) et concludit: *ergo fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi*. Unde Sapienter Angelicus (Rom. 10, v. 13-14 etc.) haec docet: « Ad fidem duo requiruntur, quorum unum est *cordis inclinatio* ad credendum, et hoc non est ex auditu, sed ex dono gratiae; aliud autem est determinatio de credibili, et istud est *ex auditu*. Et ideo Cornelius qui habebat cor inclinatum ad credendum necesse habuit ut ad eum mitteretur Petrus qui sibi determinaret quid esset credendum ». Et per hoc excludit S. Doctor errorem protestantium. Et Contra Gentes (lib. III, c. 154) ait: « Quia sermo propositus confirmatione indiget ad hoc quod recipiatur nisi sit per se manifestus, ea autem quae sunt fidei sunt humanae rationi immanifesta, necessarium fuit aliquid adhiberi quo confirmaretur sermo praedicantium fidem. Non autem confirmari poterat per aliqua *principia rationis per modum demonstrationis, quum ea quae sunt fidei rationem excedant*. Oportuit igitur aliquibus indiciis confirmari praedicantium sermonem quibus manifeste ostenderetur huiusmodi sermonem processisse a Deo ». Per haec verba praedictos errores Angelicus excludit.

221. **Criteria externa divinae revelationis.** —

Criteria externa divinae revelationis quaedam sunt negativa, quaedam positiva; et utraque quaedam intrinseca doctrinae quae revelata est, quaedam extrinseca. Criteria negativa ea sunt ex quibus cognoscitur aliquam doctrinam, quae fortasse revelata dicitur, non esse divinitus revelatam. Criteria vero positiva ea dicuntur, quibus dignoscitur doctrinam

aliquam esse revelatam divinitus. Criteria positiva dicuntur confirmantia vel confirmativa.

Criteria intrinseca ea dicuntur quae ex ipsa doctrinae natura desumuntur, extrinseca vero ex modo propagandi vel ex effectibus, videlicet ex propagatione aut ex modo propagationis talis doctrinae revelatae et praedicatae, vel ex veracitate personae praedicantis, vel ex effectibus propriis divinae virtutis.

222. Criteria negativa intrinseca adsignantur, quibus dignoscitur doctrinam aliquam non esse divinitus revelatam. — Cum doctrina divinitus revelata in scientia Dei contineatur, et cum Deus neque falli, neque fallere possit, utpote prima essentialis veritas, prima et essentialis bonitas; hinc sequitur quod 1.º ea doctrina non est retinenda ut divinitus revelata in qua aliquid evidenter rationi repugnans continetur. 2.º Cum veritas veritati non opponatur, ea doctrina non est censenda a Deo revelata quae sibi cohaerens non est, opposita continens. 3.º Ea doctrina non est revelata quae moralitati opponitur.

223. Criteria negativa extrinseca ex effectibus propagationis doctrinae, aut ex modo. — Divina revelatio ad hoc ordinatur ut homo Deo jungatur ei adherendo ut primo principio et ultimo fini. Igitur si ex doctrina, quae divinitus revelata dicitur, homines ab officiis erga Deum retrahantur, si inducantur ad laedenda officia erga proximum et erga seipsos, huiusmodi doctrinam a Deo non esse manifestum erit. 2.º Etiam ex modo propagationis potest cognosci doctrinam aliquam non esse a Deo, nam si oporteat ut vi aut dolo propagetur, signum est talem doctrinam non esse divinitus revelatam. Unde in Deuteron. (VIII, 1, 3) dicitur: *Si surrexerit*

in medio tui prophetae aut qui somnium ridisse se dicat et praedixerit signum atque portentum; et erent quod locutus est et dixerit tibi: Eamus et sequamur Deos alienos, quos ignoras et seruiamus eis, non audies verba prophetiae illius aut somniatoris. Et Dominus Jesus (Matth., VII, 15-17): Attendite a falsis prophetis qui veniunt ad vos in vestimentis orium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces; a fructibus eorum cognoscetis eos. Nunquid colligunt de spinis uvas aut de tribulis ficus? Sic omnis arbor bona fructus bonos facit et mala autem arbor malos fructus facit.

224. Criteria positiva intrinseca. — Sublimitas et harmonia doctrinae, pulchritudo et sanctitas, criterium positivum intrinsecum constituunt originis divinae. Necesse tamen est ut haec omnia in gradu eminenti reperiantur. Aliqua enim sublimitas, harmonia, pulchritudo et etiam sanctitas in quibusdam dictis aut doctrinis philosophorum licet reperiri possint, non tamen sublimitas, harmonia, pulchritudo, sanctitas in gradu eximio. Certe difficile est determinare gradum requisitum ut possit doctrina aliqua pronuciari divinitus revelata, imo si sublimitas doctrinae mysteria contineat, non videtur sufficiens ad movendum philosophum infidelem ut eam revelatam censeat; ac proinde non poterit ei deservire tanquam criterium movens, sed optime omnes illae qualitates recensitae poterunt deservire ad confirmandum fidelem qui jam talem doctrinam ut revelatam amplexus est; et insuper poterit etiam philosopho cristiano deservire ad redarguendos sapientes illos qui eam impugnare conantur.

225. Criteria positiva extrinseca ex qualitate praedicantis doctrinam revelatam. — Non est sermo in praesenti de quocumque praedicatore,

sed de praedicatore divinitus inspirato, qui proinde affirmat doctrinam quam praedicat divinam habere originem.

Porro si homo qui est praeditus veracitate, prudentia et discretione rationis, est sufficiens testimonium eorum quae in mundo contingunt et quae expertus est, quare non poterit idem ipse homo esse testimonium revelationis divinae quam certissimus est a Deo recipisse? Supponamus talem virum qui non solum conditionibus ordinarie requisitis praeditus sit, sed etiam specialibus quae ordinarie non sunt, videlicet non solum veracitate, prudentia et discretione; sed etiam supponamus ipsum morum honestate esse refertum et quidem non ordinaria, zelo gloriae Dei esse valde incensum, magna caritate in proximos, tali tantaque fortitudine polleere, ut omnia toleret, labores, aerumnas, verbera, irrisiones, carceres, uno verbo omnia adversantia, ita ut etiam ad effundendum sanguinem sit paratus pro doctrina quam praedicat et quam dicit esse divinitus revelatam, procul dubio tali testimonio ad quiescendum erit. Quis enim sanae mentis non videt ad sensum mentis his gravissimis motivis immixtum esse omnino rationabilem? Etiam si ergo concedatur fortasse non esse ad sentiendum viro veraci, prudenti, discreto, qui affirmet doctrinam quam praedicat esse sibi a Deo revelatam, tamen si aliis etiam characteribus quos enumeravimus praeditus sit, omnino acquiescendum erit.

226. Criterium positivum extrinsecum ex effectu praedicationis doctrinae. - Si multitudo hominum non solum rudium sed etiam sapientissimorum vi praedicationis doctrinae, quae ut revelata proponitur, ab erroribus ad veritatem, a vitiis et quidem etiam gravissimis retrahantur et ad virtuosam

vitam agendam inducantur, et ad honores, ad comoda et alia temporalia aspernenda, ita ut homines rerum spiritualium contenti vivant, attentis passionibus, quae propter corruptionem naturae hominibus insunt et quibus est bellum jugiter inferendum, ut vita virtuose agatur, certe hoc sufficiens testimonium criteriumque erit divinae originis doctrinae praedicatae. — Nunc dicemus de motivis credibilitatis positivis extrinsecis, quae sunt effectus solius divinae virtutis, nempe de miraculis et de prophetiis.

CAPUT VI.

De miraculis quatenus sunt media confirmativa divinae revelationis

227. Rationalistae. — Quidam rationalistae concedere videntur possibilitatem miraculi, sed tamen adseverant ea non posse esse motivum sive criterium sufficiens ad certificandum an doctrina aliqua sit revelata divinitus; nam licet miracula fortasse facta fuerint, ajunt ipsi, tamen nos nullam certitudinem historicam de iis habere possumus quoad eorum existentiam.

Insuper posset aliquis abuti gratia miraculorum ad confirmandum mendacium, eo modo quo malus sacerdos potest abuti potestate consecrandi ad malum finem. De caetero Deum posse conferre imo de facto contulisse gratiam patrandi miracula etiam malis hominibus docet S. Thomas et cum eo communiter theologi; illa enim est gratia gratis data quae stare potest sine caritate. Igitur contra rationalistas sequenti conclusione respondetur.

228. Conclusio — *Supposita certitudine quod aliquod miraculum factum fuerit ad confirmandum aliquam doctrinam esse divinitus revelatam, de revelatione talis doctrinae dubitari non potest.*

Prob. Si fieret miraculum ad testificandum aliquam doctrinam esse divinitus revelatam, quae non esset revelata, Deus testificaretur falsum. Atqui absurdum est et rationi omnino repugnans Deum testificari falsum, sive esse testimonium falsitatis. Ergo si fiat miraculum ad testificandum aliquam doctrinam esse divinitus revelatam dubitari non potest de revelatione divina talis doctrinae. *Major patet.* Cum enim miraculum non possit fieri nisi a Deo, licet fiat per hominem, si fieret ad testificandam doctrinam ut revelatam divinitus, quae tamen non est revelata fieret ad testificandum falsum; sed non fit nisi a Deo, ergo a Deo fieret ad testificandum falsum. Neque dicas posse hominem, per quem fieret miraculum, intendere testificare falsum; nam cum talis homo non propria virtute confirmaret, sed recurrendo ad Deum, eo ipso, quo Deus tali homini praesto esset suo opere miraculoso, falsum confirmaret sua divina auctoritate et quasi sigillo signaret. *Minor* de facili etiam probatur: Nam cum Deus sit prima veritas et essentialis bonitas, ac proinde ipsa sanctitas mentiri non potest, et multo minus confirmare sua auctoritate mendacium. Potest ne summa, infinita et essentialis veracitas mentiri?

Confirmatur 1.º Veracitati repugnat mendacium, ergo quo major est veracitas tanto magis repugnat mendacium; ergo summae et infinitae veracitati qualis est Deus summe repugnat mendacium. Merito ergo Angelicus (2-2, q. V, a. 2 c.) ait: « Si aliquis propheta praeuuntiaret in sermone Domini aliquid futurum et adhiberet signum mortuum su-

scitando, ex hoc signo convinceretur intellectus vidētis ut cognosceret manifeste hoc dici a Deo qui non mentitur ». Et quodl. 2, a 6 ad 4, dicit: « Contingere non potest quod aliquis falsam doctrinam annuncians vera miracula faciat, quae nisi virtute divina fieri non possunt; sic enim Deus esset falsitatis testis, quod est impossibile ».

Confirmatur 2.º facta argumentatio: Deus manifestat suam doctrinam per homines qui sunt Dei instrumenta; non autem de facili discernuntur esse Dei instrumenta, sed ad hoc requiritur aliquod signum, sicut litterae regis nisi signentur sigillo, non de facili discernuntur, ac proinde neque recipiuntur, sed si regio sigillo sint obsignatae, ab omnibus recipiuntur; et etiam securius reciperentur, si sigillum regium talis esset naturae ut omnino impossibile foret illud falsari. Signum autem Dei quod tenet locum regii sigilli quod nullo modo potest falsari, est miraculum; non enim potest fieri nisi virtute divina (n. 142), ac proinde doctrina, quae tali sigillo divino obsignatur ad ejus originem divinam adstruendam, omnino ut divinitus revelata est retinenda. Ad rem ipsemet S. Doctor (3 p. q. 43, a. 1): « Quia quae sunt fidei humanam rationem excedunt non possunt per rationes humanas probari, sed oportet quod probentur per argumentum divinae virtutis; et dum aliquis facit opera, quae solus Deus facere potest, credantur ea quae dicuntur esse a Deo; sicut cum aliquis defert litteras annulo regis obsignatas, creditur ex voluntate regis processisse quod in illis continetur ».

Confirmatur 3.º: Nulla honesta et sancta persona praecipue in dignitate constituta, et praecipue circa ea quae sunt hominibus subditis necessaria, permittit, si impedire potest, ut quis abutatur sigillo

ipsius ad confirmandum falsum, et multo minus ad id positive operatur. Atqui Deus summa honestate et sanctitate praeditus est, et miracula sunt propria opera ejus quasi ejus distinctivum et quasi proprium ejus sigillum vel signum. Ergo omnino repugnat quod Deus operetur miraculum, et simul permittat ut quis eo abutatur ad confirmandum falsum, praecipue circa fidem, quae homini omnino necessaria est ad salutem.

3.º Aliud argumentum desumi potest ex consensione humani generis, idest ex naturae sensu communi, quo homo naturaliter inclinatur et quasi cogitur ad concedendam miraculo vim confirmativam in ordinem ad veritatem, quae per miraculum confirmatur ab aliquo. Unde in qualibet religione homines ad miracula recurrunt ut ejus divinam originem et veritatem adstruant, licet opera falsae religionis vera miracula non fuerint, sed mentita opera vel quaedam opera mira ope daemonum facta. « Non enim ait, S. Augustinus, se aliter colendos esse persuaserunt (*daemones*) nisi mirabilium operum effectibus, quorum et historia gentium testis est, quarum dii se ostentare mirabiles, potius quam utiles ostendere potuerunt » (De civ. Dei, lib. X, cap. XVIII).

229. **Quaestio.** — Nunc movetur quaestio, an scilicet certo constare possit miracula fieri vel fuisse facta. Sed adverte hanc quaestionem quoad secundam partem posse proponi sub duplici aspectu: 1.º quaeri potest an certo constare possit aliqua miracula in genere patrata fuisse, quin determinetur quaenam fuerint hujusmodi miracula; 2.º quaeri potest an certo constare possit hoc vel illud miraculum fuisse patratum. Hae duae quaestiones distant summopere, ita scilicet ut certitudo possit

haberi de prima, quin habeatur certitudo de secunda. Circa facta contingentia quaelibet, potest haberi certitudo in genere vel in specie, quin habeatur certitudo quoad singula determinate, e. g. potest haberi certitudo et quidem firmissima quod aliqui homines, iter nunc conficiant, licet incertus sit quinam sint hujusmodi homines: item quosdam arbores producturos fructus, vel etiam produxisse; vel quosdam homines crastina die certe esse morituros etc.

230. Conclusio I. — *Potest haberi certitudo aliqua miracula in genere fieri et fuisse patrata sine ulla dubitatione si fiant et fuerint facta.*

Prob. Potest haberi certitudo de factis contingentibus sensibilibus in genere vel in specie consideratis sine ulla dubitatione ex hoc ipso quod sub sensibus unius vel plurium cadere possunt, sive hujusmodi facta acciderint temporibus praeteritis, sive praesentibus accidant, sive futuris. Atqui miracula quam plurima sunt facta contingentia, quae sub sensibus cadere possunt, non quidem unius hominis solum, sed etiam plurium (n. 126 et seq.) Ergo miracula in genere spectata, facta vel patrata fuisse sciri potest. *Prob. maj.* Nam hujusmodi facta possunt non solum ab uno, sed a pluribus videri dum contingunt; quod autem ab uno vel pluribus videtur, certo cognosci potest; insuper quamvis aliquod factum in sua particularitate ab uno duntaxat teste dubiae fidei narratum, *per se loquendo* ex hoc quod ab uno teste tantum narratur non possit dici certum certitudine absoluta, tamen si plura facta contingentia sensibilia contigisse a pluribus morum honestate praeditis narrentur, ut ab eis visa propriis oculis, licet distincta et diversa, omnino certa dicenda sunt praecipue in genere considerata. Imo

in rebus historicis neque ipsa honestas narrantium examinatur saepissime, vel de valde mediocri honestate saepe contenti sumus. — Unde quis tam stultus est ut non firma certitudine teneat homines non solum nunc, sed etiam praeteritis temporibus Romam aut Parisios perrexisse? Romanos bella cum hostibus gessisse, quandoque, imo et saepe vicisse?

231. Conclusio. II. — *Certitudine physicae aequivalente aut etiam majore constare potest quaedam, imo plura miracula in genere considerata fuisse patrata.*

Adverte quod in praesenti hypothetice loquimur, non enim supponimus in quaestione miracula fuisse patrata; hoc enim suo loco discutietur.

Prob. Quamvis facta contingentia sensibilia, quae temporibus praeteritis acciderunt, si in sua singularitate determinate considerentur, ab uno teste vel duobus serio narrata nonnisi certitudine morali gaudere possint, tamen si in genere spectentur, et plura, imo multa accidisse narrentur majore certitudine quam illa quae moralis communiter appellatur gaudere, si a multis testibus narrentur dicendum est, quae etiam aequivalens et etiam major physica optimo jure dici poterit; in hujusmodi enim omnibus narrationibus collectim sumptis posse esse falsum omnino absurdum est; imo est contra ipsam naturam humanam et sensum communem tot testes de mendacio aut allucinatione accusare. Atqui miracula ex hoc ipso quod possibile ipsi Deo sunt, a Deo fieri possunt, et quidem multa et quocumque tempore. Ergo si hujusmodi facta a pluribus testibus narrentur facta fuisse, praecipue si ab eis dicatur *se ea vidisse*, et quidem non solum a pluribus testibus unius saeculi sed plurium saeculorum

omnimoda certitudine physicae aequivalente et etiam majore constare poterunt.

Confirmatur 1.º Quo plures inducuntur testes tanto major habetur certitudo; praecipue si hujusmodi testes graves sint, idest pii, docti a mendacio et fallacia alieni; ita ut maxima certitudo haberi possit circa facta contingentia de quibus habetur testificatio. Atqui plurimi et quidem pii, docti, ab omni mendacio et fallacia alieni possunt esse testes, qui narrent facta seu opera miraculosa, quae a Deo fieri possunt in quocunque tempore, sive praesenti, sive praeterito. Ergo constare omnimoda certitudine potest quod quaedam miracula vere facta fuerint.

Confirmatur 2.º Neque obstare potest huic certitudini gignendae certitudo physica quae a nobis habetur circa leges naturae sensibilis, nam hujusmodi leges nobis constare non possunt nisi ex factis contingentibus quae aut nos, aut alii experti sunt a quorum narratione accepimus. Proinde certitudo legum physicarum nonnisi certitudine experimentalis innititur aut nostra, aut (quod saepius contingit) alterius personae narrantis. Insuper etiam de factis quae exceptiones sunt illarum legum nobis vere constare potest: et omnino stultus et insipiens haberetur ille qui nullam exceptionem sive in genere, sive in specie esse contenderet in legibus multis naturalibus, si exceptiones a fide dignis accidisse narrentur. Ergo similiter omnino stultus est ille et absurdus, qui negat miracula vere patrata fuisse vel de iis dubitat, si haec fuisse patrata et praecipue, si haec se vidisse aliquis fide dignus serio adserat; et multo magis si plurimi id narrent: praecipue si fide dignissimi sint, et multo magis adhuc, si a multis etiam piis adseratur, qui

pro aris et focis propugnent mendacium prolatum ob quem cumque finem etiam optimum, esse prævum, turpe et damnabile.

Confirmatur 3.º Natura humana talis est ut homo in narrandis iis quae acciderunt, si vires naturae excedere videantur, sit magis cautus quam in narrandis iis quae communiter accidunt, et ideo facilius contingit hominem mentiri et narrare falsum in iis, quae obvia et ordinaria sunt, quam circa ea, quae admirationem inducunt: ergo quanto magis facta, quae narrantur nata sunt admirationem inducere tanto rarius homines mentiuntur, aut falluntur (loquimur proportionabiliter). Atqui miracula sunt talis naturae ut omnino admirationem inducant et extraordinaria sint et incredibilia esse videantur. Ergo omnino absurdum est quod, si homines haec accidisse serio narrent et quidem multi et pii et multa, haec sint ordinarie falsa et non sint multa vera.

Confirmatur 4.º Ex eo quod quum unus homo plura facta experitur circa eandem naturam legem inducit, et certitudinem physicam habere dicitur, non solum circa facta illa quae expertus est, sed etiam circa facta similia et praeterita et futura: unde certitudine physica constat quod sol, non solum hodie et heri et aliis diebus, quibus vidimus, ortus est, sed etiam quod omnibus diebus praeteritorum temporum; imo physicus certus est certitudine physica circa plurima quae ipsemet solus etiam experitur et horum similia. Atqui non est minoris certitudinis illud sive in genere sive in specie determinate consideretur, quod a pluribus hominibus et multis adseritur contigisse, praecipue, si sint diversae conditionis, et temporis, si sint pii et prudentes etc. quam quod ab uno tantum per expe-

rientiam habetur, imo majoris certitudinis est. Ergo dicendum est omnino non minori certitudine quam physica constare posse quaedam, imo plurima patrata esse miracula, si haec patrata fuisse, a diversis et pluribus narrentur.

Confirmatur 5.º Si unus homo qui sit parvae et dubiae fidei adserat aliquod objectum rarum e. g. bestiam nemini notam aut monstrum vidisse, aut parva aut nulla fides ei adhibetur, at si alius postea idem adseveret se etiam talem bestiam aut monstrum ejusdem naturae vidisse, et inde tertius similiter et quartus facilius creditur, et quot plures sunt qui id adseverant eo facilius creditur, ita scilicet ut tandem nulla ratio dubitandi maneat de existentia hujusmodi individuaorum in loco in quo vidisse dicunt. Ergo similiter de miris operibus dicendum est, veris miraculis non exclusis, praecipue si fide digni sint qui narrant.

232. Conclusio III. — *Non solum in genere, sed etiam in specie et in singulari, vera certitudine constare potest miracula fieri vel facta fuisse.*

Prob. Omnimoda certitudine constare potest accidisse quaedam, imo et multa facta contingentia sensibilia 1.º ex hoc quod hujusmodi facta potuerunt sensibus exterioribus percipi, 2.º ex hoc quod hujusmodi facta ab iis qui experti sunt possunt narrari, et ab uno et a pluribus, qui si fide digni sunt, certitudinem optime in nobis gignere posse dicendi sunt, nisi scepticismum in factis historicis amplecti velimus et nisi ipsam humanam naturam de fallacia aut de stultitia jugiter in multis quae historice narrantur accusare cum magna injuria ipsius velimus. Ergo omnino absurdum est et contra naturam humanam nulli hominum narranti esse patrata miracula praestare fidem.

233. Obj. — Certitudo quae per historiam habetur de miraculis est moralis: certitudo autem quae habetur de iis quae ex lege, vel juxta legem naturae procedunt est physica. Atqui non est acceptandum ut verum illud quod est certum certitudine morali, si ejus oppositum sit certum certitudine physica. Ergo miracula, quae historice narrantur, non sunt admittenda ut certa, imo sunt reiicienda ut falsa.

Resp. Dist. min. Certitudo moralis non est acceptanda... quae habetur ordinarie ab auctoritate unius aut duorum testium quorum veracitas et prudentia et cognitio parva certitudine pollet *concl.*; certitudo moralis, quae per multos testes habetur, aut per unum et multo magis per plures certe fide dignos, de quorum veracitate nullo modo dubitari potest *nego*; et nego *consq.* Quamvis ea quae per historiam cognoscuntur ordinarie loquendo non habeant tantam certitudinem quantam habent ea, quae a lege naturae procedunt, tamen multa historice ita certa sunt ut majore certitudine polleant quam multa eorum quae vi legis naturae sequuntur. Si enim aliquod factum a persona honestissima et multo magis si a pluribus adseratur tanquam ab ipsa propriis oculis perspectum maximam certitudinem gignit. Haec objectio procedit ex eo quod natura certitudinis moralis non est statuta: unde liceat mihi conclusionem circa certitudinem moralem subicere et quaedam corollaria inferre ut natura et vis certitudinis moralis manifesta fiat.

234. Conclusio. — *Certitudo moralis proportionatur veracitati dicentis circa ea in quibus dicens errare non potest.*

Prob. Certitudo moralis ea dicitur quae attenditur ex veracitate dicentis. Ergo supposita scientia

seu cognitione tanto major habetur certitudo ab audiente quanto major est veracitas dicentis. Ergo certitudo moralis veracitati dicentis proportionatur.

235. **Corollaria.** — I. Certitudo moralis quae habetur ex Deo dicente est maxima certitudo, quia in Deo est maxima et infinita veracitas: haec certitudo superat certitudinem physicam, imo et metaphysicam quamlibet (cf. *Phil.*, v. I, n. 186).

II. Certitudini morali, quae attenditur ex Dei veracitate, error nullo modo subesse potest.

III. Certitudo moralis quae habetur ex veracitate dicentis humani potest esse major et minor juxta majorem vel minorem veracitatem ejus.

IV. Quia veracitas desumitur ex honestate et moralitate personae, quanto magis persona aliqua est honesta, pia, prudens, sancta, tanto majorem certitudinem gignit.

V. Quia homines ut in pluribus in honestate non excellunt, sed honestate mediocri donantur, ideo certitudo moralis quae *ordinarie* attenditur ex veracitate hominis est minor quam certitudo, quae habetur de iis, quae juxta leges naturae vel ex legibus naturae contingunt. Et haec est certitudo moralis quae dicitur esse minor quam physica.

VI. Aliqua persona humana ita potest esse in honestate excellens ut certitudo quae ex ejus veracitate desumitur non sit inferior certitudine physica; hoc patet ex facto inter eos qui honestate excellentes inter se se familiariter vivunt mutuam veracitatem et honestatem agnoscentes: unde si sensus circa ea, quae per experientiam cognoscuntur, certitudine physica, deficiat et erret inscia persona ad quam pertinet sensus defectus, libenter se remittit talis personae veracitati dicentis: et testificatio talis personae potest deservire ut crite-

rium ad defectum circa proprium sensum deprehendendum vel saltem ad dubitandum de realitate objecti per experientiam habiti aut de allucinatione.

VII. Si plures sint personae humanae serio idem referentes, vel etiam facta distincta ejusdem naturae, ita ut una nesciat de narratione alterius; et et praecipue si in temporibus diversis hujusmodi personae talia adserentes multiplicentur, certissimam cognitionem physicae equivalentem, imo et excedentem gignunt; non enim fieri potest ut omnes collectim mentiantur circa facta ejusdem naturae serio narrantes, ita ut omnia facta narrata collectim sumpta sint falsa, si multa sint praecipue. Facilius enim est legem naturae quandoque in aliquo facto particulari deficere, imo etiam facilius est allucinari aliquam personam circa aliquod factum particulare.

VIII. Si autem plures personae narrantes aliquod factum honestate certissime praeditae sint ab omni mendacio alienae, et multo magis si honestate sint excellentes et famosae, tunc certitudo etiam major erit ita ut superet certissime et evidentissime eam certitudinem, quae ex lege naturae attenditur circa facta particularia praecipue circa facta quae quis experiri non potest: unde facilius est aliquam personam quae dicit se esse expertam legem naturae cursum servasse allucinari, quam esse falsum id quod praedictae personae constanter et certe adseverent se oppositum fuisse expertas, nam una persona circa aliquod factum defectum aut allucinationem pati potest: sed quod plures personae circa unum idemque factum allucinatione patiantur esse non potest, praecipue si

multae sint. Imo talis certitudo ad methaphysicam certe revocari poterit.

IX. In hypothesi ergo quod plures personae honestate et veracitate praeditae adseverent legem aliquam naturae aliquando fuisse suspensam omnino credendum est. Hoc confirmatur ex facto ipso, quia scilicet licet genus humanum suspensionem legum naturae nonnisi in paucis individuis expertum sit (relative loquimur), tamen auctoritati et veracitati plurium id adserentium et narrantium se libentissime committit. Unde pro certo tenet miracula quam plura patrata fuisse.

236. **Observatio.** — Finis miraculi proximus (n. 153) est manifestatio veritatum supernaturalium divinarum: sed veritates divinae primo quidem et per se manifestari possunt per divinum magisterium, uti supra probavimus: quo supposito, possunt etiam indirecte cognosci per sanctitatem personarum, quae divinam revelationem amplexatae sunt, nam vera sanctitas non potest esse nisi in vera religione, et ideo si Deus per miraculum intendat manifestare sanctitatem alicujus personae, et praecipue si per plura miracula ostendere et confirmare intendat sanctitatem plurium et multarum personarum, quae ipsum colunt, confirmat etiam indirecte ipsam religionem quam tales personae amplectuntur.

237. **Corollaria** — I. Miracula a Deo fiunt aut ad confirmandum veritatem esse divinitus revelatam directe et per se, aut ad demonstrandam sanctitatem alicujus personae.

II. Cum miracula fiunt directe ad confirmandam doctrinae alicujus praedicatoris esse divinitus revelatam, certissime est retinendum illam esse divi-

nitus revelatam et veram (n. 227): sed non sequitur quod omnis adsertio illius, qui operatur miraculum, ut Dei instrumentum, sit divinitus revelata, sed solum illa, ad quam confirmandam, fit miraculum.

III. Si miraculum fiat ad confirmandam vel ad ostendendam sanctitatem alicujus personae, ejus sanctitas ut certissima admittenda est: at ex hoc non sequitur *per se* ejus doctrinam esse veram, aut divinitus revelatam.

IV. Dixi *per se* loquendo, quia indirecte potest esse confirmata etiam doctrina; e. g. si quaedam proferat circa quae error esse non possit in persona humana loquente, sed solum possit homo proferre falsum mentiendo, non autem errando, tunc certe etiam veritas adsertionis confirmata remanet: nam si persona est sancta, mentiri non potest, praecipue eo momento quo a Deo ejus sanctitas per miraculum confirmatur.

CAPUT VII.

De prophetia

238. **Significatio hujus nominis prophetia multiplex.** – Nomen prophetae multipliciter sumitur in ipsa sacra Scriptura 1.º pro interprete, ut patet ex Exodo (cap. VII, 1-2), nam Deus dixit Moysi: « Aaron frater tuus erit propheta tuus, idest tuus interprès apud Pharaonem; imo tuum os, nam tu loqueris ei omnia quae mando tibi et ille loquetur ad Pharaonem ». Et ita omnes sacerdotes possunt dici prophetae; 2.º Pro homine cognitionibus supra

vulgus praedito. Et sic accepit Apostolus scribens ad Titum dicens: « Dixit quidam ex illis proprius ipsorum propheta: Cretenses semper mendaces, malae bestiae, ventres pigri. Testimonium hoc verum est ». 3.º Sumitur etiam pro compositore hymnorum sacrorum et etiam pro cantore in laudem Dei, ut patet ex illis verbis quae Deus dixit Saul: « *Cum ingressus fueris in urbem obriam habebis gregem prophetarum descendentium de excelso; et ante eos psalterium et tympanum et tibiam et citharam ipsosque prophetantes. Et insiliet in te spiritus Domini et prophatabis cum eis et mutaberis in circum alium* ». (L. Reg., I, 10, v. 5-6). Unde prophetia sumpta pro cantu hymnorum addiscebatur ut *ars* apud Haebraes (cf. Gatti O. P., vol. II, *De prophetia*, concl. 2.^a ad obj.).

239. **Prophetia stricte excepta.** — Sed proprius loquendo nomine prophetiae intelligitur cognitio et annuntiatio eorum, quae naturaliter cognosci non possunt: duo ergo requiruntur ad prophetiam si proprius accipiatur, nempe *cognitio* et *annuntiatio* eorum, quae a propheta cognoscuntur non per lumen naturale intellectus, sed per aliud lumen, ut explicabitur. « Prophetia, inquit S. Thomas, primo et principaliter consistit in cognitione, quia videlicet prophetae cognoscunt ea quae sunt procul et remota ab hominum cognitione. Unde possunt dici prophetae a *Πρό* pro quod est procul et *φάνος* phanos quod est apparitio, quia scilicet eis aliqua quae sunt procul apparent. Et propter hoc, ut Isidorus dicit in lib. VII. Etymolog. (cap. VIII) *in veteri testamento* appellabantur videntes, quia videbant ea quae coeteri non videbant et prospiciebant quae in mysterio abscondita erant. Unde et gentilitas eos appellabat *vates* a vi mentis.

Sed quia ut dicitur 1.^a ad Cor. 12 *univniqne datur manifestatio spiritus ad utilitatem*, et infra c. XIV dicitur: *Ad aedificationem Ecclesiae quae-rite ut abundetis*, inde est quod *prophetia secundo consistit in locutione*, prout prophetae ea quae divinitus edocti cognoscunt ad aedificationem aliorum annuntiant secundum illud Isaiae 21. *Quae au-diri a domino exercituum Deo Israel annuntiari vobis*. Et secundum hoc ut Isidorus dicit in lib. VII, Etymol. c. VIII, possunt dici *prophetiae* quasi *prae-phetae* eo quod porro fantur, idest a remotis fantur et de futuris vera praedicunt ». (2-2 q. 171 a. 1).

240. Licet prophetia magis proprie accepta se extendere possit ad omnia, tamen proprissime accepta se extendit solum ad futura contingentia.

Prophetia importat cognitionem, quae non habetur per lumen naturale rationis, sed per lumen superius nempe per lumen divinum, et ideo ad ea omnia se extendere potest ad quae se extendit lumen divinum. Lumen autem divinum se extendit ad omnia etiam quae sunt procul a nostra cognitione, ac proinde de quibus proprie est prophetia. Cum autem prophetia sit de his quae sunt procul a cognitione nostra, ut dictum est, ea magis pertinent ad prophetiam, et ideo sunt magis objecta prophetiae, quae sunt magis remota a nostra cognitione. Ea autem quae sunt remota a cognitione nostra in triplici gradu reperiuntur :

In 1.º gradu sunt ea quae sunt remota a cognitione huius hominis, non autem a cognitione omnium hominum sive sint sensibilia, sive intelligibilia. Sic Haelisacus prophetice cognovit quae Giezi discipulus ejus in ejus absentia fecerat, ut habetur 4.º Reg. Et similiter cogitationes cordis unius alteri prophetice manifestantur.

In 2.º gradu sunt ea, quae excedunt cognitionem omnium hominum propter defectum cognitionis humanae, in se autem sunt summe intelligibilia, sicut mysteria et praecipue mysterium S. S. Trinitatis quod revelatum est per Seraphim dicentia *Sanctus, Sanctus, Sanctus* ut Isai. (VI, 3).

In 3.º gradu sunt ea quae sunt procul, idest remota ab omnium hominum cognitione, quia in seipsis non sunt cognoscibilia, ut contingentia futura, quorum veritas non est determinata. Et haec per se non sunt cognoscibilia, et ideo secundum se remota sunt a cognitione omnium hominum. Et quia quod est universaliter et secundum se, potius est eo quod est particulariter et per aliud, ideo ad prophetiam *proprissime* pertinet revelatio eventuum futurorum. Unde licet prophetia respiciat, si late accipiatur, omnia quae divinitus alicui revelantur et merito dici possit cum Gregor. (super Ep. hom., 1.^a cir. med.) quod « prophetia quaedam est de futuro; sicut id quod dicitur (Isa. 7) »: *Ecce virgo concipiet et pariet filium*; quaedam de praeterito sicut id quod dicitur (Gen. 1.º): *In principio creavit Deus coelum et terram*; Quaedam de praesenti sicut id quod dicitur (1.^a Cor., 14): *Si omnes prophetent intret autem quis fidelis occulta quaedam ejus manifesta fiunt*, tamen ut idem Gregorius ait (hom. 1.^a loc. cit.), « cum ideo prophetia dicta sit quod futura praedicat, quando de praeterito vel praesenti loquitur rationem sui nominis amittit »; videlicet stricte loquendo non potest dici prophetia nisi per ordinem ad futura. (cf. 2-2, q. 171, a. 3.) Prophetia *proprissime* accepta definiri potest: « Praenunciatio futurorum contingentium et maxime liberorum, idest quae nullam habent connexionem cum sua causa. »

241. **Instinctus propheticus.** — Sed praeter

prophetiam considerari oportet etiam instinctum propheticum, qui est quaedam inclinatio interior a Deo proveniens, qua propheta movetur vel ad aliquid cognoscendum, vel ad aliquid loquendum aut faciendum. Non semper tamen discernit homo an moveatur divino, aut proprio, aut diabolico spiritu. Hoc observandum, quia quandoque Angelus tenebrarum se transformat in angelum lucis, sed tamen propheta semper habet magnam certitudinem eorum quae ei manifestantur a Deo per expressam revelationem: « Mens prophetae, ait Angelicus, dupliciter a Deo instruitur: *Uno modo* per expressam revelationem: *Alio modo* per quemdam instinctum occultissimum quem nescientes humanae mentes patiuntur, ut Aug. dicit 2 super Gen. ad litt. (cap. XVII, vers. fin. tom. III). De his ergo quae expresse per spiritum prophetiae Propheta cognoscit maximam certitudinem habet, et pro certo habet quod haec sunt divinitus sibi revelata. Unde dicitur (Hier. 26): *In veritate misit me Dominus ad vos ut loquerer in aures vestras omnia verba haec.* Alioquin si de hoc ipse certitudinem non haberet, fides quae dictis prophetarum ininitur certa non esset. Et signum propheticae certitudinis accipere possumus ex hoc quod Abraham admonitus in prophetica visione se praeparavit ad filium unigenitum immolandum: quod nullatenus fecisset nisi de divina revelatione fuisset certissimus.

« Sed ad ea quae cognoscit per instinctum aliquando sic se habet, ut non plene discernere possit utrum haec cogitaverit aliquo divino instinctu vel per spiritum proprium. (2-2 q. 171 a. 5).

242. Modus quo cognitio a Deo prophetis communicatur. — Deus communicat cognitionem rerum prophetis infundendo lumen intellectui ipsorum ad

judicandum, et hoc lumen est omnino necessarium, et sufficit ad cognitionem propheticam habendam; est necessarium, quia cum propheta per lumen suum naturale non possit cognoscere nisi ea ad quae naturale lumen se extendit, ut ea cognoscat, quae a cognitione humana remota sunt, requiritur lumen a Deo infusum; est sufficiens, quia per tale lumen infusum potest cognoscere omnia ea ad quae datur ei a Deo, et de eis judicare. Unde Joseph qui explicavit significationem somnii Pharaonis, vere prophetice cognovit, licet similitudines rerum a Pharaone acceperit. Quandoque autem et lumen a Deo infunditur menti quo propheta judicare valeat et similitudines quaedam in phantasia efformantur, aut exhibentur res quaedam in sensibus exterioribus, vel etiam infunduntur species in ipso intellectu, quibus etiam similitudines phantasticas efformare possit. Haec omnia diffuse explicat Angelicus. En verba ipsius: «Cognitio prophetica, maxime ad mentem pertinet. Circa autem cognitionem humanae mentis duo oportet considerare, scilicet acceptionem sive repraesentationem rerum et iudicium de rebus repraesentatis. Quando autem repraesentantur menti humanae res aliquae secundum aliquas species et secundum naturae ordinem, primo oportet quod species repraesententur sensui, *secundo* imaginationi, *tertio* intellectui possibili, qui immutatur a speciebus phantasmatum secundum illustrationem intellectus agentis. In imaginatione autem non solum sunt formae rerum sensibilibus secundum quod accipiuntur a sensu, sed transmutantur diversimode, vel propter aliquam transmutationem corporalem, (sicut accidit in dormientibus et furiosis) vel etiam secundum imperium rationis disponuntur phantasmata in ordine ad id, quod est intelligendum. Sicut

enim ex diversa ordinatione earundem literarum, accipiuntur diversi intellectus: ita etiam secundum diversam dispositionem phantasmatum resultant in intellectu diversae species intelligibiles. Iudicium autem humanae mentis fit secundum vim intellectualis luminis.

« Per donum autem prophetiae confertur aliquid humanae menti, supra id quod pertinet ad naturalem facultatem, quantum ad utrumque: scilicet et quantum ad iudicium per influxum luminis intellectualis, et quantum ad acceptionem, seu repraesentationem rerum, quae fit per aliquas species. Et quantum ad hoc secundum potest assimilari doctrina humana revelationi propheticae, non autem quantum ad primum. Homo enim suo discipulo repraesentat aliquas res per signa locutionum: non autem potest interius illuminare, sicut facit Deus.

« Horum autem duorum principalius est primum in prophetia: quia iudicium est completivum cognitionis. Et ideo si cui fiat divinitus repraesentatio aliquarum rerum per similitudines imaginarias (ut Pharaoni et Nabuchodonosor) aut etiam per similitudines corporales (ut Balthasar) non est talis censendus propheta, nisi illuminetur eius mens ad iudicandum: sed talis apparitio est quiddam imperfectum in genere prophetiae. Unde a quibusdam vocatur extasis prophetiae, sicut et divinatio somniorum.

« Erit autem propheta, si solummodo intellectus ejus illuminetur ad iudicandum etiam ea, quae ab aliis imaginarie visa sunt; ut patet de Joseph, qui exposuit somnium Pharaonis. Sed, sicut Aug. dicit 12. super Gen. ad lit. (Lib. XII, cap. IX, in med.) *maxime propheta est, qui utroque praecellit; ut*

scilicet videat in spiritu corporalium rerum significativas similitudines et eas viracitate mentis intelligat. Repraesentantur autem divinitus menti prophetae *quandoque* quidem, mediante sensu, exterius quaedam formae sensibiles: sicut Daniel vidit scripturam parietis, ut legitur Daniel 5; *quandoque* autem per formas imaginarias, sive omnino divinitus impressas, non per sensum acceptas (puta si alicui coeco nato imprimerentur in imaginatione colorum similitudines), vel etiam divinitus ordinatas ex his, quae a sensibus sunt acceptae; sicut Hieremias *vidit ollam succensam a facie aquilonis*; ut habetur Hier. I. Sive etiam imprimendo species intelligibiles ipsi menti; sicut patet de his qui accipiunt scientiam, vel sapientiam infusam, sicut Salomon et Apostoli.

« Lumen autem intelligibile *quandoque* quidem imprimitur menti humanae divinitus ad iudicandum ea quae ab aliis visa sunt; sicut dictum est (*hic sup.*) de Joseph, et sicut patet de Apostolis, quibus *Dominus aperuit sensum, ut intelligerent scripturas*, ut dicitur Lucae 24, et ad hoc pertinet interpretatio sormonum; sive etiam ad dijudicandum secundum divinam veritatem ea, quae cursu naturali homo apprehendit; sive etiam ad dijudicandum veraciter et efficaciter ea quae agenda sunt, secundum illud Isaiae 63: *Spiritus Domini ductor ejus fuit.* Sic igitur patet, quod *prophetica revelatio quandoque quidem fit per solam luminis influentiam, quandoque autem per species de novo impressas, vel aliter ordinatas* ». (2-2 q. 173 a. 2.)

Lumen intellectui a Deo infunditur non per modum formae permanentis ut est habitus, sed per modum passionis transeuntis. « Lumen, ait Angelicus, dupliciter alicui inesse potest: uno modo per

modum formae permanentis, sicut lumen corporale est in sole et in igne: alio modo per modum cuiusdam passionis sive impressionis transeuntis, sicut lumen est in aere. Lumen autem propheticum non inest intellectui prophetae per modum formae permanentis, alias oporteret quod semper prophetae adesset facultas prophetandi. Quod patet esse falsum, dicit enim Gregorius super Ezech. (hom. 1.^a inter med. et fin.): *Aliquando prophetiae spiritus deest prophetis, nec semper eorum mentibus praesto est, quatenus cum hunc non habent, se hunc cognoscant ex dono habere, cum habent.* Unde Eliseus dixit de muliere Sunamite (4 Reg. 4.) *Anima ejus in amaritudine est, et Dominus celavit a me et non indicavit mihi....*

« Relinquitur ergo quod lumen propheticum insit animae prophetae per modum cuiusdam passionis vel impressionis transeuntis.... Et inde est quod sicut aer semper indiget nova illuminatione, ita etiam mens prophetae semper indiget nova revelatione, sicut discipulus, qui nondum est adeptus principia artis, indiget ut de singulis instruat. » (2° q. 171 a. 2.º c.).

243. **Divisio prophetiae.** — Prophetia alia dicitur absoluta vel praescientiae, alia conditionata sub qua continetur prophetia comminationis. Prophetia absoluta, praescientiae, vel eventus ea est quae importat cognitionem et annuntiationem infallibilem rei futurae vel effectus futuri in se considerati; et haec semper habet effectum futurum. Prophetia comminationis autem ea est, quae importat cognitionem effectus futuri non quidem in se, sed in ordine quem causae secundae ad effectum important, attentis circumstantiis in quibus tales causae reperiuntur, quia tamen talis ordo, mutatis

circumstantiis mutari potest, ideo huic prophetiae non semper correspondet eventus sive effectus. Tamen etiam haec prophetia certissima est, quia ordo causae ad effectum, est revera talis, ut effectum inducat quantum est de se, nisi mutetur. Ad prophetiam *comminationis* reducitur etiam prophetia *promissionis*. ib. q. 174. a. 1).

CAPUT VIII.

De cognitione Dei

respectu futurorum contingentium

244. Ratio capitis. — Divina revelatio, cum sit factum excedens humanam rationem, non potest confirmari per argumenta deducta ex solis principiis rationis, ut ait Angelicus, sed per argumentum divinae virtutis, nempe per miracula, quae sunt opera propria virtutis divinae (n. 142) et per prophetias. Et licet prophetia jure inter miracula recenseri debeat juxta datam miraculorum definitionem, ut melius patebit ex dicendis, tamen communiter loquendo a miraculis distinguitur; nam per miraculum vulgo intelligimus opus divinum statim manifestativum sive confirmativum divinae revelationis, quia statim apparet. Insuper prophetia videtur specialem difficultatem prae se ferre, quam miraculum non importat; quae difficultas enodanda est. Ad hoc autem ut prophetia ut motivum confirmativum divinae revelationis admitti possit, requiritur 1.º quod Deus cognoscat futura contingentia, 2.º quod ipse solus cognoscat propria virtute, 3.º quod possit talem cognitionem aliis, puta hominibus, communi-

care. Sed 3.^a quaestio post ea quae disseruimus de possibilitate divinae revelationis (n. 178) superflua est; unde remanet determinanda 1.^a et 2.^a Rationalistae negant prophetiam esse motivum credibilitatis, quia eam definiunt ut artem quamdam quae addiscebatur in scholis. Negant enim a Deo cognosci futura contingentia, aut eorum cognitionem tribuunt intellectui creato, vel si Deus praescit futura et solus, tamen, dicunt, non potest hominibus revelare.

245. Futura diversa. — 1.º Sunt quaedam futura quae necessariam connexionem habent cum causa a qua procedunt et quae per alias causas naturales impediri non possunt, ut ortus solis, successio tempestatum, et haec futura dicuntur necessaria. 2.º Sunt quaedam futura, quae, licet habeant necessariam connexionem cum causa, quatenus causa secundum se ad unum est determinata, tamen alia causa superveniente, possunt impediri, et de facto quandoque impediuntur; et haec futura dicuntur evenire ut in pluribus, et licet per ordinem ad propriam causam particularem considerata possint dici necessaria propter determinationem causae, tamen simpliciter in natura sunt contingentia, cum possit impediri causa a suo effectu, et propter hoc accidere possint defectus in natura qui tamen attenduntur ut in paucioribus.

246. Futura necessaria non eodem modo cognoscuntur ac alia futura. — Futura, quae in natura simpliciter necessaria sunt et per causas naturales non possunt impediri, possunt cognosci cognitione certa et infallibili. Alia vera quae simpliciter necessaria non sunt et contingunt ut in pluribus, vel etiam ut in paucioribus possunt cognosci conjecturali cognitione, sed non certa et omnino in-

fallibili. « Sunt quaedam causae, ait Angelicus, praeexistentes ex quibus futuri effectus ex necessitate consequuntur, sicut praeeistente compositione ex contrariis in animali, ex necessitate sequitur mors; quibusdam vero causis praeeistentibus sequuntur futuri effectus non ex necessitate, sed ut frequenter... Primorum igitur effectuum praecognitio infallibiliter certa habetur, horum autem quae posterius dicta sunt non est praecognitio infallibiliter certa ». (Cont. Gent. lib. III, c. 154).

Et quanto magis intellectus est perfectior eo plura et certius vel probabilius cognoscere potest. Et ideo Angelus multa cognoscit sua naturali virtute, quae homo cognoscere non potest. Unde Angeli mali « veritatem fidei corrumpere molientes sicut abutuntur operatione miraculorum ut errorem inducant et argumentum verae fidei debilitent, tamen non vera miracula faciendo, sed ea quae hominibus miraculosa apparent, ut supra ostensum est (c. 103), ita etiam abutuntur prophetica praenuntiatione non quidem vere prophetando, sed praenuntiando aliqua secundum ordinem causarum homini occultarum, ut videantur futura praecognoscere in seipsis; et licet ex causis naturalibus effectus contingentes proveniant, praedicti tamen spiritus subtilitate intellectus sui magis possunt cognoscere quam homines, quia cognoscunt quando et qualiter effectus causarum naturalium impediri possint, et ideo in praenuntiando futura mirabiliores et veraciores apparent quam homines quantuncumque scientes ». Et ideo « possunt praedicti spiritus multo magis quam aliquis astrologus praenuntiare ventos et tempestates futuras, corruptiones aëris et alia huiusmodi ». (loc. cit. *Maligni autem spiritus*).

247. Futura quae pendent ab hominum voluntate. — Sunt autem quaedam futura quae dependent ex libera hominum voluntate, ad quae tamen futura homo potest esse magis vel minus inclinatus, praecipue propter appetitum sensitivum, in quo saepe sunt passionēs, quae rationem obnubilant et voluntatem trahunt, licet ei necessitatem non imponant. Et haec licet conjecturali cognitione, quandoque cognosci possint a malignis spiritibus vel etiam ab homine non tamen cognitione certa, et ideo quandoque praedicti spiritus falluntur. « Plurimi, ait Angelicus, sequuntur impetus passionum et inclinationes corporales... solum enim sapientum quorum est parvus numerus est huiusmodi passionibus obviare. Et inde est quod etiam de actibus hominum multa praedicere possunt, licet quandoque et ipsi in praenunciando deficiant, propter arbitrii libertatem » (loc. cit.).

Haec autem futura ab intellectu creato in suis causis cognoscuntur, ut patet, idest ex dispositione causarum (q. disp. de verit. q. 12 a 10 corp. in principio), ac proinde 1.º si causa est omnino indifferens eodem modo se habens non solum si consideretur ipsa voluntas, sed etiam si considerentur alia, puta appetitus sensitivus, quibus voluntas concuti potest, aut voluntas sit satis constans ad resistendum, talia futura cognosci non possunt, neque cognitione conjecturali. 2.º A fortiori si ipsa voluntas adhuc non existat. Tunc enim neque ipsa voluntas dignoscitur. Unde futura libera contingentia prout respiciunt aliquam personam determinatam adhuc non existentem, praecipue cum determinatione temporis, aut circumstantiarum aliarum, aut ab ejus libera voluntate pendentium aut aliorum, nullo

modo possunt cognosci ex iis quae actu existunt; ac proinde talis cognitio est cognitio futurorum contingentium prout sunt in seipsis objective. 3.º Si futurum contingens praerequirat longam seriem futurorum liberorum contingentium, etiam cognitio conjecturalis haberi non potest de eo; nam cum quodlibet in se non possit cognosci nisi cognitione conjecturali, idest subjecta errori, quo plures cognitiones conjecturales requiruntur, eo magis periculo erroris subicitur ejus cognitio. Ac proinde cognitio minuitur proportionaliter, unde omnino incertum, imo omnino ignotum erit futurum, si series futurorum liberorum contingentium praerequiratur.

248. Punctum quaestionis. — Quaestio nostra est de cognitione certa, non conjecturali, futurorum contingentium, liberorum praecipue, quae nunc 1.º 2.º et 3.º numero determinata sunt; et quaeritur an Deus certissime ea cognoscat et solus Deus. Quibus quaestionibus duabus conclusionibus respondendum est.

249. Conclusio. — *Deus certissime cognoscit futura contingentia.*

Prob. Omne ens per participationem, sive praesens sive futurum, oportet ut derivetur ab ente per essentiam, ac proinde ut praecontineatur in ipso; ideo futurum contingens sive in se consideretur sive quantum ad tempus, sive quantum ad circumstantias, sive quantum ad alia, quae rationem entitatis habent, praecontinetur in Deo sicut in primo ente et in causa prima, et quidem ab aeterno, cum Dei perfectio attendatur non solum ex eo quod est primum ens, sed etiam prima causa et primum principium omnium in se virtualiter continens omnia. Atqui Deus est ens intellectivum, ipsemet intellectus, imo ipsum suum *actuale intelligere*. Ergo

in eo omnia continentur per hoc quod ab eo omnia sive praesentia, sive praeterita, sive futura intelliguntur; nam contineri in intelligere alicujus nihil est aliud quam ab ipso intelligi.

2.º Deus cognoscit futura contingentia dum actu sunt, nam haec, dum actu sunt, cognoscit homo, unde molto magis Deus, qui est provisor omnium. Ergo etiam antequam actu essent Deus cognoscebat, imo ab aeterno cognovit. Nam si Deus non praecognovit antequam essent, scientia, sive cognitio Dei, ad quaedam se extenderet nunc ad quae prius non se extendebat, unde non fuisset neque perfectissima, neque infinita.

Confirmatur. Cum Deus sit ipsum suum intelligere, quod est unum et simplicissimum, non potest cognoscere nisi ea quae actu cognoscit, et cum sit aeternum, nonnisi ea quae ab aeterno cognovit. Nam quod de novo intelligitur seu cognoscitur importat novum verbum vel novam expressionem objecti, et ideo novam intellectionem; verbum enim sive expressio tantum intelligitur quantum intelligibile est, cum de ejus essentia sit intelligi. Unde si Deus ab aeterno futura contingentia non cognoscit, neque dum actu fiunt cognoscit.

3.º Cum intelligere Dei sit ipse Deus, est omnino immutabile, et cum sit aeternum, est totum simul, ac proinde quidquid nunc cognoscit et cognoscet ab aeterno cognovit. Atqui nunc cognoscit omnia contingentia quae sunt, et cum actualiter erunt cognoscet omnia contingentia futura. Ergo et ab aeterno futura contingentia cognovit; sicut et nunc cognoscit ea quae prius erant futura, nunc autem sunt presentia.

4.º Licet res si inter se comparentur diversimode se habeant ita ut quaedam vere dicantur praete-

ritae, quaedam praesentes, quaedam futurae, tamen dicuntur tales relative, per ordinem ad alias; unde et praeteritum fuit praesens quandoque, et nunc dicitur praeteritum in ordine ad praesens, sicut et praesens fuit futurum et in ordine ad praeterita ut futurum consideratur. Unde temporalia considerantur ut praeterita, praesentia, futura in ordine ad existens in tempore; sicut per ordinem ad existens in circumferentia quaedam puncta dicuntur posteriora, quaedam anteriora, et unum praesens: sed in ordine ad existens in medio circuli in centro, neque posteriora, neque anteriora sunt puncta diversa, quae sunt in circumferentia. Nam in centro existens omnia eodem modo respicit. Deus autem, cum mensuretur aeternitate, et ideo extra omnem ambitum temporis existat, immobilius se habet ad ea omnia tempora quam punctum positum in centro circuli ad circumferentiam, imo cum Deus sit omnino immobilis, eodem modo, idest indifferenter se habet ad omnia quae sunt in aliqua temporis differentia, sive praeterita, sive praesentia, sive futura. Ergo omnia ut praesentia sunt apud eum. Atqui Deus est suum intelligere. Ergo in ordine ad intelligere divinum omnia ut praesentia se habent hoc est ut ei praesentia intelliguntur. Unde S. Thomas ait: « Ejus (Dei) intuitus fertur ab aeterno supra omnia prout sunt in sua praesentialitate » (cf. 1.^a p. q. 14, a 13 et c. g. lib. I, C. 66 argu. 4). Tamen intelligere divinum omnia videt prout objective sunt in seipsis et in ordine ad alia quorum respectu dicuntur aut praeterita, aut futura etc. unde Deus cognoscit ea esse vel praeterita, vel futura.

CAPUT. IX.

De concordia praescientiae divinae
cum humana libertate

250. **Proponitur difficultas.** — Cum scientia Dei sit omnino certa et infallibilis, videtur illud, quod Deus scit futurum, esse necessarium. Nam si non est necessarium, tunc potest esse et non esse; et ideo potest non esse futurum sicut cognoscit Deus; unde scientia Dei videtur esse fallibilis; igitur quia hoc absurdum est, sequitur futurum esse necessarium, si praescitur a Deo; ergo videtur neganda aut praescientia divina, aut contingentia rerum quae futurae sunt, et ideo libertas humana. Ad plenam et claram solutionem hujus difficultatis diversa considerata sunt.

251. **Declaratur ipsa ratio vel natura necessitatis in quo consistat.** — Concordare humanam libertatem cum praescientia divina non est difficile si consideretur natura necessarii sive necessitatis. Necessarium enim dicitur quod ita est ut non possit non esse; et ideo excludit potentiam non essendi. Potentia autem non essendi respectu alicujus rei aut est ipsi rei intrinseca, aut extrinseca. Unde solum illa res, quae excludit tum potentiam intrinsecam, tum potentiam extrinsecam non essendi, omnino necessaria est et absolute. Et quia solus Deus excludit tum potentiam intrinsecam quam extrinsecam non essendi, ideo solus Deus est omnino necessarius. Alia vero non sunt absolute necessaria, quia per aliquam potentiam possunt

non esse. Puta Angelus, vel anima humana, non sunt absolute entia necessaria, quia per potentiam extrinsecam Dei possunt non esse. Unde per ordinem ad omnipotentiam divinam contingentia sunt; tamen quia per nullam potentiam intrinsecam aut extrinsecam creatam possunt non esse, ideo dicuntur necessaria secundum quid.

252. **Corollaria.** — I. Ex hoc sequitur omnia entia creata per ordinem ad potentiam divinam, et ideo simpliciter loquendo, esse contingentia, non autem necessaria. Et hoc est ratione potentiae divinae se habentis ad opposita propter libertatem arbitrii in Deo existentis.

II. Sed eorum quae sunt contingentia per ordinem ad causam primam, seu ad Deum, contingit quaedam esse necessaria per ordinem ad naturam creatam, et quaedam contingentia. Quia ergo necessarium dicitur quod excludit potentiam non essendi, illud est dicendum necessarium in *natura* quod excludit in natura potentiam non essendi. Unde Angelus dicitur necessarius in natura creata. Illud vero quod non excludit in natura potentiam non essendi, dicitur in natura *contingens*. Et ideo ea quae a causis naturalibus determinatis producuntur, si per alias causas impediri possunt, sunt contingentia in natura vel respectu naturae creatae simpliciter loquendo. Unde talia et per ordinem ad Deum dicuntur et sunt contingentia et per ordinem ad naturam creatam.

253. **Quid est potentia naturae.** — Tamen potentia naturae, tum producendi effectum, tum impediendi talem productionem, a Deo est, et est participatio potentiae divinae ad oppositum se habentis. Intantum enim est in natura potentia producendi effectum inquantum a potentia divina producendi,

derivatur, et similiter dicendum est de potentia impediendi (in altera causa) vel in eadem.

254. Contingentia effectus in natura creata quomodo attenditur. — Unde contingentia effectus in ordine ad naturam creatam supponit contingentiam effectus in ordine ad Deum. Et ideo intantum effectus dicitur contingens in ordinem ad naturam creatam inquantum praesupponitur contingens in ordine ad Deum, qui disposuit ut talis contingentia participaretur, vel esset in effectu in ordine ad naturam.

255. Contingentia effectus in ordinem ad naturam seu causam in sua singularitate consideratam.

— Quod dictum est de natura creata indistincte et universim applicandum est naturae particulari. Unde effectus aliquis a natura particulari proveniens, ideo dicitur necessarius in ordine ad talem naturam, quia natura potentiam divinam participat sub ea ratione qua ab ea potest produci effectus, non autem sub ea ratione qua potest non produci. Nempe quia in natura est potentia a Deo derivata producendi effectum, non autem impediendi seu se temperandi ab effectu producendo ad quem naturaliter inclinatur. Unde talis potentia dicitur determinata ad unum. Unde effectus erit necessarius in ordine ad talem naturam, non autem in ordine ad naturam creatam simpliciter in qua fortasse est vis impediendi, et multo minus in ordine ad Deum.

256. Potentia divina ut se habet ad utrumque potest participari a natura particulari. — Potest autem potentia divina participari etiam in aliqua natura particulari, quatenus se habet ad utrumque; et sic participatur voluntati creatae in qua est liberum arbitrium. Et tunc effectus poterit non esse etiam per comparisonem ad voluntatem creatam,

et erit contingens 1.º per comparisonem ad Deum, 2.º per comparisonem ad naturam creatam (quodammodo), et 3.º per comparisonem ad ipsam voluntatem creatam; ita tamen ut per comparisonem ad voluntatem creatam non possit dici contingens nisi quatenus supponatur contingens per comparisonem ad voluntatem divinam, et quatenus contingentia sive ratio contingentiae per comparisonem ad voluntatem creatam sit communicata, derivata, participata a ratione contingentiae in ordine ad voluntatem divinam.

257. **Corollaria I.** — Unde effectus futurus ideo est contingens in ordinem ad voluntatem creatam quatenus supponitur talis in ordine ad voluntatem divinam, licet per ordinem ad voluntatem divinam non possit proprie dici futurus.

II. Per hoc ergo quod Deus cognoscit talem effectum habere ordinem contingentem ad se, et talem ordinem infallibiliter ad voluntatem creatam quodammodo derivare, cognoscit futura contingentia cognitione infallibili. Tamen talis ordo effectus ad Deum semper fuit a Deo cognitus propter voluntatem divinam ab aeterno disponentem, non tamen semper derivatur sive communicatur voluntati humanae, neque eo ipso quo voluntas est; sed dum actu a voluntate producit vi ordinis et dispositionis praexistentis in Deo. Neque cognoscitur in natura voluntatis, sed in se, quia sicut ipsa voluntas a Deo procedit, ita talis ordo contingens. (cf. *S. Th.*, I p. q. 19, a. 8, c.; et *Phil.*, v. II, n. 94).

258. **Solutio difficultatis.** — Facta tamen hypothese de existentia talis ordinis, talis ordo non potest non esse. Sed haec necessitas est necessitas suppositionis, quae dicitur etiam consequentiae. Non autem haec est necessitas quae dicitur per exclu-

sionem potentiae divinae ad utrumque se habentis secundum se spectatae, aut per exclusionem potentiae voluntatis humanae etiam secundum se spectatae ad utrumque se habentis: unde non excludit sed supponit libertatem. Adverte ergo ad solutionem difficultatis quod necessarium *relative* dicitur. (n. 251 et seq.). Unde quod est contingens secundum unam rationem vel ordinem, potest esse secundum aliam rationem vel alium ordinem necessarium. Et sic omnia argumenta solvuntur in contrarium posita.

Quae igitur Deus voluit ut essent necessaria in natura disposuit ut producerentur per virtutem determinatam naturaliter et inimpedibilem in natura, quae autem voluit ut essent contingentia disposuit ut producerentur per virtutem impedibilem ab alia virtute alterius causae, aut ab eadem causa si sit libera. Unde et necessaria et contingentia a Deo sunt: « Cum voluntas divina, ait Angelicus, sit efficacissima non solum sequitur quod fiant ea quae Deus vult fieri, sed et quod eo modo fiant quo Deus ea fieri vult. Vult autem quaedam fieri necessario (*per ordinem ad causas naturales, non per ordinem ad ipsum*), quaedam contingenter ut sit ordo in rebus ad complementum universi. Et ideo quibusdam effectibus aptavit causas necessarias quae deficere non possunt, ex quibus effectus de necessitate proveniunt: quibusdam autem aptavit causas contingentes defectibiles ex quibus effectus contingenter proveniunt. Non igitur propterea effectus voliti a Deo eveniunt contingenter quia causae proximae sunt contingentes; sed propterea quia Deus voluit eos contingenter evenire contingentes causas ad eos praeparavit. » (p. I, q. 19, a. c.)

Omnes ergo effectus sive praesentes, sive futuri, respiciunt virtutem divinam, virtutem vero creatam

ratione virtutis divinae ei actuositatem communicantis, ac proinde in ordine ad Deum omnes sive praesentes sive futuri eodem modo se habent, cum ab eo producantur vi actus intellectus et voluntatis sempiterni respicientis et comprehendentis omnia simul, quae tamen in se ordinem quemdam habent secundum prius et posterius. Et quaedam priora, quaedam posteriora dicuntur, non tamen per ordinem ad Deum, qui extra rationem temporis existens rationem prioritatis et posterioritatis in se excludit. Unde omnia videntur a Deo immediate in se objective, et eodem modo tam causae, quam effectus, non autem videntur effectus ratione causae secundae, quasi Deus indigeat cognitione causae secundae ad cognoscendum effectus. Non ergo cognoscuntur ut futura, sed ut praesentia. Nam ut futurum videtur quod videtur in causa (secunda), quae praesens dicitur in ordine ad id quod actu non est in ea, nam praesens dicitur in rebus temporaneis quod transit de non esse ad esse, et inde cessat esse aliud subintrans. Sed audiatur Angelicus: « Tunc aliquid cognoscitur ut futurum est, quando inter cognitionem cognoscentis, et rei eventum invenitur ordo praeteriti ad futurum. Hic autem ordo non potest inveniri inter cognitionem divinam et quamcumque rem contingentem, sed semper ordo divinae cognitionis ad rem quamcumque est sicut ordo praesentis ad praesens. Quod quidem hoc modo intelligi potest. Si aliquis videret multos transeuntes per unam viam successive, et hoc per aliquod tempus, in singulis partibus temporis videret praesentialiter aliquos transeuntes ita quod in toto tempore suae visionis omnes transeuntes praesentialiter videret; nec tamen simul omnes praesentialiter, quia tempus suae visionis non esset totum simul. Si autem sua visio

tota simul posset existere. simul praesentialiter omnes videret quamvis non omnes simul praesentialiter transirent; unde cum visio divinae scientiae aeternitate mensuretur quae est tota simul », et ideo etiam visio scientiae divinae sit tota simul. « sequitur ut quidquid in tempore geritur non ut futurum, sed ut praesens videat », nempe comparatur visioni divinae sicut praesens, non sicut futurum vel praeteritum; « hoc enim, quod a Deo visum est, futurum est rei alteri cui succedit in tempore, sed ipsi divinae visioni, quae non in tempore sed extra tempus est, non est futurum, sed praesens. Ita ergo nos videmus futurum ut futurum, quia visioni nostrae futurum est, cum ipsa tempore mensuretur, sed divinae visioni, quae est extra tempus, futurum non est; sicut et aliter videt transeuntes ille qui est in ordine transeuntium, qui non videt nisi illos qui ante ipsum sunt, et aliter ille qui extra ordinem transeuntium esset, qui omnes transeuntes simul inspiceret. Sicut ergo noster visus non fallitur unquam videns contingentia ut sunt praesentia, et tamen ex hoc non removetur quin illa contingenter eveniant », et multo magis etiam si visus noster esset causa et ratio quare illa omnia contingenter eveniunt, « ita Deus infallibiliter videt omnia contingentia, sive quae nobis sunt praesentia, sive quae praeterita, sive quae futura, quia sibi non sunt futura, sed ea inspicit esse tunc quando sunt, unde per hoc non removetur quin contingenter eveniant ». (De ver. q. 2. a. 12. c.).

CAPUT X.

De prophetia ut est medium confirmativum
divinae revelationis

259. **Conclusio.** — *Nullus intellectus praeter divinum cognoscit cognitione certa et infallibili futura contingentia.*

Prob. 1.º Quidquid cognoscitur ab intellectu aliquo aut cognoscitur in se ipso, aut in suis effectibus et signis, aut in sua causa proxima, aut in causa prima. Atqui futura contingentia non possunt in seipsis cognosci ab intellectu creato, neque in suis effectibus, neque in sua causa proxima, neque in causa prima. Ergo nullo modo. *Maj. completa est.* *Minor prob.* 1.º non possunt cognosci in seipsis futura contingentia. Nam quod actu praesens non est nequit cognosci in seipso, ut patet. 2.º Non possunt cognosci in suis effectibus, quia futura dum sunt futura, nullum effectum habere possunt; 3.º non in causis secundis sive proximis, quia causae secundae praecipue liberae non sunt adhuc determinatae ad effectum futurum contingentem producendum, ac proinde nullus existit nexus determinatus (cf. n. 247 et *Phil.*, v. II, n. 181, X.); 4.º non possunt cognosci in Deo, nam Deus prout est in seipso a nullo intellectu creato videri potest naturaliter (n. 116); et licet videatur a beatis, neque tamen ipsi vident futura contingentia in Deo nisi ex revelatione divina, nam futura dependent ex determinatione liberae voluntatis, quae non videtur ex hoc quod videtur essentia divina. Unde futura contingentia a solo Deo cognosci possunt.

2.º Intellectus creatus licet cognoscat quaedam futura, nempe ea quae necessaria sunt, aut etiam quaedam contingentia cognitione conjecturali, non tamen cognoscit futura ut futura sunt, quasi scilicet ejus intuitus ad ipsa futura feratur, ut diximus de intuitu divino, sed cognoscit ea quatenus cognoscit praesentia, cum quibus futura colligata sunt: unde ejus cognitio est de praesenti proprie loquendo se extendit autem ad futura, quatenus praesentia habent nexum ad futura. Atqui praesentia, nempe causae liberae praesentes, nullum nexum habent determinatum ad futura contingentia. Ergo intellectus creatus futura contingentia cognoscere non potest. Liceat afferre ea, quae habet Angelicus, ad confirmandam hanc rationem. Ipse enim adsignans rationem quare intellectus divinus cognoscit futura contingentia, non autem intellectus creatus haec habet (q. dip. *De verit.*, q. 12, a. 10): « Deus alio modo praescit futura ab aliis qui futura praecognoscunt. Circa futurorum enim cognitionem duo est considerare; scilicet ipsum ordinem causarum ad futuros effectus, et exitum sive executionem hujus ordinis in hoc quod effectus actu procedunt ex suis causis. Quaecumque igitur virtus creata aliquam cognitionem habet de futuris, sua cognitio non fertur nisi ad ordinem causarum; sicut medicus secundum hoc dicitur futuram mortem praescire, in quantum scit naturalia principia esse ordinata ad defectum mortis; et eodem modo astrologus dicitur praecognoscere futuras pluvias aut ventos. Unde si sint tales causae quarum effectus impediri possunt, non semper evenit quod sic praescitur esse futurum. Sed Deus non solum cognoscit futura ratione ordinis causarum, sed etiam quantum ad ipsum exitum vel executionem ordinis. Cujus ratio est

quia ejus intuitus aeternitate mensuratur, quae omnia tempora in uno nunc indivisibili comprehendit; unde uno simplici intuitu videt et ad quid causae sunt ordinatae et qualiter *ille ordo impleatur*. Hoc autem creaturae est impossibile, cujus intuitus limitatur ad aliquod tempus determinatum; unde cognoscit illa quae sunt illo tempore; futura vero in tempore quando adhuc sunt futura, non sunt nisi in ordine suarum causarum; unde sic solummodo a nobis praecognosci possunt; ut recte considerantibus appareat, in hoc quod futura praescire dicimur, etiam magis praesentium quam futurorum scientiam habere; et sic remaneat solius Dei proprium vere scire futura. »

260. Quaestio. — Sed tandem movetur questio utrum nempe prophetia sit admittenda ut indubium motivum credibilitatis. Adverte tamen quod in presenti non est sermo de prophetia comminationis sive conditionata, sed de prophetia praescientiae sive absoluta (n. 243). Nam, cum prophetiae comminationis eventus non respondeat, si est purae comminationis, non apparet an propheta annuntiet virtute divina vel propria, ac proinde cum non appareat signum divinitatis, non potest esse argumentum sive motivum ad divinam revelationem admittendam, nisi per miraculum confirmetur. Igitur quaestio nostra est de prophetia praescientiae seu absoluta, cui respondet eventus.

Advertendum est tamen non posse haberi ut motivum credibilitatis nisi post eventus praedicti verificationem. Unde sit:

261. Conclusio — *Prophetia est certissimum credibilitatis motivum ita scilicet ut nullo modo liceat dubitare de veritate ejus in cujus confirmationem facta est.*

Prob. Haec conclusio eadem ratione probatur ac supra probavimus miracula esse certissimum credibilitatis motivum (n. 229); nam prophetia nonnisi a Deo esse potest ut a principali agente. Deus autem non potest adduci ut testis falsitatis. Unde si fiat in confirmationem adsertae propositionis, talis propositio ut certa admittenda est.

262. **Obj.** — Quaelibet religio in medium affert prophetias ut divinitatem suam ostendat. Si igitur prophetia est certum motivum credibilitatis sequitur omnes religiones esse veras. Unde prophetia non potest esse credibilitatis motivum.

Resp. Dato etiam et non concesso rem ita se habere, tamen nunquam probari poterit veram prophetiam factam esse in confirmationem aliarum religionum a religione vera, quinimo oppositum de facili ostendi potest, ex dictis, cum sola vera religio possit confirmari prophetiis, haec autem una est, quam scilicet historice evidenter constat per prophetias aut per alia motiva credibilitatis esse confirmatam.

CAPUT. XI.

De existentia criteriorum

credibilitatis quae sunt miracula

263. **Quaestio.** Determinatis criteriis credibilitatis in abstracto oportet ut de eis aliquid determinemus in concreto, proinde quaeritur de eorum existentia, non tamen quaerimus in praesenti de existentia omnium criteriorum, sed de quibusdam tantum, de iis scilicet quae ad scopum no-

strum nunc magis conferunt. De aliis vero erit sermo quando se praebuerit occasio et utilitas. Unde quaestio nostra est de miraculis: hoc autem definiendum est, an miracula certo fuerint a Deo patrata.

264. Advertenda. — Ante solutionem quaestionis adverte aliud esse quaerere an certe hoc vel illud miraculum fuerit patratum, aliud quaerere an miracula quaedam in genere facta fuerint (cf. n. 229): potest enim esse certum aliqua miracula in genere fuisse patrata, quin sit certum hoc vel illud miraculum in specie fuisse patratum; nam cognitio distincta et determinata supponit cognitionem confusam et indeterminatam, in intellectu humano: unde cognitio objecti indeterminate sumpti est substratum, ut ita dicam cognitionis objecti determinate sumpti: circa quod error facilius esse potest, sicut et ignorantia. Unde ex eo quod objectum in sua determinatione non cognoscitur non potest concludi quod nullo modo cognoscatur, neque cognitione confusa et indeterminata.

265. Conclusio. — *Certissimum est miracula quaedam patrata fuisse.*

Prob. Obstensum est supra (n. 230) certissime cognosci posse absque ulla dubitatione miracula in genere et in specie etiam fuisse patrata per hoc, quod historia ea referre potest, non solum per unum testem, sed per multos testes fide dignos et quidem diversorum temporum. Atqui historia narrat et refert per multos testes omnium temporum et quidem pios prudentes, doctos, non solum per eos qui eos audierunt miracula facta fuisse, sed etiam per eos qui adseverant miraculis fuisse praesentes et ea vidisse. Ergo certissime constat plura, imo multa miracula vere esse patrata. Idest aut dicendum est

nullo modo nobis posse historice constare miracula esse patrata: quod tamen falsum omnino esse et absurdum ostendimus (n. 230), aut firmissime et certissime retinendum est vere miracula et quidem plura esse patrata. *Minor* hujus syllogismi posset probari multis, imo pene infinitis auctoritatibus, sed in gratiam adversariorum praetermittimus: unusquisque enim potest libros quam plurimos legere qui ea narrant ut certissima et quidem piorum et doctissimorum hominum. S. Augustinus narrat in sua praesentia patratum miraculum cum tot circumstantiis ut error contingere nullo modo potuerit (XXII. De civ. cap. VIII, n. 3).

Confirmatur 1.º Difficilius est inducere persuasionem in homines quod aliquod miraculum patratum fuerit, quam quod acciderit aliquod factum ordinarium et naturale: imo quo majus est miraculum quod quis persuadere conatur, eo difficilius est inducere persuasionem in homines: ergo si miracula falsa narrentur augetur difficultas. Hoc facto ipso comprobatur; nam quandoque miracula narrata sunt, quae si falsa, aut a paucis admissa sunt aut a nullis, et si a paucis admissa sunt, tamen cito eorum memoria perit. Ergo nonnisi per vera miracula induci potest persuasio *intima* in multitudinem ingentem miraculum fuisse patratum: vel saltem miraculum falsum esse patratum non potest induci in multitudinem nisi supponatur jam adesse persuasionem quaedam miracula fuisse patrata. Atqui in genere humano saltem in ingenti multitudine, imo apud omnes populos est *intima* persuasio quaedam miracula patrata fuisse, in genere considerata, imo in ingenti multitudine est firma persuasio quaedam miracula etiam in specie fuisse patrata, sicut e. g. persuasio de Christi resurrec-

tionem. Ergo miracula vere patrata sunt. Adde quod miraculum est factum supernaturale (cf. n. 126).

Confirmatur 2.º Persuasio vera et intima quod aliquod miraculum fuit patratum aut ab uno teste solum inducta est et quidem fide digno, aut a pluribus fide dignis; aut a testibus qui ut fide digni noti non erant. Atqui non potuit induci *intima persuasio* patrati miraculi in pios et doctissimos viros, in integrum populum, ab iis qui ut fide digni non cognoscebantur. Ergo solum ab iis qui fide digni erant. Atqui ea, quae a viris notis seu a communiter habitis ut fide dignis referuntur non sunt falsa, sed vera, et si quandoque falsa esse contingat, hoc non nisi per accidens esse potest et quandoque, non autem semper et per se. Ergo impossibile est omnino quod omnia miracula quae narrantur, et quae tenentur esse vera sint falsa. *Minor* primi syllogismi patet, nam si iis qui non habentur ut fide digni et de quibus potest dubitari an certo sciant, quae narrant, aut mentiantur, non praestatur fides saltem certe circa ea quae naturalia sunt et ordinaria, a fortiori non praestatur fides, praecipue ab hominibus doctis et piis, circa ea quae admiratione plena sunt; multo minus viri docti his auctoritatibus immixti conscribunt libros et veritates praedicant, dictis et factis confirmant, difficultates asperrimas et fere impossibiles superare conantur.

Confirmatur 3.º Impossibile est quod multitudo ingens per multa saecula semper fallatur dum facta alicujus generis referuntur, e. g. quod eclipses acciderint praeteritis temporibus, quod monstra quandoque nascantur et nata sint ex generantibus, quod matres quaedam non dilexerint proprios filios, quod multa acciderint, quae nunc a nobis non vi-

dentur, et quandoque accidant in natura, licet a paucis solum animadvertantur; imo adhuc difficilius et impossibilius est quod multitudo fallatur circa ea quae mira sunt et magis difficilia, et ad quae natura aut parum potest, aut incertum est an possit, et adhuc multo magis si nullo modo possit. Atqui natura ea opera quae miracula dicuntur nullo modo facere potest (n. 142). Ergo ex hoc ipso quod ingenti multitudini persuasum est et semper fuit persuasum miracula fuisse patrata, haec vere patrata dicenda sunt.

Confirmatur 4.º Ingens multitudo iis, qui ut certe fide digni non agnoscuntur, non cedit, praecipue si multitudo viris doctis, prudentibus, viris malae fidei coalescat et omnium generum, ut ita dicam, hominibus; omnino autem impossibile est ut cedat hujuscemodi testibus, ita ut saepe fallatur vitamque suam componat juxta placita horum hominum mira narrantibus, et ut opera divina venditantibus, quae divina non sunt. Ergo ex hoc ipso quod ingens multitudo miracula facta fuisse libenter intima persuasione agnoscit, dicendum est miracula vere patrata fuisse.

2.º Aut multitudo praecipue considerata quoad viros doctos prudentes et pios a viris non evidenter notis ut fide dignis, aut a viris qui ut fide digni evidenter habiti sunt acceperunt intimam persuasionem quod miracula patrata sint; primum est omnino impossibile et absurdum: non enim fieri potest quod *intima persuasio* causetur in hominibus piis vere doctis et vere prudentibus, si praecipue multi sint, ab iis qui ut evidenter noti ut fide digni non habentur, praecipue in *mirabilibus* operibus: ergo nonnisi a viris ut vere fide dignis et prudentibus et ut talibus notis hanc persuasionem acci-

pere potuerunt. Hujusmodi viri et fide digni et prudentes etc. a quibus primi acceperunt, aut ipsi miracula experti sunt, et tunc de miraculis ab eis narratis saltem de quibusdam non est dubitandum: aut hi ab aliis acceperunt. Si dicatur quod acceperunt ab aliis, idem argumentum instituitur sicut de primis: scilicet etiam de his dicendum est ab hominibus prudentibus et ut fide dignis cognitis accepisse. Unde et de his quaeritur an per experientiam cognoverint et firma persuasione teneant et habetur intentus, vel per alios ut fide dignos certissime habitos. Et quia non est procedere in infinitum, tandem deveniendum est ad viros prudentes fide dignos, qui per experientiam cognoverint miracula fuisse patrata, et propterea tenuerint *firma persuasione* et *firmam* persuasionem in alios causaverint.

266. **Obj. I.** — Contingere potest quod aliquis vir prudens firma persuasione teneat aliquid quod ei fuit narratum ab aliquo fide digno, et quod possit errare. Ergo etiam circa miracula id contingere potest.

Resp. Dist. antec: ita ut possit propagari ad alios praecipue ad multitudinem virorum doctorum et prudentium et per multas generationes, ut *firmissima persuasione* id retineant *nego:* apud unam vel paucas personas *transeat:* Sub qua distinctione *conc. conseq.* Addendum est etiam quod difficilior inducitur persuasio de miraculo quam de alio facto (cf. n. 231, conf. 3°).

267. **Obj. II.** — Apud mahumethanos narratur quaedam miracula patrata fuisse. Atqui miracula illa non sunt vera, sed falsa. Ergo dicendum est quod ex historia sciri non potest quaedam miracula fuisse patrata.

Resp. dist. maj. et haec narratio habetur apud historicos fide dignos, qui scilicet sint pii, docti, prudentes, qui testentur se ea vidisse, aut audivisse a viris discretis fide dignis designantes viros, de quibus historice constat fuisse pios, honestos, doctos etc. *nego*; et haec narratio est fabulosa ab iis, qui non sunt docti, prudentes etc. *transeat*. Nullum miraculum apud mahumetas factum serio historice probari potest in specie consideratum, imo neque miracula in genere considerata probari possunt apud eos fuisse patrata. Neque intima persuasio esse potest in doctis viris et prudentibus. Apud vulgus autem si persuasio intima datur quaedam miracula facta fuisse, fundamentum habet tandem in veris miraculis, quae non apud ipsos facta sunt, sed apud populos penes quos facta fuit et conservata divina revelatio. Nam ante sectam Mahumeti certum est extitisse in genere humano persuasionem quaedam miracula a Deo facta fuisse, ex qua persuasione jam existente habetur persuasio actualis quae ibi existit, licet vitiata quoad determinationem miraculorum. Unde hoc argumentum, si aliquid probat, confirmat nostram thesim, quaedam miracula scilicet in genere humano patrata fuisse, licet non probet esse facta apud Mahumetas. Etiam loquendo de mahumetanis adsignandum est fundamentum eorum persuasionis in miracula, si datur in eis talis persuasio, est autem omnino impossibile quod fundamentum ultimum illius persuasionis sit falsum: nam non solum apud mahumetas haec persuasio est, sed apud omnes populos. Potuit ne tam universaliter propagari persuasio miraculorum si ullum reale et verum fundamentum non extitit? Hoc pro honore humanae naturae ut impossibile omnino censendum est.

268. **Obj. III.** — Si miracula vere a Deo fierent certe frequenter fierent et omnibus hominibus vel saltem multis proponerentur. Sed hoc est falsum. Ergo dicendum est quod miracula non fuerunt facta.

Resp. Ex hoc miracula innotescunt esse vera miracula quod raro fiunt; nam si saepe fierent, et apud omnes, et quando homines cupiunt, tunc ordinaria sicut et alia facta sensibilia essent, et ideo videretur quod ex ipsa natura originem ducerent: nam ea quae saepe in natura contingunt legem supponunt in ipsa; et ideo vires esse proportionatas in natura arguimus. Imo ex hoc quod miracula sunt signa propria divinae virtutis, oportet ut Deus discrete utatur, si eis speciem miraculi auferre non vult quoad nostram cognitionem, sicut rex suo sigillo cum discretionem utitur, quando oportet, apud se ipsum tenet, neque sinit ut alii utantur, neque omnia suo sigillo signat, neque curat ut directe ab omnibus videatur impressum esse suum sigillum, imo neque litteras et subscriptionem suam, nisi paucis ostendit, sed plurimi sunt imo fere omnes qui fide tenent regem suo sigillo signasse decreta sua.

CAPUT XII.

De facto seu existentia divinae revelationis

269. **Ratio capitis.** — Post determinationem possibilitatis et necessitatis divinae revelationis statuimus media quibus divina revelatio a nobis cognosci possit: igitur remanet inquirenda ipsa divina revelatio, juxta promissa in prooemio hujus secun-

dae partis. Unde de facto seu de existentia divinae revelationis dicendum est.

270. Duplex consideratio divinae revelationis et divisio eorum quae dicenda sunt. — Sed existentia divinae revelationis dupliciter considerari potest: indeterminate seu in genere, et determinate seu in specie. Potest enim aliquid a nobis cognosci in genere et indeterminate, quin cognoscatur determinate et distincte quantum ad ea quae ei conveniunt. Item potest aliquid cognosci esse, quin cognoscatur ubinam sit. Unde agentes de existentia divinae revelationis quaerendum est 1.º an existat vel facta fuerit divina revelatio, 2.º de mediis quibus fuerit propagata, 3.º an adhuc reperiatur et conservetur in genere humano in sua puritate; 4.º apud quos populos et in quibus instrumentis seu mediis reperiatur; 5.º an veritates ordinis naturalis solum fuerint homini a Deo revelatae, vel etiam veritates ordinis supernaturalis; 6.º De fine divinae revelationis. In praesenti capite solum de existentia divinae revelationis in genere erit sermo; de aliis vero in sequentibus.

271. Conclusio: — *Fuisse factam divinam revelationem certissimum est.*

Prob. 1.º Probatum est in praecedenti capite (n. 265) a Deo miracula patrata fuisse. Atqui finis proximus miraculorum est confirmatio veritatis divinitus revelatae (n. 153). Ergo a Deo veritates generi humano revelatae sunt.

2.º Divina revelatio est homini necessaria, licet non sit necessaria ex parte Dei (n. 202). Atqui Deus, qui est auctor naturae sapientissimus ea quae sunt necessaria naturae, praecipue nobilissimae qualis est natura humana, providet. Ergo dicendum est Deum homini revelationem dedisse.

Confirmatur: Homo sine divina revelatione finem suum consequi non potest. Atqui quod in natura finem suum consequi non potest frustra est. Cum ergo Deus nihil frustra operetur, dicendum est homini revelationem dedisse.

Dices: Si hoc argumentum aliquid valeret, probaret divinam revelationem esse homini debitam, ac proinde naturalem; hoc autem supra improbavimus. Igitur argumentum non concludit.

Resp. nego adsertum. Nam ad hoc ut homini non sit debita, et ideo naturalis divina revelatio, sufficit quod Deus potuisset providere homini per alia media, puta per illustrationes internas, vel per aliquid hujusmodi ut finem suum connaturalem consequeretur. Sed quia hujusmodi mediis homini non providisse constat, ideo deducitur factam fuisse divinam revelationem.

3.º In toto genere humano est et semper fuit intima persuasio in existentiam ordinis supernaturalis, idest in existentiam alicujus entis supremi punientis et praemiantis post hanc vitam actiones hominum et ideo persuasio intima etiam immortalitatis animae humanae (cf. infra cap. XIII.). Atqui haec intima persuasio et constans in natura humana universaliter radicata non potuit esse nisi ex divina revelatione. Ergo divina revelatio facta est generi humano, per quam talis persuasio cordi intime fuit infixata. *Prob. minor.* Haec intima persuasio, de qua loquimur, est effectus universalis maximam stabilitatem habens. Atqui effectus universalis maximam constantiam habens in aliqua natura non potest esse nisi aut ab ipsa intima natura, aut ab auctore naturae, qui Deus est. Cum ergo persuasio intima et constantissima existens in natura humana circa existentiam ordinis supernaturalis non sit ab

ipsa natura, oportet ut sit a Deo modo supernaturali, idest per revelationem: nam persuasio veritatis est per manifestationem. Sed fortasse aliquis dubitare potest quod sit a natura huiusmodi persuasio. Ut ergo excludatur omne scrupulum, *prob. quod non est a natura humana*: nam persuasio intima in natura humana existens circa aliquod objectum verum, aut habetur per evidentiam immediatam vel fere immediatam, aut per inquisitionem seu per studium philosophiae. Atqui non potest haberi persuasio praedicta in natura humana per evidentiam immediatam, neque per inquisitionem. Ergo a pura natura humana haberi non potest. *Prob. minor*: et 1.º si haberetur a natura humana per evidentiam immediatam, nullum dubium posset disseminari ab iis, qui negant huiusmodi ordinem supernaturalem, imo neque ipsi serio negarent (cf. *Ph.*, v. II, n. 146); 2.º non potest haberi per inquisitionem rationis, nam quod habetur per inquisitionem rationis non cognoscitur ab omnibus, neque retinetur ut certum a doctis et ab indoctis, praecipue si aliqui qui docti esse putantur, illud negent, neque ita est intime radicum in natura, non enim omnes studio philosophiae possunt incumbere, insuper si philosophi multi non pervenerunt in cognitionem huiusmodi ordinis supernaturalis (cf. n. 202, 203), quomodo potuit pervenire cum tanta certitudine et persuasionem totum genus humanum? Hoc est omnino impossibile.

Dices: Huiusmodi persuasio fuit a calliditate sacerdotum et ab ignorantia populorum.

Resp.: Haec responsio est omnino absurda 1.º quia supponit non existere ordinem supernaturalem, quem existere ostendimus (n. 116), 2.º quia causa particularis et accidentalis inducitur ad explicandum

factum universale et fixum; nam ad effectum universalem et constantissimum habendum oportet ut causa universalis et constantissima ponatur: causa enim effectui proportionata esse debet: igitur aut ipsa natura intellectualis ponenda est per lumen naturale rationis causa illius persuasionis, aut Deus inducens persuasionem illam per manifestationem diversam a lumine rationis naturalis; sed non potest poni natura in se per lumen naturale, ut probatum est: ergo nonnisi Deus alio modo manifestans ponendus est.

4.º Illa persuasio, quae habetur ab homine naturae depravatae, semper ut falsa reiicienda est, quando constanter natura recta et bene disposita inclinatur ad illam reiiciendam ut falsam, et ut talem reicit. Atqui persuasio quod non existat divina revelatio habetur ut in pluribus, imo fere semper, ab homine naturae depravatae, et natura humana recte et bene disposita constanter inclinatur ad illam persuasionem reiiciendam ut falsam. Ergo persuasio quod non existat divina revelatio est reiicienda ut falsa; existit ergo divina revelatio. *Major patet.* nam inclinatio constans naturae recte dispositae ut bona habenda est, et ideo, si talis inclinatio sit inclinatio ad iudicandum, etiam ut vera, idest ad objectum verum ordinata est dicenda, non enim bona est inclinatio constans in natura intellectuali ad iudicandum esse verum, quod falsum est. Insuper quod est constanter in natura recte disposita a rectitudine illius est repetendum, et ideo est rectum et verum, praecipue si ejus oppositum sit constanter in natura vitiata: *Prob. minor:* Omnes qui divinam revelationem negant eamque reiiciunt, aut spiritu superbiae, et praesumptionis aguntur et sunt viri sine subiectione, aut passionibus indulgent,

aut Deum esse negant, vel ipsum Deum non venerantur, aut saltem ipsum dilectione non sequuntur: e contra omnes qui vitia naturae puta superbiam, abhorrent, passionibus non indulgent Deumque vere diligunt, prout ad suscipiendam divinam revelationem si eis praedicetur ostenduntur, vel saltem eos qui revelationem divinam admittunt non aspernantur.

Confirmatur 1.º: Non est possibile persuadere falsitatem divinae revelationis non solum iis qui recte vivunt, sed neque multis illorum qui vitam pravam amplectuntur, imo pauci sunt cui intus persuasa est divinae revelationis falsitas, et recte dubitari potest an revera dentur (cf. *Phil.*, v. II, n. 149).

Confirmatur 2.º: Si divina revelatio hominibus a Deo non fuisset facta, persuasio divinae revelationis esset ex vitio naturae humanae. Atqui persuasio tam communis toti generi humano inserta non potest esse ex vitio naturae. Ergo divina revelatio a Deo facta est. *Prob. major*: si divina revelatio non esset facta, persuasio praedicta esset inclinatio intellectualis naturae in falsum, inclinatio autem in falsum in natura intellectuali est ex vitio naturae. *Prob. min.*: Quod est ex vitio naturae non potest per se et ordinarie causare bonum, et ordinare in rectum finem naturam: persuasio autem divinae revelationis, quae de facto habetur, ordinat de facto et constanter, et ideo per se naturam humanam ad bonum finem, id est ad recte vivendum: nam ipsa ad explenda officia religionis erga Deum et ad recte vivendum homines ordinat constanter. Unde etiam vitiosi homines quibus persuasa est intus divina revelatio a multis malis se abstinent ob persuasionem quam habent de divina revelatione.

5.º Persuasio in divinam revelationem est homini necessaria ad recte vivendum et ad consequendum finem, ut supra (n. 197) ostensum est. Atqui quod est naturae humanae necessarium ad recte vivendum et ad consequendum finem, non potest inniti labili et falso fundamento. Ergo fundamentum praecipuum quo innititur persuasio generis humani in divinam revelationem neque labile, neque falsum in se acceptum et respectu totius generis humani esse potest. Atqui si revelatio a Deo facta non fuisset, persuasio in divinam revelationem inniteretur labili et falso fundamento. Ergo ne cogamur contradictoria admittere, dicendum est divinam revelationem vere factam fuisse. *Minor* secundi syllogismi, in qua videri potest esse aliqua difficultas, probatur, ex eo quod primum solidum et verum fundamentum cujuslibet persuasionis, praecipue quae sit communis in genere humano, non potest esse nisi realitas objecti et ejus veritas.

6.º Apud omnes populos existit et semper extitit persuasio alicujus communicationis seu commercii seu revelationis Divinitatis ad homines. (1) Atqui persuasio universalis omnium populorum est criterium (cf. *Phil.*, v. I, n. 190) veritatis. Ergo divina revelatio vere facta est hominibus.

(1) Quod in genere humano apud omnes populos semper fuerit intima persuasio de commercio seu de communicatione quadam inter Divinitatem et homines historice certissimum est, neque ipsimet rationalistae negare audent, ideo propositio non indiget probatione. Tamen non absolum erit aliqua adnotare. Imprimis advertendum est ex historia apud populos semper superstitiones fuisse, fuisse etiam oracula, augures, ex quibus responsiones et revelationes expectabant. Hujusmodi autem omnia *persuasionem* communicationis et commercii existere inter Divinitatem et homines supponunt et quidem intime radicatam. Et non solum de vulgo

Confirmatur 1.º: Facilius est intimam persuasionem habere circa existentiam objecti naturalis quod immediate et per se non innotescit, quam circa existentiam objecti ordinis supernaturalis. Atqui intima persuasio apud omnes populos circa existentiam objecti ordinis naturalis non potest dari nisi objectum sit verum, praecipue si objectum sit quid contingens. Ergo multo minus dari potest intima persuasio circa existentiam objecti ordinis supernaturalis in specie considerati et contingentis in sua natura qualis est revelatio divina, nisi hujusmodi objectum sit verum.

Confirmatur 2.º: Aut divina revelatio, de qua loquimur, est naturalis et debita humanae naturae, aut supernaturalis et indebita et exigentiam naturae humanae excedens: Si *primum*, nonnisi cum injuria creatoris adseritur Deum humanam naturam hujusmodi bono privasse, cum unicuique rei naturali etiam ignobilissimae Deus conferat ea, quae sunt ei naturaliter debita et ad finem consequendum necessaria: si *secundum*, ponitur effectus stabilis, constans, universalis maximam habens firmitatem, idest intima persuasio totius generis hu-

haec narrantur, sed etiam de sapientibus ipsis. Unde Tullius, quamvis artem divinandi absurdam esse demonstrare conetur, tamen dicit II. *De divinatione*, cap. XXXIII: « Retinetur et ad opiniones vulgi et ad magnas utilitates reipublicae mos, religio, disciplina, jus augurum ». Et Plutarchus ait: Si terras obeas invenire possis urbes muris, litteris, legibus domibus, opibus, numismate carentes, gymnasiorum et theatrorum nescias; urbem templis, diisque carentem, quae praecibus, jurejurando, *oraculo* non utatur, non bonorum causa sacrificet, non mala sacris avertere nitatur nemo unquam vidit ». Cf. Zigliara Prop. lib. III. c. I, qui plura affert ex historia. Nos plura afferemus infra, dum loquemur de libris in quibus est divina revelatio cap. XIII.

mani in divinam revelationem sine causa et sine fundamento. Nam causa persuasionis intimae, constantis et universalis naturae intellectivae non potest esse nisi aut ipsa veritas, aut aliquod medium universale et constans ipsi veritati proportionatum et quod sit criterium veritatis.

Confirmatur 3.º: In intellectuali natura universaliter sumpta non potest esse intima persuasio objecti, quod neque per se notum est et manifestum, neque per medium proportionatum quod de se vere sit sufficienter ducens in cognitionem illius. Atqui in humana natura est universaliter et constanter intima persuasio divinae revelationis in genere consideratae, et divina revelatio quoad factum non est per se nota. Ergo dicendum est quod adsit aliquod medium proportionatum et sufficienter inducens persuasionem intimam de facto divinae revelationis. Atqui medium proportionatum et sufficiens ex sua natura ad inducendam universaliter in naturam intellectualem intimam persuasionem circa aliquod, objectum est ratio sufficiens ad arguendam existentiam et veritatem talis objecti. Ergo de facto seu de existentia divinae revelationis, dubitari non licet. *Minor* ultimi syllogismi *patet* ex eo quod medium ex sua natura sufficiens et proportionatum ad inducendam persuasionem, praecipue in naturam intellectualem universaliter sumptam, vere habet rationem motivi et criterii ex sua natura ad certitudinem habendam (cf. *Phil.*, v. I, n. 152).

Confirmatur 4.º: In natura intellectuali humana non invenitur, neque inveniri potest intima, constans et universalis persuasio alicujus objecti naturalis per se non evidentis, multo minus si objecti veritas demonstrari non possit, a fortiori id dicendum est de objecto supernaturali in specie consi-

derato. Ergo a fortiori non potest inveniri intima, constans et universalis persuasio alicujus falsitatis, nam falsitas per se non movet intellectum, sed solum per accidens, quatenus per accidens exhibetur ut vera, idest sub ratione et apparentia veritatis: at si per accidens exhibetur ut vera, non ergo *constanter*, non *universaliter*; ergo repugnat omnino intima *persuasio constans et universalis* alicujus falsitatis determinatae, praecipue si falsitas sit respectu objecti supernaturalis.

7.º Finis quem Deus intendit in productione et conservatione rerum est manifestatio veritatis, non autem manifestatio veritatis creatae potest esse ultimus finis ejus; ergo finis ultimus a Deo intentus est manifestatio suae veritatis (cf. n. 150 et *Phil.*, v. II, n. 511). Atqui veritas divina, idest Deus, non cognoscitur sufficienter per rationem naturalem (n. 202). Ergo dicendum est Deum praeter rationem naturalem aliud medium posuisse, quo homo possit sufficienter et convenienter in Dei cognitionem pervenire, quod quidem medium non potest esse nisi divina revelatio.

272. **Obj. I.** — Divina revelatio in se spectata est veritas ordinis supernaturalis. Atqui veritates ordinis supernaturalis in specie consideratae probari non possunt. Ergo non potest probari existentia, seu factum divinae revelationis.

Resp. dist. minor.: probari non possunt a priori, *conc.*; a posteriori, *subd.* per divinam revelationem, aut per effectum divinae revelationis, *neg.*; per medium distinctum et diversum a divina revelatione quod sit ordinis naturalis, *conc.* Et *neg.* *conseq.* Veritates ordinis supernaturalis certe a priori demonstrari non possunt: unde neque ipsa revelatio potest probari a priori quasi sit necessaria ex parte

Dei, neque potest probari ex ipsa natura humana in se spectata, aut spectata quantum ad ea quae ex principiis essentialibus ejus consequuntur, neque ex effectibus a causis naturalibus procedentibus. Hoc tamen non impedit quominus per effectus ordinis supernaturalis a virtute divina causatos sive immediate, sive mediante ipsa divina revelatione, possit ipsa revelatio divina in genere saltem cognosci certissime et probari tanquam ex signis et effectibus divinae revelationi proportionatis et certissimis: unde ostendimus supra (n. 227) miracula esse certissima criteria ad cognoscendam revelationem divinam, nam cum hujusmodi signa sint supernaturalia, ducere possunt in cognitionem rei supernaturalis; et similiter dicendum est de effectu proprio revelationis divinae, qui est ipsa persuasio existens et vehementer radicata in humana natura. Hujusmodi enim effectus non nisi virtute divina in humana natura ita radicans esse potest: unde est effectus proprius divinae virtutis sicut et ipsa miracula, quod proinde certissime ducere potest in cognitionem divinae revelationis (cf. S. Th. 2-2, q. V. a. 2.º c.) Potest etiam probari ex necessitate non quidam absoluta, sed hypothetica, quam habet natura humana, ut nos probavimus, quae necessitas fundamentum habet in elevatione hominis ad finem supernaturalem (cf. n. 206 et 207).

273. Obj. II. — Si negatio divinae revelationis esset a natura vitiata, ubicumque esset natura vitiata esset negatio divinae revelationis. Atqui falsum est quod ubicumque est natura vitiata sit negatio divinae revelationis. Ergo negatio divinae revelationis non est a natura vitiata.

Resp. Nego maj.; nam natura potest esse vitiata multiplici ex capite: neque est necesse quod in

natura vitiata sit omne vitium, et omnis defectus, imo impossibile est invenire naturam tam vitiatam ut in ea non sit aliquod bonum. Argumentum igitur nimis probat et supponit falsum; probaret enim, si aliquid probaret, quod nullum vitium sit defectus naturae et sit in natura vitiata, quod est contradictorium; posset enim argumentum applicari ad defendendum omne vitium ut bonum.

Instabis: Si negatio divinae revelationis est ex vitio naturae, sequitur quod divina revelatio competat naturaliter naturae humanae, quod non sit supernaturalis. Atqui hoc falsum est. Ergo negatio divinae revelationis non est ex vitio naturae.

Resp. dist. maj. sequitur quod divina revelatio competat naturaliter humanae naturae, si naturaliter accipiat ad significandum statum, quem natura humana habuit a Deo in prima sui institutione, *conc.*; si naturaliter accipiat ad significandam ipsam naturam, prout solum importat suam substantiam cum iis quae ex principiis eam constituentibus ei accidunt vel consequuntur, *nego*. Et *contrad. min. nego consequ.* Naturale, vel naturaliter convenire aliquid multipliciter dicitur, vel quia sequitur ex principiis ipsam naturam constituentibus, vel quia natura illud in sua institutione ab initio accepit ab auctore naturae, secundum quod potest contingere ex speciali benevolentia et privilegio; et sic naturaliter dicitur humanae naturae revelatio competere: non quasi sit ei debita aut ex principiis ipsam constituentibus sequatur (cf. n. 173).

Urgebis: Haec responsio supponit hominem esse elevatum ad ordinem et finem supernaturalem. Atqui hoc probari non potest, et ideo est incertum. Ergo haec responsio admittenda non est, et divina revelatio saltem est incerta.

Resp.: Dist. primam partem minoris: Probari non potest hominem esse elevatum ad ordinem supernaturalem ex principiis rationis et ex veritatibus pure naturalibus, *conc.*; probari non potest ex ipsa divina revelatione quam probavimus existere, *nego*; nego secundam partem ejusdem *min.*, et *nego consequ.* Elevatio hominis ad ordinem supernaturalem eo ipso sequitur quo ipsa divina revelatio ordinis supernaturalis admittitur, nam elevari naturam ad ordinem supernaturalem est ei conferri bona ordinis supernaturalis ab auctore ipsius. At de elevatione hominis ad ordinem supernaturalem alibi redibit sermo, ubi explicabitur in quo consistat.

CAPUT XIII.

De mediis quibus propagata est divina revelatio

274. Ratio capitis. — Probavimus in praecedentibus divinam revelationem fuisse generi humano traditam. Insuper manifesta est ejus universalis propagatio, quamvis enim apud multos veritates divinitus revelatae conservatae non sint in sua puritate, sed fuerint in parte vel etiam totaliter corruptae; tamen persuasio existentiae divinae revelationis seu persuasio Deum commercium seu communicationem cum hominibus habere apud omnes perseverat (cf. n. 271). Quaeritur ergo quomodo potuerit esse propagata hujusmodi persuasio.

275. Conclusio. — *Persuasio apud homines de existentia divinae revelationis per miracula inducta est.*

Adverte nos non negare etiam alia media fuisse adhibita, sed dicimus quod etiam miracula ut me-

dia inducta sunt, idest opera quae sunt propria divinae virtutis praeter ordinem communem rerum agentis.

Prob. 1.º Revelatio neque fit, neque facta est immediate singulis hominibus, sed immediate quibusdam, his mediantibus, aliis. Atqui illi quibus facta fuit divina revelatio non potuissent eam propagare ingenti multitudini, et praecipue toti generi humano intime persuadere, nisi miracula adhibuissent tanquam medium. Ergo dicendum est miracula facta fuisse ad inducendam persuasionem de divina revelatione. *Maj. patet. Minor prob.* Divina revelatio, quae fit quibusdam hominibus, est res abscondita et obscura, et remanet incerta quousque per signa proportionata non manifestetur. Atqui signa proportionata et sufficienter manifestativa divinae revelationis non possunt esse nisi opera supernaturalia, sicut ipsa revelatio supernaturalis est, quae opera sunt propria divinae virtutis et miracula dicuntur. Ergo persuasio divinae revelationis generi humano non nisi per miracula inducta esse potest.

Confirmatur 1.º: Quamvis persuasio divinae revelationis induci possit in hominibus adultis, cum haec jam propagata est, communiter tamen antequam propagetur est prorsus impossibile eos communiter inducere ad acceptandum aliquid esse a Deo alicui personae revelatum ita ut intima persuasione teneant et constanter, nisi signa manifesta divinitatis exhibeantur. Hoc historice mirifice confirmatur: nulum enim fuisse hominem legitur qui hanc persuasionem universalem induxerit et miracula seu signa divinitatis non dederit.

Confirmatur 2.º: Quamvis aliquis homo particularis, vel plures qui sint rudes et leves, induci fortasse possint sine miraculis ad praestandam fidem

ei qui adserat veritates esse sibi divinitus revelatas, tamen impossibile est omnino ut viri prudentes, docti et perspicaces dictis *alicujus personae privatae* cedant cum firma persuasione et in eadem firmiter usque ad mortem perseverent, nisi signa clara divinitatis, quae sunt miracula eis exhibeantur, et multo magis impossibile est ut populus integer firma persuasione deglutiat hujusmodi adsertionem esse veram. Atqui non solum rudes et imberbes, sed etiam viri prudentes, docti, sapientes boni et mali et integri populi firma persuasione retinuerunt et adhuc retinent firmissime veritates fuisse revelatas. Ergo vere miracula facta et inducta sunt tanquam signa ad confirmandam et inducendam persuasionem divinae revelationis.

Confirmatur 3.º: Modus connaturalis homini ad cognoscenda intelligibilia a divina sapientia institutus est per signa sensibilia proportionata. Atqui signa sensibilia proportionata ad divinam revelationem cum intima persuasione cognoscenda *per se loquendo* sunt supernaturalia, idest sunt signa propria divinae virtutis, quae miracula dicuntur, nam *revelatio* de qua loquimur est supernaturalis. Ergo Deus per miracula persuasit generi humano revelationem dedisse.

Confirmatur 4.º: *Rerevelatio* divina de qua loquimur ad ordinem supernaturalem pertinet, si consideretur in genere revelationis quoad proprium modum essendi. Atqui ea quae sunt ordinis supernaturalis, nisi directe, immediate et per se exhibeantur intellectui, aut nisi suppleat virtus divina interius agendo specialiter intellectum inclinando et illuminando, nequeunt cognosci certe, nisi per medium supernaturale, quod quidem medium in praesenti non potest esse nisi miraculum aut visum,

aut a fide dignis narratum, aut complexus miraculorum quod intellectui per sensus immediate exhiberi potest, cum sit sermo de mediis extrinsecis in praesenti. Ergo dicendum est per miracula divinam revelationem hominibus notificatam fuisse (cf. n. 220),

2.º Ad providentiam divinam pertinet convenienter et sufficienter ponere media apta et proportionata ad manifestandum id quod notum hominibus facere intendit, secus Deus inepte et insipienter operaretur; et homo, destitutus mediis necessariis et sufficientibus ad discernendum verum a falso, non perveniret certe in cognitionem divinae revelationis. Atqui divina revelatio non potest per se loquendo convenienter et sufficienter hominibus manifestari per alios homines, si non fuerit jam sufficienter propagata, nisi per miracula. Ergo ex divina providentia deducitur certe miracula facta fuisse. *Minor* probatur evidentissime ex facto, nam si in praesenti divina revelatio non esset summo-pere propagata; esset impossibile hominibus persuadere eam factam fuisse, cum etiam nunc quam difficillime homines acquiescant.

Confirmatur 1.º: Ea quae sunt nobiliora specialiori modo curantur a divina providentia; ordo enim rerum exigit ut inferiora ad superiora ordinentur, quae proinde magis habent rationem finis, et ideo principaliter ab agente intenduntur. Atqui divina revelatio res nobilissima est, cum sit ordinata ad manifestandas veritates, quae intellectui creato ignota sunt, et ideo ad finem altiorem de se sit ordinata, quam intellectui creato seu naturae intellectivae naturaliter competat. Ergo dicendum est Deum providisse media omnino apta et proportionata ad hoc ut ab hominibus divina revelatio

cognosceretur. Atqui hujusmodi media non possunt esse nisi signa propria virtutis divinae, quae miracula dicuntur. Ergo dicendum est a Deo facta esse vera miracula ad certificandos homines de facta revelatione quibusdam hominibus.

Confirmatur 2.º: Sunt homines ita perversi, qui a priori divinam revelationem rejiciunt, eos qui divinam revelationem recipiunt irridentes: ergo in re tanti momenti fieri non potuit ut Deus quibusdam revelaret veritates aliis communicandas ut divinitus revelatas, quin eas signis suae virtutis non confirmaverit et certissimos homines etiam exterius non reddiderit.

Confirmatur 3.º: Ita homines sunt difficiles ad admittendum alicui personae esse factam divinam revelationem, ut quam plurimi neque ipsis miraculis cedant: ergo non est dubitandum Deum miracula patrasse.

Confirmatur 4.º: Semper fuerunt illi qui falso persuadere hominibus conati sunt recepissee divinam revelationem: hoc patet ex superstitionibus antiquorum: Atqui omnino absurdum est (supposita vera divina revelatione, quam existere probavimus) adserere quod Deus signa quibus homines inviete possent discernere veram a falsa revelatione non dederit. Ergo dicendum est Deum hujusmodi signa dedisse, quae non possunt esse nisi signa propria suae virtutis, idest miracula.

3.º Aut fides seu persuasio divinae revelationis inducta est generi humano universo per miracula seu per signa divinae virtutis, aut sine eis: si primum dicatur, habetur intentus, ut patet; si autem secundum adsumatur, etiam habetur intentus, quia hujusmodi persuasio universaliter inducta, et quidem intima persuasio, in ingenti multitudine, sicut

in praesenti contingit, est signum manifestum virtutis divinae, quod proinde miraculum dici debet. Idest in hac secunda hypotesi persuasio in divinam revelationem esset inducta modo vere extraordinario, praeter et supra ordinem miraculorum particularium, quae sunt facta quaedam sensibilia ipsi revelationi subordinata: melius ergo dicitur quod Deus modo *revelationi* competente, idest per signa particularia divinae virtutis, data occasione, persuasio hujusmodi providerit ut propagaretur. Unde dicimus: de potentia Dei ordinaria, quae scilicet attenditur secundum cursum et modum agendi et inducendi perfectiones in naturam humanam, necesse fuit ut Deus miracula operaretur, quamvis de sua potentia absoluta alio modo potuisset persuasionem illam inducere: Unde S. Thomas ait: « Quia sermo propositus confirmatione indiget ad hoc quod recipiatur nisi sit per se manifestus, ea autem quae sunt fidei sunt humanae rationi inmanifesta, necessarium fuit aliquid adhiberi, quo confirmaretur sermo praedicantium fidem. Non autem confirmari poterat per aliqua principia rationis per modum demonstrationis, quum ea quae sunt fidei rationem excedant. Oportuit igitur aliquibus indiciis confirmari praedicantium sermonem, quibus manifeste ostenderetur hujusmodi sermonem *processisse a Deo*, dum praedicantes talia operarentur sanando infirmos et alias virtutes operando, quae non posset facere alius nisi Deus. Unde Dominus discipulos ad praedicandum mittens dixit: *Infirmos curate, mortuos suscite, leprosos mundate, daemones ejcite* (Math., X, 8); et (Marc., XVI, 20) dicitur: *Illi autem profecti praedicaverunt ubique, Domino cooperante et sermonem confirmante, sequentibus signis.* »

276. **Obj. I.** — Ex dictis sequitur quod excusatione digni sunt, qui nullum miraculum viderunt, si non admittant divinam revelationem.

Resp. nego illationem. Si nullum signum credibilitatis habuerunt, si nunquam loqui de miraculis audierunt, certe. At si fiat sermo de iis, qui signa credibilitatis cognoverunt, et de miraculis serio audierunt loqui, et haec a personis doctis et piis admitti sciant, omnino negandum est; nam homo tenetur strictissimo officio inquirere divinam revelationem, saltem orando Deum et bene agendo. Deum autem non nisi propter peccata negat homini dona sua. — Insuper sicut excusatione digni non habentur in societate qui leges non observant propterea quod *regis* sygillo obsignatas non vident, ita etiam similiter, imo a fortiori, qui Deo obedire recusant et ejus revelationem non suscipiunt et ejus mandata non observant, quia miracula non vident. Sufficit enim quod a personis doctissimis, prudentibus id ut certum adseratur.

277. **Obj. II.** — Illi qui legem regis observant punirentur, si eam non observarent, per regis ministros, et hoc motivum sufficit eis. Sed non observans praecepta, quae dicuntur revelata, a ministris Dei non puniuntur. Ergo paritas absumpta in responsione praecedenti non tenet.

Resp. Non solum ob timorem punitionis subditi in societate tenentur obedire suo superiori, sed ex conscientia ipsa: insuper illi qui legem non observant non statim puniuntur, sed tempore opportuno juxta determinationem judicis: ita etiam qui divinam revelationem non suscipiunt ejusque mandata a Deo revelata non observant, suo tempore puniuntur secundum quod ordo divinae sapientiae exigit.

278. **Obj. III.** — In probationibus adlatis committitur circulus vitiosus, nam divina revelatio probata est per miracula, et miracula probantur per divinam revelationem: id est probatur idem per idem.

Resp. *Negando antec.*; nam miracula fuisse patrata non solum per divinam revelationem probatum est, sed per alia criteria omnino diversa: unde ex miraculis sic probatis nihil prohibet quominus probetur divina revelatio. Item divina revelatio probata est etiam per motiva omnino distincta a miraculis, ut patet ex argumentis adlatis, et ideo nihil prohibet ex revelatione sic cognita et probata quominus miracula probentur. Circulus vitiosus committitur quando una propositio nullo modo probata per alia criteria, adsumitur ad probandam alteram non probatam per alia criteria, et haec ad probandam primam. Tunc enim probatur idem per idem, idest obscurum declaratur per obscurum, quod est contra naturam demonstrationis. Unde dicimus quod in nostra argumentatione habetur maxima firmitas, quia plura habentur motiva ad probandum.

279. **Obj. IV.** — Si divinae revelationis existentia probatur sine miraculis, sed per alia motiva, sequitur miracula non esse necessaria ad divinam revelationem persuadendam et propagandam. Hoc autem est contra ea quae adlata sunt in probatione conclusionis, saltem contra quaedam.

Resp. In praesenti certe non est necessarium sicut fuit necessarium antequam propagaretur intima persuasio in multitudine divinae revelationis: tamen ex hoc non sequitur non fuisse necessarium antequam propagaretur; tamen etiam nunc convenienter fiunt ut magis ac magis confirmetur.

CAPUT XIV.

De conservatione divinae revelationis

280. **Quaestio.** — Ostendimus in praecedentibus de facto seu de existentia divinae revelationis dubitari non posse; nunc inquiritur de conservatione ejusdem, seu quaeritur an veritates divinitus revelatae in sua puritate conservatae sint in genere humano.

281. **Conclusio 1.** — *Veritates divinitus revelatae oportet ut in genere humano in sua puritate conservatae sint.*

Prob. Admitti non potest quod sapientia divina reliquerit naturam humanam sine mediis necessariis ad finem consequendum ad quem ipsa natura humana ordinatur. Atqui si in genere humano non esset conservata divina revelatio, natura humana fuisset a sapientia divina relictæ sine mediis necessariis ad finem consequendum, ad quem ipsa natura humana ordinatur. Ergo admitti non potest quod divina revelatio, seu veritates divinitus revelatae in sua puritate conservatae non fuerint in genere humano. — *Minor patet* ex dictis (n. 202). *Maj.* autem sic *prob.* Quamvis sapientia divina permittat ut individua quaedam, vel etiam multa alicujus naturae, non habeant media necessaria ad finem ad quem ex sua natura tendunt, et ideo ut a fine deficiant, nunquam tamen permittit ut ipsa natura totaliter considerata in sua specie quoad omnia individua, remaneat sine mediis necessariis, ita ut totaliter a fine deficiat. — *Confirmatur* eadem *maj.*: Natura humana nobilissima est inter

omnia sensibilia. Sed sapiens conditor disponit, ut ea, quae in sua specie nobiliora sunt, potius finem proprium consequantur tradendo eis media necessaria, quam ignobiliora. Cum ergo ea, quae sunt ignobiliora natura humana, media habeant necessaria ut finem proprium consequantur, multo magis dicendum est idipsum de natura humana. *Confirmatur* 2.º ex eo quod inferiora ad utilitatem superiorum sunt et fini superiorum subordinantur, sicut plantae ad utilitatem animalium et animalia ad utilitatem hominis. Ergo omnino contra institutionem et sapientiam institutoris naturae humanae est adserere quod natura humana in sua specie considerata non habeat media necessaria ad finem suum consequendum.

2.º Ea quae procedunt immediate a divina virtute, quae firmissima est, tanquam media necessaria ad hoc ut natura suum finem consequatur, deficere non possunt, nisi Deus talem defectum permittendo eliciat aliquod majus bonum, et ideo nobiliorem finem intendat quam sit ille cui talis natura ordinatur, secus frustra talem naturam condidisset. Atqui revelatio divina a Deo 1.º immediate fit generi humano, licet non singulis individuis; 2.º necessaria est ad finem naturae humanae consequendum (n. 202); 3.º aliquis finis superior quam sit finis naturae humanae per revelationem Dei obtinendum non datur, nam finis ab homine consequendus est Deus. Ergo dicendum omnino est quod veritates a Deo humanae naturae revelatae sint in sua puritate conservatae.

Confirmatur 1.º Ea quae ab aliquo auctore specialiter intenduntur majori cura conservantur quam alia, et ideo efficacius. Atqui Deus speciali modo intendit revelationem dare hominibus, cum haec sit

specialissimum donum. Ergo Deus efficaciter agendo dicendus est conservasse in genere humano ea quae revelavit.

Confirmatur 2.º: Si Deus sua providentia non conservavit veritates revelatas in sua puritate in genere humano, aut hoc fuit quia non potuit, vel quia noluit; non primum, quia Deus est omnipotens; non secundum, quia secus frustra revelasset hominibus.

3.º Non solum est et semper fuit apud omnes populos intima persuasio inter Deum et homines fuisse antiquis temporibus aliquod commercium seu aliquam communicationem et revelationem, sed etiam in quocumque tempore, nostro non excluso, extare. Ergo argumenta, quibus probavimus (n. 271) Deum revelationem dedisse seu veritates manifestasse, probant huiusmodi revelationem saltem virtualiter, in veritatibus revelatis perseverare. Atqui si veritates divinitus revelatae non essent conservatae, divina revelatio non perseverasset in genere humano ullo modo: ne ergo cogamur contradictoria admittere, dicendum est veritates divinitus revelatas fuisse in genere humano in sua puritate conservatas.

4.º Divina revelatio est medium ordinis supernaturalis datum a Deo hominibus (n. 174). Ergo dicendum est quod Deus per ipsam intendit eos perducere ad finem supernaturalem; nam qui sapienter operatur, media proportionata ad finem quem obtinere intendit arripit, non autem arripit media alterius et superioris ordinis. Ergo Deus dando revelationem hominibus, intendit aliquid nobilissimum quod finem naturalem humanae naturae excedat. Atqui absurdum est omnino adserere quod Deus huiusmodi finem per media proportionata,

quae ipse tradidit non obtineat. Cum ergo hujusmodi media sint veritates ab ipso revelatae humanae naturae, dicendum est hujusmodi veritates esse in genere humano in sua puritate conservatas. *Prob. minor:* Omnis sapiens ordinator intendit efficaciter quantum potest obtinere finem sui operis, imo tanto efficacius intendit quanto nobilior est finis quem ipse intendit et quanto specialius intendit. Atqui Deus est sapientissimus ordinator et operator, et finis quem intendit per revelationem traditam humanae naturae est nobilissimus inter fines omnium aliarum rerum, cum ipsa natura humana sit nobilissima inter omnes naturas sensibiles, et cum revelatio sit medium supernaturale ipsam naturam humanam excedens ordinans ipsam ad finem ipsam excedentem. Ergo absurdum omnino est adserere quod Deus hujusmodi finem per media proportionata quae ipse tradidit humanae naturae non obtineat.

Confirmatur: Multa individua naturae humanae proprium finem non consequuntur, cum non recte vivant; insuper Deus omnia omnino, etiam antequam sint, perfectissime cognoscit; ergo a Deo per se non intenduntur hujusmodi individua: ergo praeter hujusmodi oportet ut sint alia, quae per se a Deo intenduntur, secus Deus frustra et vane operaretur et vane conservaret speciem humanae naturae; et ideo oportet ut sint quaedam individua in natura humana quae finem suum consequantur. Atqui non possunt consequi finem nisi per veritates divinitus revelatas certe cognitae (n. 202). Ergo dicendum est veritates divinitus revelatas certe cognosci et conservari.

282. Conclusio II. — *Non solum veritates quae a Deo revelatae sunt conservantur seu cognoscuntur*

ut veritates sunt, sed cognoscuntur, et ideo conservantur ut divinitus revelatae. — Haec conclusio imprimis haberi potest ut corollarium conclusionis praecedentis, sed etiam directe probanda est.

Prob. 1.º Deus ut generi humano notificaret ea, quae revelavit, operatus est miracula, idest dedit signa propria suae virtutis, ita ut recte dici possit quod sua omnipotentia fuerit usus. Ergo Deus intendit operari efficacissime ut generi humano notum fieret se revelasse ea quae sunt homini necessaria ad finem consequendum. Atqui omnino absurdum est adserere Deum non obtinuisse id quod efficacissime intendit. Ergo Deus certissime obtinuit ut notum fieret generi humano se revelasse ea quae sunt necessaria ut homo finem suum consequatur.

2.º Veritates quae non sunt per se notae praecipue multae et sublimes, licet jam cognitae, conservari non possunt in sua puritate, sed aut oblivioni mandantur, aut corrumpuntur, nisi aliquod motivum certum proponatur toti generi humano idest doctis et indoctis proportionatum et aptum, et quod proinde universalitatem habeat ut quantum est de se sit sufficiens. Atqui respectu veritatum quae a Deo revelatae sunt aut revelantur, non est aliud motivum quod possit proponi toti generi humano tam doctis quam indoctis proportionatum et aptum, quod proinde universalitatem habeat, quam divina revelatio; ergo dicendum est Deum suam revelationem proposuisse tamquam motivum generi humano ut firma certitudine omnes tam docti quam indocti tenerent veritates, quae a Deo revelatae sunt.

Confirmatur 1.º Neque illi qui sapientes dicuntur, si respuant divinam revelationem, firma certi-

tudine tenent ut vera ea, quae sunt divinitus revelata, et quae sunt necessaria homini ad finem consequendum, etiamsi loquamur de iis quae lumen naturale rationis simpliciter non excedunt: imo ea quae philosophice cognosci possunt sine divina revelatione non ab omnibus qui sapientes dicuntur ut certa retinentur: hoc patet ex doctrinis quae nostris temporibus serpent et quas supra (P. I.) refutavimus.

Confirmatur 2.º: Homo difficultatem invenit, et quidem magnam, ad observanda praecepta quae ei proponuntur ut divinitus tradita; ergo multo magis difficultatem invenit in observandis praeceptis si proponantur ei non ut divinitus habita, sed solum ut vera et ut simpliciter necessaria observatu. Unde si praecepta a Deo revelata proponerentur non ut revelata, sed ut observanda tantum, nullus homo fortasse inveniretur qui ea observaret. Ergo ne dicatur Deus frustra revelationem dedisse, dicendum est veritates ab eo revelatas ut revelatas cognosci in genere humano.

CAPUT XV.

De populis penes quos conservetur divina revelatio

283. **Quaestio.** — Obstendimus in praecedentibus divinam revelationem fuisse hominibus factam et conservare in genere humano ut habeatur via tuta ad finem consequendum: remanet igitur determinandum ubinam reperiatur; nam si in genere humano divina revelatio conservata est ut via tuta

ad finem consequendum, oportet ut apud quasdam gentes, seu apud quosdam populos, conservetur et certissime cognoscatur: seu oportet ut certe sciant aliqui homines quaenam veritates fuerint divinitus revelatae. Cui quaestioni respondetur varias conclusiones statuendo.

284. Conclusio I. — *Non apud omnes populos veritates a Deo revelatae in sua puritate conservatae sunt.*

Prob. 1.º Veritates quae a Deo revelatae sunt ipsum Deum respiciunt, religionem et mores. Atqui veritates, quae respiciunt ipsum Deum, religionem et mores in sua puritate non possidentur apud omnes populos: nam multas falsitates quidam populi profitentur circa Deum, circa religionem et mores, imo etiam multi philosophi, ut patet ex dictis (n. 197, 202 et 203). Ergo veritates a Deo revelatae in sua puritate non conservantur apud omnes populos. *Prob. maj.* Ea quae a Deo revelata sunt oportet ut sint saltem veritates, quae habent rationem medii necessarij aut utilis ad finem humanae naturae consequendum (n. 195 et 202), et ideo oportet ut talem finem respiciant nempe Deum, et consequenter officia religionis et mores.

2.º Contradictoria non possunt esse simul vera; sed populi contradictoria profitentur circa Deum, religionem et mores. Ergo non omnia, quae apud omnes populos retinentur, de Deo et religione etc. sunt vera. Ergo veritates a Deo revelatae apud omnes populos non conservantur in sua puritate.

285. Conclusio II. — *Veritates a Deo revelatae in sua puritate conservabantur ante Christum natum apud Iudaeos; post Christum natum apud Christianos conservantur.*

Prob. 1.º Ostensum est (n. 281) veritates divinitus revelatas apud homines conservari in sua puritate. Atqui si ante Christum natum non fuissent conservatae apud Judaeos, et post Christum apud Christianos, nullo modo apud populos conservarentur. Ergo, ne cogamur contradictoria admittere, dicendum est veritates divinitus revelatas ante Christum apud populum Judaicum conservatas fuisse, post Christum vero apud populum Christianum.

Prob. min.: Veritates circa Deum, religionem et moralitatem in sua puritate apud Gentes seu apud populos, qui non profitebantur religionem israeliticam, non fuisse conservatas in sua puritate, historice evidentissimum est, patet ex superstitionibus omnium populorum, patet etiam ex eo quod neque ipsi summi sapientes ut Socrates, Plato, Aristoteles, Pythagoras etc. eas agnoverunt.

2.º Populum Israeliticum neque philosophos, neque scholas philosophicas habuisse docet historia, sicut scholae philosophicae vigeabant apud alios populos, et tamen perfectius ipse novit veritates, quae Deum, quae religionem, quae moralitatem respiciunt quam illi populi in quibus et summi philosophi et scholae omnium generum viguerunt. Adde quod historia nullius populi ante Christum tantam meretur fidem quantam meretur tum scripta, tum ex traditione habita populi Israelitae, praecipue circa signa quae religionem et revelationem divinam respiciunt. Hujus signum est quod ingens multitudo hominum cujusque conditionis, non exclusis viris sapientissimis et quidem in magno numero, fidem firmissimam illi historiae praestiterunt et praestant. Insuper ingens multitudo ita fidem adhibuit et adhibet, ut sanguine obsignare semper fuerit parata et sit, imo etiam facto, sanguine ingens multitudo obsi-

gnavit (Ep. ad Haebreos, c. XI et S. Aug. de civ. Dei lib. XVIII, c. XLI).

Prob. 2.^a pars. Argumenta adlata in probatione praecedentis partis optimo jure applicari possunt, imo a fortiori ad probandam secundam partem nostrae conclusionis. *Probatur tamen specialiter:* Populus Christianus antiquissimus est, nam ad Christum et Apostolos reducitur, per viginti saecula semper crevit, cujus fundamentum est praedicatio revelationis divinae per Christum ac per Apostolos; et purissimam doctrinam morum semper professus est, ita ut omnes populos in puritate doctrinae superet certissime, unde est inter omnes celeberrimus. Atqui impossibile omnino est quod populus tam celebris ab errori fundamentalis naturae suae originem duxerit et tali errori innixus in puritate doctrinae suae semper condemnans mendacium per viginti saecula immobilis permanserit. Ergo apud Christianos facta est et viget divina revelatio, vel dicendum quod fructus rationis humanae mendacio innixae fructus revelationis divinae superaverit.

Confirmatur 1.º ex eo quod in populo Christiano semper fuerunt viri doctissimi, qui religionem et ejus fundamenta examinarunt, et tamen persuasio quae ponit revelationem divinam tamquam fundamentum populi Christiani firmissima permansit.

Confirmatur 2.º ex eo quod nullus populus religiosus fuit ab adversariis impugnatus sicut populus Christianus, et tamen semper in sua persuasione magis et magis confirmatus est.

Confirmatur 3.º ex eo quod nullus populus religiosus potuit defendere serio et rationabiliter suam revelationem, quam forte jactabat esse divinam, ab impugnatione philosophorum, et ex eo quod non potuit eam cum philosophiae principiis componere;

imo numquam scimus ea, quae ut divinitus revelata habet, alium populum a Christiano systematice exposuisse et defendisse. Atqui ea quae docentur ut divinitus revelata in populo christiano optime componi cum philosophiae principiis a summis philosophis ostensum est; insuper impugnationes adversariorum semper cum gloria repulsae sunt; quinimo ipsi adversarii dispersi et contriti semper in quocumque saeculo fuerunt; modo systematico omnia exposita sunt; quaelibet doctrina philosophica, quae opponitur iis quae in populo christiano docentur, absurda est, ut probavimus diffuse in praecedentibus (parte I). Ergo dicendum est omnino divinam revelationem conservatam esse in populo christiano.

Confirmatur 4.º: Ea quae esse divinitus revelata dicuntur in populo christiano passionibus opponuntur summopere, sunt enim inter ea praecepta gravissima et difficillima observatu, et tamen uti talia, idest ut divinitus revelata semper fuerunt habita, et iis non obstantibus, populus christianus de die in die semper magis fuit propagatus.

Confirmatur 5.º ex eo quod tam radicata semper fuit huiusmodi persuasio jam inde ab initio ipsius populi christiani, ut semper in quocumque saeculo usque ad nos habiti sint viri doctissimi, prudentes et pii non solum praedicatione et scriptis, verum etiam factis innumeras et asperrimas difficultates superantes, qui etiam proprio sanguine veritatem fidei confirmaverint. Hoc autem de nullo populo accidisse historia docet. — *Confirmatur* amplius ex eo quod historice constet multa esse patrata miracula in confirmationem revelationis christianae (cf. n. 265); miracula autem sive directe sive in directe ordinata sunt ad confirmationem veritatis

divinitus revelatae (n. 153), et sunt invictum credibilitatis criterium (n. 228).

Unde sic proponimus argumentum: Aut quia confirmata miraculis divina revelatio ab ingenti multitudine retenta est eo miro modo quo audivimus, ut scilicet etiam sanguine eam obsignaverint multi docti pii et morigerati viri, aut sine miraculis: si miraculis, tunc admittenda est ut certa; quippe miracula sunt certissima criteria divina revelationis: si autem sine miraculis retenta est, certe et hoc magnum est miraculum ut per viginti saecula semper fuerit radicata et semper magis diffusa a mari usque ad mare et ad terminos terrae hujusmodi persuasio in divinam revelationem, qua firmiter creduntur ea quae, humanitus loquendo, omnino incredibilia sunt, ut e. g. *Hominem-Deum crucifixum et homines nisi per crucem pervenire non posse ad Deum*: quod quidem debet esse omnino sufficiens ad confirmandam revelationis divinae veritatem.

2.º Christiani veritates Deum respicientes religionem et mores a populo Israelitico acceperunt, ut historia invicte testatur; nam Christus in populo Israelitico vixit et mortuus est, ea quae in veteri testamento, praecipue quae a Moyse traduntur, adprobavit, docuit, explanavit, alia quaedam addidit. Item apostoli Haebrei erant, ea quae Christus docuit praedicaverunt, vetere testamento ut continente veritates a Deo revelatas usi sunt, et semper in populo Christiano hujusmodi doctrina ab Apostolis praedicata ut divinitus revelata habita est. Insuper historia docet invicte per miracula hanc doctrinam fuisse tum a Christo, tum ab Apostolis, tum ab eis qui Apostolos secuti sunt confirmata, de aliis autem populis historia silet, imo post Chri-

stum etiam de ipso populo Israelitico, qui in toto universo in fabulam dispersus est et in quo neque miracula, neque prophetae, neque sacerdotium manserunt, nullum enim serium argumentum afferri potest. Ergo aut dicendum est revelationem apud populum christianum fuisse authentice et certissime conservatam, aut nullo modo dicenda est esse conservata in genere humano, vel modo in sufficienti et omnino vano. Atqui haec duo postrema omnino sunt contra intentum divinae sapientiae et providentiae, quam nonnisi absurde supponitur doctrinam revelatam non conservasse in sua puritate modo convenienti et efficaci, ut sufficienter in cognitionem plurium, imo multorum hominum, perveniret. Ergo dicendum est indubie divinam revelationem fuisse conservatam apud populum christianum.

3.º Veritates Deum respicientes, religionem et mores, relationem existentem inter Deum et homines, historice, abundanter et serio narratae inveniuntur et quidem tanquam divinitus revelatae apud populum Israeliticum ante Christum et apud populum Christianum post Christum, apud alios populos autem non abundanter, imo neque sufficienter continentur, neque collectim ea pauca quae reperiuntur conservata ut adumbrantia revelationem divinam, sed divisim, quaedam apud unum populum, quaedam apud alium: insuper non historice, sed fabulose referuntur, multis erroribus mixtae sunt, ita ut summi philosophi etiam, non solum populus, turpiter erraverint, ut patet ex dictis supra (n. 202): haec autem certe non sunt signa doctrinae divinitus revelatae in sua puritate conservatae, sed signa corruptionis ejusdem. Ergo doctrina divinitus revelata nonnisi apud populum Israeliti-

cum ante Christum, et apud populum christianum post Christum in sua puritate conservata est. *Breviter*: revelatio divina per motiva credibilitatis oportet ut fuerit notificata et propagata a divina providentia. Ergo, cum divina sapientia sapienter et efficaciter operetur ad finem obtinendum quem efficaciter intendit, dicendum est disposuisse ut apud illum populum divina revelatio in sua puritate conservaretur apud quem disposuit et disponit ut clariora et manifestiora criteria seu signa credibilitatis essent et sint. Atqui manifestum est divinam providentiam disposuisse ut apud populum christianum clariora et manifestiora criteria seu signa credibilitatis essent et sint, ut in argumentis praecedentibus explicatum est. Ergo dicendum est divinam revelationem apud populum christianum fuisse conservatam in sua puritate.

CAPUT XVI.

De libris in quibus apud Judaeos continebatur divina revelatio

286. **Ratio capitis.** — Dictum est (n. 285) divinam revelationem apud Judaeos fuisse factam et conservatam, igitur nunc remanet determinandum ubinam, seu in quibus mediis vel instrumentis revelatio in sua puritate apud eosdem fuerit conservata ante Christum, vel etiam tempore Christi.

287. **Determinatio dicendorum in praesenti capite.** — Quaerentes de libris in quibus apud Judaeos divina revelatio in sua puritate conservata est ante Christum, non intendimus libros omnes ve-

teris testamenti examini subijcere pertractando omnes aut multas, quae circa eos moventur quaestiones a criticis, praecipue nostri temporis, siquidem id esset omnino extra propositum nostrum qui brevitati studere debemus. Hujusmodi enim quaestiones in Hermeneutica sacra, et in tractatu de Sacra Scriptura peraguntur; solummodo quaedam considerabimus sub aspectu pure historico generatim, non autem in particulari, ut conclusiones eliciamus quae ad scopum nostrum attinent.

288. **Libri Judaeorum.** — Libri historici Judaeorum ante Christum sunt illi, qui dicuntur veteris testamenti, quos inter recensetur opus quod dicitur Pentateuchus, qui continet quinque libros, videlicet: *Genesim, Exodum, Leviticum, Numeros, Deuteronomium*. Pentateuchus dicitur etiam liber legis, quia legem Israelitarum continet, et est vere fundamentum aliorum librorum veteris testamenti, retinetur autem communiter ut a Moyse conscriptus. Praeter Pentateuchum inter libros Judaeorum recensentur etiam sequentes, communiter loquendo, tum a catholicis, tum a christianis non catholicis, tum ab Judaeis ipsis, videlicet: *Josue, liber Judicum, libri quatuor Regum, Ruth, Paralipomenon duo, Esdra, Job, Psalmi, Proverbia, Ecclesiastes, Cantica, Prophetae minores* duodecim, et majores, *Isaias, Jeremia, Ezechiel, Daniel* (1), sunt etiam alii libri, sed de his alio loco dicitur.

289. **Conclusio I.** — *Hi omnes libri valorem ha-*

(1) *Daniel* et *Jeremias* a paucis protestantibus non admittuntur ut certe continentes revelationem divinam: tamen etiam ab eis admittuntur ut libri historici qui multos annos praecesserunt Christi existentiam. De his libris dicitur specialiter suo loco. In praesenti possumus etiam praescindere ab eorum revelatione.

beut historicum. - Ante probationem conclusionis advertendum est quod cum dicimus in praesenti librum esse historicum, intendimus asserere vel quod continet facta vere ad historiam pertinentia, vel quod habuit vim directivam de facto respectu populi Israelitici. In praesenti praescindimus a determinando an *omnia* quae ibi asseruntur sint vera.

Prob. concl.: Libri in quibus narrantur facta aliqujus populi, et qui ut tales ab illo populo suscipiuntur et semper suscepti sunt, et libri, in quibus veritates purissimae, praecepta sapientissima tum mores, tum religionem respicientia, continentur, et ad normam quorum aliquis populus semper vitam suam instituere conatus est, ita ut ab eo hujusmodi libri ad modum codicis continentis legem semper habiti fuerint, certe ut vere historici sunt admitendi, et auctoritatem habent quam possit habere quilibet liber historicus. Atqui libri supra recensiti 1.º continent facta populi Israelitici, et semper a populo israelitico ut continentes facta ad ipsum pertinentia fuerunt habiti, 2.º continent veritates purissimas et praecepta tum religionem, tum moralitatem respicientia, et quidem sapientissima ad modum codicis legem continentis, cui populus israeliticus vitam conformare semper conatus est. Ergo hujusmodi libri habent valorem historicum.

Confirmatur 1.º: Populus Israeliticus non solum praefatos libros ut historicos semper habuit, sed insuper eos summo studio custodivit et paratus etiam fuit proprio sanguine eos defendere et custodire.

Confirmatur 2.º: Apud nullum populum historia docet tanta diligentia libros continentes facta historica aut leges et praecepta, fuisse custoditos sicut apud Judaeos. Cum igitur multi libri, qui apud alios

populos adervantur, habeant valorem historicum, multo magis id est asserendum de libris Judaeorum quos recensuimus.

Probatum specialiter ab Ista conclusio de Pentateucho. Pentateuchus qui dicebatur liber legis, tamquam fundamentum aliorum, tunc quoad facta quae ibi narrantur ad historiam pertinentia, tum quoad praecepta, quae religionem et mores respiciunt, semper in populo Israelitico fuit habitus: hinc autem libri quum sapientiae se referunt ad ea quae ibi narrantur tanquam in magnam auctoritatem valentia.

Confirmatur 1.^a Omnes Israelitae quomodo in duas veluti sectiones fuerint divisi et nihil commune velletur habere inter se ita ut neque ad invicem colloquerentur, et ea, quae apud unam sectionem haberentur in honore, resererentur ab alia: tamen utraque pars Pentateuchum retinuit et maximam habentem auctoritatem. Ergo de valore historico illius non est dubitandum.

Confirmatur 2.^a Quia tunc a Christo tum a populo christiano universo Pentateuchum sentiri ac haberi summam auctoritatem historicam admittunt est. In populo etiam Christiano fuerunt semper et sunt viri sapientissimi: unde si diceretur, non historicam Pentateuchum non habere, merito ab aliquo liber in genere humano ac historicum retineri posset, nullus enim liber est, sive antiquus, sive recens qui tanto testimonia historica habeat, aut habere possit. Ergo aut nulla fides historiae amplius prestanda est, aut Pentateuchus ut magnam habeat auctoritatem historicam est admittendus.

290. *Conclusio II. In libris supra recensitis, percipiuntur in Pentateucho, continentur veritates divinitus revelatae.*

Prob. Ostensum est supra veritates divinitus

revelatas conservatas fuisse in populo israelitico in sua puritate ante Christum vel tempore Christi. Atqui hoc esset falsum nisi veritates divinitus revelatae in praedictis libris continerentur. Ergo dicendum omnino est in libris supra relatis, praecipue in Pentateucho, esse contentas veritates divinitus revelatas in sua puritate. *Prob. min.* In populo israelitico semper firmiter retentum est in hujusmodi libris contineri veritates divinitus revelatas in sua puritate; et non solum populus, sed etiam sacerdotes et reges id constantissime retinebant. Atqui si ibidem non fuissent contentae hujusmodi veritates, non fuissent in sua puritate conservatae in praedicto populo, nam populus putasset fuisse divinitus revelata quae revelata non fuissent.

2.º Quae a Deo fuerunt revelata sunt illae veritates saltem quae sunt necessariae ad finem humanae naturae obtinendum. Atqui veritates necessariae ad finem humanae naturae obtinendum et ad quas cognoscendas humana natura indiget divina revelatione continebantur in libris supra relatis praecipue in Pentateucho; cum in eis continerentur, tum quae Dei naturam, tum quae officia religionis, tum quae mores respiciunt, ut unusquisque verificare potest, quae veritates a philosophis antiquis, etiam celeberrimis, non fuerunt cognitae. Ergo in praedictis libris vere continebantur ea quae fuerunt a Deo revelata.

3.º Divina revelatio, quae facta fuit et conservata in populo israelitico (n. 285), aut per auctoritatem vivam competentem a providentia divina constitutam populo israelitico proponebatur, quae auctoritas esset medium tutum et certum ad ea quae fuerunt divinitus revelata discernenda, aut per aliud medium. Si dicatur per auctoritatem prae-

dictam, sequitur evidenter quod in libris supra relatis continebantur veritates divinitus revelatae, nam populus universus non exclusis iis, qui in auctoritate seu potestate constituti sunt, tum reges, tum sacerdotes, semper retinuerunt firmissime veritates divinitus revelatas in praecitatis libris contineri: si autem dicatur quod per aliud medium, sequitur etiam in praecitatis libris contineri divinam revelationem: nam aliud medium ab auctoritate viva et a praecitatis libris distinctum nunquam fuit cognitum a populo israelitico, ut invicte docet historia. Unde nonnisi illa duo media semper adsignata sunt, neque alia adsignari possunt. Ergo aut dicendum est veritates divinitus revelatas non fuisse a populo israelitico cognitae et conservatas in sua puritate, aut dicendum est eas in praecitatis libris contineri.

291. **Conclusio III.** — *Omnes adsertiones tam Deum respicientes, tam officia erga Deum, tam mores humanae vitae quae in praecitatis libris continentur, sunt divinitus revelatae.*

Prob. Si omnes adsertiones quae in praedictis libris tum Deum respicientes, tum officia erga ipsum, tum mores, non essent divinitus revelatae et verae, veritates divinitus revelatae non fuissent adservatae in sua puritate in praedicto populo. Atqui hoc omnino falsum est, ut supra ostendimus (n. 285). Ergo dicendum est quod omnia quae in praefatis libris Deum respiciunt, et officia erga ipsum, et mores, sunt divinitus revelata.

Confirmatur 1.º *Ex divina providentia:* Vi revelationis, et ideo ex beneficio speciali provisum est ut hujusmodi libri essent medium tutum et via segura ad finem obtinendum pro humana natura, idest Deum, per rectam ejus cognitionem, per offi-

cia debita et per morum honestatem. Ergo supponi non potest quod Deus permiserit ut errores miscerentur iis quae ipse docuit revelando, in praecitatis libris.

Confirmatur 2.º ex intima persuasione populi israelitici quod essent vera omnia et revelata quae in praecitatis libris continebantur, respicientia Deum, officia erga ipsum et mores, et ex praeceptis gravissimis maximo rigore observandis et observatis, quae in praedictis libris continentur circa officia erga Deum et erga mores, et ex modo securo loquendi et docendi illorum librorum; et insuper ex eo quod nullus unquam error circa mores et circa Deum, prout per principia rationis Deus cognoscitur, et circa officia religionis adinventus est.

292. Conclusio IV. — *Mira multa quae in praecitatis libris narrantur vera sunt dicenda.*

Prob. 1.º Populo Israelitico non potuissent persuaderi ea quae narrantur in illis libris esse divinitus revelata, nisi per opera mira, quae sunt signa propria divinitatis et dicuntur miracula, fuissent confirmata (n. 289). Ergo mira multa quae in praecitatis libris narrantur vera sunt. *Prob. consequ.*: Non enim possibile est quod scriptor illorum librorum narraverit miracula falsa et non vera, praecipue cum ipsum populum et quidem totum quandoque ut testem afferat. Insuper supra probavimus (n. 289) habere valorem historicum et quidem magnum praecitatos libros; praeterea huiusmodi opera Deum respiciunt, nam ut a Deo facta narrantur; est autem omnino irrationale supponere in illis libris esse aliquid falsum respiciens Deum; et tandem non est possibile quod Deus huiusmodi falsa opera in libris authentice continentibus veritates ab eo revelatas mirabilia falsa nar-

rari, quasi ipse indiguerit falsis operibus ad confirmanda ea quae ipse credenda proposuit populo israelitico; potius enim oppositum obtinuisset per narrationem miraculorum falsorum. *Prob. antec.*: Ostensum est supra (n. 265) miracula facta fuisse in confirmationem divinae revelationis. Ergo ibi facta esse dicenda sunt ubi facta est et conservata divina revelatio, praecipue si maxime radicata persuasio ibi inveniatur; ergo ibi oportet ut hujusmodi miracula per veram narrationem cognoscantur saltem diversa et plura, imo et multa. Ergo in illis libris saltem narrata esse oportet, in quibus authentice revelatio divina continetur, ut confirmata maneat. Atqui divina revelatio apud populum israeliticum facta est et fuit conservata et maxime radicata persuasio divinae revelationis. Ergo apud populum israeliticum miracula facta, vere narrata oportet ut inveniantur in libris in quibus authentice continetur divina revelatio, si ibidem miracula narrentur, praecipue si alibi narrata authentice non inveniantur.

Confirmatur 1.º *idem antec.* ex eo quod ante Christum apud nullum populum praeter israeliticum conservata est divina revelatio in sua puritate. Ergo virtute divina conservata dicenda est in praedicto populo *specialiter operante*, et ideo ipsa conservatio aut miraculum est dicenda, aut per miraculum obtenta.

Confirmatur 2.º — Divina revelatio ad ordinem supernaturalem pertinet (n. 174). Ergo virtute naturali conservari non potest, sed virtute supernaturali seu virtute divina supernaturaliter operante conservatur.

2.º Ea quae in libris veteris testamenti reperiuntur ut vim directivam habentia de jure et de facto

respectu populi israelitici et quidem respectu omnium etiam eorum qui in dignitate constituti sunt, talia sunt, praecipue si collective sumantur, ut nullus homo sit, praecipue sapiens legislator, qui, ea ut praecepta obligantia alicui populo proponere cum tanto rigore observanda auderet, et multo minus ut divinitus revelata. Quis enim cogitari potest populus tam simplex, mitis, obediens, ut hujusmodi praeceptis se submittere putandus sit deglutiendo intima persuasione talia ab homine conficta, esse divinitus revelata, ita ut etiam sanguine ut divinitus revelata firmare sit paratus? Ergo nonnisi per signa propria divinae virtutis, quae sunt miracula, populus induci potuit ad ea praecepta acceptanda ut divinitus revelata vitam juxta ea componendo. Hoc autem confirmatur ex eo quod tam gravia ipsimet Christo visa sint, ut ipse aboleverit quam plurima: potuit ne fieri ut universus populus deglutiret praecepta hujusmodi esse divinitus data, nisi signa invictissima divinitatis vidisset? hoc rationi humanae imponere omnino absurdum est. Probet, quaeso, quis et persuadeat alicui populo etiam sylvestri et barbaro ea quae populo Israelitico persuasa sunt. Accipiat libros veteris testamenti, persuadeat populo alicui, cui jam persuasum non est, ea omnia tam miracula quam alia esse divinitus revelata, eorum patres propriis oculis ea percepisse mirabilia; et obtineat observantiam illorum praeceptorum, et ut hos libros firmiter retineant et constanter de generatione in generationem ut divinitus inspiratos et cum sanguinis effusione illos defendant. Hoc etiam addendum est; si tot praedicatores christiani integerrimae vitae et tot exempla martyrum et doctissimorum ac piorum hominum non valent ipsis rationalistis

persuadere esse divinitus revelata ea, quae in evangelio habentur, quomodo potuisset Moyses vel alius persuadere universo populo Israelitico, in quo non solum probos sed etiam et perversos viros fuisse certum est, esse divinitus revelata, et observanda praecepta gravissima et fere impossibilia, quae in praecitatis libris continentur, si signa evidentissima divinitatis non praecessissent?

3.º In quocumque tempore, ut patet ex historia, fuerunt et etiam nunc sunt illi, qui omnibus conatibus se subijcere praeceptis non solum quae proponuntur ut divinitus revelata, sed etiam quae a principibus eduntur recusant, ita ut etiam, cum praecepta a multitudine observantur, ea praecipue quae dicuntur esse divinitus revelata difficillime salventur ab ipsorum adgressionibus et difficillime conserventur in populo, ut fidem faciunt multi nostri et cujuscumque temporis viri, unde numquam contigit ut populus integer fuerit divinam revelationem plene amplexatus; et certe magnum esset miraculum si agmen negantium divinam revelationem eam confiteretur, ac fideles in pace relinqueret. Ergo nonnisi per miracula potuit induci persuasio divinae revelationis.

Confirmatur 1.º quia certe multis intime persuasum est se non posse induci ad hoc ut amplectantur et confiteantur divinam revelationem, et ut observent ea quae divina revelatione praecipi dicuntur.

Confirmatur 2.º quia multi ex populo Israelitico erant obstinati sicut nostri temporis rationalistae, nam homines semper sunt ejusdem naturae; fingere homines qui praeceptis difficillimis se subiciant sub falso praetextu vel sub praetextu divinae revelationis non per aliquot dies, sed per

totam vitam et semper, et quod hujuscemodi traditio modo supra tradito propagetur, omnino absurdum est. Igitur si universus populus inductus est, vel per magna signa, quae sunt opera solius Dei et vera miracula, vel per miraculum inductus est, vel miraculose illi multi ad exemplum aliorum, qui se subiicere recusabant, subtracti sunt: quod esse verissimum narratur *Numeris* 26, 10 ubi dicitur quod multi a terra deglutiti sunt. En verba: *Isti sunt principes populi quando adversus Dominum rebellaverunt et aperiens terra os suum deroravit eos morientibus pluribus quando combussit ignis ducentos quinquaginta viros* (Cf. n. 16 et 31 et seq.) Nonnisi ergo ex potentia qua Deus miracula operatur populus universus veritatibus divinitus revelatis adhaesit (n. 275). Quaerimus tandem, quo medio Deo fuisset utendum, ut populo Israelitico persuaderet se revelasse quaedam, ut per ipsum populum efficaciter tempore a sua sapientia statuto aliis communicarentur. Si Deus potuit uti miraculis (n. 131) et potuit revelare (n. 178), quare auctoritas universi populi ejusque historia reii-citur?

293. **Conclusio V.** — *Omnia mira opera quae in praecipitis libris continentur vera sunt.*

Prob. 1.º Miracula, quae ibi narrantur, Deum respiciunt ut supernaturaliter operantem et confirmantem se revelationem dedisse. Sed absonum est adserere quod ea quae Deum respiciunt, praecipue ut supernaturaliter operantem et confirmantem se revelationem dedisse, in libris citatis contenta sint falsa. (n. 291) Ergo omnia miracula ibi narrata vera sunt.

2.º Omnino irrationale est supponere quod illae veritates quas Deus operatus est et quas disposuit

ut scriberentur in praeccitatis libris ad confirmandas alias veritates, quas ipse revelavit, non discernerentur a falsitatibus. Ergo rationabile non est adserere Deum proposuisse libros ut authentice continentes quae revelavit rationem excellentia, qui continerent narrationem falsorum operum ut suae virtutis priorum signorum.

3.º Narrare falsa miracula nocet persuasioni inducendae in divinam revelationem. Ergo nisi dicatur eos qui scripserunt hujusmodi libros fuisse omnino insipientes, adserendum est non falsa miracula, sed vera narrasse.

Confirmatur ex summa diligentia qua populus Israeliticus omnia, quae in praeccitatis libris continentur, custodiebat, ut divinitus revelata. Audiat Josephus Flavius, qui diligentiam Haebraeorum in custodiendis praedictis libris describit. Postquam de libris sacris Haebraeorum mentionem fecerat, haec habet (1.º contra App.): « Palam namque est ipsis operibus, quemadmodum nos propriis literis credimus: Tanto namque saeculo jam praefertito nec adicere quidquam aliquis, nec auferre, nec transformare praesumpsit; omnibus enim insertum est mox et prima generatione Iudaeis haec divina dogmata nominare et in his utique permanere. Et propterea si oporteat mori libenter. Jam itaque multi captivorum frequenter tormentis affecti sunt et mortes varias in theatris substituere ne ullum verbum contra legem admitterent, aut conscriptiones habitas violarent. »

CAPUT XVII.

De libris in quibus apud Christianum populum
adservatur divina Revelatio

394. **Populus Israeliticus in praesenti tempore.** — Historia docet invictissime populum Israeliticum in toto terrarum orbe esse dispersum jam inde fere a morte Christi, et non habere amplius rationem populi, sed esse gentem dispersam et testimonium vivum apud omnes populos antiquissimae suae historiae intime connexae cum Revelatione Divina, imo ipsam Divinam revelationem intrinsece includentis, ut ex dictis in superiori capite liquido constat. Hujus testimonii universaliter in toto orbe terrarum dispersi et noti existentiam nullus negare potest. Sed neque prophetae extant amplius apud illum, neque signa Divinae revelationis nunc existentis in ipso populo, et non solum in praesenti tempore, sed jam inde a Christo; historia enim silet omnino tam de prophetis quam de signis. Hoc ipsimet Haebrei concedunt, neque in dubium vertunt rationalistae; quae autem a Deo fiunt ad confirmandas veritates revelatas publice fiunt ut historice innotescant. Ex quibus emergit dubium (praescindimus a certitudine fidei nostrae) gravissimum circa conservationem authenticam veritatum, quae a Deo revelatae sunt, in populo Israelitico.

295. **Populus christianus cum populo Israelitico comparatur.** — Tamen historice constat ea, quae apud populum Israeliticum fiebant, fuisse facta apud populum christianum, quamvis alio modo;

unde non minus historice constat signa credibilitatis fuisse in populo christiano post Christum, quam constet fuisse in populo Israelitico: imo magis constat, quia propagatio fidei christianae diffusissima est et evidenter apparet, et historia multa docet contigisse mirabilia in eo. At in praesenti de populo Israelitico omnino silet, ut dictum est. Christiani quam plurimi tenuerunt semper intima persuasione fuisse factam Divinam revelationem apud eos, et id proprio etiam sanguine confirmaverunt. (cf. 285); unde certitudine plus quam historica intulimus extitisse Divinam revelationem apud eos et fuisse adservatam usque ad nos in sua puritate, proinde hoc supposito, quaerimus merito determinare ea quae sunt divinitus revelata et conservata in populo christiano.

296. **Quaestio** — Igitur in praesenti quaerimus ubinam, seu in quo instrumento et medio reperiatur Divina revelatio apud Christianos; nam si adservatur, oportet ut aliquod medium adsit in quo contineatur et ex quo possit dignosci. Cui quaestioni ita respondetur:

297. **Conclusio I.** — *Revelatio divina apud christianos assercatur in sua puritate in libris tam veteris tum novi testamenti protocanoniceis.* — Tales sunt: omnes libri veteris testamenti supra recensiti (n. 228): quatuor Evangelia, secundum Matthaeum, Marcum, Lucam, Joannem; Actus Apostolorum, tredecim epistolae Pauli Apostoli, idest ad Romanos, duae ad Corinthios, ad Galatas, ad Ephesios, ad Philippenses, ad Colossenses, duae ad Thesalonicensenses, duae ad Timotheum, ad Titum, ad Philemonem, Epistola I Petri Apostoli, Epistola I Joannis Apostoli. — Adverte nos non negare in aliis libris etiam, qui dicuntur deuterocanonici, contineri

divinam revelationem, sed in praesenti praescindimus, nam de illis suo loco dicitur.

Haec conclusio implicite probata manet ex dictis, nam supposito quod divina revelatio fuerit facta et conservata apud populum christianum in sua puritate, ut supra (n. 285) obstensum est, possunt adhiberi quoad substantiam omnia argumenta quibus usi fuimus in praecedenti capite ad probandum quod libri veteris testamenti continent veritates divinitus revelatas. In praesenti ea repetere non est necessarium, cum unusquisque per seipsum eis uti valeat.

298. Conclusio II. — *Ea quae tum Deum, tum officia religionis, tum mores, in dictis libris contenta respiciunt, omnia ut divinitus revelata et vera habenda sunt.*

Haec conclusio probatione non indiget post ea quae attulimus ad probandam conclusionem tertiam praecedentis capituli (n. 291) illa enim argumenta etiam hanc conclusionem probant. Duo tamen breviora argumenta proponam.

Prob. 1.º Oportet ut divinitus revelata apud Christianos fuerint in sua puritate conservata saltem ea quae Deum, officia religionis et mores respiciunt (n. 202). Atqui si omnia quae in praecitatis libris continentur tum respicientia ipsum Deum, tum officia religionis, tum mores non essent divinitus revelata, ea quae sunt divinitus revelata non fuissent conservata in sua puritate. Ergo ea quae continentur in praecitatis libris, Deum, officia religionis et mores respicientia, sunt divinitus revelata. *Prob. minor.* Nam libri praecitati habentur apud Christianos omnes ut continentes ea quae divinitus revelata sunt.

2.º Tandem in praecitatis libris tum veteris tum

novi testamenti contineri authenticæ veritates divinitus revelatas ostendi potest ex eo quod licet multi sint scriptores, et diversorum temporum, tamen summa est consensio ipsorum librorum circa altissimas veritates quæ tum Deum respiciunt, tum religionem, tum mores: et non solum circa ea quæ physice, quamvis non moraliter (n. 212) per rationem humanam absolute loquendo investigari possunt, sed etiam circa quam plurima quæ omnino rationi humanæ impervia sunt: cum e contra philosophi etiam summi, qui ab hujusmodi libris præsciunt, aut eorum revelationem negant, inter se summopere dissentiant.

Confirmatur autem ex eo etiam quod in populo Israelitico scholæ philosophicæ non vigeant sicut apud gentes: unde veritates neque ut per inquisitionem rationis inventæ proponuntur in præcitatæ libris, neque unquam hoc modo hujusmodi veritates fuerunt propositæ et inculcatæ, sed modo simplici et dogmatico, quamvis semper et eodem modo et secundum eandem perfectionem cognitæ: hoc autem modum rationis, et ipsam rationem excedit evidentissime. Insuper *numquam* libri continentes falsitates circa mores, officia religionis et Deum admissi sunt ut divinitus inspirati et ut regula vitæ, imo neque adprobatæ sunt ut veritates continentes.

Eodem modo simplici fuerunt expositæ, prædicatæ et propagatæ veritates quæ continentur in novo testamento ab Apostolis et ab iis qui eis immediate successerunt. Et si in progressu temporis in populo christiano modo systematico et philosophico, ut ita dicam, fuerunt expositæ, tamen fuerunt semper conservatæ in sua simplicitate, ut distinctæ ab aliis, veritates, quæ ut divinitus revelatæ semper habitæ sunt: expositio autem syste-

matica ex gentilibus occasionata est qui ea quae sunt supernaturalia inficiabantur argumentis ex philosophia adductis. Sed a summis viris invictissime ostensum est ea quae in praecitatis libris continentur, rationi non adversari, imo ea quae simpliciter et physice rationem non superant, etiam demonstrata sunt esse vera argumentis invictis (1).

299. **Corollaria.** — I. Ex his infertur non esse mirum si Deus disposuit ut multa miracula quae patravit ad confirmandum hominem in certitudine suae revelationis datae narrarentur in praecitatis libris: nam cum finis revelationis divinae sit Deus consequendus ab homine, oportet ut per opera digna divinitatis, divina revelatio confirmetur et ut historice innotescat. Hoc autem convenientissime

(1) Sed ipsum S. Augustinum audire expedit: « Quis autem, inquit, Sectae cujuslibet Auctor sic est in hac doemonicola civitate approbatus, ut ceteri improbarentur, qui diversa et adversa senserunt? Nonne apud Athenas et Epicurei clarebant, asserentes res humanas ad Deorum curam non pertinere, et Stoici, qui contraria sentientes, eas regi atque muniri Diis adjutoribus atque tutoribus disputabant? Unde miror cur Anaxagoras reus factus sit, quia Solem esse dixit lapidem ardentem; negans utique Deum, cum in eadem Civitate gloria floruerit Epicurus, vixeritque securus, non solum Solem vel ullum Syderum Deum esse non credens, sed nec Iovem, nec ullum Deorum omnino in mundo habitare contendens, ad quem preces hominum supplicationesque perveniant. Nonne ibi Aristippus in voluptate corporis summum bonum ponens, ibi Aristenes virtute animi potius hominem fieri beatum asseverans, duo Philosophi nobiles et ambo Socratici, in tam diversis atque inter se contrariis finibus vitae summam locantes, quorum etiam ille fugiendam, iste administrandam Sapienti dicebat esse Rempublicam, ad suam quisque Sectam sectandam discipulos congregabat? Nempe palam in conspicua et notissima Porticu, in gymnasiis, in hortulis, in locis publicis, ac privatis, catervatim pro sua quisque opinione certabant: alii asserentes unum: alii innumerabiles Mundos;

obtinetur per narrationem miraculorum praecipue contentam in libris authenticis in quibus veritates divinitus revelatae continentur.

II. Miracula quae in libris supra citatis referuntur verissima sunt; nam 1.º ipsa Deum respiciunt, 2.º ad confirmandam divinam revelationem sunt inducta: non est autem possibile quod divina providentia sinuerit in libris, in quibus veritates divinitus revelatae authentice continentur, permiserit ut quaedam apponderentur falsa, quae ut opera ipsius venditarentur ad confirmationem eorum. quae ipse revelavit, et proponerentur omnibus credenda sine medio sufficiente quo discernerentur a veris (cf. cap. praec. n. 292 et 293).

ipsum autem unum alii ortum esse, alii vero initium non habere: alii interituum, alii semper futurum, alii mente divina, alii fortuito et casibus agi: alii immortales esse animas, alii mortales; et qui immortales, alii revolvi in bestias, alii nequaquam; qui vero mortales alii mox interire post corpus, alii vivere etiam postea vel paululum, vel diutius, non tamen semper: alii in corpore constituentes finem boni, alii in animo, alii in utroque, alii extrinsecus posita etiam bona ad animum et corpus addentes: alii sensibus corporis semper, alii numquam, putantes esse credendum. Has et alias pene innumerabiles dissensiones philosophorum, quis unquam Populus, quis Senatus, quae Potestas vel Dignitas publica impiae Civitatis dijudicandas, et alias probandas ac recipiendas, alias improbandas repudiandasque curavit, ac non passim sine ullo iudicio confuseque habuit in gremio suo tot controversias hominum dissidentium, non de agris et domibus, vel quacumque pecuniaria ratione, sed de his rebus quibus aut misere vivitur aut beate; ubi etsi aliqua vera dicebantur, eadem licentia dicebantur et falsa; prorsus ut non frustra talis Civitas mysticum vocabulum Babilonis acceperit. Babilon quippe interpretatur confusio, nec interest Diaboli Regis ejus, quam contrariis inter se rixentur erroribus, quos merito multae variaeque impietatis pariter possidet. At vero Gens illa, ille Populus, illa Civitas, illa Respublica, illi

III. Omnia quae afferuntur in dictis libris tanquam a Deo prolata, ut divinitus revelata, et ideo ut vera admittenda sunt; nam haec omnia ipsum Deum ut revelantem respiciunt et manifestantem; quae autem Deum respiciunt in hujusmodi libris oportet esse vera.

300. **Obj. I.** — Multa reperiuntur in Pentateuco quae sunt falsa; puta creatio dicitur facta in spatio sex dierum. Ergo ea quae sunt in Pentateuco non sunt divinitus revelata.

Resp. Negando antecedens. Nam in Genesi non est censendum reperiri opus scholasticum, in quo ea quae traduntur, ordinate tradantur et explicen-

Israelitae quibus credita sunt Eloquia Dei, nullo modo Pseudo Prophetas cum veris Prophetis pari licentia confuderunt: Sed concordantes inter se atque in nullo dissentientes Sacrarum Litterarum veraces ab eis agnoscebantur et tenebantur Auctores. Ipsi eis erant Philosophi, hoc est, amatores Sapientiae, ipsi Sapientes, ipsi Theologi, ipsi Prophetae, ipsi Doctores probitatis atque pietatis. Quicumque secundum illos sapuit et vixit, non secundum homines, sed secundum Deum, qui per eos locutus est, sapuit et vixit. Ibi si prohibitum est sacrilegium, Deus prohibuit. Si dictum est, *Honora patrem tuum, et matrem tuam*, Deus jussit. Si dictum est, *Non moechaberis*, et coetera hujusmodi, non haec ora humana, sed Oracula divina fuderunt. Quidquid philosophi quidam inter falsa quae opinati sunt, verum videre potuerunt, et laboriosis disputationibus persuadere moliti sunt, quod Mundum istum fecerit Deus, eumque ipse providentissimus administret, de honestate virtutum, de amore patriae, de fide amicitiae, de bonis operibus atque omnibus ad mores probos pertinentibus rebus, quamvis nescientes ad quem finem, et quonam modo essent ista omnia referenda, Prophetis, hoc est, divinis vocibus, quamvis per homines, in illa Civitate Populo commendata sunt, non argumentationum concertationibus inculcata; ut non hominis ingenium, sed Dei elogium contemnere formidaret, qui illa cognosceret ».

tur singillatim ut clare elucescat id quod narratur. Deus enim noluit revelare clare modum quo ea, quae creavit, ab eo processerunt. Universum enim reliquit disputationi philosophorum, nam ut ait Ecclesiastes (3, 11), *Cuncta fecit bona in tempore suo; et mundum tradidit disputationi eorum, ut non inveniat homo opus quod operatus est Deus ab initio usque ad finem.* Sed cum a genere humano ipsa Dei natura confunderetur cum ipso mundo et cum iis quae sunt in mundo, ex quo habebatur idololatria, ne etiam in populo Israelitico conceptus verus Dei perverteretur, imo quo magis firmaretur, revelavit omnia et singula, quae sunt, ab eo, sicut a primo principio, processisse per creationem. Igitur sensus eorum quae in primo capite traduntur est, omnia et singula in sua specie esse a Deo creata et producta ordine quodam, successive per diversos dies, qui quidem dies an fuerint naturales vel epochae diversae ibi non dicitur, unde jam etiam antiquis temporibus a S. Augustino, ab aliis patribus, et ab aliis disceptabatur (cf. S. Thomam P. I, q. 68, a. 1).

301. **Obj. II.** — Saltem multitudo illa miraculorum non videtur esse admittenda.

Resp. nego adsertum. Potuisset ne Moyses populum tam pronum ad idololatriam, ab idololatria retrahere sine miraculis et quidem frequentibus? Nullus populus dicitur in idololatriam non fuisse turpiter prolapsus, ibique non permansisse. Solus populus Israeliticus etiam in Aegypto inter idolatras degens, immunis servatus est. Quomodo, nisi per speciale Dei privilegium, nempe miraculose dicatur servatus esse, explicatur? Haec invictissime probant miracula omnia quae in Pentateuco narrantur, vere facta esse (cf. n. 292 et 293).

302. **Obj. III.** — Israelitae multa bona Aegyptiorum ex mandato Dei abstulisse dicuntur in Pentateuco; et multas gentes exterminasse. Atqui absurdum est Dei dispositione Israelitas haec mala perpetrasse. Ergo haec non possunt esse scripta ex revelatione divina, ac proinde neque alia.

Resp. Deum esse supremum Dominum omnium rerum, nam ab ipso omnia creata sunt, et conservantur in esse, non quidem ex necessitate naturae, sed ex sua voluntate libera, ac proinde sicut potest destruere ea, quae sunt, ita etiam potest a dominio unius auferre alique tradere. Res enim fit eius cui a Deo donatur. Et non solum Deus est auctor eorum quae homo possidet, sed etiam ipsius hominis; unde dicitur Dominus vitae et mortis. Sicut ergo per semetipsum potest hominem vita privare et praecipue in poenam peccati, et quidem non solum unum hominem, sed etiam integram nationem et etiam totum genus humanum, ut per diluvium operatus est; ita etiam potest auctoritatem conferre hominibus ut alios puniant.

303. **Obj. IV.** — In Pentateuco permittitur repudium uxoris, approbatur polygamia, Deus irosus dicitur. Ergo Pentateucus divinitus inspiratus non est.

Resp. Deus dicitur irosus non proprie, sed metaphorice, quatenus scilicet est paratus ad punienda peccata. Permisit polygamiam sed ad duritiam cordis, ut ipsemet Christus explicat, et ad evitanda mala pejora, nam Haebraei ad uxoricidium proni summopere erant; et insuper polygamia a Deo, qui est institutor matrimonii, ad bonum commune permitti potest; et permisit, ad tempus tamen (cf. S. Th. p. 3, q. 75, a. 2°). — Pro aliis difficultatibus solvendis conf. inter alios Natalem Alex. Hist. Eccl. vet. Test. diss. XI.

304. **Corollarium.** — Quia in libris contineri veritates divinitus revelatas sine admixtione errorum et fabularum, et omnino incorruptas adservari ostendimus argumentis independentibus a valore historico ipsorum librorum, ideo ex hac nostra conclusione maxime confirmatur et probatur valor historicus praedictorum librorum.

CAPUT XVIII.

Quaedam afferuntur ex gentilibus quae divinam revelationem adumbrant et confirmant

305. **Tam Iudaei quam gentiles a Deo veritates receperunt.** -- Multa quae a scriptoribus gentilibus exarata sunt, divinam revelationem adumbrant, imo ipsam supponunt omnino: aut enim gentiles divinam revelationem verbo traditam interpolarunt, aut ipsam traditionem generis humani a Deo ortum habentem, licet corruptam ac fabulose in multis expressam, conscripserunt, aut a libris Iudaeorum acceperunt, in quibus divinam revelationem contineri ostendimus. Longum esset omnia afferre quae in libris gentilium reperiuntur, quorum quaedam conformitatem habent cum iis quae in Veteri Testamento continentur, quaedam autem, licet non sint eis conformia, tamen apparent evidenter ab iis derivata, utpote corruptiones eorum. Sed praecipue id manifeste apparet ex iis quae mundi originem et modum originis respiciunt: unde concludere oportet tam Iudaeos quam gentiles ab eodem principio ea vera quae habent recepisse, quod quidem non nisi Deus esse potest.

Quis enim potest judicare modum et ordinem quo Deus omnia operatus est? Nonne solus Deus? *Quis similis mei?* (Isaias, c. 44, vv. 7-9) *Vocet et annuntiet, et ordinem exponat mihi, ex quo constitui populum antiquum: ventura et quae futura sunt, annuntiet eis. Nolite timere neque conturbemini: ex tunc audire te feci, et annunciari: ros estis testes mei: numquid est Deus absque me et formator, quem ego non noverim? Plaste idoli omnes nihil sunt et amantissima eorum non proderunt eis: ipsi sunt testes eorum quia non rident, neque intelligunt, ut confundantur.*

Unde illi qui exponunt modum quo Deus ordinem rerum et res constituit, ea quae Deus manifestavit aut genuine referunt, aut ea referunt interpolando, aut corrumpendo.

306. Comparantur cum doctrinis gentilium quaedam quae in Veteri Testamento referuntur. — In Deuteronomio (6. 4) dicitur: *Audi Israel, Dominus Deus noster Dominus unus est.* Et in Exodo: *Non videbit me homo et viret.* Et in Genesi, (cap. I). *In principio fecit Deus caelum et terram.* Haec reperiuntur etiam apud gentiles. Nam auctor Orphicorum carminum ait:

Respectans verbum Divinum, huic totus inhaere.
Incedens recte; Regemque hunc orbis adora.
Unicus est per se existens qui cuncta creavit
Inque his ipse extat nulli et mortalibus unquam
Lumine conspectus mortales conspicit omnes.
Coelum juro Deo a Magno et Sapiente creatum.
Vocem juro Patris primum quam prodidit ore.
Consilio ipse suo mundum cum conderet omnem.

Haec refert S. Justinus Martyr in Paraenesi, et Clemens Alexandrinus lib. V Stromatum et S. Cyrillus Alexandrinus lib. I contra Iulianum.

Sophocles ab his ultimis duobus etiam relatus haec habet:

Unus profecto est, unus hic tantum Deus
Qui coelum et amplas condidit terrae plagas.
Coerulea ponti terga et infraenes Nothos.

Et quasi lugens, quia homo a tam nobili et vera Dei idea recesserat, subjungit:

At nos miselli pectore errantes vago
Calamitatum finximus solatia,
Formas Deorum saxeas aut aereas,
Aurove ductas fusili, aut eburneas.
His dum immolamus, dum stato augustos die,
Reddimus honores, esse nos remur pios.

Xenophanes Colophonius relatus a Clemente Alexandrino (loc. cit.) haec habet:

Maximus in genere est Divûm atque hominum
Deus unus,
Qui nec corpore nec mente est mortalibus ullis
Assimilis.

Pythagoras a S. Cyrillo relatus (lib. I, con. Julianum): « Deus unus et ipse, non ut quidam suspicantur, extra mundi fabricam et administrationem, sed in ipso totus in toto circulo intuens omnes generationes... principium omnium, in coelo Illuminator et omnium Pater ».

Sed et illud quod est proprium Dei nomen ab ipsomet Deo impositum et Moysi revelatum in ipsis gentilibus philosophis reperitur. Afferamus verba Moysis: (Exod. 3, 14) *Dirit Deus ad Moysen: Ego sum qui sum. Ait: Sic dices filiis Israel.: Qui est misit me ad vos.* Audiamus Platonem eiusque discipulos: « Quid illud est quod semper est nec ta-
« men ortum ullum habet? Quid illud contra quod
« semper nascitur et nunquam est? Prius illud qui-

« dem quod semper atque eodem modo est ab sola
 « intelligentia cum ratione percipitur. Alterum
 « hoc quod oritur simul et occidit, neque unquam
 « vere est » (In Timaco). Sed audiamus discipulum
 Platonis Numenium Pithagoricum eandem doctri-
 nam magistri proferentem. Ait enim (lib. II de Bono):
 « Age vero atque ad illud *Quod est* quantum licet
 « adspiremus: omninoque pronuntiemus quod est,
 « id neque fuisse unquam, neque unquam futurum
 « esse, at certo duntaxat presentique tempore sem-
 « per esse. Quod sane tempus hoc modo praesens
 « si quis aeternitatem dicere voluerit, me auctore
 « quidem id faciet... quod enim *est* id sempiternum
 « est atque se se modo constanter habet... Mancat
 « igitur et tanquam verum sumatur *incorporeum*
 « *esse id quod est*. Quaerit Plato quid illud sit
 « *quod est*. Id sine dubio carere ortu statuens.
 « Mutaretur enim alioquin: si autem mutaretur,
 « sempiternum id non esset ». (Cf. Eusebium lib. II
 Praeparat. Evang. c. 10). Notanda autem illa verba:
incorporeum esse, id quod est. Recole ea quae ad-
 ducta sunt ex Xenophane. Sed neque praetereun-
 dum est illud factum quod refert Clemens Ale-
 xandr. (l. X. Stromat.) dicens: « Numa autem Rex
 « Romanorum erat quidem Pithagoricus; iis autem
 « quae a Moyse tradita sunt adiutus prohibuit Ro-
 « manis ne homini aut animali similem Dei face-
 « rent imaginem. Cum itaque centum et septua-
 « ginta primis omnes templa aedificarent, nullam
 « imaginem nec affictam nec pictam fecere ». Plutarcus de Deo loquens (lib. de Sillaba Delphico
 templo inscripta) ait: « Nihil huiusmodi quod per
erat vel per *erit* significetur de *eo quod est* dici
 queat.... at vero ita plane loquendum: *Deus est*,
 nec tamen ipse tempore ullo est, sed aeternitate

duntaxat, quæ motu omni omnique tempore simul et inclinatione caret... Sed qui unus est idem uno etiam nunc sempiterni durationem implet adeoque illud unum est quod vere per se se est, non autem aut fuit aut futurum est, quemadmodum nec aliquando coepit nec unquam desitutum est. Sic igitur idem ipsum venerando salutare nos et appellare decet aut saltem his verbis: *Unum es* id quod priscorum nonnulli factitabant. Nec enim plura Deus est, uti nostrum quilibet, qui congeries quædam sumus ex omni sexcentarum varietatum diversis ex casibus mutationibusque nascentium genere et quædam veluti universitate conflata atque permixta. Sed unum oportet id esse *quod est.* » (cf. Euseb. lib. II. Præpar. evang).

Doctrina sublimissima de Trinitate quæ in sacris Scripturis continetur a gentilibus fuit adumbrata, licet non intellecta ut intelligenda est. Audiamus Iacbeos: « Verbo Domini coeli firmati sunt (Psalm. 32, 6) » et « Misit Verbum suum et sanavit eos » (Psalm. 106, 20). « Dixit Dominus Domino meo sede a dextris meis ». (Psalm. 109, 1) In Evangelio Joannis (cap. I) dicitur: « In principio erat Verbum... et Deus erat Verbum » etc. Audiatur Plato qui de Verbo Divino mentionem facit, dicens: « Et honores habemus sic tamen ut
 « non jam annum alteri, alteri mensem, dies aliis
 « tribuamus aut ullum omnino tempus quo suam
 « quilibet conversionem absolvat, dum ad mundi
 « quem Verbum omnium longe divinisimum con-
 « firmavit, perfectionem ipse concurrat. Quod qui-
 « dem Verbum quisquis beatus est primum admirari
 « tum ejusdem quatenus mortalis naturæ fas est
 « cognoscendi amore ac studio teneri solet ». (Epe-
 men.) Et in Epistola ad Ermiæ, Erastum et Cori-

scum haec habet: « Pactum inter vos legemque
 « ratam fixamque servari, sic ut inaequum bonum
 « juretis: Adeoque studio non illiberali ac studii
 « sorore doctrina mutuo conjuncti in Deum ipsum
 « rerum omnium sive praesentium sive futurarum
 « *Praesidem*, nec non *Praesidis* etiam *Principii*-
 « *que Parentem Dominum* juretis, quem quidem
 « si modo recte philosophabimur quantum homines
 « beati possunt, clare omnes planeque cognosce-
 « mus ». Quibus ultimis verbis Plato in quo con-
 sistat hominis beatitudo determinare videtur, cui
 consonat Aristoteles ejus discipulus. Quaerens enim
 hic philosophus (1.º Ethicor. ad Eudem. cap. I. n. 5)
 in quo beatitudo hominis consistat et quomodo ad
 eam perveniri possit respondet: « Dei alicujus afflatu
 « quod fanatico furore correptis aut numine instin-
 « ctis accidit ».

Verba relata Platonis transcripta invenies in Eu-
 sebio qui mentem Platonis explicans (lib. XI, *Prae-*
parationis evangelicae, cap. XIX) refert verba Ame-
 lii Platonici, quem verba S. Joannis expressisse
 observat idem Eusebius. En verba Amelii: « Atque
 « hoc plane verbum erat per quod sempiternum
 « cum esset, existebant omnia quae fiebant que-
 « madmodum Heraclitus loqueretur: quod ipsum
 « videlicet barbarus etiam ille, apud Deum in Prin-
 « cipii gradu ac dignitate constitutum, imo et Deum
 « simul pronuntiat per quod facta simpliciter omnia
 « sint, in quo quidquid factum est et vivens et vita
 « et aliquid pro sua quodque natura fuerit. Idem
 « porro in corpora delabi tradit et carne indutum
 « humanam speciem prae se ferre, sic tamen, ut
 « suae interea naturae majestatem ostendat, adeo
 « que solutum ubi jam fuerit Dei locum denuo
 « capessere ac Deum prorsus eundem esse, qui

« erat prius quam in corpus atque in carnem ho-
« minemque descenderet ». Videlicet Plato locutus
esse videtur de *Verbo Divino*, quod sola intelli-
gentia cum ratione percipitur, (recole ea quae nu-
per ex ipso Platone attulimus ex Timaeo); ac insu-
per Plato loquitur de aliis substantiis spiritualibus,
videlicet de animabus, quas posuit ante corpus
existere, ac postea (quod tamen verum est) subsi-
stere a corpore separatas. Unde ait in Phaedon.
(XV, pag. 54): « *Vetus sane extul sermo* quod ani-
mae separatae corporis dissolutioni supersint ». Haec falsa doctrina aliam originem habere non po-
tuit, nisi ex nobilissimo modo, quo anima humana
producta in Genesi dicitur, nempe immediate a Deo:
« Deus spiravit in faciem ejus spiraculum vitae,
et factus est homo in animam viventem » (Genes.,
cap. II, 7), et ex promissione quam Deus generi
humano fecit de *Salvatore Venturo*. Hinc alius
error inter gentiles de computando inter Deos homi-
nes, qui magna facinora perpetrassent. Et ideo mul-
tae erroneae doctrinae gentilium non sunt nisi cor-
ruptiones doctrinae divinitus revelatae.

307. Referuntur quaedam de modo creationis.

— Quaedam nunc de modo creationis mundi refe-
renda sunt, quae supponunt revelationem divinam.
Ait Plato in Timaeo: « Deus, ubi vidit mundum
quem fecerat esse perfectum, mirifice delectatus
est ». Quod certe Plato ex Revelatione divina ac-
cepit; audierat enim illud quod refertur in Genesi
(c. I, 31): « Viditque Deus cuncta quae fecerat et
erant valde bona ». Anaxagoras de mundi origine
haec habet. « Cum res omnes confusae simul permi-
staeque ab initio forent, Mens penitus ab illa per-
turbatione in ordinem elegantiamque vindicavit »
(vid. Euseb., lib. X. *Praeparat. Evang.*, cap. XIV).

Diodorus Siculus ex Euripidis Menelippe hos versus refert:

Sic una coelo forma cum terra fuit,
Sed fecerat a se se ubi divortium
Mox cuncta gignunt inque lucem dant feras
Aves soloque quae vivunt et arbores
Mortaliumque genus.

Sed audiat Macrobius (lib. VII, *Saturnaliū*, cap. XVI): « Si concedamus, ait, ut ab adversa
« parte dictum est, haec quae sunt ex tempore ali-
« quod sumpsisse principium, natura primum sin-
« gula animalia perfecta formavit. Deinde perpe-
« tuam legem dedit, ut continuaretur procreatione
« successio ».

Ea quae habentur in Psalmo: « Verbo Domini
coeli firmati sunt », et « Ipse dixit et facta sunt:
ipse mandavit et creata sunt (Psal. 148, 5), » ex-
pressa habentur in his versibus Orphicis:

Illa mihi testis vox sit quae prima parenti
Edita cum totum fundavit jussibus orbem.

Ea quae in Genesi habentur de formatione ho-
minis ex limo terrae, Euripides inter alios expres-
sit his versibus:

Jam sinite terrae mortuos gremio tegi
Res unde quaeque sumpserat primordium
Eo recipitur. Spiritus Coelo redit
Corpusque terrae.

Haec consona sunt iis quae habentur in Eccle-
siaste XII, 7: « Et revertatur pulvis in terram suam
unde erat et spiritus redeat ad Deum qui dedit il-
lum ». Et Horatius animam vocat: *Dicinae particu-
lam aerae*; et Juvenalis: *Sensum a coelesti dimis-
sum arce*. Hinc sententia quorundam philosophorum

animam esse de substantia Dei (cf. S. Thom., I, q. 90, a. 1.º). In Genesi dicitur homo ad imaginem et similitudinem Dei factus. Hinc ideae Platonicae, quas cum narratione Genesis convenire ostendunt Philo Judaeus et Clemens Alexandrinus (cf. Euseb., *Præparat. Evang.*, lib. XI, cap. XXIV et XXV). At non sunt praetereunda silentio ea quae scripsit Eurysus Pithagoricus (in lib. de Fortuna): « Homi-
« nem corpore similem reliquis, quippe qui ex
« eadem constantem materia, sed ab optimo effe-
« ctum artifice, qui in eo faciendo semetipsum
« habuit exemplar ». Et ipsemet Ovidius I Metamorphoseos:

Sanctius his animal mentisque capacius altae
Deerat adhuc et quod dominari in coetera posset,
Natus homo est; sive hunc *divino semine* fecit
Ille Opifex rerum, mundi melioris origo;
Sive recens tellus seductaque nuper ab alto
Ethere, cognati retinebat semina coeli.
Quam satus Japeto mixtam fluvialibus undis
Finxit in effigiem moderantum cuncta Deorum.
Pronaque cum spectent animalia coetera terram,
Os homini sublime dedit, coelumque videre
Jussit et rectos ad sidera tollere vultus.

Circa id quod in Genesi narratur de Paradiso terrestri, de formatione mulieris ex costa viri, de felici primaevo statu, de lapsu primorum parentum digna ut observentur sunt, quae fabulantur gentiles; quae nonnisi interpolationes revelatae veritatis divinitus haberi possunt. Incipiamus a Platone, qui haec habet in Convivio XXIII de Jovis horto qui Paradisum terrestrem adumbrat: « Quando nata est
« Venus, parato convivio, discubuerunt Dii coeteri
« et Metidis Porus filius. Cum coenati essent Pau-
« pertas (πενυα) mendicatura cibum utpote epularum
« occasione data, venit et circa fores obversabatur.

« Porus nectare ebrius (vinum namque nondum
 « erat) Jovis hortum ingressus est et somno gra-
 « vatus dormiebat. Penia (paupertas) inopia com-
 « pulsa quo pacto filium quibusdam insidiis ex
 « Poro conciperet excogitavit, quare juxta illum
 « accubuit Amoremque concepit ».

Haec fabulose dicta adumbrare manifestum est ea quae de Paradiso Terrestri in Genesi narrantur commixta cum iis quae in eadem Genesi leguntur de incestu Loth, ut Cardinalis Zigliara advertit. Sed ea quae narrat idem Plato fabulose de homine primaevo androgino ex cujus divisione ab Jove facta, uterque sexus formatus dicitur, nonne adumbrare videntur formationem mulieris ex costa viri a Moyse narratam?

Statum innocentiae adumbrantes fabulose scripserunt Hesiodus et Ovidius. Et ipse Plato haec habet (in *Politica*): « Illos pascebat Deus tum eos per se se regens quomodo nunc homines diviniore animantis naturam sortiti, alia quaedam inferioris ac deterioris conditionis animalia pascere consueverunt. Quo dum ipse munere fungeretur, nullae dum respublicae erant nec ducebantur uxores, nec liberi suscipiebantur. Verum ista cum abessent omnia, fructum affatim ex quercubus aliisque passim arboribus suppetebat utique, quos sine ullo cultu ipsa sponte terra profunderet. Nudi propterea nullisque ac plurimum stragulis sub diu passim degebant ». Cf. Euseb. (loc. cit., lib. XII, cap. XIII.)

Pandorae fabulam ab Hesiodo relatam creationem et lapsum Hevae adumbrare adserit Origenes. (lib. IV, contra Celsum): non refero brevitatis gratia.

Sed historiam primorum parentum esse apud Indos propagatam indubium est, sicut de arbore vetito, de lapsu primi hominis etc. Consulenda

sunt, quae habentur in Zend-Avesta, nempe in biblia sacra Persarum sive Iranorum. Audiantur quaedam: In secundo capite libri qui dicitur Vendidat Zarathustra interrogat Deum Ormuzda seu Ahura-Mazda: « Ahura-Mazda, ait, Spiritus Augustissimus, creator omnium rerum, ens sanctum! Quis fuit primus ille homo, quem tu vocasti ut tecum conversaret; tu quis es Ahura-Mazda? Respondit Ahura-Mazda: Yima pulcherrimus populorum justorum pastor » (cf. Zigliara, *Propæd.*, lib. III, cap. I, qui citat De Harlez). Sed Yima cum quo Deus primum conversabat primusque rex et primus homo superbia elatus Deo servire recusat seque Dei loco constituere affectat. Hac de causa gratia divina subtrahitur regi superbo; et serpens Azhi-Dahâka irrumpit in Irân atque depulso Yima regnavit per mille annos; Yima vero devictus pravisque cogitationibus deditus jacuit in terra ». Yima nempe primus homo vocatur etiam Gayomart seu Gayomaratan seu Gayomeratan; qui dicitur calamitatibus oppressus ac tandem occisus a principe malo Anro-Mainyus ad quem debellandum Ahura-Mazda dicit missurum Zarathustram ». In hisce narrationibus ut animadvertit Eminentiss. Zigliara (loc. cit.), facile est videre sub fabularum adsurditatibus quasi quamdam syntheses confictam ex popularibus traditionibus quae tum exordia populi Iranici, tum exordia generis humani respiciunt.

In eodem Zend-Avesta est sermo de arbore Gaokerena quae producit Hôma album cuius iusculum bibentibus confert immortalitatem. Sicut in Veda sermo est de Sôma, cuius natura et proprietates conveniunt cum Hôma. Ponuntur etiam custodes ad custodiendum Hôma et Sôma. In Zend-Avesta inducitur etiam bellum inter Aura-Mazda

sive Ormuzd Principium lucis et Anro-Mainyus principium tenebrarum. Item in Veda inducitur inter Indra (Deum coeli) et Uritra (daemonium noctis et tenebrarum).

Scimus etiam ex consensu unanimi populorum Deum complexisse opus creationis septem diebus, quod nomisi ex revelatione sciri potest (vid. Zigliara loc. cit.).

Confucius haec ait de Salvatore venturo: « In
« occidentalibus regionibus nasciturum virum sanc-
« tum audiui qui regimen non exercens politicum
« tumultus populares impedit; suo duntaxat as-
« pectu fidem ingeret spontaneam, omnia quiete
« innovabit, nemo nomen eius novit, sed audiui
« ipsum esse verum sanctum ». Et in libris qui
ut inspirati habentur, additur ipsum esse « cum
qui omnia scit, omnia intuetur, cujus verba sunt
sapientissima, conceptiones plenae veracitatis: in
omnibus coelestis et admirabilis, in cuius sapien-
tia non sunt limites, cuius oculis omnia futura
praesentia sunt, cuius verba efficaciam habent.
Ipse est idem cum *Primo Principio Tien* et mun-
dus cum cognoscere nequit sine *Primo Principio
Tien*; duntaxat ipse potest dignum sacrificium af-
ferre *Sciengt-ti* ». (cf. Cantù. Storia Univers. Con-
siderazioni sulle antichità Cinesi, vol. II, lib. IV,
cap. XXIV).

Quoad diluvii universalis existentiam habetur consensus antiquissimorum historicorum gentilium, qui etiam traditionem in populis adservari adfirmant. Inter hos historicos recensentur: Berosus Chaldaeus, Abydemus Assyrius, Alexander Polyhistor, Lucianus, Melos in opere adversus Iudaeos, Nicolaus Damascenus lib. XCVI historiae universalis. Aliqua tamen ex iis referenda sunt ut appa-

reat quanta sit conformitas ad ea quae a Moyse de diluvio narrantur.

Haec enim scribit Censorinus: « Nunc vero id
 « intervallum temporis tractabo, quod historicum
 « Varro appellat. Hic enim tria discrimina tempo-
 « rum esse tradit, primum ab hominum principio ad
 « cataclysmum priorem quod propter ignorantiam
 « vocatur ἀρχαίων. Secundum a cataclysmo priore
 « ad Olympiadem primam. Quod quia in eo multa
 « fabulosa referuntur μεθυσσιν nominatur. Tertium a
 « prima Olympiade ad nos: quod dicitur ἑσπεριζον
 « quia in ea res gestae viris historicis continen-
 « tur ». De Beroso Caldeao meminit Iosephus Fla-
 vius lib. I contra Apionem dicens: « Hic Berossus
 « antiquissima scripta secutus, eadem, quae Moyses
 « narrat de facto diluvio, hominumque per id in-
 « teritu, ac de Arca, in qua Noachus generis nostri
 « auctor servatus est, cum ea ad cacumina Arme-
 « niorum montium se applicuisset ». Et (lib. I An-
 tiquit. Iudaic. cap. IV) idem Iosephus ait: « Huius
 autem diluvii et Arcae meminerunt omnes bar-
 baricae historiae scriptores et in his Berossus Cal-
 daeus ». Abydenus Assyrius ab Eusebio relatus (lib.
 IX. praeparat. Evang. cap. XII) ait. « Huic tum
 « alii plerique, tum etiam Sisithrus in imperio suc-
 « cessit, qui cum Saturnus imbrium vim maximam
 « decimo quinto mensis Desii fore praedixisset et
 « quidquid litteris comprehensum erat, id totum
 « apud Heliopolim Sipparorum occultari seponique
 « iussisset: Is Dei mandatis obsecutus continuo
 « navigationem Armenios versus instituit, in qua
 « repentino divinae praedictionis eventu occupatur.
 « Tertio autem die quam tempestas remitti coe-
 « perat aves emittit explorandi gratia sicubi ter-
 « ram undis versam atque existentem viderent.

« Quae cum immensum in pelagus incidissent, nec
« quo succederent omnino quidquam occurreret, ad
« Sisithrum denuo revolarunt, aliaeque postea simi-
« liter emissae. Ac cum tertio idem fecisset votique
« compos evasisset (quippe volucres alis limo pleni
« redierant) illico Deum numine, hominum societati
« oculisque subducitur, navigium autem ad Arme-
« niam appulsum ».

Alexander Polihistor relat us a S. Cyrillo ait:
« Otiarte mortuo filium eius Xisuthrum regnasse an-
« nos duodeviginti: sub eo magnum ajunt fuisse
« diluvium; deinde servatum fuisse dicit Xisuthrum,
« cum Saturnus ei futurum praedixisset; nempe
« fabricandam esse arcam, et una cum animalibus
« omne genus jumentis et rectilibus suscipiendam
« in ea navigationem ».

Lucianus (lib. de Dea Syria) de templo antiquis-
simo, quod tunc erat Hierapoli, loquens, haec scri-
bit: « Plerique a Deucalione structum ajunt hoc
« templum, eo scilicet Deucalione cuius aetate vis
« aquarum fuit maxima. De eo autem Deucalione
« in Graecia audi vi, quod Graeci narrant. Est au-
« tem sermo talis: Hoc quod nunc est hominum
« genus non ab initio extitisse, sed id periisse stir-
« pitus: qui vero nunc sunt homines secundi esse
« generis quod ortum a Deucalione paulatim in
« ingentem multitudinem excrevit. De illis autem
« qui ante fuerant hominibus haec sunt, quae me-
« morantur. Contumeliosi homines cum essent,
« iniqua facinora perpetrabant; nam neque jusju-
« randum servabant, neque excipiebant hospites,
« neque curabant supplices: ob quas res maxima
« eis supervenit calamitas. Statim enim terra plu-
« rimum aquae de se extulit, tum vero de coelo
« plurimi cecidere imbres, flumina quoque ultra

« modum exundavere, et mare ipsum superfusum
 « est terris ita ut res omnes aqua fierent, homines
 « vero perirent omnes. Solus tunc ad secundi ge-
 « neris exordium Deucalion relictus est prudentiae
 « et pietatis ergo. Servatus autem hoc modo est.
 « In arcam magnam quam habebat, liberos mulie-
 « resque domus suae imposuit, ipseque eam ingres-
 « sus est; quod cum facerent, venere apri et equi
 « et leonum genera et serpentes et alia quae in
 « terra pascuntur, hinc quaeque: ille haec ad se
 « animantia recepit omnia, quae nihil nocuere, sed
 « magna ei cum illis divinitus amicitia obvenit:
 « unaque in arca navigarunt omnes, quandiu aqua
 « super terras fuit. Haec sunt quae de Deucalione
 « referunt Graeci ». Licet sub diversis nominibus
 historici similia referentes idem factum, eundem-
 que virum designant. Gentes Sisithrum aut Xisuthrum, vel Ogigem sive Deucalionem nominant: Iudaei vero Noachum, aut Noemum.

Quoad caeremonias gentilium haec pauca adnotare sufficiat. Aegyptii sacerdotes lineis vestibus induti sacra faciebant sicut et Sacerdotes populi Israelitici, ut praescribit Moyses.

Purificationes non solum Haebraeis, sed etiam gentilibus communes erant. (cf. Ilyad. vers. 266. et Persii Sathyr. 2).

Aegyptii distinguebant animalia munda ab immundis. Primitiae et decimae Deo etiam a gentilibus offerebantur ut a Chartaginensibus, Arabis, Graecis.

In monumentis Chaldaicis ex inscriptionibus dictis cuneiformibus cognita est descriptio Chaldaica diluvii, quae cum narratione mosaica convenit fere in omnibus, sublatis opinionibus de polytheismo. (Vide Cornely ubi agit de Pentateuco, pag. 116. Edit. Paris. 1877).

Multa afferri possent ex praefatis libris veteris Testamenti ad eorum Divinitatem comprobendam; nam ea quae ibi continentur animo impraejudicato et recte disposito, ut divina exhibentur: sed quia unusquisque potest per seipsum legere, ab his afferendis abstineo.

CAPUT XIX.

De facto revelationis seu manifestationis veritatum ordinis supernaturalis

308. **Quaestio.** — Ostendimus supra existere praeter veritates ordinis naturalis etiam veritates ordinis supernaturalis, videlicet quasdam veritates ad quas cognoscendas ratio humana per proprias vires pertingere non potest (n. 116); insuper demonstravimus etiam quod ratio humana eas potest cognoscere per revelationem divinam (n. 178), quam esse factam probatum est in praecedentibus (n. 271); igitur quaeritur an Deus, quasdam veritates ordinis supernaturalis manifestaverit, seu revelaverit. Sed haec quaestio sub duplici aspectu proponi potest; nam imprimis quaeri potest de revelatione veritatum ordinis supernaturalis in genere, secundo de eisdem in specie. Quaestio sub primo aspectu considerata resolvitur in praesenti capite; sub secundo vero in sequentibus, determinando quaenam sint veritates ordinis supernaturalis, non quidem omnes, hoc enim ad theologiam pertinet, sed quaedam, quae merito ut fundamentales considerantur, et possunt esse via ad alias cognoscendas.

309. **Advertenda:** — Deum revelasse veritates ordinis supernaturalis, ex principiis rationi na-

turaliter notis demonstrari non potest, idest ex rebus naturalibus; nihil tamen impedit quominus possimus procedere in genere saltem ab probandum quaedam esse divinitus revelata ad ordinem supernaturalem pertinentia, ex quibusdam veritatibus ordinis supernaturalis; dummodo hae veritates certae sint; nam quamvis natura improprietatem habeat ad ea, quae sunt supernaturalia, tamen id, quod supernaturale est, proportionem quandam et nexum habere potest cum eis quae supernaturalia sunt; insuper optime cognosci potest vi divinae revelationis. His positis sit.

310. Conclusio: — *Ex Dei providentia et bonitate quaedam veritates ordinis supernaturalis vere et certissime revelatae sunt.*

Prob. Historice constat miracula fuisse patrata (n. 265). Atqui finis proprius miraculorum et quasi intrinsecus et connaturalis, (sive mediate sive immediate non refert in praesenti), est manifestatio seu revelatio veritatum ordinis supernaturalis (n. 153). Ergo veritates quaedam ordinis supernaturalis a Deo revelatae sunt hominibus.

Confirmatur: Omnis sapiens ordinator et factor media proportionata adhibet ad finem obtinendum, non autem media finem excedentia, praecipue si excessus sit magnus, ita ut ad alium ordinem pertineant. Atqui revelatio de qua loquimur est supernaturalis (n. 174). Ergo irrationale omnino est adserere Deum eam adhibuisse primo et per se ad veritates ordinis naturalis manifestandas hominibus. Ergo ad manifestandas veritates ordinis supernaturalis per se ordinata esse a Deo dicenda est.

2.º Divina revelatio, quam de facto esse factam ostendimus, est supernaturalis in se et quoad modum essendi quem habet. Atqui id quod superna-

turale est, primo et per se ordinatur ad finem supernaturalem, licet indirecte possit ordinari etiam ad finem naturalem. Ergo primo et per se per divinam revelationem veritates ordinis supernaturalis a Deo manifestatae sunt.

311. **Obj. I.** — Deum revelasse veritates ordinis supernaturalis sciri non potest per rationem naturalem. Ergo argumentum adlatum nihil probat.

Resp. Dist. antec. cognosci non potest ex effectibus naturalibus et per sola principia a rebus naturalibus abstracta, *conc.*, cognosci non potest per rationem naturalem ex effectibus supernaturalibus a Deo patratibus, *nego*; et *nego conseq.* Si neque miracula, neque ipsa revelatio ullo modo esset nota hominibus, verum est quod non posset cognosci Deum revelasse veritates ordinis supernaturalis; sed ex hoc ipso quod historia docet invicte miracula esse patrata a Deo; et probatur divinam revelationem esse factam hominibus, ex ipsa natura revelationis deducitur etiam aliquas *veritates supernaturales* de facto esse divinitus revelatas, saltem in genere.

312. **Obj. II.** — At si divina revelatio est necessaria et ex sua natura ordinatur primo et per se ad veritates ordinis supernaturalis manifestandas, sequitur esse necessarium a Deo veritates ordinis supernaturalis fuisse revelatas.

Resp. Dist. antec. Si divina revelatio esset necessaria ex parte Dei, *conc.*, si divina revelatio est necessaria ex parte hominis, *subd.*, si sit necessaria simpliciter et absolute ita ut homo sine ipsa nullo modo posset consequi finem suum connaturalem, *conc.*, si sit necessaria solum ex *suppositione*, idest supposito quod de facto alia media non habeat, *nego*. Et *nego conseq.* (cf. n. 207).

313. **Obj. III.** — Sine fide supernaturali infusa impossibile est cognoscere certe quasdam veritates esse divinitus revelatas, praecipue ordinis supernaturalis. Sed rationes adlatae non pendent a fide infusa. Ergo ex rationibus adlatis non potest certo sciri veritates praecipue supernaturales esse divinitus revelatas.

Resp.: nego maj. simpliciter et absolute loquendo. Nam praeter fidem infusam sunt etiam motiva credibilitatis, quae nos certificare possunt de divina revelatione, ut supra (n. 228) probavimus. Sed et ipsi daemones certissimi sunt de veritatibus a Deo revelatis, neque tamen in ipsis est fides supernaturalis infusa. Item multi haeretici certitudinem habebant revelationem a Deo factam esse, etiam de veritatibus supernaturalibus, et tamen non habebant fidem infusam supernaturalem (cf. S. Th. 2-2. q. 5. a. 2).

Resp. 2.º dist. maj. Impossibile est cognoscere modo supernaturali sicut oportet ad finem consequendum, *conc.*, modo naturali prout ex motivis credibilitatis ratio humana certe arguere potest *nego. Transeat minor et nego conseq.* (cf. n. 228).

Resp. 3.º dist. maj. Si non adsint motiva credibilitatis et effectus supernaturales, *conc.*, si adsint, *subd.*: ex insufficientia motivorum *nego*; per accidens ex prava dispositione voluntatis, quae non vult acquiescere evidentiali signorum, *conc. Transeat minor et nego conseq.*

314. **Conclusio II.** — *Veritates ordinis supernaturalis oportet esse conservatas apud eos apud quos conservata est divina revelatio.*

Prob. Supra ostendimus quasdam veritates a Deo revelatas, fuisse conservatas, hoc exigente ipsa sapientia divina (n. 281). Ergo saltem illae dicen-

dae sunt fuisse conservatae, quae primo et per se fuerunt intentae per divinam revelationem: nam absurdum est adserere quod sapiens opifex conservet id quod secundo intendit et non per se, et quod non conservet id quod principaliter intendit et ratione cuius alia ab eo intenduntur. Atqui Deus per revelationem principaliter intendit manifestare veritates ordinis supernaturalis, imo veritates ordinis naturalis non intendit revelare, nisi ratione veritatum ordinis supernaturalis (n. 174). Ergo omnino dicendum est veritates ordinis supernaturalis a Deo revelatas conservari et vere cognosci ab iis, penes quos conservata est divina revelatio.

CAPUT XX.

De promissione Messiae a Deo facta

315. **Ratio capitis.** — Supra probavimus quasdam veritates ordinis supernaturalis fuisse a Deo revelatas de facto; oportet ergo ut determinetur in specie quatenus sint huiusmodi veritates: sed agere de veritatibus supernaturalibus a Deo revelatis in specie ad theologiam pertinet; igitur nos in praesenti solum aliquam veritatem ordinis supernaturalis, quae sit fundamentalis, determinare intendimus. In veteri testamento et etiam in novo adventus Messiae ut veritas divinitus revelata et fundamentalis semper habita est. Igitur de Messia agendum est, in praesenti quidem capite de promissione seu praenuntiatione et adventu Messiae in genere, prout ex libris veteris testamenti et ex persuasionibus populorum eruitur; in sequentibus autem agemus de

Messia in particulari, seu de persona in qua sit verificata praenuntiatio: unde erit sermo de Jesu Christo. Proinde quinque sunt determinanda ordinate 1.º promissio seu praenuntiatio Messiae et ejus adventus, 2.º Jesu Christi existentia, 3.º convenientia Messiae cum Christi persona, 4.º Jesu Christi miracula, 5.º Christi divinitas. De praenuntiatione seu de promissione Messiae in praesenti capite unice dicendum est.

316. **Advertenda.** — Quamvis in nostra argumentatione praescindere possimus a directa manifestatione seu revelatione divina considerando auctoritates, quas afferemus, humanitus, ut important scilicet consensionem populorum, quae consensio non potest esse nisi aut traditio aut vestigium traditionis, quae nomisi a revelatione divina originem habere potest: tamen quaedam adferemus ex veteri testamento, quae ipsam veritatem continent in sua puritate a Deo manifestatam et conservatam: nam probavimus in veteri testamento contineri veritates divinitus revelatas in sua puritate.

317. **Quaestio.** — Rationalistae negando revelationem divinam negant omnia divinitus revelata, ac proinde Messiam venturum sive Salvatorem. Sed nos probavimus contra eos divinam revelationem: nunc ergo probandum est: 1.º Deum revelasse inter alia Messiam fuisse venturum, sive se fuisse missurum. Haec promissio continetur in libris veteris testamenti tum in Pentateucho, tum etiam in aliis libris, qui habentur certissime uti divinitus inspirati, et memoria hujus factae promissionis etiam apud gentes adservatur.

318. **Conclusio.** — *Deus revelavit seu promissit se missurum Messiam.*

Prob. 1.º e Pentateucho: In Genesi (cap. XLIX, v. 10) dicitur: Non auferetur sceptrum de Juda et dux de femore ejus donec veniat, qui mittendus est, et ipse erit expectatio gentium. Et ad Abraham Deus dixerat (cap. XXII, 18): Benedicentur in semine tuo omnes gentes terrae. Et Moyses (Exod. 4, 13) ait: Obsecro, Domine, mitte quem missurus es. Et Deuter., (18, 15): Prophetam de gente tua et de fratribus tuis sicut me suscitabit tibi Dominus Deus tuus: ipsum audies. Et infra: Prophetam suscitabo eis de medio fratrum suorum similem tui: et ponam verba mea in ore ejus loqueturque ad eos omnia, quae praecepero illi. (Deut. XIII). Quidam pauci Judaei negant vaticinium ex Genesi primo loco adductum de Messia esse intelligendum, sed eos optime refutat inter alios Natalis Alex. (Hist. Eccl. vet. Test. III mundi aet., diss. XII. Lucae 1734, tom. I, pag. 240. Cf. etiam Zigliara Prop. l. III, c. XIII).

2.º Ex aliis veteris testamenti libris. Incipiamus a vaticinio Danielis; sic enim Daniele adloquitur Archangelus Gabriel (c. IX, v. 23-27): Ab exordio precum tuarum egressus est sermo; ego autem veni ut indicarem tibi, quia rix desideriorum es; tu ergo animadverte sermonem et intellige visionem. Septuaginta hebdomadae abbreviatae sunt super populum tuum et super urbem sanctam tuam, ut consummetur praeradicatio, et finem accipiat peccatum, et deleatur iniquitas, et adducatur justitia sempiterna, et impleatur visio et prophetia, et nungatur Sanctus sanctorum. Scito ergo et animadverte: Ab exitu sermonis ut iterum aedificetur Jerusalem usque ad Christum ducem, hebdomadae septem et hebdomadae sexaginta duae erunt et

rursum aedificabitur platea et muri in angustia temporum. Et post hebdomadas sexaginta duas occidetur Christus, et non erit ejus populus, qui eum negaturus est. Et civitatem et sanctuarium dissipabit populus cum duce venturo, et finis ejus vastitas et post finem belli statuta desolatio. Confirmabit autem pactum multis hebdomada una: et in medio hebdomadae deficiet hostia et sacrificium: et erit in templo abominatio desolationis: et usque ad consummationem et finem perserabit desolatio.

Aggaeus haec habet (c. II, v. 7 8): *Quia haec dicit Dominus exercituum: adhuc unum modicum est, et ego commovebo coelum et terram et mare et aridam. Et movebo omnes gentes et veniet desideratus cunctis gentibus.... Magna erit gloria domus istius novissimae plusquam primae, dicit Dominus exercituum; et in loco isto dabo pacem, dicit Dominus exercituum.*

Michaeae, (cap. V, v. 2) ait: *Et tu Bethlehem Ephrata parrulus es in millibus Juda: ex te mihi egredietur qui sit Dominator in Israel et egressus ejus ab initio a diebus aeternitatis.* — Judaei prophetia edocti interrogati ab Herode ubinam Christus nasceretur responderunt: *In Bethlehem Juda: sic enim scriptum est: Et tu etc.* (Math., 2, 5). Alios prophetas omitto brevitatis gratia. Sufficiat nunc in mentem revocare traditionem populi Haebraici, quae fuit constantissima et etiam nunc perseverat. Unde Celsus apud Origenem ita loquitur: « Quidam e Christianis et Judaeis disputant, hi quidem in terram descensurum esse Deum quemdam Dei filium hujus terrae incolas justificaturum: illi vero descendisse ». (Orig. cont. Celsum, lib. VI, n. 2, pag. 502. — Ed. Maur., 1733).

3.º *Ex traditione ipsa generis humani.* Nam certum est ideam venturi Salvatoris vel alicujus magni viri a Deo mittendi antiquitus, et etiam nunc, reperiri conservatam apud Indos, Persas, Brachmanas Judaeos etc. (cf. supra n. 307 et Zigliara, *Prop.*, l. III, c. XII, n. 4). Nota sunt etiam quae habet Virgilius e Cumana Sybilla ad laudandum Augustum:

Ultima Cumaei venit jam carminis aetas,
Magnus ab integro saeculorum nascitur ordo,
Jam redit et virgo, redeunt Saturnia regna,
Jam nova progenies coelo demittitur alto....
Tu modo nascenti puero, quo ferrea primum
Desinet, ac toto surget gens aurea mundo
Casta fave Lucina, tuus jam regnat Apollo.

Atqui hoc factum tam solemne oportet ut habeat causam aliquam proportionatam, secus haberetur effectus sine causa, quae quidem causa non potest esse nisi divina revelatio.

4.º Impossibile est quod illud quod constanter, universaliter et semper apud omnes populos retinetur ut medium ad finem hominis sit falsum. Atqui apud omnes populos constanter, universaliter et semper inventa est persuasio seu opinio de promissione a Deo facta Messiae tanquam medii ad finem. Ergo hujusmodi persuasio falsa esse non potest. *Prob. maj.*; nam quod constanter invenitur et universaliter apud omnes populos non potest esse per accidens, sed per se intentum, si praecipue tanquam medium ad finem necessarium obtinendum retineatur; aliqua autem persuasio nonnisi per accidens falsa esse potest, et ideo non constanter, non universaliter, neque semper esse potest apud omnes populos.

Confirmatur 1.º: Falsum non trahit intellectum nisi per accidens, idest non vi sui et per se, sed

sub specie veritatis: ergo non constanter, non universaliter, non semper apud omnes populos aliquod falsum objectum potest trahere intellectum, praecipue ad adhaerendum firma persuasione.

Confirmatur 2.º: Falsum non potest esse nisi circa objectum proprium, idest circa proprietates alicujus rei, imo universaliter, idest in toto genere humano seu apud omnes populos neque circa objectum proprium determinate acceptum esse potest; et ideo errores diversi habentur, non autem error communis circa idem omnino objectum; unde multo minus potest esse error, praecipue apud omnes populos, circa ea quae ut communia habentur, et ut indeterminata rebus applicantur: e. g. circa existentiam et realitatem pecuniae in genere consideratae, praescindendo a tempore determinato, e. g. circa existentiam auri in genere, et generatim circa ea omnia quae a toto genere humano retinentur et supponuntur apud omnes populos, ut vera in genere considerata; quamvis in specie quoad determinationem possint esse multipliciter corrupta, e. g. *hoc* vel *illud* metallum esse aurum vel argentum, et *hunc* hominem esse sapientem.

Confirmatur 3.º Ex ipsa intentione seu auctore naturae: nam ad sapientem artificem pertinet providere et curare ut ea quae sunt fundamentalia in suo opere stabilitatem et firmitatem et constantiam habeant, et ideo veritatem majorem quam ea quae fundamentalia non sunt. Atqui ea, quae sunt communia apud omnes populos sunt fundamentalia. Ergo ad sapientiam divinam pertinet stabilitatem et constantiam tribuere omnibus quae apud omnes populos communiter adservantur. Atqui persuasio revelationis seu promissionis Messiae apud omnes populos in genere considerata communiter adservatur. Ergo

hujusmodi persuasio constantiam, stabilitatem et ideo veritatem habet. *Prob. minor* primi syllogismi: universalia, seu quae sunt communia praecipue toto generi humano sunt fundamentalia, et hoc verum est de objectis existentibus et de objectis cognitis: nam ea quae sunt propria, ea, quae sunt communia, supponunt, et iis innituntur sicut fundamento, imo ea includunt; sicut e. g. Petrus includit hominem, et homo animal, et animal substantiam etc. item *hoc* aurum includit aurum in communi, et aurum includit metallum etc.

5.º Ostensum est supra quasdam veritates ordinis supernaturalis fuisse a Deo generi humano revelatas imo fuisse saltem quasdam tum apud populum Israeliticum, tum apud populum Christianum conservatas, hoc divina providentia exigente (n. 281). Atqui inter hujusmodi veritates conservatas certe est ponenda et computanda illa adsertio, quae ut fundamentum omnium veritatum ordinis supernaturalis communiter habetur; hoc enim exigit providentia divina, nam secus veritates divinitus revelatae non fuissent ullo modo adservatae, cum error hujusmodi sit maximus. Cum ergo adsertio seu positio de Messia tum apud populum Israeliticum, tum apud populum Christianum sit fundamentum omnium aliarum adsertionum, quae ex divina revelatione ordinem supernaturalem respiciunt, ut historice luculentissime constat, sequitur quod adsertio de adventu Messiae sit inter veritates ordinis supernaturalis a Deo revelatas et conservatas computanda certissime.

319. **Obj.** — Argumentum adlatum ex consensu populorum non probat: nam quaedam retinentur communiter inter homines ut vera, quae tamen falsa sunt, ut e. g. quod sol moveatur circa terram.

Resp. Nego *antec.* et *dist.* rationem adsignatam: quaedam retinentur communiter ut certa apud omnes populos et sunt falsa, si fiat sermo de iis quae apprehenduntur ut relationem habentia directe cum vero fine hominis, *negò*; si fiat sermo de iis quae cum fine proprio hominis relationem non habent, *subd.*; per se et ordinarie, *negò*; per accidens et per modum exceptionis in iis quorum cognitio ad finem hominis adsequendum non est necessaria *conc.* Cum homo in suum finem tendat per cognitionem finis et eorum, quae ad finem obtinendum necessarium ordinem habent, oportet ut ea quae universaliter natura humana cognoscit esse ad finem ordinata sint vera. Nam haec ut fundamentalia in cognitione censenda sunt, utpote communia et ad finem consequendum ordinata. Circa ea vero quae ad finem hominis obtinendum ordinem non habent poterit esse error, non *per se* et circa multa, sed *per accidens* et circa quaedam; ratio est quia admitti non potest quod Auctor naturae sapientissimus, qui Deus est, disposuerit ut apud omnes populos et in omnibus temporibus fuerit propagatus idem error circa finem et circa ea quae sunt ab ipso Deo ordinata ad finem ab homine obtinendum, utpote sapientiae divinae contrarium cum manifestatio veritatis, sit finis a sapientia divina intentus (n. 150); sed admitti potest quod ita res naturae disposuerit ut circa id quod ad finem hominis obtinendum non est necessarium, per modum exceptionis et per accidens sequatur error apud omnes populos, talem dispositionem in rebus naturalibus, exigente ipso ordine universi et bono hominis. — Insuper error qui apud omnes populos consequitur circa motum solis optime explicatur ob speciem apparentem motus jugiter influentem et operantem apud omnes populos: at

nihil apparet esse operans sufficienter ad causandam, propagandam et radicandam persuasionem de qua est quaestio. Unde quia in natura hujusmodi causa nullo modo reperitur, optimo jure assignatur aliquid a natura distinctum, quod certe non nisi Deus esse potest a quo et facta fuit promissio et conservata et propagata persuasio.

CAPUT XXI.

De Jesu Christi existentia admirabili

320. Christi existentia juxta rationalistas. —

Jesu Christi existentiam non videntur negare rationalistae: sed negant ejus divinitatem, imo ejus vitam fuisse mirabilem eo modo, quo docet Ecclesia et docent Christiani. Ut autem fundamentum aliquod habeant suae adsertionis, negant possibilitatem miraculorum, aut saltem negant posse historice probari miracula. Imo ii qui negant miraculorum possibilitatem, etiam Dei existentiam rejiciunt. Et licet verbis Deum agnoscere videantur, hoc tamen potius arte quadam conficiunt, ne scilicet imperitorum animum ab iis quae docent avertant, quam vera persuasionem impulsu: etenim nomine Dei nihil aliud intelligunt (si excipiantur illi, qui rationalistica systemata non plene percipiunt et recusant horum systematum deductas illationes) nil aliud intelligant quam *τὸ fieri* Hegelianum, quod per diversas evolutiones se se explicat, vel si intelligunt Deum personalem perfectissimum cum omnibus attributis, quibus revera Deum insigniri docetur a catholicis, tamen ut problematicam saltem ejus existentiam relinquunt.

321. **Objectum religiosum juxta rationalistas.**

— His igitur adsurdissimis fundamentis innixi, aiunt rationalistae objectum religiosum non esse nisi aliquid subjectivum: esse complexum idearum quibus homo propriam conscientiam et personalitatem affirmat. In Jesu Christo, videlicet in ejus nativitate, praedicatione, passione, morte, redemptione, non vident nisi diversas evolutiones fieri Hegeliani.

322. **Duplicem Christum distinguunt.** —

Duplicem Christum distinguunt quidam ipsorum, videlicet realem, et idealem sive imaginarium. Christus realis nihil operatus est quod sit vere supra humanae naturae vires: tamen habuit eminenti quadam ratione conscientiam sui ipsius et ideo humanitatis, cujus progressus perfectionisque fuit maxime promotor. Christus autem idealis et phantasticus est ille, de quo loquuntur Catholici et generatim Christiani omnes. Nam vitam Christi virtuosam exaggerarunt Apostoli, facientes ipsum prophetam, filium Dei, Verbum divinum etc. Igitur ad summum dici potest quod hic Christus repraesentat illud *ideale morale* ad quod tendere debet jugiter humana natura, et est ultimus terminus evolutionis et progressus: videlicet repraesentat illud humano-divinum, quod ut objectum religionis tandem habebitur, dum obtinebit anthropolatRIA. Haec juxta rationalistas est religio futurarum generationum, et habebitur quando generi humano persuasum erit objectum religiosum a mente humana et ab homine non distingui juxta systema hegelianum (cf. n. 15 et seq.). Tunc enim objectum quod *coletur* erit ipse homo. Unde, quia juxta rationalistas Christus, qualis a nobis dicitur esse, et reputatur vere extitisse, non est nisi aliquid ideale, ideo nihil mi-

rum si quidam ex rationalistis ad modum fabularum ejus vitam narrant ipsum divinitate expoliantes. Nobis ergo 1.º statuenda est Christi Jesu existentia realis historica, 2.º ipsum duxisse vitam supra omnium mortalium conditionem, ac proinde plane admirabilem probandum est; 3.º probanda est ejus divinitas.

323. Conclusio I. — *Vere extitit Jesu Christus, a quo religio, quae Christiana dicitur, originem habet et a quo omnes homines, qui ad eam pertinent denominantur Christiani.*

Prob. Imprimis hoc manifestum est tum ex traditione orali, tum ex traditione scripta, quae duplex traditio invictissime existentiam Christi fundatoris religionis Christianae testatur; neque adferenda censemus, quae ad id probandum afferri possunt. Insuper idipsum patet pluribus scriptoribus contemporaneis qui de Christi Jesu existentia locuti sunt, ut sunt omnes scriptores novi testamenti.

2.º Ex auctoribus gentilibus et Judaeis potius probanda est. — Tacitus (*Annal.*, XV, 36, 44) haec habet: « Ergo abolendo Nero reos et quaesitissimis poenis affecit, quos per flagitia invisos vulgus Christianos appellabat. Auctor nominis ejus Christus, qui Tiberio imperante per procuratorem Pontium Pilatum supplicio affectus erat. Repressa in praesens exitialis superstitio rursus erumpebat non modo per Judaeam, originem hujus mali, sed per Urbem etiam ». Et post pauca subdit: « Igitur primo correpti, qui fatebantur, deinde judicio eorum multitudo *ingens* haud perinde in crimine incendii quam odio humani generis convicti sunt ».

Svetonius (*rita Claud.*, cap. XXV) ait quod Claudius « Judaeos, impulsore Christo adsidue tumultuantes, Romae expulit ». Notum est gentiles Chris-

tum vocare Chrestum primis ecclesiae saeculis: patet ex Lactantio, qui loquitur de ignorantia eorum qui cum immutata littera Chrestum solent dicere »; (*Inst. div.*, IV, 3) item ex Tertulliano, qui pariter adserit a gentilibus Chrestianos appellari Christi sequaces ex Christo (*Apol.*, c. III) (conf. etiam, Cl. Alexand. strom. 24). Idem Svetonius loquitur etiam de Christianis, dicens: « Christiani genus hominum superstitionis novae et maleficae ». Plinius de Christianis in epistola ad Trajanum, a quo fuerat missus, ut quid agerent perquireret, scribit: « Quod essent soliti stato die ante lucem convenire, carmenque Christo quasi Deo dicere secum invicem ». Et statim sic proseguitur: « Seque sacramento non in scelus aliquod obstringere, sed ne furta, ne latrocinia, ne adulteria committerent, ne fidem fallerent, ne depositum appellati abnegarent. Quo magis necessarium credidi ex duabus ancillis, quae dicebantur, quid esset veri et per tormenta quaerere. Nihil aliud inveni quam superstitionem pravam immodicam. Multi.... omnis aetatis, omnis ordinis utriusque sexus etiam vocantur in periculum et vocabantur. Neque enim civitates tantum, sed vicos etiam atque agros superstitionis ipsius contagio pervagata est... Prope jam desolata templa, sacra solemnia diu intermissa, venire victimas, quarum adhuc rarissimus emptor inveniebatur ». In Talmud, quod continet omnes traditiones Hebraeorum et doctrinas antiquissimas, dicitur: « Jesum cruci fuisse affixum, quia magicis artibus utebatur, quas apud Aegyptios didicerat ». Et in Tractatu Sanhedrin fol. 43 haec habentur: « In vigilia Paschae Jesus fuit cruci suspensus, quia artibus magicis utebatur, seducebat populum Israeliticum et ad aliam religionemvertere volebat.... Cum autem ulla excusatio pro eo

non inveniretur, confixus fuit vigilia Paschae *. Et postea additur quod operabatur mirabilia opera, populumque inducebat ut ei fidem adhiberet quasi propria auctoritate operaretur.

324. Conclusio II. — *Christus fuit vir sapientissimus.*

Prob. 1.º Christus dedit sapientissima praecepta virtutum, docens ea omnia, quae necessaria sunt ad recte vivendum, sapientissime loquebatur ad turbas, altissimas veritates patefaciens, quam saepissime sapientes illius temporis redarguens et ad silentium reducens, libros veteris testamenti mirifice explicans, ut patet ex evangeliiis et ut traditio non interrupta docet. Atqui haec omnia sunt indicium maximae sapientiae in eo qui ea operatur. Ergo Christus fuit sapientissimus.

2.º Christianorum religio et doctrina ex iis, quae Christus docuit originem ducit, imo ab iis quae Christus docuit non differt. Atqui doctrina Christianorum maximam continet sapientiam, cum ipsa effecerit et efficiat eos qui illius studio incumbunt morigeros et sapientissimos, et cum transfigurationem socialem in melius causaverit. Ergo de Christi sapientia dubitari non potest, et quidem maxima.

3.º Non interrupta traditio a Christi discipulis usque ad nos semper tenuit (ut patet ex scriptoribus multis ecclesiasticis omnium temporum) Christum fuisse sapientissimum. Atqui permanens et continuata traditio est testimonium invictissimae veritatis historicae, praecipue si traditio in scriptis est exarata usque ad tempus, in quo factum historicum contigisse dicitur. Ergo de Christi magna sapientia dubitari non potest.

Confirmatur 1.º Christi discipuli a Christo ad praedicandum missi sunt, ut per praedicationem ejus

doctrinae observatu difficillimae, populos et nationes ad honestatem vitae et civilitatem seu humanitatem perducerent, et non fefellit eventus, sed maximo successu coronatus est. Atqui haec missio est signum maximae sapientiae in eo qui mittit et dirigit. Ergo Christus sapientissimus fuit.

Confirmatur 2.º Christi discipulis aliisque, qui post eos Christi doctrinam et praecepta amplexati sunt, ita firmiter persuasum est de Christi sapientia ut eam confirmare non solum dictis, sed etiam factis idest aerumnis, tribulationibus... et etiam sanguine parati fuerint; imo proprio sanguine et vita vere multi confirmarunt. Atqui haec testimonia non solum certitudinem historicam, sed etiam maximam certitudinem ingerunt. Ergo de Christi sapientia dubitare non possumus. — Nostra conclusio adeo historice vera, certa et evidens est, ut ipsimet rationalistae concedant Christum fuisse magno ingenio et sapientia praeditum.

325. Conclusio III. — *Christus honestissimus fuit, omnium virtutum praeditus, humilis, patiens, pius, ab omni mendacio et simulatione alienus etc.*

Prob. 1.º Imprimis posset afferri testimonium perennis et permanentis traditionis nunquam interruptae usque ad nos, quae semper viva fuit: nam in quolibet saeculo jam inde a tempore Christi fuerunt scriptores graves, imo gravissimi, qui id adseverarunt: quod argumentum historice peremptorium est.

2.º Non solum scriptis, sed etiam factis scriptores docti et indocti exemplum Christi secuti sunt et vitam ejus imitari fuerunt conati, quoad omnes virtutes, incipiendo ab Apostolis, quibus persuasum erat intime Christum esse exemplar omnibus imitandum: et persuasio apostolorum usque ad nos

sine interruptione fuit transmissa, neque peritura est, sed de die in die augetur cum maximis fructibus honestatis vitae, quae ex Christi exemplo in multos homines mirabiliter inducitur. Ergo de honestate vitae Christi dubitari non licet.

3.º Christi vita ut integerrima, purissima et omni virtute plena confirmata est a multis etiam proprio sanguine, et quidem jam inde a Christi temporibus usque ad nos, sicut et ipsa Christi doctrina, quae vitae Christi conformis fuit.

Confirmatur 1.º Nullus qui cum hominibus conversatur virtutem et poenitentiam praedicans, praecipue ubi ordinarie vitam degit suae praedicationis fructus obtinet, nisi ejus vita sit conformis virtuti; Christus igitur, qui copiosissimos et uberri-mos fructus virtutis obtinuit, dicendus est fuisse virtuosissimus: unde ipsemet dicit (Joan. c. 8 v. 46): *Quis ex vobis arguet me de peccato? Si veritatem dico vobis quare non creditis mihi?*

Confirmatur 2.º Finis religionis Christianae est vita virtuosa obtinenda, idest humilis, pia, patiens, et praecipue a mendacio aliena etc., et per hoc ut homines Christo conformentur tanquam vero exemplari. Ergo vita Christi vere fuit humilis, pia, patiens, ab omni mendacio aliena et virtutibus omnibus plena. Homines enim, praecipue pii et docti, non proponunt sibi imitandum virum qui vere imitabilis non est. Insuper nullus est judex sicut populus de vitae honestate.

326. Conclusio IV. — *Vita Christi fuit admirabilis supra quamlibet vitam cujusque hominis.*

Haec conclusio manifesta est illis qui, etiam praescindendo a divina inspiratione, admittunt historiam in evangeliiis contentam esse veridicam. Sed contra eos qui, omnino irrationabiliter, rei-

ciunt veridicitatem evangeliorum ex aliis etiam criteriis procedendum est.

Prob. 1.º imprimis ex dictis. Si enim tam ingens multitudo, de qua Tacitus (cf. n. 323) et alii loquuntur, Jesum Christum et quidem crucifixum statim post ejus mortem secuta est, et semper multiplicata, oportet ut aliqua ratio adsignetur; certe crucifixio non potuit per se convertere animos ad ipsum, sed potius avertere; et revera Iudaeis erat scandalum, gentibus autem stultitia sequi et praedicare Jesum crucifixum (I Cor. I, 23). Igitur aut fuit doctrina, aut vita Christi admirabilis, sancta supra omnem hominem. Non pura praecepta in se, nam haec difficillima sunt observatu, ita ut Trypho Iudaeus (inductus a S. Justino in dialogo) dixerit: « Vestra sane quae in Evangelio, quod dicitur, sunt praecepta tam magna et admiranda esse novimus, ut suspicio nostra sit a nemine illa servari posse. Incessit enim ea cura mihi, ut legerem ». Igitur difficultas observandi talia praecepta, praecipue si attendatur ad depravationem gentilis populi, avertere per se fuit sufficiens populum a Christo, sed non convertere. Unde nullum philosophum convertisse populum ad observanda ea quae docuit, licet facilia et pauca, historia tradit. « Maximus inter antiquitatis philosophos, ait ipsemet, Voltaire, nunquam potuit commutare mores suorum proximorum eorum qui secum eundem incolebant vicum ». Et notandum quod etiam philosophi quidam, ut Confucius, non solum sapientes, sed etiam morigerati fuerunt. Ergo non nisi admirabilis vita Christi supra quemlibet alium hominem potuit ad ipsum trahere tam ingentem multitudinem.

Prob. 2.º ex Josepho Flavio, qui loquens de Christo (XVIII. De Antiquitat.) ait: « Fuit autem

iisdem temporibus Jesus sapiens vir, si tamen virum eum nominare fas est. Erat enim mirabilium operum effector et doctor omnium eorum hominum, qui libenter audiunt quae vera sunt. Et multos quidem Judaeorum, multos etiam ex gentibus sibi adiunxit. Christus hic erat. Hunc accusatione primorum nostrae gentis virorum, cum Pilatus in crucem agendum decrevisset, non deseruerunt hi qui ab initio eum dilexerunt. Apparuit enim eis tertia die iterum vivus, secundum quod divinitus inspirati prophetae vel haec vel alia de eo innumera miracula futura esse praedixerant. Sed et in hodiernum, Christianorum qui ab ipso nuncupati sunt, et nomen perseverat et genus » Josephus vixit primo saeculo aerae vulgaris sub Vespasiano.

S. Justinus martyr qui vixit in principio saeculi secundi, ac proinde a discipulis Apostolorum potuit accipere ea quae adserit de Christo, praecipue in dialogo cum Tryphone, ad Christi irreprehensibilis et justi crucifixionem et resurrectionem provocat tanquam ad factum notorium publicum.

Josephi testimonium ajunt rationalistae fuisse interpolatum a Christianis. Sed quoad modum non conveniunt, nam quidam ajunt totum textum fuisse a Christianis additum, alii vero dicunt esse superaddita illa verba: « Si tamen virum eum nominare fas est... Christus hic erat... Apparuit enim eis etc. ». Sed haec adsertio est omnino gratuita et a priori tradita siue examine sufficienti, neque ex eo quod antiqui Patres hunc textum non referunt, sequitur fuisse superadditum. Etenim cum primis ecclesiae saeculis non verteretur in dubium existentia et vita Christi admirabilis, non erat necesse ut adferretur. Sed praeterea non desunt antiqui Patres talem textum referentes, refert enim et Eusebius (hist. l. I,

c. XI), et Sozomen: (hist. l. I, 11) Isidorus Pelusiota Rufinus (l. III, 11). Josephus texit historiam institutoris cujuslibet sectae; quare ergo tacendum erat de Christo cujus sequaces ingentem multitudinem conficiebant? Loquitur de Joanne Baptista, loquitur de Jacobo, quem ait fuisse fratrem Jesu; et non locutum esse dicendum est de Jesu? Omnia manuscripta consentiunt. Fortasse omnia fuerunt in manibus Christianorum? Et etiam si fuissent, quomodo verosimile est omnes Christianos in hoc convenisse? Neque ullam difficultatem ingerunt illa verba: *Christus hic erat*, nam aliud non significant apud Josephum quam Jesum communiter vocari *Christum*. Quoad vero alia verba: *Si tamen virum eum nominari fas est*, ad indicandam vitam ejus sapientissimam et virtuosissimam esse prolata dici potest, vel Josephum quasi emphatice ob Christi vitam mirabilissimam hunc modum loquendi adhibuisse: sed hoc mirum non est; nam si multi ut Deum ipsum firmiter tenuerunt, quare inverosimile esse rationalistae putant virum historicum ea verba adhibuisse cum multo minus dicant, quam ipsum esse Deum? (cf. Zigliara, *Prop.*, lib. III, c. XIV, v. et Nat. Alex., *Hist. Eccl. vet.*, test. t. II, diss. X).

CAPUT. XXII.

De iis quae veteri testamento

de Messia praenuntiata convenient Christo

327. Quaedam eorum referuntur quae de Messia in veteri testamento fuerunt praenuntiata. — Multa sunt quae in libris veteris testamenti de Messia venturo fuerunt praenuntiata. Omnia re-

ferre non est praesentis tractatus; quaedam tantum referenda sunt: In Genesi (12, 3) dicitur Abrahæ a Deo: *In te benedicentur univrsae cognationes terrae*; et (22, 18): *Benedicentur in semine tuo omnes gentes terrae, quia obedisti voci meae*. In Deut. (18, 15) ait Moyses populo Israelitico: *Prophetam de gente tua et de fratribus tuis sicut me, suscitabit tibi Dominus Deus tuus; ipsam audies*. Sed praeterea ab Aggaeo dicitur: *Desideratus cunctis gentibus* (2, 8): A Zacharia dicitur: *Oriens... rex noster, justus et Salvator* (3, 8). Haec in genere et indeterminate; sed praeter haec alia habentur determinate: nam et *tempus* in quo nasciturus est Messias determinatur, et *locus*; insuper etiam modus nativitatis ejus, seu origo speciosissima designatur, ejus passio et mors describitur: Haec omnia breviter recensenda sunt.

328. **Tempus Christi designatur.** — Approximative tempus Messiae designatur in Genesi XLIX ubi dicitur: *Non auferetur sceptrum de Juda et dux de femore ejus donec veniat qui mittendus est, et ipse erit expectatio gentium* (5, 10). Haec verba habentur in vulgata, quae in hoc maxime concors est tum cum versione LXX interpretum, tum cum versione Syriaca, tum Samaritana et Araba, tum cum ipso textu Hebraico (cf. Natal. Alex. Hist. Eccl. vet. test. III mundi act. disert. XII). Quod autem eadem verba de Messia intelligenda sint, patet ex perpetua traditione populi Israelitici usque ad Christi tempora, ut testatur ipsemet Josephus Flavius (*De bello Jud.*, lib. VII, c. 18).

329. **Locus etiam Messiae designatur in libris veteris testamenti.** — Quoad locum Messiae haec habentur in Michæa (5, 2): *Et tu Bethlehem terra*

Juda, nequaquam minima es in principibus Juda; ex te enim eriet dux, qui regat populum mentem Israel; idest qui regat populum, qui in Abraham per semen ejus, idest per Messiam benedicendus erat, qui populus ex omnibus gentibus attenditur juxta illud supra (n. 327) relatum ex Genesi: Benedicentur in semine tuo omnes gentes etc. Unde Joannes Apostolus (7, 112), supponens id tanquam omnibus Judaeis notum, scribit dicens: *Nonne Scriptura dicit: Quia ex semine David et de Bethlehem castello, ubi erat David, venit Christus? ». Hoc confirmatur ex eo quod, Magis venientibus usque Bethlehem quaerentibus de Messia nato, Herodes turbatus est et omnis Jerosolyma: unde congregatis omnibus principibus sacerdotum et scribis populi, quaesivit ab eis ubi Christus nasceretur; at illi responderunt ei: In Bethlehem Judae; sic enim scriptum est per prophetam (Mich. v. 11): Et tu Bethlehem terra Juda, nequaquam etc. ut supra (cf. Matth. II, 1 et seq.).*

330. Origo speciosissima designatur Messiae in veteri testamento. — Isaias (7, 14) de Messia loquens dicit ipsum ex virgine esse nasciturum; en verba: *Eccc virgo concipiet et pariet filium et vocabitur nomen ejus Emmanuel* (et 9, 6). *Parrulus enim natus est nobis et filius datus est nobis, et factus est principatus super humerum ejus;... (c. IX, 6) et cocabitur nomen ejus, Admirabilis, Consiliarius, Deus, Fortis, Pater futuri saeculi, Princeps pacis. Multiplicabitur ejus imperium et pacis non erit finis etc.* Et alio loco (11, 1) dicit: *Et egredietur virga de radice Jesse et flos de radice ejus ascendet; et requiescet super eum spiritus Domini, spiritus sapientiae et intellectus...* Et (1, 10): *In die illa radix Jesse qui stat in signum populorum*

ipsum gentes deprecabuntur, et erit sepulchrum ejus gloriosum (1, 11). *Et erit in die illa: Adiciet Dominus secundo manum suam ad possidendum residuum populi sui quod relinquetur ab Assyriis et ab Aegypto et a Thetros et ab Aethiopia et ab Actan et a Sennaar et ab Emath et ab insulis maris, et lerabit signum in nationes et congregabit profugos Israel.*, (in quo benedicendae dicuntur omnes gentes terrae) vide supra (n. 327). Haec omnia nonnisi Messiae convenire posse evidentissimum est. Sed practerea non solum ejus sepulchrum dicitur *gloriosum*, sed etiam ejus mors et passio describitur.

331. Mors et passio Messiae in veteri testamento describitur. — In Daniele dicitur de Messia quod occidetur: en verba: *Post hebdomadas sexaginta duas occidetur Christus.* (IX, 26) Haec de morte. De passione autem sequentia habentur (Isaj 50, 6). *Corpus meum dedi percutientibus et genas meas cellentibus, faciem meam non arerti ab increpantibus et conspuentibus in me.* Insuper (ib. 53, 12): *Et cum sceleratis reputatus est.* Et David (psal 21, 17, 18): *Foderunt manus meas et pedes meos; diminuerunt omnia ossa mea;* et (ib. 19): *Dixerunt sibi vestimenta mea et super vestem meam miserunt sortem;* et (psal. 68, 22) dicitur: *Et dederunt in escam meam fel, et in siti mea potarunt me aceto.* ». Et (psal. 21, 8, 9). *Omnes ridentes me deriserunt me, locuti sunt labiis et moverunt caput. Speravit in Domino, eripiat eum.* ». Et (Isai, 53, 12) dicitur: *Et pro transgressoribus rogavit;* et (ib. 5, 5): *Ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra, disciplina pacis nostrae super eum, et livore ejus sanati sumus*

332. Praedicatur negatio Messiae, et dispersio populi Israelitici. — In ipso Daniele narratur quod populus Israeliticus (secundum carnem) esset Messiam negaturus. En verba: *Post hebdomadas septuaginta duas occidetur Christus... et non erit ejus populus, qui eum negaturus est.* Et Moyses jam dixerat de ipso populo quod erat iturus in fabulam.

333. Messiae dominium narratur seu praenuntiatur in veteri testamento et modus propagationis. — Quoad dominium Messiae jam ab initio hujus capituli retulimus ex Genesi (n. 327) et ex Isaia (n. 330). Sed et in psalmis idem habetur pluries; in praesenti sufficiat afferre illud (psal. 71 v. 8 et seq.): *Et dominabitur a mari usque ad mare, et a flumine usque ad terminos orbis terrarum. Coram illo procident Aethiopes... Reges Tharsis et insulae munera offerent... et adorabunt eum omnes reges terrae; omnes gentes serrient ei.* Insuper in psalmo (18, 4) dicitur: *In omnem terram exivit sonus eorum et in fines orbis terrae verba eorum.*

334. Ea quae Jesu Christo conveniunt recensentur. — Ea omnia quae retulimus ex veteri testamento Jesu Christo convenire manifestum est vel leviter consideranti historiam et ipsa facta, quae oculis nostris perspicimus. Incipiamus ergo breviter ea, quae Christo Jesu conveniunt, ei applicare, ordine tamen inverso procedentes: 1.º Praedicatorum et propagantium doctrinam Christi sonus exivit in omnem terram; hoc patet ex historia et ex ipso facto, nam semper fuerunt praedicatores Christi et sunt, 2.º Omnes reges terrae Christum adorare manifestum est vel ut Deum, vel si non ut Deum, saltem cogi ut virum sapientissimum venerari;

3.º Insuper ipsemet Christus in mentibus hominum multorum, ut objectum et finis omnium actionum dominatur a mare usque ad mare, et a flumine usque ad terminos orbis terrarum, ita scilicet ut et ipsa humana societas per cursum omnium saeculorum post Christum a Christo ipso dependeat omnino, cum Christianismus praecipue per Christi doterinam et exemplum in societate summopere influxum exerceat; 4.º Populus Israeliticus, qui secundum carnem ab Abraham descendit Christum Jesum negavit, et post mortem ipsius inter gentes dispersus est, ita ut sive velit, sive nolit, in testimonium mortis et passionis Christi optime deserviat: quod testimonium vivum rationalistae nunquam negare potuerunt, neque possunt; 5.º Mors Christi et passio Christi narrata ab Evangelistis et ex traditione perenni nobis transmissa illa ipsa est, quae ex Isaia supra transcripsimus (n. 331); 6. De solo Christo narrat historia esse natum ex virgine: et haec omnia nomina ipsi convenire; idest: *Admirabilis, Consiliarius, Deus, Fortis, Pater futuri saeculi, Princeps pacis*, et fuisse plenum sapientia et intellectu etc. 7.º et consequenter de Christo solo potest esse verificatum quod in *ipso benedicentur omnes nationes terrae*. Adferant alium virum, quaeso, rationalistae aut Iudaei, de quo haec verificata videantur, aut possint verificari! Tandem 8.º de Christo verificatum est quod de tempore et loco nativitatis dicitur in Genesi et in Michaea: nam et sceptrum ablatum fuit tempore Christi a tribu Juda; et Christus in Bethlehem Judae natus est. Unde circa primum optime S. Justinus Martyr contra Iudaeos ait: « Tum quoque cum Babylonem adductus est populus vester non desiit esse ex vobis propheta, qui dominus et dux et princeps populi

vestri fuerit: Spiritus enim qui erat in prophetis, reges vobis unxit et constituit. At post Jesu Christi nostri in genere vestro manifestationem et mortem haud quaquam propheta extitit, nec extat. Sed et sub rege proprio desiistis. Ad haec et terra vestra desolata est et tanquam custodia pomorum derelicta». (*Dial cum Triph.*, ed. Morelli pag. 272). Circa secundum idem S. Justinus ait: « Vicus autem quidam est Bethlehem in regione Judaeorum triginta quinque stadiis Hierosolymis distans, ubi natus est Christus Jesus, quemadmodum ex descriptionibus census acti, quae sub Cyrenio primo vestro in Judaea procuratore sunt confectae, intelligere potestis » (*Apol.* I. Ed. Morelli cit. *Apol.* II, pag. 75). Unde hanc sequentem conclusionem ut corollarium sequens ex dictis ponimus:

335. **Conclusio.** — *Salvator promissus sive Messias non potest esse nisi Dominus Jesus Christus.*

Prob. Ille enim ut verus Messias promissus a Deo est retinendus, de quo ea, quae de Messia praedicta sunt ante Messiae existentiam, verificantur. Atqui ea omnia quae praedicta sunt de Messia, antequam Messias adveniret, verificantur de Jesu Christo. Ergo Jesus Christus est Messias sive Salvator promissus a Deo. *Maj patet*; etenim eo ipso quod Deus Messiam venturum revelavit, voluit ut ab hominibus posset cognosci, ac proinde talibus characteribus voluit esse insignitum ut viro passionibus exuto diligenter consideranti posset fieri notus. Unde in veteri testamento multa leguntur scripta de Messia venturo, quae quidem certe ut characteristica censenda sunt, utpote futura contingentia, quae a solo Deo cognosci poterant. Igitur eo ipso quod alicui viro ea quae praedicta sunt

in praenuntiatione Messiae, et praecipue si omnia conveniri cognoscantur, ille vir est dicendus verus Messias promissus et nonnisi absurde relicitur (cf. n. 259).

2.º Ipsemet Christus Jesus vir sapientissimus (n. 324) docet scripturas veteris testamenti de ipso testimonium perhibere, vocat se filium David et Dominum, dicit expresse se esse Messiam. Ergo nonnisi absurde et impie negatur Christum esse Messiam, de quo in veteri testamento est sermo. *Conseq. patet*; nam sapientia et honestas, quam probavimus fuisse in Christo supra, (n. 324, 325) stare non potest cum adsertione firma seu cum impostura, et dicam etiam cum stultitia se falso dicendi et praedicandi Messiam usque ad mortem. *Prob. antec.* Christus adloquens Judaeos et eos redarguens ait: (Joan. c. V, 45-46). *Nolite putare, quia ego accusaturus sim vos apud Patrem, est qui accusat vos Moyses, in quo vos speratis. Si enim crederetis Moysi, crederetis forsitan et mihi; de me enim ille scripsit.* Et (Joan. v. XXXIX) ipsemet Christus ait Judaeis: *Scrutamini scripturas, quia vos putatis in ipsis vitam aeternam habere; et illae sunt, quae testimonium perhibent de me.* Insuper ut dicitur (Lucae XXIV, 27): *Christus incipiens a Moyse et omnibus prophætis interpretabatur illis (discipulis) in omnibus scripturis quae de ipso erant.* Et in evangelio S. Joannis habetur explicitis verbis Christum se dixisse Messiam; nam cum mulier Samaritana diceret ei: *Scio, quia Messias venit (qui dicitur Christus); cum ergo venerit ille, nobis annuntiabit omnia; dicit ei Jesus: EGO SUM QUI LOQUOR TECUM* (Joan. c. IV, 26, 26). Unde ipsemet Renan veritate evidentissima coactus dixit in Christo praedominasse ideam messianicam.

CAPUT XXIII.

De Miraculis Jesu Christi

336. **Conclusio.** — *Christus vere miracula operatus est.*

Prob. Hoc patet ex traditione tum orali, tum scripta; ex traditione orali, omnes enim Christiani in quocumque saeculo usque ad Christum, Christum miracula fuisse operatum confessi sunt. In primo et secundo ecclesiae saeculo fuerunt scriptores honestissimi ab omni mendacio et fallacia alieni, qui Christum operatum esse miracula narrarunt; erant praeterea sapientes, et proinde in errorem labi non poterant, praecipue cum agatur de re gravissima; narrant etiam miracula facta fuisse post mortem Christi ab ejus sequacibus in nomine ipsius, ac insuper quidam eorum talia miracula se etiam vidisse. Atqui hujusmodi testimoniis omnino fides adhibenda est, secus in discrimen vocaretur tota historia, imo potiori ratione, cum difficillimum sit in iis quae historice habentur adinvenire testes his qualitatibus praeditos. Ergo Christum patrasse miracula indubitatum est. Sed audiat historicus fide dignissimus, idest S. Martyr Quadratus, qui haec scribit: « Servatoris autem nostri opera semper conspicua erant, quippe quae vera essent, iis scilicet qui morbis liberati aut qui ex morte ad vitam revocati fuerant. Qui quidem non solum dum sanabantur, aut dum ad vitam revocabantur conspecti sunt ab omnibus, sed secuto deinceps tempore. Nec solum quamdiu in terris moratus est Servator noster, verum etiam post ejus

discessum diu superstites fuerunt: adeo ut nonnulli eorum etiam ad nostra usque tempora pervenerint ». (Apolog. ad Adrianum imper. apud Euseb. Hist. Eccl. l. IV c. III).

2.º Historice constat 1.º Christum fuisse infirmitatibus carnis subjectum, passum, cruci affixum et mortuum: 2.º historice constat tum tempore Christi, tum, quod magis mirum est, post ejus mortem fuisse multos cujusque conditionis viros doctos et indoctos, quibus intime suasum est ipsum fuisse verum Deum. Haec persuasio mirabiliter fuit propagata, et de die in diem aucta usque ad nos; ita fuit fortis et intima, ut post mortem Christi non solum verbis, sed etiam factis ostensa fuerit, ita ut multi vitam tradiderint in testimonium divinitatis hujus hominis passi et cruci affixi. Insuper multi fuerunt semper amplexati vitam humilem, castam, sobriam, piam, omnibus quae possidebant valedicentes. Atqui haec omnia ab homine passo cruci affixo obtineri non possunt, nisi evidenter constet hominibus illum hominem signa quae sunt propria divinitatis, idest non solum mirabilia, sed etiam vera miracula, patravisse. Ergo dicendum est Christum vere miracula patravisse.

Confirmatur 1.º Passio et mors, praecipue opprobriosa qualis fuit in Christo, directe, per se et evidenter opponitur divinitati, quae immortalitatem importat et quae rectissime cognoscebatur in populo Israelitico: ergo nisi signa Divinitatis in Christo fuissent evidentissima et magis evidentia quam fuerit mors Christi divinitati opposita, intima persuasio de Christi divinitate in hominibus, praecipue doctis, esse non potuisset.

Confirmatur 2.º Animus hominis et praecipue multitudinis est ut cum adsint oppositae rationes,

quae evidenter apparent, illae magis moveant, si apparent aequales, quae ultimo loco afferuntur: praecipue si primae passionibus opponantur, et si aerumnae et tribulationes sequantur certissime in eum, qui eas amplectitur. Atqui 1.º passio et mors opprobriosa Christi divinitati evidenter opponi apparet, et 2.º fuit id quod Christo ultimo loco contigit. Ergo dicendum est eorum quae egit Christus ante mortem suam, quaedam fuisse quae vere et evidenter apparebant esse signa divinitatis propria, idest miracula, quam fuerit evidens passionem et mortem Christi divinitati opponi: ergo multitudini illi ideo suasum est intime de Christi divinitate, quia Christi miracula erant evidentissima. Ergo Christus vere miracula operatus est ante mortem suam, vel dicendum est Christum post mortem suam operatum fuisse miracula: quod etiam verissimum est; non enim illi quibus de Christi divinitate intime suasum erat, potuissent Christi divinitatem aliis multis, praecipue tam celerrime (ct. n. 323) persuadere, ipsamque ita propagare, nisi in nomine Christi operati fuissent miracula vera, idest signa evidentissima divinitatis. Quod si sine signis propriis divinitatis dicatur eos hominis crucifixi, qui nullum signum divinitatis dedit, divinitatem per suasisse, haec ipsa persuasio quae in ingenti multitudine fuit usque ad nos propagata, aut fictio est dicenda, aut facta *divinitus* et esse opus miraculosum, proinde a Christo confectum: sed non est fictio et falsitas, cum ipsa verissime existat; ergo dicendum est Christum vera aut ante mortem suam, aut post mortem suam per suos discipulos miracula patravisse.

3.º Historici gravissimi omnium saeculorum, quae Christum secuta sunt, narrant miracula, quae esse

facta supra ostendimus (n. 265), omnia aut explicite, aut implicite fuisse patrata in commendationem nominis Christi. Atqui non est putandum divinam providentiam operatam esse miracula omnia in commendationem nominis Christi, et non esse operatam in commendationem personae et praesentiae Christi dum Christus vitam ducebat in terris. Ergo per ipsum Christum quando degebat in terris fuisse facta miracula dubitari non potest, praecipue cum hoc ab historicis fide dignis referatur. *Maj.* patet evidentissime ex historia, in qua narratur eos patrassse miracula et excelluisse in his patrands, qui Christi nomen venerati sunt et Christum imitati, ejus vitam imitandam et ejus doctrinam ut a Deo traditam praedicabant. Nullum testimonium affero, nam hoc historiae injuriosum puto, cum historia hujusmodi testimoniis plena sit.

4.º Christus exemplo vitae suae et sua doctrina obtinuit id quod nullus homo obtinuit et quod nullus alius obtinere potest. Ergo Christus non virtute humana operatus est ad hujusmodi effectum producendum, imo non potuit obtinere, nisi virtute divina. Atqui illud opus quod sola virtute divina fit et per virtutem creatam fieri repugnat, est vere miraculum (n. 142). Ergo Christus vere miracula operatus est. *Prob. antecedens*, quod est prima propositio hujus argumenti. Christus doctrina sua et suo exemplo obtinuit 1.º ut ingens multitudo hominum vitam morigeram amplecterentur, 2.º ut ingenti multitudini *intime* persuaderetur quod ipse patrasset miracula, quae multitudo constat ex omni hominum genere seu conditione, non exclusis sapientissimis viris; 3.º obtinuit ut ejus divinitas (sive vera sive falsa in praesenti non refert, nam a veritate ejus divinitatis et a falsitate praescindimus) et doctrina

praedicata initio ab ignaris et idiotis, inde praedicaretur firmissima persuasione a doctissimis et piissimis viris; et ut ab eis confirmaretur se subiiciendo flagellis, tribulationibus, angustiis et etiam sanguine effuso; 4.º obtinuit ut millia millium hominum athletarum effuso sanguine quod ipse esset verus Deus invicte testificarentur. Atqui hujusmodi effectum posse virtute humana, aut creata quacunque haberi omnino absurdum est et contra rationem; sed in solam virtutem divinam reduci potest, ut manifeste patet adhuc lumen intellectus habenti. Ergo vere Christus effectum obtinuit quem nullus homo neque obtinuit, neque obtinere potest, sed solus Deus, vel homo agens virtute divina in ipso vere existente et illum effectum operante.

5.º Ostensum est supra (n. 265 et 275) Deum ad persuasionem suae revelationis inducendam operatum fuisse miracula: ergo dicendum est Deum tales obtinuisse effectus qui sint proprii ejus et digni sua virtute inter homines; secus frustra fecisset miracula. Ergo nobilissimi effectus et maximi effectus respicientes divinam revelationem neque a viribus naturae esse possunt, neque multo minus possunt esse a mendacio et ab impostura. Atqui effectus qui habentur, et obtenti sunt per praedicationem resurrectionis doctrinae et vitae Christi sunt maximi effectus, ita ut circa divinam revelationem similes effectus non habeantur, si praescindamus a Christo. Ergo praedicatio *miraculosae resurrectionis* Christi, doctrinae illius et vitae non potest esse mendacium; nisi dicatur Deum miraculose fuisse usum mendacio ad hujusmodi effectus inducendos, vel nisi dicatur mendacium potiolem effectum obtinuisse quam Deus operando miraculose, quod absurdissimum est. *Minor* historice manifesta

est: firmissimam enim persuasionem, quae per Christi praedicationem obtenta est circa Dei existentiam, circa morum honestatem servandam, circa divinae revelationis existentiam, non legitur in historia fuisse obtentam. *Confirmatur* ex eo quod tot martyres invicte haec omnia professi sunt, ut nullum aliud simile exemplum afferri possit in testificanda Dei existentia et Dei revelatione etc.

Breviter: Si Christus miracula operatus non est, plura ipse obtinuit et mirabiliores effectus, quam obtinuerit Deus per miracula, quae Deum vere fecisse ostendimus (n. 265 et 275). Atqui hoc esse absurdissimum, evidentissimum est. Ergo Christus miracula operatus est.

6.º Ea quae in evangeliiis narrantur Deum respicientia vera sunt (n. 298). Atqui in evangeliiis Christi miracula quae sunt opera propria Dei (n. 142) narrantur, imo ipsemet Christus inducitur affirmans se patrasse miracula. Ergo Christus miracula operatus est. *Prob. maj.* ex Evangeliiis. Matth. (cap. XI, v. 2). dicitur: « Joannes autem quum audisset in vinculis opera Christi, mittens duos de discipulis suis, ait illi: Tu es qui venturus es an alium expectamus? Et respondens Jesus ait illis: Euntes renuntiate Joanni quae audistis et vidistis. Coeci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt, pauperes evangelizantur. Et beatus est qui non fuerit scandalizatus in me » (cf. etiam Luc. c. VII, v. 20 et seq.) Et (cap. XV, v. 30): « Et accesserunt ad eum turbae multae habentes secum mutos, coecos, claudos, debiles et alios multos et projecerunt eos ad pedes ejus et curavit eos: ita ut turbae mirarentur videntes mutos loquentes, claudos ambulantes, coecos videntes; et magnificabant Deum Israel.

Jesus autem convocatis discipulis suis dixit: Misereor turbae, quia triduo jam perseverant mecum, et non habent quod manducent et dimittere eos jejunos nolo, ne deficiant in via. Et dicunt ei discipuli: Unde ememus ergo nobis in deserto panes tantos ut saturemus tantam turbam? Et ait illis Jesus: Quot habetis panes? At illi dixerunt: Septem et paucos pisciculos. Et praecepit turbae ut discumberent super terram. Et accipiens septem panes et pisces et gratias agens fregit et dedit discipulis suis: et discipuli dederunt populo. Et comederunt omnes et saturati sunt. Et quod superfuit de fragmentis tulerunt septem sportas plenas. Erant autem, qui manducaverunt quatuor millia hominum extra parvulos et mulieres ».

Aliud miraculum simile huic narrat idem Mathaeus cap. XIV, ubi dicitur quod ex quinque panibus et duobus piscibus saturavit quinque millia virorum, non computatis mulieribus et parvulis, ac insuper quod discipuli tulerunt reliquias duodecim cophinos fragmentorum. Haec duo miracula etiam Marcus refert (c. VI, v. 36 et seq. et cap. VIII, v. I et seq. cf. etiam Joannem, cap. VI, v. 9 et seq.). Marcus haec refert inter alia (cap. III, v. 1 et seq.): « Et introivit iterum in synagogam et erat ibi homo habens manum aridam.... et circumspiciens eos (*adstantes in synagoga*).... dicit homini: Extende manum tuam. Et extendit et restituta est manus illi » et vers. 7, prosequitur: « Jesus autem cum discipulis suis secessit ad mare et multa turba a Galilaea et Judaea secuta est eum. Et ab Jerosolymis et ab Judaea et trans Jordanem et qui circa Tyrum et Sidonem multitudo magna audientes, quae faciebat (*certe mirabilia quae erant miracula*), venerunt ad eum. Et dixit discipulis suis ut navi-

cula sibi deserviret propter turbam ne comprimerent eum. Multos enim sanabat, ita, ut irruerent in eum ut illum tangerent quotquot habebant plagas, et spiritus immundi quum illum videbant procidebant ei et clamabant dicentes: Tu es Filius Dei ». Et non solum ipse per se operabatur miracula, sed etiam discipulis suis potestatem tradebat, ait enim idem Marcus (loc. cit., v. 14): « Et fecit ut essent duodecim cum illo et ut mitteret eos praedicare et dedit illis potestatem curandi infirmitates et eiiciendi doemonia ». Et cap. IV, 37, haec narrat: « Et facta est procella magna venti et fluctus mittebat in navim ita ut impleretur navis. Et erat ipse in puppi super cervical dormiens.... Et exurgens comminatus est vento et dixit mari: Tace, obmutesce. Et cessavit ventus et facta est tranquillitas magna » (cf. Lucam, c. VIII, v. 23 et seq.). Et (Cap. V, v. 25 et seq.) narratur sanatio morbi incurabilis: « Et mulier, quae erat in profluvio sanguinis annis duodecim et fuerat multa perpessa a compluribus medicis et erogaverat omnia sua, nec quidquam profecerat, sed magis deterius habebat; quum audisset de Jesu, venit in turba retro et tetigit vestimentum ejus.... Et confestim siccatus est fons sanguinis ejus et sensit corpore quia sanata esset a plaga ». Et cap. VI, v. 55-56: « Et percurrentes universam regionem illam coeperunt in grabatis eos, qui se male habebant circumferre ubi audiebant eum esse. Et quocumque introibat in vicos, vel in villas, aut civitates in plateis ponebant infirmos et deprecabantur eum, ut vel fimbriam vestimenti ejus tangerent et quotquot tangebant eum salvi fiebant ».

Ex Luca haec referam in genere: (cap. IV, v. 40-41) « Quum autem sol occidisset omnes qui habebant infirmos variis languoribus ducebant illos ad

eum. At ille singulis manus imponens curabat eos. Exhibant autem doemonia a multis clamantia et dicentia: Quia tu es filius Dei ». Et (cap. V, v. 15): « Perambulabat autem magis sermo de illo; et conveniebant turbae multae ut audirent et curarentur ab infirmitatibus suis ».

Joannes (cap. II, v. 23) ait de Christo: « Quum autem esset Jerosolymis in Pascha in die festo, multi crediderunt in nomine ejus videntes signa ejus quae faciebat ». Postea refert diversa miracula in specie, inter quae haec transcribere libeat: Imprimis sanatio aegroti triginta et octo annorum, haec enim habet Joannes (cap. V, v. 5 et seq.): « Erat autem quidam homo ibi [*idest in probatica piscina*] triginta et octo annos habens in infirmitate sua. Hunc quum vidisset Jesus jacentem et cognovisset quia jam multum tempus haberet, dicit ei: Vis sanus fieri? Respondit ei languidus: Domine, hominem non habeo, ut dum turbata fuerit aqua mittat me in piscinam; dum venio enim ego, alius ante me descendit: dicit ei Jesus: Surge, tolle grabatum tuum et ambula. Et statim sanus factus est homo ille et substulit grabatum suum et ambulabat ».

Et cap. IX, v. 1 et seq.: « Et praeteriens Jesus vidit hominem coecum a nativitate... expuit in terram et fecit lutum ex sputo et linivit lutum super oculos ejus. Et dixit ei: Vade, lava in natatoria Siloe... Abiit ergo et lavit et venit videns. Itaque vicini et qui viderant eum prius quia mendicus erat dicebant: Nonne hic est qui sedebat et mendicabat? Alii dicebant: Quia hic est. Alii autem: Nequaquam, sed similis est ei. Ille vero dicebat: Quia ego sum ».

Et non solum sanasse infirmos, sed et mortuos suscitasse testantur iidem Evangelistae: Matthaeus (cap. IX, v. 18 et seq.) hoc miraculum refert: « Ecce princeps unus accessit et adorabat eum dicens: Domine filia mea modo defuncta est: sed veni, impone manum tuam super eam et vivet.... et cum venisset Jesus in domum principis.... dicebat: Recedite; non est enim mortua puella, sed dormit. Et deridebant eum. Et quum ejecta esset turba intravit et tenuit manum ejus. Et surrexit puella ». Item Marcus hoc ipsum vel huic simile narrat (c. V, v. 35 et seq.; item S. Lucas). S. Lucas (c. VII, v. 12 et sequentibus) narrat: « Quum autem (Jesus) appropinquaret portae civitatis, ecce defunctus efferebatur filius unicus matris suae; et haec vidua erat: et turba civitatis multa cum illa. Quam cum vidisset, Dominus, misericordia motus super eam dixit illi: Noli flere. Et accessit et tetigit loculum. (Illi autem qui portabant steterunt). Et ait: Adolesceus tibi dico: surge. Et resedit qui erat mortuus et coepit loqui. Et dedit illum matri suae ». Joannes narrat resurrectionem Lazari, quem Jesus « invenit eum quatuor dies jam in monumento habentem. Multi autem ex Judaeis venerant ad Martham et Mariam ut consolarentur eas de fratre suo.... Judaei ergo, qui erant cum ea in domo et consolabantur eam, quum vidissent Mariam, quia cito surrexit et exiit, secuti sunt eam dicentes: Quia vadit ad monumentum ut ploret ibi. Maria ergo, quum venisset ubi erat Jesus, videns eum cecidit ad pedes ejus et dicit ei: Domine, si fuisses hic, frater meus non fuisset mortuus. Jesus ergo ut vidit eam plorantem et Judaeos, qui venerant cum ea plorantes, infremuit spiritu et turbavit se ipsum.

et dixit: Ubi posuistis eum? Dicunt ei: Domine, veni et vide. Et lacrymatus est Jesus. Dixerunt ergo Judaei: Ecce quomodo amabat eum.... Jesus ergo rursus fremens in semetipso, venit ad monumentum. Erat autem spelunca; et lapis superpositus erat ei. Ait Jesus: Tollite lapidem. Dicit ei Martha soror ejus, qui mortuus fuerat: Domine, jam foetet, quatrIduanus est enim... Tulerunt ergo lapidem; Jesus autem elevatis sursum oculis, dixit: Pater, gratias ago tibi quoniam audisti me. Ego autem sciebam quia semper me audis; sed propter populum qui circumstat dixi; ut credant quia tu me misisti. Haec cum dixisset, voce magna clamavit: Lazare, veni foras. Et statim prodiit qui fuerat mortuus, ligatus pedes et manus institis et facies illius sudario erat ligata.... Multi ergo ex Judaeis.... crediderunt in eum ».

Miracula facta fuisse a Christo Domino dubitari non licet, cum referantur a quatuor testimoniis et quidem fide dignissimis. Sed et attendendum est ad modum narrationis, ad circumstantias quae referuntur. Multa enim miracula non in occulto, sed publice fiebant coram multitudine et turbis quae Jesum admirabantur. Si ergo deceptor, aut illusus fuisset Christus Jesus, ut blasphemantes adserunt quidam, quam facillime prodita fuisset ejus fallacia aut illusio, neque ejus fama tam late propagata esset, ut certissime ingens multitudo usque ad nos firmissime retineret Christum vera miracula fuisse operatum.

Sed quaenam illusio esse potuit circa visum coeco nato, imo multis coecis natis restitutum, qui ab omnibus ut caeci habebantur, qui apud omnes potestea ut videntes habiti sunt? Quaenam illusio esse potuit circa resurrectionem filii viduae, qui publice

offerebatur ad sepulturam? credendum ne est matrem viduam habentem unicum filium non sufficientissime curasse ne filius vivus sepeliretur? De Lazari autem resurrectione omnino impossibile est fingere imposturam, aut illusionem. Aut nempe ipsa narratio neganda est, aut confitendum illud miraculum non illusionem, non mendacium fuisse. Morbus enim praecedens certissimus est, idem de morte et sepultura dicendum. Nam ex una parte multi ex Judaeis accederant ad Martham et Mariam ut de morte fratris consolarentur eam. Sed neque fingi potest quod ex errore vivus fuisset sepultus, nam a quatuor diebus in monumento erat, insuper venit foras manibus pedibusque ligatis. Quomodo autem potuisset exire de monumento?

Renan adserit ad habendam non certitudinem sed probabilitatem miraculi patrati, ut puta resurrectionis mortui requiri examen praecedens collegii medicorum, physiologorum, chiomologorum et peritorum in arte criticae historiae. — At haec esse absurda manifestum est; nam quilibet homo certus esse potest de morte alterius per semetipsum, vel per alios testes fide dignos. Si illa omnia requiruntur ad certitudinem habendam ut iudicium feratur circa mortem alicujus, sequitur quod omnes qui sepulturae traduntur incerte mortui sunt, et quod homines imprudentissime, imo nequissime mortuos semper sepeliverint, cum nunquam tale collegium instituerint, neque sint instituturi, imo hoc esset contra sensum communem.

At si turba, si populus det testimonium de morte alicujus, nonne hoc ingerit menti certitudinem firmissimam? Unde ex dictis sic conficitur argumentum: omnino irrationabiliter et contra sensum communem ageret illa mater, quae antequam permetteret

ut ejus filius, qui ex judicio medici post morbum adseritur mortuus, exigeret ut institueretur collegium medicorum, physiologorum etc. per quod an esset vere mortuus examinaretur; ratio est quia certitudo firma habetur per viam ordinariam. Ergo multo magis contra rationem et contra sensum communem agit, qui negat miraculum esse patratum, dum videt aliquem, postquam e domo ad sepulturam delatum est et per quatuor dies in monumento mansit, ad vitam revocatum esse. Et hoc multo magis si per eundem virum non unus, sed plures mortui ad vitam revocati fuerint. At utrum hoc per imposturam fieri potest, ut mortuus ad vitam per imperium viri revocetur id probent rationalistae; et tamen in historia numquam miraculum legitur a viro mendaci fuisse patratum, et solummodo a viris probis honestisque, ac proinde ab omni mendacio alienis. Quid igitur? fortasse honestas vitae importat summum imposturae gradum? Quem certe importaret impostura miraculorum.

Praeterea: Si eos mortuos, quos Christus suscitavit revera mortui non erant, aut Christus sciebat, aut nesciebat eos esse vivos; si sciebat, tunc ergo mirabile est quomodo ipse solus sciverit eos non esse mortuos, sed vivos, cum et parentes et amici et vicini certissime putarent esse mortuos et eos ad sepeliendum detulerint. Fortasse Christus munere medici fungi dicetur? Imo est ne credibile ut medicus aliquis tam perverse tam mendaciter simplicitate populi abutatur? Igitur si Christus sciebat tales non esse mortuos, dum ipse esset absens, hoc ipsum est miraculum, ut quis sciat quid contingat in longinquo, et ea cognoscat, quae neque ab iis, qui circumstant agnosci non possunt. Si autem Christus nesciebat eos esse vivos, certe hoc

ipsum ostendit virtute miraculorum eum esse praeditum, qui ad vitam eos qui ut mortui habebantur serio auderet revocare.

Tandem de Christi resurrectione dubitandum nullo modo est, nam haec a quatuor evangelistis refertur, quorum tres, idest Matthaeus, Marcus, Joannes fuerunt testes oculares, sicut et aliorum miraculorum, quae retulimus. Praeterea Christus post suam resurrectionem apparuit plusquam quingentis viris (I. Cor. XV, 6). Apostoli Christi resurrectionem publice praedicarunt, imo ipsimet milites, qui ad custodiendum sepulchrum destinati fuerant, testes Christi resurrectionis fuerunt; et ipsemet Christus resurgens redarguit incredulitatem eorum, qui credere renuebant volens ut palparent se non esse phantasma sicut putabant (Lucae XXIV, 39). Unde neque de nimia credulitate accusari possunt.

CAPUT XXIV.

De Christi Divinitate

337. **Quaestio.** — Agentes de Christo oportet ut tandem de ejus divinitate edisseramus. Haec quaestio capitalis est in theologia, cum ex ea dependeat veritas nostrae religionis. Christus ab omnibus qui veram ejus fidem profitentur ut verus Deus habetur et verus homo; ab iis autem, qui eam rejciunt, retinetur solum ut vir maximo ingenio praeditus et magna sapientia.

338. **Conclusio I.** — *Christi divinitas probari potest historice, si historice constet aliquam perso-*

nam honestissimam, veracem, non illusam Christi divinitatem adseruisse; vel etiam si constet miracula in confirmationem divinitatis Christi facta fuisse.

Prob. Haec conclusio sic exposita conditionate a nullo negare potest: nam admissa veracitate personae adserentis et ejus cognitione (seu exclusa illusione et errore ejus) circa id, quod adserit, dubitari non potest de re adserta, nisi criterium fundamentale totius historiae pessundet. Igitur si aliqua persona verax, honesta, imo honestissima et in qua error aut illusio esse non potest, constanter et serio adserat Christum esse Deum, verbum Dei incarnatum, omnino ut certum hoc habendum erit: imo si eadem persona miraculis id confirmet, a fortiori id ipsum esse verum dicendum est, nam miracula sunt invictissima testimonia credibilitatis (n. 228).

339. Conclusio II. — *Christi divinitas certissima est.*

Haec conclusio manifestissima est ex dictis; nam ex hoc ipso quod revelatio divina apud Christianos facta est et conservatur (n. 285), ut ostendimus, certissime est retinendum illud quod ut revelatum a Deo omnes Christiani divinam revelationem sincere suscipientes, tenent; praecipue si ab eis retineatur ut fundamentale in iis quae ut revelata habentur. Christi autem divinitas ut fundamentale dogma retinetur, et semper retentum est inter Christianos, idest inter eos qui fidem Christianam profitentur. — Insuper Christi divinitas explicite et clarissime adseritur in libris novi testamenti, in quibus contineri veritates quae Deum respiciunt sine ullo errore ostendimus (n. 298). Et tertio Christum esse Messiam a Deo promissum

generi humano probavimus (n. 335): Messias autem ut Deus habitus est in libris veteris testamenti (n. 330). Sed praeter haec alia nobis adferenda sunt argumenta ex iis quae historice certissima sunt procedentibus, et ex iis quae omnibus manifesta apparent.

Prob. 1.º Ostensum est (n. 325) Christum fuisse personam honestissimam summe veracem et sapientissimam, in qua error esse non poterat et multo minus potuit esse allucinatio per totam vitam suam respectu suae naturae ut putaret se esse Deum. Atqui ipsemet adseruit serio et constanter se esse Deum et verum Dei filium. Ergo Christus fuit verus Deus. *Prob. minor:* Christum adseruisse se esse Deum semper retentum est inter christianos usque ad apostolos seu discipulos Christi adscendendo, imo praecipue in adsertione hujusmodi, persuasio totius christianitatis in Christi divinitatem fundamentum habet, ut ipsa traditio tum oralis, tum scripta testatur; imo hoc ipsum non solum christiani testantur et semper testati sunt, sed etiam extranei (cf. n. 323).

Confirmatur 1.º Ideo Christus ad mortem fuit condemnatus et cruci affixus, quia se faciebat filium Dei aequalem Deo, ut habetur ex historicis fide dignissimis (cf. Evang. Math., XXVI, 64 et Marc., XIV, 62; Joan., IX, v. 25 et seq. et XI, 42 et seq.), et ex ipsa traditione tum verbo quam scripto tradita, et quia quaedam opera faciebat ut se esse Deum hominibus persuaderet (cf. etiam n. 323). Atqui vir sapiens et honestus, imo homo qui est verax, qui non est deceptor, non affirmat serio se esse Deum, praecipue ita obstinate et perseveranter, ut tandem morte plectatur et cruci affigatur. Ergo Christus fuit verus Deus.

Confirmatur 2.º: Si Christus adseruisset se esse Deum et praecipue usque ad mortem subeundam, suam adsertionem per mortem confirmando, et non fuisset Deus, fuisset vere impostor. Atqui accusare Christum de impostura evidenter repugnat historiae, ut ex supradictis patet (n. 325). Ergo Christus vere fuit Deus.

Confirmatur 3.º: Nullus homo sapiens et honestus in quo nulla spes est obtinendi id quod intendit utitur impostura et mendacio, praecipue si verbera, pericula magna et mors sequantur aut possint sequi. Atqui Christus dicendo se esse Deum et subiens mortem pro hac adsertione non poterat intendere nisi ut multitudini persuaderet suam divinitatem statumque religiosum immutare (cf. n. 323); in puro autem homine qualis fuisset Christus, si Deus non fuisset, non poterat esse spes vera et firma persuadendi generi humano suam divinitatem et statum religionis commutare exhibendo se tanquam objectum religiosum. Ergo Christus fuit verus Deus. *Major patet*; nam omne agens, sapiens praecipue, semper agit propter finem intentum sive ab ipso, sive a superiori agente (cf. *Phil.*, v. I, n. 430), neque verus sapiens utitur impostura, praecipue cum periculo aut certitudine mortis, si in ipso non est spes obtinendi finem quem intendit. *Prob. minor*: Imprimis stultus omnino haberetur ille homo qui adsereret serio etiam exterius tantum sine persuasione se esse Deum, 2.º stultissimus haberetur, qui adsereret ex persuasione intima se esse Deum; et 3.º *maxime* etiam *stultissimus* haberetur qui putaret se posse persuadere multitudini se esse Deum et commutare posse statum religionis in genere humano se exhibendo tanquam objectum in religione adorandum simul cum patre suo: et hac

via obtinere ut homines vitam virtuosam ducerent; ut per se manifestum est atque evidentissimum.

Confirmatur 4.º: Neque in tali homine, utpote maximo impostore, posset esse finis sincerus obtinendi vitam virtuosam ab iis qui in ipsum crederent, et multo minus posset obtinere ut homines recte viverent.

Confirmatur 5.º: Impostura, falsitas et malitia non potest esse fundamentum doctrinae et religionis ex qua per se sequuntur actiones bonae et honestae. Atqui si Christus non esset verus Deus, impostura, falsitas et malitia essent fundamentum doctrinae et religionis ex qua per se sequuntur actiones bonae et honestae. Ergo Christi divinitas vera et realis est; non autem falsitas, impostura aut malitia est dicenda: ergo Christus est verus Deus. *Prob. minor:* Doctrina et religio Christiana in Christi divinitate fundamentum habet et in adsertione, qua Christus adserebat se esse Deum. Atqui ex doctrina et ex religione christiana non nisi actiones bonae et honestae per se esse possunt et de facto sunt, nam in religione et doctrina christiana omnes actiones pravae, mendacium, fornicatio, blasphemia, furtum etc. condemnantur. Ergo ex doctrina et religione christiana per se loquendo actiones bonae et honestae sunt.

Confirmatur 6.º ex facto: Quia scilicet progressus mirabiliter propagatus est in universo ex doctrina et religione christiana; et personae vere honestae sunt illae, quae doctrinam et religionem christianam dictis et factis prosequuntur.

Confirmatur 7.º et magis argetur adlatum argumentum: Nullus homo purus serio tum private, tum publice affirmat se esse Deum in ea natione, in qua unus verus Deus adoratur, in qua verus

conceptus Dei habetur et in qua poena mortis reus evadit et plectitur ille qui hoc affirmare audet, nam impostura est impossibilis et periculis plena in hac hypothesisi. Atqui Christus se dicebat Deum in natione Judaica, in qua unus verus Deus colebatur, in qua verus conceptus Dei habebatur et in qua poena mortis plectebatur ille qui divinos honores sibi arrogabat, et ideo multo magis qui se faciebat Deum. Ergo Christus non erat purus homo, sed verus Deus dicendus est.

Confirmatur 8.º: et etiam magis urgetur argumentum ex eo, quod si nullus homo purus Deum esse serio adserere potest praecipue in dictis circumstantiis, multo minus idipsum adserere potest homo sapiens, praecipue si veram sapientiam et modo eminenti calleat sicut Christus.

Confirmatur 9.º: Ante Christum nullum mentitum esse traditur in affirmando se esse Deum; et hoc non solum inter Judaeos, in quibus erat verus conceptus divinitatis, sed neque inter gentes, apud quas honor divinitatis etiam rebus inanimatis tribuebatur; et notandum est non defuisse viros et quidem potentes, qui honores divinos inhiabant, et quibus honores divini post mortem tributum sunt, neque decrant praestigiatores et artes magicæ: hoc autem factum confirmat intime hominibus suum esse et evidens impossibile esse homines decipere in hac materia.

Dices: Post Christum fuerunt quidam qui esse Deum effutiebant mentientes. Ergo argumentum adlatum ultimo loco non probat.

Resp. quod ex hoc magis confirmatur et magis urgetur facta argumentatio. Nam non est mirum si postquam ille, qui verus *homo-Deus* erat, hominibus persuaserat suam divinitatem, quidam men-

daces viri et impostores qui Christi divinitati non credebant, sed ipsum purum hominem putabant, potuerint sibi persuadere posse multitudinem fallere, sicut putabant Christum multitudinem fefellisse. At Christus propriam divinitatem, multis hominibus vere persuasit nullusque potuit probare Christum fuisse mentitum, e contra illorum proprium mendacium et impostura prodierunt citissime.

2.º Christus, ab omni mendacio alienus, se esse Deum non solum affirmavit, sed etiam comprobavit miraculis ad hoc patratiss. Atqui miracula sunt vera et firmissima credibilitatis motiva ita, ut illud adsertum quod miraculis confirmatur non possit esse falsum (n. 228). Ergo Christus verus Deus est. *Prob. major:* Et imprimis Christum patravisse miracula historice indubium est; non solum evangelia id testantur, sed non interrupta historica traditio ab apostolis usque ad nos: sufficit volumina ecclesiasticorum virorum consulere, miracula autem a Deo solo fieri possunt, et cum fiunt per homines a Deo, aut ad eorum sanctitatem aut ad eorum doctrinam confirmandam fiunt (n. 336-142-153): Atqui si miracula facta a Christo, sunt facta ad ejus doctrinam confirmandam ut veram, in qua praecipue ut fundamentum omnium quae praedicabat continetur ejus *divinitas*, sequitur ejus divinitatem esse veram; si autem ad ejus sanctitatem manifestandam facta sunt, tunc sequitur quod ejus sanctitas certissima sit, et ideo sequitur Christum fuisse a mendacio alienum, ex quo ulterius sequitur Christum affirmando se esse Deum non fuisse mentitum, sed veritatem dixisse. Sed praeterea *Christus miracula operatus est quaedam directe ad confirmandam suam divinitatem:*

Prob. Nam ipse dicebat Judaeis suam divinita-

tem a se pluries adsertam non credentibus: *Si mihi non cultis credere operibus credite quia sum in patre et Pater in me est* (Joan. X, 38 et XI, 42); et (Luc., c. V, v. 20-24) probavit evidenti miraculo se habere potestatem dimittendi peccata, quae dimittere apud Judaeos ad solum Deum pertinere erat certissimum. Postquam enim Judaei dixerant: *Quis est hic qui loquitur blasphemias? Quis potest dimittere peccata, nisi solus Deus? Ut cognovit autem Jesus cogitationes eorum dixit ad illos... Ut autem sciatis quia filius hominis habet potestatem... dimittendi peccata ait paraditico: Tibi dico, surge etc.*

4.º Christus vir humilis filius fabri lignari et Mariae humilis conditionis foeminae, qui condemnatus, passus et cruci affixus, mortuus sua vita et suis operibus sequentem obtinuit effectum. Intime persuasit ingenti multitudini se esse verum Deum, qui est simplex in natura et trinus in personis, se ipsum esse filium alterius personae divinae, quae dicitur Pater, se ipsum esse simul cum Patre suo adorandum. Insuper obtinuit ut Maria mater ejus adoraretur ut vera mater Dei, ut Crux, quae prius habebatur ut opprobriosum supplicium, haberetur in summa veneratione tanquam signum nostrae salutis; obtinuit ut ipse crederetur natus de virgine, quod ipsemet existeret sub speciebus panis et vini in sacramento altaris, non quidem in uno loco tantum, sed in omnibus locis et quidem etiam simul, in quibus missa celebratur et in quibus adservatur, et obtinuit ut crederetur haec omnia esse necessaria ad salutem; et neminem posse salutem consequi nisi per baptismum renasceretur, promittendo vitam aeternam post mortem. In hac autem vita promittendo aerumnas, et tribulatio-

nes, videlicet contradictiones, verbera, flagellationes et ipsam mortem: quae omnia proposuit tamquam media ad salutem in altera vita consequendam, ita scilicet ut si quis non esset ad has subeundas et patienter substinendas paratus nulla salus esset ab eo expectanda, sed cruciatus et dolor. Haec autem omnia Christus suis operibus obtinuit optimo successu et apud rudes et apud sapientes per viginti saecula. Non sapientibus viris usus est ad hanc persuasionem inculcandam, sed viris idiotis piscatoribus, qui ante mortem Christi timidi et debiles, post mortem Christi opprobriosam, fortes adinventi sunt ad illam persuasionem inculcandam et propagandam quam Christus voluit. Innumeras contradictiones, pericula, verbera, carceres, flagella et tandem mortem ob talem persuasionem inculcandam subierunt. Propagarunt hanc persuasionem semper in doctrinis Christi inculcandis sibi cohaerentes, etiam in illis doctrinis tum philosophicis quae per laborem multum et inquisitionem cognoscuntur et in quibus neque celeberrimi philosophi consenserunt, tum etiam in doctrinis novis omnino, quae per rationem naturalem nullo modo adinveniri possunt, et a solo Christo expositae sunt, consentientes. Atqui huiusmodi effectus evidenter superat vires humanae naturae, ita scilicet ut omnino absurdum sit supponere quod homo ex propria virtute humana agens possit obtinere huiusmodi effectum, qui mirifice et semper perseverat eodem modo, imo semper magis et magis de die in die extensus sit et propagatus. Ergo Christus non virtute pure humana hunc effectum obtinuit, sed virtute divina specialissime in ipso operante et movente singularissime, et ideo Christus vere virtute divina praeditus est, et ex Deo est,

et divina proinde religio et propagatio religionis Christianae et ipse Christus verus Deus est, sicut ipsemet adserebat. *Maj.* historice patet, nam etiam nunc effectus a Christo sine interruptione ad nos derivatus perseverat (consule n. 336, 5.º). *Minor etiam* per se evidens est et lumine naturali nota.

Confirmari potest facta argumentatio ex eo quod nullus homo purus rationis compos auderet praesumere tam mirificum effectum obtinere. Quaeso interrogentur omnes! Si quis diceret: ego vir humilis conditionis vir filius fabri lignarii, meis operibus obtinebo conversionem ad me ingentis multitudinis, cui persuadebo illa omnia quae supra in majori propositione enumerata sunt et illo modo et plura etiam; nonne ut stultus et absurdus haberetur? Ergo et stultum et absurdum est dicere Christum fuisse purum hominem et non esse Deum.

Prob. 5.º ex Christi resurrectione ejus divinitas. Historice constat Christum a mortuis propria virtute surrexisse. (Joan. X, 17, 18 et XX per totum cf. etiam alios evang.). Atqui nullus homo mortuus potest a mortuis resurgere propria virtute, nisi sit etiam Deus. Ergo Christus verus Deus est, non solum homo. *Maj. confirmatur:* Christi resurrectio imprimis constat ex perpetua traditione tum orali, tum scripta in quocumque saeculo usque ad Christum; nam invicte inter Christianos semper retentum est: apostolos praedicasse Christi resurrectionem; item tum eos, qui immediate apostolos secuti sunt, idest patres Apostolicos Clementem Alexandrinum, Polycharpum, etc. tum, etiam alios, qui Patres appellantur, certum est tenuisse invicte Christum a mortuis surrexisse, non quidem ab aliquo propheta vel alio vivo excitatum, sed propria virtute. Idem tenuerunt alii Christiani usque

ad nos quorum multi sapientissimi et sanctissimi fuerunt, de quorum proinde sincero testimonio dubitandum non est, imo si de eorum testimonio dubitatur, nescio an aliquid firmum in historia remanere possit: praecipue cum sit sermo de facto publico evidenter manifesto, de quo magna multitudo potuit esse testis, sicut de facto fuisse dicitur etiam ab evangelistis (cf. Joan. c. XX, et XX et alios evang.); unde nulla allucinatio ex parte eorum qui dicuntur vidisse, timeri potest (cf. I, Cor. XV, 6). Insuper ut libri historici afferri possunt libri novi testamenti, quorum adsertio a tota traditione constantissime confirmata est, imo supra ostendimus in libris hujusmodi contineri veritates divinitus revelatas. *Prob. minor*: Homo mortuus omni virtute destituitur, praecipue resurgendi, hoc enim evidentissimum est: potest quidem homo virtute divina resuscitari, sed semper Deum adhibuisse veluti instrumentum alium hominem ad revocandos vivos a mortuis constat: ratio est quia hujusmodi miracula fiunt aut ad aliquid quod Deus revelat confirmandum, aut ad sanctitatem alicujus viri quo utitur sicut instrumento ostendendam. Unde sic proponitur argumentum:

Christi resurrectio, utpote magnum miraculum facta est a Deo; igitur aut tam solemniter et publice facta est et propalata ad demonstrandam veram esse Christi doctrinam, aut ad ostendendam sanctitatem ejus. Si veritas doctrinae intenta est a Deo, sequitur fuisse verum quod Christus de semetipso dicebat, faciens se aequalem Patri et verum Deum: si sanctitas intenta est, tum sequitur Christum fuisse sanctum, et ideo veracem, praecipue cum adserebat se esse Deum, et cum hoc suo sanguine et morte confirmavit.

Christi ergo divinitas annuntiata est ab eodem Christo viro sanctissimo per praedicationem, confirmata est ab eodem per sanguinis effusionem, in cruce moriendo; et inde per resurrectionem multis apparendo. Ergo Christus vere verissime erat et est Deus.

5.º Solus Christus virtute sui exempli et doctrinae obtinuit ut hominum ingens multitudo eum ut Deum firmissime retineret ad ipsum tendendo per honestatem morum; insuper millia millium testium suae divinitatis obtinuit, qui non tantum verbis, sed etiam factis ipsum confessi sunt fortissime, invictissime et gloriosissime morientes inter tormenta asperrima; ita scilicet ut ipse Deus hoc quod obtinuit Christus non obtinuerit in toto genere humano. Ergo aut dicendum est virtutem doctrinae, exempli, et crucis Christi superasse ipsam virtutem, qua Deus homines ad se trahit, etiam miraculose operando, per officia religionis: aut dicendum est Christum fuisse verum Deum, qui suam infinitam virtutem circa religionem sub specie et forma hominis voluit exercere. Atqui primum admitti non potest nisi Deus negetur. Ergo Christus fuit verus Deus (cf. n. 336, 4.º et 5.º).

Confirmatur: In operibus Dei virtus divina sive directe sive indirecte resplendet et manifestatur. Ergo in operibus Dei nobilissimis maxime resplendet. Ergo in nobilissimis athletis resplendet maxime virtus divina et maxime glorificatur. Atqui martyres Christi sunt nobilissimi athletae, qui tum multitudine, tum in vitae rectitudine, tum in virtute et fortitudine animi non habent pares, neque credendum est alios similes esse futuros, qui testimonium perhibebunt de alio viro, imo neque de ipsa divinitate si a Christo praescindamus. Ergo

in martyribus seu in testimoniis Christi maxime virtus Christi manifestata et glorificata est. Atqui non fuisset glorificata virtus divina, neque bonitas in testimoniis invictissimis illis nisi Christus esset verus Deus, non enim testis qui dat vitam pro falsitate et impostura turpiter errando et blasphemando glorificat Dei virtutem et divinitatem. Ergo ne cogamur contradictoria admittere dicendum est Christum esse Deum.

Confirmatur 2.º Supposita existentia Dei sapientissimi et optimi maximi provisoris universi ut revera supponenda est, putandum ne est Deum numerosissimos et gloriosissimos athletas virtutibus praeditos omnibus falsitati, mendacio et imposturae reservasse, veritati autem praecipue verae divinitati nullum, aut fere nullum testimonium, nullum aut fere nullum hominem ipsum sincere confitem proprio sanguine et vita, providisse seu constituisse? Hoc sapientiae divinae consonum nullo modo esse potest, nisi dicatur hominis finem Deum non esse, sed potius esse mendacium et imposturam. *Breviter* dicam: Aut confitendum est Christum vere esse Deum aut Deus negandus est.

Logica invicte ad hanc conclusionem disiunctivam ducit ita ut qui studio serio incubuerit negans Christum, ipsam Dei existentiam neget omnino: quo negato, nonnisi illa absurdissima systemata quae supra ab initio hujus operis refutamus amplectenda esse necessario sequitur: ut logice dictis et factis docent rationalistae recentiores. Igitur aut Christi divinitas admittenda est aut omnes illae absurditates quas improbavimus in primis capitibus 1.^{ae} partis hujus operis deglutiendae sunt, rationi, sensui communi et evidentiae valedicentes omnino.

6.º Maxima persuasio existens in natura intellectuali non potest esse falsa. Atqui persuasio vi cuius martyres Christum Deum confessi sunt est maxima persuasio. Ergo persuasio divinitatis Christi non est falsa sed vera: et ideo Christus vere est Deus. *Prob. maj.*: nam persuasio, quae respicit veritatem, per se est causata idest a veritate: persuasio autem falsitatis non nisi per accidens potest esse causata, id autem quod est per se est potius eo quod est per accidens, et ideo persuasio quae falsitatem respicit non potest esse maxima in intellectuali natura simpliciter loquendo neque ut maxima manifestari potest exterius simpliciter loquendo. 2.º Persuasio quae inducitur in homine virtute divina praecipue supernaturaliter et extraordinarie operante est potior quacumque persuasione naturali virtute causata, et multo magis est dicenda potior persuasione quae respicit falsitatem quae non potest esse maxima. *Prob. minor*: Persuasio quae importat maximam animi constantiam et quae omnia substinet est maxima persuasio. Atqui persuasio divinitatis Christi, considerata collective in omnibus martyribus et in omnibus illis qui prompti fuerunt et sunt ad mortem subeundam cujuscumque generis, importat maximam constantiam. Ergo persuasio divinitatis Christi sumpta collective prout in omnibus martyribus fuit et in illis qui fuerunt et sunt parati ad mortem cujusque generis subeundam est dicenda maxima.

Confirmatur maj.: Id quod Deus primo et per se intendit in suis operibus est manifestatio suae veritatis. Atqui manifestatio veritatis est per inductionem persuasionis. Ergo persuasio quam Deus intendit et quae respicit veritatem suam est maxima

persuasio; ergo maxima persuasio in intellectuali natura non potest esse falsa.

340. **Obj. I.** — Ex hoc anima et ex hoc corpore constituitur hic homo qui est hypostasis. Atqui in Christo fuit haec anima et hoc corpus. Ergo in Christo fuit hypostasis, sive persona pure humana sicut et in aliis hominibus.

Resp. dist. maj. Ex hac anima et ex hoc corpore constituitur haec humana natura ut significatur per nomen abstractum, *concedo*; constituitur hic homo qui est hypostasis *subd.* formaliter, quasi scilicet tum natura animae et corporis praecisive et formaliter sufficiat ad habendum hunc hominem qui est hypostasis *nego*; de facto habetur *hic homo* vi talis unionis, iterum *subdist.* Si natura humana resultans ex hominis conjunctione non adsumatur ab alia natura superiori, *concedo*. Si adsumatur a natura superiori iterum *subdist.*: habetur *hic homo* qui est hypostasis adsumptis, *conc.*; qui est hypostasis de novo resultans ex tali unionem, *nego*... Et *contrad. min.*: In Christo fuit haec anima et hoc corpus, et tamen natura humana resultans assumpta est a substantia superiori *conc.*; secus *nego*. Et *nego consequ.* Obiectio supponit, naturam et hypostasim esse idem, quod omnino falsum est, nam hypostasis... est per se et in se subsistens; e contra natura non est per se et in se subsistens et sui juris. Sic brachium e. g. quandiu est corpori conjunctum non habet rationem hypostasis, quia non est per se et in se subsistens neque sui juris, at si a corpore humano separetur, fit et per se et in se subsistens et juris, et quidem complete, et ideo habet rationem hypostasis.

341. **Obj. II.** — Si in Cristo ponantur duae naturae, divina nempe et humana conjunctae, se-

quitur in eo esse admittendum duplex esse; idest *duo esse* sibi invicem ignota, et in eodem esse duas distinctas personalitates. Atqui haec absurda sunt. Ergo in Christo non sunt ponendae duae naturae, divina scilicet et humana.

Resp. Dist. maj.: Si duas naturae ponantur in Cristo sequitur in eo esse admittenda *duo esse*, nempe duas existentias *nego*; duae essentiae *concedo*. Et *nego* esse admittendas duas distinctas personalitates item *nego* duas illas essentias esse sibi invicem ignotas. *Et contrad. min.* Absurdum est in Christo esse duas personalitates *conc.*, duas essentias sive duo esse essentiae *nego*, quoad autem existentias transeat. In objectione nihil omnino probatur contra nostram thesim, solummodo negatur thesis, idest adversarius asserit id quod est ab eo probandum. Confundit rationem personalitatis sive hypostasis cum ratione essentiae et existentiae, cum tamen haec omnia summopere differant. Hoc est probandum, ab adversario quod natura inferior non potest assumi ad subsistendum a persona superiori, nempe a persona cui competit habere naturam superiorem, sed hoc non potest probari, imo possunt adferri varia exempla ex ipsa natura creata quae exempla licet non omnino correspondeant, tamen ostendunt rationabilitatem nostrae assertionis. Ex. 1.^m potest esse de brachio subsistente in humana natura et generatim de parte existente in toto; aliud exemplum sumi potest ex ramo arboris, qui in alia arbore inseritur, in qua vivit et quodammodo subsistit. Quare ergo natura humana non poterit in substantia divina subsistere modo quamvis hoc penetrari non possit ab intellectu humano?

342. **Obj. III.** Sublato fine alicujus rei ipsa res aufertur, cum quaelibet res sit propter aliquem

finem. Atqui nullus finis datur incarnationis Verbi: nam finis hujus non potest esse nisi exemplar virtutum; Deus autem exemplar esse non potest, cum non possit peccare. Ergo incarnatio Verbi non est admittenda.

Resp. Nego min. ad prob. nego adsertum, nam praeter hunc finem quod est exemplar virtutis, dantur alii fines Incarnationis et quidem etiam principales. Nam Verbum Dei incarnatum est 1.º ad satisfaciendum pro peccatis hominum justitiae divinae, 2.º ut magis certificaretur fides nostra et spes erigeretur, et charitas nostra erga ipsum inflammaretur. Sed insuper potuit esse Deus exemplar virtutum; exemplar enim nobis est necessarium praecipue propter difficultates, quae in exercitio actuum virtutum inveniuntur; quas quidem difficultates ipsum Verbum divinum adsumpsit, non quidem ex necessitate, sed voluntarie ut nobis esset exemplum. Unde in hoc situm est exemplum Verbi incarnati, quod exercuit multos actus virtutum maximas difficultates superando: puta actus patientiae, licet, vel occasiones vitando vel corpus incorruptibile assumendo, potuisset se ipsum ab hujusmodi actibus dispensare; ita nos inspiciendo ad exemplar divinum superamus difficultates, quae in actibus virtutum exercendis invenimus; imo exemplum Christi maximam efficaciam habet inter omnia alia exempla, quia ipse non ob propriam necessitatem tot difficultates superavit, sed propter nos: e contra nos propter nostram indigentiam superamus. Sicut si aliquis nobilis operaretur in agro ob charitatem aliorum, esset optimum exemplum illis, qui pro semetipsis operantur.

343. **Obj. IV.** — Christo fuit persuasa sua divinitas non quasi revera objective esset Deus, sed

vi alienationis religiosae mysticae, ac proinde subjective exclusive fuit talis persuasio, qua suam divinitatem finxit, et qua putavit suam existentiam esse anteriorem.

Resp. negando assertum. Nam in Christo neque mendacium, neque allucinatio fuit, multo minus fuit in eo dementia. Talis autem persuasio suae divinitatis, si esset subjectiva vi mysticae alienationis esset vera et perpetua dementia. Nisi igitur Jesus Christus ponatur sapientissimus et prudentissimus ac simul dementia affectus et quidem perpetua, hoc est nisi ponantur contradictoria simul et sub eodem respectu de eodem posse praedicari, oportet ut Christi divinitas objectiva admittatur (vide ea quae attulimus arg. 1.º).

Ad confirmandum nuper adlatum argumentum, rationalistae afferunt doctrinam metempsychosis; sed metempsychosis, fatentibus materialistis, delirium est, et dedecet philosophum eam afferre in medium (*Phil.*, v. II, n. 141). Insuper doctrina metempsychosis nihil habet commune cum conscientia divinitatis.

344. Quaestio secunda. — Movetur quaestio in praesenti an nova argumenta ex Christi divinitate haberi possint ad cognoscendum divinae revelationis factum, et ad cognoscendum libros qui ut authentici habentur inter Christianos, continere ea quae a Deo revelata sunt. Haec quaestio movetur ne adducentes argumenta ex Christi divinitate ad probandum factum divinae revelationis accusemur a rationalistis circulo vitioso implicari quasi probemus idem per idem (cf. *Phil.*, v. I, 134).

345. Conclusio I. — *Optime ex Christi divinitate nova et distincta argumenta adduci possunt ad probandum factum divinae revelationis, et li-*

broz quos ut authenticos christiani habent continere veritates divinitus revelatas.

Prob. Christi divinitas quamvis possit probari ex facto divinae revelationis quatenus continetur in libris authenticis veteris et novi testamenti, tamen potest etiam directe probari ex motivis credibilitatis, quatenus haec historice certissime cognoscuntur praescindendo a divina revelatione, quam supra probavimus: imo a nobis Christi divinitas huiusmodi motivis probata est. Atqui ex Christi divinitate vere probata haberi possunt vera argumenta probantia factum divinae revelationis, et quod ipsa revelatio sit apud christianos, et quidem in libris novi et veteris testamenti. Ergo praeter supra adlata argumenta (n.), possunt alia etiam ab eis distincta afferri ad probandum et factum divinae revelationis, et revelationem esse conservatam apud Christianos et quidem in libris novi et veteris testamenti. *Prob. minor:* 1.º Finis quem Filius Dei Christus seu verbum divinum intendit efficaciter, humanam naturam adsumendo, vere consecutus est et consequitur. Atqui finis quem verbum seu Dei filius intendit efficaciter fuit revelationem divinam diffundere, propagare et conservare, et quidem prout continentur in libris novi et veteris testamenti. Ergo vere revelatio divina quoad veritates revelatas in libris novi et veteris testamenti conservata dicenda est. *Maj.* patet, nam quod verbum Dei, quod est verus Deus efficaciter intendit vere consequitur, nam secus non vellet efficaciter, vel non esset omnipotens, idest non esset Deus (cf. *Phil.*, v. II, n. 205). *Prob. minor:* Christus venit ut ipse dicebat et historia testatur, ut doceret homines; eosque docuit praedicando, et suos discipulos ad praedicandum misit ut omnia.

quae docuerat eis, omnes gentes docerent; religionem instituit et quae etiam nunc firma et stabilis perseverat de die in die semper propagatur. Atqui religio a Christo instituta intrinsece continet Christi doctrinam, quae utpote a vero Deo procedens est per divinam revelationem habita, et continetur in libris novi testamenti; imo et in libris veteris testamenti; nam secus Christiani omnes turpiter errarent cum putent in illis certissime contineri, et ideo apud eos neque ipsa Christi revelatio in sua puritate adservaretur, et ideo Christus non obtinisset primarium suum intentum propagandi scilicet veritates ad quas manifestandas ipse venit. De libris veteris testamenti habetur etiam Christi testimonium. Ergo divinam revelationem contineri in libris novi et veteris testamenti prout apud Christianos habentur certissimum est.

Confirmatur 1.º: Christus ad praedictum finem obtinendum idest ut homines susciperent veritates, quas ipse praedicabat, et ideo quas hominibus manifestavit seu revelavit, et, ut ipsum imitarentur ejus sequentes exemplum, observando ea quae ipse revelabat et docebat, multa passus est, et tandem mortem oppetiit, praecipue ut hominibus suam divinitatem proprio sanguine et morte testificaretur et persuaderet. Atqui omnino absurdum est adserere quod Deus, qui tam efficaciter operatur, ut non contentus ut similis in natura hominibus fiat, et cum eis conversetur eligat multa pati et etiam mori ad finem obtinendum, non obtineat finem quem ipse intendit. Ergo dicendum est Christi doctrinam immunem ab erroribus esse apud Christi sequaces adservatam, et ideo vere reperiri in libris novi et veteris testamenti, in quibus ipsam esse omnibus Christianis persuasum est.

Confirmatur 2.º: Christus non poterat dare plura signa, evidentiora et clariora quam dedit, quibus ejus efficax voluntas cognosceretur, scilicet propagandi et conservandi ea, quae praedicabat hominibus revelando. Quid enim quaeritur si non sufficiunt flagella et mors Hominis-Dei, ad cognoscendam voluntatem ejus esse efficacem? — Fortasse dicet quis Christum hominem-Deum frustra passum et mortuum esse? Respondetur: opera Dei non esse opera insipientiae, praecipue opera tam mira!

Confirmatur 3.º: Cum Christus Deus homo tanta dilectione homines fuerit persecutus ut se ipsum similem eis fecerit et se exhibuerit exemplar virtutum, est ne verosimile, imo possibile quod postea ea quae docuit inter homines sua providentia et omnipotentia non conservaverit, ita ut veri sequaces ejus ea, quae ipsemet praedicavit, docuit revelando, ipsum respicientia, prout Deus est et homo, et officia religionis et mores, per quae solummodo homo Christum exemplar imitari potest ipsumque consequi tuta via, non cognoscerent? Hoc non solum inverosimile, sed omnino absurdum et contradictorium est; nam secus Deus voluisset efficaciter finem et non voluisset media necessaria ad finem consequendum. Atqui si ea quae sunt divinitus revelata, non continerentur authentice in libris, in quibus contineri omnibus Christianis persuasum est, Christus non providisset medium necessarium ad ea cognoscenda, quae Christus praedicavit, docuit seu revelavit tum ipsum, tum officia religionis, tum mores respicientia; nam si hujusmodi libri certe non continent veritates praedictas, aliud medium certum non datur. *Neque dicas:* ecclesiam esse medium certum, quia facta illa hypothese sequeretur quod ipsamet ecclesia turpiter erraret, cum

ipsa doceat praedictos libros veritatem revelatam continere et rejiciat alios libros quasi veritates revelatas non continentes. Alia addi possunt, sed haec sufficiant.

346. **Corollaria.** — I. Libri novi et veteris testamenti magnum habent valorem historicum ex hoc ipso quod Christus ita providit et disposuit, ut a fidelibus haberentur ut continentes veritates divinitus revelatas et quidem authentice, ita ut nulli alii libri ut tales habeantur. Non enim admitti potest quod permiserit ut veritates quae ipsum respiciunt, sive ut est Deus, sive ut est homo, admiscerentur falsitatibus et simul authentice continerentur in libris, qui valorem historicum aut nullum aut parvum habent. Neque admitti potest quod inter ingentem multitudinem fidelium qui Christum secuti sunt firmiter in ejus divinitatem credentes non fuerint illi qui diligenter conscripserint ea quae Christus egit et diligenter non conservaverint: cum in quolibet populo semper adsint viri qui historice narrant diligenter ea quae maximi momenti esse videntur. Ea autem quae Christum respiciunt, totum genus humanum concernunt et quaedam quoad ejus destinationem ultimam. Neque admitti potest quod Christiani communiter et certissime tenuerint veritates quae ipsam vitam Christi respiciunt ut authentice esse contentas in libris in quibus falsitates aut fabulae continentur tam firma persuasione ut de generatione in generationem usque ad nos persuasio intima pervenerit.

II. Libri igitur tum veteris, tum novi testamenti, sed praecipue novi, praescindendo etiam ab eorum inspiratione, adsumi possunt ut monumenta historica magnam auctoritatem habentia circa ea quae in eis narrantur, praecipue Christum

respicientia directe sive in se, sive quoad ea quae ipsemet peregit. Imo saltem ea quae Christum gessisse narratur ut divinitus revelata etiam habenda sunt; nam filius Dei ut generi humano sufficienter innotesceret visibiliter venit in mundum. — Hoc confirmatur ex eo quod *semper* in toto populo Christiano apud doctissimos viros ut magnam auctoritatem historicam habentes considerati sunt jam inde a primis Ecclesiae saeculis usque ad nos hujusmodi libri.

CAPUT XXV.

De fine divinae revelationis et de elevatione hominis ad finem supernaturalem

347. Ratio capitis. — Quamvis finis divinae revelationis ex dictis satis dignosci possit, imo fuerit determinatus (n. 348), tamen enucleatius ipsum explicare valde utile est nostro tractatui, ut patebit ex dicendis: insuper finis est id ad quod res ordinatur, ac proinde est ultimus terminus ipsius, igitur etiam ex hac parte rationabile valde est, quod post determinationem eorum, quae tum existentiam, tum naturam rei respiciunt, de ejus fine aliquid explicetur, ut nobilitas et dignitas rei de qua agitur magis manifesta fiat.

348. Conclusio I. — *Finis proximus divinae revelationis consequendus primo est ut homo de Deo recte sentiat, 2.º ut debita officia religionis Deo impendat, 3.º et ultimo, ut ipsi Deo perfecte sicut ultimo fini conjungatur in altera vita.*

Prob. 1.^a pars: Divina revelatio homini datur ut homo Deum cognoscat; et per ipsam vere et

recte Deum cognoscit homo; imo Dei cognitio est quae primo obtinetur per manifestationem veritatis revelatae. Ideo enim indiget divina revelatione, quia ipse Deum sufficienter cognoscere non potest: Deus autem revelat ad hanc hominis insufficientiam sup-
plendam. Atqui Deum cognoscere includit recte de Deo sentire, imo haec duo non videntur neque inter se differre. Ergo finis proximus primo consequendus per divinam revelationem homini factam, est de Deo recte sentire.

Prob. 2.^a pars: Deum cognoscere, prout homo ipsum cognoscit per revelationem, de qua loquimur, non potest esse ultimus hominis finis, neque sufficit homini ad Deum ut ultimum finem consequendum, ad quem homo ordinatur (cf. *Phil.*, v. II, n. 234), sed requiritur etiam ut homo per revelationem cognoscat officia religionis Deo exhibenda et veritates morum (n. 195 et 202). Atqui cognitio officiorum religionis erga Deum et cognitio veritatum, quae mores respiciunt in homine essentialiter ordinantur ad impendenda officia religionis et ad recte vivendum. Ergo finis 2.º consequendus divinae revelationis est impendere debita officia religionis ipsi Deo et recte vivere. *Minor prob.* ex eo quod cognitio officiorum religionis erga Deum, et veritatum quae mores respiciunt, nedum inutilis, sed est omnino nociva et obstaculum certum ad finem consequendum, si homines recte non vivant (cf. *Phil.*, v. II, n. 338).

Prob. 3.^a pars: Ea quae ipsi naturae a Deo conferuntur propter ejus indigentiam tandem ordinantur ad hoc, ut natura perfecte suum ultimum finem consequatur et quidem efficaciter, sive mediate sive immediate non refert in praesenti. Atqui homini a Deo datur revelatio propter ejus indigen-

tiam (n. 271, 2.º), et per ipsam revelationem, quam homo habet in praesenti vita, perfecte Deo non conjungitur, secus esset plene beatus (cf. *Phil.*, v. II, n. 239). Ergo finis ultimo ab homine consequendus est ipsi Deo perfecte conjungi in altera vita.

349. Conclusio II. — *Deus ex speciali beneficio elevavit hominem ad finem altiorem quam exigit humana natura.*

Prob. 1.º Deus frustra non operatur neque id quod simpliciter nobilius est et altioris ordinis adhibet tanquam medium exclusive ad finem inferioris ordinis obtinendum. Atqui media quae Deus homini paravit et tradidit ad finem obtinendum sunt ordinis supernaturalis, et ideo simpliciter nobiliora sunt et altioris ordinis ipso fine naturali hominis. Ergo dicendum est Deum elevasse hominem ad finem supernaturalem. *Prob. minor:* nam, ut supra obustum est (n. 174), revelatio quae est tanquam medium homini traditum ad finem obtinendum est supernaturalis in se spectata, in ratione scilicet manifestationis: nam modus naturalis manifestandi homini veritates et media alia ad finem consequendum est lumen naturale rationis: ex quo intulimus etiam Deum veritates ordinis supernaturalis homini manifestasse (cf. n. 271).

350. Conclusio III. — *Finis ultimus hominis est Deo conjungi per cognitionem perfectam, non quidem ordinis naturalis, sed ordinis supernaturalis.*

Prob. Finis ultimus hominis in Dei cognitione perfecta consistit (*Phil.*, v. II, n. 238). Ergo sicut finis ultimus naturalis in Dei cognitione perfecta ordinis naturalis consistit, ita etiam finis ultimus hominis supernaturalis in Dei cognitione perfecta

ordinis supernaturalis consistere debet. Atqui homo est elevatus ad finem supernaturalem, ut ostensum est in praecedente conclusione. Ergo finis ultimus hominis est Deo conjungi per cognitionem perfectam, non quidem ordinis naturalis, sed supernaturalis.

351. **Quaestio.** — Nunc movetur quaestio an scilicet fuerit conveniens ut homo elevaretur a Deo ad finem altiorem, idest ad Deum cognoscendum perfecte in ordine supernaturali; et an revelatio veritatum ordinis supernaturalis possit dici homini simpliciter necessaria.

352. **Conclusio I.** *Convenientissimum fuit ut homo ad altiorem finem, idest ad Deum perfecte cognoscendum prout continentur in ipso veritates ordinis supernaturalis, elevaretur.*

Prob. Convenientia creationis et productionis rerum et ordinationis earum in finem primo et per se desumitur ex communicatione bonitatis divinae et manifestationis suae gloriae. Illud ergo est conveniens ex parte Dei in quo bonitas divina communicatur et gloria divina manifestatur. Atqui in elevatione hominis ad finem altiorem magis communicatur bonitas divina et gloria Dei quam in simplici hominis productione et quam per ejus finem naturalem. Ergo elevatio hominis ad altiorem finem est ex parte Dei convenientissima.

2.º Est etiam conveniens ex parte hominis: nam illud est ex parte hominis conveniens quod naturam humanam maxime perficit et completissime ejus desiderium naturale complet. Atqui altior finis, ad quem homo est elevatus a Deo, maxime perficit naturam humanam et ejus naturale desiderium perfectissime complet. Ergo ex parte hominis conveniens est esse elevatum ad finem altiorem etc.

Minor prob.: quia cognitio perfecta nobilissimi objecti etiam quoad veritates ordinis supernaturalis maxime perficit intellectum hominis; quia homo naturali desiderio cietur ita ut summopere cupiat Deum cognoscere quantum possibile est. Unde si suspicare possit Deum posse etiam perfecte videri in sua essentia prout est in se, etiam hoc ipsum desiderat vehementer, licet vires intellectus humani excedat.

353. Conclusio II. – *Revelatio veritatum ordinis supernaturalis homini simpliciter necessaria est dicenda.*

Prob. Revelatio veritatum ordinis supernaturalis est homini necessaria ex hypothesi quod homo sit elevatus ad finem supernaturalem consequendum. Atqui quando aliquid vi alicujus hypothesis est necessarium, si verificetur hypothesis dicitur simpliciter necessarium. Ergo revelatio veritatum ordinis supernaturalis simpliciter necessaria dicenda est.

Prob. minor: Verificata hypothesi quod quis debeat aut velit absolute transfretare, *navis* dicitur simpliciter, idest sine addito, necessaria; idem dicatur de quocumque medio ad finem obtinendum. Adverte tamen quod cum dicimus aliquid esse necessarium, non intendimus adserere esse necessarium naturae in se spectatae, seu naturaliter.

PARS TERTIA

De mediis quibus conservantur, transmittuntur et cognoscuntur
veritates divinitus revelatae

PROOEMIUM

354. **Desiderium quod in animo consequitur ex iis quae determinata sunt in praecedentibus.** — Fieri non potest ut in homine qui rite percepit ea, quae determinata sunt in praecedentibus, non sequatur vivum desiderium agnoscendi ea, quae a Deo revelata sunt. Nam cum inter divinitus revelata veritates ordinis supernaturalis contineantur rationem excedentes omnino, et ideo nobilissimae et admiratione dignae, fieri non potest, ut voluntas recte disposita non moveatur ad eas appetendas vehementissime. Sed quia supernaturales sunt hujusmodi veritates, et supernaturale et absconditum est medium, quo manifestatae sunt, ideo cautissime est procedendum, ne in re tanti momenti erretur: agitur enim de mediis quibus homo finem a Deo praestitutum consequi debet.

355. **Quid sit observandum.** — Unde in primis observandum est diligentissime et cautissime, an Deus media determinata posuerit, quibus tuto, sine periculo erroris, possit homo pervenire ad ea cognoscenda, quae divinitus revelata sunt; et per quae conservetur et transmittatur divina revelatio, et etiam explicentur ea quae a Deo sive explicite, sive implicite fuerunt manifestata. Et certe absurdum omnino est supponere Deum huiusmodi media non dedisse. Talia media multa a diversis adsignantur. Igitur nobis incumbit officium ea inquirendi et examinandi, non quidem pro nobis, qui jam agnovimus et certissime ea tenemus, sed pro iis quibus lux veritatis non affulsit.

356. **Media generalia, ad quae alia reducuntur, quibus divina revelatio cognoscitur, conservatur et transmittitur.** — Omnia media quibus divina revelatio cognoscitur et ad quae alia omnia reducuntur, vel sub quibus comprehenduntur, sunt sequentia: 1.º *Ratio naturalis*, quae requiritur omnino, licet sola non sufficiat ad cognoscendam veritatem sive naturalem sive supernaturalem; 2.º requiruntur ii qui veritates a Deo revelatas agnoscunt sive mediate, sive immediate. Ii, qui veritates a Deo per revelationem acceperunt, in Veteri Testamento fuerunt Prophetae, in novo autem fuerunt Apostoli, ex quibus ad alios derivatae seu propagatae sunt. Apostoli receperunt a Christo vero *homine* et vero *Deo*, qui per seipsum veritates praedicavit et Apostolos ad praedicandum misit: *illi autem profecti praedicaverunt ubique, Domino cooperante et sermonem confirmante, sequentibus signis* (Marc., XVI, 20). Sed Apostoli, qui a Christo missi sunt immediate, non existunt amplius; igitur alia media et quidem permanentia, adsignanda sunt, quibus certe veritates

revelatae innotescant. Decem ergo media recensentur, qui *logi theologici* dicuntur; videlicet: *Ecclesia, Concilia, Ecclesiae caput, Sacra scriptura, Traditio, Auctoritas SS. Patrum, Auctoritas theologorum, ratio humana, auctoritas philosophorum, historia*. Haec autem media omnia a nobis examinanda sunt ut vis cuiusque determinetur. Sed imprimis dicendum est aliquid de medio generalissimo et fundamentali cui omnia innituntur.

CAPUT I.

De generalissimo et fundamentali medio quo conservatur et transmittitur divina revelatio

357. Revelatio quibusdam tantum facta est immediate. — Non omnibus hominibus revelatio veritatum a Deo fit immediate, sed solum quibusdam; unde ante Christum prophetis Deus loquebatur: *notissime vero locutus est nobis in Filio suo* idest in Christo, per *quem fecit et saecula*, ut ait Apost. (Heb. I, c. I). Christus autem verus Dei filius et verus Deus (n. 339) turbis loquebatur docens veritatem; sed praecipue Apostolis et discipulis veritates manifestavit, quos elegit et misit in universum mundum ad praedicandum evangelium, seu omnes veritates quas ipsemet eos docuit. Unde dixit eis Joan., XX, 21: *Sicut misit me pater, et ego mitto vos...* Et: *Data est mihi omnis potestas in coelo et in terra. Euntes docetes omnes gentes... docentes eos serrare omnia quaecumque mandari vobis, et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi.*

358. Quaestio. — Illi, qui immediate a Deo acceperunt veritates, quas Deus manifestare dignatus est, de divina revelatione erant certissimi, secus enim neque aliis potuissent eam intime persuadere; neque ipsi tanta securitate praedicassent, et multo minus proprio sanguine obsignassent; neque supponi potest Christum verum Deum et verum hominem persuasionem seu adhaesionem mentis firmissimam non obtinuisse (c. 14, 15, 24 et 25). Sed et in illis, qui mediate veritates divinitus revelatas suscipiunt, est vera certitudo et firmissima persuasio (n. 228 et 265-271). De primis nulla est quaestio neque esse potest, cum per nullum medium acceperint, nisi fortasse velis adsignare Christi humanitatem et opera; at de secundis merito quaeritur quo medio a divina revelatione distincto pervenerunt in cognitionem praedictarum veritatum et ipsius divinae revelationis.

359. Advertenda ante solutionem quaestionis. — Quaerentes de medio quo homo pervenit in cognitionem divinae revelationis et eorum, quae a Deo revelata sunt non intendimus determinare in praesenti quodnam sit motivum formale et proportionatum quo homo sicut oportet adsentit veritatibus revelatis: nam hoc determinatur in theologia: solummodo intendimus determinare medium extrinsecum quo sensibiliter et authentice homini proponuntur ea, quae sunt divinitus revelata.

360. Medium proponendi veritates multiplex. — Medium proponendi veritates potest esse magis vel minus generale. Unde medium ex sua natura idoneum ad proponendas et manifestandas veritates cuilibet homini sive docto sive indocto et illiterato et cujusque conditionis, dici potest *generalissimum*. Alia vero media aut generalia dici possunt,

relative tamen ad determinatas classes hominum; vel melius fortasse dici potuerunt particularia media ex parte eorum quibus manifestant seu proponunt veritatem. Possunt autem esse magis vel minus particularia. Sed quia ea, quae sunt determinata et particularia supponunt, imo in se includunt, universalialia tanquam fundamentum, et ea quae sunt minus universalialia supponunt ea quae sunt magis universalialia, ideo in praesenti videndum est quodnam sit medium universalissimum in quo omnia alia media inmittuntur ad cognoscendas tuto et certe veritates divinitus revelatas.

361. **Punctum quaestionis.** — Sicut in philosophia quaeritur de supremo criterio veritatis, ita in praesenti quaerimus de supremo et universalissimo medio extrinseco et quod apte dici potest criterium extrinsecum cognoscendi veritates divinitus revelatas.

362. **Conclusio I.** — *Medium generale et fundamentale proponendi et transmittendi veritates divinitus revelatas, sunt fideles.*

Prob. Illud medium quod per se habet ut possit proponere veritates divinitus revelatas et adhibere alia media, et quod in se aliququaliter omnia alia media includit, saltem virtualiter, et sine quo alia media nullam vim habent, merito dici potest et debet medium generale et fundamentale proponendi veritates divinitus revelatas et eas transmittendi. Atqui fideles *ut fideles*, per se habent ut possint proponere veritates divinitus revelatas, et adhibere alia media, et in se aliququaliter omnia alia media includunt, saltem virtualiter, imo sine fidelibus alia media nullam vim habent. Ergo fideles vere sunt medium proponendi veritates divinitus revelatas et transmittendi eas.

Prob. minor: 1.º Fideles cum veritates divinitus revelatas cognoscant certissime, possunt eas per se aliis proponere; 2.º possunt adhibere alia media proponendi et persuadendi, e. g. signa naturalia ut scripturam, praedicationem; 3.º possunt adhibere motiva ipsa credibilitatis extrinseca, e. g. honeste vivendo (cf. n. 225) et ea quae sunt divinitus revelata diligenter custodire, et defendere etiam proprio sanguine; possunt Deo deservire ut instrumentum patrandi miracula ad confirmandam revelationem divinam quam praedicare possunt; 4.º possunt constituere traditionem incorruptam: ita ut dici vere possint fideles in se aliquomodo et quas ivirtualiter includere omnia media quibus proponitur et transmittitur divina revelatio. Insuper alia media sine fidelibus nullam vim habent in ratione medii extrinseci, nam Sacra Scriptura vim habet quia scripta est a fidelibus, e. g. vel ab Apostolis vel ab aliis fidelibus, qui sunt Ecclesiae membra et a fidelibus conservatur, et quatenus hi fidem faciunt ea quae ibi continentur, esse divinitus revelata. Unde si fideles non existerent, in Sacra Scriptura nulla vis esset proponendi ea quae ibi continentur ut divinitus revelata. Unde S. Augustinus ait: *evangelio non crederem nisi me ecclesiae moretue auctoritas*. Item traditio non habet vim proponendi nisi quatenus in fidelibus fundamentum habet; nam sine fidelibus traditio nullam vim habet; tandem nullum medium adsignari potest quod fideles non supponat, saltem unum, et in eis non innitatur vel eos non includat.

363. **Corollaria.** — I. Ea quae ab omnibus fidelibus admittuntur ut divinitus revelata, ut talia certissime admittenda sunt (cf. n. 281).

II. A fortiori sunt retinenda certissime ut reve-

lata ea quae ut talia admittuntur ab omnibus qui dicuntur et sunt Christiani.

III. Unde consensus communis fidelium est certum criterium doctrinae divinitus revelatae.

IV. At fideles collectim sumpti Ecclesiam constituunt; igitur dici potest rectissime quod Ecclesia est medium fundamentale et criterium certum proponendi veritates divinitus revelatas. Omnia vero alia media proponendi veritates divinitus revelatas non habent vim, nisi per ipsam Ecclesiam.

364. Conclusio. II. — *Fideles seu Ecclesia non possunt proponere et transmittere veritates divinitus revelatas, nisi per signa sensibilia.*

Prob. 1.º Homo non est aptus ad suscipiendam veritatem ab alio homine, praecipue si per lumen naturale intellectus non potest ad eam cognoscendam pertingere, ut est e. g. veritas historica ad tempus praeteritum pertinens, nisi ei proponatur per signa sensibilia. Ergo fideles seu Ecclesia non-nisi per signa sensibilia possunt proponere et transmittere veritates divinitus revelatas iis qui eas non cognoscunt.

Confirmatur ex eo quod modus comaturalis homini recipiendi veritates ab alio homine est per signa exteriora sensibilia; nec hic modus mutari potest nisi per miraculum, idest per virtutem divinam miraculose operantem; unde ipsemet Deus suis prophetis veritates per signa sensibilia manifestat. Imo ipsemet Deus factus est homo ut hominibus modo humano, hoc est per signa sensibilia, idest tum per verba, tum per opera, veritates manifestaret. Unde ipsamet divina Sapientia ait: *Ego in hoc natus sum, et ad hoc veni in mundum, ut testimonium perhibeam veritati.* (Joan. XVII 37).

Testimonium autem perhibebat veritati praedicando seu docendo, exemplo vitae, et miracula, idest signa exteriora virtutis divinae operando. Unde dicebat Judaeis: *Si mihi non vultis credere, operibus credite.*

2.º Christus misit Apostolos ut praedicarent evangelium, idest ut per exteriora signa, sicut ipsemet faciebat, proponerent ea, quae ipsemet eis docuerat: Unde dixit eis (Joan. XX, 21): *Sicut misit me pater et ego mitto vos* et (Marc. XVI, 15): *praedicate evangelium omni creaturae.* Et Apostolus Paul. (Rom. X, 13, 14, 15, etc.) ait: *Omnis enim quicumque invocaverit nomen Domini, salvus erit. Quomodo ergo invocabunt in quem non crediderunt? Aut quomodo credent ei quem non audierunt? Quomodo autem audient sine praedicante? Ergo fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi.*

365. **Corollaria. I.** — Primum signum et fundamentale semper requisitum ad proponendas et transmittendas veritates divinitus revelatas est confessio seu professio fidei exterius facta; nam qui docet alios veritates eas confitetur et profitetur.

II. Fideles ergo, seu Ecclesia, nequerunt esse criterium divinae revelationis seu proponendi et transmittendi veritates divinitus revelatas, nisi considerentur ut exterius profitentes veritates divinitus revelatas.

III. Sublato hoc criterio extrinseco fidelium seu Ecclesiae profitentium exterius veritates divinitus revelatas, omnis certitudo divinae revelationis (nisi Deus quibusdam immediate revelet) evanescit.

IV. Omnes fideles unanimiter profitentes veritates quasdam esse divinitus revelatas sunt criterium certissimum: neque requiruntur alia criteria ad certificandum, per se loquendo (cf. n. 281).

V. Si omnes qui exterius admittunt divinam revelationem unanimiter adseverent et certo teneant veritates esse divinitus revelatas, criterium certum constituunt: nam inter omnes qui admittunt divinam revelationem reperiuntur etiam omnes fideles quorum unanimis consensus certum criterium est, ut in praecedenti corollario dictum est.

366. Conclusio III. — *Non omnes qui profitentur exterius doctrinam quam praedicant esse divinitus revelatam fidei criterium constituent aut fidem merentur.*

Prob. 1.º Ut constat ex experientia, inter homines non solum sunt boni, recti et veraces, sed etiam sunt mali, pravi et mendaces, qui neque legi humanae neque divinae, imo neque ipsi divinae revelationi se subiicere volunt etiam mendacio utentes, si hoc tanquam medium aptum apprehendant ad eorum pravum finem consequendum. Atqui hi certe non possunt constituere criterium neque quidem infirmum, veritatis circa ea quae a Deo revelata sunt. Ergo non omnes etc.

Confirmatur: Multi viri potius utilitatem ad eorum finem pravum obtinendum diligunt quam veritatem; ergo hi criterium nullum per se loquendo constituere possunt.

2.º Multi qui profitebantur exterius divinam revelationem multa negabant, quae certissime sunt divinitus revelata; e. g. Ariani negabant Christi divinitatem. Quidam, Patripassiani vocati, adseriebant Patrem fuisse incarnatum et passum; Manichaei licet admitterent novum testamentum continere veritates revelatas, tamen negabant easdem contineri in veteri testamento. Alii plures alias veritates negaverunt esse revelatas, quae sunt revela-

tae. Ergo non omnes profitentes exterius divinam revelationem criterium constituere possunt.

3.º Ab iis qui profitentur exterius divinam revelationem contradictoria adseruntur esse divinitus revelata; e. g. Protestantes docent Ecclesiam Romanam non esse ecclesiam a Christo institutam, neque Romanum Pontificem esse caput ecclesiae universae; e contra catholici oppositum adserunt. Atqui contradictoria non possunt esse simul vera; ergo oportet alterutros falli in hoc; sicut et in multis aliis in quibus dissentiunt. Ergo impossibile est quod omnes criterium certum constituere possint.

4.º Sed nostra conclusio probanda est ex auctoritate ipsius Christi dicentis (Math., VII, 15): *Attendite a falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces.* Et insuper ex Petro Apostolo, qui loquens de epistolis Paul. Apostoli ait (II, c. III, 16): *In quibus sunt quaedam difficilia intellectu, quae indocti et instabiles depravant, sicut et caeteras Scripturas ad suam ipsorum perditionem.*

367. **Corollaria.** — I. Ergo nomisi veri fideles, qui sincere doctrinam ut divinitus revelatam praedicant et proponunt, possunt esse medium exterius aptum ad proponendas et transmittendas seu communicandas veritates divinitus revelatas.

II. Requiritur etiam ut fideles sufficienter cognoscant doctrinam divinitus revelatam, ad hoc, ut possint esse medium aptum ad veritates huiusmodi proponendas et manifestandas.

III. Quia non quilibet fidelis (licet sincerus in sua praedicatione) cognoscit omnes veritates, quae sunt divinitus revelatae, ideo non potest esse medium

aptum ad omnes veritates proponendas, sed solum ad eas quas certe cognoscit.

IV. Quia fidelis praedicans errare potest circa multa, ideo non quilibet fidelis potest esse criterium infallibile circa omnia quae proponit ut divinitus revelata; tamen circa quaedam, dum remanet fidelis, errare non potest, nisi fortasse in eo sit crassa ignorantia: at si usum rationis habet, nihil contra fidem obstinate retinet, secus eo ipso infidelis evadet.

V. Oportet ut detur criterium certum et tutum in proponendis iis, quae revelata sunt, et quidem vivum; secus non existeret medium sufficiens discernendi verum a falso et veritates divinitus revelatas a non revelatis.

CAPUT II.

De fidelibus prout Ecclesiam constituunt seu de Ecclesia generatim

368. Ratio capitis et divisio eorum quae dicenda sunt. — Ostendimus in praecedentibus fideles exterius ea quae sunt fidei profitentes esse medium fundamentale et generale et primum, quo veritates divinitus revelatae proponuntur et transmittuntur (n. 363): et eorum unanimem consensum esse criterium certum extrinsecum veritatis divinitus revelatae (n. 365); sed quia unanimis consensus omnium fidelium non potest se extendere ad omnes veritates divinitus revelatas explicite cognoscendas, et quia non omnibus innotescit, ideo non potest esse criterium extrinsecum sufficiens. Unde oportet ut praeter ipsum alia criteria extrin-

seca tuta et certa dentur pro omnibus idonea ad ingerendam certitudinem et ad removendos errores pseudoprophetarum, seu falsum praedicantium juxta monitum Christi dicentis (Matth., VII, 15): *Attendite a falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces*. Unde imprimis oportet ut discernantur ii, qui veram Christi doctrinam exterius profitentur et praedicant. Hoc autem apte fieri non potest nisi cognoscatur Ecclesia Christi vera: et qui ad ipsam pertineant. Proinde de Ecclesia Christi agendum est: qua cognita, facile erit determinare quomodo fideles se habeant in Ecclesia et quantam vim habeant in proponendis iis, quae sunt divinitus revelata. Quocirca, praemissis quibusdam de Ecclesia generatim, 1.º dicendum est de Ecclesiae institutione seu origine: 2.º de ejus natura: 3.º ejus proprietates idest ejus dotes et notae statuendae sunt: 4.º Christi Ecclesia in concreto determinanda est. 5.º consideranda est Ecclesia ut est medium cognoscendi ea quae sunt divinitus revelata. In praesenti capite solum de Ecclesia generatim inspecta agimus, de aliis autem in sequentibus.

369. Notio generica Ecclesiae traditur. — Ecclesiae nomen a verbo graeco ἐκκλησία originem habet: unde sicut illud verbum significat *evoco, conroco*, ita Ecclesia significat *evocationem* seu *convocationem*. Unde Ecclesia importat *adunationem* seu unionem illorum, qui a Deo vocati sunt ad fidem Christi suscipiendam. Nomine ergo Ecclesiae generice et indeterminate loquendo intelligitur *coetus* seu *congregatio eorum qui veram Christi fidem profitentur*.

370. Ecclesia secundum triplicem statum consideratur. — Sed illi qui Christi fidem veram pro-

fitentur in triplici statu distingui possunt, videlicet 1.º in statu *gloriae*, ut *beati*, 2.º in statu *purgationis*, ut sunt animae a corporibus separatae in statu gratiae existentes, et quae ad gloriam non pervenerunt: 3.º in statu *praesentis militiae* juxta illud: *Militia est vita hominis super terram* (Job., VII, 1). Hinc triplex Ecclesia distinguitur, videlicet 1.º Ecclesia *triumphans* idest coetus seu congregatio eorum qui sunt in statu *gloriae*, ad quem non solum homines, sed etiam angeli pertinent: ut enim ait Angelicus: « Corpus Ecclesiae mysticum non solum consistit ex hominibus, sed etiam ex angelis. Totius autem hujus multitudinis Christus est caput, quia... de ejus influentia non solum homines recipiunt, sed etiam angeli » (p. 3 q. 8 c. 4): 2.º Ecclesia *purgans*, 3.º Ecclesia *militans*. De Ecclesia *triumphante* et *purgante* in praesenti non est sermo, sed solum de Ecclesia *militante*.

371. Ecclesia militans secundum triplicem formam consideratur. — Ecclesia militans potest considerari secundum triplicem formam seu statum, videlicet 1.º juxta formam quam habuit ante legem scriptam Moysis, videlicet traditam a Deo in monte Sina, 2.º potest considerari secundum formam quam habuit in populo Hebraeo post legem scriptam Moysis: 3.º potest considerari secundum formam quam habuit a Christo per legem evangelicam. Ecclesia in tertio statu considerata dicitur Ecclesia *christiana*. Differentia autem Ecclesiae secundum hunc triplicem statum non est secundum diversos fines, sed solum secundum *imperfectum* et *perfectum*. In praesenti est sermo de Ecclesia *christiana*.

372. Unde arguamus ad determinandam existentiam et naturam Ecclesiae. — Ad determinandam existentiam, naturam et ea quae Ecclesiae con-

veniunt arguemus praecipue ex iis quae a Christo gesta referuntur in libris novi testamenti. Supra enim ostendimus ea quae Deum respiciunt praecipue ad ordinem supernaturalem pertinentia, et quae respiciunt religionem generis humani, propter quod facta est a Deo revelatio et Deus factus est homo, narrata in hujusmodi libris esse vera et revelata (n. 297-299 et n. 289); ostendimus etiam (ibid. n. 346) hujusmodi libros magnum habere valorem historicum. Unde duplici via procedere possumus ex hujusmodi libris: 1.º universaliter arguendo ex iis omnibus quae ibidem reperiuntur ea ut ad historiam pertinentia considerando; 2.º specialiter ex iis quae ibidem continentur Deum, mores et religionem respicientia ut divinitus revelata considerando.

373. In nostro processu non habetur circulus vitiosus. — Neque hoc secundo etiam modo procedentes ad probandam existentiam, naturam et ea quae Ecclesiae conveniunt implicamur circulo vitioso: nam ad ostendendum in praecitatis libris contineri veritates divinitus revelatas non processimus formaliter ex Ecclesiae existentia et natura considerata eo modo determinato, quo nunc explicandam et probandam suscipimus; sed ex principiis universalioribus ab Ecclesia distinctis (n. 281 et seq. usque ad 299).

374. Arguere jure possumus etiam ex libris veteris testamenti. — At non solum jure arguere possumus ex libris novi testamenti, sed etiam veteris; ex iis quae scilicet ipsum Deum respiciunt praecipue ut incarnandum, seu ut praenuntiatum venturum et operaturum in novo testamento. Nam Deus seu Messias venturus est finis revelationis veteris testamenti ut ex praedictis libris patet (cf. n. 138); et ut omnes Christiani certissime retinent.

375. Variae significationes in quibus hoc nomen Ecclesia sumitur in sacris Scripturis. — Sed ne aequivocationibus implicemur, advertendum est in sacris Scripturis *Ecclesiam* multipliciter sumi. Quandoque nomine Ecclesiae designatur *tota collectio fidelium* idest omnium fidem Christi veram profitentium, quandoque autem *pars*.

Unde Ecclesia quandoque designat coetum sive congregationem pastorum docentium. Et dicitur Ecclesia *docens*. In hoc sensu eam sumpsit Christus cum de correptione fraterna loquens (Matth., XVIII, 17) ait: *Si... peccaverit in te frater tuus... corripe eum... Si autem te non audierit... dic Ecclesiae; si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus*. Aliquando vero designat fideles qui pastoribus subjecti sunt, et sic dicitur Ecclesia *discens*. Ita sumitur ab Apostolo dicente (1. *Cor.*, XX, 28): *Vos Spiritus Sanctus posuit episcopos regere Ecclesiam Dei* (cf. c. XV, v. 4-6 et 22). Insuper designatur etiam pars fidelium complectens et pastorem unum aut plures et simul fideles qui respectivis pastoribus subiiciuntur. Unde dicitur Ecclesia *Graeca, Antiochaena* etc. Quo sensu Apostolo saepe est sermo de ecclesia *Corinthiorum, Thessalonicensium* etc. Et in Apoc. (I, 11) dicitur: *Scribe in libro, et mitte septem ecclesiis quae sunt in Asia*. Imo sumitur etiam pro coetu fidelium, qui sunt in aliqua civitate vel provincia: unde Apost. (Rom., XVI, 25) ait: *Salutant vos ecclesiae Christi*.

376. Variae definitiones quae de Ecclesia ab haereticis antiquis traduntur. — Imprimis definitiones haereticorum quorundam antiquorum referre praestat. Donatistae Ecclesiam definiebant *coetum fidelium quorum fides nunquam deficit* (cf. S. Aug., haeres. 70). Idem nomine Ecclesiae intelligebant

Pelagiani dicentes vitam justorum in hoc saeculo nullum omnino habere peccatum, ita ut Ecclesia in hac vita sit omnino sine macula et ruga, ut idem S. Aug. (haeres., 88) refert. Joannes autem Wiclefius et Joannes Huss dicebant Ecclesiam esse *congregationem praedestinatorum*.

377. In quo consistat Ecclesia juxta Protestantes. — Protestantes post Lutherum duplicem Ecclesiam videntur distinguere, unam internam et veram, quae constat ex sanctis, qui vere credunt et obediunt Christo, quibus promissiones factae a Christo conveniunt: altera externa, quae primae conjungitur, et haec constat ex malis, perversis et hypocritis, qui cum bonis conveniunt in doctrinis et in sacramentorum usu. Calvinus quoad substantiam idem docuit, cum adserat fidem esse inamissibilem et veram Christi Ecclesiam a solo Deo cognosci.

Insuper Protestantes secuti Lutherum pro Ecclesia universali Ecclesias particulares substituerunt, imo ex eorum principiis individualismus sequitur. Nam ipsi nonnisi *fidem* et *sacram Scripturam* agnoscunt, cujus quilibet fidelis interpret et judex est.

378. Quid sit Ecclesia juxta rationalistas. — Quidam ex rationalistis dicunt Ecclesiam esse quoddam *exemplar ideale*, seu *quandam ideam sublimem* ad quam humana natura exprimendam tendit, sed ad quam pertingere non potest. Et hanc vocant ecclesiam *idealem*. Alii induxerunt ecclesiam, uti ajunt, *ethicam*, quam constare solum ex iis, quae ad mores pertinent immediate affirmant; alia vero quae ut dogmata inducuntur, transitoria et inania esse omnino.

Inter pantheistas Ecclesia nihil est aliud quam quidam status seu forma idealis evolutionis pantheisticae, puta *ideae hegelianae* (cf. n. 15). Tan-

dem quidam dicunt Ecclesiam esse quamdam *scholam aesteticam inferiorem*. Hisce nostris temporibus relinquenda est omnino, nam ea omnia quae ab Ecclesia hucusque praestita sunt, multo perfectius suppeditantur per scholam poetarum, musicorum et per vitam status politici.

379. Protestantes recentiores. — Quidam ex Protestantibus recentioribus docent intentum Christi immediatum non fuisse instituendi Ecclesiam, sed fundandi populum et regnum eo sensu scilicet quo populus et regnum stricte et communiter sumitur, et in hoc consistit idea Ecclesiae *socialis politicae*. Docent insuper Christum postea esse rediturum ad suum regnum constituendum. Puseytae vero a Pusey ita dicti eorum duce, docent in ecclesia reperiri potestatem, officia etc.

380. Quid doceant catholici circa Ecclesiam.

Supra (n. 369) definivimus Ecclesiam: *coetum seu congregationem veram Christi fidem profitentium*. Sed haec definitio, licet sit vera, tamen nimis indeterminata est et vaga, quia se extendit etiam ad beatos qui certe, licet alio modo ac nos, ea quae sunt fidei profitentur. Nos autem loquimur de Ecclesia militante (n. 370) seu secundum statum viae; et haec dicitur a S. Thoma (c. g. lib. IV, 78). *Congregatio fidelium*, prout fideles stricte accipiuntur pro habentibus *fidem*, quae est *cognitio non apparentium*. Definitur autem explicitius sic communiter loquendo: *Coetus, seu congregatio, seu societas fidelium baptizatorum unius ejusdemque fidei professione et eorundem sacramentorum communionem sub Christi Vicario Romano Pontifice*. Haec definitio a catholicis tradita verissima est: unde a nobis in sequentibus est probanda contra inimicos catholici nominis.

CAPUT III.

De institutione Ecclesiae

381. **Ecclesia quoad substantiam seu quoad essentiam, et Ecclesia quoad statum seu quoad formam.** — Ecclesia potest considerari 1.º quoad essentiam, idest quatenus importat adunationem seu *congregationem fidelium*; et sic fuit instituta ab initio mundi, quando scilicet Deus veritates generi humano revelavit; 2.º potest considerari quoad formam, seu quoad statum, et sic non semper fuit eadem, sed aliter fuit in lege naturae, idest antequam lex scripta daretur Moysi, aliter tempore legis, et aliter post Christum. Hoc evidentissimum est. Unde Christianis intime persuasum est omnibus, eos non teneri ad observanda ea omnia quae per legem Moysis praecipiuntur.

382. **Quaestio prima.** — Nunc igitur movetur quaestio an scilicet Christus novam formam dederit Ecclesiae, quae ab initio ab ipsomet Deo constituta est: seu quaeritur an Christus instituerit novam Ecclesiam, non quoad substantiam, sed quoad formam et statum.

383. **Advertenda ante solutionem quaestionis.** — Quamvis Christus ut homo non fuerit causa efficiens Ecclesiae consideratae secundum formam quam habuit in lege naturae, scilicet ante legem scriptam, et consideratae secundum formam quam habuit per legem scriptam Moysi traditam, tamen fuit ejus vera causa finalis. Unde Christus, etiam ut homo, dici potest simpliciter causa Ecclesiae secundum quemcumque statum, licet non possit dici causa efficiens. Proinde Ecclesia secundum eam formam

quam habuit in veteri testamento potest et debet considerari ut via et ut quid imperfectum ad Ecclesiam secundum eam formam quam habet in novo testamento. Unde Apost. (Gal., III, 24) ait: *Itaque lex paedagogus noster fuit in Christo, ut ex fide justificemur*; et S. Thomas dicit: « Vetus enim lex se habet ad novam tanquam imperfectum ad perfectum ». His declaratis, respondetur propositae quaestioni.

384. Conclusio I. — *Christus immediate Ecclesiam instituit.*

Prob. Ille, qui propria virtute et auctoritate congregat homines, veritates tum naturales tum supernaturales credendas eis proponit, praecipue si aliquam veritatem novam exhibeat credendam; qui praecepta tradit observanda, suam auctoritatem quibusdam communicat et homines congregatos fideles seu credentes reddit, Ecclesiam instituere dicendus est et quidem immediate. Atqui Christus propria virtute et auctoritate homines congregavit, veritates tum naturales, tum supernaturales, et quidem quasdam veritates fundamentales ut novas credendas eis proposuit, quaedam praecepta dedit observanda hominibus, suam auctoritatem aliis communicavit, et homines a se congregatos fideles seu credentes reddidit. Ergo Christus immediate Ecclesiam instituit. *Maj. patet:* nam Ecclesia est *congregatio fidelium*: ergo ab eo Ecclesia instituta recte dicitur a cujus *propria* auctoritate habetur ut homines adunentur et sint fideles et accipiant robur, et per auctoritatem communicatam, et per praecepta observanda. *Prob. minor:* Nam Christus verus *Deus* et verus *homo* propria auctoritate homines adunabat, eis praedicabat veritates, tum naturales, tum supernaturales jam a Deo revelatas in veteri

testamento, tum alias veritates e. g. se esse Messiam a Deo promissum et verum Deum. Unde agebat Judaeis (Joan., V, 45 et seq.): *Nolite putare quia ego accusaturus sim vos apud Patrem; est qui accusat vos Moyses... de me enim ille scripsit;* et (ib., v. 39): *Scrutamini Scripturas quia vos putatis in ipsis vitam aeternam habere; et illae sunt quae testimonium perhibent de me.* Et Samaritanae mulieri dicenti (Joan., IV, v. 25-26): *Scio quia Messias venit (qui dicitur Christus) cum ergo venerit ille annuntiabit omnia,* Jesus respondit: *Ego sum qui loquor tecum.* Unde dicit Joannes (ib., v. 39-41): *Ex civitate autem illa multi crediderunt in eum... Et multo plures crediderunt in eum propter sermonem ejus;* et (cap. XI, 45): *Multi ergo ex Judaeis qui venerant ad Mariam et Martham, et viderunt quae fecit Jesus, crediderunt in eum.* Quapropter Judaei quaerebant eum ut morti traderent. *Quid facimus, agebant, quia hic homo multa signa facit? Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum* (ib., XI, 47-48).

Insuper Christus misit discipulos suos ut annuntiarent ipsum, juxta illud Lucae (X, 1): *Designavit Dominus et alios septuaginta duos et misit illos binos ante faciem suam in omnem civitatem et locum quo erat ipse venturus.* Sed suam etiam auctoritatem et potestatem aliis communicavit ut testatur Matth. (cap. XVIII, 15-18) afferens verba Christi dicentis: *Si autem peccaverit in te frater tuus vade et corripe eum inter te et ipsum solum; si te audierit, lucratus eris fratrem tuum. Si autem te non audierit, adhibe tecum adhuc unum vel duos.... Quod si non audierit eos, dic Ecclesiae; si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus.* Et immediate subdit: *Amen dico ro*

bis, quaecumque alligaveritis super terram erunt ligata et in coelo: et quaecumque solveritis super terram erunt soluta et in coelo. Quibus verbis praecepta tradit fidelibus Ecclesiae suae membris, et auctoritatem Apostolis confert, vel promittit se collaturum. Sed et ante passionem suam Apostolis commisit ut facerent quod ipsemet fecit, dicens: *Hoc facite in meam commemorationem* (Lucae XXII, 19).

Et post resurrectionem suam eisdem dixit: *Euntes in mundum universum docete omnes gentes baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti* (Marc., XVI, 15 et Matth., XXIII, 19). Quare Christus misit Apostolos in universum mundum, nisi ut congregarent homines et ut sub eodem pastore Christo redigerentur? Unde ipsemet Christus *bonus pastor*, ut se dicit apud Joannem, (c. X, 16), ait: *Alias oves habeo quae non sunt ex hoc ovili, et illas oportet me adducere, et vocem meam audient, et fiet unum ovile et unus pastor.*

2.º Christus explicitis verbis dixit seu promisit se aedificaturum Ecclesiam quando in partibus Caesareae Philippi dixit Petro: *Tu es Petrus, et super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam et tibi dabo claves regni coelorum.* Et post resurrectionem suam ait discipulis suis (Matth. XXVIII, 18): *Data est mihi omnis potestas in coelo et in terra: euntes ergo docete omnes gentes etc.* Ergo Christum instituisse immediate Ecclesiam non est dubitandum.

3.º Ex perpetua traditione ab Apostolis usque ad nos semper firmiter conservata, ut patet ex S. Justino Martyre, ex S. Irenaeo, ex Tertulliano, ex S. Cypriano, ex S. Augustino etc. retentum est Christum Ecclesiam instituisse. Ergo de Ecclesiae institutione a Christo facta dubitari non potest.

385. **Quaeres.** — Quando Ecclesia formata est? — *Respondeo:* Cum Christi Ecclesia constet, in suo complemento considerata, ex multis, non uno momento efformata est: sed diversum tempus fuit necessarium. Imprimis si consideretur Ecclesia quoad essentiam, fuisse institutam ab initio quo pluralitas hominum habita est et veritates a Deo illis ut fide tenendae revelatae sunt, videtur esse retinendum. Nam, ut S. Thomas (p. III, q. 8, a. 3) ait: « Corpus Ecclesiae constituitur ex hominibus qui fuerunt a principio mundi usque ad finem ipsius ». Quidam putant incepisse ab Abel. Ita Turrecremata (lib. I. capp. XXVII-XXVIII) et Tournely. Sed haec sententia non probatur, nisi fortasse intelligatur de ipsa Ecclesiae manifestatione per signum exterius ad modum sacrificii expressum.

Ecclesia autem Christi fuit paullatim instituta a Christo. Nam Christus incoepit instituere Ecclesiam 1.º praedicando, doctrinam scilicet fidei proponendo, 2.º sacramenta instituendo, 3.º vim et robur ipsis sacramentis conferendo per passionem et mortem suam. Unde S. Thomas docet: « Per sacramenta, quae de latere Christi pendentis in cruce fluxerunt, dicitur esse fabricata Ecclesia » (p. III, q. 64, a. 2. ad 3). Et 4.º plenitudinem potestatis Petro conferendo in universam Ecclesiam quando dixit Petro: *Pasce oves meas* (Joan., XXI, 17); et 5.º tandem in die Pentecostes fuit solemniter ab Apostolis repletis Spiritus Sancti virtute, promulgata.

CAP. IV.

De fine et necessitate institutionis Ecclesiae
ut est societas

386. **Quaestio.** — Determinata institutione Ecclesiae facta a Christo, quaeritur de fine quem Christus intenderit instituendo Ecclesiam: omne enim agens, praecipue sapiens, propter finem operatur.

387. **Advertenda.** — Ante solutionem quaestionis advertendum est nos supponere in praesenti ultimum finem a Christo intentum in institutione Ecclesiae, sicut et in quacumque ejus operatione, esse ipsum Deum, qui finis universalis est: igitur in praesenti intendimus determinare finem peculiarem quem Christus intenderit respectu hominis: nam certissimum est Filium Dei propter hominis bonum venisse in mundum, juxta illud (Lucae, XIX, 10): *Venit enim Filius hominis salvum facere quod perierat.*

388. **Conclusio I.** — *Ultimus finis quem Christus intendit respectu hominis in institutione Ecclesiae fuit hominem conjungere Deo per cognitionem perfectam in altera vita.*

Prob. 1.º Christus instituit Ecclesiam propter hominem, seu propter bonum hominis, non quidem apparens, sed verum, reale, realissimum. Atqui bonum hominis verum, reale, realissimum est ultimus finis ejus, idest Deo conjungi per cognitionem perfectam (n. 351), et nihil habet vere rationem boni respectu hominis, nisi sit ordinatum ad ultimum hominis finem. Ergo Christus in institutione Ecclesiae tanquam finem respectu hominis intendit hominem conjungere ipsi Deo per cognitionem perfectam in altera vita.

Confirmatur ex verbis Christi dicentis: *Hæc est vita æterna, ut cognoscant te solum Deum verum et quem misisti Jesum Christum* (Joan., XVII, 3; et (Math., v. 8): *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.*

2.º Finis quem respectu hominis Christus principaliter intendit instituendo Ecclesiam, est hominis salus. Atqui hominis salus vera consistit solum in consecutione sui ultimi finis, qui est Deo conjungi per cognitionem perfectam in altera vita (n. 351). Ergo finis quem Christus respectu hominis ut ultimum intendit in institutione Ecclesiae est ut homo Deo jungatur in altera vita per cognitionem perfectam. — *Prob. maj.* ex eo quod Christus instituit Ecclesiam propter hominis bonum, et ideo propter hominis salutem, in qua bonum verum hominis consistit. *Prob. eadem maj.* ex eo quod bonum et finis quem Christus intendit instituendo Ecclesiam non potest esse tandem nisi idem finis propter quem ipse venerat: finis autem hujusmodi est *ut saluum faceret quod perierat*, idest genus humanum, ut ipsemet Christus testatur (Lucæ, XIX, 10).

389. Conclusio II. — *Finis quem Christus proxime intendit instituendo Ecclesiam est hominum sanctificatio.*

Prob. 1.º Finis quem Christus proxime intendit est illud, per quod vere homo Deum consequitur ut ultimum finem. Atqui homo Deo ut ultimo fini conjungi non potest nisi per sanctitatem vitæ. Ergo sanctificatio vitæ humanæ est finis quem Christus proxime intendit in institutione Ecclesiae. *Prob. minor:* Homo Deum non potest ut finem suum consequi nisi recte vivendo, se abstinendo a peccatis perpetrandis: in hoc autem consistit vitæ sanctitas.

2.º Finis Christi est salvos facere homines a pec-

catis eorum, juxta illud Angeli de Christo loquentis (Matth., I, 21): *Ipsa enim salvum faciet populum suum a peccatis eorum.* Atqui salvum facere hominem a peccatis est ipsum sanctificare. Ergo sanctificatio hominis est finis a Christo intentus propter ultimum finem hominis consequendum. Adde quod ipsemet Christus ait (Joan., IV, 34): *Meus cibus est et facium voluntatem ejus qui misit me, et perficiam opus eius.* Voluntas autem Dei, ut ait Apostolus, est ut homines sanctificentur: *Haec est enim voluntas Dei sanctificatio vestra, ut abstinere vos a fornicatione etc.,* et generatim a peccatis. Insuper (Matth., V, 8) dicit: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.* Ad remissionem peccatorum et ad sanctificationem ordinantur etiam officia in Ecclesia existentia, ut officium baptizandi, praedicandi etc. Unde Christus dedit Apostolis etiam potestatem remittendi peccata (cf. Joan., XX, 23; Luc., X, 16; Matth., XVIII, 17 e XXVIII, 20).

3.º Nostram conclusionem docent veteres Patres, qui nonnisi ab Apostolis eam acceperunt. Audiantur quidam ipsorum: S. Ignatius Antiochaenus haec habet: « Quotquot poenitentia ducti redierunt ad unitatem Ecclesiae, et hi Dei erunt ut secundum Jesum Christum vivant. Ne erretis, fratres mei. Si quis schisma facientem sectatur, regni divini haereditatem non consequitur ». (Ad *Philadelph.*, c. III. S. Cyprianus ait: « Habere non potest Deum patrem qui Ecclesiam non habet matrem » (De *unit. eccl.* O., c. VI). Et S. Augustinus: « Ecclesia catholica sola est corpus Christi.... Qui ergo vult habere Spiritum sanctum, caveat foris ab Ecclesia manere » (Epist. 185, n. 50). Alios Patres omitto brevitatis gratia.

390. **Corollaria.** — I. Qui sancti sunt ad Ecclesiam vere ut ejus membra pertinent.

II. Ecclesia Christi in sanctificatione hominum habet rationem instrumenti: nam solus Deus est principalis causa gratiae et sanctificationis.

III. Ecclesia est medium applicans merita Christi ad modum instrumenti.

IV. Formae, quae in Ecclesia Christi vera adhibentur ad hominum sanctificationem, non sunt res inanes, ut quidam stulte blaterant.

391. Conclusio III. — *In fine Ecclesiae proximo intrinsece et essentialiter continetur cognitio inducenda in homines eorum quae Christus docuit.*

Prob. 1.º Finis Ecclesiae proximus est sanctificatio hominum. Atqui homines sanctificari non possunt nisi cognoscant ea quae Christus docuit et praedicavit. Ergo in fine Ecclesiae proximo continetur vel includitur, saltem tanquam medium ad finem obtinendum, intrinsece et essentialiter cognitio inducenda in homines eorum quae Christus docuit et praedicavit. Idest Christus, instituendo Ecclesiam, simul cum sanctificatione hominum intendit etiam inducere in eos cognitionem eorum quae ipse docuit.

Confirmatur: Homines sanctificari non possunt nisi per observantiam praeceptorum Christi et per ordinationem rectam sicut oportet suarum operationum ad Deum, sicut ad ultimum finem. Atqui praecepta Christi observari non possunt, neque actiones ordinari in Deum, sicut oportet, nisi per ministeria quae in Christi sola Ecclesia exercentur, et ideo nisi per Ecclesiam cognoscantur. Ergo Christus, instituendo Ecclesiam, simul cum sanctificatione hominum intendit per ipsam inducere cognitionem praeceptorum et eorum, quae Deum respicientia ipsemet praedicavit et docuit.

2.º Illud quod Christus intendit mittendo apostolos ad praedicandum, certe intendit a fortiori in-

stituendo Ecclesiam: nam tum apostoli, tum eorum officia a Christo eis commissa ad Ecclesiam pertinent. Atqui Christus, mittendo apostolos ad praedicandum evangelium, intendit inducere in homines cognitionem eorum, quae ipse docuit. Ergo Christus instituendo Ecclesiam, simul cum sanctificatione hominum, intendit etiam inducere cognitionem eorum quae ipsemet docuit et praedicavit.

3.º Christus venit non solum ad sanctificandum, sed etiam ad illuminandum et ad docendum eos qui eo tempore extabant, imo etiam totum genus humanum. — Unde dixit Apostolis: *Data est mihi omnis potestas in coelo et in terra. Eunt ergo docete omnes gentes.... docentes eos servare omnia quaecumque mandavi vobis. Et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi* (Matth., XXVIII, 19-20).

4.º Prob. ex Apostolo dicente (ad Eph., IV. 11) quod *Ipse*, idest Christus, *dedit quosdam Apostolos, quosdam autem prophetas, alios vero evangelistas, alios autem pastores et doctores, ad consummationem sanctorum, in opus ministerii, in aedificationem corporis Christi*. — Unde S. Irenaeus (Adv. haer., lib. III) ait: « In Ecclesia enim posuit Deus apostolos, prophetas, doctores et universam reliquam operationem Spiritus ».

392. **Conclusio IV.** — *Ecclesia quam Christus per seipsum immediate instituit habet veram rationem societatis.* — Haec conclusio potest considerari ut corollarium praecedentium conclusionum, ex quibus evidentissime sequitur. Sed specialiter ob rei gravitatem probanda est.

Prob. 1.º Ad rationem societatis quatuor requiruntur et sufficiunt, videlicet 1.º *Multitudo hominum*, 2.º *Finis communiter intentus*, 3.º *Media determi-*

nata, 4.º *Consociatio virium sub directione competentis auctoritatis ad media adhibenda propter finem consequendum*. Atqui haec omnia perfectissime habentur in Ecclesia immediate a Christo instituta. Ergo Ecclesia, quam Christus per seipsum instituit immediate, habet, vi institutionis Christi, vere rationem societatis. *Major patet*, est enim explicatio societatis. *Minor* vero de facili probatur ex dictis in praecedentibus, nam ostendimus 1.º Christum adunasse multitudinem fidelium; 2.º praescripsisse media determinata, 3.º fideles in unum conjunxisse auctoritatem instituendo a qua dirigerentur in finem, (n. 384) et praeterea 4.º eundem finem praestituisse eis (n. 388 et seq.).

2.º Ecclesia Christi in Scripturis vocatur *Regnum* (Isai., IX, v. 8; Matth., XXV, 1 et ad Coloss., I, 13), vocatur *Civitas* (Psal. 88 et Matth., V, 14); dicitur *Domus Dei* (I Tim., III, 15 et Haeb., III, 6), dicitur *ovile et grex* « in quo.... Spiritus Sanctus posuit episcopos regere Ecclesiam Dei » (Act. XV, 28). Atqui haec omnes denominationes important multitudinem ordinatam per media determinata ad finem consequendum sub competenti auctoritate dirigente, et ideo important veram societatem. Ergo Ecclesia a Christo instituta vere habet rationem societatis.

3.º Apostolus Paulus docet in Ecclesia Christi esse 1.º diversitatem officiorum, seu ministeriorum, quae quidem supponunt ea circa quae exerceri debeant, idest media ad finem, 2.º docet haec officia diversa esse ordinata ad finem communem obtinendum, 3.º docet esse in ea unitatem, et ideo ordinem, qui in multitudine hominum, praecipue si eis diversa officia distribuuntur, sine auctoritate dari non potest. Atqui haec omnia societatem important,

ut patet intuiti; quid enim amplius requiritur ad societatem? Ergo Ecclesia a Christo instituta vere habet rationem societatis. *Prob. maj.* Apost. (ad Eph., I, 23 et IV, 11-16) docet quod Christus in Ecclesia *dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem prophetas, alios vero evangelistas, alios autem pastores et doctores ad consummationem sanctorum in opus ministerii, in aedificationem corporis Christi.....* (en 1.º officiorum diversitas et 2.º finis) *Ex quo* (idest ex Christo) *totum corpus compactum et connerum per omnem juncturam subministrationis etc.* (En 3.º unitas).

Confirmatur: Hoc autem confirmatur ex eo quod ipsemet Apostolus (I Cor., XII) ait diversitatem officiorum in Ecclesia esse necessariam omnino, et membra Ecclesiae esse sibi invicem necessaria ad finem consequendum, idest docet nonnisi quam simul junctis viribus posse consequi finem, ait enim: *Non potest autem oculus dicere manui: opera tua non indigeo, aut iterum caput pedibus: non estis mihi necessarii.... Et si quid patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra.... ros autem estis corpus Christi et membra de membro. Et quosdam quidem posuit Deus in Ecclesia, primum Apostolos, secundo prophetas, tertio doctores etc.* (I Cor., XII, 21-28).

4.º In Christianismo semper fuit persuasio quae etiam nunc perseverat Christum Ecclesiam habentem formam societatis instituisse, ut doctores et fideles cujusque saeculi testantur, sed praecipue apologistae primorum saeculorum, ut S. Irenaeus, S. Cyprianus, Tertullianus, S. Augustinus, ipsamet concilia in Ecclesia semper celebrata. Hoc autem ex ipsis haereticis confirmatur, qui penes se Ecclesiam Christi adscrebant: unde ipsimet Christum

Ecclesiam instituisse ut evidentissimum putabant. Veri autem Christiani et fideles negabant apud eos, haereticos scilicet, Christi Ecclesiam esse: at nunquam negarunt Christum Ecclesiam instituisse.

Confirmatur: Unaquaelibet societas est sufficiens testimonium sui institutoris. Ergo et Ecclesia.

393. Quaestio tertia. — At nunc quaestio tertia movetur, an scilicet fuerit necesse ut Christus Ecclesiam, quam habere formam verae societatis ostendimus, instituerit.

394. Advertenda. — Ante solutionem quaestionis notandum est esse recolenda ea, quae de necessitate revelationis animadvertimus (n. 182 et seq.), videlicet nos hic non agere de necessitate ex parte Dei, sed solum ex parte hominis; neque sermo esse potest de necessitate absoluta, etiam ex parte hominis considerata, sed solum de necessitate hypothetica, idest attento ordine quem Deus disposuit ut esset in rebus. Potuisset enim et posset Deus, absolute loquendo, ita disponere ut homo etiam sine Ecclesia quam instituit finem suum consequeretur. Sed quia de iis, quae rebus conveniunt, ratiocinantes, non ad omnipotentiam divinam attendere debemus quasi ex ea conclusiones deducentes, sed ad naturas et ordinem rerum, ex quibus recte perpensis conclusiones seu veritates logice deducere possumus, quamvis Deus oppositum absolute loquendo facere possit, ideo hanc statuimus conclusionem:

395. Conclusio. — *Attentis circumstantiis in quibus homo versatur, necesse fuit ut Christus Ecclesiam institueret formam societatis habentem.*

Prob. 1.º Necesse est ut fideles de iis, quae a Deo praecipue carne humana induto revelata sunt, certitudinem habeant ut proprium finem consequantur

(n. 195, 310 et 353). Atqui fideles nonnisi per Ecclesiam a Christo institutam sub forma societatis, certitudinem habere possunt de iis quae a Deo revelata sunt. Ergo necesse fuit ut Christus Ecclesiam instituerit formam societatis habentem. *Prob. minor:* Ea quae a Deo fuerunt revelata sunt tum veritates ordinis naturalis, tum veritates ordinis supernaturalis. Atqui, attentis praesentibus circumstantiis homo, seu fidelis, non potest cognoscere cum certitudine veritates praecipue ordinis supernaturalis, nisi adsit auctoritas competens et legitima, penes quam sit jus authentice proponendi, interpretandi et exponendi ea quae sunt divinitus revelata, quae auctoritas nonnisi in Ecclesia a Christo instituta esse potest. Ergo nonnisi per Ecclesiam a Christo institutam homines cognitionem sufficientem et certam habere possunt de iis quae revelata sunt. *Minor* historice evidentissime probatur: nam in quocumque tempore fuerunt et sunt ii qui aut negant, aut pervertunt et dissipant ea quae a Deo revelata sunt, aut in parte, aut in toto. Unde scimus quosdam Christi divinitatem negasse, ut Arius, quosdam in Christo multiplicasse personas, ut Nestorius, quosdam dixisse Filium non fuisse incarnatum; nostris autem temporibus omnia mysteria et veritates supernaturales cum ipsa revelatione multi negant; vel revelationem quamdam naturalem impie in medium adferunt. — Unde etiam multi qui se esse Christianos profitentur Ecclesiam a Christo institutam reiicientes ita inter se divisi sunt circa ea, quae ut divinitus revelata habentur, ut tot sint sententiae quot capita, sine ulla spe conciliationis; unde nonnisi confusio et incertitudo haberi potest.

2.º Oportet ut detur criterium certum et tutum in proponendis iis quae revelata sunt et quidem

vivum (n. 367 V). Atqui nonnisi auctoritas competens et externa in societate legitime constituta, penes quam sit jus proponendi et interpretandi ea quae sunt divinitus revelata, potest esse criterium externum, certum et tutum pro omnibus, in proponendis iis quae sunt divinitus revelata. Ergo necesse fuit quod Christus institueret Ecclesiam cum debita et proportionata auctoritate proponendi et interpretandi veritates divinitus revelatas (n. 366). *Prob. minor*: quia fideles particulares idonei non sunt per se ad intelligenda sicut oportet ea, quae sunt divinitus revelata, praecipue cum multa rationem excedant, imo neque philosophus sibi relictus est sufficiens; neque plures sunt sufficientes, qui in huiusmodi, quae rationem excedunt, convenire non possunt, praecipue cum certitudine.

Confirmatur: Si inter philosophos de veritatibus naturalibus, etiam de iis quae facillime ex primis principiis rationis deducuntur, habetur dissensio et divisio, multo magis oportet ut habeatur divisio circa veritates quae divinitus revelatae sunt, praecipue circa ea quae sunt ordinis supernaturalis: non enim veritates huiusmodi immediate et intelligibiliter omnibus fidelibus revelatae sunt; sed oportet ut fidelibus proponantur ab aliis fidelibus per signa sensibilia; haec autem variis interpretationibus ex sua natura subiiciuntur. Insuper fideles qui proponunt, errare possunt, non omnia ab eis cognoscuntur, non semper discernuntur veri fideles (n. 364 et seq.), praecipue si non ponatur societas.

CAPUT V.

De iis quibus Ecclesia Christi constituitur
in sua natura

396. **Ratio capitis.** — Probatum est in praecedenti capite Christum instituisse Ecclesiam habentem veram rationem societatis; igitur remanet determinanda ejus natura: proinde de iis quibus Ecclesia constituitur agendum est. At Ecclesiam definivimus coetum fidelium; igitur determinandum est 1.º quomodo fideles simul in coetum efformandum colligantur, an scilicet solum per aliquid pure spirituale et internum, vel etiam per aliquid sensibile et externum; 2.º agendum est de fidelibus ex quibus tanquam ex membris coetus Ecclesiae conflatur; 3.º determinandum est quomodo inter se se habeant fideles seu membra Ecclesiae in efformando hoc coetu Ecclesiae; et 4.º dicendum est de perfectione Ecclesiae. De primis in praesenti capite, de aliis vero in sequentibus agetur.

397. **Quaestio.** — Quaestio quae primo movetur circa naturam Ecclesiae est an ipsa sit pure spiritualis vel constet elemento sensibili et spirituali. Putant acatholici Ecclesiam in sua essentia, prout fuit a Christo instituta, esse quid pure spirituale: e contra catholici docent Ecclesiam constare elemento spirituali et sensibili.

398. **Conclusio I.** — *Ecclesia, quam immediate Christus instituit, non constat elemento duntaxat spirituali, in sua essentia spectata.*

Prob. Ecclesia a Christo immediate instituta est

vera societas inter homines existens (n. 392). Atqui nulla societas potest existere inter homines, quae sit pure spiritualis. Ergo Ecclesia a Christo inter homines instituta non constat elemento dumtaxat spirituali. *Prob. minor.* ex eo quod societas vera inter homines dari non potest sine communicatione exteriori per sensibilia habita, ut patet ex sensu naturae communi.

399. Conclusio II. — *Ecclesia a Christo immediate instituta constat elemento spirituali interiori et elemento sensibili exteriori.*

Haec conclusio imprimis haberi potest ut corollarium praecedentis: nam cum certum sit apud omnes, Ecclesiam constare elemento spirituali, sequitur quod et spirituali et sensibili constet, sed:

Prob. Ecclesia Christi est vera societas inter homines a Christo instituta (n. 292), cujus finis est propagatio veritatis divinitus revelatae, sanctificatio hominum et adeptio beatitudinis, ut probatum est in capite praecedenti (n. 338 et seq.) et cujus media sunt 1.º confessio exterior fidei, juxta illud Christi: *praedicate evangelium omni creaturae* (Marc. XVI, 15), et *qui confitebitur me coram hominibus, confitebor et ego eum coram Patre meo... qui autem me negaverit... negabo eum* etc. (Matth., X, 32-33, Marc., IV, 22, et Luc., VIII, 17, XII, 2); 2.º Sacramenta, ut patet ex illo Christi (Joan., III, 5): *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto, non potest introire in regnum Dei*; et ex alio (I Cor., XI, 24). *Hoc facite in meam commemorationem*; 3.º diversa officia a Christo distributa; 4.º auctoritas (n. 292). Atqui hujusmodi societas evidenter constat elemento spirituali et sensibili. Ergo Ecclesia a Christo instituta constat elemento spirituali et sensibili. Unde Apostolus Paulus pluries Ecclesiam

vocat *corpus*; (cf. n. 292, 3°); et fideles dicit *in unum corpus baptizatos* (I, Cor., XII, 12).

400. **Corollaria.** — I. Quia finis est nobilior quam media et excellentior, ideo praecipuum elementum Ecclesiae a Christo institutae est finis, idest sanctitas, in qua etiam continetur *cognitio* eorum, quae revelata sunt, videlicet *gratia sanctificans*, *donum* Spiritus Sancti, et virtutes theologicae: *fides spes et charitas*. Imo haec dici possunt elementum interius; e contra sacramenta et alia sensibilia possunt dici elementum ignobilius et exterius: sicut si dicamus hominem constare ex anima et corpore: et quod anima est pars nobilissima hominis spiritualis et interior; corpus vero est pars ignobilior sensibilis et exterior.

II. Sicut corpus hominis vivificatur ab anima, ita pars seu elementum exterius Ecclesiae vivificatur ab elemento spirituali, idest a *fide*, *spe* etc.

III. Sicut homo *rationalis* dicitur a parte nobiliori sui, idest ab anima rationali, ita Ecclesia dicitur supernaturalis ab elemento spirituali interiori, quod supernaturale est.

IV. « Decor Ecclesiae principaliter in interioribus consistit; sed etiam exteriores actus ad eundem decorem pertinent, inquantum ab interiori progrediuntur et inquantum interiorem decorem conservant » (S. Th., Sent. IV, dist. XV, q. 3, a. 1).

V. Elementum interius et elementum externum sensibile in Ecclesia sibi invicem mutuo influunt: aliter tamen et aliter; nam elementum externum influit instrumentaliter in elementum interius et quidem in virtute elementi interioris; elementum autem interius influit in elementum exterius, ut causa principalis, non tamen ut *quod*, sed ut *quo*,

cum principium influens ut *quod* sint ipsa membra in quibus est elementum formale.

VI. Primum tamen et principale membrum influens est Christus ut homo, qui est principale membrum, idest caput Ecclesiae, *quae est corpus ipsius* (ad Eph. I, 23) et cujus membra proinde dicuntur membra ipsius Christi. Unde Apostolus (I Cor. XII, 27) ait: *ros autem estis corpus Christi et membra de membro*.

VII. Unde influxus quem Christus exercet in Ecclesiam seu in membra Ecclesiae comparatur influxui quem exercet caput physicum et naturale in corpus physicum (cf. S. Th. p. 3.^a q. 8. a. 1). Et merito quidem; nam omnia quae praestat caput physicum et naturale in corpore physico praestat Christus in Ecclesia, ut praeclarissime exponit Angelicus explicans verba S. Pauli (ad Eph. IV, 16. V. Comment. ejusdem Angelici lect. 3).

VIII. In Ecclesia ergo Christi, quae est corpus Christi vivum, vivens vita supernaturali, potest considerari 1.º *Anima*, quae est elementum interius, idest sanctitas, quae importat gratiam sanctificantem, *dona Spiritus Sancti*, et virtutes theologales, idest *fidem, spem et charitatem*; et 2.º *corpus*: quod si consideretur ut contradistinctum ab anima, nil aliud est quam elementum exterius vel elementum sensibile et materiale. Tamen communiter loquendo corpus Ecclesiae intelligitur ipsa Ecclesia, praecipue si dicatur corpus Christi, prout etiam vitam seu animam importat. Ad hoc attendendum est, et, si necesse est, explicetur ad equivocationes auferendas. Insuper in Ecclesia consideratur *Caput* quod est Christus; et tandem Spiritus Sanctus dicitur *cor*: nam sicut cor occultum influxum habet in membra corporis physici, ita Spiritus Sanctus

occulte influat in Ecclesiam ipsam invisibiliter vivificando.

401. Conclusio. III. — *Ecclesia quam Christus instituit est essentialiter visibilis.*

Haec conclusio est contra Lutheranos et Calvinistas adserentes Christi Ecclesiam esse invisibilem, vel saltem posse esse invisibilem. Adverte etiam ante probationem conclusionis quod per illam particulam *essentialiter* positam in conclusione, non intendimus loqui de Ecclesia praescindendo a forma quam Ecclesiae tradidit Christus, sed de illa prout formam a Christo traditam includit, nempe intendimus loqui de Ecclesia inquantum est instituta a Christo (cf. n. 381 et seq.).

Prob. conclusio: 1.º Probavimus supra Ecclesiam a Christo institutam habere vere rationem societatis humanae (n. 292). Atqui societas humana quaelibet est essentialiter visibilis. Ergo Ecclesia Christi est essentialiter visibilis. *Minor* constat: nam societas invisibilis inter homines concipi nequit: quomodo enim potest inter eos esse communicatio *socialis*, nisi per media visibilia et sensibilia? Haec conclusio ita evidenter derivatur ex praecedenti, ut recte tanquam corollarium haberi possit: Sed alia addenda sunt argumenta ex aliis capitibus.

2.º Quod constat ex elemento sensibili et elemento spiritali est visibile, sicut homo qui constat ex corpore sensibili et ex anima spiritali visibilis est. Atqui Ecclesia constat ex elemento sensibili et spiritali (n. 398). Ergo merito Ecclesia Christi visibilis dicitur.

Confirmatur 1.º: Ipsum Verbum divinum carne indutum visibile factum est in forma servi, conditioni hominum se conformans. Ergo non est verisimile instituisse Ecclesiam invisibilem.

Confirmatur 2.º ex Isaia (II, 2) dicente: Et erit in novissimis diebus praeeparatus mons domus Domini in vertice montium et elevaritur super colles et fluent ad eum omnes gentes. Atqui Patres communiter docent montem domum Domini esse Christi Ecclesiam, ad quam omnes gentes confluere est impossibile nisi visibiliter appareat. Ergo Ecclesia Christi visibilis est. *Minor* docetur a S. Augustino (in Joan. tract. I, 13); a S. Basilio (in Is. n. 66) a S. Joanne Chrys. a S. Cyrillo etc.

Confirmatur 3.º ex verbis Christi dicentis apostolis: Vos estis lux mundi. Non potest civitas abscondi supra montem posita. Neque accendant lucernam et ponunt eam sub modio, sed super candelabrum ut luceat omnibus. (Matth. V. 14-15).

3.º Antiqui Patres duo docent 1.º quod Ecclesia patens, fulgens et manifesta idest spectabilis est, 2.º quod est necessarium ut fideles ei adhaereant ut evitent schismata. Atqui haec duo inintelligibilia et absurda sunt, nisi supponatur Ecclesiam esse visibilem. Ergo Ecclesia visibilis est. *Prob. maj:* quoad 1.^m S. Irenaeus (Adv. Haereses V, 20) ait: « Apud quam una et eadem salutis via in mundo « obstanditur ». Et Origenes (Hom. XXX in Matth.): « Ecclesia, inquit, plena est fulgore ab oriente ad « occidentem ». Et S. Augustinus (Epist. 52) dicit: « Facile tibi est attendere et videre civitatem super « montem constitutam de qua Dominus ait in Evan- « gelio quod abscondi non possit. Ipsa est enim Ec- « clesia catholica. Hanc ignorare nulli licet, ideo « secundum verbum Domini nostri Jesu Christi « abscondi non potest ». S. Cyprianus (Epist. 51) ait: « Et si videtur in Ecclesia esse zizania, non « tamen impediri debet aut fides aut charitas no- « stra, ut quoniam zizania esse in Ecclesia corni-

« mus, ipsi de Ecclesia recedamus ». Atqui haec nonnisi de Ecclesia visibili et spectabili dici possunt. Quoad secundum S. Cyprianus (lib. de unit. Eccl.) dicit: « Aversandus est talis atque fugiendus quisquis fuerit ab Ecclesia separatus ». Et fere statim prosequitur: « An esse sibi cum Christo videtur qui adversus sacerdotes Christi facit, qui se a cleri ejus et plebis societate secernit? ». Et S. Ignatius Antioch. (epist. ad Philad. III, 3) ait: « Si quis schisma facientem sectatur, regni divini haereditatem non adsequitur ».

402. **Corollarium** — Ex dictis sequitur verba Christi dicentis: *Simile est regnum coelorum thesauro abscondito in agro* (Matth. XIII, 44) sic esse accipienda quod similitudo in *regno coelorum* per ordinem ad thesaurum sit attendenda non in quantum est absconditum, sed in quantum magnum praetium habet et laetitiam magnam confert invenienti illud; unde sequitur: *Quem qui invenit homo abscondit et prae gaudio illius radit et rendit universa quae habet, et emit agrum illum*.

403. **Obj. I.** — Ait Christus (Joan. IV, 24) *Spiritus est Deus; et eos qui adorant eum in spiritu et veritate oportet adorare*. Ergo signa exteriora ad cultum non pertinent, et ideo neque ad Ecclesiam, quae proinde invisibilis est.

Resp.: Nego primum et secundum consequens, non enim sequitur ex Christi verbis; nam Christus non intendit excludere cultum exteriorem, sed solummodo docet et praecipit esse attendendum primo et per se ad cultum interiorem, quatenus cultus exterior nullam vim habet, nisi sive actualiter sive virtualiter a cultu interiori procedat (cf. *Phil.*, v. II, n. 345). Insuper dici potest quod Christus voluerit significare quod umbrae et figurae veteris testa-

menti cessaverunt; et quod nunc habetur veritas quae est Ipse, in quo oportet Deum adorare. Unde ipsemet dicit: (Joan. XIV, 6): *Ego sum via, veritas et vita.*

404. **Obj. II.** — Ecclesia spiritualis est. Ergo non est visibilis.

Resp. Dist. antec. Ecclesia spiritualis est quoad elementum nobilius et formale ipsius considerata, *conc.*, quoad media *nego*. Vel etiam sic distinguo: *Simpliciter* loquendo, prout per definitionem completam exprimitur, est spiritualis *nego*: secundum quid, idest secundum nobiliorem partem sui, *conc.* Responsio patet ex dictis supra (n. 398).

405. **Obj. III.** — Ecclesia Christi est sancta. Atqui sanctitas non est visibilis. Ergo neque Ecclesia Christi est visibilis.

Resp. Haec obiectio nullam vim habet, nam secus neque Christus fuisset visibilis, utpote sanctus, neque homines multi essent visibiles. Unde in forma sic *resp.*: *dist. maj.* Quasi ipsa sanctitas sit Ecclesia, *nego*, quasi sanctitas sit elementum formale et praecipuum Ecclesiae *conc.*: *Conc. min.* et *nego conseq.* vel *distinguo conseq.* Ecclesia est invisibilis simpliciter, *nego*, quoad sanctitatem, *transcat.* Imo neque ipsa sanctitas, nisi abstracte sumatur et quoad formam intrinsecam, est omnino invisibilis, nam actiones honestae et quidem exterius sanctitatem habent.

Dices: Ecclesia creditur. Ergo non est visibilis.

Respondeo sicut prius; si Ecclesia consideretur quoad elementum exterius positum, non creditur: at creditur quoad suum elementum intrinsecum et quoad originem etc.

406. **Obj. IV.** — Non potest certe sciri hunc vel illum hominem habere fidem, et ideo nullum,

hominem. Ergo non potest designari coetus hominum habentium fidem: ergo Ecclesia invisibilis est.

Resp. Nego consequ. nam aliud est loqui de hominibus singillatim sumptis et determinate, aliud est loqui de hominibus simul congregatis et indeterminate, sicut et de aliis rebus (cf. n. 264): unde sciri certe potest in coetu hominum, praecipue si multi sunt, esse fidem et charitatem, licet nesciatur determinate in quibus hominibus sit: et hoc sufficit ut possit designari coetus fidelium sensibilibiter et visibiliter, et ideo ipsa Ecclesia; quae proinde verissime visibilis dici poterit. Et hoc praecipue, si omnes, vel multi, exterius fidem profiteantur. Non enim supponi potest omnes hujusmodi esse hypocritas, mendaces et perversos.

CAPUT VI.

De membris Ecclesiae

407. Ecclesia Christi est vere corpus morale vel sociale. — Probavimus in praecedentibus Ecclesiam Christi habere verissime rationem societatis: ex quo sequitur evidenter posse considerari et dici *corpus sociale*. Unde Apostolus (I. Cor. XII, 27) ait: *Vos autem estis corpus Christi quem Deus dedit caput super omnem Ecclesiam, quae est corpus ipsius* (Eph. I, 22-23), *ex quo* [idest ex Christo] *totum corpus compactum et connexum per omnem juncturam subministrationis, secundum operationem in mensuram uniuscujusque membri* (Eph. IV, 16).

408. Quaestio. — Cum ex dictis manifestum sit posse in Christi Ecclesia eos, qui ad ipsam per-

tiuent, considerari ut vera membra Ecclesiae et Christi, unde ipsemet Apostolus ait (I Cor. XII, 27): *Vos estis corpus Christi et membra de membro*, quaeritur merito qui inter homines dicendi sint vera membra Ecclesiae.

409. Quid requiratur ad hoc ut quis possit dici membrum alicujus societatis. — Ut aliquis possit dici vere et proprie membrum alicujus societatis, requiritur primo et per se, ut ab ipsa societate aliquomodo *dirigatur* in finem: non tamen requiritur ut quodlibet membrum societatis finem a societate intentum consequatur; imo contingere potest etiam quod quaedam membra societatis aut nullo modo aut modo imperfectissimo finem consequantur, praecipue si finis sit nobilissimus et difficilis adeptu. Unde in societate a capite praecipue causatur influxus in membra, idest motus, virtus et directio. Unde ut quis sit membrum alicujus societatis, sufficit quod ab ipsa societate dirigatur et moveatur seu recipiat influxum in ordine ad finem consequendum.

410. Diversa capita in societate. — Quamvis societas consideretur ad modum corporis naturalis, et ideo in ea ponatur caput ad similitudinis capitis quod est in corpore naturali, tamen in ipsa possunt esse etiam plura capita, unum quidem caput primum et per se influens, alia vero capita participative et dependenter a primario: hoc patet in regno et in civitate. Capita autem in societate dicuntur qui in ea auctoritatem habent et in membra influunt dirigendo et movendo ad finem.

411. Corollaria. — 1. Quia Ecclesia est vera societas et constat elemento externo et interno (n. 392), ideo aliquis potest pertinere ad Ecclesiam tripliciter: 1.º quatenus communicat cum Ecclesia

quoad elementum internum et externum simul idest quoad *fidem, spem, charitatem* etc. et quoad exteriorem susceptionem Sacramentorum; 2.º interne tantum, seu quoad elementum internum, 3.º externe tantum, seu quoad elementum externum et non internum.

II. Qui ad Ecclesiam pertinent priori modo, perfecte et complete ad Ecclesiam pertinere dicuntur. At si de elemento interno fidem tantum habent et non habent charitatem, imperfecte tantum pertinent ad Ecclesiam, ut membra mortificata, quia cum habeant fidem *informem*, idest nonform atam a charitate, non perfecte recipiunt influxum supernaturalem a Christo capite. Tamen simpliciter membra Ecclesiae dicendi sunt.

III. Ille vero qui non habet fidem internam et est haereticus occultus, dici poterit pertinere ad Ecclesiam externe tantum: quamvis quidam theologi negent eum ad Ecclesiam pertinere; quod verum est simpliciter, at falsum est secundum quid.

IV. Qui publici haeretici sunt interius et exterius fidem negantes, ad Ecclesiam simpliciter loquendo non pertinent, neque interne neque externe, quia nullum influxum seu motum recipiunt. Tamen dependentiam habent a praelatis Ecclesiae et eis obedire tenentur ratione baptismatis suscepti.

V. Pueri qui sacro baptismo fuerunt abluti, etiam filii haereticorum, ad Ecclesiam pertinent complete quousque ad usum rationis pervenerint. Postquam autem ad usum rationis pervenerint filii haereticorum quousque ignorantia invincibili detinentur et nullum actum contra ea, quae sciunt ad fidem pertinere, emittunt, ad animam Ecclesiae pertinere dicendi sunt.

VI. « Qui sententiam suam, quamvis falsam et perversam, nulla pertinaci animositate defendunt, praesertim cum a seductis parentibus acceperunt, quaerunt autem cauta sollicitudine veritatem, corrigi parati cum invenerint, nequaquam sunt inter haereticos deputandi » ait S. Aug. (Epist. 43), et ideo sunt dicendi membra Ecclesiae.

VII. Excommunicati innocentes, si excommunicatio proveniat ex errore tali ex quo nulla redatur sententia, nullo modo desinunt esse membra Ecclesiae: at si error non sit talis ut sententia non sit nulla, excommunicatus communione externa privatur et obedire tenetur.

VIII. Excommunicati *ritandi* qui rei sunt, si non obstinati in peccato et poenitentiam sincere agant, membra Ecclesiae externe quidem non sunt, at utique sunt interne, cum influxum verum supernaturalem quoad fidem et charitatem a Christo suscipiant: at si obstinati in peccato, neque externe sunt dicendi membra Ecclesiae, neque interne videntur dicendi: non externe, quia per sacramenta communicationem non habent exteriorem, sed neque interne, quia in illo statu obstinationis influxum neque interius a Christo suscipiunt; et licet quantum est ex Christo aliquis fidei influxus causetur fortasse in eis, tamen ipsi obstaculum per obstinationem ponunt, unde nullum motum in ordine ad justificationem habere possunt in tali statu, ac proinde nullum proprie actum vitalem recte ordinatum.

IX. Omnes homines viatores possunt dici membra Ecclesiae in *potentia*: quia licet influxum et motum actu non recipiant, possunt tamen recipere.

X. Damnati, licet Christiani, neque actu, neque potentia sunt membra Ecclesiae, quia taliter

constituuntur ut nullum influxum ab Ecclesia recipere possint.

XI. Praedestinati tunc membra Ecclesiae sunt, cum actu recipiunt influxum ab Ecclesia cum ea communicantes: et ideo non semper sunt membra Ecclesiae, e. g. parvuli, qui vel ad fidem praedestinati sunt habendam vel ad gloriam, antequam baptismum suscipiant, membra Ecclesiae non sunt. Possunt etiam amittere rationem membri per aliquod tempus, illi adulti qui jam membra ecclesiae actu existentes sunt praedestinati ad gloriam.

XII. Hinc patet falsitas doctrinae Joannis Huss (n. 1415) docentis solos praedestinos ad Ecclesiam pertinere ut Ecclesiae membra, et praedestinatum semper membrum Ecclesiae permanere. Patet etiam falsitas doctrinae Donatistarum, Waldensium, quorundam protestantium et Quisnellii docentium solos justos ad Ecclesiam pertinere ut vera ejus membra (cf. n. 376). Contra quos tamen duae conclusiones statuendae sunt et probandae directe breviter.

412. Conclusio I. — *Praedestinati non semper sunt membra Ecclesiae.*

Prob. 1.º Qui non recipiunt influxum ab Ecclesia neque interius neque exterius in ordinem ad motum et vitam supernaturalem, membra Ecclesiae non sunt. Atqui praedestinati, antequam baptismum suscipiant, non agnoscentes veritates divinitus revelatas, non recipiunt influxum ab Ecclesia, neque interius, neque exterius in ordinem ad motum et vitam supernaturalem. Ergo eo tempore membra Ecclesiae non sunt; et ideo non semper praedestinati sunt membra Ecclesiae.

2.º Apost. (Eph. II, 12,) ait: *Quia eratis illo tempore sine Christo alienati a conversatione Israel*

et sine Deo in hoc mundo; nunc autem, estis ciues sanctorum et domestici Dei, superaedificati etc. Et (I Petri II, 10) dicitur: *Qui aliquando non populus, nunc autem populus Dei.*

413. Conclusio. II. - *Ecclesia Christi non constat ex solis praedestinatiis ad gloriam.*

Prob. Christus loquens de Ecclesia: (Matth. XIII, 47-50) ait: *Simile est regnum coelorum sagenae missae in mare et ex omni genere piscium congreganti; quam cum impleta esset educentes... elegerunt bonos in vasa, malos autem foras miserunt. Sic erit in consummatione saeculi; exhibunt angeli et separabunt malos de medio iustorum, et mittent eos in caminum ignis. Ibi erit fletus et stridor dentium.* Atqui illi qui mittentur in caminum ignis non sunt praedestinati. Ergo. — Idem Christus (Matth. XXV) comparat regnum coelorum, idest Ecclesiam, decem virginibus quarum quinque sunt prudentes, quinque fatuae. Fatuis autem ita respondisse sponsum ait: *Amen dico vobis, nescio eos.* (cf. etiam ib. v. 14-30 item c. XIII 3-7-24 et seq.)

3.º S. Augustinus (l. II, cont. lit. Petiliani c. 47) ait: « Eadem Pascua sub uno Pastore et oves et hirci pascuntur, donec, ut debita recipiant segregentur ». Unde error nostrae conclusioni oppositus fuit damnatus a Concilio Constantiensi.

414. Conclusio III. — *Ecclesia Christi non ex solis iustis constat.*

Haec conclusio probata manet imprimis ex praecedenti: sed specialiter etiam probanda est.

Prob. 1.º Christus ait (Math. VI, 12): *Si... peccaverit in te frater tuus, rade et corripe eum inter te et ipsum solum... quod si non audierit, dic Ecclesiae. Si autem Ecclesiam non audierit, sit*

tibi sicut ethnicus et publicanus. Item (Joan. XX, 23). *Quorum remisistis peccata remittuntur eis, et quorum retinueritis retenta sunt.* Insuper ipse Christus docet nos orare (Matth. VI, 12): *Dimitte nobis debita nostra.* (Cf. Apost. II Tim. II, 20; Heb. V., 1; I Cor. XI, 28, 30 Gal. VI, 1; Apoc. II, 4).

2.º S. Cyprianus (Epist. 51) docet in Christi Ecclesia esse et cerni zizaniam et vasa non solum aurea et argentea, sed etiam fictilia et lignea: et quod nulli ne Filio Dei quidem datum est auferre zizaniam. Et S. Ambrosius docet quod « Ecclesia confitetur vulnera sua » (De poen. I, 6). Et S. Augustinus ait: « Ecclesia hujus temporis areae comparatur habens mixta grana cum paleis, habens permixtos bonis malos, habitura post judicium sine ullis malis omnes bonos » Serm. 222. Unde merito Conc. Trid. (sess. VI, can. XXVII) errorem nostrae conclusioni oppositum damnavit, et item Clem. XI const. *Unigenitus*, prop. 72 et seqq., item Pius VI const. *Auctorem fidei*.

415. **Advertenda pro solvendis difficultatibus.**

- Ad solvendas difficultates quas movent contra 1.^{am} conclusionem, advertendum est. 1.º In Ecclesia posse distingui *triplicem coetum* videlicet *justorum, praedestinatorum et fidelium*. 2.º Non omnes fideles esse justos, neque omnes justos esse praedestinos, neque omnes praedestinos esse semper justos aut fideles, ut ex dictis in probationibus conclusionum patere potest. Unde quando dicitur (Joan II, 19): *non erant ex nobis, nam si fuissent ex nobis, permansissent utique nobiscum*, intelligitur de coetu *praedestinatorum* aut *justorum*.

- Ad solvendas difficultates contra III concl. advertendum est. 1.º Ecclesiam esse sanctam non in omnibus membris, sed in doctrina, in sacra-

mentis, in capite Christo, in multis membris; item quando dicitur esse sine ruga, id intelligendum est secundum finalem destinationem, prout scilicet erit in patria post diem iudicii: in quo statu erit etiam tota pulchra et immaculata (cf. S. Th. p. 3.^a q. 8, a. 3, ad 2). Vel potest intelligi de doctrina quae est immunis ab omni errore.

2.^a Advertendum est aliquem posse pertinere ad Ecclesiam incomplete et non complete, item imperfecte, non autem perfecte, interne et non externe. Unde utrumque potest verificari secundum diversam rationem quod aliquis sit membrum Ecclesiae et non sit. « Utrumque, ait S. Augustinus, verum est et ex *nobis* et non ex *nobis*; secundum aliud ex nobis, secundum aliud non ex nobis, secundum communionem sacramentorum ex nobis, secundum suorum proprietatem criminum non ex nobis ».

3.^a Advertendum est etiam aliquem posse esse membrum Christi imperfecte, inquantum Christo conjungitur per solam fidem, et posse esse membrum diaboli inquantum deficit a *charitate*, seu a perfecto influxu, item posse habere patrem Deum initialiter et modo imperfecto.

416. **Objectio.** Arca erat figura Ecclesiae. Atqui omnes qui erant in arca fuerunt salvati: ergo omnes qui sunt in Ecclesia sunt praedestinati.

Resp. Dist. maj. arca fuit figura Ecclesiae quantum ad omnia *negō*, quantum ad aliqua *conē*. Non est necesse quod figurae in omnibus correspondeant rebus figuratis, secus essent ipsae res figuratae: ergo sufficit quod correspondeant quoad aliqua. In praesenti figura arcae respectu Ecclesiae accipienda est juxta ea quae in conclusionibus probata sunt. Idest in hoc quod sicut solummodo in arca salus adinventata est, ita nunc salus invenitur solum in

Ecclesia; et sicut in arca fuerunt animalia munda et immunda, ita in Ecclesia sunt iusti et peccatores.

CAPUT VII.

De ordine quem Christus imposuit Ecclesiae ab eo institutae

417. **Quid doceant Lutherani et Calvinistae circa Ecclesiae ordinem.** — Docent Lutherani et Calvinistae Christum Ecclesiae suae nullum ordinem exterius imposuisse, cum doceant Ecclesiam esse invisibilem et non habere rationem verae societatis, prout a Christo fuit instituta (cf. n. 392); sed ipsi Ecclesiae se ordinandi potestatem dedisse et ad ejus arbitrium reliquisse. Juxta hanc doctrinam fideles ministros Ecclesiae eligunt, episcopos constituunt etc. Quibus tamen nulla vera potestas competit, sed solum officium vel praedicandi vel sacramenta conferendi. Unde in Christi Ecclesia episcopi veram auctoritatem seu potestatem seu jurisdictionem habentes non dantur: sed omnes fideles aequales sunt, et quilibet potest a coetu fidelium tanquam episcopus designari. Unde inter presbyteros et episcopos nulla distinctio vere datur ex Christi institutione, neque inter clericos et laicos est vera distinctio. Et ideo in Ecclesia potest haberi diversitas et varietas ordinis prout ipsismet fidelibus statuere placuerit. Unde non est mirum si, ut scribit Skenkl, « protestantes nova identidem eundem Ecclesiae systemata, quorum decem inter se diversa Pfaffius, nec pauciora enumerat Mosheimius: sed multo plura excogitata fuisse in diesque

pene nova procudi ex Protestantibus scriptis luculentum est » (*Inst. Jur. Eccl.*, proleg. pag. 46 in not.). Haec omnia ex doctrina Lutheri derivantur dicentis: « Hoc dixisse contenti sumus, Christianum populum esse simplicem in quo prorsus nulla secta, nulla differentia personarum, nullus clericus, nullus laicus, nullus unctus, nullus rasmus, nullus monachus esse debeat » (*De Abrog. mis. priv.*, part. I).

418. **Quid doceant catholici.** — Catholici autem docent Christum *ordinem* Ecclesiae suae per seipsum immediate imposuisse; idest 1.º diversos coetus personarum statuuisse, idest clericos et laicos seu eos qui Ecclesiae addicti sunt ad sacra tractanda et ad populum dirigendum, et simplices fideles qui ad sacra tractanda non admittuntur; 2.º inter clericos autem statuuisse personas in diversis officiis per diversam acceptam auctoritatem seu potestatem.

419. **Quaestio prima.** — In praesenti igitur definienda occurrit quaestio an Christus ita ordinauerit immediate Ecclesiam ut personas constituerit in diversis officiis per veram et diversam potestatem; seu quaeritur an Christus in Ecclesia quam instituit posuerit verum principatum.

420. **Hierarchy in Ecclesia.** — Sed antequam respondeamus quaestioni propositae, advertendum est quod ea quae in Ecclesia Christi sunt tractanda et administranda sacra sunt, proinde auctoritas, si datur, circa sacra exercetur. Quia ergo *principatus* circa sacra dicitur Hierarchy, hoc enim graece significat sacrum principatum, ideo quaestio nostra est de *Hierarchy* Ecclesiae.

421. **Conclusio.** — *Christus veram contulit potestatem quibusdam membris Ecclesiae suae praeter coeteris.*

Prob. 1.º Probavimus supra (n. 392) Christum instituisse Ecclesiam habentem veram formam societatis. Atqui vera ratio societatis importat veram auctoritatem in quibusdam membris prae aliis. Ergo Christus quibusdam membris Ecclesiae suae veram potestatem seu auctoritatem certissime contulit.

2.º Expresse ex sacris scripturis novi testamenti habetur 1.º Christum veram potestatem apostolis prae aliis contulisse et promisisse se cum eis usque ad finem saeculi, idest in perpetuum, permansurum; 2.º iisdem sacris litteris novi testamenti habetur quod Apostoli vera potestate supra Ecclesiam usi sunt, ad alios etiam potestatem acceptam a Christo transmittentes. Ergo Christum Ecclesiam suam cum competenti auctoritate instituisse dubitari non potest. *Prob. antec. quoad primam partem.* Christus (Matth., XVI, 19) ait Petro: *Tibi dabo claves regni coelorum.* Et omnibus apostolis (Joan., XX, 21): *Sicut misit me Pater, et ego mitto vos.* Et (Luc., X, 16): *Qui vos audit me audit.* Et post suam resurrectionem eisdem Apostolis ait (Matth., XXVIII, 18, 19): *Data est mihi omnis potestas in coelo et in terra. Euntes ergo docete omnes gentes.* Et (Joan. XX, 22, 23): *Accipite spiritum Sanctum: quorum remiseritis peccata remittantur eis.* Et soli Petro: *Pasce agnos meos, pasce oves meas;* in graeco textu dicitur ποιμαίνε quod significat *pasce cum imperio,* seu *praesidendo pasce.* — Insuper postquam dixerat: *data est mihi omnis potestas in coelo etc. Euntes ergo etc.* subjunxit: *Ecce ego vobiscum sum.... usque ad consummationem saeculi.* (Matth. XVIII, 20): et de promisso Paraclito ait: *ut maneat vobiscum in aeternum.* Unde Apostolus (ad Heb. V. 4), dicit: *Nec quisquam sibi adsumit honorem, sed qui vocatur a Deo tanquam Aaron. Sic et Chri-*

stus non semetipsum clarificavit, ut Pontifex fieret, sed qui locutus est ad eum: Filius meus es tu. Et idem Apostolus aliis (Act. XX, 28) ait: *Attendite vobis et universo gregi in quo vos Spiritus Sanctus posuit episcopos regere Ecclesiam Dei.* Et S. Petrus (I. Ep. V, 1-2). dicit: *Seniores observate... pascite* (πασκύετε hoc est pascite praesidendo cum imperio) *qui in vobis est gregem Dei.* Quoad secundum, idest quod Apostoli vera potestate sibi a Christo collata usi sunt, patet luculentissime ex sacris litteris, quin appareat eos unquam agnovisse in coetu fidelium esse ullam potestatem, sed ipsi propria cum omni independentia usi sunt: Nam de eis dicitur (Act. XIV, 22): *Et cum constituerent illis per singulas Ecclesias presbyteros.* Item Paulus (I Tim. I, 3) praefecit Timotheum Ecclesiae Ephesinae, Titum autem Cretensi (Tit. I, 6). Imo eidem Tito dedit plenam potestatem constituendi presbyteros, dicens ei: *Hujus rei gratia reliqui te Cretae ut ea quae desunt corrigas et constituas per civitates presbyteros, sicut et ego disposui tibi.* Clemens Alexandrinus citatus ab Euseb. (l. 3, c. 22), S. Irenaeus et S. Hieronymus referunt S. Joannem Apostolum praefecisse viros, quos ipsemet elegit Ecclesiis Asiae ab eo fundatis. Idem referunt de S. Petro Apostolo Tertullianus (lib. de Praescript. cap. 25) et S. Augustinus (in brev. collat. et lib. de unic. bapt.). Tandem Apostolus Paulus admonet Timotheum ne *manus cito imponat* (I. Tim. V, 22) et (ibidem cap. III) statuit eas qualitates quae necessariae sunt ad hoc ut quis valeat in episcopum eligi; idem peragit quoad diaconos; et (Eph. IV, 11) ait a Christo fuisse positos in Ecclesia « *quosdam quidem Apostolos, quosdam autem prophetas... alios autem pa-*

stores et doctores ad consummationem sanctorum in opus ministerii in aedificationem corporis Christi. Ex quibus verbis manifestum est potestatem a Christo Apostolis communicatam successoribus transmitti in aedificationem corporis Christi quod usque ad consummationem saeculi aedificari oportet.

3.º Prob. ex patribus apostolicis qui immediate Apostolis successerunt. S. Clemens haec habet: « A quibus celebrari vult ipse (Dominus) excelsissima sua voluntate definivit »; et addit quod « Apostoli nobis jussu Domini Jesu Christi evangelizaverunt... Itaque acceptis mandatis... constituerunt episcopos et diaconos eorum qui credituri erant »; et infra ait: « Apostoli quoque nostri per Jesum Christum Dominum nostrum cognoverunt contentionem de nomine episcopatus oborituram; ob eam ergo causam perfecta praescientia praedicti constituerunt praedictos ac deinceps ordinationem (ἐπιτάξεις) dederunt, ut cum illi decessissent ministerium eorum alii viri probati exciperent » (Ep. I ad Cor. XL, XLII, XLIII, XLIV).

S. Polycarpus, qui fuit discipulus S. Joannis evangelistae, docet presbyteris et diaconis esse obediendum « tanquam Deo et Christo ». Et diaconos dicit « ministros Dei et Christi, non hominum ». (Ad Philip p. V, 4).

S. Ignatius ait « Jesus Christus inseparabilis nostra vita Patris est sententia ut *et episcopi per terrae terminos definiti ex Jesu Christi sunt sententia.* Unde decet vos in episcopi sententiam concurrere (Eph. III, IV). » Et infra subdit (VI). « Quemcumque paterfamilias mittit ad gubernandam familiam suam hunc ita accipere debemus ut illum ipsum qui mittit. Manifestum igitur est quod episcopum respicere oporteat ut ipsum Dominum ».

(Epist., ad Ephes VI). Et in prologo jam dixerat fideles esse unitos oportere « cum episcopo et presbyteris ejus et diaconis juxta *sententiam Christi designatis*, quos secundum propriam voluntatem suam firmavit in stabilitate per Sanctum suum Spiritum ». Idem S. Ignatius ait: « Quotquot Dei et Jesu Christi sunt, hi sunt cum episcopo ». (Ad Philadelph. III). S. Ciprianus docet quod: « Ecclesia est plebs sacerdoti adunata et pastori suo grex adhaerens ». (Epist. 69). Et (epist. 33) ait quod « Ecclesia super episcopos constituatur et omnis actus Ecclesiae per eosdem praepositos gubernetur. Cum hoc itaque divina lege fundatum sit etc. ». Adde tandem quod antiqui patres Ordinem sacramentum esse tenuerunt.

4.º Prob. ratione convenientiae: Si Christus non constituisset sacrum principatum seu auctoritatem competentem in Ecclesia haberetur anarchia. Atqui absurdum est adserere Christum instituisse Ecclesiam anarchicam. Ergo dicendum est Christum constituisse auctoritatem competentem, seu sacrum principatum in Ecclesia quam instituit.

5.º Difficile est, saltem in multis, cognoscere ea quae sunt divinitus revelata, et etiam ipsa sacra Scriptura difficilis est intellectu ita ut saepe inter eos qui Christi doctrinam sequi dicuntur, multi fuerint et sint qui non conveniunt: quod contigit et contingit etiam circa ea quae sunt necessaria ad salutem. Ergo in ingenti multitudine fidelium, nisi ponatur auctoritas competens proponens ea quae certe tenenda sunt ut divinitus revelata, habetur ex necessitate maxima dissensio: et ideo unitas fidei permanere non potest.

6.º Quamvis Deus sit causa universalissima, et quidem principalis producens quemlibet effectum;

imo quamvis in iis, quae ad ordinem supernaturalem pertinent, sit causa unica principalis quae effectum inducit, tamen semper vel fere semper utitur causis secundis vel agentibus ut causis principalibus causae primae subordinatis ad effectus producendos, vel sicut instrumentis. Ergo non est verosimile influere ipsum in Ecclesiam sine causis mediis utens eis ad modum instrumenti. Atqui in societate ille qui agit ad modum instrumenti sub influxu capitis societatis veram potestatem participat a principe, cui primo convenit directio societatis in finem. Ergo dicendum est Deum contulisse seu communicasse potestatem quibusdam in suam Ecclesiam qui instrumentaliter, seu ministerialiter operarentur.

Confirmatur: Christus visibiliter apparuit et potestatem exercuit. Ergo fuit conveniens quod exercitium potestatis modo visibili exerceretur in Ecclesia Christi. Ergo fuit conveniens ut modo visibili etiam subsequentibus temporibus exerceretur. Ergo non est dubitandum Christum veram potestatem contulisse Apostolis aliis transmittendam ad Ecclesiae gubernationem.

422. Pro solutione difficultatum. — Ad solvendas difficultates imprimis prae oculis habendum est quod, ut alias advertimus, cum ea quae attulimus evidentissime probent nostram conclusionem, si quid eis oppositum contineri videatur in sacris Scripturis aut Patribus, oportet ut non contradictorie dictum accipiatur, sed aliter exponendum est. Hoc in genere: in specie vero observandum 1.º quandoque a Christo humilitatem commendari et abusus potestatis reprobari: unde sicut ille, quamvis potestate certissime superemineret omnibus et quidem summopere tum ratione divinitatis, tum

etiam ratione humanitatis, tamen ut frater exercebat imperium cum omni mansuetudine, ita volebat ut etiam qui in potestate erant supra alios intra se non se extollerent. 2.º Apostolos praeter auctoritatem ordinariam, quae requiritur et sufficit quando Ecclesia satis propagata est, et pastores plurimi constituti sunt, aliam potestatem extraordinariam habuisse, qua fuisse usos certum est: ipsis enim Ecclesias ut constituerent partiales cum proprio capite, dependente tamen, commissum est: et haec potestas ad successores non transit: 3.º Manum impositionem non semper significare sacram ordinationem, sed quandoque tantum; hoc ex adjunctis dignoscitur, e. g. cum dicitur gratia conferri. 4.º Sacerdotium quandoque sumi stricte et proprie, quandoque pro coetu eorum qui habent potestatem offerendi Deo publice et externe pro populo et remittendi peccata, quandoque vero sumi late et improprie secundum quod quilibet homo, et praecipue Christianus, potest interius se, suas actiones et sua omnia Deo offerre. 6.º Ex Ecclesiae dispositione esse differentiam inter clerum et populum quoad electionem et disciplinam externam, sed non quoad ordinis institutionem. 7.º Advertendum est solum Deum esse causam principalem gratiae, caritatis, fidei etc. sed per hoc non impeditur quominus Deus utatur causis secundis ut instrumentis et ministris; sicut enim usus est humanitate quam assumpsit ad hominem sanctificandum et salvandum, ita potest uti aliis hominibus, licet tamen diversimode: Item Christum esse mediatorem praecipuum et universalem et quidem per applicationem priorum meritorum quae ex semetipsis vim habent, utpote ad personam per se sanctam et divinam pertinentia; per hoc tamen non impidiri

quominus ipsemet Christus utatur aliis ut instrumentis et ministris secundariis et particularibus ad sua merita applicanda per signa sensibilia, sicut utitur eis ad doctrinam suam propagandam. Humanitas Christi igitur est instrumentum Verbo conjunctum et universale: episcopi autem et alii sunt instrumenta separata et particularia. Hoc autem, idest uti instrumentis ad homines sanctificandos et salvandos, ad dignitatem ipsius Christi pertinet sicut ad dignitatem Dei pertinet producere effectus per causas secundas: sic enim etiam perfectio causalitatis aliququaliter communicatur; quod certe perfectionis et dignitatis est ex parte communicantis.

423. **Quaestio secunda.** — Statuta hyerarchia in Christi Ecclesia constante ex episcopis, presbyteris et diaconis ex Christi institutione, merito quaeritur an ex eadem Christi ordinatione et institutione episcopi sint presbyteris superiores in eadem hyerarchia.

424. **Quid doceant catholici de hyerarchia Ecclesiae.** — Quoad hyerarchiam Ecclesiae docent catholici constitui per varios ordines, videlicet per Sacerdotium et per ministerium, seu per sacerdotes et per ministros. Sacerdotes autem in episcopos et presbyteros ajunt esse distinctos. Ministros autem esse distinctos in diaconos, subdiaconos, qui ordines majores esse dicuntur: at praeter eos admittuntur etiam alii ordines dicti minores. Omnes autem catholici unanimiter adseverant Episcopos, presbyteros et diaconos esse de institutione divina: quod quidem esse verissimum manifestum est ex iis quae in praecedentibus edisseruimus. De aliis autem ordinibus inter ipsos catholicos controversatur.

425. **Advertenda ante solutionem quaestionis.**

— A veteribus hoc nomen *presbyter* promiscue usurpatum fuisse tum ad designandos episcopos, tum ad designandos eos, qui nunc a nobis dicuntur presbyteri, quidam putant; item nomen *episcopus* ad designandum presbyteros. Antiqui distinguebant sacerdotes primi et secundi ordinis.

426. **Quid significet apud nos episcopus et presbyter in praesenti.** — Nomine episcopi in praesenti intelligitur sacerdos primi ordinis qui et pontifex dicitur: nomine vero presbyteri intelligitur sacerdos secundi ordinis. Differentia autem quae inter eos esse consideratur non attenditur per id quod primo et per se consideratur in sacerdotio, idest per potestatem in ordinem ad consecrationem corporis Christi, seu ad oblationem sacrificii, sed in ordine ad corpus Christi mysticum, seu quoad potestatem et jurisdictionem in Ecclesiam. Nam episcopi praeter potestatem consecrandi, quae est eis communis cum presbyteris, habere censentur potestatem ordinandi sacerdotes eosque praeficiendi parti gregis sibi commissi.

427. **Punctum quaestionis.** — Igitur punctum quaestionis determinandae in eo consistit an Christus aequaliter potestatem communicaverit seu idem officium in ordine ad corpus mysticum seu ad Ecclesiam iis quos ad praedicandum misit.

428. **Conclusio.** — *In Christi Ecclesia ad Hierarchyam pertinentes duo sunt coetus ex Christi institutione quibus Christus non eandem contulit potestatem.* — Ante probationem conclusionis adverte nos non velle excludere tertium coetum diaconorum, sed ab hoc in praesenti praescindere.

Prob. 1.º ex evangeliiis in quibus distinguitur coetus apostolorum et discipulorum. Atqui Christus

non contulit discipulis eandem potestatem in Ecclesiam quam contulit apostolis. Ergo ex Christi institutione in Ecclesia sunt duo coetus quibus eadem potestas non competit. *Major patet*, nam praeter duodecim apostolos quos elegerat « *designavit Dominus et alios septuaginta duos; et misit illos binos ante faciem suam in omnem civitatem et locum quo erat ipse venturus* (Luc. X, 1). Minor etiam manifesta est ex evangeliiis, in quibus legitur Christum contulisse potestatem apostolis et quidem plenam (cf. n. 421), quam potestatem saltem ita plenam non contulit discipulis aliis. Unde in Apostolis Christus constituit tribunal, quando dixit: *Si autem Ecclesiam* (frater tuus) *non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus*. Et subdit: *Amen dico vobis, quaecumque adligaveritis super terram erunt ligata et in coelo, et quaecumque solveritis super terram erunt soluta et in coelo* (Matth. XVIII, 18). Hanc potestatem solvendi et ligandi Apostolus Paulus contulerat Timotheo etiam super presbyteros, qui proinde et Apostolo et ipso Timotheo inferiores erant. Unde ait: (I. Tim. V, 19): *Adversum presbyterum accusationem noli recipere, nisi sub duobus aut tribus testibus*.

2.º Apostoli omnino distinguuntur, et quidem per auctoritatem sibi a Domino collatam, a presbyteris, unde ipsimet eligebant presbyteros et praeficiebant Ecclesiis, sicut etiam distinguebantur a discipulis Domini, de quibus nihil, aut fere nihil in evangeliiis invenitur scriptum circa ministerium quod exercuerunt. Atqui episcopi electi sunt ab Apostolis, praeter presbyteros, quibus et nomen episcopi et etiam Apostoli datum est simul cum auctoritate seu potestate eligendi et praeficiendi Ecclesiis alios tanquam presbyteros, ut ex epistolis

S. Pauli manifeste apparet. Ergo ex Christi institutione in Ecclesia habentur duo coetus sacerdotum, idest episcopi et presbyteri, quibus non competit eadem potestas.

Prob. minor. 1.º ex act. apostolorum (I, 25), ex quibus patet Apostolos dedisse locum ministerii apostolatus Matthiae qui adnumeratus est cum undecim apostolis: hoc autem ministerium episcopatus vocatur (ib. v. 25). Insuper S. Paulus Epaphroditum vocat *fratrem et cooperatorem et commilitonem meum, vestrum autem Apostolum*; 2.º et Timotheum hortatur dicens (I. Tim. V. 22): *Manus cito nemini imposueris, neque communiceris peccatis alienis*. Quae verba significant ordinationem sacerdotum, unde et idem Apostolus de eadem ordinatione loques ait ei (II, Tim. I, 6): *Admoneo te ut resuscites gratiam Dei quae est in te per impositionem manuum mearum*.

3.º Ex patribus Apostolicis et ex aliis qui eos secuti sunt idipsum probatur. S. Ignatius martyr (epist. ad Policarpum VI) ait: « Episcopo attendite... Devovear ego pro iis qui subditi sunt Episcopo, Presbyteris, Diaconis ». Et in epistola ad Ephesios III-IV. ait: « Episcopi per terrae terminos definiti ex Jesu Christi sunt sententia, sicut Jesus Christus Patris est sententia »; et addit: « Memorable vestrum presbyterium dignum Deo ita coaptatum est Episcopo ut chordae citharae ». Consule ea quae attulimus in probatione concl. praecedentis ex hac epistola. Et in epist. ad Magnes. scribit: (VI) « Hortor ut hoc sit vestrum studium in Dei concordia omnia agere, Episcopo praesidente Dei loco, Presbyteris loco senatus Apostolici et Diaconis ». Item episcopos et presbyteros distinguit S. Irenaeus, Clemens Alexandrinus et alii patres

quos brevitatis gratia non refero. Insuper Hege-
sippus, Irenaeus, Tertullianus, Hieronymus et alii
cathalogum episcoporum ab apostolis pertexerunt.

4.º Si episcopatus est inductus ab Ecclesia et
non a Christo sequitur quod quidquid potest epi-
scopus absolute loquendo possit etiam presbyter.
Atqui hoc omnino falsum est et semper reputatum
ut falsum, cum sacra ordinatio ita soli episcopo
conveniat ut nullo modo possit competere simplici
presbytero, ut semper habuit praxis Ecclesiae et
ut docent Patres: unde ait S. Hieronymus: « Quid
facit, excepta ordinatione, episcopus quod presbyter
non faciat? » (epist. 85 ad Evangelum). Et S. Chry-
sostomus dicit: « Sola quippe ordinatione superio-
res illi sunt (*idest episcopi*) atque hoc tantum plus
habere videntur. Addi possunt constitutiones apo-
stolicae, praescriptio, quatenus scilicet tempus de-
signari non possit quo ab Ecclesia episcopi fuerint
instituti et ut certum semper retentum sit esse de
institutione divina.

429. **Obj. I.** — Timotheus dicitur ordinatus
cum impositione manuum presbyterii et erat epi-
scopus. Atqui superior non ordinatur per interio-
rem. Ergo presbyter non est inferior Episcopo
jure divina.

Resp. 1.º quod si admittatur quod nomen epi-
scopi et presbyteri promiscue usurpabatur apud
apostolos nulla est difficultas: nam in hac hypo-
thesi dici potest quod presbyter pro episcopo ab
Apostolo sumitur, et ideo Timotheum non per infe-
riorem sequitur fuisse ordinatum. Si autem dicatur
aliud significare hoc nomen *episcopus et presbyter*,
habetur intentus, et sequitur quod argumentum adla-
tum probat solummodo Timotheum non fuisse ordi-
natum vi impositionis manuum presbyterii quoad

essentiam ordinationis conferendam presbyteris concurrentibus, sed solum accidentaliter e. g. ratione solemnitatis, vel simili ratione. Unde ipsemet Apostolus (II, Tim. I, 6) ait quod ipse ordinaverat Timotheum « per impositionem manuum » suarum.

430. **Obj. II.** — S. Hieronymus docet electionem unius presbyteri supra alios, qui gubernaret Ecclesiam, progressu temporis inductam esse, non autem a Christo. Ergo episcopus ex Christi institutione non distinguitur a presbytero.

Resp. dist. antec. quoad aliquem et determinatum usum jurisdictionis *conc.* secus *nego.* Exercitium jurisdictionis potest certe regulari ab Ecclesia, imo potest etiam conferri simplici presbytero: at ipsa ordinatio et capacitas jurisdictionis a Christo est. Unde ipsemet S. Hieronymus dicit episcopos fuisse ab apostolis ordinatos, et a presbyteris distinguit; ait enim: « Quod et fecerunt Apostoli per singulas provincias ordinantes presbyteros et *episcopos* » (in Matth. XXVI, 2). Et in epist. 146 ait: « Omnes episcopi apostolorum successores sunt ». (Cf. De Groot. Sum. Apol. quaestio III, a. VII).

CAPUT VIII.

De perfectione Ecclesiae Christi prout est societas

431. **Ratio capitis.** — Hucusque locuti sumus de Ecclesia prout a Christo fuit instituta, determinantes ea quae ad ipsam pertinent in quantum habet rationem societatis, tum in genere, quam in specie; et quamvis ex dictis deduci possit eam esse societatem perfectam et independentem a qualibet

alia societate, quia tamen his nostris temporibus multi sunt qui id negant, specialiter de perfectione Ecclesiae et de ejus independentia agendum est: determinandum est ergo 1.º quod Christi Ecclesia est societas perfecta, 2.º quatenam sit ejus potestas, 3.º quatenam relatio existat inter ipsam et societatem civilem. Primum in praesenti capite tractabitur, alia in sequentibus tractabuntur.

432. Quae requirantur ad societatem habendam.

— Ad habendam societatem requiruntur quatuor, ut supra advertimus (n. 392), videlicet 1.º multitudo, 2.º finis a multitudine communiter intentus, 3.º requiruntur media ad talem finem obtinendum proportionata, et 4.º requiritur auctoritas.

433. In societate ex fine dependent tam media quam ipsa auctoritas. — At media nonnisi propter finem obtinendum accipiuntur a societate, sicut etiam ab individuo agente, nam omne agens et movens agit et movet propter finem: ex quo sequitur quod ipsamet auctoritas, quae membra societatis dirigit, et movet multitudinem in finem per media ad finem proportionata, nonnisi ex fine habeatur, et talis debeat esse qualem finis ipsam exigit. Unde tum media tum auctoritas, tum vis mediorum, tum vis auctoritatis ex ipso fine dependent omnino et mensurantur.

434. Corollaria. — I. Si finis societatis est supernaturalis, etiam media, quae in finem ducunt debent esse supernaturalia; et ideo debent esse perfectiora et nobiliora, idest excedentia media naturalia; item auctoritas ipsa oportet ut sit supernaturalis, consequenter simpliciter loquendo oportet ut potestatem quamlibet naturalem excedat.

II. Etiam societas debet dici simpliciter supernaturalis, nam unaquaelibet res speciem sortitur et

denominatur ex elemento suo formali, sicut homo dicitur animal ex anima, et rationalis ex ratione, elementum autem formale societatis est finis ipsius, ex quo omnia pendent, etiam ipsa auctoritas, quae quia ex principio formali, idest ex fine, consequitur, dici potest et ipsa elementum *formale* derivatum, ut distinguatur a membris quae dicuntur elementum materiale.

435. Unde desumatur perfectio societatis. — Perfectio societatis, praecipue essentialis, desumitur unde desumitur ipsamet societatis natura; nam perfectio rei desumitur ex ejus elemento formali, unde ipsa res constituitur, sicut perfectio hominis essentialis desumitur ex anima rationali; unde quia natura societatis desumitur ex fine, etiam ejus perfectio desumitur ex fine.

436. Unde desumatur dependentia societatis. Dependencia societatis ab altera societate desumitur ex dependentia finis, ita scilicet ut illa societas ex alia dependere dicenda sit, cujus finis ex fine alterius societatis dependeat eique subordinetur; nam tunc finis a tali societate intentus habet rationem medii respectu finis alterius societatis, et ideo tale medium, quod est finis primae societatis, est adhibendum ad finem alterius, vel saltem non est adhibendum contra, secus jura multitudinis laederentur, nam ipsa jus habet tendendi in finem; per applicationem autem mediorum quae fini ejus principaliori opponuntur impediretur seu retraheretur a fine suo consequendo.

437. Conclusio 1. — *Ecclesia est societas perfecta.*

Prob. 1.º Illa societas est perfecta cujus finis per se loquendo non ordinatur ad finem alterius societatis, nam hujusmodi societas, per se loquendo, ex

propria natura habet omnia idest. 1.º habet finem sibi proprium ex sua natura; consequenter 2.º habet media sibi propria ad finem talem: non enim natura et auctor naturae, qui Deus est, inclinatur aliquid ad finem per se loquendo nisi conferat media apta et proportionata, 3.º habet auctoritatem (n. 392). Atqui finis Ecclesiae Christi per se loquendo non ordinatur ad finem alterius societatis existentis inter homines, cum finis ejus non sit ordinatus ad finem ullius societatis. Ergo Ecclesia Christi est societas perfecta. *Prob. minor* ex eo quod finis Ecclesiae Christi est directe conjungi Deo per rectam cognitionem et per sanctitatem vitae in hac vita et in altera (cf. n. 388 et seq.); hujusmodi autem finis non est ordinatus ad finem ullius societatis.

Confirmatur: Finis Ecclesiae Christi, utpote spiritualis et supernaturalis, nedum non est ordinatus ad finem alterius cujusque societatis, sed neque ordinabilis est. Ergo Ecclesia Christi est societas nedum perfecta, sed perfectissima.

2.º Societas quae immediate a Deo instituitur cum collatione immediata auctoritatis est societas perfecta. Atqui Ecclesia Christi fuit instituta a Christo vero Deo immediate per seipsum auctoritatem conferente (n. 384). Ergo Ecclesia Christi est societas perfecta. *Prob. maj.*; nam auctoritas, seu potestas quae immediate a Deo traditur, nulli auctoritati subordinatur et a nulla auctoritate dependet, et ideo neque finis a Deo intentus et tali societati praefixus est a fine alterius societatis subordinatus.

Confirmatur 1.º Christus posuit in Ecclesia Apostolos quasi tenentes vices ipsius. Ergo potestas quam Christus dedit suae Ecclesiae nulli potestati subiicitur, et ideo neque finis Ecclesiae fini alte-

rius societatis subiicitur, et ideo neque Ecclesia alteri societati. *Prob. antec.* Christus ait Apostolis. (Luc., X, 16). *Qui ros audit me audit; et qui ros spernit me spernit.*

Confirmatur 2.º Ipsemet Christus praecepit eis etiamsi flagellati et coesi ne ulli auctoritati praeipienti contra ea quae sunt media ad finem Ecclesiae obtinendum obedirent. Ergo auctoritatem quam eis dedit nulli auctoritati subiecit; ergo Ecclesia Christi est societas perfecta et omnino independens a quacumque societate *Prob. antec.* Christus ait Apostolis. (Marc. XIII, 9-10): *Tradent enim vos in conciliis, et in synagogis capulabitis et ante praesides et reges stabitis propter me.* Et Petrus principi sacerdotum dicenti (Act. V, 28-29): *Praeicipiendo praeci pinus vobis ne doceretis*, respondit: *Obedire oportet Deo magis quam hominibus.* Unde apostoli mortem subierunt ob Christi praedicationem.

3.º Ecclesia Christi habet omnia media quae sunt apta ad finem suum obtinendum. Atqui illa societas quae per se habet omnia media quae per se et proxime sunt apta ad finem suum consequendum est societas perfecta. Ergo Ecclesia est societas perfecta. *Prob. maj.:* Christus Ecclesiae suae certe contulit hujusmodi media, ad hoc enim ipse Ecclesiam instituit. *Confirmatur* eadem major ex eo quod Christus aliis societatibus nihil horum mediomm ad finem hominis supernaturalem dedit; ergo Ecclesiae suae certissime dedit. *Prob. antec.* nam aliae societates praeter Ecclesiam sunt ordinis naturalis; ergo Christus, cum sapienter operetur, eis non contulit media supernaturalia. Unde S. Joannes Chrysostomus (in Isai. VI, 1; hom. IV, 4) ait: « Regi ea quae hic sunt commissa sunt, mihi coelestia: mihi

cum dico, sacerdotem intelligo ». Et S. Greg. Nazanzienus (orat. XVII) dicit: « Imperium et nos quoque Episcopi gerimus: addo etiam praestantius et perfectius; nisi vero aequum est spiritum carni et coelestia terrenis cedere ». Et S. Ambrosius (Epist. 21): « Imperator, inquit, intra Ecclesiam, non supra Ecclesiam est ».

438. **Pro solutione difficultatum.** — Ad solvendas difficultates adverte 1.º ad rationem societatis perfectae non requiri ut societas per se primo et directe vi suae institutionis habeat omnia media etiam remota et communia aliis societatibus, sed sufficere quod primo et per se habeat ea media quae proportionem habent cum fine ipsius et sunt sibi propria: indirecte autem et vi propriorum mediorum ut habeat jus ad alia media quae aliis societatibus sunt communia. Unde ecclesia habet jus ad materialia habenda tum a membris suis, quae possunt ea suppeditare Ecclesiae ut individua humana sunt, et ut sunt membra societatis civilis: tum ab ipsa societate civili, quae etiam tenetur suscipere divinam revelationem (c. n. 215) et Christi mandatis obtemperare. Unde Christus ostendit hujusmodi jus competere Ecclesiae per illa verba: *Nihil toleritis in via, neque virgam, neque peram, neque panem, neque pecuniam* etc. (Luc., IX, 3); quae interpretatio est consona his verbis Apostoli (I, Cor. IX, 14): *Ita et Dominus ordinavit iis qui Evangelium annuntiant de Evangelio vivere*. 2.º Adverte Ecclesiam habere jura majestatica modo altiori quam societatem civilem: nam jura majestatica ea sunt quae pertinent ad supremam potestatem societatis perfectae, quae proinde tanto majora et nobiliora sunt, quo nobiliora sunt media sibi propria ad finem obtinendum. 3.º Ecclesiae non esse

determinatum territorium sicut societati civili, sed ei competere totum orbem, juxta illud Christi (Marci XVI, 15): *Euntes in mundum universum praedicate evangelium omni creaturae*. Idest Ecclesia habet jus se propagandi in toto orbe terrarum, in quo consequenter habet verum dominium suae naturae conveniens, idest eminentiori ratione quam habeat societas civilis. — Tandem advertendum est jus gladii non esse de essentia societatis perfectae generice sumptae, sed de essentia societatis civilis: insuper jus gladii, licet non directe et primo, indirecte tamen et secundo, etiam ad ecclesiam pertinere (cf. Tarq.).

439. **Quaestio.** — Nunc movetur quaestio an sit necessarium hominem ad Ecclesiam pertinere ut salutem consequatur. Haec quaestio omnino diversa est a quaestione quam supra agitavimus de necessitate institutionis Ecclesiae; quamvis cum ea connexionem habeat.

440. **Advertenda ad solutionem quaestionis.** — Aliquis potest pertinere ad Ecclesiam dupliciter: *in re*; vel *in voto*. In *re* ad Ecclesiam ille pertinet, qui, baptismo suscepto legitimam et praecipue supremam Ecclesiae auctoritatem recognoscit acceptando ea quae ab ea proponuntur, ut divinitus revelata. In *voto* autem ille ad Ecclesiam dicitur pertinere qui non agnoscens eam, ei conjungi desiderat et eam sincere inquit. Hoc autem contingere potest dupliciter, idest *explicite*, sicut cum quis extra Ecclesiam in re existens, dubitat an Christus Ecclesiam instituerit, vel quaenam sit vera Ecclesia Christi ei conjungi sincere cupiens, eamque inquit; vel *implicite* tantum, sicut cum quis invincibiliter Ecclesiam Christi ignorans desiderat cognoscere et observare omnia divina mandata.

441. Necessitas medii et necessitas praecepti.

— Duplex necessitas est consideranda in praesenti, videlicet *necessitas medii* et *necessitas praecepti*. Necessarium necessitate medii dicitur illud sine quo finis nullo modo obtineri potest: sicut cibus est necessarius necessitate medii ad sustentandam vitam; necessarium autem necessitate praecepti illud dicitur quod quis tenetur arripere ex ordinatione et praecepto sui superioris.

442. Quid doceant protestantes et rationalistae. — Protestantes negantes Ecclesiam sub forma societatis, a Christo esse institutam, negant esse necessarium hominem pertinere ad Ecclesiam ut est societas, sed dicunt sufficere ut quis pertineat ad Ecclesiam invisibilem. Rationalistae autem negantes Christi Divinitatem simul cum Ecclesia, docent hominem posse consequi salutem in quacumque religione. Unde habetur indifferentismus religiosus, in quo docetur cuilibet homini esse liberum ad quamcumque religionem pertinere.

443. Conclusio I. — *Ut homo salutem consequatur, necessarium est necessitate medii ut pertineat in re ad animam Ecclesiae.* — Quid sit pertinere ad animam Ecclesiae supra explicavimus (n. 400).

Prob. Pertinere in re ad animam Ecclesiae nihil est aliud quam habere sanctitatem vitae. Atqui sanctitas vitae, saltem in ultimo instanti ante mortem, necessaria est necessitate medii ut homo salutem consequatur. Ergo ut homo salutem consequatur necessarium est necessitate medii ut pertineat in re ad animam Ecclesiae.

444. Conclusio II. — *Necessarium est necessitate praecepti ut homo pertineat etiam ad corpus Ecclesiae ut salutem consequatur.*

Prob. Pertinere ad corpus Ecclesiae nihil est aliud quam recognoscere legitimam auctoritatem quam Christus statuit in sua Ecclesia eique subiici (n. 399). Atqui necessarium est necessitate praecepti recognoscere legitimam auctoritatem quam Christus statuit in Ecclesia eique subiici. Ergo ut homo salutem consequatur necessarium est necessitate praecepti ut ad corpus Ecclesiae pertineat. *Prob. minor:* In primis necesse est recognoscere auctoritatem Christi praecipientis eique subiici: nam dicitur (*Act. Apost.*, IV): *Non est in alio aliquo salus;* et (*Joan.*, III, 36): *Qui credit in Filium Dei, habet vitam aeternam, qui autem incredulus est Filio, non ridebit vitam, sed ira Dei manet super eum.* De coetereo evidentissimum est ex dictis supra (n. 339) quod homo debeat Christo oboedire et subiici. Ex quo sequitur etiam hominem teneri etiam ad suscipiendam aliam auctoritatem a Christo positam eique subiici.

Confirmatur: Christus dixit apostolis quibus auctoritatem suam communicavit, et suis successoribus: *Qui recipit vos me recipit, et qui me recipit recipit eum, qui me misit* (*Matth.*, X, 40). Insuper: *Qui vos audit, me audit et qui vos spernit me spernit. Qui autem me spernit, spernit eum qui me misit* (*Luc.*, X, 16). Praeterea: *Quicumque non receperit vos, neque audierit sermones vestros, exeuntes foras de domo vel civitate excutite pulverem de pedibus vestris. Amen dico vobis, tolerabilius erit terrae Sodomorum et Gomorrhaeorum in die iudicii quam illi civitati* (*Matth.*, X, 14-15). Ad haec addenda sunt verba, quae habet Mattheus (XVIII, 17): *Si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus.* Tandem Christus dicit omnes

oves suas esse adducendas in unum ovile sub uno pastore (Joan., X, 16).

2.º Patres unanimiter idipsum docent. S. Ignatius (ad *Phil.*, n. 3) ait: « Quotquot poenitentiam ducti redierint ad unitatem Ecclesiae et hi Dei erunt ut secundum Jesum Christum vivant... Si quis schisma facientem sectatur, regni divini haereditatem non consequitur ». S. Irenaeus, (l. IV, c. XXXIII, n. 7) dicit: « Iudicabit autem et omnes eos qui sunt extra veritatem, idest qui sunt extra Ecclesiam: ipse autem a nemine judicatur ». Origenes scribit (hom. 4 in Josue): « Nemo ergo sibi persuadeat, nemo semetipsum decipiat; extra hanc domum, idest extra Ecclesiam nemo salvatur »; et Tertullianus dicit: « Haeretici christiani non sunt ». S. Cyprianus ait: « Quisquis ille est et qualiscumque est, Christianus non est, qui in Christi Ecclesia non est ». Et S. Augustinus (in Joan., tract. 6): « Si baptismum habes, esto in columba (*in Ecclesia*) ne non tibi prosit quod habes.... Foris enim habebas baptismum ad perniciem; intus si habueris, incipit prodesse ad salutem ».

445. **Corollaria.** — I. Pertinere ad Christi Ecclesiae corpus in voto, saltem implicite, est necessarium necessitate medii; ratio est, quia quilibet homo debet esse paratus ad observanda omnia praecepta Christi, seu omnia praecepta divina ut salutem consequatur. Qui enim non est paratus ad omnia praecepta divina observanda in peccato existit.

II. Imo si quis sciat aut dubitet Christum instituisse Ecclesiam et dubitet an ad ipsam pertineat, tenetur ipsam inquirere et cognitam ipsam amplecti.

III. Qui pertinet ad animam Ecclesiae per fidem et charitatem supernaturalem et ignorat invincibiliter veram Christi Ecclesiam prout est societas, salutem consequitur, si in charitate decedat.

IV. Hinc patet merito esse damnatas in syllabo a Pio IX sequentes propositiones: « Homines in cujusvis religionis cultu viam aeternae salutis reperire aeternamque salutem adsequi possunt »; et: « Saltem bene sperandum est de aeterna illorum omnium salute qui in vera Christi Ecclesia nequaquam versantur » (prop. 16 et 17).

V. Sequitur Ecclesiam ubique terrarum esse societatem legalem, idest habere jus se propagandi 1.º ex lege divino-positiva cui nulla lex humana jus habet resistendi, imo si ei opponatur impietas est, non lex, nam lex est ordinatio rationis non autem est contra rationem et multo minus contra rationem divinam; 2.º ex fine nobilissimo quem homini intendit, idest ex fine spirituali supernaturali et sempiterno cui finis cujuslibet societatis subordinatur, et proinde cui cedere debet, et 3.º ex indigentia ipsius hominis qui sine Ecclesia finem suum ultimum consequi nequit. Unde omnia argumenta, quae adlata sunt ad probandam conclusionem, probant etiam Ecclesiam esse legalem societatem, habere scilicet jus se propagandi ubique terrarum.

VI. Ex propagatione Ecclesiae Christi per se loquendo nonnisi bonum provenire potest.

CAPUT IX.

De potestate Ecclesiae

446. **Errores circa potestatem Ecclesiae.** —

Adseruerunt haeretici Ecclesiam esse societatem pariteisticam, videlicet cujus membra sint aequalia, ac proinde negarunt in Ecclesia esse veram potestatem, vel si quidam concesserunt in Ecclesia aliquam esse potestatem, hanc tamen a principibus saecularibus adseruerunt dependere omnino, a quibus personis Ecclesiasticis tribuitur vel confertur: ac proinde docuerunt nullam competere auctoritatem Ecclesiae praelatis ferendi leges ex Christi institutione, vel ex natura Ecclesiae in se inspectae. Hanc haeticam sententiam docuit inter alios Puffendorfius, ducuerunt Valdenses, Marsilius Patavinus, Joannes Wicleffus, Joannes Hus, Calvinus, Lutherus etc.; qui ultimus haec habet (lib. de captiv. Babylon. cap. de Baptismo): « quo jure Papa super nos leges constituit? Quis ei dedit potestatem captivandae libertatis nostrae per baptismum nobis donatae, cum neque Papa, neque Episcopus, neque ullus hominum habeat jus unius syllabae constituendae super Christianum hominem, nisi fiat ejusdem consensu? »

447. **Duplex potestas a catholicis distinguitur.**

— In Ecclesia autem a catholicis duplex potestas constanter distinguitur, quae duplex potestas procul dubio ad fidem pertinet. Placet hanc duplicem potestatem verbis S. Thomae declarare: « Duplex est spiritualis potestas, una quidem sacramentalis, alia jurisdictionalis. Sacramentalis quidem

potestas est quae per aliquam ordinationem confertur... et talis potestas secundum suam essentiam remanet in homine, qui per consecrationem eam est adeptus, quandiu vivit, sive in schisma, sive in haeresim labatur... Potestas autem jurisdictionalis est quae ex simplici injunctione homini confertur; et talis potestas non immobiliter adhaeret; unde in schismaticis et haereticis non manet ». Hanc distinctionem supponit Tridentinum, cum duo requirit in Episcopo: videlicet legitimam *ordinationem* ac legitimam *missionem* (sess. 23). Et de sacramento ordinis can. VI definitur: « Si quis dixerit in Ecclesia catholica non esse hierarchiam divina ordinatione institutam, quae constat ex episcopis, presbyteris et ministris, anathema sit ». Potestas ordinis dicitur etiam a recentioribus potestas *ministerii*; potestas jurisdictionis vero, potestas *imperii*, aut *magisterii*, sub eadem ratione quo est ordinata ad docendum; docere tamen proprie non importat exercitium potestatis, sed officium. Hanc duplicem potestatem Christum dedisse Apostolis probant theologi cum de sacramentis agunt, praecipue vero de sacramento Eucharistiae et poenitentiae. (Vide S. Thom. cont. gent. lib. IV, cap. 74).

Potestas ordinis praecipue est ordinata ad corpus Christi verum. Ad rem Angelicus: « Quia vero potestas ordinis ad dispensationem Sacramentorum ordinatur, inter sacramenta autem nobilissimum et consummativum aliorum est Eucharistiae sacramentum, ut ex dictis (c. 61) patet, oportet quod potestas ordinis consideretur praecipue secundum comparisonem ad hoc sacramentum; nam unumquodque denominatur a fine ». Ex hoc sequitur quod ad sacramentum ordinis tria officia pertinent; *primum* et quidem praecipuum, consecrandi; *se-*

eundem dispensandi sive administrandi; *tertium praeparandi*, quod ultimum fit per sacramentum poenitentiae. Potestas jurisdictionis vero ad corpus Christi mysticum ordinatur, nempe in populo christiano exercetur; definitur autem: « Potestas dicendi jus per modum imperii ad observandum id quod praecipitur obligando ». Hac potestate autem populus christianus dirigitur in ordine ad vitam aeternam.

448. Divisio potestatis jurisdictionis. — Potestas jurisdictionis tripliciter dividitur; videlicet in potestatem *legislativam*, in potestatem *judiciariam* et in potestatem *coactivam*, sive *coercitivam*.

Potestas *legislativa* ordinatur ad determinanda media ad finem a societate perfecta intentum obtinendum, et inducit obligationem ea adhibendi in ipsa membra. — Potestas *judiciaria* vero est quae efficit ut applicentur media per legem proposita juxta naturam legis, cui actio aut conformis aut difformis existit. Potestas autem *coactiva* ordinatur aut ad cogendum membra, quae renuunt applicare media statuta a lege, aut ad coercenda ea quae impediunt quominus ab aliis adhibeantur.

449. Punctum quaestionis. — Igitur de potestate jurisdictionis sub hoc triplici aspectu sive capite considerata est quaestio; verum haec tria inter se intime connectuntur. Unde ex potestate *legifera* sive *legislativa* optime sequitur potestas *judiciaria*, et *coactiva*, in aliqua societate. Concipi enim non potest vera potestas ferendi leges, sine potestate efficiendi ut media per legem statuta applicentur juxta sensum legis; esset enim potestas illa ferendi leges irrisoria potius quam realis et vera potestas; idem dicatur de potestate *coercitiva*. Ideo probata in aliqua societate potestate *legifera*,

probata manebit etiam potestas *judiciaria* et *coercitiva*.

450. **Conclusio. I.** — *Ecclesiae competit vere potestas legislativa.*

Imprimis haec nostra conclusio patet ex dictis, ita ut possit considerari sicut verum corollarium eorum quae supra statuta sunt (437); probavimus enim Ecclesiam esse societatem perfectam: ferre autem leges ad rationem societatis perfectae pertinet, imo in summo gradu competit Ecclesiae potestas ferendi leges cum sit societas supereminens cuilibet alteri societati ob ejus finis praestantiam singularem; nihilominus:

Prob. 1.º Conclusio ex Evangelii verbis: Christus Dominus ait Apostolis: *Amen dico vobis, quaecumque alligaveritis super terram erunt ligata et in coelo; et quaecumque solveritis super terram, erunt soluta et in coelo.* Atqui haec verba non possunt intelligi de vinculo physico et materiali. Ergo debent intelligi de vinculo morali, quod importat obligationem. Atqui morale vinculum non potest esse nisi lex. Ergo his verbis Christus tradidit suis Apostolis potestatem condendi leges.

Haec argumentatio confirmari potest ex modo loquendi sacrae Scripturae, in qua *solvere legem, alligare onera gravia* etc. idem est ac abrogare legem, imponere sive ferre legem. Unde ipsemet Christus (Matth. V, 13-19), ait: *Non veni solvere legem aut prophetas, sed adimplere*; et (XXIII, 4) ait quod Pharisei alligant onera gravia et importabilia et imponunt in humeros hominum.

Eadem conclusio posset probari ex facto quod Apostoli leges condiderunt, ut patet ex Act. Apost. (XV, 29), ex Apostolo Paulo (I Tim. 3), etc.; posset probari ex praxi Ecclesiae, quae potestate legisla-

tiva semper usa est; posset probari ex Patribus, qui idipsum docent. Haec tamen sufficiant brevitatibus gratia.

2.º Unum tantummodo addam, quo fundamentum adversariorum convellitur omnino. Supponunt enim adversarii Ecclesiam esse societatem pariteisticam in qua omnia membra sint aequalia, ac proinde non esse quaedam membra in quibus auctoritas resideat. Oppositum omnino docet Apostolus Paulus (I Cor. 14.), ubi comparat Ecclesiam corpori humano in quo sunt membra diversa, imo quaedam directiva et quaedam directa. En verba Apostoli: « *In uno Spiritu omnes nos in unum corpus baptizati sumus sive Iudaei, sive gentiles, sive servi...* Nam et corpus non est unum membrum, sed multa... Si totum corpus oculus, ubi auditus? si totum auditus, ubi odoratus?... Nunc autem multa quidem membra, unum autem corpus... Vos autem estis corpus Christi et membra de membro. Et quosdam quidem posuit apostolos, secundo prophetas, tertio doctores, deinde virtutes... Nunquid omnes apostoli? nunquid omnes prophetae? nunquid omnes doctores?»

Ex his manifeste sequitur, ut notavimus, in Ecclesia esse etiam potestatem judicariam et coactivam: sed quia haeretici satis insistunt in neganda utraque hac potestate, praecipue coactiva, ideo aliae duae conclusiones ponendae et breviter probandae sunt argumentis directis.

451. **Conclusio II.** — *Ecclesia pollet potestate judicaria.*

Prob. 1.º Potestas *iudicaria* in eo consistit, ut applicet leges iudicando de vero sensu legis et de conformitate aut difformitate actionis cum eadem lege. Atqui in Ecclesia Christi est potestas applicandi leges et iudicandi de vero sensu legis deque

conformitate aut difformitate actionum cum ipsa lege; nam haec omnia ad eum pertinent, qui habet potestatem ferendi leges. Ergo in Ecclesia Christi, simul cum potestate ferendi leges, est etiam potestas iudiciaria.

Prob. 2.º verbis Christi Domini, qui ait (Matth. XIII, 15-17): *Si peccaverit in te frater tuus... dic Ecclesiae; quod si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus.* Quid significat *dic Ecclesiae*? certo pastoribus Ecclesiae, sive iis, qui potestatem habent iudicandi et contra ipsum procedendi; si enim in Ecclesia talis potestas non adesset, frustra Christus ad Ecclesiam nos remitteret antequam haberemus illum, qui peccavit, tanquam ethnicum et publicanum.

Prob. 3.º ex Apostolo Paulo, qui distinguit inter eos, qui sunt de Ecclesia, et eos, qui de Ecclesia non sunt; atque se iudicare primos, nihil autem se habere cum aliis. Ergo vere in Apostolis fuit potestas iudiciaria, ac proinde in Christi Ecclesia. *Prob. antec.* Paulus loquens de incestuoso quodam haec ait (I Cor. V, 3): *Ego quidem absens corpore, praesens autem spiritu, jam iudicari* (quatenus ei notum factum fuerat delictum), *ut praesens, eum, qui sic operatus est.* Et (ib. v. 12) ait: *Quid enim mihi de iis, qui foris sunt, iudicare?* Et prosequitur: *Nam eos qui foris sunt Deus iudicabit.* Haec certe non dixisset Apostolus nisi auctoritatem iudicandi eos, qui erant in Ecclesia, habuisset.

452. Conclusio III. — *Ecclesiae Christi competit etiam potestas coactiva tum per applicationem poenae spiritualis, tum etiam per applicationem poenae materialis.*

Prob. 1.º Ecclesia potest privare bonis tum spiritualibus quibusdam, tum etiam bonis materiali-

bus. Atqui potestas privandi tum bonis spiritualibus, tum materialibus in societate ecclesiastica existens, est ipsa potestas coactiva. Ergo in Ecclesia est vera potestas coactiva. *Minor patet. Prob. major:* Christus (Matth. XVII, 17) ait: *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus.* Atqui ethnici et publicani bona spiritualia Ecclesiae non percipiunt, et insuper privantur conversatione exteriori cum Christi fidelibus, quae conversatio quandoque multa bona confert; et ideo illi qui ea privantur, etiam bonis temporalibus quandoque privantur. Ergo etiam refractarius christianus potest iisdem bonis, sicut ethnicus et publicanus, ab Ecclesia privari.

2.º Ecclesia potestatem habet inducendi quamcumque obligationem homini proportionatam et possibilem, licet importet laborem non parvum, dummodo talis sit naturae ut ad finem ei proprium obtinendum vere conferat. Nam talis potestas penes quamlibet societatem perfectam existit. Quod etiam probatur ex illis verbis Christi (Matth. XVI, 19). *Quodcumque ligaveris super terram erit ligatum et in coelis.* In his verbis, ut patet, nulla restrictio est, sed universalis potestas ligandi designatur. Atqui obligatio ad poenam sive spirituales sive materiales est homini proportionata, homini possibilis et habet maximam efficaciam inducendi homines ad adhibenda media ad finem proprium societatis obtinendum, ut patet ex facto. Ergo in Ecclesia vere est potestas coactiva, et quidem tam quoad poenas spirituales quam materiales.

Confirmatur et magis urgetur haec ratio ex apostolo Paulo dicente (I Cor. XI, 18-21): *Tanquam non venturus sim ad vos, sic inflati sunt quidam...*

quid cultis? in virga veniam ad vos, an in charitate et spiritu mansuetudinis? Et (II Cor. XIII): Praedixi et praedico, ut praesens et nunc absens, iis qui ante peccaverunt et coeteris omnibus, quoniam si venero iterum non parco, experimentum quaeritis ejus, qui in me loquitur Christus?... Tradidit incestuosum Corinthi Satanae in interitum carnis, ut spiritus salvus sit.... (I Cor. V, 5).

Confirmatur tandem quod competat jure proprio ratione quam habet Suarez (de Fide d. 20 sect. 3)
 « Haec potestas, ait, erat necessaria ad rectam gubernationem et conservationem Ecclesiae... ergo debuit talis potestas esse in Ecclesia, ut Ecclesia est a Christo instituta.... et non quasi per accidens mendicata a potestate inferiori; tum quia Ecclesiae regimen in se et intrinsece debuit esse perfectum; tum etiam quia aliter potestas superior in re maxime necessaria ab inferiori penderet, tum praeterea quia contingere potest ut temporalis princeps nolit hanc potestatem concedere Ecclesiae, vel ut nolit dare nisi sibi subordinatam et cum revisu et appellatione ad ipsum; quod esset maximum inconveniens; tum maxime, quia non posset esse universalis supra omnes Christi oves: nam saltem reges ipsi temporales essent excipiendi quod cederet in magnum dispendium Ecclesiae ».

453. Obj. I. — Christus non gessit personam principis, sed doctoris. Ergo in Ecclesia non est principatus, ac proinde neque jus ferendi leges.

Resp. Negando antecedens quoad primam partem; Christus enim fuit verus rex et Dominus, rex regum et Dominus dominantium; fuit rex, quia erat verus Deus et homo cui omnia subjecta erant, ut patet ex evangelio; et licet non saepe, ratione prudentiae, potestate coercitiva usus sit, tamen quan-

doque etiam usus est, ut patet, cum eiecit de templo ementes et vendentes evertendo cathedras nummulariorum. Praeterea ipse professus est quandoque esse vere Dominum « Me, agebat discipulis, vocatis magistrum et dominum et bene dicitis, sum etenim ». Ideo Apostoli cum ut verum Dominum habebant et ei obediebant. Unde merito Concilium Trid. definivit (Sess. VI de justit. can. 21): « Si quis dixerit Christum Jesum a Deo hominibus datum fuisse ut redemptorem cui fidant non ut legislatores cui obediant, anathema sit ».

454. **Obj. II.** — Christus homines liberos reliquit amplectendi fidem, aut in ea perseverandi, imo fides non nisi ex voluntate libera suscipitur, ut patet: ergo absurdum est ponere in Ecclesia potestatem ferendi leges et praecipue potestatem coactivam.

Resp. Dist. maj. Christus reliquit homines liberos *libertate physica* suscipiendi fidem etc. *conc.*: reliquit liberos *libertate morali* excludendo scilicet obligationem fidem suscipiendi, aut in ea perseverandi. *neg.* Et *neg. conseq.* Ait Christus discipulis suis post resurrectionem: (Matth. XXVIII 19-20). *Data est mihi omnis potestas in coelo et in terra: euntes ergo docete omnes gentes... docentes eos servare omnia quaecumque mandavi vobis:* et (Lucae XVI, 16): *Qui crediderit et baptizatus fuerit salvus erit, qui vero non crediderit condemnabitur.* Est ergo obligatio ex Christo ipso inviolabilis credendi. Ex quo sequitur etiam obligatio ea media adhibendi quae necessaria sunt ad propagationem et conservationem ipsius fidei. Sed haec obligatio, ut patet, nimis indeterminata est, non nisi enim pauca statuta sunt in evangelio, neque potuissent omnia determinari, nam media necessaria aut valde utilia, licet quaedam invariabilia sint, tamen

quaedam variantur juxta diversitatem temporum et conditionum; hoc enim verificatur in qualibet societate quae apud homines in praesenti statu habetur. Et ideo fuit et est necesse ut diversae obligationes vel diversa media stabiliantur in Ecclesia quibus facilius fides propagetur apud infideles, et facilius conservetur apud fideles qui in maximis periculis quandoque constituuntur amittendi fidem, praecipue ex pravitatem aliorum; hinc necessitas potestatis legislativae, judicariae et coactivae. Insuper ipsemet Deus privat consecutione finis eos qui non credunt evangelio, multo magis eos qui alios a fide retrahere conantur, quae poena maxima est, ut patet, neque tamen ex hoc destruitur hominis libertas; igitur etiamsi constituantur aliae leges, libertas hominis non adimitur, sicut neque per hoc quod poena statuitur in eos, qui media ad finem obtinendum quod est proprium societatis Ecclesiae non adhibent.

455. **Obj. III.** Ex potestate coactiva sequuntur simulatae conversiones. Ergo potestas coactiva non est admittenda.

Resp. Dist. antec.: per se *nego*, per accidens *conc.* Malum sequitur ex bono non per se, sed per accidens, neque tamen omnia bona auferenda sunt ex quibus malum aliquod per accidens sequitur, secus nullum fere bonum in natura remaneret.

CAPUT X.

De forma regiminis Ecclesiae Christi

456. **Elementum formale et materiale in societate.** — In societate qualibet duo considerari possunt inter alia, idest *auctoritas* et *membra*. Auctoritas importat unitatem, directionem, activitatem, quae in rebus physicis seu naturalibus ad formam seu ad elementum formale pertinent. *Membra* autem important multiplicitem et passivitatem in quantum ab auctoritate diriguntur et dependent: Unde *Auctoritas* in societate dici potest forma seu principium formale; et *membra* dici possunt principium seu elementum materiale. Hoc ipsum de ipsa Ecclesia optime dici potest utpote societate perfecta.

457. **Diversa forma regiminis in societate.** — Quia auctoritas seu potestas in societate dicitur elementum formale seu forma, ideo diversus modus quo in societate potest exerceri auctoritas dicitur diversa *forma regiminis*. Distinguitur autem communiter loquendo triplex forma regiminis, videlicet: *Monarchica, Aristocratica et Democratica*. *Prima* forma regiminis habetur cum auctoritas seu potestas summa reperitur in *una persona*. Habetur *Aristocratia* quum potestas summa residet in paucis et optimatibus, in iis scilicet qui sunt nobiles et optimi secundum virtutem. Habetur *Democratia* recto sensu accepta, quae dicitur *politia* a S. Thoma, cum potestas residet in pluribus collectim sumptis ab ipso populo e popularibus delectis (cf. *Philos.*, II, n. 451 et seq.).

458. **Quaestio.** — Hic quaeritur quanam forma regiminis fuerit a Christo Ecclesiae praestituta.

459. **Error.** — Pufendorfius, Pfaffius et alii tenuerunt nullam formam regiminis ad Ecclesiam pertinere; nam forma regiminis, dicunt ipsi, est propria civitatis, status, aut nationis. Edmundus Richerius syndicus facultatis Parisiensis in suo libello *De potestate Ecclesiastica et politica* (cap. I) docet « Christum fundando Ecclesiam prius, immediatius atque essentialius claves sive jurisdictionem toti dedisse Ecclesiae, quam Petro...; quandoquidem tota jurisdictio Ecclesiastica primario, proprie ac essentialiter Ecclesiae convenit; Romano autem Pontifici atque aliis episcopis instrumentaliter, ministerialiter et quoad executionem tantum ». Febronius hanc doctrinam amplectens et laudans adserit « potestatem clavium universitati Ecclesiae a Christo datam esse quam Ecclesia ipsa per ministros suos exerceat ». Cf. Mamach. Epistol. ad Justinum Febronium (l. I, Epist. II); ipse enim errores Febronii late refellit; cf. etiam Zachariam in Antifebronio.

460. **Punctum quaestionis.** — Christus est verum caput Ecclesiae universae et est verus monarcha et rex, non solum inquantum est Deus, sed etiam inquantum est homo, cum habeat plenitudinem potestatis; unde ipsemet ait (Matth., XXVIII, 18): *Data est mihi omnis potestas in coelo et in terra*; et ideo omnibus hominibus praeceptum posuit credendi et suscipiendi baptismum, dicens Apostolis (ib. 19): *Euntes ergo docete omnes gentes* (Marci XVI, 16). *Qui crediderit et baptizatus fuerit salvus erit, qui vero non crediderit condemnabitur.* Unde quaestio nostra non movetur ex parte Christi qui ex semetipso plenu-

dinem potestatis habet et est non solum rex, sed rex *regum* et dominus dominantium omnium: sed ex parte eorum, quibus Christus suam potestatem instituendo Ecclesiam visibilem communicavit. Brevis quæstio præsens respicit caput visibile Ecclesiae.

461. **Conclusio.** — *Forma regiminis in Ecclesia Christi est monarchica.*

Prob. 1.º In aliqua societate tunc habetur forma regiminis monarchica quando suprema potestas residet in uno, cui omnia membra societatis subduntur in ordine ad finem. Atqui in Christi Ecclesia suprema potestas in uno residet cui omnia membra subduntur et plene in ordine ad finem Ecclesiae. Ergo forma regiminis in Christi Ecclesia est monarchica. *Major* patet, est enim definitio. *Minor prob.* Quando Christus promisit aedificaturum Ecclesiam suam promisit se collaturum plenitudinem potestatis Petro in Ecclesiam, idest in membra Ecclesiae quæ sunt fideles, apostolis ipsis non exceptis. Ergo regimen quod Christus constituit in sua Ecclesia est vere monarchicum. *Prob. antec.* Christus dixit Petro in præsentia discipulorum suorum (Matth. XVI, 18 et 19): *Quia tu es Petrus et super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam et portæ inferi non præcalebunt adversus eam. Et tibi dabo claves regni coelorum; et quodcumque ligaveris super terram erit ligatum et in coelis; et quodcumque solveris super terram erit solutum et in coelis.* Haec verba dicta in præsentia discipulorum soli Petro absque ulla restrictione, etiam ipsos discipulos Christum esse subjecturum Petro manifestant.

2.º In Christi Ecclesia penes unum est plenitudo auctoritatis si est unus qui in fide deficere non po-

test et ei incumbat officium propter hoc alios fratres confirmandi in fide. Etenim in tali est plena vis directiva in ordine ad finem Ecclesiae, ad quem per fidem expertem erroribus pervenitur, et ideo ibi est plenitudo auctoritatis, etenim plena vis directiva sine plenitudine auctoritatis dari non potest. Atqui revera in Christi Ecclesia unus est qui in fide deficere nequit, ac ei incumbit officium confirmandi alios, idest membra Ecclesiae et etiam fratres suos. Ergo in Christi Ecclesia penes unum est plenitudo auctoritatis. *Prob. minor* ex illo Christi (Lucae XXII, 31-32): *Simon Simon, ecce Satanas expetivit ros ut cribraret sicut triticum. Ego autem rogari pro te ut non deficiat fides tua, et tu aliquando conversus confirma fratres tuos.* Atqui Christus semper auditur a Patre juxta illud: *Ego autem sciebam quia semper me audis* (Joan 11, 42). Ergo Petrus deficere non potest in fide, et ideo in Christi Ecclesia unus est qui in fide deficere nequit ac ei incumbit officium fratres confirmandi in fide.

3.º Ecclesia Christi ad instar gregis ovium consideratur, cujus pastor Christus est, qui oves pascit, non tamen pascit visibiliter, sed invisibiliter; commisit autem oves pascendas visibiliter ipsi Petro. Atqui dum commisit ei hoc officium, dedit ei plenitudinem potestatis, non autem divisit eam in multis. Ergo plenitudo potestatis in Christi Ecclesia in uno residet, ac proinde forma regiminis hujus societatis est monarchica. *Minor prob.* In Christi Ecclesia utpote gregi adsimilata fideles omnes, Apostolis omnibus inclusis, aut agni sunt, aut oves: imo, quia Christus distinguit agnos et oves, agni intelliguntur illi qui pascuntur sive nutriuntur, oves vero illi qui nutriunt et pascunt agnos: et ideo etiam episcopi sunt oves Christi. Ergo ille cui

a Christo commissum est officium pascendi agnos et oves, habet plenitudinem potestatis in grege Christi, fungit enim officio pastoris cui omnes et agni et oves subduntur. Atqui Christus uni Petro commisit officium pascendi agnos et oves, et consequenter totum gregem. Ergo penes unum est auctoritatis plenitudo in Christi Ecclesia.

Prob. minor ex Joanne (XXI, 15-17); dicitur enim: *Dixit Simoni Petro Jesus: Simon Joannis, diligis me plus his? Dicit ei: Etiam Domine, tu scis quia amo te. Dicit ei: pasce agnos meos. Dicit ei iterum: Simon Joannis diligis me? Ait illi: Etiam Domine, tu scis quia amo te. Dicit ei: Pasce agnos meos. Dicit ei tertio: Simon Joannis amas me? Contristatus est Petrus, quia dixit ei tertio: Amas me? et dixit ei: Domine, tu omnia nosti: tu scis quia amo te. Dicit ei: Pasces oves meas.*

4.º Petrus hac summa potestate absoluta usus est in rebus gravissimi momenti in Ecclesiae exordiis, ac fideles summa cum veneratione eam susceperunt. Ipse enim solemniter definivit non esse observanda legalia veteris legis, quae in Synagoga Judaeorum adhuc observabatur. Adserebant enim Pharisei quidam Christi fideles adhuc teneri ad observandam legem Moysis quantum ad caeremonialia et quaedam alia, praecipue circumcisionem. Apostoli autem et seniores convenerunt Jerosolymis videre de verbo hoc; dum vero magna conquisitio fieret, surgens Petrus definivit quaestionem non expectando consensum aliorum, sed ipsemet ait (XV, 7-12): *Viri fratres vos scitis quoniam ab antiquis diebus Deus in nobis elegit per os meum audire gentes verbum evangelii et credere... Tacuit autem omnis multitudo.*

5.º Ex figura Ecclesiae Christi quae fuit Ecclesia veteris testamenti: Erat enim summus sacerdos in Ecclesia veteris testamenti usque ad Christum; ratio fuit ut unitas fidei conservaretur. Multo magis hoc in Christi Ecclesia valet.

6.º Ratione exemplaris: coelestis hierarchia angelorum est esemplar Ecclesiae Christi. In coelesti vero hierarchia unus rex Deus, unus Christus, unus supremus angelus.

7.º Ex similitudine: comparatur enim exercitui ordinato in quo est unum caput summam imperii habens. Comparatur *regno, orili, Domui*; comparatur navi in qua unus nauta, comparatur corpori in quo omnia membra a capite influxum habent.

462. **Quaestio.** — Ex dictis luculentissime patet formam regiminis quam Christus Ecclesiae suae apposuit, esse monarchicam: sed quia monarchia alia est absoluta, alia temperata, alia mixta, alia constitutionalis, merito inquiritur in praesenti, an absoluta vel temperata etc. sit dicenda forma regiminis Ecclesiae Christi.

463. **Forma regiminis constitutionalis monarchici explicatur.** — Monarchia constitutionalis ea forma regiminis dicitur, in qua unus est monarcha, qui, uti dicunt, regnat, sed non gubernat, quia in ipso non est potestas vera dirigendi communitatem seu populum per leges, quas ipse condit: nam in ipso nulla potestas est ferendi leges, sed tota potestas dicitur residere in populo, cuius tribuitur designandi et deputandi eos qui per votum leges conficiant, accedente consensu per votum expresso eorum, qui a rege delecti Senatum constituunt et Senatores dicuntur. Unde in hac forma regiminis rex seu monarcha neque leges proponit, neque votum habet, sed est purus po-

puli mandatarius ad quem pertinet firmam apponere legibus factis ut executioni mandentur.

464. Forma regiminis monarchici mixta. —

Monarchia mixta ea forma regiminis dicitur, in qua habetur unus princeps seu primus inter omnes, in quo tamen solo plena potestas ferendi leges non residet, sed in pluribus, idest in eo qui princeps est inter omnes et in aliis qui populum repraesentant collective sumptis, sive hi ad ordinem aristocraticum pertineant, sive ad democraticum, vel ex utroque ordine sint delecti. In hac forma regiminis princeps seu rex vere gubernat, habet enim veram potestatem et vere simul cum aliis condit leges, imo omnes dirigit etiam alios qui cum ipso leges condunt per votum. Hanc formam regiminis quidam vocant monarchiam temperatam.

465. Neque forma regiminis constitutionalis, neque mixta est monarchica proprie loquendo. — Sed tamen neque haec forma regiminis, neque ea quae primo loco recensita est, idest constitutionalis est proprie loquendo forma monarchica: sed est vera polyarchia: nam potestas suprema ferendi leges in pluribus residet.

466. Forma regiminis monarchici temperata et absoluta. — Si coarctatio potestatis in principe sit per divisionem ejusdem potestatis in plures ita ut princeps per se ipsum leges, quae ordinarie requiruntur ad dirigendam multitudinem ferre non possit, non habetur monarchia, proprie loquendo juxta definitionem supra (457) datam. Sed contingere potest quod coarctatio potestatis ex alio capite proveniat, videlicet ex qualitate legum. In hac enim hypothesis habetur quaedam limitatio in monarchia, qui solus per leges communitatem dirigit et gubernat. Haec tamen coarctatio non debet de-

sumi ex legibus naturae dumtaxat aut ex legibus divinis, secus nulla monarchia inter homines dici posset absoluta, cum quilibet monarcha teneatur se conformare legibus naturae et divinis. Igitur temperatio potestatis ex alio capite desumi debet ut habeatur monarchia temperata, e. g. a legibus quibusdam quae neque naturales sunt, neque divinae, sed aliunde confectae et in quas princeps nihil potest.

467. Conclusio I. — *Forma regiminis a Christo Ecclesiae suae praestituta non est neque monarchia constitutionalis, neque mixta.*

Prob. Forma regiminis, quae dicitur monarchia constitutionalis et quae dicitur mixta ea dicitur, in qua potestas suprema ferendi leges non est in uno tantum, sed in pluribus divisa (n. 464). Atqui suprema potestas ferendi leges in Christi Ecclesia non est in pluribus divisa ita ut non sit unus in quo tantum plenitudo potestatis non reperiatur (n. 461). Ergo forma regiminis quam Christus Ecclesiae suae praestituit non est, neque monarchia constitutionalis, neque mixta.

468. Conclusio II. — *Forma regiminis quam Christus Ecclesiae suae praestituit dici potest monarchia absoluta.*

Prob. Forma regiminis quam Christus praestituit Ecclesiae suae, importat potestatem plenam et absolutam in una persona tantum, neque limitatur ex legibus quae non sint aut a natura aut a Deo. Atqui ea forma regiminis in qua potestas ferendi leges plene in una persona residet sine limitatione, praeter eam, quae habetur per leges naturales et divinas est monarchia absoluta (n. 466). Ergo forma regiminis Ecclesiae a Christo institutae potest dici monarchia absoluta.

469. **Observatio.** — A quibusdam forma regiminis Ecclesiae Christi dicitur monarchia temperata, ea solum ratione, qua legibus evangelicis ejus potestas temperatur seu limitatur, quatenus scilicet ille in quo est summa potestas non potest quidquam de legibus evangelicis immutare. Differentia inter hos et nos est solum in modo loquendi, non autem quoad substantiam potestatis. Unde non est insistendum, cum in re conveniamus.

470. **Regimen Ecclesiae Christi habet aliquid regiminis aristocratici.** — Regimen Ecclesiae habet aliquid regiminis aristocratici, nam in regimine aristocratico hoc invenitur proprium quod multi seu plures sunt principes, qui auctoritatem seu potestatem exercent, qui optimates dicuntur: hoc autem in Christi Ecclesia invenitur mirifice, nam episcopi, qui sunt successores Apostolorum, sunt veri principes auctoritatem seu potestatem in Ecclesiam habentes et exercentes, quamvis subordinatam et dependentem a supremo Monarcha in quo plenitudo potestatis residet.

471. **Forma regiminis Ecclesiae Christi habet aliquid etiam formae democraticae.** — Forma regiminis Ecclesiae Christi hoc habet cum forma regiminis democratici commune, quod ad exercendam potestatem et ad principatum adsumi possunt viri cujusque conditionis tum nobilis, tum ignobilis: Christus enim in Apostolos piscatores elegit.

472. **Corollarium.** — Forma regiminis Ecclesiae Christi specialissima seu peculiarissima est, cui simile nullum exemplum extat in natura; est etiam perfectissima tum quia monarchia est optima regiminis forma simpliciter loquendo (cf. *Philos.* II, n. 455), tum quia verus monarcha et rex Ecclesiae est Christus cujus vicarius est Petri successor, qui

proinde est monarcha-vicarius, idest monarchae et regis regum Christi vicarius cum plenitudine potestatis in omnes gentes ad Ecclesiam Christi pertinentes: tum etiam quia quod perfectionis in aliis regiminis formis continetur in hac regiminis forma invenitur.

CAPUT. XI.

De relationibus quae extant inter Ecclesiam Christi et statum

473. Ratio capitis. — Considerata Christi Ecclesia in se, oportet ut consideretur in ordine ad societatem civilem: nam tum Ecclesia, tum societas civilis sunt societates perfectae et in proprio ordine supremæ. Unde ne confusio et abusus in exercitio potestatis contingat, oportet ut cognoscantur relationes quae inter eas reperiuntur. Tria autem sunt, quae de relatione inter utramque potestatem docentur a diversis. Quidam igitur docent Ecclesiam statui seu societati civili subesse; quidam autem volunt nullam omnino esse relationem dependentiae inter utramque societatem, sed separationem completam; alii demum docent Ecclesiam in statum seu in societatem civilem habere potestatem. Unde tres moventur quaestiones in praesenti capite.

474. Quaestio prima. — Primo igitur quaeritur an Ecclesia a Christo instituta a societate civili seu a statu dependentiam habeat.

475. Sententiae variae adserentium Ecclesiam a statu dependere. — Primi adserentes statum po-

testatem habere in Ecclesiam fuerunt Willhelmus Occam, Joannes de Janduno et Marsilius Patavinus qui saeculo XIV vixerunt. Protestantes hanc doctrinam amplexati, tum in Germania, tum in Anglia docuerunt in Ecclesia nullam esse jurisdictionem nisi per regem et dependenter a rege. Unde jurisdictionem prius regi seu principi competere, a quo Episcopis communicari tenuerunt. Inde tessera inter eos: *Cujus regio illius et religio.*

476. Origo jurisdictionis in rege seu in principe juxta placitum Protestantium explicatur. — Ad explicandam autem originem jurisdictionis in Ecclesiam quam Protestantes in rege, aut in principe esse finxerunt tria systemata adinventa sunt.

Primum dicitur systema *derolutionis* seu *Episcopale*, in quo adseritur jurisdictionem prius fuisse in episcopis, inde tamen suspensam et devolutam quantum ad exercitium ad principes seu reges. Unde in principe est jus potestatis ut devolutae.

Secundum dicitur systema *territoriale*, in quo jurisdictio seu jus circa sacra principi tribuitur per hoc quod Ecclesia in territorio principis reperitur.

Tertium dicitur systema *collegiale*, in quo adseritur principem habere in sacra jus ab Ecclesia seu a fidelibus, qui omnes aequales sunt, delegatum (cf. n. 446 et 459). Hujusmodi autem delegatio confertur principi ex hoc quod princeps est.

477. Quid sentiant Gallicani, Iansenistae, Febroniani et Iosephinistae. — Ili omnes docent statum habere aliquam potestatem indirectam negativam in Ecclesiam, quam potestatem vocant *jus majestaticum in sacra*. Hujusmodi autem jus quo status expoliari, juxta horum sententiam, non potest, secum fert multa jura: 1.º *jus advocatiae* et *protectionis* quod in eo consistit, ut ad statum per-

tineat ministros instituere; 2.º *jus supremi domini* in bona ecclesiastica de quibus ad libitum dispo-
nere possit; 3.º *jus supremæ inspectionis* quoad dis-
ciplinam ecclesiasticam et *jus reformationis*; 4.º *jus*
cavendi per leges praeventivas ne Ecclesia statui
noceat; 5.º *jus placet et exequatur* seu examinandi
actus auctoritatis Ecclesiae et impediendi quominus
publicentur et executioni mandentur; 6.º *jus reci-
piendi appellationes* contra judicem ecclesiasticum,
quae solent vocari appellationes *ab abusu*. — De
sententia rationalistarum, cum divinam revelatio-
nem negent, nihil est dicendum; nam ipsi logice
juxta eorum principia falsa supra refutata, docent
Ecclesiae nullum jus competere, ne existendi qui-
dem, et subesse omnino societati civili.

478. **Conclusio I.** — *Ecclesia Christi a socie-
tate civili neque directe, neque indirecte dependet,
sed est ab ea omnino independens.*

Haec conclusio post ea, quae supra attulimus,
argumenta ad probandum Ecclesiam esse societatem
a quacumque alia independentem, probatione non
indiget, sed tamen quaedam addenda sunt directe.

Prob. 1.º Natura, perfectio, subordinatio et inde-
pendentia societatis desumitur ex fine (n. 436). At-
qui finis Ecclesiae Christi non est imperfectior,
neque ignobilior fine societatis civilis, neque est ei
subjectus, aut dependens. Ergo Ecclesia Christi a
societate civili est omnino independens et ea nobi-
lior. *Prob. minor:* Finis Ecclesiae est perfectio
intellectus per cognitionem veritatum, quae a Deo
revelatae sunt, tum ordinis naturalis, tum ordinis
supernaturalis (n. 391), et perfectio totius hominis
per sanctitatem vitae, quae importat perfectionem
non solum intellectus, sed etiam voluntatis (n. 389),
et tandem perfectio ultima, quae consistit in con-

junctione hominis ad Deum, sicut ad ultimum finem per cognitionem perfectam ordinis supernaturalis in altera vita (n. 388 et 348): finis autem societatis civilis est pax exterior in multitudine obtinenda, per bona exteriora et aliqualis perfectio interior ordinis naturalis (cf. *Phil.* II, 412), quo certe non est ignobilior perfectio intellectus et voluntatis prout ab Ecclesia intenditur tamquam finis.

2.º Societati civili non subicitur ea societas, ad quam necesse est pertinere tanquam membra ipsa capita societatis civilis eique obedire. Atqui ipsa capita societatis civilis necesse est pertinere tanquam membra ad Christi Ecclesiam, eique obedire (n. 443). Ergo societas ecclesiastica non dependet a societate civili.

Confirmatur 1.º Si Ecclesia dependeat a societate civili, aut hoc est ex ipsa societate civili ut tali, aut ex Christi institutione. Sed non ex ipsa societate civili ut tali, nam societas civilis, ut talis, non potest judicare de iis quae ad Ecclesiam pertinent, neque de mediis, neque de fine, cum haec sint supernaturalia et ex Christi institutione et voluntate: societas autem civilis, ut talis, ex pura natura est, quae insufficiens est ad Christi voluntatem investigandam, insuper sequeretur quod cum in principe qui religionem Christianam non agnoscit imo et in principe atheo sit vera potestas, Ecclesia Christi ab eo dependeret, quod est omnino absurdum nam leges Christi veri Dei a principe atheo dependerent. Sed neque ex Christi institutione hoc repeti potest, cum de hoc nullum vestigium reperiatur neque in Scripturis Sanctis, neque in traditione, quinimo oppositum habeatur (n. 437).

Confirmatur 2.º Potestas, cum datur directe a superiori ad finem nobiliorem quam sit finis quem

intendit auctoritas inferior, non intelligitur subjecta esse auctoritati inferiori. Ergo auctoritas quam Christus contulit Apostolis instituendo Ecclesiam non est subjecta auctoritati societatis civilis, cujus finis inferior est fine intento a Christo instituyente Ecclesiam.

3.º *Probatur ex reteribus*: Hosius Cordub. ad Constantium imperatorem ait: « Ne te rebus misceas ecclesiasticis... tibi Deus imperium dedit, nobis ecclesiastica concredidit ». (Apud S. Athan. Hist. Arian. XLIV). Et S. Ambrosius ait: « Scriptum est: *Quae Dei, Deo, quae Caesaris, Caesari*. Ad imperatorem palatia pertinent, ad sacerdotem Ecclesiae » (Ep. 20). Et Symmacus Papa (ep. apol. ad Anastasium) ait: « An quia imperator es, contra Petri niteris potestatem? »

Confirmatur ex eo quod ipsimet imperatores Ecclesiae independentiam agnoverunt. Unde Constantinus Magnus ad Episcopos scribit: « Vos in iis, quae intra Ecclesiam sunt, episcopi estis. Ego vero in iis quae extra geruntur ». (Apud Eus. vita Const. M. lib. IV, cap. XXIV). Et Theodosius junior patribus Concilii Ephesini agebat: « Nefas est enim qui sanctissimorum episcoporum catalogo adscriptus non est, illum ecclesiasticis negotiis et consultationibus immiscere ». Haec imperatorum verba magnam habent vim ad ostendendum nostram conclusionem esse doctrinam antiquissimam Ecclesiae.

4.º Sed et hoc addendum est quod ad hanc doctrinam tuendam semper dinicarunt Patres, martyres et pontifices, ut ex historia manifestum est.

479. **Corollaria.** — I. Quamvis membra Ecclesiae in statu contineantur, non tamen ipsa Ecclesia in statu continetur, *formaliter* loquendo; nam aliqua societas *formaliter* in statu contineri dici-

tur, cujus finis a fine societatis civilis comprehenditur et ab eodem fine dependet.

II. Membra, idest fideles Ecclesiae, quantum ad ea, quae ad Ecclesiam pertinent, ab ipsa Ecclesia dependent primo, per se et directe; ut cives autem dependent a societate civili.

III. Quia Ecclesia est societas visibilis et constat elemento etiam materiali et externo, ideo sunt quaedam exteriora in quibus cives seu fideles ab Ecclesia omnino dependent primo et per se.

IV. Nullum verum detrimentum, per se loquendo, ab Ecclesia societati civili obvenire potest: imo maxima et quam plurima bona societati civili ab Ecclesia adferuntur. Et si quandoque aliqua mala ei obveniant, hoc omnino per accidens est, e. g. ob abusum quorundam membrorum.

V. Quo tamen in casu hujusmodi malis remedium per ipsam Ecclesiam afferri potest, cum ipsa sit societas perfecta, idest per appellationem ad auctoritatem in Ecclesia constitutam, etiam ad supremam, si opus est.

VI. Omnino tamen absurdum est appellare ad auctoritatem civilem, quae superior non est quaeque jus nullum habet in iis quae ad Ecclesiam pertinent: imo non solum absurdum, sed etiam impium est, cum laedatur jus divinum, a quo auctoritas competens et sufficiens in Ecclesia est constituta; sed laeditur etiam jus naturale, cum sit contra jus naturae, ut inferior auctoritas sibi arroget quod ad superiorem pertinet.

VII. Civilis societas tenetur stricto officio sinere ut Ecclesia plena libertate utatur.

VIII. Unde sequitur *regium placet, exequatur*, etc. esse abusus et usurpationes indebitae auctoritatis in societate civili contra justitiam, secun-

dum quam et non contra, oportet ut sint media quae adhibet auctoritas civilis ad proprium finem.

IX. Nulla vera utilitas et nulla vera cultura esse potest opposita institutionibus et potestati et fini Ecclesiae; nam quidquid opponitur Ecclesiae opponitur sanctitati et justitiae.

X. Merito ergo a Pio IX reprobantur plures propositiones, quae potestatem ecclesiasticam coarctant et subjiiciunt auctoritati societatis civilis: Praestat harum paucas proferre: 1.^a (quae est 20^a in Syllabo damnata) est: « Ecclesiastica potestas suam auctoritatem exercere non debet absque civilis gubernii venia et assensu »; 2.^a (quae est 28^a) « Episcopis sine gubernii venia fas non est vel ipsas Apostolicas litteras promulgare »; 3.^a (quae est 41.^a) « Civili potestati vel ab infideli imperante exercitae competit potestas indirecta negativa in sacra: eique proinde competit nedum jus quod vocant *exequatur*, sed etiam jus appellationis quam nuncupant *ab abusu* »; 4.^a (quae est 49.^a): « In conflictu legum utriusque potestatis jus civile praevalet ».

480. **Quaestio secunda.** — Secundo quaeritur an Ecclesia et status sint considerandi veluti duae societates, quarum una nullam cum altera relationem, aut nexum habeat, ita ut potestates utriusque societatis sint omnino inter se se independentes, seu, ut dicunt, aliae, extraneae et etiam inimicae; vel aliquo nexu jungantur.

481. **Sententiae.** — « Plures, ait Leo XIII, rem publicam volunt ab Ecclesia sejunctam et penitus et totam, ita ut in omni jure societatis, in moribus, legibus, reipublicae muneribus, institutione juventutis, non magis ad Ecclesiam respiciendum censeant, quam si esset omnino nulla,

permissa ad summum singulis civitatibus facultate ut privatim, si libeat, dent religioni operam ». En-cycl. *Libertas*. Haec doctrina, quam plures amplectuntur, vocatur doctrina dissociationis, seu sejunctionis; fundamentum autem habere videtur in doctrina Kantiana in qua Dei existentia a nobis non cognosci adseritur: unde Kant *moralem* in suis operibus a *religione* separavit et *iura* a *moralibus*. Unde non est mirum si nostris diebus in quibus doctrina Kantiana tanti facta est, proclamatum fuit: *Libera Ecclesia in libero stato*. Hanc formulam invexit Cavour.

482. **Conclusio.** — *Omnino absurdum est velle separationem societatis civilis et Ecclesiae Christi.*

Prob. Absurdum omnino est separare societates quarum potestas debet exerceri circa eadem membra et circa eadem objecta, seu circa eadem media ad finem consequendum. Atqui necesse est quod potestas societatis civilis et Ecclesiae exerceatur in eadem membra circa eadem objecta et media. Ergo absurdum omnino est separare societatem civilem et Ecclesiam Christi. -- *Major* patet: *minor* vero *probat*. Et imprimis quod circa eadem membra debeat exerceri utraque potestas evidentissimum est, nam illi qui sunt membra Ecclesiae, idest fideles, sunt etiam membra societatis civilis: quod autem circa eadem objecta seu media ad finem consequendum probatur: nam quamvis potestas civilis non debeat exerceri circa sacra (n. 478), tamen utraque potestas debet exerceri circa ea quae moralitatem respiciunt; a societate enim civili oportet ut puniantur malefactores, quod fit per leges coercitivas, quae moralitatem respiciunt, insuper oportet ut leges civiles non opponantur legibus divinis per revelationem habitis. Ecclesiae etiam potestas circa mo-

ralitatem occupatur, circa jura divina praecipue revelata, de quibus judicare ad ipsam unice pertinet: nam ipsa finem suum obtinere non potest nisi per leges quae moralitatem respiciunt et per legis divinae adimpletionem.

2.º Oportet ut societas civilis Christo conjungatur: unde supra probavimus auctoritati civili incumbere officium suscipiendi revelationem divinam (n. 215). Atqui nonnisi per Ecclesiam potest fieri unio cum Christo, nam unio cum Christo non fit nisi per hoc quod Christi praecepta cognoscuntur et observantur, et ideo per sanctitatem, quae est finis Ecclesiae. Ergo omnino irrationale est velle separare societatem civilem et Ecclesiam Christi.

Confirmatur 1.º ex verbis Christi dicentis (Lucae XI, 23): *Qui non est mecum contra me est; et qui non colligit mecum dispergit.* Atqui omnino irrationale est et illicitum esse contra Christum qui est verus Deus. Cum ergo nonnisi per Ecclesiam Christi fieri possit unio cum Christo, sequitur quod societas civilis debeat esse unita cum Christi Ecclesia.

Confirmatur 2.º Leges societatis civilis oportet ut non sint diffformes a legibus divinis (cf. *Phil.* II, n. 444). Atqui Ecclesia Christi legibus divinis gubernatur et regitur. Ergo omnino irrationale et illicitum est proclamare et velle separationem harum societatum. (Cf. S. Thom. de reg. princ. c. XV, et in Boetium de Trin. q. III. a. 3).

3.º Nostra conclusio habetur ex patribus. Ergo est admittenda omnino. *Prob. antec.* S. Ambrosius (Epist. 21) ait: « Bonus imperator quaerit auxilium Ecclesiae, non refutat » S. Gregorius M. (Ep. ad Mauriti. imper.): « Ad hoc, inquit, potestas super omnes homines Dominorum nostrorum pietati coe-

litus data est, ut qui bona appetunt adiuventur ut coelorum via latius pateat; ut terrestre regnum coelesti regno famuletur ». Et S. Isidorus Pelusiota scribit (Ep. lib. III, 249): « Ex sacerdotio et regno rerum administratio conflata est. Quamvis enim per magna utriusque differentia sit... ad unum tamen et eundem finem tendunt, hoc est ad hominum salutem ». Ivo Carnutensis ad Paschalem II. (Ep. 238) scribit: « Cum regnum et sacerdotium inter se conveniunt, bene regitur mundus, floret et fructificat Ecclesia ».

483. **Corollaria I.** — Ex quibus sequitur quod societati civili incumbat officium defendendi jura Ecclesiae si ab Ecclesia fuerit requisita.

II. In causis mixtis, quae scilicet ad utramque societatem pertinent, societas civilis nihil agere potest independenter ab Ecclesia. Unde Leo XIII (*Inim. Dei*) ait: quod in hisce causis « maxime esse secundum naturam itemque secundum Dei consilia non secessionem alterius potestatis ab altera, sed plane concordiam eamque cum causis proximis congruentem, quae causae utramque societatem genuerunt ».

484. **Pro solutione difficultatum.** — Advertendum est: 1.º inter societatem civilem et Ecclesiam non esse contrarietatem seu oppositionem ex parte finis: nam finis utriusque est bonum humanae naturae et felicitas obtinenda, subordinate tamen; nam bonum temporale verum ad bonum spirituale et aeternum debet esse ordinatum; 2.º societatem civilem non esse societatem *puri iuris*, sine moralitate et sine Deo, ut Kant putat; 3.º Ex separatione harum societatum sequi malum per se, quia ipsa separatio malum est et ad malum intrinsece ordinatur; e contra malum quod sequitur ex

conjunctione, solummodo sequitur per accidens ex abusu et ex malitia et deficientia hominum.

485. **Quaestio tertia.** — Tertio loco movetur quaestio circa potestatem Ecclesiae in societatem civilem, nam ostendimus Ecclesiam non dependere a societate civili (n. 478), et quandoque utriusque societatis potestatem versari circa eadem objecta; igitur quaeritur merito, an aliqua subordinatio existat, et an Ecclesia habeat potestatem in societatem civilem, circa ea, quae ad societatem civilem pertinent, idest circa temporalia.

486. **Sententiae.** — Catholici affirmative respondent, tamen non omnium una est sententia. Quidam docent Ecclesiam habere potestatem *directam* ex jure divino non solum in spiritualia, sed etiam in temporalia, et ideo potestatem civilem derivari a Deo per caput visibile Ecclesiae, in quo proinde potestas directa residet in statum; tamen concedunt exercitium potestatis principibus convenire ex ordinatione divina. Hanc sententiam pauci amplexati sunt, quos inter recensetur Joannes Sarisberiensis, Augustinus Triumphus seu de Ancona, Panormitanus. Alii docent Ecclesiae competere potestatem pure *directivam* in principes quoad temporalia, seu in ipsam societatem civilem, quae consistit in *docendo* et *exhortando*, et quae proinde nullam jurisdictionem et veram potestatem importat. Alii tandem docent Ecclesiae competere in temporalia, seu in ea quae sunt societatis civilis, potestatem *indirectam*, quae tamen veram jurisdictionem importat et non est pura directio. Dicitur autem potest indirecta Ecclesiae potestas quae non continetur intra limites potestatis ejusdem Ecclesiae primo et per se, sed secundo et propter aliud, et exercetur in id quod per se et primo ad aliam

potestatem pertinet. Haec sententia videtur esse S. Augustini et S. Thomae (2-2, q. 60, a. 6, 3), eam docet Bellarminus. *Tract. de potest. Summi Pontif. in rebus temporalibus*; Mamachi, *origines et antiq. Christ. tom. IV*, et multi alii theologi. Et est omnino tenenda. Proinde sit:

487. **Conclusio.** — *Ecclesia potestate indirecta pollet in ea quae sunt societatis civilis.*

Ante probationem conclusionis advertendum est nobis non esse intentum probandi quod Ecclesia possit ordinarie se immiscere in rebus politicis, seu in iis quae pertinent ad principes saeculares, sed solum quando oportet ratione sui finis obtinendi et quantum necesse est ad dirigendos fideles ad finem ab ipsa Ecclesia intentum (cf. n. 388 et seq.). Unde circa ea, quae nullam habent relationem neque ex se, neque ex circumstantiis ad finem Ecclesiae obtinendum nihil referre Ecclesiae concedo. Ex quibus patet etiam hanc quaestionem non esse confundendam cum alia de dominio temporali respectu capitis ejusdem Ecclesiae.

Prob. conclusio: Cum Christi Ecclesia et sola Christi Ecclesia habeat directam et veram potestatem seu jurisdictionem circa ea quae per se ordinant fideles ad obtinendum finem ab Ecclesia intentum, necesse est ut etiam habeat potestatem circa ea quae consecutionem finis impediunt aut retardant. Atqui temporalia multa, quae ad societatem civilem pertinent, possunt impedire et retardare fideles a consecutione finis ab Ecclesia intenti, imo de facto hujusmodi bona quandoque retardant finem societatis obtinendum. Ergo necesse est ut Ecclesia habeat indirecte potestatem circa hujusmodi bona. *Maj. patet*; nam quaelibet societas, praecipue perfecta, habet jus et potestatem in ea quae impe-

diunt aut retardant consecutionem finis in suis membris: a fortiori ergo est id concedendum Ecclesiae cujus finis est nobilissimus, a Deo primo et per se intentus. *Minor* etiam manifesta est luculentissime ex facto quod temporalia spiritualia impedire possint et impedian.

Confirmatur 1.º Societas civilis non est apta ad judicandum an bona quaedam, imo et multa, retardent aut impedian consecutionem finis ab Ecclesia intenti; et an et quando opponantur mediis spiritualibus a Christo et ab Ecclesia statutis: sed hoc soli Christi Ecclesiae convenit judicare, cum finis Ecclesiae supernaturalis sit omnino, et ideo excedens ipsam societatem civilem. Ergo necesse est ut Ecclesia sola vera potestate et jurisdictione polleat circa finem suum obtinendum, et ea quando oportet utatur in temporalia: quae jurisdictio in temporalia exercita ob finem spiritualem, indirecta est, ut patet.

Confirmatur 2.º Ostensum est supra (n. 478). Ecclesiam statui non esse subjectam, et (n. 482) has societates sejungendas non esse. Ergo necesse est ut status subordinetur Ecclesiae, quae proinde habet potestatem saltem indirectam in statum seu in ea quae, ad statum pertinent, bona temporalia. *Prob. conseq.* Omnino absurdum est ponere duas societates et duas potestates unitas exercendas in eadem membra sine ulla subordinatione et sine ullo ordine.

Confirmatur 3.º Tota ratio societatis et auctoritatis desumitur ex fine. Ergo si finis alicujus societatis subordinatur fini alterius, prima societas ejusque auctoritas ab altera dependeat, et ei subordinetur necesse est, quantum oportet ad finem ejus obtinendum. Atqui finis societatis civilis su-

bordinatur fini Ecclesiae, ut pluries dictum est. Ergo societas civilis seu status ab Ecclesia dependet quantum necesse est ad finem Ecclesiae obtinendum. Ergo Ecclesia habet potestatem in ea, quae temporalia sunt et ad societatem civilem pertinent; idest tantam habet quanta necessaria est et sufficit; sufficit autem indirecta.

Tandem confirmari potest 4.º ex Christi verbis (Matth. XV, 26) dicentis: Quid enim prodest homini si mundum universum lucretur, animae vero suae detrimentum patiatur?

2.º Probatur ex traditione quae fundamentum habet in Sacris Scripturis, nam ait Apostolus (I Cor. IX, 14): *Dominus ordinavit iis qui evangelium annuntiant de evangelio vivere*. Quibus verbis manifestum est Christum jus dedisse Ecclesiae exigendi a fidelibus et ab ipsa societate civili, cui incumbit strictum officium suscipiendi divinam revelationem et recipiendi apostolos Christi (n. 215), ea bona, quae necessaria sunt ad vitae sustentationem modo convenienti obtinendam. Unde tempore Constantini Magni jussum est ab Ecclesia ut fideles ministros Ecclesiae alerent. Hinc decimae seu tributa solvebantur ex instituto Ecclesiae, vetitum etiam fuit antiquis temporibus ne fideles muneribus civilibus ob animae periculum fungerentur. Quod certissime fieri potest ab Ecclesia quancumque sine animae periculo fideles hujusmodi muneribus fungi non possunt, tum enim applicandi jus habet Ecclesia illud Christi (Matth. XVI, 26): *Quid enim prodest homini etc.* Et illud (V, 29): *Si oculus tuus dexter scandalizat te, erue eum et projice abs te; expedit enim tibi ut pereat unum membrorum tuorum quam totum corpus tuum mittatur in gehennam*. Unde S. Gelasius Papa (Ep.

ad Anastasium Augustum) distinguens *auctoritatem sacram* pontificum et regalem potestatem, dicit: « In quibus tanto gravius est pondus sacerdotum quanto etiam *pro ipsis regibus hominum* in divino *reddituri sunt* examine *rationem* ». Idem docuerunt alii Pontifices.

488. **Corollaria** — I. Merito ergo Pius Papa IX in syllabo damnavit hanc propositionem: « Ecclesia vis inferendae potestatem non habet, neque potestatem *ullam temporalem* directam vel indirectam » (prop. 24). Et Leo XIII. (Encycl. Imm. Dei) merito ait: « Quidquid igitur est in rebus humanis quoquo modo sacrum, quidquid ad salutem animorum cultumve Dei pertinet, sive tale illud sit natura sua, sive rursus tale intelligatur *propter causam ad quam refertur*, id est omne in potestate arbitrioque Ecclesiae ».

II. Cum ad societatem civilem non pertineat judicare de fine Ecclesiae et de mediis necessariis ad finem talem obtinendum, sed ad solam Ecclesiam, neque ad ipsam societatem civilem pertinet judicare ad quae se extendat potestas indirecta Ecclesiae in temporalia, sed ad Ecclesiam unice pertinet.

III. Plurima tamen sunt quae manifestissime et evidentissime in societate civili in sua natura considerata omnino indifferentia sunt in ordine ad finem Ecclesiae obtinendum; et circa hujusmodi ut talia considerata nulla potestas est in Ecclesia, nisi ratione circumstantiarum fini Ecclesiae fiant opposita.

IV. Unde circa hujusmodi auctoritas civilis omnimoda independentia gaudet.

V. Utraque societas, idest tum Ecclesia, tum societas civilis, est summa in proprio ordine seu genere; tamen Ecclesia, simpliciter loquendo, societatem civilem excedit.

VI. Quamvis societas perfecta non subsit societati ulli ejusdem ordinis, tamen nihil impedit quominus societati superioris ordinis, indirecte saltem, subdatur.

VII. Societas civilis per hoc quod Ecclesiae Christi subiicitur nobilitatur et perficitur: nam finis ejus a fine Ecclesiae, qui excellentior est, bonitatem accipit.

VIII. Autonomia societatis civilis, quatenus importat independentiam ab alia societate ejusdem speciei, aut ejusdem ordinis, perfectionem importat, et est laudanda et approbanda; sed autonomia quatenus importare intelligitur independentiam omnimodam ab Ecclesia, est omnino rejicienda et improbanda; nam independentia a Christo et a fine quem Christus intendit, absurda omnino et chimerica est.

IX. Christi verba: *Regnum meum non est de hoc mundo*, designant originem potestatis, non autem objectum, nam objectum potestatis regni Christi, idest Ecclesiae, quamvis primo et per se sint spiritualia, tamen ratione spiritualium sunt etiam temporalia, absurdum est enim ponere quod societas visibilis constans ex elemento non solum spirituali, sed etiam materiali, res temporales non respiciat.

CAPUT XII.

De Magisterio Ecclesiae

489. **Quaestio.** — Supra ostendimus Ecclesiam constare essentialiter ex elemento spirituali et sensibili (n. 399): elementum spirituale est finis, idest cognitio et sanctitas (n. 400); elementum autem materiale sunt media quibus finis obtinetur, idest sacramenta etc.; igitur in praesenti quaeritur an Christus instituerit magisterium tanquam medium sensibile ad finem obtinendum quasi medium ad Ecclesiae constitutum essentialiter pertinet. Haec quaestio hic agitur, quia magisterium certe pertinet ad perfectionem essentialem Ecclesiae, prout est societas visibilis, et ad potestatem Ecclesiae.

490. **Quid sit Magisterium.** — Nomine Magisterii in praesenti intelligitur officium proponendi veritates; et nomine Magisterii *Ecclesiae* intelligitur: *jus et officium proponendi seu docendi cum auctoritate, ita ut omnes obedire teneantur, veritates quas Christus praedicavit et docuit, seu veritates divinitus revelatas.*

491. **Sententiae.** — Protestantes fere omnes negant Christum in Ecclesia instituisse Magisterium: quidam tamen Neolutherani, quamvis verbis concedant Christum Magisterium instituisse, re tamen negant, cum in concreto nullibi adsignent. *Unionistae Anglicani* nullum in praesenti esse magisterium institutum docent, sed fore instituendum sperant.

492. **Conclusio I.** — *Christus Magisterium in Ecclesia instituit.* \

Prob. Nomine Magisterii in Ecclesia intelligitur jus et officium proponendi et docendi cum auctoritate, ita ut omnes obedire teneantur, ea quae Christus docuit et praedicavit, seu divinitus revelata. Atqui Christus posuit in Ecclesia seu in membris quibusdam Ecclesiae jus et officium proponendi et docendi cum auctoritate, ita ut omnes obedire teneantur, ea quae ipsemet Christus docuit et praedicavit. Ergo Christus Magisterium in Ecclesia instituit. *Prob. minor:* Apostolus ait de Christo (Eph. IV, 11): *Ipse dedit quosdam Apostolos, quosdam autem prophetas, alios vero evangelistas, alios autem pastores et doctores ad consummationem sanctorum in opus ministerii in aedificationem corporis Christi.* Atqui doctoribus, pastoribus, Apostolis a Christo institutis obediendum est. Ergo etc.

2.º Praeterea. Ait Christus discipulis (Matth., XXVIII, 18-20): *Data est mihi omnis potestas in coelo et in terra. Euntes ergo docete omnes gentes... docentes eos servare omnia quaecumque mandavi vobis.* Et (Marci, XVI, 15-16): *Euntes in mundum universum praedicate evangelium omni creaturae. Qui crediderit et baptizatus fuerit salvus erit; qui vero non crediderit condemnabitur.* Et (Lucae X, 16): *Qui vos audit me audit, et qui vos spernit me spernit.* Et (Joan., XX, 21): *Sicut misit me Pater, et ego mitto vos.*

Confirmatur: Apostoli jus et officium praedicandi et docendi cum auctoritate super omnes a Christo recepta habere fassi sunt. Ergo vere in eis Magisterium Ecclesiae fuit institutum a Christo. *Conseq. patet. Antec. prob.* Apostolus Paulus (II Cor. V, 20) ait: *Pro Christo ergo legatione fungimur, tanquam Deo exhortante per nos.* Et (Rom. I, 5): *Per quem (idest per Christum) accepimus gratiam*

et apostolatam ad obediendum fidei in omnibus gentibus pro nomine ejus. Et (Gal. 1, 8): Licet nos, aut Angelus de coelo evangelizet vobis praeter quam quod evangelizavimus vobis, anathema sit.

3.º Veritates, praecipue supernaturales, certe et tuto cognosci non possunt sine auctoritate penes quam sit jus proponendi eas (n. 395 et 362 et 366). Atqui supponi non potest sine Christi injuria ipsum non providisse media necessaria ad cognoscenda ea quae ipsemet docuit et praedicavit (cf. n. 344 et seq.). Ergo Christum instituisse Magisterium in sua Ecclesia certissimum est.

Confirmatur ex Apostolo dicente quod Christus posuit Apostolos, doctores etc. ad consummationem sanctorum... ut iam non simus parvuli fluctantes et circumferamur omni vento doctrinae in nequitia hominum, in astutia ad circumventionem erroris. Quibus verbis ostenditur Christum posuisse Apostolos, doctores, et ideo Magisterium et necessitatem Magisterii.

493. **Obj. I.** — Christus dixit (Matth. XXIII, 8). *Unus est magister vester.* Ergo nullum magisterium est institutum in Ecclesia.

Resp. Negando consequentiam, ex qua sequitur Christum neque Apostolos, neque doctores etc. posuisse in Ecclesia. Unde *resp. 2.º Dist. antec.* Unus est magister principalis, qui nullo modo est discipulus *conc.*; unus est magister per exclusionem magistrorum seu doctorum qui a Christo instituti sunt et sunt Christi discipuli, *neg.*

494. **Obj. II.** — S. Joannes fidelibus ait (I, Joan II, 27): *Non necesse habetis ut aliquis doceat vos, sed sicut unctio ejus docet vos de omnibus, et rerum est, et non est mendacium.* Ergo unicuique Spiritus Sanctus manifestat veritatem. Unde Apo-

stolus Paulus (I Thessal. V, 21) dicit: *Omnia autem probate, quod bonum est tenete*. Ergo in Ecclesia non est magisterium a Christo constitutum.

Resp. dist. primum *consequens*: Unicuique Spiritus Sanctus manifestat veritatem, idest, supposito Magisterio exteriori rite proponente sensibilibiter ea quae sunt divinitus revelata, ipsemet interiori mentem inclinat per lumen fidei ad supernaturaliter adsentiendum, *conc.*; excluso Magisterio exteriori *negō* (cf. n. 364). Ad verba Joannis respondetur sensum esse quod fideles non necesse habeant ut aliquis doceat demonstrando et reddendo evidentes veritates fidei, quae ex hoc quod fidei sunt, obscurae sunt, sed unctionem Spiritus Sancti, seu gratiam interiorem moventem, supplere id quod deest ex parte evidētiaē. Ipsemet Apostolus magisterium exercebat docendo, et quidem ex mandato Christi; unde nonnisi absurde adseritur ipsum excludere magisterium. Ad verba Pauli dicendum est ipsum non loqui de veritatibus ab ipsismet Apostolis, in quibus magisterium Ecclesiae residebat, praedicatis; nam secus constituisset fideles supra se et supra Apostolos, quod absurdum est omnino; sed loquebatur de doctrina privata quorundam, praecipue de prophetiis non doctrinam Ecclesiae seu Apostolorum continentibus, sed de prophetiis privatis, ut etiam ex contextu patet.

495. **Conclusio II.** — *Magisterium exterius a Christo institutum, est Ecclesiae essentiale.* — Ante probationem conclusionis adverte in conclusione particulam *essentiale* respicere Ecclesiam secundum formam a Christo institutam.

Prob. Media quae Christus instituit et posuit in sua Ecclesia ad finem ipsius Ecclesiae obtinendum et ad ipsam Ecclesiam propagandam et successive

per nova membra aedificandam ut omnino necessaria et essentialia dici debent (cf. 392, 399). Atqui Magisterium quod Christus in Ecclesia constituit est medium a Christo institutum ad finem ipsius Ecclesiae obtinendum et ad ipsam Ecclesiam propagandam et successive per nova membra aedificandam. Ergo Magisterium a Christo institutum in Ecclesia est Ecclesiae necessarium et essenziale. *Minor patet* ex probationibus praecedentis conclusionis (cf. etiam n. 363 et 366). Sed nunc animadvertere sufficiat Christum instituisse Magisterium, idest Apostolos, doctores etc. *ad consummationem sanctorum in opus ministerii, in aedificationem corporis Christi* (Eph. IV, 12) ut homines finem a Christo intentum consequantur (n. 389).

2.º Magisterium est in Christi Ecclesia quid fundamentale, ut patet; unde Apostoli dicuntur fundamenta Ecclesiae (Eph. II, 20), ea ratione qua Christus misit eos tanquam auctoritatem habentes ad docendas gentes magisterium exercentes ad consummationem sanctorum, in aedificationem corporis Christi. Atqui quod est fundamentale in aliqua re est ei necessarium et essenziale. Ergo Magisterium a Christo in Ecclesia institutum est necessarium et essenziale Ecclesiae a Christo institutae.

Confirmatur: Petro Apostolo fuit a Christo commissum officium pascendi agnos et oves (Joan. XXI, 15-17) et confirmandi fratres in fide (Lucae XXII, 31-32), imo ipsemet Petrus fuit a Christo constitutus ut Petra in qua Ecclesia cum fundamentis erat extruenda, ut ab eo Ecclesia haberet firmitatem. Atqui haec omnia Magisterii institutionem important tanquam quid fundamentale, necessarium et essenziale respectu Ecclesiae. Ergo Magisterium quod Christus instituit necessarium et essenziale est Ecclesiae.

CAPUT XIII.

De indefectibilitate Ecclesiae Christi

496. **Ratio capitis.** — Statuta natura Ecclesiae juxta supra (n. 368) promissa, de dotibus Ecclesiae remanet dicendum; at dotes Ecclesiae, quae etiam proprietates dicuntur, duae recensentur: idest *indefectibilitas* et *infallibilitas*. Igitur de utraque dicendum est; in praesenti quidem capite de indefectibilitate, in sequentibus autem de infallibilitate Ecclesiae.

497. **Quid nomine indefectibilitatis intelligatur.** — Nomine *indefectibilitatis* intelligitur *dos seu proprietas qua Christi Ecclesia semper eadem secundum eam formam in qua a Christo fuit instituta usque ad finem mundi permanebit*. Unde cum Ecclesia sit instituta sub forma societatis perfectae et visibilis, ut supra ostendimus, indefectibilitas, prout est definita, respicit Ecclesiam ut habet formam societatis, et ut est visibilis. — Quaedam tamen accidentalialia quae Ecclesiae convenire possunt in tradita definitione non comprehenduntur; nam haec dependent ex circumstantiis, neque Ecclesiae necessario et ex Christi institutione conveniunt; unde eorum indefectibilitas non intenditur a nobis.

498. **Sententiae.** — Inter antiquos, Donatistae negarunt indefectibilitatem Ecclesiae; inter recentiores vero eandem negant rationalistae; item et quidam protestantes. Famosa est propositio damnata ut haeretica a Pio VI (Const. Auctorem fidei 28 Augusti 1794) Synodi Pistoriensis, in qua adseritur « postremis hisce saeculis sparsam esse ge-

neralem obscuritatem super veritates gravioris momenti spectantes ad religionem, et quae sunt basis fidei et moralis doctrinae Jesu Christi ».

499. **Conclusio.** — *Ecclesia Christi est indefectibilis.*

Prob. Ecclesia Christi ex duobus elementis essentialibus constat, videlicet ex elemento spirituali, quod est sanctitas (cf. n. 400), et ex elemento sensibili quod importat media sensibilia exteriora a Christo instituta ad obtinendum finem, ut baptismus, Magisterium exterius etc. (cf. n. 399): quibus manentibus, remanet Ecclesia Christi. Atqui haec duo elementa deficere non possunt. Ergo neque Ecclesia Christi deficere potest. *Prob. minor.* Et primo elementum *formale*, idest *sanctitas*, est nobilissimum, et ideo est praecipuus finis quem Christus intendit, et proinde quem efficaciter intendit, cum sanctitas importet conjunctionem ad Deum, et sit finis revelationis divinae et incarnationis Christi: (cf. n. 348, 389): Sed idem dicendum est omnino de elemento materiali quod ad elementum formale obtinendum a Christo est ordinatum: nam robur et virtutem non habet ex sua natura, sed immediate a Christo, a quo fuit institutum, seu positum: non enim est ratio ex parte elementi ut non deficiat cum nonnisi virtute et institutione divina operetur. Insuper Christus striete praecepit ut homines hujusmodi mediis uterentur, videlicet ut Apostoli magisterium, exercerent et homines eos reciperent (cf. n. 492), et quidem ad sanctitatem obtinendam, quae est elementum formale et quam certe Christus efficaciter intendit consequi. Ergo neque elementum materiale et sensibile deficere potest.

Confirmatur ex verbis et promissione Christi qui dixit aedificaturum Ecclesiam *supra petram*,

et subjunxit (Matth. XVI, 18) quod *portae inferi non praevallebunt adversus eam*. Insuper promisit se fore cum Ecclesia (Matth. XXVIII, 20) *usque ad consummationem saeculi*; et Paracletum idest Spiritum Sanctum, permansurum cum Ecclesia *in aeternum* (Ioann., XIV, 16).

Confirmatur 2.º Ex Apostolo Paulo (Eph. IV, 11-12) dicente: *Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem prophetas... ad consummationem sanctorum, in opus ministerii, in aedificationem corporis Christi, donec occurramus omnes in unitatem fidei... in virum perfectum, in mensuram aetatis plenitudinis Christi*. Quibus verbis Apostolus adserit sanctitatem (elementum spirituale) obtineri per *ministerium* (elementum sensibile), usque in finem. Quod confirmatur ex eodem Apostolo (I Cor. XI, 26) dicente: *Quotiescumque enim manducabitis panem hunc et calicem bibetis mortem Domini annuntiabitis donec veniat*. Quae verba ultima de ultimis temporibus intelliguntur, in quibus etiam erunt fideles, juxta illud Christi (Matth. XIII, 48-49): *In consummatione saeculi exibunt Angeli et separabunt malos de medio iustorum*.

2.º In veteri testamento dicitur Regnum Christi perduraturum in aeternum: *In diebus regnorum illorum suscitabit Deus coeli regnum quod in aeternum non dissipabitur... et ipsum stabit in aeternum* (Daniel. II, 44 cf. etiam Isai. LXI).

3.º Ex veteribus probatur: S. Ignatius ait (Ad Ephes. c. XVII): « Ob id Dominus in capite suo accepit unguentum, ut Ecclesiae spiret incorruptionem ». S. Joannes Chrysost. (Hom. ant. exil. 1): « Ecclesia est coelo validior... Portae inferi non praevallebunt adversus eam ». S. Augustinus idem docet (In psal. 101, serm. 2); idipsum docent alii PP.

500. **Obj. I.** — Ecclesia veteris testamenti defecit 1.º ante Christum tempore captivitatis; 2.º iterum restaurata, deficit post adventum Christi, quando scilicet vetus testamentum recessit; 3.º ipsa met Christiana Ecclesia defecit in Christi discipulis, qui fidem amiserunt; 4.º Iterum Ecclesiam Christi defecisse, exorta haeresi Arii S. Hieronymus adse-ruit dicens: « Ingemuit totus orbis, et Arianum se esse miratus est ». Dial. adv. Lucifer.

Resp. Ad primum negando; nam tempore captivitatis, sicut etiam quocumque alio tempore, semper manserunt inter Judaeos qui in Deum unum per veram fidem credebant atque ipsum colebant. *Ad secundum* per Christum Ecclesia commutata est in melius, non quidem quoad essentiam (n. 381), sed quoad formam in quam Christus eam commutavit. Neque promissiones synagogae factae erant ut remaneret sub ea forma, sed ut remaneret quoad essentiam et inde etiam sub nova forma a Christo inducenda. Sed Christus promisit se permansurum cum Ecclesia quam ipse aedificavit. Unde negatur paritas. Insuper Ecclesia Judaica particularis erat, Ecclesia Christi autem universalis. *Ad tertium* negandum est fidem Christi in discipulis defecisse, licet discipuli aliquam trepidationem in fide recipere; insuper praeter discipulos alii credentes erant, e. g. B. Maria et aliae mulieres etc. Insuper Christus ante mortem nondum totaliter confirmaverat suam Ecclesiam, neque Petrum pastorem constituerat, neque alios. *Ad quartum* dico quod quidam putaverunt orbem totum, in episcopis (anno 359) repraesentatum, esse Arianum, quatenus Episcopi subscripserunt formulae in qua mittebatur verbum *consubstantialis*; non quasi totus orbis profiteretur Arii haeresim. Insuper episcopi subscripserunt for-

mulae bona fide, non profitentes Arianam haeresim, sed putantes sibi Arianos devincere posse, ut ipsemet S. Hieronymus explicat. Tandem acta concilii Ariminensis non fuerunt approbata, sed recissa a Romano Pontifice Liberio.

501. **Obj II.** — In ultimis diebus fides deficiet. Ergo et Ecclesia.

Resp. dist. in multis membris, *concedo*; in omnibus, ita ut Ecclesia non remaneat, *nego*. Juxta hanc distinctionem intelligenda sunt verba (Lucae XVIII, 8): *Verumtamen Filius hominis veniens putas inveniet fidem in terra?* et similia.

502. **Quaestio altera.** — Altera movetur quaestio, an scilicet Ecclesia Christi in statum meliorem mutanda sit.

503. **Sententiae.** — Irvingiani et Chiliastae ex protestantibus dicunt Dominum iterum venturum ad revelationem complendam et Sion aedificandam. Rationalistae vero progressum religiosum professi docent religionem, quae Ecclesia Christi appellatur, novam formam habituram, non quidem per novam revelationem futuram, sed per abolitionem veterum dogmatum. Rationalismus autem biblicus putat inter credendum et non credendum novam adinvenire viam.

504. **Conclusio.** — *Christi Ecclesia perseverabit eadem in ea forma in qua a Christo fuit constituta.*

Prob. Ea merito in eadem forma permanere dicenda sunt, in quibus nulla ratio adest mutationis neque ab intrinseco, neque ab extrinseco. Atqui in Christi Ecclesia nulla omnino ratio mutationis est tum ab intrinseco, tum ab extrinseco. Ergo Ecclesia Christi in ea forma in qua a Christo constituta est, perseverabit. *Prob. minor:* Nulla est

ratio mutationis in Ecclesia ab intrinseco, quia elementa intrinseca Ecclesiae Christi sunt duo: *sanctitas*, quae est finis Ecclesiae immobiliter a Christo intentus, ut patet ex probatione praecedentis conclusionis, et *sacramenta*, quae sunt media instituta a Christo ad finem, idest ad sanctitatem obtinendam: nulla autem ratio est mutandi sacramenta, quia ipsamet non sunt media ad sanctitatem obtinendam ex propria natura, quasi vi suae naturae vim habentia sanctificandi, sed totam vim et robur habent a Christo, cujus virtus eis communicatur. Neque adsunt in natura media quae vi propria polleant ad sanctitatem et finem hominis obtinendum. Ergo sine ulla prorsus ratione adscritur nova media induci ab eodem Christo.

Confirmatur 1°. Christus ait (Matth. XXIV, 14): *Praedicabitur hoc evangelium regni in universo orbe, et tunc ereniet consummatio*. Et Apostolus Paulus vocavit statum Ecclesiae (Gal. IV, 4) *plenitudo temporis*.

Confirmatur 2.º Status novae legis nos conjungit Deo. Ergo in hac vita status perfectior non datur. *Prob. antec.* Christus ait Latroni in cruce poenitenti (Luc., XXIII, 43): *Hodie mecum eris in paradiso* (cf. Heb. X, 18). — Argumenta adlata in praecedenti conclusione hanc etiam probant, et ideo alia non addimus.

CAPUT XIV.

De infallibilitate Ecclesiae

505. **Infalibilitatis notio.** — Ille infallibilis dicitur qui errare non potest. Ille autem qui non errat de facto, et tamen potest errare, infallibilis dici non potest, quamvis in eo non sit error. Solus Deus est infallibilis quoad omnes veritates, et quidem essentialiter; idest infallibilitas competit ei per essentiam suam. Cuicumque autem competit infallibilitas praeter Deum, per participationem competit. Potest autem absolute loquendo infallibilitas alicui competere vel circa omnes veritates vel circa quasdam solummodo. Infallibilitas participata quae Ecclesiae convenit sic definitur: *Dos Ecclesiae competens qua ipsamet in rebus fidei et morum errare non potest.*

506. **Infalibilitas Ecclesiae passiva et activa.** — Infallibilitas Ecclesiae duplex solet distingui, idest *passiva*, quae dicitur etiam infallibilitas in *credendo*, et *activa*, quae dicitur infallibilitas in *docendo*. Prima consideratur in Ecclesia universa, vel in Ecclesia discente, vel credente, et respicit omnes fideles collectim sumptos. Unde quando dicimus quod Ecclesia est infallibilis in *credendo*, seu infalibititate *passiva*, idem est ac si dicamus, quod unanimis consensus fidelium errare non potest in credendis iis quae sunt fidei et morum. Secunda consideratur in pastoribus qui in grege Christi positi sunt ad regendam Ecclesiam et dirigendam.

507. **Quaestio.** — Nos in praesenti quaerimus de infallibilitate tum *passiva*, tum *activa*, an sci-

licet Ecclesia gaudeat dote infallibilitatis *participative, non essentialiter*, tum in credendo, tum in docendo ea quae sunt fidei et morum.

508. **Advertenda.** — Tamen advertendum est nos concedere quod infallibilitas non competat Ecclesiae quasi a Deo fiat nova revelatio, aut veritatum quae numquam revelatae sunt, aut per revelationem sive inspirationem earum, quae fuerunt revelatae, sed per simplicem adistentiam, specialem tamen, qua Deus ita praesto est suae Ecclesiae, ut non sinat eam in errorem incidere. Hoc advertendum ad adversariorum accusationem repellendam.

509. **Sententiae.** — Protestantes generatim negant Ecclesiae infallibilitatem: quidam tamen videntur concedere quamdam infallibilitatem *passivam*, quamvis omnes in eo conveniant ut infallibilitatem *activam*, seu in docendo, pastoribus Ecclesiae convenire negent.

510. **Conclusio.** — *Ecclesia 1.º in credendo, 2.º in docendo est infallibilis.*

Prob. 1.ª pars: Christus praecepit Apostolis ut docerent *omnia quaecumque* mandaverat eis, promittens fore cum eis docentibus *usque ad consumptionem saeculi* (Matth. XXVIII, 18-20), idest usque ad finem mundi: insuper promisit Spiritum veritatis, dicens (Joan. XVI, 16-17): *Ego rogabo Patrem et alium Paracletum dabit vobis, ut maneat vobiscum in aeternum, Spiritum veritatis.* Et (ib. 26): *Paracletus autem Spiritus Sanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia et suggeret vobis omnia quaecumque dixero vobis.* Et (ib. XVI, 13) ait: *cum autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem.* Quibus verbis Christus spondet Spiritum Sanctum fore in Ecclesia semper docentem veritates omnes fidei,

quas ipsemet Christus explanaverat. Atqui impossibile est ut Ecclesia universa erret sub tanto Magistro ad hoc misso a Christo ut veritates edoceat. Ergo Ecclesia Christi, quousque erit, idest usque ad *consummationem saeculi, et in aeternum* errare non potest in credendo.

Confirmatur ex eodem Christo dicente se aedificaturum Ecclesiam *supra petram* et subiiciente quod *portae inferi non praecalebunt adversus eam*. Unde Apostolus vocat Ecclesiam *Columnam et firmamentum veritatis*. Insuper (Oseae II, 19-20) de Ecclesia dicitur: *Sponsabo te mihi in sempiternum... et sponsabo te mihi in fide*.

2.º Ex patribus probatur etiam nostra conclusio. S. Iraeneus (Adv. haer. lib. V, cap. 20) ait: « Ecclesiae quidem praedicatio vera et firma apud quam una et eadem salutis via in universo mundo ostenditur. Huic enim creditum est lumen Dei ». Clemens Alexand. (Strom. VII c. XVI) scribit: « Homo Dei esse et Domino fidelis esse desiit, qui adversus ecclesiasticam recalcitravit traditionem, et in humanarum haeresum desiluit opiniones ». Et Origenes (in Matth. tract. XX) dicit. « Non debemus attendere eis qui dicunt: « ecce Christus, non autem ostendunt eum in Ecclesia.... quae plena est columna et firmamentum veritatis ». S. Athanasius (Epist. ad Epict.): « Sufficit, inquit, his dumtaxat verbis ad illa haereticorum paradoxa respondere: Haec catholicae Ecclesiae non sunt ». S. Hieronymus (C. Lucifer. c. XXVIII) dicit: « Poteram omnes propositionum (falsarum) rivulo, uno Ecclesiae sole siccare ». Et tandem S. Augustinus (De symb. ad Catech. Serm. I, 6): « Ipsa est... Ecclesia catholica contra omnes haereses pugnans, pugnari potest, expugnari tamen non potest ».

Prob. utraque pars simul: Christus per virtutem suam instituit Ecclesiam, dedit ei robur et virtutem, dirigens eam ad finem, qui est veritas cognoscenda, et sanctitas acquirenda: hoc enim opus directionis incepit dum ipsemet degebat in terris, et prosequitur nunc eadem sua virtute per Apostolos et per eos qui Apostolis successerunt. Atqui virtus Christi directiva et impulsiva Ecclesiae suae in finem, sive immediate exerceatur, sive mediate per Apostolos et successores apostolorum, deficere non potest a fine consequendo; neque admitti potest quod Christus Ecclesiam sive discipulorum sive docentem impellat in errorem contra ea quae revelavit, aut quod sinat ut Ecclesia universa a se directa in errores incidat. Ergo Ecclesia Christi universa errare non potest. *Prob. Major.* Ipsemet post resurrectionem suam dixit discipulis suis (Joan XX, 21): *Sicut misit me Pater, et ego mitto vos.* Unde sicut ipsemet virtute Patris erat missus et operabatur docendo, ita Apostoli in virtute Christi docebant et eorum successores docent.

Confirmatur 1.º Christus potestatem quam habuit a Patre suis Apostolis communicavit, ut in ejus virtute efficaciter operantes fidem seu cognitionem revelatorum et sanctitatem inducerent, quam virtutem usque ad consummationem saeculi communicandam promisit. Atqui virtus Christi efficacissima est. Ergo admitti non potest quod Ecclesia Christi errare possit. *Prob. maj:* Christus *Jesus locutus est eis* (Apostolis) *dicens: Data est mihi omnis potestas in coelo et in terra. Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, docentes eos servare omnia quaecumque mandavi vobis. Et ecce ego ro-*

biscum sum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi. Quibus ultimis verbis palam fit virtutem Christi in Ecclesia docenti fore usque ad finem saeculi, quae virtus certe saltem ne univ-
ersa Ecclesia docens erret obtinebit.

Confirmatur 2.º Ex Apostolo dicente (Eph. IV, 11): *Et ipse (Deus) dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam prophetas, alios autem pastores et Doctores ad consummationem sanctorum in opus ministerii in aedificationem corporis Christi, donec occurramus omnes in unitatem fidei et agnitionis Filii Dei in circum perfectum, ut jam non simus parvuli fluctuantes, et circumferamur omni vento doctrinae in nequitia hominum in astutia ad circumventionem erroris.* Qui omnes non virtute propriae naturae constituuntur tales et ministerium exercent, sed virtute divina operante in eis et manifestante quae veritates sint revelatae divinitus, praecipue supernaturales (cf. n. 508).

Confirmatur 3.º ex verbis ejusdem Christi dicentis (Luc. X, 16): *Qui vos audit me audit, et qui vos spernit me spernit; qui autem me spernit, spernit eum qui me misit.* Et poenam aeternam minatur eis qui non recipiunt doctores et pastores quos mittit ad doctrinam suam annuntiandam dicens (Matth. X, 14): *Quicumque non receperit vos neque audierit sermones vestros, exeuntes foras de domo vel civitate excutite pulverem de pedibus vestris. Amen dico vobis: tolerabilius erit terrae Sodomorum et Gomorrhaeorum in die judicii, quam illi civitati ».* Et (Marc. XVI, 15): *Praedicate evangelium omni creaturae... qui... non crediderit condemnabitur.* Quae verba saltem intelligi debent de iis, quae Apostoli, doctores et pastores, seu praedicatores, quos Deus posuit in Ec-

clesia, unanimiter proponunt credenda ut divinitus revelata.

Confirmatur 4.º ex eo quod Christus Iesus signis et portentis ostendit per suam virtutem se operari, etiam post ascensionem suam ad dirigendam Ecclesiam, ad finem quem ipsi praestituit obtinendum, qui est manifestatio veritatis per eos quos pastores et doctores voluit esse in ea. Unde in actibus Apostolorum (II, 4) dicitur quod Apostoli *repleti sunt omnes Spiritu Sancto*, quem Christus se in eos missurum promiserat, dicens (Joan. XIV, 16): *Ego rogabo Patrem, et alium Paracletum dabit vobis, ut maneat vobiscum in aeternum Spiritum veritatis qui apud ros manebit et in vobis erit. Ille ros docebit omnia*. Et insuper in eisdem actibus dicitur: *quod coeperunt loqui variis linguis prout Spiritus Sanctus dabat eloqui illis* (Mare. XVI, 20): *illi autem profecti praedicaverunt ubique Domino cooperante et sermonem confirmante sequentibus signis*.

Confirmatur 2.^a pars conclusionis: Si Ecclesia docens errare posset, universa Ecclesia errare posset etiam. Atqui Ecclesia universa errare non potest in credendo, ut ostensum est. Ergo neque Ecclesia docens: *Prob. major* ex eo quod Ecclesia discens tenetur aurem praebere et credere Ecclesiae docenti, ut patet ex dictis in probatione praecedenti (cf. n. 444).

511. **Observationes.** — Infallibilitatis donum Apostoli habuerunt post descensionem Spiritus Sancti; unde nil mirum si ante in eis fuit error aliquis. 2.º Quamvis omnes Apostoli post descensum Spiritus Sancti, singillatim sumpti etiam, errori subjecti non erant; tamen hoc non est adserendum de singulis successoribus Apostolorum, idest de

episcopis singillatim sumptis; ratio est quia non est necessaria hujusmodi infallibilitas; et constat quosdam episcopos errasse de facto.

3.º Nostra ergo argumentatio probat eos qui in Ecclesia Christi sunt pastores seu doctores simul consentientes errare non posse. Hoc autem necessarium est et convenientissimum.

4.º Neque est necesse ut omnes omnino conveniant in aliquo adserendo ut divinitus revelato, ut possint certam fidem facere; sed sufficit quod, in convenienti numero sub legitimo capite adunati, doceant et definiant aliquid tanquam ad fidem pertinens. Quaelibet enim societas sub legitimo capite cum membris principalioribus, quae ad bonum commune procurandum destinata sunt, potest rite decernere et definire ea, quae ad bonum commune ordinantur. Illi autem qui repraesentant Ecclesiam sunt Episcopi sub legitimo capite, de quo dicetur infra.

5.º Quia infallibilitas quae Ecclesiae competit non est ea, quae dicitur per essentiam, sed per participationem, ideo requiritur etiam studium et diligentia, ut pastores rite definiant veritates ad fidem pertinentes.

6.º Tamen ex Dei providentia praestabunt certe quantum studium est necessarium ne in errorem incidant.

CAPUT XV.

De objecto primario infallibilitatis

512. **Ratio capitis.** — Determinata infallibilitate Ecclesiae, remanet determinandum objectum circa quod versatur ejus infallibilitas. Duplex autem objectum infallibilitatis distingui potest; objectum *primarium*, idest illud circa quod infallibilitas primo et per se versatur, et objectum *secundarium*, videlicet illud circa quod infallibilitas versatur ratione objecti *primarii*. De utroque objecto infallibilitatis agendum est. De objecto quidem *primario* in praesenti capite. De objecto *secundario* in sequenti.

513. **Quid doceant protestantes circa infallibilitatem Ecclesiae.** — Cum quidam protestantes in proponendis et confitendis iis quae sunt divinitus revelata animadverterent inter se se non convenire, neque esse possibile ut convenirent, ac proinde haberi maximam incertitudinem circa ea, quae revelata sunt, distinxerunt articulos *fundamentales a non fundamentalibus*, dicentes articulos fundamentales esse ut certos retinendos, non itidem eos qui non sunt fundamentales. Igitur circa articulos fundamentales duntaxat se extendit, juxta eos, infallibilitas Ecclesiae.

514. **Quid doceant catholici.** — Sententia catholicorum est quod omnia quae immediate divinitus revelata sunt per Christum, sive ante mortem suam, sive post Resurrectionem et Ascensionem suam per Apostolos in virtute Spiritus Sancti, sunt objectum infallibilitatis Ecclesiae *primarium*. Hu-

jusmodi autem sunt veritates quae dicuntur *fidei*, in quibus includuntur veritates quae *mores* respiciunt: nam et hae a Deo revelatae sunt, cum sint necessariae ad finem hominis consequendum et ad sanctitatem vitae obtinendam (cf. n. 202, 269, 391). Unde dicunt catholici quod veritates *fidei et morum*, idest omnes veritates divinitus revelatae, sunt objectum primarium infallibilitatis Ecclesiae. Insuper addunt quod indirecte Ecclesiae infallibilitas se extendit ad omnia quae cum iis, quae sunt fidei et morum connexionem necessariam habent. His positis, variae conclusiones statuendae et probandae sunt, ut doctrina catholicae Ecclesiae innotescat et declaretur.

415. **Conclusio I.** — *Omnia quae sunt divinitus immediate revelata, sive per Christum, sive per Apostolos Spiritu Sancto inspirante, sunt objectum infallibilitatis.*

Adverte ad verba *per Christum et per Apostolos*, quia non intendimus comprehendere in nostra conclusione ea quae a Deo manifestantur quibusdam per revelationem privatam: quamvis etiam de his possit Ecclesia judicare.

Prob. conclusio: Objectum infallibilitatis Ecclesiae sunt ea circa quae Christus praecepit apostolis ut praedicarent et quae hominibus praecepit ut audirent et crederent, et circa quae a Christo factae sunt promissiones. Atqui Christus praecepit Apostolis ut praedicarent ea omnia, quae ipsemet mandaverat, et ea quae docuerat et quae nomine evangelii comprehenduntur, et sunt omnia revelata. Ergo omnia revelata divinitus sunt objectum infallibilitatis. *Prob. minor:* Christus dixit apostolis ut praedicarent *evangelium omni creaturae*. Et eis promisit Spiritum Sanctum qui eos doceret omnia

quae ipsemet eos docebat, idest omnes varitates quas ipsemet praedicaverat et quae erant necessariae ut Ecclesia sua in finem tenderet et ipsum consequeretur. Unde dixit eis (Joan. XIV, 39): *Paracletus autem Spiritus Sanctus quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia et suggeret vobis omnia quaecumque dixerō vobis* (cf. n. 281).

Confirmatur 1.º Si objectum primarium infallibilitatis non essent ea omnia quae divinitus immediate revelata sunt non haberetur criterium discernendi objectum infallibilitatis Ecclesiae. Unde certum criterium Ecclesia esse non posset eorum, quae divinitus revelata sunt, ac proinde ad quae se extenderet, et de quibus esset infallibilitas Ecclesiae, omnino esset ignotum. Atqui hujusmodi infallibilitas omnino vana esset, illusoria, ridicula, imo et nulla; nam eo sensu quilibet homo posset dici infallibilis, cum circa quasdam veritates indeterminate loquendo nullus sit homo qui infallibilitate non gaudeat. Ergo objectum infallibilitatis Ecclesiae sunt omnia immediate revelata (cf. n. 510).

Neque dicas objectum infallibilitatis esse veritates fundamentales, nam cum nullum adsit criterium determinandi veritates fundamentales, nulla certitudo et maxima dissensio haberetur sine spe discernendi ea, quae sunt divinitus revelata; et ideo idem inconveniens sequeretur quod in praecedenti argumentatione notavimus. Insuper inter protestantes qui systema articulorum fundamentalium amplectuntur tot sunt capita quot sunt sententiae in adsignandis articulis fundamentalibus et ab aliis distinguendis. Denique illa distinctio articulorum *fundamentalium a non fundamentalibus* est omnino contradictoria: nam cum fideles teneantur solum

credere ut articulos fidei illas veritates, quae proponuntur ut certe revelatae, *articuli* non fundamentales, utpote non comprehensi sub objecto infallibilitatis, in hac sententia non possunt dici articuli *fidei*, quippe incerti omnino sunt.

Confirmatur 2.º ex Apostolo qui omnia revelata divinitus ut unum considerat, et jubet firmiter ab omnibus esse ut talia retinenda et reiiciendum quidquid oppositum praedicetur. Unde dicit (Gal. I, 7): *Licet nos, aut Angelus de coelo evangelizet vobis, praeter quam evangelizavimus vobis anathema sit.* Quare dicitur (Eph. IV, 5), *una fides*; imo a Christo evangelium consideratur ut una veritas juxta illud (Joan. XVII, 17): *Sanctifica eos in veritate.*

516. **Corollaria.** — I. Omnia divinitus immediate revelata sunt objectum *primarium* infallibilitatis Ecclesiae. Nam officium Ecclesiae, quatenus in ea est magisterium, est conservare, explicare et docere ea quae sunt divinitus revelata (cf. n. 490).

II. Objectum *primarium* infallibilitatis proprie distinguitur ab objecto *principali* fidei; nam objectum *principale* fidei non sunt omnia simpliciter immediate revelata, sed illa quae sunt a Deo revelante principaliter intenta, et haec dicuntur *per se ad fidem* pertinere. « Per se ad fidem pertinent, ait S. Thomas, illa, quae directe nos ordinant ad vitam aeternam, sicut sunt tres personae omnipotentis Dei, mysterium incarnationis Christi et alia hujusmodi... Quaedam vero proponuntur in sacra Scriptura ut credenda, non quasi principaliter intenta, sed ad praedictorum manifestationem, sicut quod Abraham habuit duos filios ». (2^a 2^a quest. 1.^a a. 6.º ad 1.^m)

III. Alius fuit intentus Christi in manifestandis veritatibus respectu Ecclesiae ut est societas ordi-

nata, alius fuit respectu singulorum membrorum; nam respectu Ecclesiae fuit ut multae veritates innotescerent et ab ea conservarentur: unde Apostolis dixit: *Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo. Cum autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem* (Joan. XVI, 12-13). Quae explicite cognoscere omnia non est possibile fidelibus omnibus individuis.

IV. Unde sufficit juxta intentum Christi quod fideles quaedam explicite cognoscant, alia vero credant implicite, idest quod sint parati ad omnia credenda, quae rite ab Ecclesia ut credenda proponuntur.

V. Unde non est necesse quod omnes fideles explicite cognoscant et profiteantur easdem veritates, sed plures aut pauciores juxta conditionem personarum, temporum etc.

VI. Imò contingere potest quod ipsamet Ecclesia progressu temporis quaedam explicite cognoscat ut divinitus revelata quae prius solummodo implicite cognoscebat. Sicut homo cognoscens aliquam propositionem universalem, implicite cognoscit omnia, quae in ea continentur, quamvis non semper explicite; at progressu temporis, data occasione, explicatur reflexio, et quaedam particularia in illa propositione explicite considerat et cognoscit.

VII. Omnes veritates quae continentur in aliqua propositione divinitus revelata vel ut partes in toto vel ut singulare et minus universale in universali, vel ut quid magis explicatum continetur in eo quod minus explicatum est, pertinent ad objectum *primarium* infallibilitatis Ecclesiae, nam haec omnia sunt divinitus immediate revelata: e. g. *Omnes homines, qui nunc vivunt, in Adam peccaverunt.*

Haec propositio pertinet ad objectum primum infallibilitatis, quia continetur ut pars in altera, *omnes homines in Adam peccaverunt*. Item haec propositio: *Filius est Patri consubstantialis*, continetur in altera: *Filius est ex substantia Patris*, ut explicativa illius, unde utraque pertinet ad objectum primum infallibilitatis: nam idem significant illae duae propositiones, ac proinde si una est immediate revelata, etiam altera.

VIII. Omnes ergo veritates vel propositiones, quae deducuntur ut conclusiones ad modum partis in toto, vel ut minus universale in universali, vel ut simplices explicationes ex veritatibus immediate revelatis, pertinent ad objectum primum infallibilitatis.

517. **Conclusio II.** — *Omnes veritates, ita connexae cum veritatibus divinitus immediate revelatis ut ex earum negatione sequatur logice negatio veritatum immediate revelatarum, pertinent ad objectum infallibilitatis Ecclesiae.*

Prob. Ecclesia Christi non potest logice argui de falsitate circa veritates divinitus revelatas, neque accusari de contradictione, quasi scilicet contradictoria doceat. Atqui si posset errare circa veritates, quae necessariam habent connexionem cum immediate revelatis, posset logice argui de falsitate circa easdem veritates immediate revelatas et accusari de contradictione quasi doceret contradictoria. Ergo Ecclesia circa veritates necessario connexas cum veritatibus immediate revelatis errare non potest. *Major patet*; nam secus frustra esset infallibilis circa hujusmodi veritates, imo infallibilitas esset omnino irrisoria et nulla, non enim infallibilis est qui contradictoria admittit vel logice cogitur admittere: tunc enim facile es-

set habere donum infallibilitatis contradictoria adserendo. *Minor* etiam constat.

Confirmatur: Christus constituendo Magisterium infallibile in Ecclesia ad conservandum et exponendum depositum eorum quae revelavit; censendus est providisse ut modo convenienti et proportionato dignitati Magisterii infallibilis tale depositum conservaretur. Atqui si Ecclesiae Magisterium posset errare circa veritates necessario connexas cum iis, quae immediate revelata sunt, Christus non providisset ut depositum revelationis modo convenienti dignitati Magisterii infallibilis ab ipso instituti conservaretur. Ergo Ecclesia circa hujusmodi veritates cum immediate revelatis necessario connexas errare non potest. *Prob minor*: Nullo modo conveniens est quod Magisterium infallibile ab ipso Christo institutum ad conservandas, explanandas et exponendas veritates divinitus revelatas possit logice argui de falsitate et de contradictione.

Nostra argumentatio multo magis valet si referatur ad veritates quae mores respiciunt: nam conclusio falsa quae mores respicit omnino immoralis est et mala, ac proinde opposita fini Ecclesiae, qui est sanctitas, ad quam actiones rectae omnino requiruntur.

518. *Corollaria*. — Ea quae sunt necessario connexa cum veritatibus divinitus revelatis sunt *objectum* non *primarium*, sed *secundarium* infallibilitatis Ecclesiae, nam infallibilitas non respicit ea primo et per se, sed ratione veritatum immediate revelatarum quae sunt *objectum* *primarium*.

II. Omnes conclusiones theologicae, quae deducuntur ex duabus praemissis divinitus revelatis et continentur in praemissis non ut partes in toto, aut ut singulare in universali, aut ut determina-

tum in indeterminato (n. 516, VII) sed ut effectus in causa vel ut proprietates in essentia sunt objectum *secundarium* infallibilitatis Ecclesiae; nisi fortasse veritas conclusa sit etiam immediate revelata, in qua hypothese ad objectum primum infallibilitatis pertinet.

III. Idem dicendum est de conclusione theologica, quae deducitur ex una praemissa revelata et ex altera lumine naturali nota et certa; videlicet est *objectum* infallibilitatis secundarium, dummodo tamen Ecclesia eam proponat ut virtualiter revelatam, quod ex modo loquendi Ecclesiae dignoscitur, e. g. si ejus contradictoriam condemnet omnino, nam Ecclesia certe cognoscit objectum suae infallibilitatis.

IV. Etiam conclusiones quae non immediate ex praemissis revelatis deducuntur sunt objectum infallibilitatis Ecclesiae ob adlatas rationes, et dicendae sunt vere conclusiones *theologicae*.

V. Ratio quare conclusiones praedictae seu conclusiones theologicae sunt objectum infallibilitatis non est quia sunt ratiocinatione ex revelatis deductae, nam ratiocinatio non potest esse ratio vera infallibilitatis, sed quia cum sint virtualiter revelatae, Deus assistit ne Ecclesia ratiocinando erret.

VI. Ecclesia jus habet damnandi iudicio infallibili, et ideo irreformabili, propositiones non solum, quae immediate, per se et directe opponuntur doctrinae immediate revelatae, sed etiam quae sunt necessario connexae cum eadem doctrina, sicut etiam jus habet approbandi propositiones, quae ex doctrina revelata logice inferuntur.

VII. Cum multae sint veritates, quae nullam habent connexionem necessariam ut ex eorum negatione nullum detrimentum veritatibus fidei ob-

veniat Ecclesia de iis non occupatur. Unde Concil. Vat. (Const. Dei Filius c. 4) ait: « Nec sane ipsa (*Ecclesia*) vetat ne hujusmodi disciplinae in suo quaeque ambitu propriis utantur principiis et propria methodo, sed justam hanc libertatem agnoscens id sedulo cavet ne divinae doctrinae repugnando errores in se suscipiat aut fines proprios transgressae ea quae sunt fidei occupent et perturbent ».

VIII. Merito Patres Concili Vaticani declarant quod (Const. dogm. Dei Filius cap. IV) « Ecclesia, quae una cum apostolico munere docendi, mandatum accepit fidei depositum custodiendi, jus etiam habet falsi nominis scientiam proscribendi, ne quis decipiatur per philosophiam et inanem fallaciam. Quapropter omnes christiani fideles hujusmodi opiniones, quae fidei doctrinae contrariae esse cognoscuntur, maxime si ab Ecclesia reprobatae fuerint, non solum prohibentur tanquam legitimas scientiae conclusiones defendere, sed pro erroribus potius... habere tenentur omnino ». (Cf. I, c. De fide et ratione can. III, et epist. Pii IX ad arch. Monac. et Fris. 11 Dec. 1862, et Leon. XIII. Encycl. Sapientiae Christianae).

519. **Quaeres:** Quod objectum infallibilitatis extendatur etiam ad ea, quae necessario cum veritatibus divinitus revelatis connexa sunt est ne retinendum ut certum ab omnibus?

Resp. Affirmative; nam oppositum adserere error gravissimus est: imo plures sunt qui id putant esse *haereticum*, alii vero *haeresi proximum*.

CAPUT XVI.

De quibusdam aliis infallibilitatis
objectis in specie

520. **Ratio capit s.** — Distinximus infallibilitatis objectum in *primarium* et *secundarium*. Insuper determinavimus quodnam sit objectum primum infallibilitatis, nec non adsignavimus objectum secundarium ejusdem infallibilitatis in genere, ex quo per modum corollarii deduximus etiam conclusiones theologicas pertinere ad objectum infallibilitatis indirectum: sed quia diversa sunt ea quae retinentur pertinere ad objectum indirectum ejusdem infallibilitatis, ideo de hujusmodi objectis in specie agendum est.

521. **Recensentur, quae retinentur communiter pertinere ad objectum infallibilitatis.** — Praeter conclusiones theologicas, de quibus egimus in praecedenti capite, quatuor sunt, quae communiter retinentur pertinere ad objectum *indirectum* infallibilitatis Ecclesiae, videlicet 1.º *Facta dogmatica*, 2.º *Res disciplinares*, 3.º *Canonizatio Sanctorum*, 4.º *Approbatio ordinum religiosorum*.

522. **Quaestio prima.** — Quaestio, quae primo loco solvenda proponitur est, an facta dogmatica pertineant ad objectum infallibilitatis.

523. **Quid est factum dogmaticum.** — Factum dogmaticum dicitur illud factum, cujus cognitio omnino requiritur ad declarandam seu exponendam vel definiendam aliquam doctrinam divinitus revelatam, vel ad reprobendam doctrinam divinitus revelatae oppositam. Potest autem esse multi-

plex hujusmodi factum, e. g. aliquid Concilium rite celebratum in quo veritates fidei decisae sunt; sed de hoc facto in praesenti non quaerimus. Aliud factum dogmaticum est: an aliqua doctrina contineatur in libro alicujus auctoris: et circa hoc versatur praesens nostra quaestio.

524. **Punctum quaestionis.** — Non quaerimus in praesenti an Ecclesia sit infallibilis in judicando an verba espressa sive in libro aliquo, sive extra librum, in se accepta juxta sensum obvium contineant doctrinam a Deo revelatam, vel oppositam doctrinae revelatae; nam hoc ex dictis evidenter sequitur, secus enim nulla esset infallibilitas; neque quaerimus an Ecclesia sit infallibilis in judicando an sententia expressa his tot syllabis sit in aliquo libro, neque an sit infallibilis circa sensum quem fortasse scriptor intendit ut diversum ab eo sensu qui ex toto contextu habetur: nam de hujusmodi Ecclesia non judicat, sunt enim intentui suo extranea: sed quaestio nostra est exclusive de *sensu* qui ex ipso contextu habetur. His positis sit

525. **Conclusio.** — *Ecclesia in judicando aliquam doctrinam quae continetur in libro alicujus auctoris, prout ex contextu habetur, et quae dicitur sensus objectivus, errare non potest.*

Prob. Christus ideo Ecclesiam suam dote infallibilitatis donavit ut fideles haberent medium infallibile cognoscendi veritates divinitus revelatas, et ideo ut haberent medium vitandi errores veritati revelatae oppositos. Atqui si Ecclesia non esset infallibilis in judicando, approbando et condemnando sensum propositionum librorum prout ex eorum contextu eruitur, fideles non haberent medium infallibile vitandi errores veritati revelatae

oppositos. Ergo dicendum est Ecclesiam ex intentu et voluntate Christi habere infallibilitatem in judicando seu approbando et condemnando sensum propositionum librorum prout ex eorum contextu eruitur. *Maj patet* ex ipsa natura infallibilitatis Ecclesiae. *Minor prob.* Oportet ut fideles non solum habeant medium tutum vitandi errores speculative et in abstracto, sed etiam maxime in praxi cum veritati inquirendae incumbunt, sive inter se se conversando sive etiam libros aliorum legendo; intelligentia autem eorum quae in libris conscripta sunt maxime attenditur ex contextu.

Confirmatur: 1.º Si Ecclesia errare posset in judicando sensu librorum prout ex contextu eruitur, licet posset condemnare seu reprobare falsas doctrinas, quae in libris continentur in se spectatas seu abstracte acceptas, non tamen posset eas condemnare prout in hujusmodi libris continentur; neque proinde posset reprobare libros hujusmodi. Unde haeretici impune et secure in perniciem animarum possent conscribere libros ipsam divinam revelationem dissipando et corrumpendo, quin Ecclesia jus haberet hujusmodi libros proscribendi. Atqui hoc absurdum est omnino, et contra intentum Christi infallibilitatem Ecclesiae suae conferentis. Ergo Ecclesia in hujusmodi materia errare non potest. *Declaratur Major:* Non est rationale, neque justum, neque aequum condemnare seu reprobare aliquem librum, attenta solummodo significatione verborum, seu propositionum sumptarum ut jacent praescindendo a contextu; secus libri in quibus veritas elucet possent condemnari et reprobari, illis non exceptis, qui errores impugnant et impugnando referunt.

Confirmatur 2.º Non verba librorum condemnanda sunt et reprobanda, sed sensus verborum

seu doctrina, quae in verbis continetur. Atqui doctrina libri alicujus ea est, quae vere eruitur ex contextu, non autem ea quae in aliqua propositione in se sumpta continetur. Ergo officium Ecclesiae in reprobandis aut approbandis iis, quae in libris continentur est attendere praecipue ad doctrinam, quae ex contextu eruitur, ac proinde ad hanc doctrinam judicandam proprie se extendit ejus infallibilitas.

Confirmatur 3.º quia omnes haeretici in facta hypothese possent eludere judicium et damnationem Ecclesiae, distinguendo sensum propositionum in se, quae fortasse ab Ecclesia condemnatae sunt excerptae ab aliquo libro, et sensum prout eruitur ex contextu: sicut revera hac distinctione abusi sunt Jansenistae, cum ex Jansenii libro *Augustinus*, quinque propositiones excerpsit et condemnavit Innocentius X (Cum occasione; 3 Maji 1653); quam damnationem confirmavit Alexander VII (Ad sacram, 16 oct. 1856).

Confirmatur 4.º Ex eo quod in illa hypothese Ecclesia non posset cum certitudine damnare doctrinam ullius haeretici, ac proinde si dammaret, se exponeret periculo calumniandi eum quem haeticum vocaret: et frustra Christus monuisset fideles ut caverent a falsis prophetis, neque posuisset medium certum et infallibile eos cognoscendi (cf. n. 366); nam Ecclesia neque sensum subjectivum, neque objectivum certe et infallibiliter cognoscere posset. Atqui omnino cum injuria adseritur Ecclesiam se exponere periculo calumniandi haeticos, dum decernit et judicat doctrinam eorum esse conformem aut difformem a doctrina revelata. Ergo. *Prob. minor* ex eo quod secus oporteret accusare seu arguere Ecclesiam de summa imprudentia, cum

saepissime doctrinas haereticorum et ipsos haereticos damnaverit. Unde quando Ecclesia vellet reprobare et damnare aliquam propositionem in libro alicujus auctoris contentam consultum esset ut nomen auctoris taceret. Quae omnia confirmantur ex verbis sapientissimi Pii VI (Const. Auctorem Fidei) dicentis: « Norant illi (*idest Pontifices*) versutam novatorum fallendi artem, qui Catholicarum aurium offensionem veriti, captionum suarum laqueos persaepe student subdolis verborum involucris obtegere, ut inter discrimina sensuum latens, error lenius influat in animos, fiatque ut, corrupta per brevissimam adiectionem aut commutationem veritate sententiae, confessio quae salutem operabatur subtili quodam transitu vergat in mortem ». Unde merito Pius IX (Gravissimas, 11 dic. 1862) ait: « Ecclesia ex sua divina institutione et divinae fidei depositum integrum inviolatumque diligenter custodire, et animarum saluti summo studio debet continenter advigilare ac summa cura ea omnia amovere et eliminare quae vel fidei adversari vel animarum salutem *quorvis modo* in discrimen adducere possunt. Quocirca Ecclesia ex potestate sibi a divino suo Auctore commissa non solum jus, sed officium praesertim habet non tolerandi, sed proscribendi ac damnandi *omnes errores* si ita fidei integritas et *animarum salus postularerint*: et omni philosopho, qui Ecclesiae filius esse velit, ac etiam philosophiae officium incumbit nihil unquam dicere contra ea quae Ecclesia docet, et ea retractare, de quibus eos Ecclesia monuerit. Sententiam autem quae contrariam docet omnino *erroneam* et ipsi fidei Ecclesiae ejusque auctoritati vel maxime injuriosam esse edicimus et declaramus ».

526. Quaestio secunda. — At nunc inquiritur an res disciplinares sint infallibilitatis objectum, ita ut Ecclesia in iis statuendis et praecipiendis errare non possit.

527. Quid sint res disciplinares. — Res disciplinares illae dicuntur, quas Ecclesia statuit per legem ad fideles dirigendos ad finem, qui est proprius Ecclesiae, videlicet ad sanctitatem quae honestatem vitae intrinsece importat. Supra enim ostendimus Ecclesiam pollere perfecta potestate legislativa (n. 450).

528. Punctum quaestionis. — Aliud est loqui de prudentia, qua aliqua lex circa res disciplinares fertur, aliud est loqui de ipsa re disciplinari, quae praecipitur. A prudentia in praesenti praescindimus, nam prudentia potest esse major et minor in variis circumstantiis, neque intendimus adserere quod Ecclesia semper prudentia utatur secundum summum gradum: sed unice quaerimus an Ecclesia per legem aliquam possit praecipere vel statuere aliquid quod aut fidei aut bonis moribus opponatur. His declaratis sit:

529. Conclusio. — *Res disciplinares sunt objectum infallibilitatis.*

Prob. Ecclesia errare non potest circa veritates fidei et morum eas proponendo seu docendo. Ergo multo minus potest errare contra veritates fidei et morum praecipiendo per aliquam legem. *Antec. patet* ex dictis (n. 510). *Conseq. prob;* nam qui praecipit docet id, quod praecipit, esse faciendum: lex enim est ordinatio rationis ab eo qui curam habet communitalis promulgata, seu exhibita per modum quo veritas aliqua exhibetur menti. Insuper dico a *fortiori*: quia per hoc quod aliquid praecipitur faciendum, non solum menti exhibetur a legislatore

ut verum medium ad finem conferens, sed etiam exhibetur tanquam bonum et ut necessario amplectendum.

Confirmatur 1.º quia majorem vim habet praeceptum quam simplex magisterium et magis influit in mentem: unde si simplex magisterium debet esse infallibile, ne universa Ecclesia exponatur periculo errandi, a fortiori id dicendum est de lege, videlicet quod ejus objectum non possit includere falsum contra fidem aut mores. Addi potest quod Ecclesia ad errorem compellèretur.

Confirmatur 2.º ex eo quod Apostoli prohibentes suffocatum, sanguinem et idololhyta, quae certe res disciplinares sunt, hac formula usi sunt: *visum est enim Spiritui sancto et nobis* (Act. XV, 28). Et S. Augustinus ait: « Ecclesia Dei... quae sunt contra fidem vel bonam vitam non approbat, nec tacet, nec facit ». A fortiori Ecclesia non praecipit.

530. **Quaestio tertia.** — In tertia quaestione, quae in praesenti circa objectum infallibilitatis Ecclesiae proponitur, duo quaeruntur: 1.º an Canonizatio sanctorum sit objectum infallibilitatis, 2.º utrum idipsum sit dicendum de approbatione ordinum religiosorum.

531. **Quid importet Canonizatio.** — Canonizatio definiri potest: *Ultima seu definitiva sententia ab Ecclesia solemniter prolata, qua adseritur aliquam personam honestam vitam ita duxisse, ut inter coelites certissime sit adnumeranda ac proinde sit ab omnibus imitanda.* Canonizatio a beatificatione distinguitur, quatenus in beatificatione, neque definitiva sententia profertur ab Ecclesia quod beatus sit inter coelites adnumerandus, neque omnibus imitandus proponitur; quamvis tamen Ecclesia ipsa

proferat publicum testimonium de honestate vitae et sinat ut recenseatur inter coelites ille quem beatum declarat.

532. **Sententiae.** — Quidam putant Ecclesiam posse errare in canonizatione sanctorum absolute loquendo, tamen dicunt esse temerarium adserere Ecclesiam de facto errasse in hoc vel illo sancto canonizando. Alii, inter quos Valentia recensetur, docent negari non posse sine nota haereseos Ecclesiam esse infallibilem in Canonizatione. Alii tandem docent certe Ecclesiam in hac materia esse infallibilem, et quidem id esse certum, tamen non esse haereticum id negare, quamvis temerarium et irreligiosum.

533. **Conclusio.** — *Ecclesia in canonizatione sanctorum est infallibilis.*

Prob. Ecclesia per canonizationem alicujus personae proponit eam universae Ecclesiae ut imitandam, tanquam exemplar virtutum, et praecipit ut fideles omnes recognoscant ut unum e coelitibus cui exhibeant cultum specialem, qui dulia dicitur et quem exhibere non licet nisi coelitibus. Atqui Ecclesia errare non potest in proponenda aliqua persona universae Ecclesiae imitanda ut exemplar virtutum et praecipiendo ut fideles omnes recognoscant eam, ut unum e coelitibus cui exhibeant cultum duliae, quem exhibere non licet nisi coelitibus; nam secus auctoritas Ecclesiae praeciperet universae Ecclesiae aliquid contra mores, quod est contra ea quae supra (n. 529) statuta sunt. Ergo Ecclesia in canonizatione sanctorum errare non potest.

2.º Concilium Tridentinum (Sess. XXV. De invocatione sanctorum) mandat omnibus Episcopis et coeteris docendi munus curamque substantibus,

ut juxta Catholicae et Apostolicae Ecclesiae usum a primaevis Christianae religionis temporibus receptum sanctorumque patrum consensionem et sacrorum Conciliorum decreta: in primis de sanctorum, intercessione, invocatione, reliquiarum honore et legitimo imaginum usu fideles diligenter instruant. Insuper mandat sanctorum quoque martyrum et aliorum cum Christo viventium sancta corpora a fidelibus veneranda esse; ait quod Ecclesia damnat omnino affirmantes sanctorum reliquiis venerationem atque honorem non deberi. Tandem concludit: « Si quis autem his decretis contraria docuerit aut *senserit*, anathema sit ». Atqui si Ecclesia non posset judicio infallibili decernere esse inter coelites computandum illum ad quem vel reliquiae, vel corpus venerandum pertinet: illa omnia non potuisset statuere Concilium et multo minus potuisset sub anathematis poena inhibere ne quis oppositum sentiat. Ergo Ecclesia vere in Canonizatione sanctorum infallibilis est.

**534. Advertenda ante solutionem secundi quæsi-
siti.** — Quoad approbationem ordinum religiosorum advertendum est: 1.º nos loqui de ordinibus religiosiis proprie et stricte acceptis, qui per tria vota perpetua, paupertatis, castitatis et obedientiae sub quibusdam institutis determinatis ad specialem vitae Christianae perfectionem tendunt et quorum approbatio ad solam Ecclesiam pertinet; 2.º loqui de approbatione *solemni et definitiva, non autem de commendatione* aut simplici *permissione*, quae fortasse habetur ante ipsam approbationem definitivam; insuper 3.º loqui de approbatione, quae importat judicium *doctrinale* de vitae honestate, quatenus hujusmodi vita judicatur apta ad vitae perfectionem acquirendam ita ut possit dici

vere status perfectionis. His positis, sic respondetur quaesito cum pluribus theologis :

535. **Conclusio.** — *Ecclesia in approbandis ordinibus religiosis, quoad iudicium doctrinale errare non potest.*

Prob. Ecclesia definitive approbans vitam seu modum vivendi ordinum religiosorum declarat solemniter pro universa Ecclesia talem vitam posse tute et secure eligi ut via ad perfectionem Christianam obtinendam. Atqui sollemnis declaratio facta ab Ecclesia pro omnibus fidelibus designans aliquod genus vitae esse viam securam et tutam ad perfectionem christianam obtinendam erronea esse non potest. Ergo Ecclesia in approbandis ordinibus religiosis quoad iudicium doctrinale errare non potest. *Prob. minor* ex eo quod declaratio designans aliquod genus vitae, quod non est via tuta, esse viam tutam ad perfectionem obtinendam, est error manifestus circa mores, et quidem non error singularis aliquam adsertionem vel doctrinam respiciens, sed error respiciens ipsum genus vitae quod non ab una tantum adsertione dependet. — Haec tamen infallibilitas non est necesse ut extendatur ad iudicium prudentiale, quod tale dicitur non ratione doctrinae, sed ratione circumstantiarum, licet tamen valde temerarium esset accusare Ecclesiam de imprudentia circa huiusmodi adprobationem. Unde S. Thomas sine ulla prorsus distinctione ait: « Cum ergo per Apostolicam Sedem religiones aliquae sint institutae... manifeste se damnabilem reddit quicumque talem religionem damnare conatur ». Contr. impugn. cap. IV.

CAPUT XVII.

De notis Ecclesiae

536. **Ratio capitis.** — Hucusque naturam Ecclesiae determinavimus, et duas proprietates quae interius omnino ad ipsam Ecclesiam pertinent, et quae cognosci ex iis, quae exterius contingunt, non possunt; sed solum ex fine intrinseco Ecclesiae, et verbis ipsius Christi Dei et hominis, sive in libris novi aut veteris Testamenti contentis, sive etiam per ipsam traditionem conservatis. Igitur nunc expendendae sunt proprietates, quae non solum ad interius Ecclesiae pertinent, sed etiam quae exterius patent, ut sint nobis via ad determinandam Christi Ecclesiam veram in concreto. Huiusmodi proprietates *notae* dicuntur.

537. **Quaestio.** — Imprimis, quaeri potest an in Christi Ecclesia dentur quaedam proprietates, quae exterius manifestantur et sunt veluti via et medium cognoscendi in concreto veram Christi Ecclesiam et ab aliis eam discernendi. Haec quaestio duplici aspectu agitari potest: *primo* in genere et indeterminate, *secundo* in specie. In genere quidem et indeterminate facilis et brevis est resolutio; in specie vero et determinate, licet sit facilis, non tamen brevis est; nam plures sunt notae quibus Ecclesia exterius manifestatur et dignoscitur. In praesenti hanc statuimus conclusionem.

538. **Conclusio.** — *Ecclesiae Christi quaedam notae conveniunt quibus ipsa exterius manifestatur.*

Prob. Nulla res naturalis est, quae constet ex elemento aliquo sensibili, et visibilis sit, quae non

habeat proprietates extrinsece manifestas ex quibus ipsa res cognoscatur et distinguatur ab aliis: unde idem dicendum est de societate visibili. Atqui Ecclesia Christi constat ex elemento, non solum spirituali, sed etiam sensibili, et ipsa vere visibilis est. Ergo Ecclesiae Christi convenire quasdam notas quibus ipsa exterius manifestetur, cognoscatur et distinguatur ab aliis, dubitari non potest (Cf. n. 399, et seq.).

539. Ecclesiae notae juxta protestantes. —

Protestantes, Calvinum (Inst. lib. IV, c. 1, n. 9) secuti, duas notas Ecclesiae Christi adsignant: 1.^a est *puri verbi Dei sincera praedicatio*, 2.^a *recta administratio sacramentorum*. « Ubicumque, enim ait Calvinus, Dei verbum sincere praedicari atque audiri, ubi sacramenta ex Christi instituto administrari videmus, illic aliquam esse Dei Ecclesiam nullo modo ambigendum est ». (Institut. lib. IV, cap. c. I, n. 9).

540. Conclusio. — *Puri verbi Dei sincera praedicatio et recta sacramentorum administratio non possunt esse notae quibus vera Christi Ecclesia cognoscitur.*

Prob. Si puri verbi Dei praedicatio et recta sacramentorum administratio essent notae quibus Christi vera Ecclesia cognoscitur, sequeretur quod prius cognosceretur *puri verbi Dei sincera praedicatio et recta sacramentorum administratio*, quam Christi Ecclesia. Atqui omnino falsum est prius a nobis illa duo cognosci quam veram Ecclesiam. Ergo *puri verbi Dei sincera praedicatio et recta sacramentorum administratio* non sunt notae quibus Ecclesia vera cognoscitur. *Prob. minor:* *sincera puri verbi Dei praedicatio et recta sacramentorum administratio* non sunt per se et omni-

bus cognitae: imo cognosci non possunt nisi supposita et cognita vera Christi Ecclesia; non enim quilibet potest discernere *purem Dei verbum* aut sinceritatem praedicatoris: nam Dei verbum veritates etiam altissimas continet, *sinceritas* autem quid internum est, imo neque ipsa sinceritas sufficit, cum etiam in ignorantibus reperiri possit (cf. ea quae disseruimus n. 366, 367, 368); tandem quaelibet secta haereticorum semper penes se haberi *sinceram* verbi Dei praedicationem affirmavit.

541. **Ea quae a catholicis ut notae Ecclesiae verae habentur, recensentur.** — A catholicis quatuor notae Ecclesiae Christi communiter recensentur: videlicet: *Unitas, sanctitas, catholicitas, apostolicitas* seu *firmitas*. Quas notas facile est discernere, cum extrinsecus patere debeant. Unde ut verae notae semper habitae sunt jam inde a primis Ecclesiae saeculis; ut ex sanctis Patribus accipi potest. Sed et ipsamet Concilia illas ut veras notas Ecclesiae Christi habuerunt: nam Cpolitanum I a. 381 celebratum dicit: « Credimus in unam, sanctam et apostolicam, catholicam Ecclesiam » εἰς μίαν ἁγίαν καὶ ἀποστολικὴν καθολικὴν ἐκκλησίαν.

CAPUT. XVIII.

De Unitate Ecclesiae

542. **Quaestio.** — Determinata quaestione de convenientia quarundam notarum Ecclesiae Christi in genere, quibusdam falsis notis refutatis, et catholicorum notis recensitis, quaeritur an hae ultimo loco recensitae *notae* et a catholicis admissae sint

verae *notae* Ecclesiae Christi; et primo quidem quaeritur de nota *unitatis*.

543. **In quo attenditur unitas Ecclesiae.** — Ecclesia est vera societas visibilis, et ideo unitas consideratur in ea, prout est societas et prout est visibilis. Ad rationem autem societatis pertinet *finis* et *auctoritas*, seu *regimen*. Igitur unitas attendi potest tum ex parte finis, tum ex parte regiminis. Finis autem Ecclesiae est sanctitas, ad quam obtinendam requiritur fides, seu cognitio eorum, quae divinitus revelata sunt, et ideo unitas attendi potest 1.º ex *sanctitate* quae in caritate consistit. Ex sanctitate attenditur unitas perfecta quae in eo consummate consistit, ut Ecclesiae membra perfecte Deo conjungantur et quae haberi non potest nisi in patria, licet aliququaliter haberi possit etiam in praesenti statu per veram caritatem multorum membrorum, ut dicitur infra. 2.º unitas attenditur ex *fide*, quatenus scilicet omnia membra Ecclesiae easdem veritates admittunt et profitentur.

544. **Punctum quaestionis.** — Quaestio nostra non est de unitate caritatis quasi scilicet velimus adserere quod omnia membra Ecclesiae habeant veram caritatem et eam manifestent per opera exteriora; sed est de unitate fidei et regiminis. Unde dicimus quod omnia membra Ecclesiae easdem veritates ut divinitus revelatas habent et profitentur, et insuper quod sub uno et eodem regimine continentur, seu quod eidem auctoritati supremae subiiciuntur.

545. **Quoad unitatem fidei duplex sententia.** At cum unitas fidei non possit consistere in eo ut fideles omnes seu omnia membra Ecclesiae cognoscant omnia divinitus revelata et ea ut explicite

cognita profiteantur, necesse est ut aliqua unitatis fidei norma reperiatur. Unde circa hoc duae sunt sententiae. Protestantes dicunt sufficere ad unitatem Ecclesiae habendam quod omnia membra explicite profiteantur articulos qui dicuntur fundamentales. At si quaeras quinam articuli sint dicendi fundamentales, non conveniunt; quidam dicunt ad articulos fundamentales pertinere ea omnia quae continentur in libris canonicis, seu in sacris Scripturis, in quibus adserendis conveniunt diversae Ecclesiae; alii vero dicunt esse ea quae profitentur diversae Ecclesiae communiter, idest Ecclesia *Anglicana*, *Russa* et *Romana* etc. Catholici docent unitatem fidei in eo consistere quod fideles plura profiteantur explicite, alia vero implicite, quatenus sunt parati ad ea credenda et profitenda, si legitima auctoritate proponantur.

546. **Conclusio I.** — *Sententia quae unitatem fidei in articulis fundamentalibus reponit admitti nequit.*

Imprimis haec nostra conclusio patet ex dictis supra (n. 415). Sed directe:

Prob. Unitas fidei non potest reponi in illis veritatibus divinitus revelatis, in quibus non habetur norma certa ut a falsitatibus discernantur. Atqui si unitas fidei desumatur unice ex articulis fundamentalibus, non habetur norma certa, ut a falsitatibus discernantur, non enim per se evidens est quinam dicendi sint articuli *fundamentales*, aut *non fundamentales*. Unde illi ipsi qui hanc sententiam amplectuntur non conveniunt in his adsignandis et distinguendis. Neque ipsamet sacra Scriptura potest esse norma hujus distinctionis, nam in ea haec distinctio non habetur; neque omnia quae in ea continentur dici possunt pertinere

ad articulos fundamentales, cum multa in ea reperiantur, quae valde secundaria sunt. Insuper ipsamet sacra Scriptura, nisi ponatur auctoritas penes quam sit jus determinandi sensum, praecipue circa ea, quae supernaturalia sunt, non est sufficiens ad ea quae sunt divinitus revelata certe cognoscenda. Unde ipsimet protestantes, qui praedictam auctoritatem reiiciunt, ita divisi sunt in interpretatione sacrae Scripturae, ut tot sint sententiae quot capita (cf. n. 366). Neque consensus variarum Ecclesiarum potest esse norma; nam imprimis omnino incerta est et insufficiens haec norma, cum inter has diversas Ecclesias non ponatur auctoritas competens decernens quatenam sint communiter ab omnibus retinenda: 2.º quia Ecclesiae poterunt multiplicari juxta placita haereticorum diversimode exponentium sacram Scripturam, ita scilicet ut tot multiplicentur *sectae*, quae a protestantibus *Ecclesiae* dicuntur, ut nulla aut fere nulla veritas revelata remaneat, quae ab aliqua secta non negetur. Imo his nostris diebus ad hoc perventum est, ut in ipsa sacra Scriptura quidam nonnisi pauca esse divinitus revelata affirmant, quidam autem negent etiam ipsam divinam revelationem.

547. Conclusio I. — *Ecclesia est una.* — Unitas, de qua loquimur, non potest esse nisi unitas fidei et regiminis, ut ex dictis patet; et magis patebit ex probationibus adferendis.

Prob. conclusio: Unitas fidei in eo consistit ut fideles, seu membra Ecclesiae, omnes veritates divinitus revelatas profiteantur, non quidem omnes explicite, cum hoc sit impossibile, sed quasdam explicite et alias implicite, quatenus sunt parati ad eas profitendas, si rite eis proponantur (n. 516, III, IV, V.). Atqui revera ii qui vere sunt fideles et

membra Ecclesiae, credunt et profitentur omnes veritates divinitus revelatas. Ergo Ecclesia est una unitate fidei. *Prob. minor*: Christus praecepit Apostolis dicens: *Docete omnes gentes... serrare omnia quaecumque mandari vobis* (Matth. XXVIII, 19-20). Unde dixit etiam: *Qui non crediderit condemnabitur*, et (Ioan. III, 18) *qui non credit iam iudicatus est*. Ergo illi qui renuunt credere et profiteri ea omnia, quae Christus docuit, fideles non sunt, neque ad Christum seu ad Ecclesiam pertinent.

Confirmatur 1.º facta argumentatio ex Apostolo Paulo dicente: (Tit. III, 10). *Haereticum hominem, post unam et secundam correptionem derita*. Rationem autem adsignat idem Apostolus (Ad. Eph. IV, 5) dicens: *Unus Dominus, una fides*. Propterea ad unitatem fidei servandam ipsemet Deus, prosequitur Apostolus (ib. 11), « *dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem prophetas, alios vero evangelistas, alios autem pastores et doctores, ad consummationem sanctorum, in opus ministerii, in aedificationem corporis Christi, donec occurramus omnes in unitatem fidei... ut iam non simus parruli fluctuantes et circumferamur omni vento doctrinae in nequitia hominum, in astutia ad circumventionem erroris*.

Confirmatur 2.º ex eo quod Christus ad hanc unitatem fidei servandum aedificavit Ecclesiam suam supra *petram*, idest supra Petrum, cui commisit officium confirmandi fratres in fide, dicens: (Luc. XXII, 32): *Ego autem rogari pro te, ut non deficiat fides tua, et tu aliquando conversus confirma fratres tuos*. Cujus confirmationis necessitatem ex circumventionem Satanae Christus repetit dicens: (ib. 31) *Simon, Simon, ecce Satanas expetivit ros, ut cribraret sicut triticum, ego autem*

etc. Unde monet esse cavendum a falsis prophetis (cf. n. 366). Et ideo, erroribus depulsis, habetur *totum corpus compactum et connerum per omnem juncturam subministrationis* (Eph. IV, 16).

Confirmatur 3.º ex eo quod Christus non solum Petro commisit officium confirmandi fratres in fide, sed etiam ipsum constituit Pastorem, dando ei plenitudinem potestatis et dicens ei: *Dabo tibi claves regni coelorum, et quodcumque solveris super terram erit solutum et in coelis*; et: *Pasce oves meas*. (cf. n. 461). Unde (Joan. X, 16) dicit: *Et fiat unum ovile et unus pastor*. Et Paulus ait (I. Cor. XII, 13): *omnes nos in unum corpus baptizati sumus*. Et ipsemet Christus: *Omne regnum dictum contra se desolabitur* (Matth. XII, 25); regno autem comparatur Ecclesia ab eodem Christo.

Ex quibus manifestum est etiam Ecclesiam esse unam unitate cultus, nam Christus praecepit: *Docete omnes gentes serrare omnia quaecumque mandavi vobis*. Mandavit autem inter alia ut baptizarent eos *in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti*; et in ultima coena dixit eis (Luc. XXII, 19): *Hoc facite in meam commemorationem* (Cf. I. Cor. X, 17).

Prob. ex patribus: S. Ignatius (Ad Philad. III, 3, IV, 1) ait: « Si quis *schisma* facientem sectatur, regni divini haereditatem non consequitur, si quis ambulat *in aliena doctrina*, is non assentitur passioni. Studeatis igitur una *Eucharistia* uti, una enim est caro Domini nostri Jesu Christi et unus calix in unitatem sanguinis ipsius, unum altare, sicut unus episcopus cum presbyterio et diaconis ». S. Justinus (Dial. cum Tryph. cap. 63), « quibusdam sectis, haereticis recensitis ait quod veri Christiani sunt « verae ac purae Jesu Christi do-

etrinae discipuli », sunt « *una anima et una synagoga ac una Ecclesia* ». S. Irenaeus scribit (Adv. haer. lib. I. c. X): « *Vera et universa Ecclesia unita et eandem toto terrarum orbe fidem tenet* ». S. Cyprianus (De unit. Eccl.) dicit: « *Deus unus est et Christus unus et una Ecclesia ejus et fides una, scindi unitas non potest* ». Et idem S. Cyprianus (ep. 52, 24) ait: « *Cum sit a Christo una Ecclesia per totum mundum in multa membra divisa, item episcopatus unus, episcoporum multorum concordia numerositate diffusus* ». Hieronymus denique, ne plures proferam, haec habet (In Osea, cap. VIII): « *Unum est altare in Ecclesia, et unam fidem et unum baptisma. Apostolus docet, quod haeretici deserentes, multa sibi altaria fabricati sunt* ».

CAPUT XIX.

De Sanctitate Ecclesiae

548. Sanctitatis notio. — Sanctitas dici potest: *bona qualitas, seu proprietas, qua res quae ea est praedita recte disponitur in seipsa, ab inferioribus rebus abstrahitur per hoc quod in Deum ordinatur, in ipsum tendit et ei conjungitur*. Unde sanctitas importat *puritatem* per hoc quod a rebus inferioribus et a malo rem segregat, et insuper importat *firmitatem* in sui natura, cum importet conjunctionem ad ultimum finem (cf. S. Thom. 2-2, q. 81, a. 8).

549. Sanctitas quomodo possit convenire alicui societati. — Potest autem sanctitas competere societati multipliciter: 1.º ratione sui *institutoris*, quatenus ipse sanctus est: 2.º ratione finis sibi

proprii, quatenus finis ejus proprius est inducere sanctitatem in membra; 3.º ratione mediorum, quatenus media quae adhibet ad sanctitatem inducendam sancta sunt; 4.º ratione membrorum, quatenus membra sancta sunt, quamvis non omnia.

550. **Sanctitas active et passive.** — Unde dupliciter sanctitas considerari potest in societate: *active* et *passive*. *Active* habetur cum ipsa societas per media, quae sancta sunt, sanctitatem inducit in membra eam intendens tanquam finem; *passive* autem consideratur sanctitas in societate, in qua membra sancta sunt, sed non efficiuntur talia per societatem ipsam; ita in societate civili multa membra sancta habentur, non tamen efficiuntur talia ab ipsa societate civili.

551. **Quaestio.** — Igitur quaeritur in praesenti an Ecclesiae competat sanctitas non solum passive, sed etiam active. Cui quaestioni respondetur.

552. **Conclusio.** — *Ecclesia Christi sancta est.*

Prob. Illa societas merito sancta essentialiter dicenda est, ad cujus intrinsecam naturam pertinet inducere sanctitatem in membra, quae ad ipsam pertinent, aut pertinere possunt. Atqui Ecclesia Christi ex intrinseca sua natura habet ut inducat sanctitatem in membra, quae ad ipsam actu pertinent, et ad ea quae pertinent in potentia, ut in eo qui baptismo non est ablutus. Ergo Ecclesia Christi essentialiter sancta dicenda est. *Prob. min.* Finis intrinsecus et proprius Ecclesiae est sanctitas inducenda in homines, seu sanctificatio hominum, et quidem per media sancta; nam oportet ut media fini obtinendo proportionata sint (cf. n. 389-391). Insuper media quibus Ecclesia inducit sanctitatem sunt veritates divinitus revelatae, quae purae sunt et sanctae; et insuper ipsa praecepta observanda,

et sacramenta, ut baptismus, SS. Eucharistia, sacrificium, quae semper fuisse in Ecclesia manifestum est. Haec autem omnia sancta sunt.

Confirmatur ex verbis Apostoli dicentis Eph. V, 23-38: *Christus caput est Ecclesiae... ceteri, diligite membra vestra sicut et Christus dilexit Ecclesiam et seipsum tradidit pro ea et illam sanctificaret, mandans lavacrum aquae in verbo vitae... et sit sancta et immaculata.*

2.º Ecclesia est sancta societas 1.º ex parte institutoris, qui est Christus caput ipsius, nam Christus sanctissimus est; 2.º est sancta sanctitate finis, ut ex dictis patet in. 389; 3.º est sancta sanctitate mediorum, nam ad obtinendum finem sanctum requiruntur media sancta. Media autem Ecclesiae ad obtinendam sanctitatem sunt: 1.º *doctrina*, et 2.º *sacramenta*, quae in membris sanctitatem causant. Igitur 1. Ecclesia est sancta *sanctitate doctrinae*;

Confirmatur hoc ex Christo dicente ad Patrem Joan., XVII, 17: *Sanctifica eos in veritate*. Quae verba S. Thomas explicat: in *cognitione veritatis fidei et moralitatum*. Insuper Christi doctrina certe sancta est: unde ipsemet Christus ait (Joan. V, 24): *Amen Amen dico vobis quia qui verbum meum audit et credit ei qui misit me, habet vitam aeternam et in judicium non venit, sed transit a morte in vitam*. Atqui doctrina Ecclesiae est doctrina Christi.

2.º Ecclesia est sancta in sacramentis;

Confirmatur hoc ex eo quod Christus dedit Apostolis potestatem remittendi peccata in. 414, quod quidem fit per applicationem sacramentorum. Apostolus Paulus vocat (Tit. III, 5) baptismum *lavacrum regenerationis et renovationis Spiritus Sancti*; et

docet Deum constituisse varia ministeria *ad consummationem sanctorum, in aedificationem corporis Christi*, idest Ecclesiae, cujus membra multa sancta sunt (cf. n. 414).

3.º Denique Ecclesiae sanctitas ex miraculis ostenditur, nam in ea certum est plura fuisse patrata miracula (n. 265; 275), quae non fiunt nisi aut ad sanctitatem doctrinae, aut ad sanctitatem personarum ostendendam (n. 153).

553. **Corollaria.** — I. Ecclesia dicitur sancta multipliciter, sed praecipue ratione finis, quem consequitur.

II. Non tamen dicitur sancta, quasi omnia ejus membra sanctitatem consequantur; ut enim sancta dicatur sufficit ut quaedam membra sanctitatem consequantur, nam denominatio in rebus a *re nobiliori*, quae est differentia specifica, et quae in praesenti est finis obtentus, desumitur.

III. Sanctitas, quamvis primo et per se interius attendatur, hoc tamen non impedit quominus etiam exterius reperiatur, imo exterius etiam esse debet, cum ea quae sunt interius, praecipue nobilissima et primo intenta, ad hoc ordinentur ex propria natura ut exterius diffundantur et per effectus proportionatos manifestentur. Unde Christus ait de falsis prophetis loquens: *Ex fructibus eorum cognoscetis eos* (Matth. VII, 15).

IV. Sanctitas ergo ut exterius manifestata est *nota* Ecclesiae.-

CAPUT XX.

De catholicitate Ecclesiae

554. **Notio catholicitatis.** — Catholicus graece *καθολικός* dicitur, et idem est ac universalis, et catholicitas idem sonat ac universalitas. Potest autem universalitas in re aliqua attendi 1.º vel quoad locum, 2.º vel quoad personas, 3.º vel quoad tempus? et 4.º loquendo de Ecclesia, quoad doctrinam. Igitur societas aliqua dicitur universalis quoad locum si ei competat esse ubique; quoad personas, si ei competat ut ad ipsam omnes personae pertineant, tanquam membra; quoad tempus, si ei competat permanere ab initio suae institutionis usque ad mundi finem vel quousque mundus perseverabit; quoad doctrinam autem dicitur universalis seu catholica aliqua societas, si tota ejus doctrina universaliter retinetur.

555. **Catholicitas juris et facti.** — Sed catholicitas potest dupliciter considerari in aliqua societate: 1.º vel ex eo quod illa societas jus habet ad universalem extensionem habendam, 2.º vel ex eo quod de facto universalem extensionem habet.

556. **Catholicitas physica et moralis.** — Catholicitas dicitur *physica* si accipiatur prout importat extensionem sive ad omnia loca, nullo prorsus excepto, qui sit alicujus momenti, sive ad omnes omnino personas; catholicitas *moralis* vero illa dicitur, quae importat talem extensionem in orbe terrarum ut ratione suae universalitatis omnibus societatibus seu sectis superemineat religiosis et ab omnibus distinguatur, idest ab iis quae ei ita

oppositae sunt ut ad illas societates ejus membra pertinere non possint. Nam tunc censetur habere quamdam supereminentiam et perspicuitatem.

557. Quaestio proponitur. — In praesenti movetur quaestio de Ecclesiae catholicitate; idest quaeritur an Ecclesia Christi sit catholica. Tamen advertendum est nostram quaestionem non esse de catholicitate temporis, nam haec quaestio supra discussa est (n. 499), quippe est ipsa indefectibilitas, neque de catholicitate doctrinae Christi quatenus importat totalitatem, nam tota Christi doctrina cognosci non potest nisi in concreto cognoscatur Ecclesia; unde non potest esse nota Ecclesiae hujusmodi universalitas: nam Ecclesiae notae inquiruntur a nobis ut ex eis deducatur quaenam sit Christi Ecclesia in concreto. Sed neque quaerimus de catholicitate seu universalitate *physica* quasi de facto conveniat aut convenire possit Ecclesiae Christi; nam ab initio suae institutionis hujusmodi universalitatem habere non potuit, cum pauci essent ad Ecclesiam pertinentes, sed neque in aliquo tempore praeterito habuit, neque in praesenti habet, neque in futuris temporibus habebit, semper enim erunt increduli, qui fidem Christi suscipere nolent.

558. Punctum quaestionis determinatur. — Igitur punctum quaestionis ad hoc reducitur ut determinetur: an Ecclesiae Christi competat universalitas juris et facti; unde quaeritur an universalitas juris competat quoad loca et personas non solum moraliter, sed etiam physice; an universalitas facti quoad loca et personas ei moraliter competat.

559. Rationalistarum sententiae. — Rationalistae Tubingenses, duce Baur, saeculi nuper elapsi,

Christum non instituisse Ecclesiam catholicam, sed fuisse fautorem factionum quarundam, quarum vestigia apparent in libris novi testamenti, adserunt, addentes Ecclesiam, quae nunc catholica vocatur, illarum factionum esse factum; quod legibus evolutionismi seu pantheismi Hegeliani esse consentaneum satis apparere autumant. Ipsi enim nedum Christi divinitatem, sed etiam Dei existentiam reiciunt; et logice quidem ad proprium systema (cf. 339, 5.º).

560. **Conclusio.** — *Ecclesia Christi catholica est de jure quidem physice, de facto autem moraliter.*

Prima pars probatione non indiget post ea quae disseruimus de Ecclesiae necessitate (cf. n. 444). Igitur in praesenti solummodo secunda pars probanda est, videlicet quod Ecclesia Christi est catholica de facto *moraliter*.

Prob. 1.º testimoniis veteris testamenti. Deus ita adloquitur Abraham (Gen. XII, 18): *In semine tuo benedicentur omnes gentes*, idest in Christo nascituro ex semine Abrahae, ut docet Apostolus (Galat. III, 16). Et in psalmo II, (7, 8) dicitur: *Dominus dixit ad me: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Postula a me et dabo tibi gentes hereditatem tuam et possessionem tuam terminos terrae.* Et in psalmo LXXI dicitur: *Dominabitur a mari usque ad mare et a flumine usque ad terminos orbis terrarum. Coram illo procident Aethiopes... omnes gentes serrient ei.* Isai. (LX, 4 et seq) haec habet: *Lera in circuitu oculos tuos et ride; omnes isti congregati sunt, reuerunt tibi: filii tui de longe venient et filiae tuae de latere surgent. Tunc ridebis... quando conversa fuerit ad te multitudo maris, fortitudo gentium reuerit tibi.* Et in

Daniele (II, 44) dicitur: *In diebus autem regnorum illorum suscitabit Deus coeli regnum quod in aeternum non dissipabitur, et regnum ejus alteri populo non tradetur... et ipsum stabit in aeternum.*

2.º probatur testimoniis novi testamenti: Christus praecepit Apostolis dicens (Marc. XV, 15): *Euntes in mundum universum praedicate evangelium omni creaturae...* Et (ib. 20): *Illi autem perfecti praedicaverunt ubique, Domino cooperante et sermonem confirmante sequentibus signis.* Insuper (Act. Apost. I, 8) dicitur: *Accipietis virtutem supervenientis Spiritus Sancti in vos, et eritis, mihi testes... usque ad ultimum terrae.*

S. Petrus Apostolus ait (Ac. XV, 7): *Deus in nobis elegit per os meum audire gentes verbum evangelii et credere.* Et S. Joan. (Apol. V, 9): *Redemisti nos Deus in sanguine tuo ex omni tribu et lingua et populo et natione.*

3.º *Ex patribus tandem probari potest conclusio.* Pauca seligam ne longior sim. S. Ignatius Antioch. (Epist. ad Smyrn. VIII) ait: « Ubi fuerit Christus, ibi catholica est Ecclesia ». S. Irenaeus (Adv. haer. lib. lib. V, cap. XX) ait: « Ecclesiae quidem praedicatio vera et firma apud quam una et eadem salutis via in universo mundo ostenditur ». S. Pacianus (Ep. I, ad Sympron): « Christianus mihi nomen est, catholicus vero cognomen. Illud me nuncupat, istud ostendit ». S. Cyrillus ait: « Neque id tantum quaeras simpliciter ubi sit Ecclesia, sed ubi Catholica Ecclesia. Hoc enim proprium nomen est sanctae hujus et matris omnium nostrum ». Et S. Augustinus: « Velint, noliht enim, ipsi quoque haeretici et schismatum alumni quando non cum suis, sed cum extraneis loquuntur, Catholicam (*Ecclesiam*) nihil aliud quam Catholicam

vocant. Non enim possunt intelligi nisi hoc eam nomine discernant quo ab universo orbe nuncupatur ».

561. **Obj.** — Proprietas essentialis non potest separari a re ad quam pertinet. Atqui catholicitas quandoque separata est ab Ecclesia. Ergo catholicitas non est nota seu proprietas Ecclesiae essentialis. *Prob. minor.* Christus vocabat fideles (Luc. XII, 32): *pusillus grex*, hoc autem catholicitati repugnat. Insuper in fine mundi paucissimi fideles erunt, ait enim Christus (Luc. XVIII, 3): *Cum venerit filius hominis putasne inveniet fidem in terra?*

Resp. Catholicitas de jure est essentialis Ecclesiae, catholicitas de facto autem non ita est essentialis, ut non possit absolute loquendo per aliquod parvum spatium temporis Ecclesiae non convenire. ratio est quia ipsa ei convenit non physice sed moraliter, ut in conclusione dictum est: nam in primordiis non potuit esse universalis, cum ad modum grani sinapis crescere et dilatari debuerit. Catholicitas quoad jus a Christo fuit Ecclesiae collata immediate, sed nonnisi per Apostolos eam ut catholicam de facto aedificavit. Apostoli enim in virtute Christi Ecclesiam propagarunt, ad hoc autem aliquod tempus fuit necessarium. Verba autem Christi inducta dicimus quod ad Apostolos duntaxat directa sunt, qui pauci erant. Vel si ad Ecclesiam referantur, dicta sunt aut ob humilitatis rationem vel ob comparisonem reproborum, qui absolute loquendo in numero valde majori sunt. Ad alia vero verba quae mundi finem respiciunt dicendum quod etiamsi daretur quod in extremis diebus catholicitas de facto deficeret, hoc non esset nisi per brevissimum spatium quod tamquam nihilum computatur, neque proprie defectio

dicenda esset, cum sit sermo de catholicitate non physica sed morali. Insuper dici potest quod illi fideles qui remanebunt ultimis diebus tempore antichristi, paucissimi erunt respectu Ecclesiae tam dilatatae et in ingentem multitudinem auctae, sed semper remanebit catholicitas, quia in toto orbe terrarum erunt fideles disseminati, quod de nulla secta singillatim sumpta continget. Addi tandem potest quod sicut paucitas fidelium quae fuit ab initio non obstat quominus Ecclesia possit dici catholica quoad jus et quoad factum, ita neque paucitas fidelium quae erit in fine.

CAPUT XXI.

De Apostolicitate Ecclesiae Christi

562. **Notio Apostolicitatis.** — Apostolus (ἀπόστολος) idem est ac missus. Quia ergo Christus vere fuit a Patre *missus* juxta illud (Joann. XX, 21): *Sicut misit me Pater, et ego mitto vos*; ideo ipse Christus dici potest vere *Apostolus*. Tamen verum est quod hoc nomen Apostolus iis qui a Christo missi sunt duodecim reservatum est. At per hoc non impeditur quominus nomen *Apostolicitas* applicatum Ecclesiae designet ipsum Christum simul cum Apostolis, imo primo et per se includit Christum, utpote primo missum a Patre, missio autem Apostolorum non habet vim nisi a Christi missione. Ecclesia ergo *Apostolica* dicitur, 1.º quia a Christo fundata et in Christo, sicut in primario fundamento; et 2.º quia in Apostolis fundata sicut in duodecim fundamentis, quae super summo lapide Christo su-

perstructa firmitatem acceperunt. Unde S. Joannes dicit se vidisse civitatem sanctam Hierusalem, idest Ecclesiam, cujus murus habebat (Apoc. XXI, 14) *fundamenta duodecim, et in ipsis duodecim nomina duodecim Apostolorum Agni*. Et S. Paulus loquens de fidelibus ait (Eph. II, 20) quod sunt *superaedificati super fundamentum Apostolorum et prophetarum, ipso summo angulari lapide Christo Jesu*.

563. **Corollaria.** — I. Quia Ecclesia Christi comparatur domui et civitati, et ejus fundamenta adsignantur Apostoli, ideo illi solummodo pertinere ad Ecclesiam dicendi sunt qui sive mediate sive immediate Apostolis conjunguntur; eo modo quo materialia elementa, quae ad domum extruendam sunt ordinata, dicuntur esse partes domus, quando fundamentis sive immediate sive mediate conjunguntur.

II. Ergo sicut nonnisi per nexum aliquem materialia fiunt partes domus et ut tales innotescunt, ita etiam homines nonnisi per aliquem nexum quem habeant cum Apostolis pertinere possunt ad Ecclesiam in Apostolis fundatam et ab aliis discerni; et ideo etiam ipsa Ecclesia oportet ut in suis partibus hujusmodi nexum exhibeat ut possit dici vere *Apostolica*.

III. Sublato nexu ad Apostolos, homo desinit ad Ecclesiam pertinere.

IV. Unde sicut illi qui audiebant Apostolos credentes iis quae praedicabant et baptismum suscipientes ad Ecclesiam apostolicam pertinuisse dicendi sunt, non autem illi, qui doctrinam Apostolorum respuebant, licet fortasse adsererent se velle sequi et profiteri doctrinam Christi, ita in quocumque tempore idipsum dicendum est: videlicet Ecclesiam

Christi constitui solum ex iis qui vere doctrinam quam praedicabant Apostoli profitentur. Unde Ecclesia Christi vere *Apostolica* dicenda est in hoc sensu.

564. Definitio apostolicitatis Ecclesiae prout est proprietas traditur. — His positis, facile est tradere definitionem Apostolicitatis *Ecclesiae*. Per apostolicitatem Ecclesiae intelligitur: *Conjunctio Ecclesiae* (seu eorum qui ad Ecclesiam pertinent) *ipsis Apostolis per obedientiam in praeceptis Christi et per promptitudinem exterius manifestatam ad obediendum eisdem Apostolis in his quae ad fidem et mores pertinent*. Haec definitio manifesta est ex dictis; non enim in Ecclesia Christi potest esse diversa doctrina ab ea quam praedicarunt Apostoli, secus enim non esset Christi; Ecclesia enim Christi in iis quae Christus docuit consistit.

565. Conclusio I. — *Ecclesia Christi est Apostolica.*

Prob. Nomine Apostolicitatis Ecclesiae nihil aliud intelligitur quam *conjunctio* cum ipsis Apostolis per obedientiam in praeceptis Christi et per promptitudinem exterius manifestatam ad obediendum eis in omnibus his quae ad fidem et mores pertinent. Atqui Christi Ecclesia importat conjunctionem ipsis Apostolis per obedientiam in praeceptis Christi et Apostolorum et per promptitudinem exterius manifestatam ad obediendum eis in omnibus his quae ad fidem et mores pertinent (cf. n. 564). Ergo Ecclesia Christi vere apostolicitate donatur. *Maj.* est ipsa definitio. *Minor* vero manifesta est; nam certum est eos solummodo ad Ecclesiam Christi tempore Apostolorum pertinuisse qui Apostolis obediabant in his quae ad fidem et ad mores pertinent; hoc enim est requisitum essenziale Ecclesiae, ut omnes concedunt.

566. **Conclusio II.** — *Apostolicitas Ecclesiae importat continuationem successionis legitimae, publicae et nunquam interruptae pastorum ab Apostolis in unitate doctrinae et regiminis.*

Prob. Apostolicitas Ecclesiae est conjunctio ejusdem Ecclesiae Apostolis per obedientiam in Christi et Apostolorum praeceptis et per promptitudinem exterius manifestatam ad obediendum eisdem Apostolis in omnibus his quae ad fidem et ad mores pertinent. Atqui non potest concipi Ecclesiam Apostolis vere et proprie coniungi per obedientiam in praeceptis Christi et Apostolorum, nisi per continuationem successionis legitimae, publicae et nunquam interruptae pastorum ab Apostolis in unitate doctrinae et regiminis. Ergo Apostolicitas quae vere Ecclesiae Christi convenit importat continuationem successionis legitimae, publicae et nunquam interruptae pastorum ab Apostolis in unitate doctrinae et regiminis.

Prob. minor: Ecclesia seu membra Ecclesiae non possunt intelligi conjungi Apostolis per veram obedientiam et promptitudinem ad obediendum in iis quae Christus et Apostoli praeceperunt sive determinate sive indeterminate, nisi ea quae praeceperunt rite Ecclesiae proponantur, ita ut habeatur certitudo ab ipsa Ecclesia eorum quae praecepta et proposita sunt ab Apostolis. Atqui ea praecipue quae Christus praecepit, sive ad fidem ut credenda pertineant, sive ad mores ut agenda, nonnisi per Apostolos aut per eorum legatos proposita fuerunt legitime tempore Apostolorum, et post Apostolos nonnisi ab iis qui legitime, publice et sine interruptione Apostolis successerunt et succedunt, legitime proponuntur (cf. n. 395). Ergo non potest concipi Ecclesiam Apostolis vere et

proprie conjungi per obedientiam in praeceptis Christi et Apostolorum et per promptitudinem ad obediendum in his quae sunt fidei et morum, nisi per continuationem successionis legitimae, publicae et nunquam interruptae pastorum ab Apostolis in regimine.

Confirmatur 1.º ex eo quod Apostoli constituebant *per singulas Ecclesias presbyteros* (Act. XIV, 22); Insuper constituebant episcopos, qui constituerent presbyteros per civitates. Unde Apostolus Paulus scripsit ad Titum (Tit. I, 5): *Reliqui te Cretae, ut... constituas per civitates presbyteros, sicut et ego disposui tibi.*

Confirmatur 2.º ex eodem Apostolo dicente ipsum Deum dedisse Apostolos, pastores et doctores « ad consummationem sanctorum in opus ministerii in aedificationem corporis Christi, donec occurramus omnes in unitatem fidei et agnitionis Filii Dei in virum perfectum in mensuram aetatis plenitudinis Christi ut jam non simus parvuli fluctuantes et circumferamur omni vento doctrinae in nequitia hominum ». (Eph. IV, 11-14). Ergo non propria sponte exurgunt doctores et Apostoli in Christi Ecclesia: quomodo enim secus falsam doctrinam praedicantes a praedicantibus veram discernentur?

2.º Eadem conclusio probatur ex patribus: S. Irenaeus (Adv. haer. lib. IV, cap. XLIII) ait: « Eis qui in Ecclesia sunt presbyteris obedire oportet, his qui successionem habent ab Apostolis, sicut ostendimus, qui *cum Episcopatus successione* charisma veritatis certum secundum placitum Patris acceperunt... *qui absistunt a principali successione... hi decidunt a veritate* ». Et Tertullianus dicit contra haereticos (De praescrip. haeret. c. XXXII): « Edant ergo *origines* Ecclesiarum suarum, evolvant

ordinem episcoporum suorum ita per successiones ab initio decurrentem, ut primus ille episcopus aliquem ex Apostolis vel apostolicis viris, qui tamen cum apostolicis perseveraverit, habuerit auctorem et antecessorem ». Et (cap. XXXVII) haereticis ait: « Qui estis? quando et unde venistis?.. Mea est possessio, olim possideo, prior possideo, *habeo origines firmas* ab ipsis auctoribus quorum fuit res. Ego sum haeres Apostolorum ». S. Optatus (Epist. 76) contra Donatistas ait: « Vestrae cathedrae vos *originem reddite*, qui vobis vultis sanctam Ecclesiam vindicare ». Et S. Augustinus: « Unde Donatus apparuit? De qua terra germinavit? De quo mari emersit? De quo coelo cecidit? »

567. **Corollaria.** — I. Quia in vera Christi Ecclesia est vera doctrina Christi per Apostolos praedicata et apostolicitas importat continuationem successionis legitimae, publicae et numquam interruptae et unitatem regiminis, dici potest quod apostolicitas, ut nota qua innotescat Ecclesia, definiiri possit: *Conjunctio Ecclesiae cum Apostolis per continuatam, legitimam et publicam et numquam interruptam pastorum ab Apostolis successionem in unitate doctrinae et regiminis.*

II. Quia regimen Ecclesiae est unum et sub forma monarchica constitutum (cf. n. 461), ideo oportet ut in Christi Ecclesia sit quoddam centrum cum quo membra Ecclesiae colligata esse oportet et a quo dependeant.

III. In quo proinde oportet ut sit vera, non interrupta ab Apostolis et legitima successio cum plenitudine potestatis.

CAPUT XXII.

De vera Christi Ecclesia in concreto

568. **Ratio capitis.** — Hucusque consideravimus Ecclesiam Christi in abstracto, idest prout ipsa eruitur seu cognoscitur ex sacris Scripturis, sive considerando ea, quae ibidem continentur ut divinitus revelata, sive ut historice certa (cf. n. 372 et seq.); igitur oportet ut ea quae de Christi Ecclesia in abstracto disseruimus conferantur cum Ecclesiis, quae nomine Christiano donantur et originem divinam habere putant, ut vera Christi Ecclesia in concreto et in praxi certe cognoscatur. Oportet enim ut Christi Ecclesiae ea quae disseruimus omnia conveniant. At quia interiora rerum non nisi per exteriora cognoscimus, idest per ea quae ut proprietates exterius procedunt, et mediantibus sensibus innotescunt, ideo sufficiet in praesenti conferre proprietates Ecclesiae Christi quae exterius patere debent, et quae notae vocantur, cum variis Ecclesiis quae existunt concrete consideratis.

569. **Sectae quae nomine Christiano donantur.** — Multae fuerunt sectae haereticorum quae jactabant sibi convenire nomen Ecclesiae Christianae et quas recensere longum esset. Theodoretus enumerat 76 diversas haereses, quarum plurimae vel fere omnes suo tempore extinctae erant. S. Augustinus 88 recenset, quarum paucissimae remanebant. Item Bellarminus 200 haereses enumerat. Sectarum autem quae extinctae sunt nullam fuisse veram Christi Ecclesiam manifestum est ex eo

etiam quod extinctae sunt: nam Christi veram Ecclesiam esse indefectibilem ostendimus (n. 499).

570. Quaestio solvenda proponitur et determinatur. — Igitur quaestio solvenda in praesenti in eo consistit, ut determinetur *cui coetui* conveniant notae, quas supra probavimus convenire Ecclesiae Christi. Nam coetus inter Christianos existens, cui notae supra recensitae conveniunt, est dicendus vera Christi Ecclesia.

571. Varii coetus inter eos qui christiani dicuntur, distingui possunt. — Coetus autem qui inter Christianos existunt ad tres reduci possunt, videlicet ad coetum *Catholicorum*, ad coetum *Schismaticorum* et ad coetum *Protestantium*. 1.º Coetus catholicorum constat ex iis omnibus qui suscepto baptismo profitentur Romano Pontifici se esse subjectos ut supremo monarchae, cui plenitudo potestatis conveniat in eos, et hi sub regimine ejusdem Romani Pontificis constituunt Ecclesiam *Romanam*, quae etiam catholica nominatur ab ipsis adversariis. 2.º Coetus protestantium constat ex eis omnibus, qui Lutheri, Calvini et aliorum reformationum post saeculum decimum quintum religionem secuti sunt, et qui protestantes dicuntur, quia scilicet eos novatores secuti sunt, qui decreto de catholicis in partibus Lutheranorum tolerandis restiterunt et protestati sunt. 3.º Coetus schismaticorum ex iis constat, qui subesse renuunt Romano Pontifici, et qui membris Ecclesiae dictae catholicae facto subjectis communicare recusant (Cf. S. Th. 2-2. XXXIX; a. 1.º). Coetus schismaticorum praecipue in duos coetus dividitur, et duas Ecclesias constituit: videlicet *Ecclesiam Constantinopolitanam*, et *Ecclesiam Russicam* quae etiam *Ruthenica* vocatur. Schismatici dicuntur Photiani a Photio

(820 891), qui fuit auctor divisionis seu schismatis. Praeter has recensentur etiam aliae sectae in oriente, videlicet Nestoriana, Jacobita etc.

572. Quae supponantur ut certa. — Nos supponimus sectas haereticas extitisse, ut ex historia constat, et nunc etiam extare posse, imo et extare; nam plurimi sunt qui veritates fidei nostrae negant, tum sacramenta, sive quaedam, sive omnia, et etiam Christi divinitatem. Ac proinde supponimus esse in Christianismo sectas divisas a vera Christi Ecclesia quam infallibilitate esse praeditam probavimus (n. 510), et quam probavimus esse unam. Insuper supponimus eos qui renuntiant pertinere ad Ecclesiam unitate, sanctitate etc. praeditam, ad Ecclesiam Christi veram non pertinere. Haec omnia ex iis quae disseruimus in praecedentibus manifesta sunt.

573. Conclusio. I. — *Tres coetus recensiti simul seu collectivè sumpti, videlicet Ecclesia Romana, Ecclesia Photiana, Ecclesia Anglicana, unitate Ecclesiae Christi praediti non sunt.*

Prob. Praedictis coetibus simul sumptis deest unitas in his quae creduntur ut divinitus revelata, deest unitas regiminis, deest unitas cultus. Atqui unitas Ecclesiae Christi importat unitatem in credendis, unitatem in regimine, unitatem in cultu (n. 547). Ergo tres praedicti coetus seu Ecclesiae, videlicet Ecclesia Romana, Ecclesia Photiana, Ecclesia Anglicana, simul seu collectivè sumpti non sunt praediti unitate, qua praedita est Ecclesia Christi. *Maj patet*; nam non habetur unitas fidei, quia non eadem creduntur tanquam divinitus revelata, neque explicite, neque implicite, imo opposita omnino profitentur praedicti coetus. Nam 1.º Ecclesia Romana firmissime retinet tanquam de

fide Romanum Pontificem esse caput totius Ecclesiae Christi infallibile in discernendis iis, quae sunt fidei et morum, penes ipsum solum esse jus convocandi concilia et definiendi vel simul cum patribus concilii vel per se solum ea, quae sunt fidei et morum; 2.º Ecclesia ipsa Romana credit firmissime ipsam esse exclusive veram Christi Ecclesiam; et tum Photianam Ecclesiam tum Anglicanam vel quaecunque aliam esse veras sectas a vera Christi Ecclesia separatas; 3.º retinet firmissime ea omnia ad fidem pertinere et esse omnino credenda quae in conciliis ab ipsa sola celebratis definita sunt etc. Atqui haec omnia negantur tum ab Ecclesia Anglicana, tum ab Ecclesia Photiana. Ergo unitas fidei non habetur in his tribus coetibus collective sumptis.

2.º *Non habetur unitas regiminis*: nam unaquae libet retinet firmissime ab altera independentiam habere: et insuper nulla adest auctoritas cui illi tres coetus communiter obediant, aut obedire velint.

3.º *Deest etiam unitas cultus*, quia unitas fidei requiritur omnino ad cultus unitatem. Nam quando in his quae creduntur ut divinitus revelata, adest falsitas, et ideo quando habetur divisio in credendis, etiam cultus ad objectum falsum oportet ut referatur, et erit diversus juxta diversitatem credendorum. Praeterea sine unitate regiminis neque unitas cultus haberi potest. Unde in Ecclesia Anglicana etiam ipsa sacramenta negata sunt; et quidam eo pervenerunt ut cultum exteriorem admitterent valde diminutum et alii ut quemlibet cultum exteriorem etiam negarent.

574. **Conclusio II.** — *In Protestantismo et ideo in Ecclesia Anglicana, nota unitatis, qua est praedita vera Christi Ecclesia, non habetur.*

Prob. In Protestantismo neque est unitas fidei, idest unitas credendorum ad fidem pertinentium, neque unitas regiminis, neque unitas cultus. Ergo Protestantismus unitate, quae convenit Ecclesiae Christi, praeditus non est. *Conseq. patet. Prob. antec.* In Protestantismo non est unitas fidei, nam 1.º inter Protestantes innumerae sectae habentur, quae omnino opposita et contradictoria profitentur ut ad fidem pertinentia; quae affirmantur ab una secta, negantur ab alia; nota sunt convicia mutua Lutheranorum et Calvinistarum. Spiritu privato directo unicuique licet ea quae in sacris Litteris habentur proprio cerebro interpretari, ac proinde quidquid Lutheri et Calvini et cuique alicujus sectae protestanticae coriphaeo licuit, omnibus Protestantibus licet, etiam novas sectas et divisiones efficere. Unde cum competens unusquisque iudex habeatur determinandi quid in sacris Scripturis contineatur, et quid sit retinendum tamquam divinitus revelatum, sequitur quod unicuique quidquid sibi placeat reiicere liceat. Quo principio et qua norma factum est, ut plurimi ex protestantibus in rationalismum purum sint delapsi ipsam divinam revelationem negantes omnino. Unde merito his nostris diebus lugetur infestus rationalismus ut legitimus faetus Protestantismi. Quod quidem *confirmatur* ex eo quod in Protestantismo omnino contradictoria docentur sine ullo iudice legitimo in quo sit jus discernendi quid sit verum et falsum, sed omnia ut vera approbantur, et ideo habetur negatio principii contradictionis. Atqui negatio principii contradictionis est id quo rationalismus immititur sicut proprio principio. Ergo ex Protestantismo habetur vere rationalismus.

In Protestantismo non habetur unitas regimi-

nis; nam nullum supremum regimen in eis reperitur cui omnes obediant, ipsi enim manifeste agnoscunt et volunt Ecclesias particulares quae ambitum unius nationis non egrediuntur (cf. n. 337). Unde principi propriae nationis in his etiam quae ad religionem pertinent esse obediendum censent. In se igitur potius principium dissociationis quam unionis seu unitatis habent. Ex quo sequitur Protestantismo deesse etiam unitatem cultus. Unde plurimi neque sacrificium agnoscunt, neque admittunt Sacramenta operari ex opere operato, vel saltem non ea omnia quae admittenda sunt agnoscunt, sed quidam plura, quidam pauciora. Imo quidam eo pervenerunt ut omnino esse ablegandum cultum exterioriorem affirmaverint et affirmant, vel valde diminutum admittant.

575. **Conclusio III.** — *Ecclesiae Photianae unitas quae competit Ecclesiae Christi non competit.*

Prob. Unitas quae Ecclesiae Christi competit ea est quae habetur ex unitate fidei, videlicet eorum quae creduntur ut divinitus revelata et ex unitate regiminis, quatenus scilicet unum est regimen omnino independens, et quod semper fuit idem ab Apostolis derivatum. Atqui in Ecclesia Photiana neque est unitas fidei, idest eorum quae creduntur divinitus revelata, neque unitas regiminis, quasi in ea sit regimen omnino supremum independens et indivisum, quod semper fuerit idem ab Apostolis derivatum. Ergo Ecclesia Photiana unitate, quae Ecclesiae Christi convenit, praedita non est. *Maj. patet* ex dictis supra (c. XVIII seq.) *Prob. minor:*

1.º *In Ecclesia Photiana non habetur unitas fidei*, nam in Ecclesia Orientali, etiam in ea quae postea a Photio Photiana appellata est, sicut et in uni-

versa Ecclesia, retinebatur firmissime ante ipsum Photium concilia, ut vim haberent authentice proponendi et definiendi ut credenda ea, quae sunt divinitus revelata, esse confirmanda ab ipso Romano Pontifice. Unde in synodo anno 485 habita plusquam 40 episcopi referunt quod Patres Nicaeni qui erant numero 318, « Confirmationem rerum atque auctoritatem sanctae Romanae Ecclesiae detulerunt ». (Mansi t. VII, p. 1140, apud De Groot). Unde certum est Ecclesiam orientalem ante Photium agnovisse et retinuisse ultimum iudicium in his, quae ad fidem pertinent ad Ecclesiam Romanam pertinere. At post Photium id amplius non retinet, cum Romani Pontificis auctoritatem non agnoscat, neque ea quae definita sunt per concilia ab Auctoritate Romani Pontificis convocata et confirmata ut ad fidem pertinentia profiteatur. Insuper Concilium Florentinum (1438-1439) primatum Romani Pontificis definivit, cui definitioni praesentes fuerunt et etiam adhaeserunt patriarchae Cpolitani legati tres, Isidorus Kiowensis totius Russiae metropolita, 16 metropolitae Graeci et plures alii orientales. Solus Marcus Ephesinus renuit adsentire definitioni. Patriarcha autem Cpolitani Joseph, qui dum celebrabatur concilium mortuus est, morti proximus primatum Romani Pontificis professus est, cum ut verum vicarium D. N. J. Ch. agnoscens. Atqui nunc Photiani non agnoscunt Primatum Romani Pontificis. Ergo unitas in credendis qua praedita est Ecclesia Christi Photianismo non convenit.

2.º *Non habetur unitas regiminis.* Nam Russi a sede Cpolitana jam ab anno 1721 divisi sunt omnino; item Graeci, ad unati in Conventu anno 1833, declararunt Ecclesiam Hellenicam in posterum non

amplius subiici Patriarchae Cpolitano. Bulgari etiam anno 1873 declaraverunt eidem Ecclesiae Cpolitanae non esse subjectos.

Unde neque regimen supremum et independens et indivisum habetur cui omnes subiiciantur. Et ideo neque ab Apostolis eorum regimen derivatur. Nam regimen quod ab Apostolis derivatur oportet ut sit ordinatum et unitatem importet. Neque esse possunt derivata ab Apostolis plura regimina ab invicem independentia et non subordinata, secus unitas discerperetur in Dei Ecclesia. Insuper historice constat Ecclesiam Cpolititanam ab Ecclesia Romana scissam esse auctoribus Photio (820-891) et Michaelae Caerulario, qui diem obiit supremum anno 1059. Photius fuit a sede depositus in concilio oecumenico VIII (869). Inde pro pace obtinenda, quibusdam conditionibus positis, a Joanne VIII Romano Pontifice, mortuo Ignatio, fuit receptus in patriarcham Cpolititanum (879). Sed inde iterum depositus fuit: unde a Sede ejectus schisma iterum excitavit. Regimen ergo in Ecclesia Cpolitana non fuit ab Apostolis, imo est nulla jurisdictio ejus.

576. **Corollaria.** — Ex eo quod sectis protestantibus seu Protestantismo et Ecclesiae Phothianae non convenit unitas, sequitur quod neque aliae notae, videlicet neque *sanctitas*, neque *catholicitas*, neque *apostolicitas* eis convenient.

I. *Non convenit sanctitas*: nam sanctitas doctrinae importat puritatem ab erroribus, et contradictiones consequenter excludit, in quibus est verum et falsum; consequenter ubi non est unitas doctrinae deest sanctitas doctrinae, quae omnino requiritur ad sanctitatem cultus et ad sanctitatem hominum (cf. n. 195, 348, 391) obtinendam. Addendum est etiam Putheranorum principium esse: *Pecca for-*

titer et crede fortius, idest pro certo habent solam fidem sufficere ad salutem consequendam: haec autem doctrina omnino sanctitati et honestati morum opposita est.

II. *Non convenit catholicitas*, nam catholicitas idem est ac universalitas; universalitas autem intrinsece in suo conceptu includit unitatem; unde scholastici *universale* dixerunt *unum* *versus* multa: importat enim unitatem et convenientiam in eadem natura. De coetero manifestum est Protestantismum et Photianismum non esse ita propagatum ut universalitas eis competat, neque quoad tempus, non enim ab Apostolis incepit, ut nunc dicemus, neque quoad locum. Photianismus in Russia et in quibusdam partibus orientalibus tantum radicem fixit et propagatus est et in plures sectiones divisus. Protestantismus autem in innumeras sectas divisus est et adhuc et semper divisibilis ex propria natura; nulli autem sectae competit catholicitas; imo neque omnibus sectis simul sumptis, licet haec universalitas quae convenire intelligitur omnibus sectis collective sumptis universalitas non sit, nisi dicatur universalitas convenire erroribus et contradictionibus seu negationi et nihilo.

III. *Non convenit apostolicitas*. Non enim Protestantismus, ad cuius intrinsecam naturam pertinet divisio et contradictio in doctrinis et in sentiis, potest ab Apostolis ut a vero principio et causa originem ducere, nam Apostoli doctrinam Christi uniformiter praedicabant. Insuper historia docet Protestantismum esse factum scissionis Lutheranae et aliorum ab Ecclesia Romana, cui obedire recusarunt. A quo ipsi missionem habuerunt? Non ab Apostolis immediate, ut patet, non a Deo. Nam si a Deo, quibus signis et portentis hoc pro-

barunt? Merito ergo quaerimus ab eis sicut Tertullianus ab haereticis sui temporis quaerebat: « Quis estis vos, unde et quando venistis? ubi tamdiu latuistis »? (cf. n. 547). Unde remanet quod spiritu privato processerunt, qui spiritus est vera haereditas posteris transmissa et conservata. Item Photianismus seu Ecclesia orientalis non ab Apostolis originem duxit, sed ab Ecclesia Romana divisus est, cujus praeeminentiam, auctoritatem et apostolicitatem prius recognoscebat. Ergo ejus origo, quatenus ab Ecclesia Romana distincta est, a scissione repetitur, non ergo ab Apostolis: a quo enim missionem accepit Photius? « Vestrae cathedrae originem ostendite » dicimus cum S. Optato (cont. Parm. 1, 2); unde manifestum est apostolicitate non gaudere, cujus testimonium est etiam ejus divisio ut de Protestantismo animadvertimus. De Ecclesia Russa etiam evidentius apparet, nam ipsa a Patriarcha Cpolitano separata est sub fine XVII, et auctoritate Imperatoris synodus, cujus ipse Imperator est caput, eidem Cpolitano Patriarchae fuit substitutus.

577. Conclusio IV. — *Ecclesia Romana est una.*

Prob. In Ecclesia Romana est unum regimen, est una fides, est unus cultus. Ergo Ecclesia Romana est *una* ea unitate qua est una Ecclesia Christi (n. 547). *Conseq. patet. Antec. prob:* In Ecclesia Romana est *unum regimen*, et quidem monarchicum, cui omnes, qui dicuntur Catholici obediunt, ut patet ex facto ipso: est *una fides*; nam omnes qui Romanum Pontificem ut legitimum caput et superius totius Ecclesiae Romanae habent, eadem profitentur ut divinitus revelata, quae ab eodem Romano Pontifice ut talia proponuntur, sive per se solum definiat, sive simul cum concii-

liis. Imo omnes qui a Romano Pontifice reguntur et gubernantur parati sunt ad omnia profitenda ut divinitus revelata quae ut talia ab eodem Pontifice proponuntur. (cf. n. 545). Atqui unitas fidei, quae in praesenti statu haberi potest, in eo consistit ut omnes ad aliquem coetum pertinentes admittant et profiteantur explicite quasdam veritates, plures vel pauciores, secundum conditionem personarum, alias autem implicite cum praeparatione animi profitendi eas cum a legitima auctoritate proponuntur (n. 516,447). Ergo vere Ecclesia Romana unitate praedita est.

Est unus cultus: nam habetur unitas *sacrificii*, quod est principale in cultu Romanae Ecclesiae. Habentur septem sacramenta apud omnes, qui catholico nomine gloriantur et profitentur subiici Romano Pontifici. Hanc autem unitatem unusquisque verificare potest tum ex libris liturgicis omnium Ecclesiarum partialium quae se Ecclesiae Romanae unitas et subjectas esse profitentur, tum ex ipsa praxi sacerdotum.

578. **Obj.** — Inter catholicos magna dissensio de rebus fidei fuit antiquis temporibus et etiam nunc in multis dissensio perseverat. Ergo inter eos qui catholici dicuntur non habetur unitas fidei.

Resp. dist. antec: inter Catholicos fuit dissensio de rebus fidei definitis per auctoritatem ab omnibus recognitam ut supremam, *nego*; de rebus fidei non definitis *conc.* Et *nego conseq.* Jam diximus quod ad unitatem fidei non requiritur quod a membris Ecclesiae cognoscantur explicite omnes veritates divinitus revelatae. Hoc enim omnino impossibile est; unde etiam tempore Apostolorum fuit dissensio circa quaedam inter ipsos fideles, quae tamen per legitimam auctoritatem sublata est. Unde

Apostoli cum senioribus Hierosolymis convenerunt. Sed sufficit quod fideles quasdam veritates divinitus revelatas, juxta eorum conditionem plures vel pauciores, cognoscant explicitè et profiteantur; alias vero profiteantur implicite quatenus sunt parati ad eas profitendas quum rite eis ab Ecclesia proponentur.

579. **Conclusio V.** — *Ecclesia Romana est sancta in doctrina, in sacramentis, in membris, in institutis.*

Prob. conclusio quoad singulas partes: est sancta Ecclesia Romana in doctrina: etenim ipsa imprimis veritates divinitus revelatas summa diligentia semper custodivit: unde ipsa sola jam inde a primis aerae Christianae saeculis omnes haereses damnavit et ei semper summa cura fuit et est haereses damnandi, si insurgant. Insuper ipsamet mirabiliter officium docendi omnes homines tum veritates divinitus revelatas, tum virtutes morales, semper exercuit et exercet, mirabiliter explanans veritates etiam quae ad ordinem supernaturalem pertinent, ut est *Verbi incarnatio, Mystrium SS. Trinitatis, ultimus finis hominis*. Unde merito S. Augustinus Ecclesiam Romanam adloquens ait (De moribus Ecclesiae cath. lib. I, c. XXX): « Tu pueriliter pueros, tortiter juvenes, quiete senes, prout cujusque non corporis tantum, sed et animi aetas est, exerces ac doces. Tu faeminas viris suis non ad explendam libidinem, sed ad propagandam prolem, et ad rei familiaris societatem casta et fidei obedientia subiicis. Tu viros conjugibus, non ad illudendum imbecillio rem sexum, sed sinceri amoris legibus praeficis. Tu parentibus filios libera quadam servitute subjungis, parentes filiis pia dominatione praeponis... Tu cives civibus, tu gentes

gentibus et prorsus homines primorum parentum recordatione, non societate tantum, sed quadam etiam fraternitate conjungis. Doces reges prospicere populis, mones populos se subdere regibus. Quibus honor debeatur, quibus affectus, quibus reverentia, quibus timor, quibus consolatio,... quibus objurgatio, quibus supplicium sedulo doces ».

Est sancta in sacramentis; nam sacramenta quae ut divina tuetur Ecclesia Romana eo deserviunt et ordinantur ut animae per ea sanctitatem acquirant aut in sanctitate proficiant, et quidem semper in multis Ecclesia id mirifice obtinuit. Haec septem sacramenta, inter quae SS. Eucharistia supereminet, in qua sacrificium expiatorium includitur, unusquisque fidelis per semetipsum examinare seu considerare et perpendere de facili poterit quanta virtute polleant ad homines sanctificandos.

Est sancta in membris. Nam jam inde ab Apostolis in quocumque saeculo semper fuerunt sanctissimi viri, ut fidem facit historia, inter ipsos Pontifices habetur numerus sanctorum relative magnus. Unde non est mirum si sanctitatem Ecclesiae Romanae in membris etiam ipsemet Lutherus fassus est dicens (Ep. ad duos Parochos de Anabap.): « Ego dico sub Papatu esse verum Christianismum, immo nucleum Christianismi et multos pios, magnosque sanctos. » Unde ipsemet admiratur sanctitatem « Benedicti, Gregorii, Bernardi, Francisci et similia » (Ad Gal. in cap. V.)

Est sancta in institutis. Hic autem innumerae institutiones Ecclesiae Romanae recenseri possent, in quibus per observantiam consiliorum evangelicorum mirabilissimi fructus sanctitatis prodierunt et etiam nunc mira fecunditate prodeunt. Denique sanctitas Ecclesiae Romanae per propagatio-

nem fidei quae omnibus temporibus per Ecclesiam Romanam facta est summopere confirmatur; nam per ipsam fere omnes gentes ad fidem conversae sunt. Adde miracula quam plurima, quae omnibus temporibus patrata sunt, ut fidem faciunt testes oculati fide dignissimi, quorum testimoniis historia plena est (cf. n. 265).

580. **Conclusio VI.** — *Ecclesia Romana est catholica.*

Prob. ex facto; nam ipsamet summopere propagata est in toto orbe terrarum, ita ut omnes sectae etiam simul sumptae ejus propagationem non adaequant. Inutile omnino censemus enumerare loca in quibus diffusa est in quacumque parte orbis terrarum utpote omnibus nota.

581. **Conclusio VII.** — *Ecclesia Romana Apostolicitate praedita est.*

Prob. Apostolicitas de qua loquimur est apostolicitas doctrinae et successionis legitimae nunquam interruptae et modo regulari habitae ad modum quo habetur haereditas. Imo doctrinam alicujus Ecclesiae esse apostolicam cognosci non potest nisi ex eo quod in eadem Ecclesia non interrupta et publica successio habetur ab Apostolis (cf. n. 564 et seq.) non enim adest aliud criterium cognoscendi doctrinae Apostolicae depositum esse conservatum incorruptum. Atqui Ecclesia Romana ab Apostolis publica et non interrupta, et ideo legitima successione procedit. Ergo vere Ecclesia Romana Apostolica est. *Minor* posset probari afferendo nomina Pontificum, qui jam a tempore Apostolorum usque ad nos successerunt in cathedra Romana. Sed afferenda sunt verba S. Iraenaei qui hoc ipso argumento utebatur (Adv. haereses l. 3, c. 3), ait enim: « Sed quoniam valde longum esset in hoc

tali volumine omnium Ecclesiarum enumerare successiones: maximae et antiquissimae et omnibus cognitae a gloriosissimis duobus Apostolis Petro et Paulo fundatae et constitutae Ecclesiae eam quam habet ab Apostolis traditionem et annuntiatam hominibus fidem per successionem episcoporum pervenientem usque ad nos, indicantes confundimus omnes eos, qui quoquo modo vel per sibi placentia vel vanam gloriam vel per caecitatem et malam sententiam praeterquam oportet colligunt. Ad hanc enim Ecclesiam propter potiore[m] principalitatem necesse est omnem convenire Ecclesiam, hoc est eos undique fideles in qua semper ab his qui sunt undique, conservata est ea, quae est ab Apostolis traditio ».

Probantur quatuor praecedentes conclusiones unico argumento: Probavimus supra Christum instituisse Ecclesiam (n. 384) indefectibilem (n. 499) unam, sanctam, catholicam, apostolicam. Atqui si Ecclesia Romana non est una, sancta, catholica, apostolica, falsum est quod Christus instituit Ecclesiam indefectibilem, unam, sanctam, catholicam, Apostolicam. Ergo ne cogamur contradictoria admittere, dicendum est Ecclesiam Romanam esse *unam, sanctam* etc. *Prob. minor* ex eo quod nulla alia ecclesia a Romana distincta est praedita praedictis proprietatibus, ut probatum est in praecedentibus.

582. Conclusio VIII. — *Ecclesia Romana est vera Christi Ecclesia.*

Haec conclusio post ea, quae dicta sunt, probatione non indiget, sequitur enim ut legitimum collarium; sed tamen afferendum est argumentum in forma complexum ex diversis partibus, ex quibus non solum complexive sumptis sed etiam sin-

gillatim sumptis sequitur nostra conclusio : ac proinde argumentum maximam vim habet. Itaque :

Prob. Vera Christi Ecclesia vere et certissime existit, nam probavimus eam Christum instituisse et esse indefectibilem. Atqui haec non potest esse nisi Ecclesia Romana. Ergo Ecclesia vera Christi est Ecclesia Romana. — *Prob. minor* argumento complexo: Ecclesia Christi est vera societas (n. 392) hierarchice (n. 420) sub forma regiminis monarchici constituta (461), independens a societate civili, praedita unitate, sanctitate, catholicitate et apostolicitate (n. 457 et seq.). Atqui sola Ecclesia Romana est societas independens jure et facto a societate civili, hierarchice sub forma regiminis monarchici constituta, sola Ecclesia Romana est praedita unitate, sanctitate, catholicitate et apostolicitate. Ergo Ecclesia Romana est vera Christi Ecclesia.

Confirmatur. Ea dicenda est vera Christi Ecclesia in qua magis et perfectius apparent ea quae diximus tum de visibilitate, de hierarchia, de jurisdictione, de unitate, firmitate, sanctitate etc. Atqui hujusmodi omnia magis et perfectius apparent in Ecclesia Romana quam in aliis Ecclesiis. Ergo Ecclesia Romana est vera Christi Ecclesia.

Confirmatur hoc argumentum ex verbis ipsius Christi dicentis Apostolis: *Vos estis lux mundi. Non potest civitas abscondi supra montem posita. Neque accedunt lucernam et ponunt eam sub modio, sed super candelabrum ut luceat omnibus* (Cf. n. 401).

CAPUT. XXIII

De vi quam habet Christi Ecclesia in proponendis
iis quae sunt divinitus revelata

583. **Ratio capitis.** — Iuxta ea quae promissimus (n. 356 et 368), nobis nunc incumbit officium determinandi vim, quam habent ea, quae diximus esse media cognoscendi divinam revelationem, seu veritates divinitus revelatas, et quae locos theologicos nuncupavimus. Hujusmodi media collectim sumpta certissimum criterium divinae revelationis constituunt. At si sumantur singillatim, non omnia et singula et secundum quamcumque rationem considerata criterium constituere possunt certum pro omnibus. Tamen horum quinque etiam sumpta singillatim objective et in se considerata criterium certum constituunt; haec autem sunt: *Ecclesia, Concilia, Ecclesiae universae caput, Sacra Scriptura et traditio*. Incipimus autem ab Ecclesia, quia Ecclesia in se omnia alia aliquo modo continet. Unde in praesenti de vi Ecclesiae dicemus, quod per duo capita praestabimus, de aliis autem in sequentibus. Tamen quia Ecclesia, ut jam diximus, aliquo modo alia media in se continet, ideo non est mirum si indirecte alia media quandoque attingamus in hoc capite.

584. **Haec tamen media diversimode habent rationem criterii seu medii.** — Non tamen eodem modo habent rationem medii respectu veritatis revelatae cognoscendae haec quinque media; nam *Sacra Scriptura* et *Traditio* possunt considerari

ut media, ut ita dicam, depositaria, quatenus in eis continetur et conservatur sub custodia Ecclesiae seu fidelium depositum divinae revelationis; alia vero tria, idest: *Ecclesia in orbe dispersa*, *Concilia* et *Caput Ecclesiae*, qui est Romanus Pontifex, ut magis declarabitur et iterum probabitur in sequentibus, e deposito divinae revelationis depromentes veritates, eas proponunt ut credendas, verum sensum explicantes et a pravis interpretationibus et a corruptione perversorum vel etiam ignorantium praeservantes et defendentes.

585. Quaestio. — Quaestio, quae nunc solvenda proponitur, in eo sita est: an Ecclesia *sit regula proxima fidei*.

586. Explicatur quid sit regula. — Nomine *regulae* generatim sumptae intelligitur *illud, cui agens conformari tenetur in suis operationibus ut finem suum sicut oportet consequatur*. Et quia illud cui agens intellectivum conformari tenetur est principium manifestans veritatem seu manifestans id quod agendum est; ideo regula dici etiam potest: *Principium manifestativum eorum quae a natura intellectuali agenda sunt et cui natura intellectualis conformari tenetur in suis actionibus*.

587. Regula proxima et remota. — Dupliciter autem contingere potest quod regula seu principium aliquod manifestet id quod agendum est, vel mediate et remote, vel immediate et proxime, sicut lex aeterna dicitur regula remota et mediata actuum humanorum, et ratio humana seu lumen intellectus humani dicitur regula proxima (cf. *Phil.* II, n. 304): quia tamen lumen intellectus humani a lumine divino derivatur quoad totam suam perfectionem, ideo quod est conforme rectae rationi etiam rationi aeternae conforme est; et ideo ex eo

quod homo conformatur regulae proximae, etiam remotae conformatur, quamvis regula remota homini non sit nota per se.

588. **Diversae regulae dantur respectu credentium.** — Ab omnibus conceditur etiam a Protestantibus respectu fidelium dari plures regulas: nam ab omnibus admittitur primam regulam, quae potest dici regula remota, esse revelationem divinam; sed quia revelatio non fit immediate cunctis fidelibus, alia media proxima seu aliae regulae admittuntur (cf. n. 356, 362), unde ipsimet Protestantes tanquam regulam credendorum admittunt sacram Scripturam ut omnino necessariam ad cognoscendam divinam revelationem.

589. **Punctum quaestionis.** — Punctum quaestionis definiendae non in eo consistit ut determinetur quaecumque regula fidei, sed quaenam sit regula proxima, cui immediate conformari debeat mens humana in adsentiendo his, quae ut revelata proponuntur.

590. **Sententiae.** — Protestantium plurimi docent sacram Scripturam unicam esse regulam fidei exterius positam, cui conformari tenemur. Sed quidam Protestantes recentiores docent sacram Scripturam esse fidei regulam secundariam et derivatam tanquam factum a regula alia quam esso dicunt *Christianismum primitivum*. Unde quilibet homo individuus regulam proximam fidei in Christianismo primitivo inquirere et reperire debet: non in Ecclesia in qua primitivus Christianismus corruptus est. Hanc sententiam primus Gretillat protulisse videtur, quem inde alii secuti sunt.

591. **Conclusio.** — *Ecclesia per suam doctrinam quam docet esse divinitus revelatam, est proxima fidei regula.*

Prob. 1.º Principium infallibiliter manifestativum immediate eorum, quae a natura intellectuali ut divinitus revelata credenda sunt, est proxima fidei regula: nam huic principio natura intellectualis conformari tenetur. Atqui Ecclesia per suam doctrinam, quam docet esse divinitus revelatam, est principium infallibiliter manifestativum immediate eorum, quae a natura intellectuali credenda sunt. Ergo Ecclesia per suam doctrinam, quam docet esse divinitus revelatam, est proxima fidei regula. — *Prob. minor.* 1.º ex eo quod Ecclesia in docendo aliquid esse divinitus revelatum infallibilis est (cf. n. 510; et seq.) et insuper ipsamet immediate suam doctrinam quae est divinitus revelata omnibus proponit absque ullo periculo, cum sit facillimum scire quatenam sit vera doctrina, quae ab Ecclesia retinetur, praecipue si attendatur ad legitimam auctoritatem, quae invigilare tenetur ne doctrina Ecclesiae depravetur; 2.º quia doctrina Ecclesiae hoc ipso quo a fidelibus cognoscitur, idest ab iis qui ad veram Ecclesiam pertinent (cf. n. 411), retinetur ut divinitus revelata; imo saltem implicite ab omnibus fidelibus retinetur ut talis, et ideo ut divinitus revelata est admittenda (cf. n. 365, IV).

2.º Proxima fidei regula aut est sacra Scriptura, aut est primitivus Christianismus, ut est ipsa Ecclesia. Atqui non potest esse sacra Scriptura, neque primitivus Christianismus. Ergo nonnisi Ecclesia esse potest. *Major* completa est; nam etiam spiritus privatus innititur sacra Scriptura, juxta protestantes; de coetero spiritus privatus errori subicitur cum in diversis, imo quandoque in eodem individuo, retineat contradictoria esse divinitus revelata, ut patet ex multiplici interpretatione quam

circa eundem textum sacrae Scripturae tradunt protestantes: ergo nequit esse fidei regula.

Prob. minor: Non potest esse sacra Scriptura: Nam sacrae Scripturae sensus absconditus est, et ideo etiam doctrina et veritas abscondita est, praecipue in rebus supernaturalibus: unde ipsimet protestantes diversimode interpretantur sacram Scripturam, neque ulla spes est ut in interpretatione inter se et multo minus cum catholicis conveniant. Scriptura autem sacra iudex non est, neque esse potest dissensuum qui insurgunt.

Insuper maxima pars hominum et fidelium cultura et instructione necessaria destituitur ut possit legere, examinare et intelligere sacram Scripturam. Denique praeter sacram Scripturam datur etiam traditio, in qua divina revelatio continetur, ut ipsa met sacra Scriptura docet, et ut suo loco probabitur (cf. n. 362, 368).

Confirmatur ex eo quod semper fuerunt corruptores sacrarum Scripturarum et negantes esse divinitus revelata sive totaliter sive partialiter, quae in sacris Scripturis continentur. Atqui si ponatur spiritus privatus iudex et interpret legitimus sacrarum Scripturarum unicuique licebit ea admittere et reiicere, quae sibi placuerit, et ideo etiam sequetur contradictoria esse vera, si a diversis contradictoria retineantur, vel sequetur esse incerta omnino quae sunt divinitus revelata. (Cf. n. 361, et 395). Ergo sacra Scriptura non potest esse regula unica aut proxima fidei.

Sed neque Christianismus primitivus potest esse regula proxima fidei. Nam regula proxima fidei oportet ut sit aliquid patens, facile et etiam rudibus aptum, seu omnibus proportionatum ad inge-

rendam cognitionem eorum quae sunt fidei. Atqui Christianismus primitivus, nisi dicatur expressus ab Ecclesia et conservatus in Ecclesia, imo nisi dicatur esse ipsa Ecclesia quoad substantiam, non est patens, neque est facilis cognitu, neque rudibus aptus, et multo minus dici potest omnibus proportionatus ad ingerendam cognitionem eorum quae fidei sunt. Ergo Christianismus primitivus, qui ponitur a protestantibus recentioribus ut regula fidei, regula fidei esse nullo modo potest.

Confirmatur 1.º Christianismus primitivus, si reiiciamus quae Ecclesia de ipso docet, non potest cognosci: cum nonnisi ab iis qui ad Ecclesiam Christi pertinuerunt haberi possit. Atqui ii qui ad Ecclesiam Christi primis temporibus pertinuerunt, et de quibus extat memoria, sunt pauci patres Apostolici, ut S. Ignatius martyr, S. Polycarpus, S. Clemens etc., et insuper SS. Patres qui eis successerunt, qui omnes, commendant Ecclesiam Christi ejusque necessitatem omnino (Cf. n. 401, 3.º 421, 3.º et 444 2.º).

Confirmatur 2.º ex eo quod haec sententia in individualismum incidit sicut praecedens, hoc addito, quod nonnisi paucissimi ponuntur, qui habeant et habere possint regulam fidei, cum paucissimi sint, qui ita studio incumbere possint, ut ea, quae ad primitivum Christianismum pertinent, serio examini subiiciant: inter quos tamen neque concordia, neque consensus nunquam esse poterit.

3.º Ipsamet sacra Scriptura docet proximam fidei regulam esse Ecclesiam. Ergo vere Ecclesia admittenda est proxima fidei regula. *Conseq. patet: antec prob.:* 1.º ex eo quod Christus juxta sacram Scripturam instituit in Ecclesia magisterium quod homines audire tenentur et ei credere (n. 492); 2.º quia Christus infallibilitatis dote Ecclesiam do-

navit (n. 510); 3.º quia Apostoli res fidei definientes hac formula usi sunt post diligens examen (Act. XV, 28): *visum est Spiritui sancto et nobis*.

592. Pro solutione difficultatum. — Ad solvendas difficultates advertendum est 1.º *fidem*, prout est donum infusum in mente ipsam inclinans ad supernaturaliter adsentiendum, esse a solo Deo; sed tamen Deum non conferre ordinarie tale donum nisi ea quae sunt fidei rite exterius proponantur (cf. n. 363; 364), 2.º in Ecclesia Christi esse multa motiva credibilitatis, et quidem evidentissima ex quibus ejus divinitas facillime cognosci potest (cf. n. 339), extra Ecclesiam vero hujusmodi signa non esse; 3.º advertendum est Catholicos non excludere sacram Scripturam a ratione *regulae*, sed dicunt ipsam non posse esse unicam et proximam regulam, sed proximam aliam regulam supponere, per quam ipsa sacra Scriptura custoditur, defenditur, et quantum opus est, explicatur, ne fideles a veritate devient vel ob imperitiam, vel ob quorundam hominum impietatem qui revelata depravant.

593. Quaestio secunda. — Inter eos, qui tenent Deum veritates humano generi revelasse controversiae contingunt in determinandis iis, quae sunt divinitus revelata. Igitur merito inquiritur nunc de *judice* harum controversiarum.

594. Lumen naturale intellectus creati non sufficit ad controversias praedictas dirimendas. — Antequam respondeatur quaestioni, advertendum est lumen naturale intellectus non sufficere ad dirimendas controversias praedictas; nam ea quae ad fidem pertinent, saltem multa, sunt supernaturalia, quae rationem excedunt (310-339, et 353). Insuper ipsaemet veritates ordinis naturalis, quam-

vis consideratae ut veritates sunt, possint cognosci, per se loquendo, per lumen naturale intellectus, tamen si considerentur ut divinitus revelatae, non possunt cognosci, nisi per divinam revelationem. Unde controversiae, de quibus loquimur et quarum iudicem quaerimus, non in eo consistunt directe an haec doctrina vel illa ad ordinem naturalem pertinens sit vera vel falsa, sed an haec vel illa doctrina sit divinitus revelata et ut revelata credenda et retinenda; revelatio autem divina supernaturalis est (cf. n. 174).

595. **Sententiae protestantium.** — Sociniani docent controversias fidei ratione naturali esse dirimendas: sed haec sententia absurda est, ut patet ex numero praecedenti, et rationalismum inducit. *Secunda* sententia quae est Lutheranorum et Calvinistarum docet cuilibet individuo jus esse per *sacram Scripturam* dirimendi controversias: quorum quidam adserunt sufficere spiritum privatum cujuslibet hominis, alii vero, qui multi sunt, tenent id fieri per *Spiritum Dei interius illuminantis*. *Tertia* sententia, quae est Ecclesiae Anglicanae constitutae, tenet Ecclesiam habere *auctoritatem in fidei controrersiis*; at cuique liberum relinquit examinandi dubitative ea quae decisa sunt. *Quarta* sententia est Puseytarum, qui auctoritatem dirimendi controversias Ecclesiae in abstracto concedunt, sed quia in concreto quaenam sit vera Ecclesia, cui tale jus conveniat, non determinant, hoc habent commune cum omnibus protestantibus, quod reiiciant *iudicem* cui oportet adhaerere in controrersiis fidei dirimendis.

596. **Sententia catholica.** — Catholica sententia est quod Ecclesia sit iudex legitimus in dirimen-

dis controversiis fidei, et quod nulli fas sit ab ejus judicio discedere.

597. Conclusio. — *Ecclesia Christi est judex controversiarum in his quae ad fidem et mores pertinent.*

Prob. 1.º Ecclesia Christi ex sua natura habet ut sit magistra infallibilis (n. 492 et 510), et regula veritatis in his, quae ad fidem pertinent. Atqui Magister infallibilis et regula veritatis est judex legitimus controversiarum. Ergo Ecclesia Christi est judex legitimus controversiarum etc.

2.º Iudex controversiarum admittendus est in Ecclesia, nam secus unitas fidei remanere non posset et nulla certitudo de rebus fidei haberetur. Igitur hujusmodi judex 1.º aut est ratio humana individualis, 2.º aut est auctoritas civilis, 3.º aut sacra Scriptura per spiritum privatum intellecta, 4.º aut sacra Scriptura per Spiritus Sancti adsistentiam, quasi Sp. Sanctus adsistat de facto illuminando cujuslibet individui mentem; 5.º aut Ecclesia particularis sive nationalis; aut 6.º est ipsa Ecclesia vera Christi, idest Ecclesia Romana catholica. Atqui priores quinque sententiae admitti non possunt. Ergo Ecclesia Christi est judex controversiarum.
Prob. minor:

Non potest esse ratio humana; nam ratio humana insufficiens est ad judicanda ea quae sunt divinitus revelata, utpote eam excedentia (n. 395 etc).

Non auctoritas civilis; nam auctoritas civilis nullam habet potestatem in sacra (437, 444, 478) nullumque ministerium commissum est ei.

Non sacra Scriptura per spiritum privatum intellecta; nam sacra Scriptura sic accepta est causa infinitarum controversiarum, ipsa autem mortuus

judex est, nihil definiens contra dissentientes, insuper omnibus non pervia est ipsamet, cum non parva cultura requiratur in iis, qui veritatem in ea quaerunt, et multa rationem excedentia contineat (cf. n. 310).

Non sacra Scriptura per Spiritus sancti lumen cuilibet affulgens, nam cum idem sit lumen Spiritus Sancti et omnino infallibile, neque contradictoria judicia, neque falsa procederent ab iis, qui sacra Scriptura uti regula utuntur; ac proinde nullae controversiae inter eos esse possent. Atqui inter fautores hujus sententiae in interpretanda sacra Scriptura pene infinitae controversiae sunt. Insuper Spiritus sanctus assistens cuilibet homini, omnino arbitrarie inducitur, imo et contradictorie, cum multa contradictoria ab interpretibus sacrae Scripturae proferantur. Tandem quilibet haereticus posset se defendere dicendo se habere adsistentiam Spiritus Sancti.

Non Ecclesiae particulares aut nationales; nam Ecclesiae particulares sive nationales, inter se maxime disceptantur, si nulla sit auctoritas determinata cujus judicio standum sit: insuper in hac sententia in una et eadem Ecclesia particulari concrete accepta unusquisque potest liberrime dissentire et licite valet, ac proinde nunquam potest esse in eis dissentendi finis.

3.º Ipsa sacra Scriptura ad sacerdotes et ad magisterium Ecclesiae remittit ut ad verum et legitimum judicem. Ergo Ecclesia est verus judex controversarium. *Prob. antec.* Agg. (II, 12) dicitur: *Interroga sacerdotes leges.* Et (Malach. 11, 7): *Labia sacerdotis custodient scientiam et legem requirant ex ore ejus.* Et Christus (Matth. XXIII, 2-3) ait: *Super cathedram Moysis sederunt Scribae et*

Pharisaei. Omnia ergo quaecumque dixerint vobis serrate et facite. At si auctoritas requirebatur in testamento veteri, a fortiori requiritur in novo et ob multitudinem fidelium et ob multitudinem haereticorum seu falsorum prophetarum (cf. n. 366, 395).

598. **Obj.** — Apostolus dicit (II, Tim. III, 16): *Omnia scriptura divinitus inspirata utilis est ad docendum, ad arguendum ad corripiendum, ad erudiendum in justitia.* Ergo sacra Scriptura est iudex verus.

Resp. dist. antec.: sacra Scriptura intellecta eo sensu quo explicatur ab Ecclesia *utilis est etc. conc.* intellecta sensu diverso vel opposito quo ab Ecclesia intelligitur *nego.* Et *dist.* etiam *conseq.* Sacra Scriptura est iudex mortuus cujus verba saepe interpretatione indigent per auctoritatem Ecclesiae ut legitimi iudicis veri sensus sacrae Scripturae *conc.*, est iudex vivus cujus verba interpretatione non indigent, *nego.* Responsio patet ex dictis in probatione conclusionis.

Instabis: Idem Apostolus (I, Cor. II, 15) ait: *Spiritualis homo autem judicat omnia et ipse a nomine judicatur.* Ergo homo spiritualis non indiget Ecclesia ad iudicandum de sensu sacrae Scripturae.

Resp. 1.º *nego* suppositum argumenti, supponitur enim quod dari possit verus homo spiritualis, qui Ecclesiam non audit, vel qui non dirigatur ab Ecclesia (cf. n. 444).

Resp. 2.º *dist.* sensum verborum S. Pauli: *judicat omnia*, quasi sit supra ipsam Ecclesiam ejusque iudex, *nego*, judicat omnia, idest multa quae occurrunt ei inter agibilia, *conc.* Argumentum nimis probat, nam probat quod fideles essent etiam iudices Apostolorum et eorum quae ab Apostolis docebantur, quod evidenter Apostolus non intendit

adserere illis verbis, nam ipsemet subjectionem certe exigebat. Insuper, si spiritualis homo *judez* est eorum quae in sacra Scriptura continentur, quare protestantes tam vehementer dissentiunt a catholicis, qui Ecclesiae judicium sequuntur? Fortasse nullus est homo spiritualis inter catholicos, vel inter protestantes, inter quos tot sunt capita quot sunt sententiae, in interpretatione sacrarum Scripturarum? Imo quia catholici in eo conveniunt, ut sacram scripturam intelligendam esse dicant sicut Ecclesia intelligit, manifestum est eorum judicium esse rectum, non enim supponi potest nullum esse hominem spirituales inter eos (cf. n. 399).

Urgebis. Idem Apostolus ait (II, Cor. 1, 23): *Non quia dominamur fidei vestrae.* Ergo unusquisque liber erat tempore Apostolorum judicandi ea quae sunt fidei.

Resp. nego consequ. non enim Apostoli contradictoria esse vera putasse censendi sunt. Imo idem Apostolus docet esse tenendam unitatem fidei, idest unitatem doctrinae, ut patet ex iis quae attulimus de unitate Ecclesiae (n. 547) et reprobat divisiones et schismata. Unde ad verba Apostoli dico quod excludunt auctoritatem *tyrannicam*, scilicet juxta sensum quo Christus dixit: *Reges gentium dominantur eis*, non autem auctoritatem quam Christus Apostolis tribuit magisterium exercendi (cf. n. 492).

CAPUT XXIV.

De his quae Ecclesia ut credenda
proponit et de his quae eis adversantur

599. **Quaestio prima.** — Imprimis quaeri potest an Ecclesia novas veritates ut divinitus revelatas possit proponere ut credendas. Quod idem est ac quaerere an numerus articulorum fidei seu credendorum augeri possit ab Ecclesia.

600. **Duplex modus augendi veritates divinitus revelatas seu fidei.** — Veritates divinitus revelatae dupliciter augeri possunt: uno modo in se, quatenus scilicet continentur in deposito divinae revelationis quod est sacra Scriptura et traditio, quatenus scilicet aliqua superaddantur nullo modo in praedicto deposito contenta. Alio modo veritates fidei possunt augeri quoad nos, non per additionem novarum veritatum, quae in praedicto deposito non contineantur, sed per simplicem declarationem et explicationem eorum quae in deposito fidei jam continentur.

601. **Punctum quaestionis.** — Nostra quaestio non procedit de additione credendorum secundum primum modum; nam primo modo solus Deus adiacere potest veritates novas revelando; novae autem revelationes ad depositum fidei augendum Ecclesiae non fiunt (licet fiant revelationes privatae quandoque, quae tamen ab Ecclesia ut credendae de fide non proponuntur); igitur nostra quaestio respicit numerum credendorum juxta secundum modum, videlicet unice quaeritur an Ecclesia possit declarare definitive an in deposito revelationis

contineatur aliqua veritas, quae a fidelibus omnibus non cognoscitur, vel quae a quibusdam cognoscitur, non tamen cum certitudine fidei, quia fortasse ab aliis fidelibus oppositum adseritur, vel dubitatur circa modum quo intelligi debeat ipsa sacra Scriptura vel ipsa traditio. His positis respondetur:

602. **Conclusio.** — *Ecclesia potest declarare definitive quaedam contineri in deposito fidei ut credenda omnino fide divina, quae prius fide divina non credebantur.*

Prob. 1.º Probavimus supra (n. 597) penes Ecclesiam esse jus dirimendi seu definiendi controversias, quae inter homines exurgunt circa ea, quae sint retinenda ut divinitus revelata. Atqui definire seu dirimere controversias, quae inter homines exurgunt circa ea, quae sunt retinenda ut divinitus revelata, est declarare definitive quaedam contineri in deposito fidei ut credenda omnino fide divina, quae prius fide divina non credebantur inter fideles disceptantes. Ergo Ecclesia potest declarare definitive quaedam contineri in deposito fidei ut credenda omnino fide divina, quae prius fide divina non credebantur.

Confirmatur argumentio ex Patribus Concilii vaticani (De fide cathol. c. III) dicentibus: « Fide divina et catholica ea omnia credenda sunt, quae in verbo Dei scripto vel tradito continentur et ab Ecclesia sive solemnii iudicio sive ordinario et universali magisterio tanquam divinitus revelata credenda proponuntur ».

2.º In sacra Scriptura sunt quaedam difficilia intellectu, quae proinde non ab omnibus fidelibus recte intelliguntur, imo diversimode intelliguntur a diversis et quaedam a pravis hominibus ad ipsorum perditionem etiam corrumpuntur (cf. II Pe-

tri III, 16). Atqui Ecclesia jus habet et semper habuit, determinandi definitive verum sensum sacrae Scripturae diversimode a diversis intellectae (cf. n. 415 et seq.). Ergo Ecclesia habet jus declarandi definitive, quae in deposito divinae revelationis contenta, sint retinenda omnino fide divina.

Confirmatur: Si Ecclesia non haberet hujusmodi jus, idest sensum verum sacrae Scripturae definitive declarandi, haereticorum audacia corrumpentium seu interpretatum sacram Scripturam contra veritatem, compesci non posset. Hoc autem omnino absurdum est, utpote maxime nocivum fidelibus et contrarium sanctitati, quae est finis Ecclesiae.

3.º Sancti Patres docent nostram conclusionem; unde S. Augustinus ait (De bapt. lib. II, c. XII-XIV): « Nondum enim erat diligenter illa baptismi quaestio pertractata... Postea tamen dum inter multos ex utraque parte tractatur et quaeritur, non solum (veritas) inventa est, sed etiam ad plenarii concilii auctoritatem roburque perducta ». Citari posset Origenes, S. Vincentius Lirinensis etc.

603. **Corollaria.** — I. Igitur Ecclesia potest numerum credendorum augere, non addendo veritates novas, quae in deposito fidei non contineantur, sed veritates in deposito fidei contentas obscuras declarando et definiendo; veritates enim obscurae relative dicuntur. Quod enim est alicui obscurum potest esse alteri clarum.

II. Omnes veritates divinitus revelatas, quae continentur in deposito divinae revelationis, collective sumptas, Ecclesia proponit ut credendas fide divina; videlicet Ecclesia docet fide divina retinendum esse tum in sacra Scriptura, idest in libris tum veteris tum novi testamenti, tum in traditione contineri veritates divinitus revelatas.

III. Quod quidem ut certissimum omnino retinendum est, quia Christus Ecclesiam instituit magistram veritatis ab eo revelatae (cf. n. 510).

IV. Qui reiicit magisterium Ecclesiae, ut schismaticus et ut haereticus est omnino censendus (cf. n. 547).

V. Ea, quae Ecclesia proponit credenda ut divinitus revelata, fide *divina* creduntur, imo et fide *catholica*, quia Ecclesia proponens, sive solenni sive ordinario et universali magisterio, est motivum exterius sufficiens, ita ut omnes catholici adhaerere teneantur.

VI. Propositio, quae continetur ut pars in toto vel ut explicatio quasi implicite contenta in propositione proposita ut divinitus revelata, fide divina tenenda est (cf. n. 516, VII).

VII. Breviter: omnia quae pertinent ad objectum primum infallibilitatis Ecclesiae fide divina et catholica credenda sunt, si ab Ecclesia proponantur.

VIII. *Fide Ecclesiastica* credi debent ea omnia quae supra (n. 517 et seq.) diximus esse objectum indirectum infallibilitatis Ecclesiae; nam haec non proponuntur ut revelata divinitus, neque immediate revelata sunt: sed tamen vera sunt et certa ob adsistentiam Spiritus Sancti, quam habet Ecclesia ne erret in his decernendis (cf. n. 518). Haec igitur non fide divina creduntur, quia motivum formale ad sentiendi non est divina revelatio formalis, sicut contingit in praecedentibus.

604. **Quaeres:** Quando ex propositione universali revelata et ex alia particulari non revelata deducitur aliquod factum contingens; huiusmodi factum contingens est ne dicendum revelatum? e. g. *Omnis hostia rite consecrata est adoranda. Haec hostia est rite consecrata. Ergo est adoranda.*

Prima propositio hujus syllogismi est revelata; at *minor* non est revelata. Igitur quaeritur an conclusio sit revelata. — *Respondetur*: quando *minor* non est ita certa, sed aliquid incertitudinis habet, *conclusio* non potest dici revelata. At si *minor* sit omnino certa, tunc non omnium eadem est sententia; quidam dicunt conclusionem esse revelatam et ut de fide credendam: alii vero negant, quos inter recensetur Bannes, qui tamen dicunt: talem propositionem negare, licet non sit haereticum, tamen est maxime scandalosum et temerarium.

605. **Censurae recensentur quibus Ecclesia damnat propositiones quae ad fidem oppositionem habent.** — Nomine censurae in praesenti intelligitur *qualificatio qua propositio aliqua nota inuitur ob oppositionem quam habet cum doctrina quae ad fidem pertinet*. Multae sunt notae quibus propositiones juxta diversitatem oppositionis quam habent ad doctrinam fidei inuri possunt. Nos cum De Groot (Apol. q. IX, a V) quindecim principales recensemus, ad quas aliae de facili revocari possunt, videlicet: Aliqua propositio fidei opposita potest esse 1.º haeretica, 2.º haeresi proxima, 3.º haeresim sapiens, aut suspecta de haeresi, 4.º erronea, 5.º errori proxima, 6.º errorem sapiens aut suspecta de errore, 7.º male sonans, 8.º captiosa, 9.º temeraria, 10.º piarum aurium offensiva, 11.º scandalosa, 12.º blasphema, 13.º schismatica, 14.º seditiosa, 15.º injuriosa.

606. **Censurae explicantur.** — 1.º *Propositio haeretica est, quae immediate doctrinae ab Ecclesia propositae ad credendum ut divinitus revelatae opponitur.*

2.º *Haeresi proxima* ea propositio dicitur quae immediate adversatur doctrinae, quae *communi*

fere omnium theologorum catholicorum sententia retinetur tanquam de fide.

3.º *Propositio, quae praebet ansam timendi ne lateat haeresis, dicitur haeresim sapiens: Ab hac propositio de haeresi suspecta parum differre videtur, exprimit enim idem aliquo gradu inferiori. Hac nota quandoque propositio inuritur in se spectata, quandoque ex adiunctis, e. g. ex proferente, ut si quis Lutheranus diceret: Fides justificat. Nam in ore Lutherani videtur excludi caritas.*

4.º *Erronea est quae immediate opponitur conclusioni theologicae, seu veritati mediate revelatae, e. g. Christus non est visibilis. Et generatim quae opponitur objecto secundario infallibilitatis Ecclesiae.*

5.º *Errori proxima dicitur quae opponitur doctrinae communiter retentae fere ab omnibus ut conclusioni theologicae certae.*

6.º *Si praebet ansam timendi ne lateat error, dicitur errorem sapiens.*

7.º *Male sonans propositio habetur ex improprietate verborum, quando videtur in verbis esse aliquid contra fidem, sed tamen ex totu contextu evidenter apparet sensum seu doctrinam et intentionem loquentis esse rectam, ut si quis diceret: in Deo sunt tres essentiae relativae. Talis propositio ordinarie loquendo contingit aut ex inconsideratione, aut ex non recta perceptione terminorum.*

8.º *Captiosa dicitur quae sub specie veritatis nata est inducere simplices in errorem. Saepe ambiguitatem importat.*

9.º *Temeraria propositio illa dicitur, quae sine sufficienti fundamento profertur contra ea quae communiter retinentur ut indirecte ad fidem pertinentia.*

10.º *Piarum aurium offensiva* ea dicitur quam piis personis grave et molestum est audire, ob aliquam offensionem quam contra res sacras includit.

11.º *Scandalosa* ea dicitur vel quae est occasio ruinae spiritualis, vel quia opponitur ei quod omnino requiritur ad firmitatem fidei habendam, ut si quis negaret concilia rite celebrata fuisse rite celebrata; haec enim negatio est occasio negandi ea quae fuerunt in illis conciliis decisa; vel quae opponitur ei quod bonos mores respicit.

12.º *Blasphema* prout ab haereticali distinguitur, illa dicitur, quae sive in verbis, sive in modo proferendi aliquam injuriam Deo aut Sanctis irrogat.

13.º *Schismatica* propositio ea dicitur quae membrorum Ecclesiae divisionem ab ipsa Ecclesia facit.

14.º *Seditiosa* est quae ordinatur ad tumultus excitandos et ad obedientiam denegandum legitimo superiori.

15.º *Injuriosa* ea dicitur quae tum caritatem, tum justitiam proximi laedit, praecipue eorum, qui in dignitate constituti sunt et qui in honore habentur.

607. **Observatio.** — Praedictae explicationes deserviunt ad sciendum quam vi praeditae sint diversae damnationes quibus utitur Ecclesia: non enim quaelibet propositio ab Ecclesia damnata haeretica est, sicut nec persona quaelibet cujus propositiones damnantur haeretica dici potest.

CAPUT XXV.

De natura

et convocatione conciliorum generalium

608. **Ratio capitis.** — Postquam locuti sumus de Ecclesia Christi prout est societas, dicendum est de Conciliis universalibus quae constituunt 2.^m locum theologicum. Concilia enim solemniter repraesentant totam Ecclesiam: dicendum est autem de eorum natura, convocatione et celebratione; haec agentur in praesenti capite; inde in capite sequenti agetur de vi, confirmatione et necessitate eorum.

609. **Quid nomine Concilii intelligatur.** — Nominine concilii intelligitur *adunatio seu congregatio episcoporum sub legitima auctoritate ad judicandum et statuendum de rebus Ecclesiasticis*. Res autem ecclesiasticae judicandae et statuendae, praecipue sunt *res fidei et morum*. Omnia enim alia ad res fidei et morum ordinata sunt in Ecclesia. Concilium vocatur etiam *synodus* voce graeca. Adverte verba *sub legitima auctoritate*, quia si haec desit, non *concilium*, sed conciliabulum potius dicendum est, et latrocinium.

610. **Species conciliorum.** — Concilium aliud dicitur *generale*, sive, termino graeco, *oecumenicum* a voce *ὡς ἐκ πάντων*, aliud *nationale*, aliud *provinciale*. *Provinciale* dicitur illud in quo adunantur antistites seu episcopi unius provinciae sub praesidentia Antistitis metropolitae; illud vero in quo adunantur antistites unius nationis vel regni sub praesi-

dentia illius antistitis qui in illa natione vel regno primatum habet, qui proinde *Primas* dicitur, vel *Patriarcha*, vocatur *concilium nationale*. Concilium dicitur *generale*, in quo conveniunt *ex toto orbe* episcopi: et duplex distinguitur: Concilium generale non congregatum, vel etiam non confirmatum a Romano Pontifice; et Concilium generale convocatum et etiam confirmatum a Romano Pontifice.

611. **Definitio concilii generalis convocati a R. P.** — Concilium generale convocatum auctoritate Romani Pontificis sic definitur: *Congregatio episcoporum convocatorum ex toto orbe terrarum ad agendum, sive ad judicandum et statuendum de his quae Ecclesiam concernunt sub auctoritate Romani Pontificis*. Hujusmodi autem praecipue sunt *fides et mores*.

612. **Advertenda.** — Sed observandum est strictè loquendo Concilium *generale* tum solum vocari *oecumenicum*, cum confirmatum est a Romano Pontifice; et dicitur *oecumenicum actione* si ea omnia quae in definitione indicantur fiant usque ad confirmationem; dicitur *oecumenicum acceptione*, si omnia praedicta non fiant, sed suppleantur per ratificationem seu per consensum episcoporum et praecipue Romani Pontificis. Neque necesse est ut omnes conveniant episcopi, sed sufficit quod tot sint ut repraesentent totam Ecclesiam.

613. **Quaestio.** — Prima quae movetur quaestio circa concilia generalia seu oecumenica est de auctoritate qua celebranda sunt. Ad celebrationem concilii requiritur: 1.º *convocatio* eorum qui jus habent interesse concilio, 2.º *praesidentia* in ipsa celebratione, et 3.º *confirmatio*.

614. **Conclusio:** *Solus Romanus Pontifex jus habet convocandi, praesidendi et confirmandi con-*

cilium oecumenicum. — Ante probationem conclusionis advertendum est nos concedere Romanum Pontificem posse praesidere concilio per se et per suos legatos et posse ratum habere per confirmationem a se non convocatum aut cui non praesedit. Confirmatio enim supplet defectus. His positis, conclusio statuta, quae est contra Febonium, Plank etc. probanda est.

Prob. Ad illum solum pertinet convocare etc. concilium in Ecclesia qui habet plenam et absolutam potestatem in ea. Atqui solus Romanus Pontifex habet plenam et absolutam potestatem in universa Ecclesia (n. 461). Ergo ad solum Romanum Pontificem pertinet convocare concilia, eis praesidere et ea confirmare. *Prob. maj.* quia in nulla societate potest quidquam decerni quod ad totam societatem pertineat sine auctoritate et consensu ejus qui plenam et absolutam potestatem in ea habet. Unde S. Thomas merito ait (2-2 q. 1. a. 10): « Ad solam auctoritatem Summi Pontificis pertinet nova editio symboli, sicut et omnia alia quae pertinent ad totam Ecclesiam, ut congregare synodum generale et alia hujusmodi ».

2.º Convocare membra praecipua, quae societatem repraesentent, praesidentiam habere et confirmare, sive approbare ea, quae decernuntur, ad eum pertinet, qui est vere caput societatis et cui omnia membra, etiam praecipua et nobilissima societatis commissa sunt. Atqui Romanus Pontifex est verum caput totius Ecclesiae ejusque curae omnia membra Ecclesiae, etiam nobilissima et praecipua auctoritatem habentia, commissa sunt divinitus (n. 461). Ergo convocatio, praesidentia et confirmatio conciliorum ad ipsum pertinet.

3.º Eadem veritas probatur ex auctoritate Romani Pontificis cui adstipulatur traditio et praxis Ecclesiae; nam 1.º Iulius Papa ait: « Legem esse pontificiam ut pro irritis habeantur, quae praeter sententiam episcopi Romani fuerint gesta ». (Apud Sozomenum H. E. l. 3.º c. 10). In Concilio I Nicaeno statutum fuit: *Praeter sententiam Romani Pontificis non posse Concilia celebrari*. Et Concilium Chalcedonense Dioscorum Patriarcham Alexandrinum eo quod aliam synodum ausus fuerat convocare inconsulta sede Apostolica, rejecit a consessu episcoporum, clamans: *Id nunquam factum, nunquam licitum fuisse*. At praetereundum non est factum solemne quo idem confirmatur, videlicet: Concilium Romanum IV convocatum a Theodorico rege conquestum est cum ipso dicens non a rege, sed a Romano Pontifice debuisse convocari, et renuit acquiescere regi dicenti concilium de consensu Romani Pontificis convocasse; solummodo acquievit cum ipsemet Romanus Pontifex praesens idipsum fateretur. Episcopi Moesiae (in ep. ad Leonem imperatorem) asserunt Concilium Chalcedonense « per jussionem Leonis Romani Pontificis, qui vere caput est episcoporum, » fuisse congregatum. (Cf. Leon. M. Epist. 89-95, 114). Haec de convocatione.

Quoad presidentiam autem multa adferri possent; at nobis haec pauca sufficiant: In Concilio Nicaeno aderant Patriarchae, et tamen Osius Cordubensis episcopus cum Vito et Vincentio presbyteris praesidentiam habuit, utpote Romani Pontificis legatus (cf. Gelas. vol. act. conc. Nicaen. II, 5 et Ath. *Apol. de fugac.* V). Ex codicibus manifestum est Osiu subscripsisse primum. Item Coele

stinus primus in concilio Ephesino praesedit per suos legatos et vicarios, videlicet per Cyrillum Alexandrinum, Archadium et Projectum episcopos et Philippum presbyterum.

Quoad confirmationem. Concilia plura non confirmata a Romano Pontifice de facto in fide erravere, videlicet Concilium Ariminense II sexcentorum episcoporum in causa Arii erravit; Ephesinum II in causa Euthichetis, Cpolitatum vero II in editione Canonum contra doctrinam Ecclesiae occidentalis erravit. Aliud factum habetur quod concilia « confirmationem rerum atque auctoritatem Sanctae Romanae sedi detulerunt. » Mansi t. VII, p. 1140.; Socr. H. E. II, 17.

615. **Pro solutione difficultatum.** — Ad solvendas difficultates contra conclusionem advertendum est: 1.º Imperatores quandoque congregasse episcopos in concilium de consensu Romani Pontificis, et congregationem episcoporum non habere rationem veri Concilii, nisi ex ipso consensu Romani Pontificis; consensus autem huiusmodi sufficit ad constituendum concilium formale, etiam postquam episcopi adunati sunt; 2.º Eisdem imperatores quandoque honoris causa praesedissee concilio, non tamen auctoritate: ratio hujus praesidentiae concessae imperatoribus erat multiplex: 1.º quia concilia saepe censibus publicis celebrabantur, 2.º vehicula et alia necessaria ad longa itinera ob paupertatem ab imperatore subministrabantur episcopis; 3.º quia oportebat ut haeretici et schismatici auctoritate publica compescerentur.

616. **Obj.** — In Ecclesia semper, etiam cum orbatur suo pastore, est jus conservandi depositum fidei, veritatem defendendi contra impugnantes, et alia quae sunt necessaria procurandi. Atqui haec

omnia convenientissime obtinentur per concilium generale. Ergo in Ecclesia, etiam cum orbatur pastore suo, possunt adunari concilia generalia, quae proinde vim habent sine convocatione etc. Romani Pontificis.

Resp. Concedo quod episcopi et praelati possint adunari ad ea tractanda, quae sunt necessaria Ecclesiae orbatae suo pastore: non tamen concilium potest ea decernere quae exclusive ad Romanum Pontificem pertinent, neque infallibilitate est praeditum; sed ea quae declarat et providet possunt corrigi et emendari a futuro Pontifice quem Ecclesia potest et tenetur eligere.

617. **Quaestio secunda.** — Quaestio altera proponitur solvenda, quinam sint qui habent jus ut ad concilium vocentur ut iudices, seu ut suffragium decisivum habentes.

618. **Advertenda.** — Non omnes qui intersunt concilio eodem modo intersunt; nam quidam intersunt ut iudices suffragium decisivum habentes; alii ut consultores, sicut viri docti; alii ut aliquod ministerium exhibentes, ut scribae; alii ut concilii defensores; possunt enim viri improbi ut haeretici concilium perturbare; et ita principes concilio intersunt. Possunt etiam quidam interesse concilio ut auditores.

619. **Conclusio I.** — *Episcopi jurisdictione in Ecclesia praediti de jure ad concilium vocandi sunt ut suffragium decisivum habentes, seu ut iudices.*

Prob. Illi ad concilium de jure vocandi sunt ut suffragium decisivum ferentes, qui in Ecclesia ex Christi institutione jurisdictionem habent et regunt Ecclesiam. Atqui episcopi in Ecclesia ex Christi institutione habent jurisdictionem et Ecclesiam re-

gunt (n. 21, 428). Ergo episcopi jurisdictione in Ecclesia praediti de jure ad concilium vocandi sunt ut suffragium decisivum habentes et ut veri judices.

Dices: Iudicium patrum a Romano Pontifice casari potest. Ergo non sunt veri judices.

Resp. Neg. conseq. Nam ex hoc sequitur solum quod eorum iudicium non est irreformabile et quod est subordinatum.

620. Conclusio II. *Simplices sacerdotes non sunt vocandi in concilium de jure; sunt tamen vocandi ex privilegio, si titulo Cardinalatus aut Generalis alicuius ordinis religiosi, vel Abbatis exempti insigniti sint.*

Prob. 1.^a pars: Quamvis simplices sacerdotes sint ex institutione divina in Ecclesia Christi, tamen ipsi non sunt positi regere Ecclesiam Dei quasi vi electionis et ordinationis suae jurisdictionem habentes, praecipue in foro externo, sed ad administranda et dispensanda sacramenta cum omnimoda dependentia et juxta dispositionem episcoporum (n. 421, 428). Atqui solummodo illi de jure vocandi sunt ad concilium qui spirituali jurisdictione vi suae institutionis in Christi Ecclesia gaudent. Ergo simplices sacerdotes vocandi non sunt de jure ad concilium. *Prob. minor* ex eo quod qui vocantur ad concilium de jure, ut *iudices* vocantur, de ratione autem judicis in societate est jurisdictionem habere.

Prob. 2.^a pars: Cardinales, Generales ordinum religiosorum et Abbates exempti ex consuetudine usu recepta vocantur ad concilium. Ergo ipsi etiam vocandi sunt, nisi competens auctoritas tali consuetudini deroget. Atqui non sunt vocandi ex jure. Ergo ex privilegio. *Prob. minor:* Praedictae personae ad concilium vocantur ad ferendum suffra-

gium ut jurisdictionem episcopalem habentes. Cardinales quidem in titulis, generales autem et Abbates in proprios subditos qui ab episcopali jurisdictione exempti sunt. Atqui jurisdictio hujusmodi competit eis non ex jure, sicut episcopis, sed ex privilegio. Ergo ex privilegio etiam competit eis interesse concilio ut judices. — Quidam putant Cardinales esse vocandos ex jure.

Confirmantur ambae conclusiones ex Concilio Chalcedonensi dicente: « Mitte foras superfluos, concilium Episcoporum est ». Et S. Cyprianus ad Jubajanum ait: « Ecclesiam in Episcopo esse », idest Concilium Ecclesiam repraesentans. Quod ita certe et inconcusse in Ecclesia retentum est, ut etiam ipsimet imperatores Theodosius ac Valentinianus id agnoverint dicentes: (*Epist. ad Syn. Ephes.*) « Ne-fas est qui Sanctorum Episcoporum cathalogo ad-scriptus non est, illum ecclesiasticis negotiis et consultationibus immiscere ».

CAPUT XXVI.

De vi seu auctoritate et necessitate conciliorum

621. **Quaestio prima.** — Prima quae movetur questio est an concilia sint infallibilia.

622. **De auctoritate conciliorum sententiae.** — Sunt quidam, ut protestantes, qui putant spiritum privatum uniuscujusque esse verum et authenticum interpretem sacrae Scripturae et eorum quae a Deo revelata sunt (cf. n. 574); et hi auctoritatem conciliorum contemnunt. Alii vero, ut Janseniani et Febroniani, adserunt *concilia*, cujusque generis sint,

nullam vim et auctoritatem habere, nisi acceptentur ab Ecclesia universa, non solum ab episcopis, sed etiam a sacerdotibus, a laicis et iis qui ipsam Ecclesiam ut membra constituunt. Imo non desunt, ut Palmer professor Exonensis, qui dicunt quod ad vim et auctoritatem conciliorum habendam requiratur adprobatio etiam eorum qui ab Ecclesia separati sunt, putant enim eos ad Ecclesiam pertinere, ut e. g. sunt Graeci schismatici, Russi, Angli et omnes Lutherani. At catholici omnes has sententias ut falsas et haereticas habent, et tales esse probant (cf. n. 545).

623. **Conclusio I.** — *Concilium generale confirmatum a Romano Pontifice errare non potest.*

Prob. 1.º Concilium generale confirmatum a Romano Pontifice Ecclesiam docentem solemniter repraesentat, nam rectores societatis sub legitimo capite adunati ipsam societatem repraesentant (n. 421). Atqui Ecclesia docens errare non potest (n. 510). Ergo concilium generale confirmatum auctoritate Romani Pontificis, quod proprie et stricte oecumenicum dicitur, errare non potest.

2.º Cum Ecclesia Christi sit sapienter instituta, oportet ut in ea reperiatur medium necessarium ad ea conservanda et tuenda sine quibus finis Ecclesiae obtineri non potest. A qui si concilium generale confirmatum a Romano Pontifice potest errare in his quae ad fidem et ad mores pertinent, Ecclesia non habet medium necessarium ad finem suum consequendum. Ergo concilium oecumenicum errare non potest. *Prob. minor* ex eo quod negata infallibilitate concilio oecumenico, oportet ut negetur etiam cuilibet episcopo et doctore, non excluso Romano Pontifice, nam ipsum in hac hypothesis supponitur confirmare posse solemniter errorem; Ec-

clesia ergo semper erit incerta circa ea quae fide tenenda erunt.

Confirmatur 1.º Christus, cum sit homo et Deus, Ecclesiam instituens efficaciter viam tutam et certam intendit praebere fidelibus circa ea quae sunt fidei et morum. Atqui, sublata infallibilitate concilii oecumenici, via certa et tuta non habetur in Christi Ecclesia circa ea, quae sunt fidei et morum. Ergo concilium oecumenicum errare non potest. *Prob. maj.*: ex eo quod quilibet sapiens, viam certam et tutam praebet iis quos sincere et efficaciter vult pervenire ad finem quem intendit.

3.º Romano Pontifici commissum est a Christo officium confirmandi fratres et in hoc officio deficere non potest. Atqui si concilium generale a Romano Pontifice confirmatum errare posset, Romanus Pontifex in officio confirmandi fratres sibi a Christo commissio posset deficere. Ergo Concilium generale ab eodem Pontifice confirmatum errare non potest. *Minor* patet, nam secus Pontifex confirmaret errorem. *Maj. prob.* ex illis verbis Christi Petro directis: *Simon, Simon, ecce Satanas expetivit ros ut cribraret sicut triticum; Ego autem rogari pro te ut non deficiat fides tua; et tu aliquando conversus confirma fratres tuos.*

4.º Illud ut certum et infallibile retinendum est in Ecclesia quod semper ut tale retentum est. Atqui in Christi Ecclesia semper retentum est concilium confirmatum a R. Pontifice esse infallibile, et vera esse quae Romanus Pontifex Christi vicarius discernit et confirmat ut vera in conciliis. Ergo ea quae in conciliis confirmantur ut vera a Romano Pontifice vera sunt; et concilium ab eo confirmatum non errat. *Maj. patet. Minor vero prob.* Prima adunatio episcoporum, in qua ipsemet Christus veritatem

fundamentalem fidei nostrae solemniter declarandam et sententiam Petri confirmandam seu approbandam suscepit, certe infallibilis fuit; quando ab Apostolis simul adunatis quaesivit: *Quem dicunt homines esse filium hominis?* Et responsione accepta, ipsemet subiungit: *Vos autem quem me esse dicitis?* » Et accepta iterum responsione, ut verum approbat id quod Petrus respondit, idest: *Tu es Christus filius Dei vivi*, dicens fuisse Petro a Patre revelatum. Ipsumque vocat Petram in qua aedificare promittit Ecclesiam suam, et vere dicebat quidem Christus, qui est veritas, super hanc *Petram*; nam per hoc quod Simonem *petram* vocabat, ipsa voce constatuebat *Petram* idest dabat ei firmitatem petrae, idest infallibilitatem in fide ut firmiter et immobiliter sustentaret et regeret Ecclesiam, pastores seu oves Ecclesiae confirmando in fide, cujus veritatem fundamentalem professus erat; nam dignum erat ut ille qui ex revelatione Patris Christum verum Deum confessus fuerat, primus virtutem vocis Christi filii Dei praesentiret per quam petra firmissima Ecclesiae indefectibilis efficeretur: nam Deus non labore, at sola voce res constituit quales vocat juxta illud (Psal. 148) *ipse dixit et facta sunt*; et (Rom. IV, 17): *vocat ea quae non sunt tanquam ea quae sunt*.

Item Apostolus Petrus in concilio Jerusalem ab ipso congregato solemniter et definitive loquitur: *nam cum magna conquisitio fieret, surgens Petrus dixit ad eos: viri fratres vos scitis quoniam ab antiquis diebus Deus in nobis elegit per os meum audire gentes verbum evangelii et credere...* tacuit autem omnis multitudo determinationem Petri suscipiens ut rem fidei.

Confirmatur conclusio ex eo quod Patres docent

ea, quae per concilia decernuntur esse tenenda ut divinitus accepta. Possent afferri verba S. Athanasii id docentis de concilio Nicaeno, item verba S. Cyrilli de concilio Ephesino, S. Leonis M., S. Greg. Naz. S. Ambrosii etc. Insuper patet ex historia concilia omnia confirmata a Romano Pontifice esse in Ecclesia retenta semper ut infallibilia et regulam fidei; et semper ut haeretici habiti sunt, qui ea ut talia non receperunt (cf. De Groot. Ap. XII. art. 2).

624. Advertenda pro solutione difficultatum. —

Pro solutione difficultatum adverte 1.º quod episcopi cum Romano Pontifice juxta propriam naturam hominis, procedere debent in definiendis rebus fidei aut morum, idest per ratiocinationem et inquisitionem; homo enim est animal rationale, proinde non sicut angelus per intuitionem veritatem cognoscit. Et ideo cum cautela et prudentia, cum studio et labore oportet ut procedant. Episcopi non solum in ipsa definitione a divina providentia specialiter regulantur, sed etiam in impendendis iis quae more humano praecoguntur sive de studio, sive de inquisitione etc. Unde neque de prudentia sive cautela, neque de studio necessario impendendo etc. dubitandum est.

2.º Apud patres, praecipue S. Augustinum, *plena-ria concilia* vocantur etiam ea quae ex toto orbe adunata a Romano Pontifice confirmata non fuerunt, imo quandoque etiam nationalia plenaria vocantur. 3.º Insuper advertendum est multa in conciliis non definiri ut certa et fide tenenda, et quae emendari possunt ab aliis conciliis. Unde ad majorem declarationem aliae conclusiones statuendae sunt.

625. Conclusio II. — *Non omnia, quae in conciliis proferuntur, ut de fide et ut certa tenenda sunt.*

Prob. Eorum quae in conciliis proferuntur, solummodo ea de fide et ut certa tenenda sunt, quae concilia ut talia definire intendunt. Sed concilia non omnia quae proferunt intendunt definire ut de fide aut ut certa. Ergo non omnia quae in conciliis proferuntur tanquam de fide aut ut certa tenenda sunt.

626. **Quaeres:** Quaenam sunt quae tanquam de fide aut ut certa in conciliis proferuntur?

Resp. Diversae regulae attendendae sunt, quae respiciunt modum loquendi conciliorum, et facillime applicantur.

1.^a *regula* est: De fide esse retinendum illud cuius oppositum his aut similibus verbis reprobat, videlicet: *Si quis dixerit, vel senserit hoc vel illud; anathema sit.*

2.^a Illud esse retinendum ut de fide *cujus oppositum sentiens dicatur tanquam haereticus esse censendus.*

3.^a Si *espresso* dicatur *aliquid esse retinendum ut dogma fidei.*

4.^a Si dixerit *aliquid esse evangelio aut revelationi aut doctrinae Apostolorum contrarium.*

5.^a Illud est retinendum ut de fide quod concilium exponit ut doctrinam catholicam Ecclesiae.

6.^a Si exponere intendat authentice aliquem textum sacrae Scripturae, dicendo, e. g. hoc vel tale esse intelligendum juxta traditionem Ecclesiae; hoc tanquam fidei veritas retinendum est; sicut e. g. Concil. Trid. (sess. XIII, cap. 1.) interpretatur authentice verba quibus Christus SS. Eucharistia e Sacramentum instituit.

7.^a Quando vero sententiam excommunicationis pronuntiat in eum qui aliquid docet vel adserit, oppositum hujus, licet ut certum, non tamen ut

dogma fidei retinendum est; excommunicatio enim non solum propter haeresim, sed etiam ob aliam causam proferri potest.

8.^a Alia vero praecipue, quae extra canones et capita ponuntur, concilium definire non intendit. Possunt autem habere majorem aut minorem vim seu auctoritatem juxta varium modum quo exprimuntur.

627. **Conclusio III.** — *Concilium generale non confirmatum auctoritate Romani Pontificis errare potest.*

Prob. 1.º Infallibilitas in concilio importat tutam, certam et rectissimam directionem. Atqui absurdum est concedere tutam, certam et rectissimam directionem de jure concilio non confirmato a Romano Pontifice. Ergo concilium generale non confirmatum a Romano Pontifice infallibile non est. *Prob. min. 1.º* Non est putandum Christum tutam, certam, rectissimam et infallibilem directionem Ecclesiae, commisisse congregationi quae non repraesentat Ecclesiam, quae sine capite dirigente non repraesentatur. 2.º In nulla societate contingit ut habeatur plena, rectissima, tuta et absoluta directio sine capite. 3.º Plura concilia generalia non confirmata a Romano Pontifice erraverunt de facto, nam concilium Ariminense II erravit in causa Arii, Ephesinum II in causa Eutichetis, Cpolitanum II in editione Canonum.

2.º Pontifices Romani etiam aliorum conciliorum plurimorum acta resciderunt. Imo Damasus nostram conclusionem (epist. ad Steph. Archiep.) definivit. Item eandem veritatem tria concilia Africana profitentur in epistola ad eundem Damasum. Tandem eandem docuerunt synodus VII action. 6.^a tom. 1, et synodus VIII action. 1.^a et 2.^a; et

synodus Romana sub Symmaco n.º 90 distinct. cap. Bene. Concilium Lateranense sub Leone X (sess. 11) dicit eam rem in Synodo Alexandrina fuisse definitam.

628. **Corollaria.** — I. Concilia confirmata a legatis Romani Pontificis errare possunt, nam infallibilitas est dos propria Romani Pontificis, quae communicari non potest. Unde legati in decernendo possunt pugnare cum his quae Romanus Pontifex ut res fidei tenet, imo etiamsi cum instructione ejus legati ad concilium accesserint, possunt tamen contra ejus instructionem decernere variis de causis. Tamen si certum est eos instructionem et sententiam quam acceperunt a Romano Pontifice esse secutos, eorum sententia ut certissima est tenenda.

II. Cum concilia vim non habeant nisi fuerint confirmata a Romano Pontifice, dumtaxat vim habere censenda sunt quantum ad ea, quae ab eodem Pontifice fuerint confirmata. Unde in Concilio e. g. Constantiensi solummodo decreta in *materia fidei* conciliariter facta vim habere dicenda sunt vi approbationis Martini V, non autem alia.

629. **Quaestio secunda.** — Quaestio quae secundo loco solvenda proponitur respicit necessitatem conciliorum. Quaeritur igitur an concilia in Christi Ecclesia sint necessaria.

630. **Quomodo sumitur necessarium in praesenti.** — Necessarium in praesenti illud dicitur sine quo finis Ecclesiae obtineri non potest. Finis autem Ecclesiae duplex in praesenti distingui potest: *primarius* et *secundarius*: finis *primarius*, quem Ecclesia intendit per concilia, est confirmare fideles in fide per hoc quod authentice proponit ea quae sunt credenda, et insuper tradere normas et regulas quibus vita fidelium dirigatur ad sanctitatem

in hac et altera vita obtinendam; finis autem *secundarius* est facilius obtinere ut fideles obediant, ea quae a conciliis statuuntur suscipiendo, et ut haeretici efficacius compescantur. His positis, sit.

631. **Conclusio I.** — *Concilia in Christi Ecclesia non sunt necessaria, simpliciter loquendo.*

Prob. Conciliorum finis primarius est 1.º confirmare fideles in fide per hoc, quod Ecclesia authentice proponit ea quae credenda sunt; et 2.º tradere normas et regulas recte vivendi ad sanctitatem obtinendam. Atqui hujusmodi finis obtineri potest in Christi Ecclesia sine conciliis. Ergo concilia in Christi Ecclesia non sunt dicenda simpliciter necessaria. *Prob. minor:* Extra concilia habetur auctoritas, quae non est inferior auctoritate conciliorum in confirmando fideles in fide, authentice proponendo ea quae sunt credenda, et in tradendis normis et regulis ad sanctitatem; idest datur auctoritas Romani Pontificis cui omnes obedire tenentur, ut probabitur suo loco, cum de vi primatus seu auctoritatis Romani Pontificis agetur.

632. **Conclusio II.** — *Quandoque potest esse moralis necessitas, quae est magna utilitas adiuvandi et celebrandi concilia.*

Quoad praeterita tempora ante definitionem formalem infallibilitatis Romani Pontificis manifestum est; cum non ab omnibus saltem tanquam de fide agnosceretur, ne a catholicis quidem, suprema auctoritas, non inferior auctoritate conciliorum confirmatorum, in Romano Pontifice. Igitur quaestio nostra restringitur praecipue ad tempora post formalem definitionem primatus, ut importat infallibilitatem et plenitudinem potestatis Romani Pontificis.

Prob. Tales esse possunt circumstantiae, in quibus auctoritas Romani Pontificis non innotescat et

non libenter recipiatur propter haereticos qui sophismatibus et detractionibus inducere possunt fideles in errores, imo et in quamdam dubitationem supremæ auctoritatis Romani Pontificis, quamvis nunc difficilius quam temporibus elapsis. Atqui in hac hypothesis nihil est aptius ad debellandos haereticos et ad eos humiliandos et confundendos et ad confirmandos debiles quam congregatio Concilii generalis sub praesidentia Romani Pontificis; nam consensus tot virorum eximiorum in doctrina et sanctitate non potest non commovere animos ad suscipiendum id quod statuitur. Ergo concilia valde utilia et etiam moraliter et secundum quid necessaria aliquando esse possunt. Unde Paulus III. (in bulla indiet. conc. Trident.) ait: « Animo repotentes majores nostros sapientia admirabili et sanctitate praeditos, saepe in summis Christianae Reipublicae periculis remedium optimum atque opportunissimum oecumenica concilia et Episcoporum generales conventus adhibuisse, ipsi quoque animum ad generale habendum concilium adieci-
mus ». Cf. Bellarm. De conc. l. 1.º c. 7.

633. Observatio. — Quibusdam temporibus concilia majorem utilitatem habere possunt, quae utilitas quodam sensu lato necessitas dici potest, et proinde non est mirum, si quibusdam patribus ita magni habita sunt ut necessaria nuncupaverint. Sed Romano Pontifici omnino concilia commissa sunt, nam a Christo nullum datum fuit praeceptum celebrandi concilia; unde de jure divino dici non possunt nisi quoad facultatem celebrandi.

CAPUT XXVII.

De auctoritatis

seu potestatis primatu quem S. Petrus Apostolus
a Christo accepit

634. **Ratio capitis.** — In praecedentibus duo media determinavimus, quibus certissime absque ullo periculo erroris cognosci possunt veritates divinitus revelatae, videlicet Ecclesiam et Concilia generalia rite sub legitimo capite celebrata et ab eodem confirmata. Igitur remanet inquirendum tertium medium quod etiam diximus esse criterium certissimum. Hujusmodi medium est caput Ecclesiae; ideo de capite Ecclesiae agendum est directe prout est medium cognoscendi easdem veritates divinitus revelatas. Sed de capite Ecclesiae sub hoc respectu congrue loqui non possumus, nisi ejus officium in Christi Ecclesia ab eodem Christo ei commissum prius statuatur; ideo de ejus officio quod consistit in dirigenda et pascenda Ecclesia prius est dicendum; et quia dirigere et pascere in aliqua societate importat auctoritatem seu potestatem, ideo de potestate capitis Ecclesiae est dicendum in praesenti. Unde 1.º dicendum est de primatu potestatis, quam S. Petrus accepit a Christo in Ecclesia; 2.º de permanentia ejusdem primatus potestatis in eadem Christi Ecclesia; 3.º de vi et ratione primatus seu potestatis. Primum agetur in praesenti capite, alia vero in sequentibus.

635. **Quaestio.** — Nunc movetur quaestio circa auctoritatem seu potestatem S. Petri, an scilicet habuerit a Christo plenitudinem potestatis in Ec-

clesiam universam prae caeteris Apostolis, ita ut possit dici primus in potestate, ratione cujus omnes ad Ecclesiam pertinentes sint ei subjecti ut vero superiori. Haec quaestio videtur parum differre vel esse eadem cum ea, quam agitavimus de forma regiminis Ecclesiae, nihilominus examinanda est ob rei gravitatem: nam fere omnes quaestiones, quae circa Ecclesiam agitantur hanc quaestionem tanquam nucleum, a quo omnia vel fere omnia dependent, respiciunt.

636. **Errores.** — Non pauci negarunt Christum B. Petro dedisse primatum jurisdictionis super omnes Apostolos, et consequenter dedisse plenitudinem potestatis in universam Ecclesiam. Unde quidam Jansenistae S. Paulum Apostolum fecerunt parem B. Petro in potestate, quorum tamen doctrinam damnavit Innocentius X (in Congr. Inquis. 24 Jan. 1647). Alii dixerunt plenitudinem potestatis traditam esse immediate Ecclesiae, et ab ea fuisse translatam ad Petrum, qui proinde non a Christo immediate, sed ab ipsa Ecclesia obtinuit *primatum* jurisdictionis quoad exercitium (cf. n. 459).

637. **Advertenda.** — Quando quaerimus de primatu seu de plenitudine potestatis S. Petri in universam Ecclesiam, et ideo quando quaerimus an S. Petrus sit caput totius Ecclesiae, non quaerimus an ipse sit caput totius Ecclesiae tam triumphantis, quam purgantis, quam militantis simul, imo neque quaerimus an S. Petrus sit dicendus caput totius Ecclesiae visibilis secundum omne tempus: nam esse caput Ecclesiae universaliter sic consideratae solius Christi est: neque quaerimus an S. Petrus fuerit caput Ecclesiae influens in membra, idest in fideles interius gratiam,

dona Spiritus Sancti et virtutes, idest fidem, spem etc. Nam etiam hoc ad Christum ut ad veram causam pertinet: sed exclusive quaerimus an S. Petrus fuerit ab ipso met Christo constitutus caput, seu director, seu pastor totius Ecclesiae militantis existentis tempore vitae suae cum plenitudine potestatis seu jurisdictionis in omnia omnino membra, quoad exteriorem gubernationem, ita scilicet ut ejus plena potestas post ejus mortem in Ecclesia remaneret, non quidem in ipso, sed in alia persona quae ei legitime succedat. Ex quibus patet rationem capitis quam determinandam suscipimus non officere rationi capitis, quae convenit Christo, sed eam potius commendare cum sit ejus participatio.

638. Conclusio. — *Beatus Petrus Apostolus accepit immediate a Christo Domino primatum jurisdictionis inter omnes Apostolos, seu plenitudinem potestatis in universam Ecclesiam.*

Prob. 1.º Ex solenni promissione, quam Christus coram aliis Apostolis Petro dedit conferendo ei primatum jurisdictionis, seu plenitudinem potestatis aedificando super hanc plenitudinem potestatis tanquam supra petram fortissimam seu potentissimam, Ecclesiam suam. Quaesivit enim a discipulis suis (Matth. XVI. 15-19): *Vos autem quem me esse dicitis? Respondens Simon Petrus dixit: Tu es Christus filius Dei vivi. Respondens autem Iesus dixit ei: Beatus es Simon Bar-Jona; quia caro et sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus, qui in coelis est. Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, et super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam, et portae inferi non praevalebunt adversus eam. Et tibi dabo claves regni coelo-*

rum, et quodcumque ligaveris super terram erit ligatum et in coelis; et quodcumque solveris super terram erit solutum et in coelis.

Sed ipsa verba declaranda sunt. Christus Dominus in praecitatis verbis loquitur 1.º de *aedificatione* Ecclesiae suae; 2.º de *firmitate* ejusdem Ecclesiae, seu de *potentia*, quae in societate est ipsa *potestas* seu auctoritas directiva membrorum in finem, et ideo Christus loquitur de *potestate* seu de *auctoritate*, quam promittit; unde 3.º loquitur etiam de subjecto auctoritatis seu potestatis. Ergo illa potestas est admittenda in Christi Ecclesia, quae ex citatis verbis eruitur manifeste: et illud est admittendum tanquam verum subjectum talis auctoritatis quod immediatius et directius adsignatur in illis verbis. Atqui in praecitatis verbis non solum potestatem, sed plenitudinem potestatis tanquam fundamentum promittit Christus in sua Ecclesia; et subjectum hujus potestatis ipsum Petrum adsignat directe et immediate. Ergo Petro promissa est plenitudo potestatis Ecclesiae a Christo. *Major patet.* Nam 1.º expresse dicitur a Christo *aedificabo Ecclesiam meam*, 2.º dicitur *super hanc petram* ἐπὶ τῷ πετρῷ quod vertitur *super hanc rupem*, et italicè: *sopra questo masso o sasso*. Haec autem verba designant firmitatem super quam aedificanda erat Ecclesia, idest potestatem, nam firmitas aliujus institutionis seu societatis est auctoritas seu potestas. Et hoc magis explicatur per verba subsequents quibus fit mentio de clavibus conferendis, quae potestatem designant (cf. Isaia XXII. 22. et Apoc. III, 7); et tandem magis etiam expresse designatur auctoritas per verba ligandi ac solvendi, quae certe vinculum morale quod habetur per auctoritatem exprimunt. Imo designatur non solum

potestas, sed maxima potestas et auctoritas, quia designatur in figura petrae seu rupis maxima firmitas, quae in constructione aedificii haberi possit, quod est Ecclesia; et hoc magis patet ex verbis sequentibus ubi dari dicuntur claves regni coelorum non duae aut tres, sed claves, ut possit regnum coelorum aperiri aut claudi; et tandem dicitur *quodcumque solveris* etc.; quae verba peremptoria omnino sunt.

Prob. minor. Ad probandam minorem observandum est 1.º quod Christus interrogat Apostolos, et solus Petrus respondet: *Tu es Christus filius Dei vivi*. Et Christus ad solum Petrum convertens sermonem, dixit ei: *Beatus es* etc. At non solum advertendum est quod Christus ad solum Petrum sermonem dirigit mutando statim *eos*, (quo verbo usus fuerat antecederet) in *tu*, sed insuper ipsum expresse proprio nomine appellat dicens: *Simon*; et non contentus proprio nomine appellare, addit: *Bar-Jona*, idest filius Joannis; et tandem adiicit novum quod ipsemet Christus ei imposuerat dicens ei (Joan. I, 42): *Tu es Simon, filius Jona: tu co-caberis Cephas (quod interpretatur Petrus), et* (Marci III, 16) *imposuit Simoni nomen Petri*. Idest Christus promittens plenitudinem potestatis ita Petri personam expressit ut solent exprimere personam cui relinquunt haereditatem testatores, ne aequivocatio aut dubium accidat in determinatione personae. Unde ita manifestum est ea verba ad solum Petrum fuisse directa a Christo ut modo clariori et evidentiori dirigi non potuissent. Insuper Christus prosequitur semper in suo sermone utens pronomine secundae personae, quatenus solus Petrus responderat ad Christi interrogationem; unde subdit: *quia caro et sanguis non revelavit tibi, sed*

Pater meus qui in coelis est. Inde prosequitur: *Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, et super hanc petram* etc. Et postea iterum: *Et tibi dabo claves* etc. Et inde: *Et quodcumque ligaveris* etc. Caeteri autem Apostoli omnino passive ad hanc Petri potestatem se habent cum ne nominentur quidem, quamvis praesentes; et ideo etiam ipsos subditos cum aliis omnibus fore, declaratum manet. Ita manifestum est Christum ad solum Petrum dirigere sermonem ut merito cum Cajetano exclamari possit: « Quibus quaeso, verbis describendum fuit ab Evangelista quod ad solum Petrum erat sermo? non pluribus nec majoribus circumstantiis describuntur et nominantur a notariis personae haeredes aut legatoriae, quam persona Petri in hoc textu descripta ac nominata est » (De Rom. Pont. instit. c. IV).

Dices: verba: *Super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam* Christus ad seipsum, non autem ad Petrum retulit.

Resp. Imprimis hac etiam interpretatione admissa, semper remanet firmum quod Petro dixit: *Tibi dabo claves regni coelorum, et quodcumque ligaveris* etc. quae verba clare designant plenitudinem potestatis. Sed 2.º respondeo hanc interpretationem esse omnino violentam et absurdam: nam Christus ipsi Petro loquitur manifeste ab initio usque ad finem nullumque vestigium apparet mutationis personae. Imo ipsa causalis particula *quia* manifeste indicat Christum dicentem *super hanc petram*, loqui de ipso *Petro*, secus causalis falso et absurde apponeretur, nam sensus esset: *quia tu es Petrus*, idest quia tu es ille cui imposui nomen Petri, non *super te petram*, sed unice *super me petram aedificabo Ecclesiam meam*. Adde quod in idiomate in quo Christus loquebatur dicitur

Kēpha. Neque adest distinctio sicut in idiomate graeco, in quo Petrus (πέτρος) derivatur a petra (πέτρα), quamvis idem significant, idest rupem vel saxum. Unde litteraliter ita verti potest: *Quia tu es petra et super hanc petram* etc. ac si diceretur italice: perchè tu sei *masso* o *sasso*, e *sopra questo masso* etc.

Confirmatur argumentatio nostra et responsio ex eo, quod, quamvis Apostoli omnes dicantur fundamenta Ecclesiae Christi, tamen nullus, excepto Petro, dicitur *petra* seu *rupes*. Hoc enim nomen *Petra* *per se* loquendo soli Christo convenit, nam ipsa firmitatem designat et potestatem, in qua Ecclesia erat aedificanda; firmitas autem et potestas Christo *per se* convenit, cum sit Deus et homo, quam potestatem et firmitatem potest aliis communicare, imo ex hoc ipso quo ipsi Petro ait: tu vocaberis *petra* (Ioan. I, 42), et inde nomen Petri ipsi soli imponit (Marci III, 16), potestatem suam et firmitatem prout in nomine Petrae exprimitur communicasse dicendus est: ad quid enim Christus mutasset nomen soli Simoni vocando ipsum eo nomine quod soli Christo conveniebat, nisi aliquid conferre voluisset Simoni, quod per tale nomen de ipso Christo significatur et exprimitur? — Potestatem autem et firmitatem quam Petro communicandam intendebat significare dum imposuit nomen Petrae, seu Petri, evidentissime explicavit quando in partibus Caesareae Philippi dixit ei: *Et ego dico tibi quia tu es Petrus, et super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam et portae inferi non praevalent adversus eam*, etc. Petrus ergo a Christo dicitur esse *Petra*, seu dicitur habere potestatem seu firmitatem ad regendam Ecclesiam visibiliter non quidem *per se*, sed a pote-

state Christi derivatam et in ipsa Christi potestate fundatam.

2.º Christus Iesus B. Petro commisit officium confirmandi fratres in fide. Atqui B. Petrus non potuisset fratres confirmare in fide, nisi a Christo accepisset potestatem veram quam ejus fratres agnoscere tenerentur, et cui omnino subiicerentur, et obedire tenerentur; et nisi ipsemet esset confirmatus ne deficeret, ut fratres securi redderentur ex Petri confirmatione. Ergo Petro concessa est potestas vera qua ipsemet firmus factus est, ut secure et firmiter sine deficientia dirigeret fratres in fide cujus auctoritati et directioni obedire tenerentur omnino ad obtinendum finem, quem Christus intendit instituendo Ecclesiam, idest ad obtinendam sanctitatem per media, quae ipsemet praecepit: quae media declaranda Petro commisit cui omnes obedire tenerentur.

Confirmatur hoc argumentum verbis ipsius Christi: Praesentibus caeteris Apostolis, Christus Dominus conversus ad Petrum dixit: Simon Simon; ecce Satanas expetivit eos ut cribraret sicut triticum; ego autem rogarum pro te ut non deficiat fides tua, et tu aliquando conversus confirma fratres tuos.

3.º Christus instituit Petrum pastorem totius suae Ecclesiae, quando ei commisit officium pascendi *agnos* et *ores*; scilicet totum suum gregem pascendum Petro commisit quando post suam resurrectionem in coelum adscensurus erat. Ergo Petrus habuit a Christo plenitudinem potestatis in universam Ecclesiam. *Prob. antec.* Post trinam protestationem dilectionis, quam ab eo expoposcit, dixit ei: *Pasce agnos meos... pasce oves meas.* Quae verba significant totum gregem seu totum ovile Christi

esse ab eo pascendum, sicut a pastore pascendi sunt agni et oves, quas ad finem per veram potestatem dirigit. En totus textus (Joan. XXI, 15-17): *Simon Joannis, diligis me plus his? Dicit ei: Etiam, Domine, tu scis quia amo te. Dicit ei: Pasce agnos meos. Dicit ei iterum: Simon Joannis diligis me? Ait illi: Etiam, Domine, tu scis quia amo te. Dicit ei: Pasce agnos meos. Dicit ei tertio: Simon Joannis, amas me? Contristatus est Petrus, quia dixit ei tertio: amas me? et dixit ei: Domine tu omnia nosti: tu scis quia amo te. Dicit ei: Pasce oves meas.*

4.º Christus ante mortem suam dicit Petro se aedificaturum supra ipsum, tanquam supra petram Ecclesiam suam, promittens ei claves regni coelorum, quae sunt signum potestatis, et addens: *Quodcumque ligaveris super terram erit ligatum et in coelis* (Matth. XVI, 19). Inde ob circumventionem Satanae, qui quaerit cribrare fideles sicut triticum (Lucae XXII, 31) certe per falsos prophetas, qui sunt haeretici (cf. n. 366), committit eidem Petro officium confirmandi fratres in fide, dicens ei quod rogaverat pro ipso ne fides ejus deficeret; tandem post suam resurrectionem, dum esset adscensurus in coelum, et sua praesentia visibili esset privaturus Ecclesiam, expetita trina protestatione dilectionis, commisit solemniter Petro officium pascendi gregem suum, idest *agnos et oves*. Atqui haec omnia important evidentissime officium in cunctis fidelibus obediendi ipsi Petro tanquam vero directori et pastori in his omnibus, quae ad finem Ecclesiae seu gregis Christi pertinent, et ideo important veram potestatem in Petro in universam Ecclesiam, nullo excepto; nam certe rebellis omnino esset eidem Christo, qui renueret subiici tanto Pastori, cui nullum alium

similem instituisse Christum evidentissime apparet ex sacris Litteris. Ergo Christum primatum jurisdictionis et pastoralis et potestatis vere ipsi Petro contulisse supra omnes evidentissimum est.

5.º *Prob. ex patribus.* Ex patribus seu ex traditione multa testimonia afferri possent; quia tamen nos brevitati studemus paucis contenti erimus. Origenes (ep. ad Rom. VI, lib. V, 10) ait: « Petro cum summa rerum de pascendis ovibus traderetur, et super illum velut super terram fundaretur Ecclesia, nullius confessio virtutis alterius ab eo nisi charitas exigitur ». Et S. Cyprianus (de unit. Eccl. n. 4): « Super illum *unum* aedificat Ecclesiam suam et illi pascendas mandat oves suas ». S. Leo Magnus dicit (Serm. III, de assumpt. sua): « De toto mundo unus igitur Petrus, qui universarum gentium vocatione et omnibus Apostolis, cunctisque Ecclesiae patribus praeponatur; ut quamvis in populo Dei multi sacerdotes sint multique pastores, omnes tamen proprie regat Petrus quos principaliter regit et Christus ». S. Hieronymus scribit (In Iovin. lib. I, 26): « Inter duodecim unus eligitur ut capite constituto, schismatis tolleretur occasio ». S. Ioan. Chrysost. (In Ioan. Hom. 88) ait quod dum Iesus « dicit ei: *Pasce oves meas...* fratrum ei praefecturam committit ». S. Augustinus (Serm. 76) ait: « Petrus a petra cognominatus beatus Ecclesiae figuram portans *Apostolorum primatum tenens* ». Et (in Psal. 108): « Cuius (*Ecclesiae*) ille agnoscitur gessisse personam *propter primatum* quem in discipulos habuit ». Et tandem S. Ephraem Syrus (Serm. IV. hebdom. sanct.): « Simon, discipule mi, ego te constitui fundamentum Ecclesiae sanctae, Petram vocavi te antea, quia tu sustinebis totum meum aedificium, tu es inspector eorum, qui aedificant

mihi Ecclesiam in terris, si quid reprobum aedificare velint, tu fundamentum, reprimas eos, tu es caput fontis a quo hauritur doctrina mea, tu es caput discipulorum meorum, per te omnes gentes potabo... Ecce principem te constitui super omnes thesauros ». — Posset etiam probari ex antiquissimis monumentis picturarum et sculpturarum quibus designatur S. Petri primatus, sicut etiam ex libris lithurgicis ipsius Ecclesiae schismaticae seu Photianae, in quibus S. Petrus dicitur 1.º Petra et fundamentum, 2.º petra Ecclesiae, 3.º petra fidei; basis fundamentalis fidei; 4.º basis Ecclesiae; 5.º basis Apostolorum; 6.º coryphaeus et primus Apostolorum; 7.º summus coryphaeus Apostolorum; 8.º primus princeps Apostolorum; 9.º pastor dominicus omnium Apostolorum; 10.º claviger regni coelorum; 11.º Praepositus Ecclesiae et praesidens; 12.º Protothronus. Haec autem omnia praecipue simul sumpta manifeste probant primatum jurisdictionis in Petro agnovisse Ecclesiam Photianam. (Cf. De Groot. Apol. qu. XIII, a. II).

639. **Pro solutione difficultatum.** — Ad solvendas difficultates quaedam advertenda sunt: 1.º Christum esse petram primariam, et Petrum esse petram secundariam a primaria derivatam et in primaria fundatam, et ideo Ecclesia Christi per hoc quod dicitur fundata in Petro non excludit foundationem in Christo, imo in eo primo fundata dicenda est: nam Petrus firmitatem Petrae habet a Christo, et ideo Christus designans Petrum ut petram Ecclesiae designat implicate etiam se et quidem potiori jure; 2.º advertendum est Christum constituisse Simonem petram Ecclesiae eique dedisse claves seu potestatem propter ipsam Ecclesiam tanquam causam finalem, et dici potest optime Chri-

stum dedisse claves Ecclesiae, tamen in persona Petri quatenus Petrus gerebat personam Ecclesiae ut princeps ex Christi dispositione. 3.º Ad rationem apostolatus pertinet officium praedicandi, et ideo etiam confirmandi discipulos, unde omnibus Apostolis confirmare discipulos et fideles incumberebat, sicut etiam nunc episcopis et praedicatoribus; sed S. Petro non solum ratione apostolatus conveniebat esse fundamentum et habere officium tale, sed specialiter fuit ei commissum officium confirmandi fratres, et *petra* fuit constitutus et omnium pastor. 4.º In ratione apostolatus fuerunt pares omnes quoad executionem potestatis, tamen B. Petrus, praeter Apostolatus officium, habuit etiam primatum jurisdictionis in omnes. Unde *plena* potestas quoad exercitium si fuit in caeteris Apostolis, nonnisi delegata dici potest et dependens. 5.º B. Petrus cum Ioanne (Act. Apost. VIII, 15) dicitur missus in Samariam non per imperium, sed ex consilio communi Apostolorum. A Paulo Apostolo Petrus fuit reprehensus (Gal. II, 11) ratione correctionis fraternae ob scandalum quod putabat imminere circa fidem ex nimia indulgentia Petri erga Iudaizantes: quatenus indiscrete Petrus operatus est: correctio autem fraterna etiam praelatis facienda est ob periculum scandali (cf. S. Th. 2-2. q. XXXIII, a. 4, ad 2). 6.º Christus, utpote institutor Ecclesiae et primum et verissimum caput Ecclesiae suae, dum adhuc visibiliter Ecclesiae suae erat praesens, officia ipsamet apostolatus distribuit ipsis Apostolis, eisque per se ipsum immediate dedit potestatem, quae tunc erat necessaria, attentis circumstantiis ad apostolatus officium exercendum. Pro futuris autem temporibus utpote visibiliter absens commisit Petro, cui suam potestatem communicavit. Unde quia

Apostolus Paulus, miraculose, directe potestatem suam seu officium Apostolatus a Christo acceperat sicut caeteri Apostoli (Act. Apost. c. IX) ideo ipsemet propriam missionem defendens redarguit eos qui *ejus Apostolatatum contemnebant* magni caeteros Apostolos facientes, his verbis (Gal. II, 6-7): *Mihi enim qui ridebantur esse aliquid, nihil contulerunt. Sed e contra cum ridissent quod creditum est mihi evangelium... et cum cognovissent gratiam quae data est mihi, Iacobus, Cephas et Ioannes.... dexteram dederunt mihi.* 7.º Auctoritas, quae S. Petro convenit ratione primatus includit auctoritatem Apostolatus eminenter, haec enim exercitium respicit, ut dictum est, et ideo in eo qui succedit Petro a fortiori est auctoritas caeterorum Apostolorum: en ratio quare Romani Pontifices quandoque se dicunt esse suffultos auctoritate Petri et Pauli, et se dicunt eorum successores: nam S. Paulus Romae etiam suam potestatem exercuit simul cum S. Petro.

CAPUT XXVIII.

De permanentia primatus B. Petri in Christi Ecclesia

640. **Quaestio.** — Id quod in praesenti quaeritur respicit permanentiam primatus jurisdictionis, quam Christus contulit ipsi Petro in Ecclesia. Videlicet quaeritur an Christus ita contulerit Petro primatus potestatem ut in Ecclesia permaneret post mortem Petri, ita ut ejusdem primatus potestas sit in Ecclesia perseveratura usque ad finem; vel fuerit privilegium personaliter ita Petro concessum ut simul cum Petro ipso cessare debuerit.

641. Errores. — Fuerunt quidam qui adseruerunt primatum jurisdictionis fuisse donum omnino personale Petro concessum, ut, mortuo Petro, in Ecclesia non maneret ex Christi institutione. Imo quidam asserunt in Christi Ecclesia ut in Ecclesia Romana, fuisse quemdam primatum de facto, non tamen jurisdictionis, sed honoris; vel si fuisse de facto primatum jurisdictionis concedant, tamen dicunt non ex divina, sed humana institutione derivasse. Unde Marsilius Patavinus, Ioannes Wicleffus et Ioannes Huss dixerunt Romanum Pontificem accepisse suam potestatem a Constantino M.: Lutherus autem primatus originem a Constantino IV repetit (l. de potest. Papae), et alibi dixit esse a Phoca imperatore; hoc ultimum docet etiam Calvinus de primatu Rom. Pontificis in Graecos (lib. IV. Inst. c. 7).

642. Doctrina catholicae Ecclesiae. — Doctrina catholicae Ecclesiae est quod primatus jurisdictionis quem B. Petrus accepit a Christo ex Christi institutione perdurabit quousque perdurabit Ecclesia. En definitio Concilii Vaticani (Sess. IV cap. II): « Si quis ergo dixerit non esse ex ipsius Christi Domini institutione seu jure divino, ut beatus Petrus in primatu super universam Ecclesiam habeat perpetuos successores: aut Romanum Pontificem non esse beati Petri in eodem primatu successorem: anathema sit ».

643. Conclusio I. — *Potestatis primatus quem B. Petrus a Christo accepit in Ecclesia Christi perdurabit ex Christi institutione usque ad finem saeculi, idest quousque perdurabit Ecclesia.*

Prob. Potestas super quam Christus suam Ecclesiam aedificavit usque ad finem saeculi perdurabit. Atqui potestas super quam Christus suam aedi-

ficavit Ecclesiam est ipsa potestas primatus, quam ipsemet Christus contulit B. Petro. Ergo potestatis plenitudo, quam B. Petrus a Christo accepit in Ecclesia Christi, perdurat usque ad finem saeculi. *Maj. patet*, nam secus Ecclesia Christi deficeret; deficiente enim potestate, seu potentia, seu auctoritate alicujus societatis, sequitur ipsa defectio et destructio societatis. *Prob. minor*: Christus dixit se aedificaturum Ecclesiam supra Petrum, seu supra Petram (n. 638): igitur aut aedificavit supra Petrum prout erat simpliciter homo, vel super ipsum quatenus ei Christus communicavit primatus potestatem; non potest autem dici primum, nam secus Ecclesia Christi non haberet firmitatem et deficeret, deficiente Petro: ergo dicendum est quod Christus aedificavit Ecclesiam suam in Petro quatenus ei communicaverat plenitudinem potestatis, seu auctoritatis, et ideo aedificavit super potestatem seu auctoritatem quam Petro contulit.

Confirmatur 1.º Ratio quare juxta Christum portae inferi non praevallebunt adversus Ecclesiam in eo sita est, quia Ecclesia est ab eo aedificata super petram quae est ipse Petrus; et ideo supra potestatem quam Christus Petro contulit. Ergo potestas quam Christus contulit Petro est ratio, quare portae inferi non praevallebunt adversus Ecclesiam. Atqui portae inferi nunquam praevallebunt. Ergo potestas quam Christus Petro contulit in Ecclesia semper perseverabit: nam sublata causa et ratione, removetur etiam effectus.

Confirmatur 2.º Potestatis plenitudo, quam Christus contulit Petro, est magis necessaria in Christi Ecclesia post mortem Petri quam fuerit necessaria vivente Petro. Ergo absurdum est adserere quod Christus eam contulerit Petro et in Petro non con-

tulerit successoribus ejus. *Conseq. patet. Prob. antec.* vivente Petro, omnes Apostoli repleti fuerunt Spiritu sancto, missionem extraordinario modo habuerunt omnes a Christo et dono inspirationis et infallibilitatis fuerunt praediti, licet extraordinarie. Ex quo sequitur etiam quod Christus magis prospicere et providere intendit Ecclesiae suae pro temporibus futuris post decessum Apostolorum, quam pro tempore Apostolorum, conferendo plenitudinem potestatis Petro super universam Ecclesiam per primatum jurisdictionis.

2.º Primatus jurisdictionis ad elementum essenziale Ecclesiae Christi pertinet. Atqui quod pertinet ad elementum essenziale Ecclesiae Christi non mutatur, sed remanet. Ergo primatus jurisdictionis in Christi Ecclesia semper permanebit. *Prob. maj.* quia auctoritas ad elementum essenziale societatis pertinet (cf. n. 392), et insuper haec auctoritas, idest primatus jurisdictionis a Christo immediate est: ea autem quae in Christi Ecclesia a Christo sunt immediate instituta, essentialia sunt dicenda Ecclesiae.

3.º *Ex patribus.* S. Optatus Milevitanus (de schism. Donat. cont. Parm. l. VII, cap. 3) ait: « Bono unitatis beatus Petrus... et praeferri omnibus Apostolis meruit, et claves regni coelorum communicandas caeteris solus accepit ». S. Ambrosius dicit (In psal. 40, 30): « Ubi ergo Petrus, ibi Ecclesia ». S. Petrus Crysologus (Ep. ad Entych.): « Petrus semper in propria sede et vivit et praesidet ». S. Leo (serm. 5. al 4. in anniv. assumpt. suae c. 4) dicit: « Soliditas enim illa, quam a petra Christo etiam ipse (Petrus) petra factus accepit in suos quoque se transfundit haeredes ». Et Patres Ephesinae synodi (Act. III): « Qui (Petrus) ad hoc usque tempus

et semper in suis successoribus vivit et iudicium exercet ».

644. Quaestio secunda. — Primatus jurisdictionis igitur in Christi Ecclesia est quid permanens quousque perdurabit Ecclesia, non quidem in Petro, qui amplius non est, sed in ejus successoribus; unde quaeritur merito quinam ei succedat in primatu jurisdictionis. Catholica sententia definita in variis conciliis quorum ultimum definiens sub anathematis poena est Concilium Vaticanum, docet Romanum Pontificem B. Petro succedere in primatu jurisdictionis (cf. n. 642).

645. Conclusio II. — *Romanus Pontifex est verus et legitimus successor B. Petri in primatu jurisdictionis.*

Quamvis nostra conclusio imitatur facto historico quod B. Petrus Romae sedem suam collocaverit et antistes, seu episcopus hujus sedis e vita decesserit, tamen non est necesse ut hoc historice probetur, licet hoc ipsum probare foret utile intentui nostro. Nam argumenta nostra per se et ex propria natura firmissima sunt et indirecte probant illud ipsum factum. Unde nos firmiter retinemus etiam B. Petrum Romam venisse, sedem episcopalem Romae collocasse et episcopum Romanae Ecclesiae decessisse. Haec omnia satis diffuse et evidentissime praebeat inter alios noster De Groot (Apolog. q. XIV).

Prob. conclusio. Probatum est quod in Ecclesia B. Petrus ex Christi institutione habet successores in primatus jurisdictione (n. 643). Atqui si Romanus Pontifex non esset verus B. Petri successor in primatus jurisdictione non haberentur successores B. Petri in Christi Ecclesia. Ergo Romanus Pontifex est verus successor B. Petri in primatu.

Prob. minor. Nullus praeter Romanum Pontificem unquam adsignatus est neque nunc aliquis adsignari potest tanquam successor B. Petri potestatem jurisdictionis in universam Ecclesiam exercens.

2.º Ipsi Romani Pontifices semper suprema primatus potestate in universam Ecclesiam usi sunt, ut fidem facit historia, et eorum primatum agnovit semper Ecclesia, imo et ipsimet haeretici agnoverunt. Ergo de primatu Romani Pontificis dubitare non licet. *Consequentia* patet, non enim admitti potest quod Romani Pontifices primatus auctoritate uterentur jam inde a primis temporibus usque ad nos, et multo minus quod eorum primatus recognosceretur ab Ecclesia, tam orientali, quam occidentali etiam in conciliis adunata, et ab ipsis haereticis, nisi vere Romanus Pontifex et indubitanter primatu jurisdictionis per legitimam successionem fuisset insignitus. *Prob. antec.*

Et 1.º *Romani Pontifices semper usi sunt primatus jurisdictione.* Primus de quo extat memoria est antiquissimus, videlicet Clemens Romanus qui tertio loco episcopatum post Petrum sortitus est, ipse enim scripsit epistolam ad Corinthiorum Ecclesiam dicens (ep. I. cap. 63): « Laetitiam nobis praestabitis si obediētes facti iis, quae scripsimus per Spiritum Sanctum reseceitis illegitimi zeli vestri studium secundum exhortationem, quam de pace ac concordia fecimus in hac epistola ». Leo (epist. 2 ad Pulcher.) dicit: « Consensiones Episcoporum, Nicaenis regulis repugnantes unica nobiscum fidei vestrae pietate in irritum mittimus et per auctoritatem B. Petri Apost. generali definitione cassamus ». Item eadem potestate usus est Victor in controversia de celebrando paschate: et postea communiter Pontifices eadem potestate usi

sunt in dammandis haereticis. Insuper Romani Pontifices episcopos constituerunt, episcopos deposuerunt et depositos in sedem restituerunt. Quod Romani Pontifices instituerunt episcopos jam ab antiquissimis temporibus multa afferri possent. S. Leo (ep. ad ep. Af.) dicit: « Donatum Salicinensem ex Novatiano cum sua plebe conversum ita dominico volumus gregi praesidere, ut libellum fidei suae ad nos meminerit dirigendum ». Et Gregorius (ep. 34 ad Const. August.) ait: « Salomitanae civitatis episcopus, me ac Responsali meo nesciente, ordinatus est: et facta res est, quae sub nullis anterioribus principibus evenit ». Quoad episcoporum depositionem Nicolaus (in ep. ad Mich. Imp.) refert de octo patriarchis Constantinopolitanis. Quoad episcoporum restitutionem Photius a Ioanne VII fuit restitutus in sedem Cpolititanam (cf. n. 575). In concilio Ephesino (Act. I) dicitur: « Ingrediatur Reverendissimus Episcopus Theodoretus, ut sit particeps synodi; quia restituit ei Episcopatum *Sanctissimus Romae Archiepiscopus* ».

Ipsamet Ecclesia jam ab antiquissimis temporibus potestatis primatum Romani Pontificis in universam Ecclesiam recognovit. In primis adferantur S. Patres. S. Irenaeus (Adv. haer. lib. III. c. 3) ait: « Ad hanc Ecclesiam (Romanam) propter potiore principalitatem necesse est omnem convenire Ecclesiam ». Anastasius II (ep. ad Anast. Imp.) dicit: « Per ministerium meum, sicut semper est, sedes B. Petri in universali Ecclesia assignatum sibi a Domino tenet principatum ». Ioan. (epist. ad Iustinianum Imp.) ait: « Romanam sedem omnium vere Ecclesiarum caput et Patrum regulae et Principum statuta declarant ». S. Gregorius Nazan. de Ecclesia Romana (Carm. lib. II, v. I, 79) ait: « Quemad-

modum par est ut quae *universis praesidet* totam colat Dei concordiam ». Theodoretus (ep. ad Renatum) scribit: « Tenet sancta ista sedes gubernacula regendarum cuncti orbis terrarum ». Sed ipsamet Concilia semper idipsum tenuerunt. Pauca afferam: Patres Concilii Calcedonensis ajunt (Act. 16): « Perpendimus omnem primatum et honorem praecipuum secundum canones antiquae Romae Archiepiscopo conservari ». Philippus legatus Romani Pontificis ita in concilio aecumenico III Ephesino patres adloquitur: « Nulli dubium, imo saeculis omnibus notum est quod sanctus beatissimusque Petrus Apostolorum princeps et caput, fideique columna et catholicae Ecclesiae fundamentum a Domino nostro Iesu Christo Salvatore humani generis et Redemptore claves regni accepit, solvendique et ligandi potestas ipsi data est; qui ad hoc usque tempus et semper suis successoribus vivit et iudicium exercet ». Fere omnes episcopi, qui numerum biscentum superabant, orientales erant, nullusque contradixit. Patres Concilii III Cypolitani oecumenici quorum 150 et amplius erant episcopi orientales, ita de Agathone Romano Pontifice locuti sunt: « Summus nobiscum certabat Apostolorum Princeps; illius enim imitorem et sedis successorem.... littera proferebatur et Petrus per Agathonem loquebatur ». In concilio Calcedonen. (Act. 2) Leonis epistolis lectis, ita exclamarunt episcopi: « Haec patrum fides, haec apostolorum fides, omnes ita credimus; anathema ei qui ita non credit: Petrus per Leonem ita locutus est ». Alia plurima concilia legitime celebrata et confirmata, de primatu Romani Pontificis fidem faciunt, quorum ultimo loco celebratum est concilium Vaticanum cujus verba haec sunt: « Si quis ergo dixerit non esse ex ipsius Christi

Domini institutione seu jure divino ut beatus Petrus in primatu habeat successores; aut Romanum Pontificem non esse B. Petri in eodem primatu successorem; anathema sit ».

Ipsimet haeretici et ethnici id cognoverunt; nam haeretici auctoritatem Ecclesiae Romanae supremam confessi sunt, cum omnem spem evadendi et subterfugendi amiserunt et ejus adsensum quacsiverunt. Hoc testatur S. Epiph. (Haeres. 42) de Marcione, et Irenaeus de Cerdone et Valentino (Adv. haer. I; III, 3). Tertullianus jam Montanista testatur potestatem in universam Ecclesiam esse in Romano Pontifice, suo tempore retineri, his verbis: « Audio etiam edictum esse propositum et quidem *peremptorium*, Pontifex scilicet Maximus quod est, *Episcopus Episcoporum* edicit ». (De pud. c. I). Acaciani schismatici ut se a peccato excusarent, responderunt se « ignorasse quid Sedes Apostolica censuisset ». Quid senserit Ecclesia photiana et ipsemet Photius supra diximus (cf. n. 575).

646. **Obj.** — S. Cyprianus restitit Stephano Papae vehementer in quaestione de rebaptizandis; ergo non agnovit primatum Romani Pontificis.

Resp. dist. antec. restitit ex errore, quatenus putabat agi de re pure disciplinari, *conc.* restitit quasi primatum negaret, *nego.*

Resp. 2.º S. Cyprianum excessisse contra Stephanum concedit S. Augustinus dicens (de bapt. lib. V, c. 25): « Illa quae in Stephanum *iratus* effudit retractare nolo, quia et non opus est... et ea praeterire melius est, quae periculum perniciosae dissensionis habuerunt ». Et (epist. 93 ad Vincentium) ait: « Si quid in ea fuerit emendandum purgavit Pater falce passionis ».

647. **Quaestio tertia.** — Tertio quaeritur an B. Petri successio in primatu ita sit connexa cum episcopatu Romano ut possit separari a suprema potestate, quae est in Christi Ecclesia, ita scilicet ut fieri possit quod episcopatus Romanus haberetur disjunctus a B. Petri primatu. Multi putant hanc quaestionem dependere ex alia, scilicet an primatus sit annexus episcopatui Romano jure divino; seu an ex Christi institutione et mandato factum sit ut a B. Petro collocaretur ejus sedes episcopalis Romae. Sed salvo meliori judicio hae duae quaestiones sunt omnino distinctae, et prima potest resolvi independenter a secunda.

648. **Conclusio I.** — *Primatus ita est annexus episcopatui Romano, ut nulla potestate humana disjungi ab eo possit.*

Prob. Si humana auctoritate sive dispositione posset separari primatus ab episcopatu Romano ex eadem auctoritate fieri posset quod B. Petrus, haberet duos successores, videlicet episcopum Romanum et episcopum cui annecteretur primatus. Atqui nulla auctoritate humana, ne suprema quidem, fieri potest quod B. Petrus habeat duos successores. Ergo nulla auctoritate humana, fieri potest quod primatus ab episcopatu Romano distinguatur. *Maj.* videtur certa, nam verus episcopus Romanus est verus B. Petri successor in episcopatu Romano: insuper ille episcopus cui conveniret primatus esset etiam verus B. Petri successor. *Prob. minor.* In B. Petro non fuit duplex potestas distincta, sed una tantum, non enim alia erat potestas qua erat episcopus Romanus, seu qua regebat Ecclesiam Romanam, et alia qua regebat Ecclesiam catholicam. Atqui una et eadem potestas non potest nisi ad unum successorem transire. Ergo B. Petrus non

potest duos successores habere. *Confirmatur* eadem *min.* Potestas quae in hypothese derivaretur ad Romanum Episcopum aut esset eadem, ejusdem vis et rationis ac ea quam habebat B. Petrus in Ecclesiam Romanam, aut inferior: non inferior, nam nulla esset ratio ponendi in vero successore Petri inferiorem potestatem, imo adesset ratio ponendi eam potestatem quam exercebat B. Petrus in Ecclesia Romana: non esset ejusdem vis et rationis, quia secus in Romanam Ecclesiam haberet summam potestatem, idest aequalem ei qui succederet B. Petro in primatu. Unde in Ecclesia non haberetur unitas regiminis.

Confirmatur 1.º Qui est verus successor B. Petri consequitur jure divino ea quae a Christo ad gubernationem Ecclesiae B. Petro collata sunt. Atqui episcopus Romanus est verus successor B. Petri. Ergo eo ipso quo est episcopus Romanus in primatu ipsi Petro succedit.

Confirmatur 2.º Potestas a Christo Petro collata dividi non poterat et quidem ex natura rei; ergo neque in Petri successore: ergo Petri successor unus esse debet cum eadem potestate, quam Petrus exercebat in sua cathedra.

Confirmatur 3.º Si non esset de jure naturali aut de jure divino quod B. Petrus non haberet duos successores, unum in episcopatu alterum in primatu, etiam supposito quod B. Petrus ex praecepto Christi sedem Romae collocaverit, fieri posset auctoritate summi Pontificis quod B. Petrus duos successores haberet, seu quod divideretur cathedra Romana seu episcopatus Romanus a cathedra cui conjungitur primatus: nam semper verum esset quod Romae haberetur verus successor B. Petri in episcopatu. Ergo sive Christus dederit

praeceptum B. Petro constituendi seu collocandi suam cathedram Romae, sive non dederit, primo tamen et per se intendit ne episcopatus Romanus sive alterius determinatae urbis, si fortasse alibi Petrus constituisset sedem, divideretur a primatu. Ergo dicendum est quod episcopatus Romanus est inseparabilis a primatu non immediate et directe ex praecepto collocandi cathedram Romae, sed ex ipsa unitate successoris et potestatis quam Christus voluit ut esset una.

2.º In Concilio Vaticano (I c. cap. II) dicitur de B. Petro quod « ad hoc usque tempus et *semper* in suis successoribus, *episcopis Sanctae Romanae Sedis* ab ipso fundatae, ejusque consecratae sanguine, vivit et praesidet et judicium exercet ». Et prosequitur: « Unde quicumque in hac Cathedra Petro succedit is secundum *Christi institutionem* primatum Petri in universam Ecclesiam obtinet ». Non autem Concilium potuisset dicere quod *semper* in episcopis sanctae *Romanae Sedis*... *praesidet* etc.; neque potuisset dicere: « Unde quicumque in hac cathedra » si etc. Ad haec addienda est propositio condemnata in syllabo (quae est 35) idest: « Nihil vetat alicujus Concilii generalis sententia aut universorum populorum facto, summum Pontificatum a Romano Episcopo atque Urbe ad alium Episcopum aliamve civitatem transferri ». Quae propositio, licet a quibusdam et fortasse ab eo etiam qui dedit occasionem condemnationis, fuerit intellecta de *Concilio* non confirmato a Romano Pontifice, tamen quia ipsa propositio, ut jacet, condemnata est, non autem condemnatio limitatur ad sensum quo ab aliquo fuit intellecta, et ut jacet proprie loquendo includat etiam caput, secus non Concilium haberetur, sed conciliabulum, ideo vi

detur esse intelligenda prout includit etiam Concilii caput.

649. **Corollarium.** — Ex quibus patet Romanum Pontificem posse constituere utique vicarium in urbe Roma, non tamen verum episcopum qui haberet auctoritatem ordinariam ad modum successoris S. Petri et haberet verum titueum Episcopi Romani.

650. **Observatio.** — Tamen observandum est in nostra conclusione non negari Romanum Pontificem, circumstantiis exigentibus, posse extra Romanam ad tempus commorari sede seu titulo immutato, sicut quandoque factum est.

651. **Conclusio II.** — *Probabile est primatum jure, seu ex praecepto divino annecti episcopatus Romano.*

Sensus conclusionis est quod B. Petrus ex praecepto divino sedem suam Romae collocaverit. Nam secus potuisset eam collocare in alia urbe, qua in hypothesis ille qui ei succederet in tali urbe in primatu etiam ei succederet, sicut nunc succedit Romanus episcopus.

Prob. Nicolaus I ait (Ep. 8 ad Mich.): « Privilegia illius sedis perpetua sunt, *divinitus radicata atque plantata* sunt, impingi possunt, transferri non possunt ». Et Bonifacius VIII (Bulla Sacrosanctae Romanae) ait: « Ecclesiam Romanam imperscrutabilis divinae providentiae altitudo universalis dispositione incommutabili praetulit Ecclesiis ». S. Gelasius Papa ait « Sancta Romana Catholica et Apostolica Ecclesia nullis synodicis constitutis caeteris Ecclesiis praelata est, sed evangelica voce Domini et Salvatoris nostri primatum obtinuit: Tu es Petrus, » etc. Et Pelagius II (ep. 1) scribit: « Sedes Romana instituenta Domino caput est omnium

Ecclesiarum ». Et Concilium Lateranense IV sub Innocentio III celebratum (can. 5) dicit: « Romana Ecclesia, disponente Domino, super omnes alias ordinariae potestatis obtinet principatum, utpote mater omnium fidelium et magistra ». In hoc concilio adfuerunt Graeci et Latini. Tandem Concilium Vaticanum dicit: « Innovamus Concilii Florentini definitionem qua *credendum* ab omnibus Christi fidelibus est sanctam Apostolicam Sedem et Romanum Pontificem in universum orbem tenere primatum » (Const. Pastor aeternus).

652. **Observatio.** — Hae auctoritates limites probabilitatis non excedunt, supposita thesi praecedenti, possent enim verificari etiam et explicari juxta sensum illius quamvis fortasse non ita comode.

CAPUT XXIX.

De vi et ratione primatus Romani Pontificis

653. **Ratio capitis.** — Determinato primatu Romani Pontificis, quaeritur merito de vi et ratione ejusdem primatus. Plura autem occurrunt determinanda per varias quaestiones. In primis determinanda est vis potestatis et modus originis et potestatis Romani Pontificis, seu consideranda est potestas primatus in se et ex parte principii, secundo ex parte termini, seu ex parte Ecclesiae in quam exercetur.

654. **Quaestio prima.** — Prima quaestio solvenda in praesenti capite respicit vim et originem potestatis Romani Pontificis, idest quaeritur quanta sit ejus potestas et a quo immediate eam accipiat.

655. **Advertenda.** — Supra probavimus B. Petrum ex jure divino habere successorem et ipsum non posse esse nisi Romanum Pontificem. Sed non est de jure divino quod hic potius quam alius vir succedat eidem Petro in pontificatu. Nam determinatio successoris B. Petri nonnisi per homines fieri potest; e. g. per electionem cardinalium, sicut nunc contingit. Haec tamen electio certe subiicitur potestati Romani Pontificis, sicut potestati B. Petri subiiciebatur. Unde Romanus Pontifex potest regulare electionem per leges, ipsam modificando; imo non desunt theologi qui putant eundem Romanum Pontificem posse suum successorem designare. His positis sit.

656. **Conclusio I.** — *Potestas Romani Pontificis est plena et absoluta in tota Christi Ecclesia.*

— Adverte quod non dicitur plena quasi possit agere contra ea quae sunt juris naturalis et juris divini; nam, cum sit homo, Romanus Pontifex subiicitur legibus naturalibus et divinis (cf. n. 466).

Prob. Cum Romanus Pontifex sit verus et legitimus successor B. Petri, eandem habet auctoritatem seu potestatem ac B. Petrus jure divino (n. 645). Atqui potestas quam habuit B. Petrus fuit plena et absoluta (n. 638). Ergo potestas Romani Pontificis est plena et absoluta.

657. **Conclusio II.** — *Auctoritas primatus Romani Pontificis est immediate a Christo.*

Prob. Auctoritas seu potestas primatus Romani Pontificis non potest esse nisi ab eo qui hujusmodi potestatem, aut superiorem habet. Atqui quando Romanus Pontifex instituitur seu designatur, nullus est qui potestatis plenitudinem habeat, quae convenit Romano Pontifici, aut majorem praeter Christum. Ergo Auctoritas primatus Romani Pon-

tificis nonnisi a Christo esse potest, et ideo immediate ab eo R. P. confertur. *Maj. patet*, quia nemo dat quod non habet. *Prob. min.* Si aliquis vel etiam si ipsa Ecclesia haberet plenitudinem potestatis, quae convenit Romano Pontifici, nonnisi a Christo habere posset, et Christus certe notum ipsi Ecclesiae, idest fidelibus, fecisset; nam notificatio sufficiens est omnino necessaria, nullus enim princeps auctoritatem seu potestatem communicat, nisi sufficienter notificet per aliquod documentum vel instrumentum, et quidem non ambigue et obscure, sed clare, secus subditi obedire non tenerentur. Atqui Christus Ecclesiae suae non notificavit se conferre auctoritatem plenam primatus aut majorem quam tradidit Petro, Ecclesiae suae, vel alteri personae distinctae a Petro, hoc enim neque in sacris Scripturis dicitur, neque per traditionem habetur. Ergo in Christi Ecclesia, deficiente capite, non est potestas plena seu potestas primatus aut major.

2.º In Christi Ecclesia, etiam in Conciliis, semper retentum est Romanum Pontificem esse verum Christi vicarium. Atqui vicarius quilibet potestatem immediate accipit ab eo cujus est vicarius, idest cujus vicem gerit. Ergo Romanus Pontifex a Christo immediate accipit potestatem.

3.º Christus non commisit Ecclesiae suae ut pasceret se. Ergo Christus non contulit Ecclesiae suae potestatem primatus, qua se regeret per suos representantes. *Prob. antec.* Nullus pastor committit gregi suo ut pascat se, sed alicui determinatae personae quae fungat officio pastoris. A fortiori ergo hoc dicendum est de Christo, praecipue cum pabulum praestandum sit non ordinis naturalis, sed supernaturalis. Ergo dicendum est Christum per semetipsum pascere Ecclesiam, interius quidem im-

mediate influendo, exterius autem dirigendo mediante aliqua persona, quae accipiat a Christo veram et plenam potestatem, et quae non potest esse nisi Romanus Pontifex.

658. **Observatio.** — Romano Pontifici convenit potestas quam esse propriam Ecclesiae et quam importare omnimodam independentiam supra ostendimus (cap. IX, X, XII).

659. **Corollaria.** — I. Potestas suprema a Christo collata est B. Petro et ejus successori Romano Pontifici ad unitatem Ecclesiae servandam, et ideo dividi non potest, sicut dividi non potest potestas ipsa Christi, qui ex semetipso potestatis plenitudinem habet; hujus enim similitudo debuit esse potestas Romani Pontificis.

II. Unde sicut potestas absoluta Christi non potest degenerare in tyrannidem, hoc enim etiam cogitare blasphemum est, Christus enim non solum ut Deus, sed etiam ut homo, est rex pacificus et princeps pacis, ita ad providentiam Christi pertinet ut non sinat quod potestas suprema Romani Pontificis non admittat abusus tyrannidis.

III. Ex dictis sequitur quam rationabilis sit persuasio quae semper fuit in Ecclesia appellandi ad Romanum Pontificem, seu ad sedem Romanam quando fideles id crediderint necessarium.

IV. Improbandi sunt omnes qui negent aut negaverint hujusmodi jus competere fidelibus. Hoc enim nonnisi ex errore contingere potest, ut patet, aut ex protervia.

CAPUT XXX.

De auctoritate Romani Pontificis
cum auctoritate Concilii comparata

660. **Quaestio secunda.** — Secundo quaeritur quomodo se habeat Romanus Pontifex ad Conciliorum auctoritatem, an scilicet ab ipsa dependeat aut dependere possit.

661. **Advertenda.** — Concilium dupliciter considerari potest: prout est congregatio episcoporum et aliorum ad quos interest, sine capite, idest sine Romano Pontifice, et prout caput simul cum aliis membris importat. Quaestio praesens praecipue primum casum respicit.

662. **Sententiae.** — Ioannes Gerson in Concilio Constantiensi propugnavit Romanum Pontificem Concilio episcoporum subesse et teneri ei obedire. Proinde esse validam et licitam appellationem ad Concilium cum sententia Romani Pontificis non placet; in eandem sententiam plures in dicto Concilio inclinavit. Huic doctrinae Clerus Gallicanus adhaesit putans in concilio Constantiensi id esse definitum. Ut praeposita quaestio rite et plene resolvatur, plures statuendae sunt conclusiones.

663. **Conclusio I.** — *In caso Papae dubii, quando scilicet plurimum, qui in Ecclesia putantur esse Pontifices, incertum est quinam sit verus Pontifex, jus est Concilio determinandi verum et certum Pontificem; unde papae dubii tenentur obedire Concilio.*

Prob. Episcopi jus habent et officium providendi propriae Ecclesiae suae dioeceseos praecipue,

et inculcandi legitimum et securum Pontificem, a quo totum bonum Ecclesiae et fidelium, dependet. Atqui in facta hypothese aliter propriae Ecclesiae circa praesentem materiam providere non possunt, nisi per hoc quod simul uniti determinent et eligant certum et securum Pontificem. Ergo in casu praedicto in conclusione jus inest Concilio determinandi verum et certum Pontificem.

Confirmatur 1.º Plures papae incerti in Ecclesia sunt causa schismatis, quod auferri nequit nisi incertitudo auferatur. Atqui quando plures sunt papae incerti in Ecclesia, schisma auferri nullo modo potest nisi determinetur papa certus cui omnes obediant et a quo omnes dirigantur. Ergo cum episcopi teneantur auferre schisma, saltem ob gregem peculialiter eis commissum, jus habent eligendi certum Pontificem, si aliter certiorari de vero papa non possit.

Confirmatur 2.º In Ecclesia est jus eligendi Pontificem quando deest: ergo est etiam jus ipsum determinandi seu certificandi quando dubius est. Sed in casu certificari non potest, nisi a Concilio certus papa eligatur: ergo penes episcopos congregatos in Concilio jus est eligendi certum Pontificem in praedicta hypothese.

664. Conclusio II. — *Romanus Pontifex coetui episcoporum, seu Concilio generali non subiicitur.*

Prob. Romanus Pontifex habet a Christo plenam et absolutam potestatem in totam Ecclesiam. Atqui ille qui habet plenam potestatem in regno vel societate, membris societatis, neque singillatim sumptis, neque collectim, subiicitur. Ergo Romanus Pontifex coetui universali episcoporum non subiicitur. *Minor patet:* nam ubi est plenitudo potestatis nulla subiectio concipi potest. *Prob. Maj.* ex verbis

Christi soli Petro dicentis: « Et ego dico tibi, quia tu es Petrus et super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam, et portae inferi non praevallebunt adversus eam. Et tibi dabo claves regni coelorum; et quodcumque ligaveris super terram erit ligatum et in coelis; et quodcumque solveris super terram erit solutum et in coelis » (cf. n. 461).

2.º Romanus Pontifex ut caput totius Ecclesiae, comparatur ad ipsam sicut dux comparatur ad exercitum, sicut pastor ad oves et ad ovile (n. 461, 7.º) Atqui omnino absurdum est adserere quod caput in sua directione dependeat a membris, quod dux exercitus dependeat a militibus, rex a subditis et pastor ab ovibus, sive singillatim, sive collectim sumptis. Ergo omnino absurdum est adserere quod Romanus Pontifex dependeat a Concilio generali episcoporum.

Confirmatur: Romanus Pontifex est verus monarcha in Ecclesia, cum forma regiminis Ecclesiae sit monarchia. Sed verus monarcha a nullo dependet. Ergo neque Romanus Pontifex. — Adde quod est verus Christi vicarius, ab eo habens plenitudinem potestatis: ergo nisi dicatur ipsemet Christus a Concilio dependere, id adseri nequit de Romano Pontifice.

3.º Concilium generale sine Romano Pontifice non potest repraesentare potestatem totius Ecclesiae, est enim sine capite. Ergo in universam Ecclesiam potestatem jurisdictionis saltem plenam non habet. Ergo multo minus potestatem habet in eum qui habet potestatem plenam in universam Ecclesiam, idest in Romanum Pontificem.

4.º Concilium generale de facto semper fuit subiectum Romano Pontifici. Ergo Romanus Pontifex non subiicitur Concilio generali. *Conseq. patet. Prob.*

antec. 1.º Pontifices Romani normas seu regulas Conciliis generalibus perscripserunt, ipsamet Concilia confirmationem ab eis petierunt, 2.º ipsimet autem quorundam Conciliorum acta resciderunt, 3.º quaedam Concilia irritaverunt, 4.º ut contra haereticos sententiam ferrent Conciliis praeceperunt. Concilia autem eis obediverunt (1). Ergo Concilium generale semper fuit subiectum Romano Pontifici.

Confirmatur: Concilium generale sine confirmatione Romani Pontificis potest errare, imo quandoque erravit (n. 627). Ad Romanum autem Pontificem pertinet fratres confirmare in fide; ergo Concilium generale Romano Pontifici subiicitur.

665. **Quaeres:** Si papa fieret publicus, notorius et contumax haereticus, posset destitui a Concilio?

Resp. Quidam theologi putant casum esse impossibile, uti Bellarminus, Suarez etc.; sed, data etiam possibilitate hypothesis quam alii et quidem viri docti putant posse verificari, respondetur Concilium nullam veram habere potestatem destituendi Pontificem; sed solummodo *declarandi* ipsum Pon-

(1) 1.º Concilium Ephesinum sententiam et normam accepit a Coelestino I. Conc. Cpolitanum II ad Agathonem Papam scribens ait: « Ex sententia per sacras vestras litteras de iis prius lata ». (Cf. Nat. Alexand. hist. eccl. saec. IV, dis. IX).

2.º Quadraginta episcopi Romae anno 485 in synodum coacti ajunt quod patres Nicaeni qui erant 318: « confirmationem rerum atque auctoritatem Sanctae Romanae Sedi detulerunt » Cf. Mansi t. VIII, p. 1140 et Socrat. hist. eccl. II, 12.

3.º Leo M. Chalcedonensem canonem XXVIII rejecit (Cf. Natalem Alexandrum, hist. Eccl.) Et conc. Eph. II irritavit.

4.º Coelestinus I patribus Ephesinis ferre sententiam adversus Nestorium praecepit.

tificem esse ab Ecclesia ipso jure separatum, utpote notorie et publice haereticum, juxta illud Christi (Matth. VI, 12): *Si peccaverit in te frater tuus... si autem non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus*; et illud Apostoli (Tit. III, 10) *haereticum hominem... decita*; et proinde a dignitate capitis et pastoris Ecclesiae decidisse ipso jure divino dicendum esset (Cf. Cajet. et De auctor. Pap. et Conc. c. 21-23 et Canum De loc. theol. lib. VI, c. VIII).

666. **Conclusio** — *Auctoritas Concilii generalis confirmati a Romano Pontifice non est major formaliter et intensive quam sit auctoritas Romani Pontificis.*

Prob. 1.º Auctoritas Concilii confirmati a Romano Pontifice importat auctoritatem Romani Pontificis et auctoritatem episcoporum omnino subordinatam et dependentem ab auctoritate Romani Pontificis et nihil aliud. Atqui per adiectionem auctoritatis subordinatae et dependentis non habetur nova auctoritas, quae sit formaliter et intensive major. Ergo auctoritas Concilii formaliter et intensive non excedit auctoritatem Romani Pontificis. *Maj. patet*; nam in Ecclesia Christi tota auctoritas residet in Pontifice Romano et in episcopis. *Minor* etiam constat, nam in formis major perfectio attenditur ex gradu nobilissimo et perfectissimo ipsarum, non per additionem formarum inferiorum, cum inferior eminentius contineatur in superiori; et certe desiperet si quis contenderet quod auctoritas regis est major formaliter ex eo quod rex judicium exercet cum suo ministro.

2.º Potestas Romani Pontificis plena est in Christi Ecclesia (n. 468). Ergo major non datur formaliter et intensive. Ergo potestas concilii, licet con-

firmati, non potest esse major formaliter et intensive loquendo, quam Romani Pontificis.

667. **Corollaria.** — I. Auctoritas Concilii poterit dici, si placet, materialiter et extensive major quam sit potestas Romani Pontificis: nam haec in ipso solummodo esse consideratur; e contra potestas Concilii consideratur in Pontifice Romano et in episcopis qui vera potestate, licet subordinata, gaudent.

II. Romanus Pontifex ligatur ab iis quae in Concilio ab ipso confirmato decernuntur, dummodo sint de jure divino aut naturali, e. g. circa res fidei etc. ita scilicet ut non possit praeter et contra eas agere, at non ligatur ab iis quae sunt de jure mere humano. Unde ex rationabili causa potest in iis se aut alios dispensare, imo potest etiam tollere, si circumstantiae id exigant, et potest tollere quoad validitatem etiamsi circumstantiae id non exigant, cum quaelibet lex pure humana ei subiiciatur omnino: at caute procedere debet, oportet enim ut bonum commune intendat (Cf. S. Th. cont. impug. c. IV, et quode I. IV, 13).

I. Merito Concilium Vaticanum (Sess. II, c. III) docet: « Quoniam divino Apostolici primatus jure Romanus Pontifex universae Ecclesiae praest, docemus etiam et declaramus eum esse judicem supremum fidelium et in omnibus causis ad examen ecclesiasticum spectantibus ad ipsius posse judicium recurri; Sedis vero Apostolicae, cujus auctoritate major non est, judicium a nemine fore retractandum, neque cuiquam de ejus licere judicare judicio. Quare a recto veritatis tramite aberrant, qui affirmant licere ab judiciis Romanorum Pontificum ad oecumenicum Concilium tanquam ad auctoritatem Romano Pontifice superiorem appellare ».

668. **Obj. I.** — In Concilio Constantiensi approbato a Martino V., (sessione IV), decernitur quod Concilio « quilibet cujuscumque status vel dignitatis *etiamsi papalis existat* obedire tenetur in his, quae pertinent ad fidem (quidam legunt *ad finem*) et extirpationem dicti schismatis et reformationem generalem Ecclesiae Dei in capite et membris ». Similia habet decretum sessionis V. Ergo Papa concilio subiicitur.

Resp. 1.º Martinum V., non approbasse duo decreta relata, sed decreta quae in eodem Concilio dicuntur in *materia* fidei et referuntur ut distincta a praefatis, et decreta conciliariter facta; relata autem duo decreta in objectione neque *conciliariter* facta sunt 1.º ex defectu *convocationis*, nam illa convocatio a papa certo non fuit facta, neque a majori parte cardinalium, neque ab alia auctoritate legitima : 2.º ex defectu *congregationis*, nam solum episcopi, et non omnes, qui Joanni XXIII obedientiam praestabant adfuerunt, alii autem, qui Benedicto et Gregorio obediebant majorem partem constituentes, non adfuerunt ulli; 3.º ex defectu consensus eorum qui adfuerunt, nam multa inordinate fiebant per *vim, terrorem* etc. unde ante V. Sess. Cardinales protestati sunt secreto cum oratoribus regis Galliae quod « propter scandalum vitandum ad sessionem ibant non animo consentiendi iis quae audierant statui ea debere » : hoc patet ex Actis protestationem Cardinalium et Nationum referentibus (Cf. Turrec. Summa de Eccl. lib. II, c. XCIX). Unde Martinus V declarat : « quod omnia et singula determinata, conclusa et decreta in materia fidei per praesens sacrum Concilium Constantiense *conciliariter* tenere et inviolabiliter observare volebat et numquam contrave-

nire quoquomodo: ipsaque sic *conciliariter* facta approbat et ratificat, et *non aliter, nec alio modo* » (Sess. Hoc XLV), confirmatur etiam ex eo quod idem Martinus V in bulla die 10 Martii 1418 oppositum omnino docet ac concilium Constantiense habet in verbis recitatis; ait enim: « Nulli fas est a *Supremo Iudice*, videlicet Apostolica sede seu Romano Pontifice Jesu Christi vicario in terris appellare ». Unde viri sanctitate et doctrina illustres talia decreta rejecerunt, ut S. Antoninus, Joannes Turrecremata etc.

Resp. 2.º Citata decreta Concilii Constantiensis esse confecta pro papa dubio tunc existente, non autem pro papa generatim et multo minus pro papa certo. Id evincitur 1.º ex eo quod Concilium ad tollendum schisma congregatum fuit, et patres affirmant haec decreta fieri ad tollendum schisma; ergo non debent, neque possunt intelligi prolata nisi contra *papam* inquantum erat necesse ad tollendum schisma, ideo non contra papam in sua dignitate certe constituto, de quo neque sermo esse potest in decretis praefatis, cum sit contra intentionem decretantium; ergo contra papam dubium intelligenda sunt. Unde Joannes Turrecremata vir doctissimus et integerrimus ait: « Decretum illorum patrum non loquitur de qualibet synodo universaliter, sed de illa singulariter, pro cujus tempore non erat in Ecclesia unus pastor totius Ecclesiae indubitatus ». (Summa de Ecclesia lib. II, c. XCIX). Alii idem dicunt. Unde non poterat esse sermo nisi de Conciliis quae facta sunt, aut erant facienda ad extirpationem schismatis, dubio papa existente, et ita intelligenda sunt verba in illis decretis posita: « et cujuscumque alterius Concilii generalis super praemissis seu ad ea spectantibus factis vel facien-

dis ». Timebant enim ne Concilium sicut Pisanum tristem exitum esset habiturum; tueri ergo intendebant Concilii auctoritatem ad finem schismatis obtinendum.

Instabis: In Concilio Basileense decreta Concilii Constantiensis confirmata sunt. At Concilium Basileense fuit adprobatum ab Eugenio IV. Ergo praefata decreta vim habent.

Resp. 1.º Haec instantia nullam vim habet ex secunda responsione tradita ad difficultatem; 2.º *resp.* Eugenium adprobasse concilium Basileense quoad prosecutionem, non quoad *decreta*, ut patet ex bulla *Dudum sacrum* I August. 1433 et ex altera 15 Dic. 1433. Imo praedictus pontifex in sua constitut. *Moyse* data Florentiae 1439 damnavit, sacro adprobante Concilio, patres Basileenses eo quod adsererent systema potestatis Concilii supra papam esse de fide catholica.

669. **Obj. II.** — In Christi Ecclesia, cum papa non semper adsit, oportet ut admittatur auctoritas suppletiva papae; secus sine auctoritate remaneret Ecclesia, sede vacante. Ergo a tali auctoritate papa judicari potest.

Resp. dist. antec. oportet ut admittatur auctoritas vera quae jurisdictionem importat in universam Ecclesiam, *nego*; auctoritas quae est potestas eligendi Pontificem *conc.* Et *nego consequ.*

Resp. 2.º Etiam dato antecedente sine distinctione potestatis, negari potest *conseq.*; nam auctoritas suppletiva daretur ad summum sede vacante. Insuper talis auctoritas nunquam excedere, imo neque adaequare posset auctoritatem Pontificis, utpote suppletiva, nam auctoritas suppletiva est quasi vicaria, ut ita dicam.

670. **Obj. III.** — Omne totum est majus qualibet sua parte. Ergo in tota Ecclesia est major auctoritas et jurisdictio quam in solo Papa.

Resp. Neg. suppositum argumenti; nam supponitur in Romano Pontifice non esse plenitudinem potestatis, sed partem eiusdem. — In membris Ecclesiae non est potestas, quae non sit in Romano Pontifice, imo quidquid potestatis est in Episcopis, a fortiori est in Romano Pontifice et eminentius.

671. **Quaestio tertia.** — In hac tertia quaestione determinanda est auctoritas Romani Pontificis respectu Ecclesiae, videlicet an ordinaria sit et immediata in totam Ecclesiam sive consideratam collective quoad omnes suas partes, sive consideratam quoad particulares Ecclesias, ex quibus quasi coalescit, ut ita dicam, et tum quoad capita variarum Ecclesiarum particularium, tum quod membra, quae proprio et respectivo capiti subiiciuntur.

672. **Quid Richeriani et Febroniani sentiant de auctoritate Romani Pontificis.** — Quia Richeriani et Febroniani docent Romanum Pontificem non a Christo accipere potestatem immediate, sed ab Ecclesia, ideo dicunt eum non habere potestatem ordinariam et immediatam in omnes et singulas partiales Ecclesias, supponunt enim consensum Ecclesiarum partialium requiri ad hoc ut potestatem exercent. Ecclesiae autem partiales, quia habent proprium pastorem ordinarium, qui est proprium uniuscujusque Ecclesiae caput, non possunt sine praejudicio proprii pastoris conferre auctoritatem immediatam et ordinariam alteri personae. Ex quo sequitur Romanum Pontificem non posse se intromittere in negotiis Ecclesiarum particularium nisi extraordinarie, e. g. in casu recursus, sicut Metropolita in dioeceses suffraganeorum.

673. Conclusio. — *Potestas Romani Pontificis est ordinaria et immediata in omnes ecclesias partiales.*

Prob. 1.º Romanus Pontifex habet plenitudinem potestatis in Ecclesiam, ut supra probavimus (n. 656). Atqui potestatis plenitudo concipi nequit nisi per se et immediate et ordinarie attingat omnia. Ergo Romanus Pontifex habet potestatem ordinariam et immediatam in universam Ecclesiam et in omnia membra. *Declaratur minor:* ex eo quod potestas, quae non potest exerceri nisi in quibusdam casibus, limitata est in suo exercitio, et multo magis limitata est si non possit exerceri nisi extraordinarie.

Confirmatur: Romanus Pontifex est verus pastor cui non solum oves, sed etiam agni pascendi commissi sunt. Atqui pastor cui commissae sunt oves et agni habet ordinariam potestatem et immediatam in totum gregem, idest tum in oves, quam in agnos, et potest eas pascere quando et quomodo vult ipse. Ergo Romanus Pontifex habet potestatem ordinariam et immediatam in Ecclesiam totam et omnes partes ejus.

2.º *Prob.* ex Concilio Vaticano (Sess. III, c. III) dicente: « Porro ex suprema illa Romani Pontificis potestate gubernandi universam Ecclesiam jus eidem esse consequitur, in hujusmodi sui muneris exercitio libere communicandi cum pastoribus et gregibus totius Ecclesiae, ut iidem ab ipso in via salutis doceri ac regi possint ». Et (Const dogm. Pastor aeternus c. III) ait: « Si quis itaque dixerit... hanc ejus (Rom. Pont.) potestatem non esse ordinariam et immediatam sive in omnes ac singulas Ecclesias, sive in omnes et singulos pastores et fideles: anathema sit ».

674. **Obj.** — Inconveniēns est ponere duos habentes auctoritatem immediatam et ordinariam circa eandem multitudinem. Atqui singulis Ecclesiis proprius episcopus praefigitur cum potestate ordinaria et immediata. Ergo Romanus Pontifex hanc auctoritatem non habet.

Resp. dist. maj.: Inconveniēns est.... duos habentes aequalem auctoritatem sine subordinatione, *conc.*; duos quorum unus in auctoritate excedat alium qui ab eo dependeat, praecipue si primo praeter multitudinem commissam secundo, alia etiam multitudo committatur, *nego.* Et *dist. etiam min.:* proprius episcopus qui habet plenitudinem potestatis et independentem a Romano Pontifice, *nego.*; qui habeat potestatem limitatam et dependentem, *conc.*

675. **Quaeres:** Potest ne Romanus Pontifex vocari episcopus universalis?

Resp. distinguendo: Si per hoc quod dicitur episcopus *universalis* intelligatur ipsemet *solus* esse episcopus tum totius, tum singularum Ecclesiarum quasi alii episcopi vere cum auctoritate ordinaria non dentur, in hoc sensu dici non potest episcopus universalis: at si intelligatur *episcopus universalis* eo sensu quo exprimitur potestas immediata et ordinaria in universam Ecclesiam, et singulas etiam, optime dici potest.

676. **Quaestio quarta.** — Tandem quaeritur an potestas jurisdictionis, quae episcopis convenit, eis proveniat immediate a Christo, vel proveniat a Christo mediante Romano Pontifice.

677. **Distinguenda in potestate jurisdictionis.** — In potestate jurisdictionis tria distinguenda sunt: 1.º ipsa *aptitudo* ad jurisdictionem habendam, 2.º actualis possessio jurisdictionis vel actualis *jurisdictio*, et 3.º exercitium jurisdictionis. Per ordi-

nationem confertur ipsa *aptitudo* jurisdictionis. *Actualis* possessio jurisdictionis est in eo qui suam sedem episcopalem occupat, *exercitium* vero est in eo in quo nullum est impedimentum quo expedite jurisdictione utatur. Unde in illo cui esset impedita communicatio cum suis subditis non esset exercitium, quamvis esset actualis jurisdictio.

678. Punctum quaestionis. — Nostra quaestio non est de aptitudine, omnes enim concedunt aptitudinem esse vi ordinationis immediate a Christo, neque est de ipso exercitio, nam exercitium potestatis oportet ut omnino subiiciatur Romano Pontifici et ab eo derivetur, cum ipse sit constitutus Pastor totius Ecclesiae immediatus et omnes ab illo debeant propter plenitudinem potestatis. Igitur quaestio nostra procedit de actuali jurisdictione.

679. Responsio ad propositam quaestionem. — Duae igitur sunt sententiae: quidam affirmant actuale jurisdictionem in episcopis esse a Christo mediante Romano Pontifice. Et haec sententia videtur esse S. Thomae, qui ait: « Papa qui est loco S. Petri habet plenariam potestatem, alii vero ab ipso ». Hanc docet S. Bonaventura (in op. *Quare fratres minores praedicent*). Item S. Antoninus (Summ. p. II, tit. XXII., Suarez. (de leg. lib. IV, c. VI) et plurimi theologi. Secunda sententia docet quod actualis jurisdictio derivatur immediate a Christo. Prima sententia, quae esse videtur D. Thomae amplectenda esse videtur. — Tamen in utraque sententia tenendum est certissime episcopos et *ordinaria* et *immediata* potestate gaudere in gregem sibi commissum; ordinaria, quia non est eorum potestas delegata a Romano Pontifice, quasi sint eorum vicarii, sed sunt veri principes a Deo instituti, nam

Spiritus Sanctus posuit episcopos regere Ecclesiam Dei; *immediata*, quia nulla mediante persona potestatem exercent, sed per se, in portionem gregis eis commissi.

680. **Corollarium.** — Ex quibus patet non esse ex pura dispositione Romani Pontificis quod Ecclesia per episcopos regatur, licet episcopi designandi sint et regendi a Romano Pontifice.

CAPUT XXXI.

De infallibilitate Romani Pontificis

681. **Ratio capitis.** — Pro coronide eorum quae disseruimus expendenda est securitas et certitudo directionis Romani Pontificis quae certissime et evidentissime sequitur ex dictis ut corollarium. Nam plenitudo potestatis in homines in ordine ad vitam aeternam consequendam per cognitionem mediorum, quae divinitus statuta sunt, nisi securitatem et certitudinem importet noxia est potius quam utilis in subiecto dirigente, ac proinde neque divinitus data est censenda.

682. **Notio infallibilitatis.** — *Infallibilitas* idem videtur sonare ac *inerrantia*. Proprie tamen loquendo non est idem, nam *inerrantia* simpliciter errorem excludit, sed non excludit potentiam errandi, e contra *infallibilitas* excludit errorem et potentiam errandi. Unde qui est infallibilis errare non potest, in his tamen circa quae est infallibilis; nam potest contingere quod aliquis sit infallibilis circa quaedam, non autem circa omnia. Ita e. g. intellectus humanus circa prima principia est infal-

libilis, quamvis non sit infallibilis circa conclusiones.

683. Infallibilitas dupliciter competere potest alicui. — Dupliciter autem alicui infallibilitas competere potest: vel ex propria natura, vel ex principio extrinseco. Deo infallibilitas competit ex propria natura circa omnia objecta omnino; unde ei non competit participative et diminute, sed plene et essentialiter. Intellectui autem creato convenit infallibilitas ex propria natura circa prima principia per se nota, non autem circa conclusiones, et ideo ei convenit diminute, non autem plene, neque essentialiter, quia lumen intellectus creati est participatio divini luminis.

684. Punctum quaestionis. — Quando ergo quaerimus de infallibilitate Romani Pontificis, non quaerimus an ipse sit infallibilis quoad omnia objecta, neque quaerimus an sit infallibilis a principio intrinseco. Nam solus Deus est infallibilis quoad omnia, et nullus homo est infallibilis ex propria natura, nisi quoad prima principia quae sunt omnibus naturaliter nota. Quando quaerimus de infallibilitate Romani Pontificis consideramus ipsum non simpliciter prout est homo et persona privata, sed prout est caput et Magister totius Ecclesiae plenitudinem potestatis in ipsam habens in ordine ad vitam aeternam. Ergo infallibilitas de qua quaerimus non potest respicere nisi ea quae, ab omnibus retinenda de fide et moribus, definitive docentur ab eo ut doctore et magistro totius Ecclesiae. Unde quaestio ad hoc restringitur an cum summus Pontifex ex *Cathedra* loquitur sit infallibilis. Ex quibus sic definiri potest infallibilitas quam adserimus convenire Romano Pontifici: *Praerogativa qua Romanus Pontifex per adsistentiam divinam in*

definienda doctrina fidei et morum cum ex cathedra loquitur errare non potest.

685. **Osores infallibilitatis Pontificiae.** — Non defuerunt veri catholici ante definitionem formalem in concilio Vaticano traditam, qui adsererent Romanum Pontificem non esse infallibilem. Triginta quatuor episcopi cleri Gallicani docuerunt iudicium Romani Pontificis circa res fidei et morum non esse irreformabile, nisi accedente consensu Ecclesiae seu episcoporum, qui Ecclesiis particularibus propositi sunt. Ianseniani vero et Febroniani requirebant consensum non solum omnium episcoporum, sed etiam omnium sacerdotum. Post decisionem Concilii Vaticani quidam paucissimi catholici a fide defecerunt definitioni Concilii non acquiescentes, et constituta est secta Neocatholicorum, cuius tamen nullum aut fere nullum vestigium manet.

686. **Conclusio.** — *Romanus Pontifex, cum ex cathedra loquitur, infallibilitate praeditus est.*

Vix necesse est advertere Romanum Pontificem tunc dici loqui ex cathedra quando proponit doctrinam fidei et morum ut doctor et magister definiens ab universa Ecclesia esse tenendam. Neque requiritur ut formula determinata utatur, sed sufficit ut exprimat sive explicitè sive implicite velle universae Ecclesiae definitive doctrinam ab omnibus esse tenendam proponere.

Prob. 1.º Si Romanus Pontifex loquens ex cathedra errare potest, sequitur quod Christus speciali adistentia Ecclesiam suam praemuniat ne obediat Romano Pontifici erranti. Atqui haec sequela admitti non potest. Ergo dicendum est quod Romanus Pontifex loquens ex cathedra errare non potest. *Prob. maj.* Christus ex hoc ipso quod confert plenitudinem potestatis Romano Pontifici praecipit

ut omnes fideles Romano Pontifici obediant, praecipue circa ea quae sunt fidei et morum (cf. n. 444 et n. 656), sed insuper ex hoc quod ipsemet promisit infallibilitatem Ecclesiae vi promissionis tenetur eam praemunire ex speciali adsistentia (cf. n. 510). Ergo necesse est quod specialiter adsistat Ecclesiam ne obediat Romano Pontifici erranti. *Minor* etiam probatur ex eo quod ex hoc ipso quod praecipit Ecclesiae ut obediat Romano Pontifici ut plenitudinem potestatis habenti, vult Ecclesiam semper et in omnibus obedire, praecipue in iis quae obscura sunt, sicut divinitus revelatae veritates. Ergo multo minus admitti potest quod speciali adsistentia praemuniat Ecclesiam ne obediat Pontifici.

Confirmatur ex eo quod periculosum esset Ecclesiae obedire Romano Pontifici, cui tamen esse obediendum Christus praecepit.

2.º Christus promisit portas inferi non praevallituras contra Ecclesiam, quia ipsam constituit supra Petram, idest super caput Ecclesiae visibile, quod est Petrus, prout importat etiam successores (cf. n. 638). Atqui si Romanus Pontifex errare posset, esset falsum omnino quod portae inferi non praevalerent contra Ecclesiam ex eo, quod ipsa supra Petram, seu super caput visibile constituta est; nam caput visibile in hac hypothesis succumberet portis inferi, et ideo firmitatem tantam non haberet ut esset ratio, quare portae inferi non praevalerent contra Ecclesiam. Ergo dicendum est Romanum Pontificem esse infallibilem.

3.º Christus oravit ne fides Petri deficeret ut posset confirmare fratres et ut pasceret et agnos et oves suas in sana doctrina (cf. n. 638 3.º). Ergo Petrus, et ideo successor Petri, in fide deficere

non potest, quatenus pascit doctrina fidei Ecclesiam Christi. *Prob. conseq.* quia oratio, qua Christus oravit ne deficeret fides Petri, ordinata erat ad bonum Ecclesiae, idest ad confirmationem fratrum et ad pascendum gregem in doctrina, ut patet ex ipso officio confirmandi fratres quod commisit Petro. Neque admitti potest Christum per orationem suam magis intendisse bonum privatum Petri quam bonum Ecclesiae. Atqui oratio Christi quando fiebat ad bonum verum praecipue Ecclesiae obtinendum semper exaudita est, juxta illud: (Ioan. XI, 42): « Ego autem sciebam quia semper me audis ». Ego successor Petri quatenus pascit Ecclesiam in doctrina fidei et morum deficere non potest.

4.º *Ex traditione probatur conclusio* S. Irenaeus (Adv. haereses III, 3) docet 1.º Ecclesiam Romanam tantam habere potiore principalitatem, ut sit necesse ut omnes Ecclesiae cum ea conveniant; 2.º quod per hujus Ecclesiae firmitatem et auctoritatem confundendi sunt omnes qui praeter quam oportet colligunt, 3.º quod in hac Romana scilicet Ecclesia conservata est traditio apostolica et fides (cf. n. 581). Atqui haec supponunt et includunt infallibilitatem. Ergo S. Irenaeus infallibilitatem Ecclesiae Romanae agnoscit. S. Cyprianus (ep. 59). docet: « Ad Romanos, hoc est ad Ecclesiam Romanam, perfidiam non posse habere accessum ». S. Ambrosius (in Psal. XL, 30): « Ubi Petrus, ibi Ecclesia, ibi nulla mors, sed vita aeterna, et ideo addidit (Christus): *Et portae inferi non praevalebunt ei*, et: *Tibi dabo claves regni coelorum* ». S. Hieronymus Romano Pontifici ait (ep. 15 sed Damasum): « Quicumque extra hanc domum agnum comederit profanus est ». Et: « Quicumque *tecum*

non est, spargit, hoc est, qui Christi non est, Antichristi est ». S. Augustinus dicit. (In psal. cont. partem Donati): « Ipsa (Ecclesia Romana) est petra, quam non vincunt superbae inferorum portae ». Idem S. Augustinus (Serm. 131, 10) de causa Pelagii ait: « De hac causa duo concilia missa sunt ad Sedem Apostolicam, inde etiam rescripta (Innocentii I) venerunt. Causa finita est ». S. Leo M. (Serm. III, 2) ait: « *Soliditas illa fidei* quae in apostolorum Principe est laudata, perpetua est ». Patres Concilii oecumenici VIII, idest Cpolitani IV, et multi alii episcopi quorum numerus erat circiter 2500, quos inter S. Epiphanius, subscripserunt formulam Hormisdæ in qua sequentia docentur: 1.º *In Sede Apostolica immaculata est semper catholica servata religio seu fides vi Domini nostri J. Ch. sententiae: Tu es Petrus et super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam*, 2.º In sede apostolica est integra et verax Christianae religionis soliditas; 3.º ii qui Sedi Apostolicae non consentiunt sunt sequestrati a communione Ecclesiae catholicae. — In Concilio Ephesino Philippus legatus S. Coelestini Papae, datis epistolis ejusdem S. Coelestini ad Patres, ait: « Gratias agimus sanctae... Synodo quod litteris... papae nostri vobis recitatis *sancta membra... sancto capiti... vos adiunxeritis*... Non enim ignorat vestra Beatitudo *totius fidei* vel etiam Apostolorum *caput esse beatum Apostolum Petrum* ». (epist. Rom. Pont. genuinae. Apud Thiel. Fasc. II).

Patres Concilii oecumenici VI Cpolitani III ad Agathonem papam haec scripserunt (Act. XVIII): « Tibi ut primae Sedis antistiti universalis Ecclesiae quid agendum sit relinquimus, *stanti super firmam fidei petram*, libenter acquiescentes verae

confessionis litteris a vestra paterna Beatitudine ad... imperatorem missis ». — Romani Pontifices per se solos haereses damnaverunt ut Zephyrinus damnavit haeresim Montanistarum, et quidem per edictum peremptorium; imo etiam dogmata fidei directe et formaliter definiverunt, ut Pius IX dogma immaculae Conceptionis SS. Mariae Virginis.

5.^a Ad fidei unitatem tuendam, attentis circumstantiis in quibus Ecclesia Christi reperitur, omnino necessarium fuit ut uni committeretur officium finaliter definiendi ea, quae sunt fidei, qui proinde in fide errare non posset in his definiendis, praecipue quia Concilia non semper adunari possunt et semper in his adunandis maximae difficultates sunt superandae, cum e contra haereses quam facillime oriri et multiplicari possint. Quo fit ut urgeat necessitas confirmandi fratres.

687. **Corollaria.** — I. Ex quibus patet quam rationabiliter hoc dogma Concilium Vaticanum definiverit (Sess. IV, c. IV): « Nos... sacro approbante Concilio, docemus et divinitus revelatum dogma esse definimus: Romanum Pontificem, cum ex Cathedra loquitur, idest, cum omnium Christianorum Pastoris et doctoris munere fungens, pro suprema sua apostolica auctoritate, doctrinam de fide vel de moribus ab universa Ecclesia tenendam definit, per assistentiam divinam, ipsi in beato Petro promissam ea infallibilitate pollere qua divinus Redemptor Ecclesiam suam in definienda doctrina de fide vel moribus instructam esse voluit; ideoque ejusmodi Romani Pontificis definitiones ex se se, non autem ex consensu Ecclesiae irreformabiles esse. Si quis autem huic Nostrae definitioni contradicere, quod Deus avertat, praesumpserit, anathema sit ».

II. Ex quibus, praecipue ex Concilii Vaticani definitione patet Romano Pontifici convenire ea omnia quae disseruimus de infallibilitate activa Ecclesiae (n. 515 et seq.). Regulae quae supra (n. 626) circa infallibilitatem Conciliorum in proponenda doctrina Ecclesiae traditae sunt, valent etiam pro magisterio Romani Pontificis.

III. Cum propositiones contentae in *Syllabo*, idest in libello cujus titulus est: « Syllabus complectens praecipuos nostrae aetatis errores qui notantur in Allocutionibus consistorialibus, in Encyclicis, aliisque apostolicis litteris sanctissimi Domini nostri Pii Papae IX » sint notatae seu proscriptae aliqua censura a Summo Pontifice Pio IX, et quidem pro universa Ecclesia, ut patet ex titulo, ideo tanquam definitiones ex cathedra videntur esse omnino retinendae. Et quamvis fortasse, ut quidam putant, syllabus non sit ipsa sententia Summi Pontificis, tamen est elenchus authenticus continens propositiones damnatas excerptas ab iis documentis in quibus ipsa *sententia* ejusdem Summi Pontificis continetur. — Insuper consensus saltem moraliter unanimis totius episcopatus catholici suscipientis syllabum ut continentem doctrinam a supremo Ecclesiae magisterio authentice propositam est signum et argumentum sufficientissimum veritatis nostrae adsertionis. Non tamen omnes et singulae propositiones ut haereticae retinendae sunt (cf. n. 606).

IV. Infallibilitas, utpote praerogativa supremo magisterio Ecclesiae annexa, non potest aliis communicari, sicut neque ipsa dignitas papalis, quae supremum magisterium Ecclesiae importat. Et ideo decisiones doctrinales a quacumque auctoritate prolatae papali inferiori et a papali distincta, licet a papali derivata, infallibilitate praeditae non sunt,

et ideo possunt esse errori obnoxiae. Nisi ergo Summus Pontifex decisiones hujusmodi faciat suas, idest proprio nomine edat ut ab ipso emanatas et publicatas, infallibiles dici non poterunt; neque sufficit (ad hoc quod infallibiles dici possint) ut Romanus Pontifex mandet Congregationibus ut publicent decreta ab eisdem Congregationibus emanata; cum enim Congregationes auctoritate vera, licet a Pontifice eis communicata, polleant, edere decreta ad ipsas pertinet, et possunt urgeri a proprio superiore ad ea publicanda. Quo in casu non cessant esse decreta Congregationis, neque fiunt decreta Pontificis.

V. Per hoc tamen quod decreta SS. Congregationum infallibilia non sunt, ne inferas quod non sint obligantia: non enim solummodo auctoritas infallibilis vim habet obligandi, in iis etiam quae doctrinam respiciunt. Unde Pius Papa IX in litteris: *Tuas libenter accepimus*, die 21 Dec. 1863 ad Archiep. Monachiensem ait obligationem « qua catholici magistri ac scriptores omnino adstringuntur » non coarctari in iis, « quae ab infallibili Ecclesiae iudicio veluti fidei dogmata ab omnibus credenda proponuntur ». Et inde prosequitur dicens quod « sapientibus catholicis haud satis esse ut praefata dogmata recipiant ac venerentur, verum etiam opus esse, ut se subiiciant tum decisionibus, quae ad doctrinam pertinentes a Pontificiis Congregationibus proferuntur, tum etc. »

688. Pro solutione difficultatum. — Pro solutione difficultatum adverte 1.º ea quae a quibusdam obiiciuntur tanquam fidei opposita et retenta a Romanis Pontificibus nunquam ab eisdem fuisse ex cathedra prolata modo supra explicato, imo neque ad fidem pertinent, et tandem etiam recto

sensu intelligi possunt, et recto sensu fuisse intellecta ab eis optime substineri potest, quin possit probari contrarium; 2.º in Christi Ecclesia esse morem iterum confirmandi ea quae rite etiam in aliis conciliis decisa sunt; ac proinde non est mirum si ea quae sunt definita per Romanum Pontificem iterum examini subjecta sunt, non quidem ob dubium, sed ob confirmationem, non in se, sed ob debilitatem quorundam qui fortasse non acquiescebant Romano Pontifici.

CAPUT XXXII.

De libris divinitus inspiratis, seu de Sacra Scriptura

689. **Ratio capitis.** — Quartum medium quo divina revelatio conservatur et transmittitur est Sacra Scriptura, quae recte depositum divinae revelationis dicitur. Igitur oportet ut determinetur quinam libri ad Sacram Scripturam pertineant, seu divinitus inspirati sint. Quocirca statuenda sunt plura: 1.º an existant libri divinitus inspirati et quinam sint; 2.º ad quae se extendat divina inspiratio in hujusmodi libris; 3.º varii sensus qui in eis continentur; 4.º cujus sit judicare de vero sensu Sacrae Scripturae; 5.º de versione quae est in usu in Ecclesia Romana.

690. **Notio inspirationis.** — Inspirationis nomine intelligitur quidam *instinctus*, seu *impulsus*, seu *inclinatio* interius a principio extrinseco proveniens. Potest autem hujusmodi inclinatio a causa extrinseca proveniens esse a Deo et a diabulo.

Ordinarie loquendo a quo principio sit difficile discernitur; confundi potest, imo saepe confunditur, cum ipso instinctu et inclinatione naturali, quae est a principio intrinseco.

691. **Inspiratio seu instinctus divinus.** — Etiam gentiles et philosophi antiqui agnoscebant instinctum divinum; unde Tullius (lib. I. De divinatione c. 18) de oraculis loquitur « quae instinctu divino afflatuque funduntur ».

692. **Definitio inspirationis divinae.** — Inspiratio divina generice sumpta sic definiri potest: *Tactus quo Deus movet mentem aut cor hominis ad aliquid cognoscendum vel agendum.* Dicitur *tactus* quia Deus quando inspirat vere tangit, et movet mentem ipsam reducendo de potentia ad actum, vel per exhibitionem objecti, vel per additionem novi luminis aut per utrumque, ut mens cognoscat; vel inclinatur cor seu voluntatem ad aliquod bonum agendum.

693. **Corollarium.** — Inspiratio maxime ad mentem pertinet, et ideo importat cognitionem; hoc ex ipsa definitione tradita manifestum est. Circa cognitionem autem humanae mentis duo considerare oportet: 1.º *acceptionem* seu repraesentationem rerum; 2.º *judicium* de rebus repraesentatis; repraesentatio autem fit aut per similitudines imaginarias, ut Pharaoni et Nabuchodonosori, aut per similitudines corporales, ut Balthasar, aut per species intelligibiles. Sed *judicium* in inspiratione est principalius, nam *judicium* de rebus repraesentatis est completivum cognitionis. Igitur perfecta inspiratio non habetur nisi per *judicium*. (Cf. n. 242 et S, Th. 2-2, q. 173. a. 2.º)

694. **Inspiratio perfecta et inspiratio imperfecta.** — Inspiratio imperfecta habetur cum mens

a Deo movetur ad aliquid cognoscendum modo vago et indeterminato; et quanto magis hoc erit vagum et indeterminatum, inspiratio imperfectior erit (passive accepta) ex parte recipientis motum et tactum: nam ex parte Dei *tangentis* non habetur imperfectio. Exemplum adferam: Pharaoni in somnio ostensae sunt *septem boves* pulchrae nimis et *septem boves deformes* etc. (Gen. X, l. I, 18, 19 et seq.); fuit etiam eidem Pharaoni inspiratum quod aliquam significationem haberent, non quid significarent, et proinde ipse ab Joseph quid significarent petiit. Haec inspiratio imperfectissima fuit; et dicitur a S. Thoma (2-2 q. 173, a. 2 cf. etiam n. 242) quid imperfectum in *genere prophetiae*; quia prophetia non est, sed dici potest simplex instinctus. Cum autem mens ita a Deo tangitur et movetur ut certe, quamvis in aenigmate, cognoscat illud ad quod movetur a Deo, habetur inspiratio perfecta; sicut e. g. fuit *inspiratio Joseph* in adlato exemplo et inspiratio Danieli facta circa somnium Nabuchodonosoris (Dan. II, 19, 29 et seq.)

695. **Major explicatio inspirationis imperfectae.** — Imperfectio in *inspiratione* haberi potest ex parte exhibitionis objecti et ex parte *luminis*; ex parte exhibitionis objecti, quatenus objectum potest multipliciter exhiberi, vel sub similitudine imaginaria, vel sub similitudine corporali, vel directe ipsum objectum intelligibiliter per species intelligibiles; ex parte luminis, quatenus lumen magis vel minus manifestat objectum vel res quae inspiratur et Deum inspirantem.

696. **Inspiratio perfecta.** — Sed advertendum est inspirationem perfectam importare iudicium et quidem certum, non solum de objecto seu de rebus acceptis sive repraesentatis, sed etiam de origine

ipsius inspirationis, videlicet importat certitudinem quod ipsa inspiratio sit a Deo.

697. **Lumen supernaturale in inspiratione.** — Inspiratio semper importat cognitionem per augmentum luminis seu per additionem, ut ita dicam, luminis ex parte mentis cui fit inspiratio, quod quidem lumen superadditum non convenit menti naturaliter; et supernaturale est dicendum. Hoc autem etiam ex eo ostendi potest quod ipsa inspiratio naturalis non est, sed supernaturalis (cf. n. 174), et finis ejus supernaturalis est; et ideo etiam per lumen supernaturale fit cognitio; neque obstat quod objectum quandoque naturale sit, in se spectatum, nam finis semper supernaturalis est; ex fine autem res judicatur, et ideo iudicium ex lumine supernaturali oportet ut sit prolatum, et cognitio debet esse supernaturalis.

698. **Quaestio.** — Nunc quaeritur an aliqua Scriptura sit divinitus inspirata et quatenam sit. Seu quaeritur an aliqui libri fuerint scripti ab hominibus divinitus inspiratis: quod est quaerere an Deus moverit speciali motione quosdam homines ad scribendum eis revelando aut suggerendo ea quae in quibusdam libris reperiuntur scripta.

699. **Advertenda.** — Scriptor inspiratus, licet sit libri sub inspiratione scripti causa vera instrumentalis, non est tamen causa principalis: nam causa principalis est Deus, homo vero est Dei instrumentum, quamvis homo dici possit causa principalis secunda, seu relative ad amanuenses, sicut etiam *auctor* secundarius. Unde verius et proprius Deus dicitur *auctor* libri quam homo.

700. **Homo sub inspiratione divina non est instrumentum inanime.** — Tamen per hoc quod homo dicitur esse instrumentum, non est putandum

ipsum ad modum instrumenti inanimis a Deo adhiberi; nam, ut ex declaratis constat, homo et per proprium intellectum judicat, et per propriam voluntatem scribit. Videlicet Deus utitur mente ipsam illuminando et ipsa voluntate humana sicut instrumento ad scribendum quin auferat harum facultatum activitatem, sed ipsam activitatem et perfectionem earum augendo. Unde agiographus seu scriptor inspiratus libere sub inspiratione divina scribit.

701. Conclusio. — *Sunt quidam libri qui fuerunt scripti sub divina inspiratione.*

Prob. 1.º Libros quosdam fuisse scriptos sub inspiratione divina in universa Ecclesia semper retentum est et adhuc firmiter retinetur. Atqui ea quae retinentur in universa Ecclesia de divina revelatione certissima sunt, cum Ecclesia sit infallibilis in iis quae sunt fidei et morum. Ergo sunt quidam libri qui fuerunt scripti sub divina inspiratione, seu qui sunt divinitus inspirati.

Confirmatur ex eo quod non solum vera Christi Ecclesia semper firmiter retinuit quosdam libros fuisse sub divina inspiratione scriptos, sed universus Christianismus, ut schismatici, protestantes et innumerae haereticorum sectae, quae temporibus elapsis fuerunt et quae nunc etiam sunt.

2.º Ostendimus supra (n. 297) esse quosdam libros in quibus continetur divina revelatio, et eam in eis in sua puritate conservari et quidem authenticè. Ergo inter veritates revelatas ibi contentas saltem illud tanquam inspiratum admittendum est quod in praefatis libris expresse dicitur revelatum vel inspiratum et illud quod ut tale evidenter supponitur in locutione ipsorum librorum: non enim admitti potest quod in libris in quibus authenticè ex divina providentia adservatur divina revelatio

in *sua puritate*, contineatur falsitas circa divinam revelationem. *Prob. antec.* Apostolus Paulus (II Tim. III. 16, 17) ait: *Omnis Scriptura divinitus inspirata utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in justitia ut perfectus sit homo Dei ad omne opus bonum.* Testus graecus explicitius loquitur, sic enim verti potest: *Omnis Scriptura est divinitus inspirata et utilis etc.* Idem Apostolus dicit (Rom. I, 2): *Quod ante promiserat (Deus) per prophetas suos in Scripturis sanctis.* Et (Hebr. III, 7.) ait: *Dicit Spiritus Sanctus: Hodie si vocem ejus audieritis etc.*

3.º Dominus Iesus super Petrum tanquam supra petram solidissimam aedificavit Ecclesiam suam, imo et super alios Apostolos, qui dicuntur fundamenta Ecclesiae, tali ac tanta cura et sollicitudine, ut cum nullo institutore cujuscumque societatis fieri possit comparatio. Unde pluries promisit se missurum Spiritum Sanctum, qui Apostolis suggereret omnia quae ipsemet edisserebat eis. (C. n. 510.). Atqui nullus sapiens institutor societatis, praecipue habentis perfecte rationem societatis, est, qui ea quae ut fundamentalia ad societatem pertinent non disponat ut scriptis consignentur ab exordio ipsius societatis, per se vel per eos, qui ei deserviunt primi ad suam societatem propagandam. Ergo cum Christus Dominus nihil reliquerit scriptum, dubitari non potest quod disposuerit ut Apostoli Spiritu Sancto repleti scriberent ea omnia vel saltem plurima, quae ad fundamentum Ecclesiae pertinent, ita scilicet ut Apostoli eodem Spiritu quo loquebantur etiam scriptis consignarent plura eorum quae praedicabant.

4.º S. Clemens Romanus (I 45) ait: « Inspexistis diligenter Scripturas Sacras quae verae sunt et da-

tae per Spiritum Sanctum ». Et S. Martyr Iustinus (Apol. I, c. XXXIII) dicit: « Prophetarum verba... non ab his qui afflati fuerunt, sed ab eo, quod illos movebat Verbo divino dicta existimate ». S. Irenaeus (Ad haer. lib. II, c. XXVIII) scribit: « Scripturae quidem perfectae sunt quippe, a Verbo Dei et Spiritu ejus dictae ». S. Augustinus dicit (in Psal. 40 serm. II, 1): « Quid est S. Scriptura nisi quaedam epistola omnipotentis Dei ad suam creaturam? » S. Gregorius M. (Moral. in Job. praefat.) ait: « Quis haec scripserit valde supervacue quaeritur, cum tamen auctor libri Spiritus Sanctus fideliter credatur. *Ipse igitur haec scripsit qui scribenda dictavit* ». Unde Leo XIII (Encycl. Providentissimus Deus) ait: « Deum prius per prophetas, deinde per seipsum, postea per Apostolos locutum, etiam Scripturam condidisse quae canonica nominatur eamdemque esse oracula et eloquia divina litteras esse humano generi longe a patria peregrinanti a Patre coelesti datas et per auctores sacros transmissas ».

702. Conclusio II. — *Omnes libri qui in Christi Ecclesia sub nomine Sacrae Scripturae recipiuntur divinitus inspirati dicendi sunt.* — Haec conclusio est certissima, utpote decisa ut de fide.

Prob. 1.º Ex Concilio Vaticano in quo statutum est (Sess. III, de revelatione can. IV.): « Si quis Sacrae Scripturae libros integros cum omnibus suis partibus... divinitus inspiratos esse negaverit; anathema sit ». Quae verba esse intelligenda de inspiratione proprie et stricte accepta explicat ipsummet Concilium dicens (const. dog. loc. cit.) « Eos (libros) Ecclesia pro sacris et canonicis habet, non ideo quod sola humana industria concinnati, sua deinde auctoritate sint approbati, nec ideo dumtaxat quod revelationem sine errore contineant,

sed propterea quod *Spiritu Sancto inspirante conscripti Deum habent auctorem* ».

Concilio Vaticano praeiverat Concilium Tridentinum contra novatores saeculi XVI decernens (Sess. IV): « Si quis autem libros ipsos integros cum omnibus suis partibus, prout in Ecclesia catholica legi consueverunt et in veteri vulgata latina editione habentur, pro sacris et canonicis non susceperit, et traditiones praedictas sciens et prudens contempserit, anathema sit ». Et idem Concilium docet S. Scripturam (sub cuius nomine praefati libri intelliguntur) esse *dictatam* a Spiritu Sancto dum profitetur se traditiones « a Spiritu Sancto *dictatas* pari pietatis affectu ac reverentia suscipere atque S. Scripturam » (Cf. *conc.* Florent. in decreto Eugenii IV pro Jacob. et *conc.* Carth. IV. anno 398).

Et Leo XIII (Encyclica Providentissimus Deus) dicit: « Libri omnes atque integri quos Ecclesia tanquam sacros et canonicos recipit cum omnibus suis partibus, *Spiritu Sancto dictante* conscripti sunt ».

703. Recensentur libri qui tanquam divinitus inspirati ab Ecclesia proponuntur. — Libri qui in Ecclesia sub Sacrae Scripturae nomine adprobati, sunt 72: quorum 45 ante Christum conscripti sunt et ad vetus Testamentum pertinere dicuntur. Alii vero, videlicet 27, post Christum scripti fuerunt et ad novum Testamentum pertinent. Sunt autem sequentes:

Libri veteris Testamenti: Pentateuchus qui ex quinque libris componitur, qui sunt Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium. Insuper: Josue, Judicum, Ruth, quatuor Regum, duo Paralipomenon, Esdrae primus et secundus, qui dici-

tur Nehemias, Tobias, Judith, Esther, Job, Psalterium Davidicum centum quinquaginta psalmorum, Proverbia, Ecclesiastes, Canticum Canticorum, Sapientia, Ecclesiasticus, Isaias, Jeremias cum Baruch, Ezechiel, Daniel, duodecim prophetae minores, idest, Osee, Joel, Amos, Abdias, Jonas, Michaeas, Nahum, Habacuc, Sophonias, Aggaeus, Zaccharias, Malachias, Machabaeorum duo, primus et secundus.

Libri Novi testamenti post Christi D. mortem scripti sunt sequentes: Quatuor Evangelia, idest secundum Matthaeum, Marcum, Lucam, et Joannem; Actus Apostolorum, quatuordecim epistolae Pauli Apostoli, nempe ad Romanos, duae ad Corinthios, ad Galatas, ad Ephesios, ad Philippenses, ad Colossenses, duae ad Thessalonicenses, duae ad Timotheum, ad Titum, ad Philemonem, ad Hebraeos: Petri Apostoli duae, Joannis Apostoli tres, Jacobi Apostoli, Judae Apostoli, et Apocalypsis Joannis Apostoli. — Haec est recensio librorum Sacrae Scripturae facta a Concilio Tridentino, quod statim proseguens ait: « Si quis autem libros ipsos integros cum omnibus suis partibus... pro sacris et Canonice non susceperit, anathema sit ».

704. **Libri protocanonici et deuterocanonici.**

— Horum quidam dicuntur *protocanonici*, alii autem *deuterocanonici* nuncupantur. *Primi* sunt ii de quorum divina origine nunquam in Ecclesia dubitatum est. Alii vero ii dicuntur de quorum origine penes quasdam Ecclesias particulares quandoque dubitatum est.

Deuterocanonici sunt sequentes, videlicet: Tobias, Judith, Sapientia, Ecclesiasticus, Baruch cum epistola Jeremiae, duo libri Machabaeorum, Esther X, 4, XVI, 24; Daniel III, 24-29, XIII et XIV. Omnes alii veteris Testamenti sunt *Protocanonici*. — Ex novo

Testamento *deuterocanonici* sunt sequentes: Epistola ad Haebraeos, epistola Jacobi, secunda Petri, secunda et tertia Joannis et epistola Judae; Apocalypsis, Marcus XVI, 9-20; Lucas XXII, 43, 44; Joannes VIII, 3, 11.

705. Subdivisiones. . . Quaedam scripta V. Test. dicuntur *lex*, seu libri *legales*, alii *prophetici*, alii *hagiographi*. Scripta autem N. Test. quaedam dicuntur *evangelica*, et sunt ipsa evangelia, quaedam dicuntur *apostolica*, idest alia omnia. . . Pentateuchus et quatuor evangelia dicuntur libri *legales*; Josue vero Judicum, Ruth, quatuor regum, duo Paralipomenon, duo Esdrae, Tobias, Judith, Esther, duo Machabaeorum, et Actus Apostolorum dicuntur *historici*. Sed quandoque totum vetus Testamentum *lex* vocatur, sicut et totum Novum testamentum vocatur *Evangelium* et vetus Testamentum et Novum simul sumpta vocantur Sacra Scriptura. (cf. Xistum Senens. (Bibl. Sancta sect. 1.^a et 2.^a).

706. Pro solutione difficultatum. — Pro solutione difficultatum 1.º recolenda sunt ea quae supra ab initio hujus capituli exposuimus, idest saltem quando inspiratio non est quoad acceptionem rerum, sed solum quoad lumen quod a Deo infunditur ad judicandum de rebus acceptis, requiritur labor in eo qui Deo ut instrumentum deservit. 2.º Insuper advertendum est etiam quod agens producens effectum conformatur naturae instrumenti, ita scilicet ut instrumentum aliquid proprium conferat sub actione principalis agentis. Hinc explicatur diversitas styli in Sacris Scripturis pro diversitate eorum quibus Spiritus Sanctus usus est. 3.º Quaedam difficultates quae sunt in sacris Scripturis proveniunt ex nobilitate et celsitudine obsectorum quae, utpote supernaturalia, rationem humanam excedunt.

4.º Unde si in aliis libris de rebus naturalibus tractantibus difficultates inveniuntur, non est mirum, quod etiam in Sacra Scriptura quaedam difficultates reperiantur: tamen nulla vera contradictio in ea adinveniri potest, quamvis pauci sint qui sunt apti ad solvendas plures difficultates et *apparentes* contradictiones, quae ibidem continentur.

707. **Quaestio secunda.** — Quaestio quae in hoc capite secundo loco proponitur in eo consistit ut determinetur an libri *Deuterocanonici* sint ejusdem auctoritatis ac libri *Protocanonici*.

708. **Distinctio libri canonici et divinitus inspirati.** — Quamvis liber *canonicus* sit *divinitus inspiratus*, non tamen ex hoc quod liber aliquis est *divinitus inspiratus*, potest dici *canonicus*. Nam solus liber, quem legitima et competens auctoritas proponit ut *divinitus inspiratum canonicus* dicitur. Hujusmodi autem auctoritas est auctoritas Ecclesiae. Contingere enim potest quod sit aliquis liber *inspiratus divinitus* et non sit propositus ab Ecclesia ab omnibus retinendus ut talis.

709. **Libri protocanonici et deuterocanonici V. T. ante Christum.** — Libri *protocanonici* veteris Testamenti constituunt Canonem *Esdrinum*, utpote absolutum tempore Esdrae vel Palaestinensis. Iudaei Alexandrini seu Hellenistae libros *deuterocanonicos* veteris Testamenti cum libris *protocanonicis* ut *divinitus inspiratos* habuerunt. Hujusmodi collectio *Canon Alexandrinus* seu *Hellenistarum* vocata est.

710. **Libri protocanonici et deuterocanonici N. T. in Ecclesia.** — Circa libros *protocanonicos* N. T. nulla unquam dubitatio in Ecclesia orta est: sed circa libros *deuterocanonicos* quidam dubitaverunt saeculo IV. Unde Ecclesia varia edidit decreta ut fideles tam *protocanonicos* quam *deuterocano-*

nicos ut divinitus inspiratos firmiter retinerent. Ultimatum decretum edidit Concilium Tridentinum sub anathematis poena quo praecipit ut non solum deuterocanonicos libros N. Test. fideles suscipiant ut divinitus inspiratos, sed omnes libros tum protocanonicos, tum deuterocanonicos utriusque Testamenti. (Cf. n. 702).

712. Quid censeant protestantes de hujusmodi libris. — Protestantes neque cum catholicis neque inter se se conveniunt, quoad libros deuterocanonicos. Quidam eorum, ut Calviniani Dordracenses, quos secuti sunt Presbyteriani Angliae (1618), reiecerunt libros deuterocanonicos V. T. E contra Lutherani hos libros ut authenticos habuerunt et nunc etiam in editionibus ab eis confectis continentur. — Quoad libros N. Test. Lutherus rejecit epistolas ad Hebraeos, Jacobi, Judae et Apocalypsim, et plures protestantes nunc libros deuterocanonicos N. Test. reiiciunt. Sed eos admittunt Zwingliani et Calvinistae sicut etiam plures saltem Lutherani.

713. Conclusio. — *Non solum libri protocanonici recensiti a Concilio Tridentino ut divinitus inspirati admittendi sunt, sed etiam deuterocanonici.* — Imprimis haec conclusio dici potest iam probata auctoritate scilicet tum Concilii Tridentini, tum Vaticani, tum etiam Papae Leonis XIII; sed quaedam directe addenda sunt.

Prob. Vera Ecclesia Christi, quae est Ecclesia Romana omnes recensitos libros tum *protocanonicos* tum *deuterocanonicos* ut divinitus inspiratos firmiter retinet. Atqui Ecclesia Christi est infallibilis in iis, quae sunt divinitus revelata seu in his quae ad fidem pertinent (n. 415). Ergo omnes praedicti libri et singuli inspirati sunt divinitus. *Maj.* patet 1.º ex definitione concilii Tridentini et Vaticani;

2.º ex eo quod Ecclesia catholica universa de facto hujusmodi libros ut divinitus inspiratos habet.

2.º Libros omnes et *protocanonicos* et *deuterocanonicos* antiquissimae et maximae auctoritatis versiones continent omnes indiscriminatim ut ad depositum revelationis pertinentes; videlicet versio Graeca, quae Alexandrina nuncupatur, seu versio dicta septuaginta interpretum, continet omnes *deuterocanonicos* V. Test.; versio *Itala*, quae est antiquissima in Ecclesia latina, idest facta in primo aut ab initio secundi saeculi omnes praedictos libros continet; idem dicendum est de *Syriaca* facta saeculo IV. Item Aethiopica saeculi IV, Armena, Aegyptiaca. In sola Armena non reperitur *Apocalypsis*. — Extant etiam nunc codices saeculi IV qui omnes praefatos libros continent.

3.º S. Innocentius I (405) omnes praefatos libros recenset et recipiendos edocet ut divinitus inspiratos. Item varia Concilia eosdem libros ut tales proposuerunt, quae inter, concilium Hipponense (393) item concilia Carthaginiensia duo, quorum unum fuit celebratum anno 397 et alterum anno 419. Item concilium Trullanum anno 692 celebratum eosdem libros ut divinitus inspiratos recepit. Tandem Ecclesiae schismaticae orientales omnes eundem canonem omnino habent, si excipiantur Nestoriani, qui Apocalypsim et quatuor minores epistolas catholicas non recipiunt.

714. Pro solutione difficultatum. — Pro solutione difficultatum haec generalis animadversio in praesenti sufficiat: dubium quod forte fuit penes quasdam personas circa auctoritatem librorum qui deuterocanonici appellantur non est solidum argumentum, imo nullius roboris est, supposita in praesenti acceptatione totius Ecclesiae et praecipue

supposita definitione duorum Conciliorum, quae supra retulimus. Non omnia quae ad fidem pertinent ab omnibus, licet doctis, semper cognita fuerunt (cf. n. 516, coroll. V et VI).

CAPUT XXXIII.

Ad quae se extendat divina inspiratio in libris canonicis

715. **Quaestio.** — In praecedentibus statuimus omnes libros, qui in Christi Ecclesia Sacrae Scripturae nomine nuncupantur, esse divinitus inspiratos cum omnibus suis partibus; igitur nunc remanet inquirendum ad quae se extendat divina inspiratio contenta in praefatis libris, scilicet an ad omnes res et sententias ibidem contentas, vel ad quasdam tantum.

716. **Objectum revelationis per se et per accidens.** — Objectum divinae revelationis duplex distinximus: videlicet, *per se*, sive *primarium*, et *per accidens* seu *secundarium*. Objectum *per se* et *primarium*, sunt veritates ordinis supernaturalis, objectum vero *secundarium* et *per accidens* sunt veritates ordinis naturalis (cf. 188). At in praesenti objectum divinae revelationis *per se* et *per accidens* non in hoc omnino sensu sumimus, sed sumimus eo sensu, quo D. Thomas accipit (in 2-2^{ae} quaest. 2.^a a. 5. c.) dicens: « Fidei objectum *per se* est id per quod homo beatus efficitur » seu ut ipsemet explicat (q. 1.^a a. 8. c.) « illa *per se* pertinent ad fidem quorum visione in vita aeterna perfruemur et per quae ducemur ad vitam aeternam ». Quae ab eodem Angelico ad quatuordecim vel ad

duodecim articulos reducuntur: imo, ut patet ex responsione ad 1.^m, sub *objecto per se* et *primario* tanquam ad primum articulum fidei pertinentia comprehenduntur multae veritates naturales, seu « multa, quae naturali ratione investigare Philosophi non potuerunt; puta circa providentiam ejus et omnipotentiam, et quod ipse solus sit colendus » (cf. n. 202). Omnia vero alia quae ratione objecti primarii a Deo revelata sunt pertinent ad objectum fidei *secundarium* seu per *accidens*. « Per accidens autem, ait Angelicus, aut secundario se habent ad objectum fidei omnia (*praeter praedicta*) quae in Sacra Scriptura divinitus tradita continentur, sicut quod Abraham habuit duos filios, quod David fuit filius Isai et alia hujusmodi ».

717. **Sententiae.** — Quidam adserunt solummodo veritates religiosas (sub quarum nomine etiam veritates morales comprehenduntur, et facta historica, quae omnino necessaria sunt quasi fundamentum hujusmodi veritatum) esse divinitus inspiratas, imo non defuerunt qui putarunt horum plura fuisse scripta sub pura adsistentia Spiritus Sancti. Alii vero tenuerunt ea solum esse admitenda ut divinitus inspirata, quae sunt pure doctrinalia, vel cum doctrinalibus necessariam habent connexionem. Quidam putant errores scientificos rerum naturalium in Sacra Scriptura reperiri: ac proinde inspirationem restringunt. Sunt alii qui inspirationem restringunt ad ea, quae sunt fidei et morum, addentes quod circa alia possit error reperiri. Sed haec sententia aequivocatione laborat: nam per res fidei aut intelligit ea quae pertinent ad objectum fidei *per se* et *primarium*; et tunc non videtur differre a prima; vel intelligit ea omnia quae sunt inspirata divinitus sive ad objectum

primarium sive secundarium pertineant, sed tunc non determinatur, neque proinde solvitur quaestio: nam sicut quaerimus ad quae se extendat inspiratio, ita quaerimus quaenam sint quae ad objectum secundarium fidei pertineant. Tandem ultima sententia docet omnia et singula, idest omnes res et sententias Sacrae Scripturae esse divitus inspiratas. Haec sententia est certe S. Thomae, qui docet quod (2-2 q. r. a. 5.) quantum ad prima credibilia (idest quantum ad ea quae sunt objectum fidei primarium), quae sunt articuli fidei, tenetur homo explicite credere... Quantum autem ad alia credibilia non tenetur homo explicite credere, sed solum implicite vel in praeparatione animi in quantum paratus est credere « *quidquid divina Scriptura continet* » (cf. n. 716). Cardinalis Newman amplectitur hanc sententiam, excipit tamen ea quae in eadem Sacra Scriptura obiter dicta sunt, et quae apparent esse nullius momenti, ut illud Pauli: (II, Tim. IV, 13). *Penulam quam reliqui Troade apud Carpum, veniens affer tecum*, vel illud Iudith in quo dicitur Nabuchodonosor fuisse rex Ninivitarum.

718. **Advertenda.** — In praesenti non est quaestio de *verbis* materialiter sumptis, sed de rebus, sicut etiam non est sermo de Sacra Scriptura, prout in versionibus habetur, sed de Scriptura Sacra prout ab hagiographis processit. Concedimus enim quaedam potuisse obrepere in codicibus exemplaribus. sive originalibus, sive in versionibus per amanuenses, vel alio modo.

719. **Conclusio I.** — *Nulla est repugnantia quod Deus omnia et singula inspiraverit, etiam minima in Sacra Scriptura contenta.*

Haec conclusio manifesta satis est iis qui Deum personalem summa libertate praeditum admittunt

non solum circa magna, sed etiam circa ea quae sunt minima. Et magis confirmatur ex eo quod supposita communicatione intima, quam Deus habet cum homine, maxime congruum apparet bonitati divinae libros integros, et epistolas nostrae naturae conformes per hagiographos nobis transmississe. Et hoc summopere verosimile reditur, supposita ipsamet Verbi divini incarnatione, per quam Filius Dei cum hominibus conversatus est, in omnibus, peccato excepto, adsimilatus fratribus etiam in minimis cum eis communicans: Insuper si Deus in ordine naturae consideratus habet providentiam de omnibus etiam minimis, quare in ordine supernaturali non potest etiam minima, quae hominem spectant, ad bonum hominis per se ipsum ordinare?

720. Conclusio II. — *Divina inspiratio ad omnia et singula, quae in Sacra Scriptura continentur, se extendit, idest tam ad sententias quam ad res.*

Prob. 1.º ex Sacra Scriptura, in qua idem supponitur significare Sacram Scripturam vel Scripturam et Verbum Dei seu Scripturam divinitus inspiratam. Atqui etiam minimae sententiae et res expressae in praecitatis libris vere sunt Sacra Scriptura. Ergo. Hoc autem confirmatur ex Apostolo Paulo dicente: *Omnis Scriptura est divinitus inspirata.* Ita habet textus Graecus.

2.º Concilium Vaticanum dicit (Sess. III, c. IV): « Si quis Sacrae Scripturae libros integros *cum omnibus suis partibus* prout illos sancta Tridentina Synodus recensuit pro sacris et canonicis non suscepit aut eos divinitus inspiratos esse negaverit; anathema sit ». Atqui omnia et singula sive res sive sententiae sunt vere *partes*, licet minimae, illorum libro-

rum. Ergo dicendum est quod omnes sententiae et res, licet minimae, sint divinitus inspiratae.

Confirmatur 1.º haec nostra argumentatio ex eo quod Leo XIII docet (Enc. Providentissimus Deus 18 Nov. 1893) nefas omnino esse aut inspirationem Sacrae Scripturae ad aliquas partes coarctare aut concedere quod auctor sacer erraverit. — Et rationem secundi membri dicit esse, quia secus Deus esset auctor erroris. Atqui haec ratio omnino vana esset si singulae, etiam minimae sententiae et res non essent inspiratae. Ergo omnia et singula, etiam minima esse inspirata divinitus in Scriptura Sancta non est ambigendum (1).

Confirmatur 2.º Quia sicut arguit ipsemet Leo XIII (Enc. citata): « Necesse esse quod qui in locis authenticis librorum sacrorum quidquam falsi contineri posse existiment ii profecto aut catholicam divinae inspirationis notionem pervertant, aut Deum ipsum erroris faciant auctorem ». Atqui si omnes et singulae sententiae et res etiam minimae non essent vere et proprie inspiratae falsum esset om-

(1) Haec sunt verba Leonis: « Nefas omnino fuerit aut inspirationem ad aliquas tantum Sacrae Scripturae partes coangustare, aut concedere sacrum ipsum errasse auctorem. Nec enim toleranda est eorum ratio qui ex istis difficultatibus se se expediunt, id nimirum dare non dubitantes inspirationem divinam ad res fidei morumque, nihil praeterea pertinere eo quod falso arbitrentur de veritate sententiarum quum agitur non adeo exquirendum quatenam dixerit Deus, ut non magis perpendatur quam ob causam ea dixerit. Etenim libri omnes atque integri quos Ecclesia tanquam sacros et canonicos recipit cum omnibus suis partibus, Spiritu Sancto dictante conscripti sunt; tantum vero abest ut divinae inspirationi error ullus subesse possit, ut ea per seipsam non modo errorem excludat et respuat, quam necessarium est Deum summam veritatem nullius omnino erroris auctorem esse ».

nino Deum fieri auctorem erroris eo ipso quo in locis authenticis sacrorum librorum quidpiam falsi contineri posse existimetur. Ergo omnes sententiae etiam minimae inspiratae dicendae sunt.

Confirmatur 3.º Idem Summus Pontifex dicit quod inspirati auctores ea *sola* scripserunt quae Deus jussit seu voluit ut scriberent; en verba: « Supernaturali ipse (Deus) virtute ita eos ad scribendum excitavit et movit, ita scribentibus adstitit, ut ea omnia *eaque sola* quae ipse juberet et recte mente conciperent et fideliter conscribere vellent ».

3.º Patribus omnibus persuasissimum fuit divinas litteras quales ab hagiographis editae sunt ab omni omnino errore esse immunes. Insuper unanimiter professi sunt libros eos et integros et per partes a divino aeque esse afflatu, Deumque ipsum per sacros auctores elocutum nihil admodum a veritate alienum ponere potuisse. Atqui unanimis consensus Patrum in expositione seu interpretatione Sacrae Scripturae omnino sequendus est, ut praecipit Concilium Vaticanum (sess. III, c. II. De revelatione; in fine), et insuper omnino falsum esset Patres unanimi consensu profiteri quod diximus si omnia, etiam minima, non essent divinitus inspirata. Ergo omnino dicendum est omnes sententias, etiam minimas, esse inspiratas divinitus. *Minor patet. Maj.* docetur expressis verbis a Leone XIII (Enc. cit.) Sed insuper quaedam afferenda sunt, licet non ex omnibus Patribus.

S. Augustinus ait (De consensu Evangel. I, c. 35) « Itaque quum illi scripserunt quae ille ostendit et dixit, nequaquam dicendum est quod ille non scripserit, quandoquidem membra ejus id operata sunt quod dictante capite cognoverunt ». Et ad Hieronymum: « Ego enim fateor caritati tuae solis eis

Scripturarum libris qui jam canonici appellantur didici hunc timorem honoremque deferre ut nullum eorum auctorum scribendo aliquid errasse firmissime credam. Ac si aliquid in eis offendere litteris quod videatur contrarium veritati nihil aliud quam vel mendosum esse codicem, vel interpretem non adsecutum esse quod dictum est, vel me minime intellexisse non ambigam ». Et S. Greg. M. ait: « Quis haec scripserit, valde supervacane quaeritur, quum tamen auctor libri Spiritus Sanctus fideliter credatur. Ipse igitur haec scripsit qui scribenda dictavit, ipse scripsit qui et in illius opere inspirator extitit ». Has auctoritates aliis praetuli, quia Leo XIII in citata Enc. eas sua auctoritate roboravit illa verba faciendo sibi propria. S. Joan. Chrysost. (In gen. Hom. XV): « Ne syllabae quidem praetereundae, nam omnia sunt a Spiritu Sancto ». S. Hieronymus (In Matth. IV, et in Ephes VII): « Singuli sermones, syllabae, apices, puncta in divinis Scripturis plena sunt sensibus et spirant coelestia sacramenta ».

Confirmatur ex eo quod SS. Patres dimicarunt summopere contra infessissimos haereticos qui Sacram Scripturam de falsitate arguebant, at nunquam adseruerunt hagiographos proprio Marte, sine inspiratione aliquid scripsisse.

721. Objectio. — Finis divinae revelationis est manifestare veritates ad fidem pertinentes et mores. Atqui plura quae in sacris litteris continentur ad fidem et ad mores non pertinent. Ergo haec inspirata dicenda non sunt.

Resp. transeat maj. et dist. min. plura... non pertinent ad fidem seu ad objectum fidei *primarium et per se conc.*, non pertinent ad objectum *secundarium nego.* (Cf. n. 716).

Instabis. Finis divinae revelationis est manifestare ea quae pertinent ad objectum primum fidei. Ergo coetera non sunt divinitus inspirata.

Resp. dist. antec. finis primarius divinae revelationis *conc.*; finis unicus et exclusivus *nego.* Et *nego conseq.* Concedimus ea quae pertinent ad objectum fidei primum principaliter a Deo intendi, negamus tamen non intendi secundaria alia ab objecto primario distincta. Quod Deus intendat per suam liberam voluntatem ex ipsa revelatione sub magisterio Ecclesiae determinandum est, non a priori (cf. n. 719).

Urgebis. Idem Leo XIII (loc. cit.) ait: « Deum noluisse ista (videlicet intimam adspectabilium rerum constitutionem) docere homines nulli salutis profutura ». Ergo solum inspiravit ea quae sunt salutis profutura seu ea quae *fidem* per se respiciunt.

Resp. Negando consequentiam, quae ex antecedente non sequitur. Nam sequitur duntaxat Deum ita fuisse locutum ut nihil pro, nihilque contra expresserit, sed quod se accommodaverit modo loquendi eorum temporum in iis quae haec sensibilia respiciunt, id tantum quod apparet intendens significare; scientiati etiam nostri temporis vulgari modo loquendi se accommodant. Unde scriptor sacer ea secutus est quae sensibilibus apparent, seu quae Deus ipse homines per sacrum scriptorem adloquens ad eorum captum significavit humano more, ut explicat ipsemet Leo XIII (loc. cit.) post objecta verba.

722. Quaestio altera. — Distinximus supra cum S. Thoma objectum fidei *per se* seu *primum* et objectum fidei *per accidens* seu *secundarium*; igitur quaeri potest an ea quae ad objectum fidei secundarium pertinent sint credenda *fide* di-

vina et supernaturali, ita ut qui ea negent esse vera, formali motivo fidei opponantur.

723. Sententia quorundam recentiorum. — Quidam rentiores adseruerunt quaedam in Sacra Scriptura, licet a Deo inspirata, ad disciplinas physicas pertinentia posse esse falsa; alii autem licet non concedant posse esse falsa, tamen adseverant non esse objectum materiale fidei, seu ea non esse credenda fide divina, et ideo negare ea esse vera non opponi formali motivo fidei.

724. Advertenda ante solutionem quaestionis. Sed ut omnis aequivocatio auferatur, advertendum est nos in praesenti loqui de iis quae ab hagio-graphis scripta sunt, non autem de versionibus aut de iis quae ab amanuensibus vel alia causa forte corrupta aut immutata fuerunt: in hujusmodi enim posse esse errores manifestum est: insuper neque vera esse contendimus omnia considerata prout ab interpretibus exposita sunt, neque omnia esse vera accepta secundum proprietatem sermonis: neque proinde expressiones semper correspondere objectis prout ad ea exprimenda ex natura sua primo et per se ordinatae sunt, nam quandoque ad aliud exprimendum a scriptore ordinantur. Hoc autem quod est a scriptore intentum potest esse illud quod homines communiter concipiunt et primo significare intendunt; sicut cum sapientes dicunt solem moveri, motum non realem, sed apparentem solis significare intendunt modo loquendi vulgi se accomodantes (1).

1) « Fieri quidem potest ut quaedam librariis in codicibus describendis minus recte exciderint; quod considerate judicandum est nec facile admittendum nisi quibus locis rite sit demonstratum; fieri etiam potest ut germana aliqujus loci sententia permaneat anceps... » et paulo ante jam

725. Conclusio I. — *In sacris Scripturis nihil falsi esse potest.*

Prob. Obstensum est in praecedentibus Deum esse auctorem omnium sententiarum omnino quae in Sacris Scripturis continentur. Atqui Deus non potest esse auctor ullius sententiae, ne minimae quidem falsae; Deus enim auctor falsitatis et erroris esse nullo modo potest. Ergo in Sacris Scripturis nihil omnino falsi esse potest. (Cf. ea quae attulimus ex Leone XIII, supra in questione praecedenti n. 720).

726. Conclusio II. — *Omnia quae in sacris Scripturis sunt expressa fidē supernaturali divina credenda sunt.*

Haec conclusio intelligenda est de iis quae continentur in Sacris Scripturis juxta id quod est intentum ab auctore a quo dictata sunt, non autem juxta id quod ab interpretibus putatur esse intentum, neque semper juxta id quod per verba videtur esse sensu obvio expressum, nisi interpret talis sit qui infallibilitate donetur in hujusmodi interpretrandis.

Prob. Ea omnia quae sunt in sacris Scripturis contenta ut vera tenenda sunt, ut patet ex dictis, quia a Deo dictata seu scripta per hagiographos. Atqui ea quae ut vera tenentur, quia a Deo

dixerat quaedam in Sacris Scripturis expressa « Spiritum Dei... noluisse docere homines nulli saluti profutura » et ideo quandoque scriptores sacros seu Spiritum Dei obiter « res ipsas aliquando describere aut quodam translationis modo aut sicut communis sermo per ea ferebat tempora hodieque de multis fert rebas in quotidiana vita ipsos inter homines scientiatissimos. Vulgari autem sermone quum eo primo proprieque afferuntur quae cadant sub sensus, non dissimiliter scriptor sacer (monuitque et Doctor angelicus) ea secutus est quae sensibilibus apparent seu quae Deus ipse homines alloquens ad eorum captum significavit humano more ».

dictata, seu quia a Deo dicta et scripta, tenentur fide divina supernaturali. Ergo omnia ea quae in sacris Scripturis continentur fide supernaturali divina credenda seu tenenda sunt.

727. **Corollaria** — I. Quando sensus obuius verborum contrariatur evidenter veritati, sicut cum Deus dicitur irosus, sensus obuius non potest esse id quod est intentum a Deo, et ideo illud non est retinendum seu credendum, imo neque possibile est ut retineatur fide divina, cui falsum subesse nequit (cf. S. Th. 2-2 q. 1.^a a 3.º).

II. Alius ergo sensus quaerendus est, qui saepe de facili inveniri non potest; et ideo ex hoc sequuntur diversae interpretationes quae non semper certitudinem, sed maiorem vel minorem habere possunt probabilitatem, et non sunt tenendae divina fide nisi fortasse ab interprete infallibili verus sensus determinetur.

III. In rebus quae salutis profutura non sunt contingere potest quod multi, etiam docti, per longum tempus juxta sensum obuium interpretentur Sacram Scripturam, quae tamen juxta sensum obuium et proprium interpretanda non sit.

IV. Et ideo contingere potest quod etiam doctissimi viri errent, et error inde deprehendatur ex progressu scientiarum. Sicut e. g. doctissimi viri erraverunt in interpretatione hujus sententiae: *Terra autem in aeternum stat*, (Eccl. I, 4) putantes significari terram nullo motu esse praeditam; cum tamen in alio sensu sit intelligenda ut recentiores docent; quos tamen praevenerat. S. Thomas docens sensum esse quod terra nunquam esse desinet (I p. q. X, a. 3. c.).

V. Contingere potest quandoque quod sensus non possit determinari, utpote *anceps*.

CAPUT XXXIV.

De vulgatae versionis authenticitate

728. **Lingua in qua hagiographi scripserunt.** —

Hagiographi Vet. Test. hebraico idiomate certe scripserunt; si tamen Daniel II, 4-VII, 28, et I. Esdras IV, 8-VI, 18; VII, 12-26 excipiantur, qui Chaldaice conscripti sunt. Item excipendus est etiam liber *Sapientiae* et I Machab. qui Graeco sermone conscripti fuerunt. — Libri Nov. Test. graece conscripti sunt: excipitur tamen evangelium Matthaei, qui in lingua hebraica scripsit, vel probabilius ea lingua qua tunc loquebantur Judaei, videlicet Syro-chaldaica a lingua antiquorum Judaeorum distincta. Sunt etiam qui putant Apostolum Paulum epistolam ad Hebraeos hebraico idiomate scripsisse.

729. **Versiones graecae.** — Inter omnes versiones antiquissima et celeberrima est quae dicitur *versio septuaginta* (dei settanta), et quae etiam *Alexandrina* nuncupatur. Haec versio dicitur confecta per septuaginta viros, ante Christum natum circiter annos ducentos Philadelphio eos ad tale opus impellente. Haec versio pentateucum respicit (Cf. Cornely Introd. in V. T. libros sacros. Compend. sectio altera cap. III). Certum tamen est omnes libros veteris testamenti ante Christum fuisse in graecum idioma translatos, non exceptis libris deuterocanonicis, qui jam translati circa annum 130 ante Christum adbibebantur. Etiam Apostoli hac versione usi sunt quos per sex saecula circiter Ecclesia universa secuta est. Insuper ipsemet Sixtus V decrevit ut textus graecus

V. Test. juxta septuaginta ab omnibus reciperetur (Brev. proem. edit. Alexand. 1587). Aliae etiam versiones graecae factae sunt, inter quas recensetur versio facta ab Judaeo *Aquila*, qui tempore Adriani vixit, versio *Teodotionis* quem Ebionitam fuisse ferunt; et versio *Simmachi* ab initio saeculi tertii facta.

730. **Versiones Latinae.** — Inter versiones Latinas, quas multas fuisse adserit S. Augustinus (Doct. Christ. II, 11), versio *Itala* utriusque testamenti primatum obtinuit. Multi putant eam (et est sententia probabilis) saeculo primo fuisse peractam. S. Hieronymus eam ex mandato Damasi Papae correxit, libros quidem V. Test. ad hexaplarem textum (psalterium tamen correxit ad hexaplarem Origenis) evangelia vero ad textum graecum, item retinetur communiter etiam alios libros N. Test. correxisse.

731. **Versio vulgata.** — Versio vulgata ea dicitur in qua continentur 1.º libri protocanonici veteris Testamenti, excepto psalterio, translati a S. Hieronymo ex Hebraico seu ex Chaldaico, et insuper libri Tobiae et Judith ab eodem Hieronymo translati ex Hebraico; 2.º Psalterium ab eodem Hieronymo correctum ad hexaplarem textum Origenis et quod psalterium Gallicanum nuncupatur, 3.º continet alios libros deuterocanonicos vet. Test. et fragmenta Esther et Danielis versionis *Italae*; 4.º Omnes libros Novi Testamenti prout fuerunt emendati a S. Hieronymo.

732. **Quaestio.** — In praesenti movetur quaestio de authenticitate *vulgatae*; idest quaeritur an vulgata sit conformis textui originali. Unde quaestio nostra est de authenticitate conformitatis ad textum originale, non autem de authenticitate textus originalis directe: quamvis indirecte sit

etiam de authenticitate textus originalis, non prout nunc habetur, sed prout tunc habebatur quando versio ex illo facta est.

733. Conclusio. — *Vulgata versio ut authentica est habenda omnino.*

Prob. Illi libri pro authenticis habendi sunt quos Ecclesia proponit praecipue decreto solenni omnibus fidelibus ut continentes veritates divinitus revelatas. Atqui Ecclesia proposuit, et quidem decreto solenni, omnibus fidelibus libros vulgatae versionis ut continentes veritates divinitus revelatas. Ergo versio vulgata ut authentica retinenda est omnino. *Major* patet ex iis quae de infallibilitate Ecclesiae et conciliorum disseruimus (n. 510, 623).

Prob. minor 1.º Iam inde fere a tempore S. Hieronymi Ecclesia ex approbatione Pontificum Romanorum usa est *vulgata versione*. Eam enim laudant Joannes III, Benedictus I, Pelagius II: et S. Gregorius Magnus (Moral. prob.) ait sedem apostolicam utraque uti, idest Itala, et nova S. Hieronymi, novam tamen verius esse translataam dicit. Et S. Isidorus Hispalensis (De div. et Eccles. off. lib. I, c. XII circa annum 620) dicit de vulgata: «cujus editione generaliter omnes Ecclesiae usquequaque utuntur». Quod quidem dici potest de tempore posteriori usque ad nos; nam et Concilia et Pontifices ea semper usi sunt et universa occidentalis Ecclesia. Tandem solemniter in variis Conciliis ut authentica declarata est et solenni decreto statutum est ab omnibus ut authenticam esse habendam. En verba Concilii Tridentini: «Sacrosancta Synodus considerans non parum utilitatis accedere posse Ecclesiae Dei si ex omnibus Latinis editionibus, quae circumferuntur SS. librorum, quaenam pro authentica sit habenda, innotescat, statuit et

declarat ut haec ipsa vetus et vulgata editio, quae longo tot saeculorum usu in ipsa Ecclesia probata est, in publicis lectionibus, disputationibus, praedicationibus et expositionibus pro *authentica* habeatur, et *nemo illam reiicere quorvis praetextu audeat vel praesumat* ». Quod quidem decretum factum dogmaticum de authenticitate librorum respicere manifestissimum est, et nullo modo audiendi sunt illi paucissimi qui hoc decretum dicunt esse statutum purum disciplinare iis temporibus coaptatum, nam decernitur ut pro *authentica habeatur* etc. Et hoc confirmatur magis ex definitione formali ab eodem Concilio tradita de canonicitate librorum sacrorum, quae definitio implicite includit tanquam factum dogmaticum conformitatem vulgatae versionis ad textum originale. « Si quis, ait concilium, libros integros cum omnibus suis partibus, prout in Ecclesia Catholica legi consueverunt, *et in veteri vulgata latina editione habentur*, pro sacris et canonicis non receperit, anathema sit ». (cf. n. 702).

734. **Corollarium.** — In vulgata ergo necesse est fateri quod omnes et *singuli textus dogmatici* contineantur nullumque perniciosum dogma circa fidem et mores haberi possit, nam Ecclesia infallibilitate gaudet circa facta dogmatica, idest circa facta quae cum dogmatibus necessario connexa sunt (cf. n. 523 et seqq).

735. **Observationes.** — I. Non est putandum patres Concilii per decreta relata voluisse declarare vulgatam quoad omnia etiam minima originali textui esse conformem. Imo patres Concilii non solum non declararunt vulgatam non esse immunem, extra res fidei et morum, ab erroribus typographorum et amanuensium, sed neque a mendis quae ex

defectu versionis irrepere potuerunt, imo quidam theologi, qui concilio Tridentino interfuerunt referunt intentum concilii in declaranda vulgata authentica in eo consistere « ut certum omnibus esset nullo eam foedatam esse *errore, ex quo perniciosum aliquod dogma in fide et moribus colligi possit* ». Ita Andreas Vega theologus consiliarius (de *justificat.* IV, 9), idem alii referunt.

II. Neque concilium intendisse videtur definire vulgatam versionem non discrepare a textu quantum ad modum exprimendi aliquod dogma, dummodo dogma invariatur remaneat, sicut in vulgata dicitur (Gen. III, 15): *Ipsa conteret caput tuum*; in textu autem hebraico dicitur: *Ipse* etc.; idem enim dogma significatur diversimode expressum, nam *ipsa* intelligitur mater per filium seu per virtutem filii; *ipse* intelligitur *filius* immediate. Quidam putant substineri posse *aliquod dogma* in uno loco textus originalis expressum in versione vulgata sive ex defectu amanuensium sive ex alia causa posse esse in alio loco insertum, quin decretum concilii relatum de authenticitate offendantur. Hanc tamen sententiam multi theologi reiciunt.

III. Licet ergo recurrere ad textum originale, non enim per approbationem seu declarationem authenticitatis vulgatae improbatus est textus originalis. Imo valde utile esse poterit ad originale textum recurrere 1.º quando in nostris codicibus videtur esse error librariorum, 2.º quando latini codices variant, 3.º quando aliqua vox anceps in vulgata reperitur, in textu autem sensus determinatur, 4.º ob energiam et proprietatem vocabulorum intelligendam, et 5.º quando theologi discrepant in exponendo sensu Sacrae Scripturae. (Cf. Bellarm. De verbo Dei II).

IV. Si tamen aliquod dogma inveniatur in vulgata versione expressum quod non inveniatur in originali, vel si aliquid oppositum in originali textu certe inveniatur (quod tamen non esse puto) tunc testus originalis dicendus erit corruptus asque ulla haesitatione.

CAPUT XXXV.

De Sacrae Scripturae sensibus

736. Definitio et divisio sensus Sacrae Scripturae. — Sensus Sacrae Scripturae dicitur *id quod auctor ipsius* (qui Deus est) *exprimere seu significare intendit sive per verba sive per ipsas res.* Duplex autem sensus praecipue distinguitur, videlicet: *litteralis* et *spiritualis*, seu *mysticus*.

737. Sensus litteralis et spiritualis seu mystici definitio. — Sensus litteralis, qui etiam historicus dicitur, definiri potest: *Id quod per voces seu per verba auctor significare intendit.* Sensus autem Spiritualis est: *Id quod auctor per res expressas per voces significare vel exprimere intendit.*

738. Sensus litteralis proprius et metaphoricus. — Sensus litteralis dicitur proprius si verba accipiantur juxta propriam significationem, si autem accipiantur non secundum propriam significationem, sed per similitudinem seu figurative dicitur *metaphoricus* vel *parabolicus*. Sicut, cum dicitur brachium Dei, virtus divina significatur sensu litterali. Ad litteralem pertinet etiam sensus *aetiologicalus* in quo ratio seu causa rei adsignatur, et *analogicus* cum scilicet veritas unius scripturae veritati alterius non repugnare ostenditur.

739. Sensus spiritualis in moralem, allegoricum et anagogicum divisio. — Sensus *spiritualis* seu *mysticus* dividitur 1.º in *moralem* qui dicitur etiam *tropologicus*, et habetur cum *res aliqua* per vocem expressa significet quid sit agendum, 2.º in *allegoricum* seu *typicum*, qui habetur cum *res* per vocem expressa significat quid sit credendum, 3.º in *anagogicum*, qui habetur cum *res aliqua* significat ea quae sunt in aeterna gloria. Quandoque contingit quod in eadem voce Sacrae Scripturae et sensus litteralis et triplex hic sensus mysticus repariatur sicut, *Jerusalem* litteraliter significat *urbem*, allegorice *ecclesiam militantem*, moraliter *animam iusti*, anagogice *Ecclesiam triumphantem*. Semper tamen sensus litteralis est admittendus, quamvis non semper alii sensus, nam sensus litteralis est veluti fundamentum aliorum, et ideo semper praesupponitur, ut docet S. Thomas (Quodl. VII, q. VI, a. 14).

740. Quaeres: In una littera Sacrae Scripturae potest ne multiplex sensus litteralis inveniri?

Resp. Affirmative cum S. Thoma et S. Augustino. Imo videtur omnino quod cum in una littera duplex sensus litteralis manifeste apparet ita scilicet ut sine ulla repugnantia contextui et veritati alteruter possit recte intelligi, uterque a Spiritu Sancto fuisse intentus dicendus sit, ratio est quia, cum Deus dictans certissime utrumque sensum conspiciat, expressio aequivoca remaneret; e contra si uterque sensus sit intentus nulla aequivocatio, sed veritas semper habebitur sive unus vel alter vel uterque sensus accipiatur: Illud ps. LIII, 8 *generationem ejus quis enarrabit* nulli aequivocationi locum dabit et intellectio erit omnino certa si dicatur significare *aeternam generationem Christi*

ex Patre, et temporalem ex matre. (Cf. S. Th. p. I, q. I, a. 10 et Comm. Caj).

741. Quaestio. — Nunc quaeritur an in Sacris Scripturis sit admittendus sensus spiritualis. Non tamen quaerimus an in qualibet parte Sacrae Scripturae sint admittendi omnes supra recensiti sensus idest litteralis, allegoricus etc. Concedimus enim hos omnes non contineri.

742. Conclusio. — *Praeter sensum litteralem in Sacra Scriptura est admittendus sensus spiritualis.*

Prob. 1.º Haec conclusio multipliciter posset probari ex ipsa traditione praecipue ex unanimi consensu patrum qui varios Sacrae Scripturae sensus saepissime exponunt. Sed ab eorum auctoritatibus adferendis abstineo cum unusquisque passim in eorum operibus possit eas invenire.

2.º Ex ipsa Sacra Scriptura probatur nostra conclusio: S. Joannes docet (XIX, 36): Agnum Paschalem expressum in veteri testamento (Exod. XII, 46 et Num. IX, 12) Christum significare. Et S. Paulus plura adfert ex veteri testamento quae allegorice exponit: unde *res* V. Test. ordinatae ad significanda ea quae Nov. Test. respiciunt dicuntur ab eodem Apostolo *typi, exemplaria, umbrae, allegoriae* (cf. Rom. V, 14; I, Cor. X, 6; Hebr. VIII, 5; Gal. IV, 24, etc.).

743. Observationes: Observandum est tamen 1.º quod *res symbolicae*, quae scilicet tanquam similitudines purae adferuntur, et prout in natura existentes non erant ordinatae ad alia significanda, non pertinent ad sensum spirituales sed ad metaphoricum et ideo litteralem; 2.º Ex solo sensu spirituali non licet arguere ad aliquid probandum nisi de sensu spirituali habeatur authentica et certa interpretatio ab interprete competenti.

744. Quaestio secunda. — Altera movetur quaestio, videlicet an ad Ecclesiam pertineat de sensu Sacrae Scripturae proferre iudicium. Haec quaestio respicit, ut patet, interpretationem Sacrae Scripturae, et ideo quacritur an ad Ecclesiam pertineat interpretare Sacram Scripturam.

745. Duplex interpretatio distinguitur. — Duplex interpretatio potest considerari authentica seu *dogmatica* sive *catholica* et *doctrinalis* seu *scientifica*, quae etiam *ergetica* et *privata* audit. Prima interpretatio ea est quae ab omnibus fidelibus est tenenda, et ideo una et invariabilis est, altera vero ea est quae fit a persona privata, quae studio Sacrae Scripturae incumbit, et quae citra interpretationem dogmaticam varia esse potest.

746. Errores. Protestantes negant in Ecclesia esse magisterium penes quod sit jus interpretrandi authentice Sacram Scripturam, dicunt enim Sacram Scripturam esse clarissimam ita ut quilibet sit sufficiens et legitimus interpret Rationalistae, considerantes Sacram Scripturam ut librum pure humanum, rationem humanam individualement dicunt esse legitimum interpretem ipsius, unde quidam, ut Kant, interpretationem moralem, alii psychologicam, alii vero, ut Strauss, mitycam esse putant.

747. Conclusio. — *Ecclesia est legitimus et authenticus interpret Sacrae Scripturae.*

Prob. 1.º Ut authenticus interpret Sacrae Scripturae est omnino retinendus qui in proponendis iis quae divinitus revelata seu inspirata sunt est infallibilis. Atqui Ecclesia in proponendis iis quae divinitus revelata seu inspirata sunt est infallibilis (n. 510 et 583). Ergo Ecclesia est interpret authenticus Sacrae Scripturae.

2.º In Sacra Scriptura continentur multa difficilia, imo multa quae rationem humanam excedunt (cf. 310). Atqui ea quae sunt difficilia et quae rationem humanam excedunt nonnisi competens magisterium authentice interpretari potest, quod non potest esse nisi auctoritas aliqua ab eo posita quae ea quae rationem excedunt proposuit generi humano (c. n. 395), quae auctoritas est ipsa Ecclesia. Ergo ad Ecclesiam pertinet interpretari authentice Sacram Scripturam (cf. n. 510-535 et 583 seqq.)

Confirmatur: S. Petrus dicit (II, c. III, 16), quod in epistolis S. Pauli sunt *quaedam difficilia intellectu quae indocti et instabiles depravant sicut et coeteras Scripturas ad suam ipsorum perditionem*.

3.º Concilium Tridentinum et Vaticanum prohibent ne quis interpretetur Sacram Scripturam contra eum sensum quem tenuit et tenet sancta mater Ecclesia. En verba C. Trid. (sess. IV): Sacrosanta synodus « ad coercenda petulantia ingenia decernit ut nemo suae prudentiae immixtus in rebus fidei et morum ad aedificationem doctrinae christianae pertinentium sacram Scripturam ad suos sensus contorquens contra eum sensum quem tenuit et tenet sancta mater Ecclesia, cujus est judicare de vero sensu et interpretatione Sripturarum Sanctarum, aut etiam contra unanimem consensum patrum ipsam Scripturam Sacram interpretari audeat; etiamsi hujusmodi interpretationes nullo unquam tempore in lucem edendae forent ». Quod decretum fuit a Concilio Vaticano innovatum et declaratum his verbis (Sess. III, c. II): « Nos idem decretum innovantes hanc illius mentem esse declaramus ut in rebus fidei et morum ad aedificationem doctrinae christianae pertinentium, is pro vero sensu Sacrae Scripturae habendus sit quem tenuit

ac tenet Sancta Mater Ecclesia cujus est judicare de vero sensu et interpretatione Scripturarum sanctarum; atque ideo nemini licere contra hunc sensum aut etiam contra unanimum consensum Patrum ipsam Scripturam Sacram interpretari ». Quibus verbis Concilii Vaticani patet decretum Concilii Tridentini esse *dogmaticum et positivum*, et ipsum sensum talium verborum determinatum ab Ecclesia ad dogma fidei pertinere. Insuper patet decretum complecti interpretationem quatenus se extendit ad omnia contenta in Sacra Scriptura, quae ad dogma inspirationis pertinent, nam interpretatio, etiam e. g. veritatis historicae quae offendit dogma inspirationis pertinet ad res fidei, et proinde certe Ecclesia hac de re habet jus iudicandi. (cf. Coll. Lacey VII, 226, 240). E. g. si quis contenderet aliquem textum Sacrae Scripturae secundum illum sensum, quem ex contextu eruitur esse falsum, vel si quis interpretaretur aliquem textum tribuendo ei sensum falsum et absurdum, merito ab Ecclesia posset damari. Per hoc tamen nolumus adserere quod semper possit certe positive determinari sensus a Spiritu Sancto intentus quamvis semper ut certissimus sit retinendus sensus quem Ecclesia proponit, praecipue decreto solenni.

748. Leges quaedam traduntur pro sensu vero Sacrae Scripturae inveniundo seu intelligendo. — Imprimis advertendum est et semper prae oculis habendum plurimas esse veritates in Sacra Scriptura, quae rationem humanam excedunt. Ex quo sequitur quod, ut ait Leo XIII (Enc. Providentissimus Deus): « Si unaquaeque disciplina quamquam vilis et facilis ut percipi possit doctorem aut magistrum requirit, quid temerariae superbiae plenius quam divinorum Sacramentorum libros ab inter-

pretibus suis nolle agnoscere? » His positis en *leges*.

1.^a *lex* est quod ille sensus sit omnino retinendus quem ipsemet Spiritus Sanctus fortasse explicat in aliqua parte Sacrae Scripturae.

2.^a *lex* est quod sensus Ecclesiae sive per concilia sive per Romanum Pontificem solemniter declaratus, sive per ordinarium magisterium Ecclesiae propositus, omnino sequendus sit.

3.^a *lex* est quod sit retinendus sensus qui ab unanimi consensu SS. Patrum proponitur.

4.^a *lex* est quod omnis interpretatio sit rejicienda quae sive immediate, sive mediate opponatur interpretationi traditae ab Ecclesia, sive ab unanimi consensu patrum, sive etiam doctrinae aliorum locorum Sacrae Scripturae, nam in Sacra Scriptura neque falsitas ulla, neque proinde oppositio seu contradictio dari potest.

Unde 5.^a *lex* sequitur, idest « eam interpretationem ut ineptam rejiciendam, quae vel inspiratos auctores inter se quodammodo pugnantes faciat, vel doctrinae Ecclesiae adversetur ». Leo XIII (Enc. cit.)

6.^a *lex* est quod interpretatio semper juxta sensum litteralem tradenda sit, cum nullum absurdum sequi posse apparet.

7.^a *lex* est quod quousque non apparet absurdum sequi aut aliquid contra interpretationem Ecclesiae aut unanimem consensum SS. Patrum nemo « viam sibi putet obstructam quo minus, ubi justa causa adfuerit inquirendo et exponendo vel ultra procedat, modo praeceptioni illi ab Augustino sapienter propositae religiose obsequatur, videlicet a litterali et veluti *obvio sensu* minime discedendum, nisi quia eum vel ratio tenere prohibeat, vel necessitas cogat dimittere ». Leo XIII (loc. cit.).

8.^a *lex* est quod in studio Sacrae Scripturae ad rectum sensum percipiendum orthodoxi scriptores praeeligantur, nam ut sapienter ait praelaudatus Pontifex (loc. cit.): « Nimirum dedecet, ut quis egregiis operibus, quae nostri abunde reliquerunt ignoratis, aut despectis, heterodoxorum libros praeoptet », quamvis, ut idem Pontifex ait (loc. cit.): « heterodoxorum studiis *prudenter* adhibitis juvari interdum possit interpret catholicus ».

9.^a *lex* est quod interpret cavere debet « ne illa negligat, quae eisdem Patribus ad allegoricam similemve sententiam translata sunt, maxime quum ex litterali descendat et multorum auctoritate fulciatur ». Leo XIII (loc. cit.) Cf. Period. *Dicuius Thomas* anno 1900 fasc. VI, ser. II, vol. I.

749. **Pro solvendis difficultatibus.** — Ad solvendas difficultates adverte 1.º verbum Dei in se acceptum esse clarissimum, sed prout verbis sensibilibus expressum est obscuritatem habet, quia verba sensibilia apta non sunt ad exprimenda clare quae in verbo Dei continentur, praecipue supernaturalia: insuper intellectus hominis debilis est, et ideo requiritur magisterium. 2.º Deus finem per libros intentum, per Ecclesiae magisterium ordinarium obtinet mirifice, licet etiam solenne magisterium sit quandoque necessarium. 3.º Per magisterium Ecclesiae insolentia ingenia, et depravatores Scripturarum Sacrarum cognoscuntur et studium et expositiones Sacrarum Scripturarum verae a falsis et perniciosis discernuntur.

750. **Quaestio tertia.** — Tertio loco quaerimus an penes Ecclesiam sit jus prohibendi lectionem Sacrae Scripturae et moderandi ejus propagationem.

751. **Sententia et praxis protestantismi.** —

Tessera protestantium est *sola et sufficiens Scriptura*. Quo principio posito, sequitur quod non solum lectio Scripturae prohiberi a nulla auctoritate potest, sed quod necessaria sit dicenda hujusmodi lectio cunctis hominibus. Hinc protestantes causa bibliam sacram propagandi societates plurimas constituerunt, quae decem millia et amplius esse ferunt. In saeculo nuper elapso plus quam 150.000,000 exemplaria librorum propagata sunt.

752. **Advertenda.** — Concedimus lectionem

Sacrae Scripturae magnam posse adferre utilitatem legentibus juxta illud Apostoli (II. Tim.): *Omnis scriptura divinitus inspirata utilis est ad docendum* etc. Tamen nullo modo concedam esse necessariam fidelibus ita scilicet ut eam legere teneantur; etenim nullum extat praeceptum, neque naturale, ut per se patet, neque divinum. Insuper ea quae sunt necessaria ad salutem homo alio modo, idest per Ecclesiam cognoscere potest et quidem tute; secus enim temporibus elapsis fideles non habuissent medium sufficiens ad salutem consequendam, et nostris etiam temporibus idiotae et rudes salutem consequi non possent. Unde merito S. Aug. cujus sententia semper fuit sententia Ecclesiae, ait (De doct. Christ. lib. I, c. XXXIX): « Homo fide, spe et charitate subnixus eaque inconcusse retinens, non indiget Scripturis, nisi ad alios instruendos. Itaque multi per haec tria etiam in solitudine sine codicibus vivunt ».

753. **Conclusio.** — *Ecclesia jus habet prohibendi lectionem Sacrae Scripturae in quibusdam circumstantiis, et ejus propagationem.*

Sensus conclusionis non est quod Ecclesia jus

habeat ablegandi lectionem Sacrae Scripturae, aut propagationem ejusdem tollendi; sed restringendi.

Prob. Ecclesia jus habet auferendi abusus rerum spiritualium, praecipue cum vergunt in detrimentum animarum. Atqui contingere potest quod quidam, imo multi lectione et propagatione Sacrae Scripturae abutantur in detrimentum animarum. Ergo Ecclesia jus habet prohibendi in quibusdam circumstantiis lectionem Sacrae Scripturae et moderandi ejus propagationem. *Maj.* patet; *minor* vero ex facto ipso probatur; nam plurimi fuerunt haeretici qui Sacra Scriptura abusi sunt ad suos persuadendos errores per ejusdem falsam interpretationem et corruptionem. Quomodo enim corruptio Sacrae Scripturae impediri poterit si cuique eam propagandi detur licentia?

Confirmatur 1.º ex eo quod Ecclesia pluries lectionem Sacrae Scripturae restrinxit. Sufficiat afferre sapientissimum monitum congreg. Indicis (7. Jan. 1836) latum: « Censuit eadem S. Congregatio revocanda iterum esse in omnium memoriam quae alias decreta sunt, vernaculas nimirum Bibliorum versiones non esse permittendas nisi quae fuerint ad Apostolica Sede approbatae aut editae cum adnotationibus desumptis ex Sanctis Ecclesiae patribus vel ex doctis catholicisque viris ». Ipsemet Walton (Praef. in Polyglotta) Ecclesiae prohibitiones commendat cum dicit: « Apud nos... omnes enim sunt doctores, omnes coelitus instructi. Nullus est ex vilissima faece plebis fanaticus aut agyrta, qui non somnia sua pro verbo Dei venditet. Apertus enim videtur puteus abyssi, ex quo adscendit fumus ad coelum et stellas obscuravit ».

754. Observatio. — Ecclesia, ut ex dictis patet, non prohibet simpliciter lectionem Sacrae Scriptu-

rae, sed solum prohibet ne legatur Sacra Scriptura vulgari sermone sine competentibus adnotationibus, ne scilicet imperiti plurima quae difficilia sunt prave intelligant et ut omne periculum auferatur legendi Sacram Scripturam ab haereticis corruptam, aut perverse expositam. E contra lectio Sacrae Scripturae juxta interpretationem Ecclesiae expositae summopere in catholica Ecclesia commendatur: (Cf. Brev. Pii VI ad Archiep. Antonium Martini. Trad. del nuovo e vecchio Test.)

CAPUT XXXVI.

De traditione

755. Ratio capitis. — Supra decem media enumeravimus quibus conservantur et transmittuntur veritates divinitus revelatae (n.), inter quae traditionem recensuimus: igitur aliis quatuor praecedentibus mediis declaratis, oportet ut ipsa traditio declaretur.

756. Quid traditionis nomine intelligatur. — Nomine *traditionis* generatim intelligitur actus quo aliquid ab una persona, vel societate ad alteram communicatur. Hoc autem quod communicatur potest esse *veritas*. Veritas autem potest ab una persona alteri communicare aut per *scripturam* aut per *vivam vocem*, in praesenti loquimur exclusive de traditione prout importat communicationem veritatis per vivam vocem.

757. Definitio traditionis ex parte originis. — Traditio sensu explicato accepta potest sumi vel active pro ipsa actione, qua veritas communicatur, vel pro ipsa veritate communicata. Utroque modo

accepta dividitur in *divinam* et *humanam*. Divina dicitur, quae est a Deo, humana, quae est ab homine. Traditio divina duplex distinguitur: in simpliciter *divinam* et est ea quae est a Christo, et in *divino-apostolicam*, quae scilicet est ab Apostolis, quatenus Spiritu Sancto eos specialiter movente seu inspirante, apostoli verbum Dei praedici caverunt. Quae traditio a quibusdam vocatur etiam simpliciter *apostolica*; tamen ut omnis aequivocatio vitetur traditio apostolica ea a nobis dicitur in praesenti quae est ab apostolis non ut praeconiis veritatis et praeceptorum divinorum, sed ut propria potestate eis a Christo communicata utentibus.

758. Divisio traditionis ex parte objecti. — Traditio divina ex parte objecti dividi potest in *distinctam* seu *constitutivam*, in *declarativam* et *inhaesivam*. *Inhaesiva* dicitur quae continet dogmata seu veritates quae expresse et clare continentur in sacris litteris; *declarativa* dicitur quae veritates Sacrae Scripturae clarius et expressius continet, *distincta* ea vocatur, quae continet veritates quae nullo modo continentur in Sacris Scripturis. De traditione *divina* et *divino-apostolica* est sermo in praesenti; ita autem definiri potest obiective accepta: *Doctrina divinitus revelata non per S. Scripturam, sed per vivam vocem Ecclesiae transmissa*. Adverte quod in definitione cum dicitur viva voce transmissa intelligitur a Christo vel ab apostolis, non autem excluditur quin postea fuerit scripturae in ipsa Ecclesia consignata non quidem per hagiographos, sed per Christi fideles non inspiratos.

759. Quaestio prima. — Quaerimus in praesenti an traditiones divinae sint admittendae, idest

an Christus et Apostoli quasdam veritates communicaverint seu tradiderint, quae non fuerint scriptis sacris consignatae.

760. **Haeretici.** — Lutherani antiquos haereticos secuti negative respondent huic nostrae quaestioni, nullum enim verbum Dei praeter scriptum agnoscunt: eorum enim principium est: *Sola et sufficiens scriptura*. Quidam tamen, imo multi ex protestantibus agnoscunt traditiones *inhaesivas et declarativas*.

761. **Conclusio.** — *Traditiones extitisse in Christi Ecclesia certissimum est.*

Prob. 1.º Per traditiones intelligitur Doctrina seu veritas divinitus revelata non per Sacram Scripturam, sed viva voce Ecclesiae a Deo transmissa. Atqui certissimum est doctrinas seu veritates quasdam divinitus revelatas fuisse Ecclesiae per vivam vocem, non autem per Sacram Scripturam transmissas. Ergo traditiones extitisse in Ecclesia certissimum est. *Maj.* est ipsa definitio traditionis. *Prob. minor* ex Apostolo dicente (Tim. II, 1-2): *Tu ergo, fili mi, confortare in gratia, quae est in Christo Jesu; et quae audisti a me per multos testes, haec commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt et alios docere.*

Confirmatur ex eodem Apostolo dicente (II, Thes. II, 15): *Tenete traditiones quas didicistis, sive per sermonem sive per epistolam*. Quibus verbis Apostolus duplex genus documentorum seu doctrinae distinguit, idest doctrinam per sermonem seu praedicationem et per scripturam traditam. Unde S. Polycarpus de Apost. Paulo loquens ait (Ad Philipp. c. III): « qui cum esset apud vos *coram* hominibus tunc viventibus perfecte ac firmiter verbum veritatis *docuit* qui et absens vobis scripsit

epistolas in quas si intuemini aedificari poteritis in fide quae vobis est data, quae est mater omnium nostrum ».

2.º Christus non praecepit Apostolis ut per scripturam suam doctrinam evulgarent, sed per praedicationem, idest, per vivam vocem. Insuper Apostoli plures licet per totam vitam doctrinas Christi propagarent ad omnes gentes, tamen nihil reliquerunt scriptum. Et illi apostoli qui doctrinas seu veritates revelatas scriptis consignarunt multo plures veritates seu doctrinas communicasse per praedicationem seu per vivam vocem censendi sunt, quam sint illae veritates, quae ab eis scriptis consignatae fuerunt. Hoc argumentum ita clare verbis Melchioris Cani illustratur (De loc. theol. lib. III, c. III): « Duas, ait, Petri epistolas habemus et credimus mutum annis septem Antiochiae sedisse, elinguem Romae annis viginti quinque? Num nihil aliud verbo docuit, quam quod epistolis duabus scriptum reliquit? Quid? Andreas, Thomas, Bartolommaeus, Philippus, nome sine scriptura, solo intercurrente verbo, Ecclesias sibi destinatas et fundarunt in fide, et in religione continuerunt? Consentiamus igitur, quod negari non potest, fidei doctrinam non scripto totam, sed ex parte verbo ab Apostolis esse traditam ».

3.º Historice constat in Christi Ecclesia a doctissimis et sanctissimis viris traditiones semper jam inde a primis Christianismi temporibus fuisse agnitas. Ergo de existentia traditionum dubitare nulla ratione possumus. *Conseq. patet. Prob. antec.* Imprimis haec de S. Ignatio Antiochaeno refert Eusebius (Hist. Eccl. lib. III, c. XXXVI.) « Monebat imprimis ut sibi a pravis haereticorum opinionibus caverent, quae tum primum emergere cum coepis-

sent, copiosius pullulabant. Hortatus est ut Apostolorum *traditionibus* tenaciter inhaererent; quas quidem ad certiores posteritatis notitiam testimonio suo confirmatas *scriptis mandare necessarium* duxit ». Auctor Epist. ad Diognetum c. XI ait: « Apostolorum factus discipulus fio doctor gentium; quae mihi tradita sunt, digne subministro iis qui discipuli fiunt veritatis... et evangeliorum fides stabilitur et Apostolorum traditio custoditur ». S. Jrenaeus duplex medium distinguit transmittendi veritates divinitus revelatas idest: Scripturam Sacram et traditionem. Ergo praeter Scripturam, traditionem agnoscit; imo docet quod quidam non agnoscentes Scripturam, traditionem sequuntur. (Adv. haeres. lib. III, c. IX) « Oportet, ait,... apprehendere veritatis traditionem.... Quid autem si neque Apostoli quidem Scripturas reliquissent nobis, nonne oportebat ordinem sequi traditionis *quam tradiderunt* iis quibus committebant Ecclesias? Cui ordinationi adsentiant multae gentes barbarorum eorum qui in Christum credunt sine *caractere vel atramento* scriptam habentes per Spiritum in cordibus suis salutem et veterum *traditionem* diligenter custodientes ». (Cf. n. 581) Clemens Alexand. (Strom. lib. 7 in fine) ait: « Fuit enim una omnium Apostolorum sicut doctrina, ita etiam *traditio* »; et infra dicit quod: « A quolibet ex iis qui misteriis non sunt initiati non facile possint inveniri sanctae *traditiones* ». (Cf. ib. lib. I, c. I). Et Tertullianus inter alia habet (De corona c. IV): « Harum et aliarum ejusmodi disciplinarum si legem expostulas Scripturarum, nullam invenies: traditio tibi *praetenditur auctrix*, consuetudo confirmatrix, fides adservatrix ». S. Basilius docet (De praesc. c. XXVII) « apostolicum esse etiam non scriptis traditionibus

inhaerere ». Et tandem, ut de aliis sileam, S. Aug. ait (De bapt. contra Donat. lib. IV, c. XXIV): « Quod universa tenet Ecclesia nec conciliis institutum, sed semper retentum est, non nisi auctoritate apostolica traditum rectissime creditur ». Sed et concilia oecumenica traditiones ut argumenta invicta haereticis semper opposuerunt; sufficiat enumerare Nicaenum, Ephesinum, Chalcedonense et Tridentinum cujus ultimi verba definitiva omnino sunt; ita enim concludit (Sess. IV): « Si quis... traditiones praedictas sciens et prudens contempserit; anathema sit ».

762. Pro solutione difficultatum. — Ad solvendas difficultates adverte: 1.º quod in Sacra Scriptura improbrantur traditiones hominum, et quidem, quae mandato Dei sive scripto sive voce tradito opponuntur, non autem traditiones divinae; item prohibetur aliquid superaddi aut commisceri verbo divino scripto, ipsum interpolando, sed non prohibebatur Apostolis veritates divinas viva voce tradere praeter veritates quas litteris consignabant, neque prohibetur quod tales veritates a fidelibus conserventur; 2.º adverte quod Sacra Scriptura non est unicum monumentum et depositum in quo divina revelatio adservatur, nam ante Scripturam est ipsa Ecclesia, quae supplet id quod deest Scripturae; unde S. Augustinus dicit (Cont. epist. Fund. c. V): « Evangelio non crederem nisi me commoveret Ecclesiae auctoritas »; Ecclesia autem infallibiliter servat et interpretatur veritates divinitus revelatas (cf. n. 515 et seq.) Et 3.º Scriptura sufficit ad virum perfectum faciendum, supposita tamen Ecclesia cum traditionibus, quae in ea adservantur. Hoc patet ex ipsa Sacra Scriptura, quae Ecclesiam et traditiones commendat ut media ne-

cessaria. 4.º Advertendum est ad solvendas difficultates ex PP. quod Patres quando innuere videntur ex sola Scriptura Sacra esse sumendam doctrinam Christi, intelligendi sunt tum directe, quatenus explicite veritates ibidem continentur, tum etiam indirecte, quatenus scilicet ipsa Sacra Scriptura dicat, unde doctrina Christi sit accipienda: indicatur autem in S. Scriptura doctrinam Christi ex ipsa etiam traditione esse accipiendam, per Ecclesiam tamen tanquam per authenticum et securum interpretem. Unde ipsi Patres traditiones, quas adlegabant haeretici, damnabant, non autem traditiones Ecclesiae.

Dices: Patres non admiserunt traditiones universaliter ut jus, sed quaedam facta singillatim sumpta; vel de rebus disciplinaribus locuti sunt, vel de traditionibus declarativis aut inhaesivis dumtaxat.

Resp. nego adsertum: nam quamvis Patres quaedam facta traditionum adferant et de rebus disciplinaribus quandoque loquantur, vel etiam de traditionibus declarativis, tamen etiam de jure universim loquuntur, et de traditionibus, ut ex probationibus patet, a Scripturis independentibus et de rebus fidei et morum. Unde Origenes dicit (Epist. ad Rom. lib. V, 9): « Ecclesia ab Apostolis traditionem suscepit etiam parvulis Baptismum dare ». Et Tertullianus inter alia (De corona c. III) enumerat *oblationem pro defunctis*. S. Basilius autem scribit. (De Spiritu Sancto c. XXVII): « Ex asservatis in Ecclesia *dogmatibus* et praedicationibus alia quidem habemus e doctrina scripto prodita, alia vero nobis in mysterio tradita recepimus ex traditione Apostolorum, quorum utraque vim eandem habent ad pietatem » cf. probationes.

763. Quaestio secunda. — Hucusque consideravimus traditionem objective, idest quatenus importat veritatem seu doctrinam revelatam : nunc igitur consideranda est traditio active, quoad suam efficaciam, in ordine scilicet ad conservationem veritatum revelatarum.

764. Advertenda. — Efficacia traditionis active acceptae, idest prout traditio importat transmissionem seu communicationem veritatum revelatarum, consideratur tum ex parte Spiritus Sancti seu ex parte Dei revelantis, tum ex parte Ecclesiae cui Deus infallibilitatis donum largitus est (cf. n. 510). Deus igitur, seu Spiritus Sanctus, dici potest agens principale, Ecclesia vero agens instrumentale, sive per magisterium *ordinarium*, quatenus omnes fideles collective sumpti sunt medium transmissivum veritatum revelatarum, sive per magisterium *solenne*. Utitur tamen Ecclesia aliis mediis ipsi Ecclesiae subordinatis, et quae dici possunt media instrumentalia respectu ipsius Ecclesiae. E. g. Ecclesia utitur testimonio Sanctorum Patrum, utitur monumentis, utitur historia etc.

765. Conclusio. — *Tanta est efficacia traditionis divinae active acceptae, ut veritates divinitus revelatae potuerint pervenire usque ad nos.*

Prob. Efficacia traditionis divinae active acceptae repetitur ex virtute Dei quatenus scilicet Spiritus S. ex Christi promissione assistit Ecclesiam usque ad consummationem saeculi, ne scilicet erret in proponendis, declarandis et explicandis veritatibus quas sive per Prophetas, sive per Christum, sive per Apostolos revelavit. Atqui huiusmodi efficacia tanta est ut veritates divinitus revelatae usque ad nos potuerint pervenire, ut patet ex terminis. Ergo tanta est efficacia traditionis divinae active acce-

ptae ut veritates divinitus revelatae usque ad nos pervenire potuerint.

Confirmatur. 1° Patres docent traditiones fuisse de facto conservatas. S. Irenaeus loquens contra haereticos de traditione « quae est ab Apostolis, quae per successiones presbyterorum in Ecclesiis custoditur » ait (Adv. haeres lib. III, c. IV): « Non oportet adhuc querere apud alios veritatem quam facile est ab Ecclesia sumere, cum Apostoli quasi in depositarium dives, plenissime in ea contulerint omnia quae sint veritatis ». Tertullianus (Praescr. c. XXXIX) docet veritatem invenire eos qui eam sequuntur regulam « quam Ecclesia ab Apostolis, Apostoli a Christo, Christus a Deo tradidit ». Origenes ait (De princ. praef. n. 2): « Cum multi sint qui se putant sentire quae Christi sunt et nonnulli eorum diversa a prioribus sentiant, servetur *ecclesiastica* praedicatio per successionis ordinem ab Apostolis tradita et usque ad praesens in Ecclesia permanens: illa sola credenda est veritas, quae in nullo ab ecclesiastica et apostolica discordat *traditione* ». Huc faciunt ea quae attulimus ex Patribus c. VII et VIII.

2.º In Christi Ecclesia multa sunt media historica et quidem aptissima, quibus veritates divinitus revelatae conservari et transmitti possunt, ita ut in nulla alia societate paria habeantur. Ergo si veritates historicae in aliis societatibus conservari possunt et transmitti, a fortiori hoc dicendum est de veritatibus divinitus revelatis in Christi Ecclesia. *Prob. antec.* In Christi Ecclesia, jam ab exordio suae existentiae habentur viri fide dignissimi, qui veritates a Deo revelatas firmissime professi sunt cum pretio propriae vitae: proinde habiti sunt semper veluti viri qui firmissime Deo adhae-

rebant, ab omni mendacio alieni: fuerunt viri semper doctissimi et eruditissimi, firmiter adhaerentes veritatibus divinitus revelatis, qui proinde summa cura et diligentia semper eas transcripserunt ut e. g. S. Ignatius, S. Polycarpus, S. Irenaeus, S. Justinus etc. Ergo desipere omnino est adserere quod ea, quae tradita fuerunt a philosophis, fuerint usque ad nos transmissa, et negare fuisse usque ad nos transmissa ea quae Christus verus Deus auctor religionis Christianae docuit seu revelavit (cf. n. 346). Ad hoc: plurima monumenta sunt, sunt lithurgiae, concilia, idest congregationes eorum qui ex Christi institutione succedunt Apostolis et episcopi vocantur; quibus nihil simile habetur ad conservandas traditiones philosophorum aut alias traditiones humanas.

Dices. Haec media instrumentalia in tertio argumento adlata fallibilia sunt. Ergo traditiones divinae in sua puritate per ea conservari non possunt.

Resp. dist. antec. si in se singillatim considerentur, *conc.*; Si considerentur sub directione et declaratione Ecclesiae, *nego.* Et *nego conseq.*

Inferes: Ergo traditio non constituit medium infallibile cognoscendi veritates divinitus revelatas fidei.

Resp. dist. conseq. independentem ab Ecclesia, *conc.*; *secus nego.*

Inferes iterum: ergo traditio non est regula fidei et medium distinctum ab Ecclesia.

Resp. dist. illationem: non est regula fidei proxima, *conc.*, remota, *nego.* Et *nego* quod non sit medium ab Ecclesia distinctum formaliter loquendo. Ad solvendas alias difficultates prae oculis habendum est traditiones infallibiliter conservari ex adsistentia Spiritus Sancti; historice autem (a dicta adsi-

stentia praescindentes) magis vel minus probabiliter arguere possumus juxta vim argumentorum historicorum.

766. Regulae traduntur ad traditiones de quibus loquimur discernendas. — Ad discernendas traditiones de quibus loquimur quatuor regulae a Melchiore Cano traduntur quem libenter sequimur. Imprimis praemonemus cum perdocto viro quod nos catholici non sumus ii « qui Phariseorum instar traditiones nostras velimus quasi divinas et apostolicas venditare, sed ubique gentium cupimus ut vera a falsis, ita ab humanis divina secernere, eo vero in loco maxime ubi de dogmatibus fidei catholicae agitur ».

Lex 1.^a traditur a S. Augustino (lib. IV, contr. Donat. c. 24) videlicet: Quod universa tenet Ecclesia, nec conciliis institutum, sed semper retentum est, non nisi auctoritate Apostolica traditum rectissime creditur.

Lex 2.^a Si quod fidei dogma Patres ab initio secundum suorum temporum successionem concordissime tenuerunt hujusque contrarium ut haeticum refutarunt, quod tamen a sacris litteris non habetur, id nimirum per apostolicam traditionem habet Ecclesia. Exempla sunt perpetua B. Mariae virginitas, descensus Christi ad inferos, certus evangeliorum numerus etc.

Lex 3.^a Si quidquam est nunc in Ecclesia communi fidelium consensione probatum, quod tamen humana potestas efficere non potuit, id ex Apostolorum traditione necessario derivatum est. Ut vota dissolvere, remittere juramenta, et alia id genus.

Lex 4.^a Si viri ecclesiastici aliquod dogma vel unam quamlibet consuetudinem uno ore testentur, nos ab Apostolis accepisse, sine dubio certum ar-

gumentum est ut ita esse credamus. Ut imagines ab Apostolis esse traditas, patres in septima synodo generali actione sexta dixerunt.» Haec Melchior Canus (De loc. theol. c. IV).

767. Advertenda circa 3.^m legem. — Circa tertiam legem advertendum est non solum in traditione contineri veritates quae explicite cognoscuntur ab unanimi consensu fidelium, sed etiam veritates quae implicite in explicite cognitis continentur; et similiter quaedam veritates revelatae a quibusdam tantum contingere potest quod actu et explicite cognoscantur. Per magisterium autem Ecclesiae possunt deduci in cognitionem omnium et ut dogmata proponi. Et ita progressus esse potest in cognitione veritatum revelatarum, quatenus quod implicite cognoscebatur prius, postea cognoscatur explicite. Nihil tamen novi esse potest, cum nulla veritas de novo reveletur.

CAPUT XXXVII.

De auctoritate SS. Patrum

768. Quid intelligatur nomine SS. Patrum. — Nomine SS. Patrum illi scriptores intelliguntur qui doctrina et sanctitate in Christi Ecclesia primis Ecclesiae saeculis post Apostolos claruerunt. Quorum illi qui in primo saeculo floruerunt dicuntur Patres Apostolici; alii vero qui secuti sunt usque ad S. Bernardum, qui fuit ultimus, dicuntur simpliciter Sancti Patres. Inter Patres Apostolicos recensentur S. Clemens Romanus, Auctor epistolae, quae S. Barnabae dicitur, S. Ignatius Antiochenus, S. Polycarpus, Papias, Hermas, Auctor epistolae

ad Diognetum, et Auctor Martyrii Polycarpi. Alii Patres multi sunt, neque necessitas est eos recensendi, utpote ex historia ecclesiastica notissimi.

769. Quaestio. — De auctoritate Sanctorum Patrum in praesenti movetur quaestio. Unde quaeritur: Patres qua pollent auctoritate in doctrinis exponendis? Potest autem considerari auctoritas unius Patris tantum, aut plurium aut omnium consentientium in eadem doctrina.

770. Varia consideratio Sanctorum Patrum. — Sancti Patres possunt considerari 1.º ut *testes* fidei, vel ut doctores privati. 2.º Possunt considerari singillatim, vel conjunctim; quod quidem contingere potest dupliciter, vel quatenus plures conveniunt in adserenda aliqua doctrina, vel quatenus conveniunt omnes unanimiter. 3.º Possunt considerari respectu doctrinae fidei, vel respectu doctrinae quae fidem non respicit.

771. Conclusio. — *Unanimis consensus Patrum in fidei et morum doctrina adserenda argumentum certum et infallibile constituit.*

Prob. 1.º Unanimis consensus, in rebus fidei et morum, eorum quos Deus constituisse doctores et pastores Ecclesiae suae evidenter constat, pro quolibet tempore certum argumentum constituit. Atqui evidenter constat Deum Sanctos Patres constituisse doctores et pastores Ecclesiae suae. Ergo unanimis consensus Sanctorum Patrum in doctrina fidei et morum adserenda argumentum certum constituit. *Maj. patet* ex eo quod criterium securius haberi non potest: insuper secus Deus viam tutam Ecclesiae suae non constituisset, imo Ecclesiam ipsam impellere videretur in errorem. *Minor prob.* ex eo quod Deus pro quolibet tempore providit Ecclesiae suae per doctores et pastores, non enim solum ab

initio providisse censendus est Ecclesiae (cf. Eph. IV, 11-12 et I, Cor. XII, 28). Atqui post Apostolos evidenter constat Deum Sanctos Patres constituisse pastores et doctores, non enim testes magis idonei adsignari possunt in Christi Ecclesia a Deo constituti, quam Sancti Patres ad ea quae sunt fidei et morum transmittenda. Ergo evidenter constat Deum Sanctos Patres constituisse pastores et doctores.

Confirmatur 1.º Si testimonium omnium Sanctorum Patrum in iis quae sunt fidei et morum in dubium vertitur, a fortiori in dubium vertitur testimonium aliorum; nam Sancti Patres tum doctissimi fuerunt, tum fide dignissimi ob vitae honestatem. Ergo nisi velimus inducere scepticismum in doctrinam fidei, consensus unanimis Sanctorum Patrum ut certus admittendus est.

Confirmatur 2.º Admitti non potest quod Deus permittat ut omnes sancti, quos inter peritissimi reperiuntur, decipiantur in adhaerendo Ecclesiae doctrinae, aut decipiant alios; nam merito dici potest quod omnes sancti qui existunt in quolibet saeculo et scriptis suis doctrinam fidei communicant populis, sint *sal terrae et lux mundi*.

2.º Concilium Tridentinum « ad coercenda petulantia ingenia decernit ut nemo suae prudentiae innixus in rebus fidei et morum ad aedificationem doctrinae christianae pertinentium, Sacram Scripturam ad suos sensus contorquens contra eum sensum, quem tenuit et tenet sancta mater Ecclesia, cujus est judicare de vero sensu et interpretatione Scripturarum sanctarum, aut etiam contra unanimem consensum Patrum ipsam Scripturam interpretari audeat » (sess. IV). Unde Leo XIII (Enc. Provid. Deus) ait: « SS. Patrum quibus post Aposto-

los sancta Ecclesia plantatoribus, rigatoribus, pastoribus, nutritoribus crevit, *summa* auctoritas est quotiescunque testimonium aliquod biblicum ut ad fidei pertinens morumve doctrinam, uno eodemque modo explicant omnes; nam ex ipsa eorum consensione ita ab Apostolis secundum catholicam fidem traditum esse nitide eminet ».

3.º Veteres scriptores Ecclesiastici ex Patribus tanquam ex fonte doctrinam Ecclesiae hauriebant, sicut et ipsa Concilia. Ergo dubitari non potest quod unanimis consensus Sanctorum Patrum praebeat certum et infallibile argumentum in rebus fidei et morum. *Conseq. patet. Prob. antec.* Ait S. Augustinus relatus a Leone XIII (loc. cit.): « Si unaquaque disciplina, quamquam vilis et facilis ut percipi possit, doctorem aut magistrum requirit, quid temerariae superbiae plenius, quam divinorum sacramentorum libros ab interpretibus suis nolle cognoscere? » S. Hieronymus scribit (Ep. ad Gal. c. I, 11, 12): « Doctores Ecclesiae non tam ipsi docent quam in ipsis Deus rector et habitator illorum, qui sibi eos utilia vasa formavit et sancta templa construxit ». Et idem S. Aug. ait (contra Julian. Pelag. lib. II c. XXXVIII): « Qui vero ab unanimi Patrum consensu discedit ab universa Ecclesia discedit ». Patres Chalcedonenses ita loquuntur (Act. I): « Docuerunt enim Patres et in scriptis custodiuntur quae ab eis sunt exposita et *citra ea dicere non possumus* ». Omnia Concilia auctoritate Patrum utuntur et probant ea quae docent.

772. Pro solutione difficultatum. — Pro solutione difficultatum adverte 1.º quod falsum omnino est adserere quod omnes Patres collectim sumpti in fidei aliquo dogmate sive jam definito sive definiendo erraverint: quamvis verum sit quosdam

singillatim in aliquo dogmate erravisse. 2. Ex eo quod singuli Patres errare possint, non sequitur ullo modo quod omnes collectim sumpti in eadem doctrina errare possint. 3.º Ex eo quod Patres non ita exacte locuti fuerint, non sequitur eos errasse, dummodo ex toto contextu appareat quid senserint et recte eos sensisse.

773. Quaestio secunda. — Sed quaenam est auctoritas Sanctorum Patrum si considerentur singillatim, vel, si plures considerentur in his quae doctrinam fidei et morum respiciunt?

774. Advertenda. — Cum Patres etiam singillatim sumpti considerantur ut testes alicujus doctrinae, quam afferunt ut dogma fidei aut ut universaliter in Ecclesia retentam, certum argumentum suppeditant, nam cum Patres essent summopere in doctrina Ecclesiae versati certe ea quae ut dogmata communiter retinebantur agnoscebant. Igitur quaestio nostra respicit ea quae unus aut alter Pater edocet in his quae sunt fidei, ut est privatus interpretes Sacrae Scripturae.

775. Conclusio I. — *Auctoritas unius aut duorum Patrum nonnisi probabile argumentum praebere potest.*

Haec conclusio per se evidens est, non enim Patres dono infallibilitatis praediti fuerunt in Christi Ecclesia (cf. Melch. Can. De locis theol. lib. VII, c. III; et S. Aug. epist. 19 ad Hieron.; et S. Th. I, p. q. 1.^a a. 8 ad 2.^m)

776. Conclusio II. — *Auctoritas etiam plurium Patrum, aliis reclamantibus, nonnisi probabile praebet argumentum, magis vel minus secundum quod aequat aut superat auctoritatem aliorum Patrum qui reclamant, dummodo tamen eorum sententia ab Ecclesia rejecta non fuerit.* — Haec etiam

conclusio evidentissima est; non enim quidam Patres prae coeteris infallibilitatis praerogativa donantur.

777. Conclusio III. — *Patrum sententia quando praecipue plures concordent, nullis Patribus reclamantibus, magni facienda est.*

Prob. Haec conclusio patet ex verbis Leonis XIII dicentis (Enc. cit.): « Eorundem vero Patrum sententia tunc etiam magni aestimanda est, quum hisce de rebus munere doctorum quasi privatim funguntur: quippe quos non modo scientia revelatae doctrinae et multarum notitia rerum ad apostolicos libros cognoscendos utilium valde commendet, verum Deus ipse viros sanctimonia vitae et veritatis studio insignes amplioribus luminis sui praesidiis adiuvet. Quare interpretes suum esse noverit eorum et vestigia *reverenter* persequi et laboribus frui intelligenti delectu ».

778. Corollaria. — I. Auctoritas Patrum non est eadem omnium, sed major vel minor. Haec autem praecipue consideratur ex gradu approbationis Ecclesiae. Approbatio autem Ecclesiae respectu doctrinae alicujus auctoris potest esse 1.º per simplicem permissionem; 2.º per positivam et quasi communem doctrinae in Ecclesia acceptionem ab iis qui doctores dicuntur; 3.º per explicitam commendationem Sanctae Sedis aliquo decreto; 4.º per explicitam declarationem ejusdem Ecclesiae quod doctrina alicujus est omnino catholica, et ideo expers erroris, sive tota (quod non facile contingit), vel quoad partem, puta circa aliquam materiam determinatam.

II. Consensus unanimis Patrum in omni doctrina divinitus inspirata exponenda utpote ad fidem pertinente (cf. n. 716) certum testimonium praebet.

III. Auctoritas Patrum in his quae ad fidem aut ad mores non pertinent argumentum irrefragabile seu certum non praebet. « Sanctorum auctoritas, ait Canus, (De locis theol. lib. VII, c. III) sive paucorum sive plurium, cum ad eas facultates adfertur, quae naturali lumine continentur, certa argumenta non suppeditat, sed tantum pollet quantum ratio naturae consentanea persuaserit ».

IV. Per accidens contingere potest quod auctoritas Patrum, etiam in rebus, quae sub naturali lumine continentur, vim non parvam habeat, quando e. g. constat eos in aliqua scientia esse valde peritos; nam peritis in arte aut scientia standum est, nisi oppositum aliunde constet.

V. Imo ordinarie loquendo valde major est auctoritas Sanctorum Patrum etiam in praedictis rebus, quam auctoritas philosophorum gentilium; nam, ut ait Leo XIII (Encycl. Aeterni Patris) loquens de Ecclesiae Patribus « providentissimus Deus sicut ad Ecclesiae defensionem martyres fortissimos, magnae animae prodigos contra tyrannorum saevitiem excitavit, ita philosophis falsi nominis aut haereticis viros sapientia maximos objecit, qui revelatarum veritatum thesaurum etiam rationis humanae praesidio tuerentur ».

VI. In scientiis quae naturales dicuntur ad quas acquirendas experientia per instrumenta physica requiritur, Sanctorum Patrum auctoritas ordinarie et per se urgenda non est; nam quod S. Hieronymus ait de Sacris Scripturis, optimo jure potest dici de Sanctis Patribus, videlicet: « Multa in Scripturis sacris dicuntur juxta opinionem illius temporis quo gesta referuntur et non juxta quod rei veritas continebat ». (In Jerem. XXVIII, 10).

CAP. XXXVIII.

De auctoritate theologorum

779. Quid intelligatur nomine theologorum. —

Nomine theologorum illi scriptores ecclesiastici intelliguntur qui occupantur in exponenda, declaranda et defendenda modo scientifico et systematico doctrina sacra, idest doctrina tum formaliter, tum virtualiter revelata divinitus. Theologi Patribus successerunt: dividuntur autem in *positivos et scholasticos*. *Scholastici* theologi illi dicuntur qui sacram doctrinam exponunt leges dialectices applicando, idest definiendo, dividendo, exponendo explicite statum quaestionum, et modo syllogistico arguendo. *Theologi positivi* ii dicuntur, qui modo oratorio et uberiori sermone in explicanda et declaranda sacra doctrina procedunt.

780. Utilitas theologiae scholasticae. —

Utilitas theologiae scholasticae manifeste apparet ex eo quod plures Pontifices theologiam scholasticam maxime commendarunt. Pius VI insectationem synodi Pistoriensis in scholasticam damnavit his verbis: (Const. Auct. fidei prob. 70) « Insectatio qua synodus (Pistoriensis) scholasticam exagitat velut eam *quae viam aperuit inveniendis novis et inter se discordantibus systematibus quoad veritatem majoris momenti ac demum adduxit ad probabilismum et laxismum*; quatenus in scholasticam rejicit privatorum vitia, qui abuti eo potuerunt, aut abusi sunt, *falsa, temeraria* in sanctissimos viros et doctores, qui magno catholicae Religionis bono scholasticam excoluere, *injuriosa, favens* infestis in eam

haereticorum conviciis ». Et Pius IX in syllabo sequentem propositionem, quae est 13^a, notavit: « Methodus et principia quibus antiqui doctores scholastici Theologiam excoluerunt temporum nostrorum necessitatibus minime congruunt ». Et Leo XIII summopere scholasticam commendat, etiam verba praedecessoris sui Sixti V afferens (videsis Encycl. Aet. Patris).

781. **Quaestio.** — Nunc proponitur quaestio de theologorum auctoritate. Quenam et quanta auctoritas est theologorum in doctrina fidei?

782. **Advertenda.** — Non loquimur in praesenti de pastoribus Ecclesiae, nam de iis supra locuti sumus, sed exclusive loquimur de scriptoribus, qui doctorum munere funguntur. Theologi, ut doctorum munere funguntur, possunt considerari 1.º ut *testes fidei*; 2.º ut *doctores privati*. Considerantur ut *testes fidei*, cum doctrinam proponunt ut revelatam, vel ut doctrinam Ecclesiae ad fidem aut ad mores pertinentem vel cum eandem Ecclesiae doctrinam explicant; considerantur ut *doctores privati*, cum doctrinam ut proprio ingenio deductam ex principiis naturalibus proponunt, et ideo ut doctrinam privatam.

783. **Conclusio:** — *Unanimis consensus omnium theologorum certum argumentum suppeditat in rebus fidei et morum.*

Adverte verba: *unanimis consensus omnium*: non enim loquimur de minore aut majori parte; item supponimus eos loqui non dubitative, sed firma persuasione et in rebus fidei et morum, non autem in rebus pure philosophicis ad fidem non pertinentibus.

Prob. Si unanimis consensus omnium theologorum argumentum certum non suppeditaret in

rebus fidei et morum, sequeretur quod Ecclesia universa posset errare. Atqui Ecclesia universa in doctrina fidei et morum errare non potest. Ergo unanimitas consensus omnium theologorum in rebus fidei et morum certum argumentum suppeditat. *Prob. maj.* theologi sunt ii qui in Christi Ecclesia munere doctorum funguntur, de quibus scilicet dicitur ab Apostolo quod Deus, seu Christus, *quosdam constituit doctores in consummationem sanctorum in opus ministerii*; et ideo theologis, saltem cum omnes unanimiter sentiunt, adhaerendum est omnino ex Christi voluntate a fidelibus. Ergo si certum argumentum theologi omnes unanimiter sentientes non suppeditarent, quia possent errare, sequeretur quod Ecclesia Christi universa cum eis errare posset.

Confirmatur 1.º Sana ratio dicat esse assentiendum sine timore erroris, in iis quae ad aliquam societatem pertinent, *testibus* quando multi sunt; et inter omnes sunt aptissimi ad testificanda ea quae ad ipsam societatem pertinent quando omnes in eodem testificando conveniunt. Atqui theologi sunt multi testes per totam Ecclesiam sparsi, et inter omnes aptissimi sunt ad testimonium perhibendum circa res fidei et morum. Ergo sana ratio dicat esse omnino adsentendum omnibus theologis unanimiter convenientibus in fidei et morum doctrina testificanda.

Confirmatur 2.º Quaelibet Ecclesia particularis suos theologos sequitur, cum unanimiter docent doctrinam fidei et morum, tanquam organum Ecclesiae, ut patet ex facto. Ergo omnes Ecclesiae, et ideo universa Ecclesia, eandem doctrinam amplectitur et profitetur, si omnes theologi eandem doctrinam proponunt et docent. Ergo si omnes

theologi errant, sequitur quod universa Ecclesia erret.

784. **Observatio.** — Ad unanimem consensum theologorum omnium ut habeatur certum argumentum veritatis, non requiritur quod omnes omnino seu *metaphysice* convenient, sed sufficit quod omnes convenient *moraliter* loquendo. Item datur major et minor gradus certitudinis ex parte adsensus, quatenus sub diversa formula exprimunt doctrinam fidei et morum prout doctrinae oppositum dicunt aut *haereticum*, aut *erroneum*, aut etiam quatenus aliquam doctrinam ut veram solummodo exprimunt.

CAPUT XXXIX.

De ratione naturali

785. **Ratio capitis.** — Distinximus duo media generalia quibus cognoscitur et transmittitur divina revelatio, videlicet rationem naturalem et eos qui veritates a Deo revelatas agnoscunt sive mediate sive immediate (n. 356). Hucusque explicavimus secundum medium, sub quo multa media continentur; igitur remanet explicandum primum medium. Proinde determinandum est quatenam vis insit rationi naturali ad cognoscendas veritates revelatas divinitus. At ratio naturalis potest considerari tripliciter, videlicet: 1.º individualiter prout procedit ex principiis naturaliter notis applicando leges logicae ad veritatem cognoscendam, 2.º prout auctoritati philosophorum immititur utendo eorum studiis, 3.º prout utitur notitiis historicis; igitur vis rationis naturalis sub hoc triplici respectu examinanda breviter est a nobis. In hoc quidem capite

sub primo respectu: in sequentibus autem sub aliis respectibus.

786. Quaestio prima. — Ut vis rationis humanae determinetur quaeritur quid possit ratio humana circa veritates divinitus revelatas. Sed veritates divinitus revelatae in duplici ordine reperiuntur; quaedam enim sunt quae in ordine naturali continentur, et quaedam sunt quae ad ordinem supernaturalem pertinent. Probavimus supra rationem naturalem posse quasdam veritates ordinis naturalis per proprias vires cognoscere, non exclusis quibusdam veritatibus quae ipsum Deum respiciunt (n. 192). Et ipsummet Concilium Vaticanum definivit (Sess. III, c. II, can. I): « Si quis dixerit Deum unum et verum Creatorem et Dominum nostrum per ea quae facta sunt naturali rationis humanae lumine certo cognosci non posse: anathema sit ». Igitur quaestio nostra est de veritatibus ordinis supernaturalis.

787. Distinctio veritatum ordinis supernaturalis. — Veritates ordinis supernaturalis possunt distinguí in praesenti in intelligibiles et in sensibiles: veritates supernaturales intelligibiles solo intellectu percipi possunt et dicuntur supernaturales quoad cognoscibilitatem ut sunt mysterium SS. Trinitatis, possibilitas Incarnationis, praesentia realis D. N. Iesu Christi in SS. Eucharistia etc.; veritates supernaturales sensibiles sunt facta quaedam contingentia quae sola virtute divina fieri possunt; e. g. miracula. Hae veritates dicuntur supernaturales quoad causalitatem seu quoad efficientiam (cf. n. 11); et habent rationem *signi* respectu divinae revelationis.

788. Conclusio I. — *Veritates supernaturales quae sunt facta contingentia habentia rationem*

signi, per rationem naturalem cognosci possunt certissime.

Haec conclusio probatione non indiget post ea quae supra de possibilitate miraculorum (n. 131), et eorum existentia disseruimus (n. 231, 265).

789. Conclusio II. — *Factum divinae revelationis, supposita cognitione miraculorum aut quorundam effectuum supernaturalium certissime per rationem naturalem cognosci potest.*

Haec etiam conclusio probata manet ex iis quae supra disseruimus (n. 271). Sed argumento generali ita probari potest.

Prob. Miracula sunt signa propria divinae revelationis. Atqui rei cujuslibet existentia certe cognosci potest ex ejus proprio signo et ejus propriis effectibus jam praecognitis. Ergo factum divinae revelationis, supposita cognitione miraculorum aut quorundam ejus effectuum supernaturalium, certissime per rationem naturalem cognosci potest. Unde Conc. Vat. (Const. dogm. Dei Filius c. III) ait quod « Ecclesia per se ipsam ob suam nempe admirabilem propagationem, eximiam sanctitatem et inexhaustam in omnibus bonis fecunditatem, ob catholicam unitatem invictamque stabilitatem, magnum quoddam et perpetuum est motivum credibilitatis et divinae suae legationis testimonium irrefragabile. Et Pius IX dicit : « Humana ratio ne in tanti momenti negotio decipiat et erret divinae revelationis factum diligenter inquirat oportet ut certo sibi constet Deum esse locutum ». Et Leo XIII (Encycl. Aet. Patris) ait : « Ratio declarat evangelicam doctrinam mirabilibus quibusdam signis, tamquam certis certae veritatis argumentis vel ab ipsa origine emicuisse ».

790. **Conclusio III.** — *Veritates ordinis supernaturalis intelligibiles per rationem sine divina revelatione cognosci non possunt.*

Prob. Veritates ordinis supernaturalis intelligibiles rationem excedunt. Atqui veritates quae rationem excedunt non possunt cognosci sine divina revelatione. Ergo veritates ordinis supernaturalis intelligibiles per rationem sine divina revelatione cognosci non possunt.

Confirmatur ex Concilio Vaticano dicente (Sess. III, c. IV): « Perpetuus Ecclesiae catholicae consensus tenuit et tenet duplicem esse ordinem cognitionis non solum principio, sed objecto etiam distinctum: principio quidem quia in altero naturali ratione, in altero fide divina cognoscimus; objecto autem, quia praeter ea ad quae naturalis ratio pertingere potest credenda nobis proponuntur mysteria in Deo abscondita, quae nisi revelata divinitus innotescere non possunt ».

791. **Conclusio IV.** — *Divina revelatio certe cognita est motivum sufficiens ad certitudinem gignendam in ratione humana veritatis supernaturalis revelatae.*

Prob. Testimonium certum ejus qui omnia scit et qui mentiri non potest est motivum sufficiens ad gignendam certitudinem in ratione humana objecti cujus est testimonium. Atqui divina revelatio certe cognita respectu alicujus objecti est testimonium certum ejus qui omnia scit et qui mentiri non potest. Ergo divina revelatio certe cognita est motivum sufficiens ad gignendam certitudinem in ratione humana cujuscumque objecti etiam excedentis ipsam rationem et quod dicitur supernaturale. Unde Leo XIII (Encycl. Aet Patris)

ait: « Cum constet ea quae revelatione innotescunt certa veritate pollere, et quae fidei adversantur pariter cum recta ratione pugnare, noverit philosophus catholicus se fidei simul et rationis jura violaturum si conclusionem aliquam amplectatur, quam revelatae doctrinae pugnare intellexerit ». (Cf. S. Th. 2-2 q. 1.^a a. 3.º).

792. Observatio. — Haec tamen cognitio quae habetur per divinam revelationem licet sit certa, non tamen est per demonstrationem habita, quia innititur motivo extrinseco idest auctoritati Dei dicentis, non autem ex principiis intrinsicis rei cognitae est deducta.

793. Quaestio altera. — Nunc inquiritur quomodo intellectus humanus se habeat in adsentiendo iis quae divinitus revelata sunt.

794. Conclusio I. — *Divinitus revelata vera esse credimus non propter intrinsecam rerum veritatem naturali rationis lumine perspectam, sed propter auctoritatem ipsius Dei revelantis, qui nec falli nec fallere potest.*

Prob. Haec conclusio expressis verbis docetur a Concilio Vaticano (Sess. III, c. 3 de fide). Sed ex dictis etiam de facili declaratur. Nam revelata rationem humanam excedunt, imo quemcumque intellectum creatum, si sermo sit de iis quae primo et per se a Deo revelata sunt et quae mysteria dicuntur, et proinde non possunt per lumen naturale intellectus creati videri seu cognosci. Igitur nonnisi per magisterium divinum, idest per divinam auctoritatem hujusmodi veritates nobis revelantem cognosci possunt.

795. Conclusio II. — *Cognitio tamen scientiae et veracitatis divinae non est moliturum sive obje-*

etum formale adsensus nostri, sed est quid praesuppositum.

Prob. Scientia et veracitas Dei sunt aeternae et omnino necessariae in ipso Deo, et ideo connexae cum divina natura ut haec concipi nequeat sine scientia divina et veracitate, cum Deus sit prima et essentialis veritas, prima et essentialis bonitas; ex eo autem quod Deus est prima et essentialis veritas sequitur ipsum falli non posse, ac proinde habere scientiam certissimam omnium omnino cognoscibilium; ex eo vero quod est prima et essentialis bonitas sequitur nullam malitiam, ac proinde nullum mendacium aut fallaciam in eo esse posse, et Deum esse veracem. At ex eo quod est omnisciens et summe verax non sequitur ipsum esse Trinum, incarnatum fuisse etc.; non enim concludi potest recte: Deus est omnisciens et verax. Ergo Deus est Trinus, etc. Adde quod si ex illo assumpto principio praecise deduci posset veritas mysteriorum fidei sequeretur quod per rationem naturalem talia mysteria cognosci possent. Ad assentiendum ergo rebus fidei praeter scientiam et veracitatem Dei requiritur etiam aliquid aliud, nempe divina revelatio sive manifestatio talium mysteriorum. Ex eo enim quod Deus revelat adsensum praebemus. Sed tamen Deo revelanti adsensum non praeberemus nisi nobis constaret ipsum neque falli neque fallere posse, sive ipsum scire ea quae adserit, et esse veracem.

Igitur quia cognitio scientiae et veracitatis divinae non est objectum, formale sive motivum formale quo adsentimus Deo, sequitur esse praesuppositum vel praerequisitum. Et hoc confirmatur ex eo quod cognitio naturalis vel objectum cognitio-

nis naturalis non potest esse norma sive forma et motivum cognitionis supernaturalis qualis est cognitio fidei.

796. Conclusio III. — *Adensus firmus quem Christi fideles praebent veritatibus supernaturalibus ex lumine supernaturali fidei repetitur.*

Prob. ex Concilio Vaticano dicente (loc. cit): « Ratio quidem fide illustrata cum sedulo, pie et sobrie quaerit aliquam, Deo dante, mysteriorum intelligentiam, eamque fructuosissimam assequitur tum ex eorum quae naturaliter cognoscit analogia, tum ex mysteriorum ipsorum nexu inter se et cum fine hominis ultimo, numquam tamen ideo redditur ad ea perspicienda instar veritatum quae proprium ipsius objectum constituunt. Divina enim mysteria suapte natura intellectum creatum sic excedunt ut etiam revelatione tradita et fide suscepta, ipsius tamen fidei velamine contexta et quadam quasi caligine obvoluta maneant, quamdiu in hac mortali vita peregrinamur a Domino, per fidem enim ambulamus et non per speciem ».

2.º Ea quae sunt super naturalia lumen et vim intellectus creati excedunt, etiam supposita divina revelatione, ut patet ex dictis. Atqui intellectus non potest sicut oportet ex suo naturali lumine adsentiri iis quae ejus vim et ejus lumen excedunt. Ergo Christi fideles veritatibus divinitus revelatis non adsentiunt sicut oportet nisi ex lumine seu ex virtute superaddita a Deo quod lumen dicitur lumen fidei.

797. Observatio. — Concedimus tamen intellectum creatum posse adsentire (non tamen sicut oportet) veritatibus a Deo revelatis ex motivis extrinsecis sine lumine fidei interiori ut docet S. Thomas (2-2. q. V. a. 2).

798. **Quaestio tertia.** — Tertio quaeritur quomodo apologista procedere debeat contra impugnantes veritates ordinis supernaturalis an demonstrando vel defendendo.

799. **Errorres.** — Inter antiquos Scotus Erigena (+ 883?) (De divisione naturae lib. III, c. I) docet homines quosdam « altissima divinae theoriae $\pi\rho\tau\alpha$ idest gradus superare ac sine ullo errore apertissimae veritatis speciem nulla caligine obsitente intueri ». Alii docuerunt hominem per rationem naturalem posse pertingere ad intelligendum mysterium SS. Trinitatis. Ita videtur sensisse Abaelardus (+ 1142). (Introduc. ad theol. lib. II). Raymondus Lullus docuit omnes articulos fidei probari per rationes necessarias et demonstrativas. Et Rosmini putavit saltem indirecte ex natura $\tau\omega$ esse initialis posse demonstrari mysterium SS. Trinitatis. Jacobus Frohcharumer (Introduc. in Philosophiam, de libertate scientiae) docet: « Omnia indiscriminatim christianae religionis dogmata esse objectum naturalis scientiae seu philosophiae et humanam rationem historice tantum excultam, modo haec dogmata ipsi rationi tamquam objectum proposita fuerint, posse ex suis naturalibus viribus et principio ad veram de omnibus etiam reconditionibus dogmatibus scientiam pervenire » (Litt. Pii IX ad Archiep. Monacensem et Frisingensem 11 die. 1862).

800. **Conclusio I.** — *Apologista non debet procedere ad probanda mysteria fidei ex principiis rationis ea demonstrare intendendo.*

Prob. Qui procedit ad probanda mysteria fidei ex principiis rationis, exclusa auctoritate competentis, ea demonstrare intendendo facto ipso negat ipsamet mysteria, seu negat mysteria esse verita-

tes ordinis supernaturalis. Atqui apologista neque dictis neque factis negare debet veritates ordinis supernaturalis. Ergo apologista fidei non debet procedere ad probanda mysteria ex principiis rationis ea demonstrare intendendo (cf. n. 790).

2.º Apologista taliter procedens fidei derogat. Ergo ex principiis naturalibus, procedere apologista non debet, demonstrare res fidei intendens, *Conseq.* patet. *Prob. antec.* ex S. Thoma dicente: « Qui autem probare nititur Trinitatem personarum (in divinis) naturali ratione, fidei dupliciter derogat. Primo quidem quantum ad dignitatem ipsius fidei quae est ut sit de rebus invisibilibus, quae rationem humanam excedunt: unde Apost. dicit ad Haeb. 11 quod *fides est de non apparentibus*. Et Corinth. 2: *Sapientiam loquimur inter perfectos: sapientiam vero non hujus saeculi, neque principum hujus saeculi: sed loquimur Dei sapientiam in mysterio quae abscondita est*. 2.º Quantum ad utilitatem trahendi alios ad fidem. Cum enim aliquis ad probandam fidem inducit rationes quae non sunt cogentes cedit in irrisionem infidelium. Credunt enim quod hujusmodi rationibus innitamur et propter eas credamus ».

801. **Conclusio II.** — *Potest Apologista procedere ex auctoritate contra illos impugnantes qui auctoritatem suscipiunt.*

Prob. Si ille qui veritatem supernaturalem impugnat admittat auctoritatem, haec auctoritas poterit optime deservire ad ipsum convincendum. Auctoritas enim eo ipso quo conditionibus requisitis est praedita, quae sunt scientia et veracitas, est criterium, quo potest verum a falso discerni. Sed cum auctoritas quae est motivum ad adsentiendum possit esse multiplex et quidam uni, quidam alteri aucto

ritati fidem praestare soleant (ut contingit in infidelibus) ideo diversa auctoritate utendum est pro diversitate impugnantium. Apposite S. Thomas (quodl. 4, quaest. 9. a 18): « In... disputatione theologica maxime utendum est auctoritatibus quas recipiunt illi cum quibus disputatur: puta si cum Iudaeis disputatur oportet inducere auctoritates veteris testamenti: si cum Manichaeis qui vetus testamentum, respuunt oportet uti solum auctoritatibus novi testamenti: si autem cum Schismaticis qui recipiunt vetus et novum testamentum non autem doctrinam SS. nostrorum sicut Graeci, oportet cum eis disputare ex auctoritatibus novi vel veteris testamenti et illorum doctorum quos ipsi recipiunt ».

802. **Conclusio III.** — *Si autem nullam auctoritatem recipiunt oportet ad rationes naturales confugere, non quidem ad veritates supernaturales fidei, sed ad ea quae sunt praeambula fidei demonstranda.* (Cf. S. Thom. loc. prox. cit. et in Boet. de Trin. q. 2. a. 3).

Declaratur: Veritates ordinis supernaturalis demonstrari non possunt per principia rationis per se nota, ac proinde nonnisi per auctoritatem earum existentia potest nobis notificari; sed quia ea quae sunt praeambula fidei puta Deum esse, Deum esse unum per rationem naturalem ostendi possunt, ideo in his potest optime Apologista ad rationem confugere, tam contra eos qui auctoritatem suscipiunt, quam contra eos qui auctoritatem suscipere nolunt.

Potest etiam per historiam procedere ad convincendos impugnantes divinam revelationem; ostendendo e. g. historice factam fuisse divinam revelationem hominibus (cf. n. 271), fuisse facta quaedam

imo multa miracula in confirmationem divinae revelationis et doctrinae quae a catholicis retinetur ut divinitus revelata etc. — Haec in genere. Sed et quaedam in specie etiam determinari possunt per criteria historica puta Christum esse verum Deum. Ipse enim, ut patet ex diversis testimoniis, confessus est pluries esse verum Deum, suamque adsertionem miraculis comprobavit, ut suo loco diximus. Quia tamen historica certitudo non cogit ad adsensum cum non pariat evidentiam rei intrinsecam; et ipsa veritas ad quam pertingere intendimus summopere adversetur passionibus, ideo parum proficit Apologista contra eos qui rationalismo addicti veritates ordinis supernaturalis inficiantur. Tamen sufficienter proficit in hoc quod ipsos redarguit ad silentium reducendo et sic impedit ne eorum falsa doctrina nimis propagetur fideles pervertendo.

803. **Conclusio IV.** — *Veritates ordinis supernaturalis licet demonstrari non possint, possunt tamen, posita earum revelatione declarari per aliquas similitudines rerum naturalium.*

Declaratur: Licet ea quae rationem excedunt ordinis supernaturalis non convenient univoce cum rebus naturalibus, conveniunt tamen secundum quamdam analogiam. Analogia autem quamdam similitudinem et proportionalitatem importat, ac proinde res supernaturales possunt per quasdam analogicas similitudines desumptas a rebus naturalibus declarari. Ad rem S. Thomas: « In sacra doctrina philosophia possumus uti... ad notificandum per aliquas similitudines ea quae sunt fidei, sicut Augustinus in libris de Trinitate utitur multis similitudinibus ex doctrinis philosophicis sumptis ad manifestandam Trinitatem ». (In Boetium de Trin. q. 2. a. 3).

Sed et ipsemet Angelicus non solum ad declarandum mysterium Trinitatis, sed ad omnes veritates divinitus revelatas ordinis supernaturalis utitur similitudinibus rerum naturalium felici successu.

804. Conclusio V. — *Apologista defendendo veritates supernaturales in solvendis rationibus adversariorum praecipue occupari debet.*

Prob. Apologista aut in probanda sua thesi occupari debet aut in solvendis difficultatibus quae contra eam ab adversariis opponuntur aut in utroque. Atqui contra rationalistas non potest apologista occupari in probanda et demonstranda thesi veritatis supernaturalis, e contra potest optimo successu solvere difficultates quae contra thesim quam defendit ab adversariis opponuntur. Ergo in solvendis difficultatibus occupari praecipue debet. — Prima pars minoris patet ex dictis; secunda vero pars sic *prob.*: difficultates quae moventur contra veritates ordinis supernaturalis non possunt esse argumenta insolubilia, nam secus essent demonstrationes, ac proinde conclusiones contra veritates praedictas essent veritates naturales conclusae ex principiis rationis contra veritates ordinis supernaturalis, quae proinde non essent veritates (cf. n. 122), unde non essent veritates sed falsitates (cf. n. 122); et ideo concludimus cum S. Thoma: « Ex quo evidenter colligitur quaecumque argumenta contra fidei documenta proponantur, haec ex principiis naturae inditis per se notis non recte procedere. Unde nec demonstrationis vim habent, sed vel sunt rationes probabiles vel sophisticae; et sic ad ea solvenda locus relinquitur ». (c. g. lib. I, c. VII).

805. Corollarium. — Theologus ergo per rationem naturalem procedere potest 1.º ad proban-

da seu demonstranda ea quae sunt praecambula fidei et veritates ordinis naturalis simpliciter loquendo esse dicuntur; 2.º potest procedere ad probandum factum divinae revelationis sive ex miraculis sive ex aliis effectibus supernaturalibus nobis notis et cum divina revelatione necessario connexis ut sunt prophetiae etc.; 3.º potest procedere ad declarandas veritates ordinis supernaturalis per analogias et similitudines; 4.º potest supposita cognitione quarundam veritatum supernaturalium procedere ad arguendas et probandas ex eis alias veritates ordinis supernaturalis cum jam notis necessario seu logice connexas; 5.º potest procedere ad solvendas rationes quae contra veritates supernaturales opponuntur.

806. **Quaestio quarta.** — Ultima quaestio quae in praesenti capite movetur est de methodo expeditiori ad determinandum in quibus instrumentis sicut in deposito reperiantur veritates divinitus revelatae: et nota quod quaestio praesens ad libros continentes veritates divinitus revelatas restringitur. Igitur quaeritur an sit via expeditior ad determinandum quinam libri sint divinitus inspirati, prius per artem critices determinare quinam homines tales libros, qui inspirati dicuntur conscripserint et inde procedere ad probandum in eis contineri veritates divinitus revelatas, vel sit expeditior et solidior via prius determinare, non curando de auctoribus humanis, in quibus libris contineantur veritates divinitus revelatae.

807. **Conclusio I.** — *Methodus artis critices qua imprimis quaeritur de authentia et integritate librorum sacrorum valde utilis est, non tamen est expeditior et efficacior inter alias methodos ad veritates fidei defendendas.*

Prob. 1.º pars. Methodus artis criticae nova argumenta vere suppeditat theologo seu Apologistae catholico ad veritatem divinae revelationis confirmandam et declarandam. Atqui adferre nova argumenta ad veritatem fidei seu divinae revelationis confirmanda utile est. Ergo methodus artis criticae etc vere utilis est.

2.º Uti hac methodo est uti argumentis ad hominem contra rationalistas. Sed uti argumentis ad hominem contra rationalistas ad fidei veritatem confirmandam utile est. Ergo praedicta methodus utilis est.

Confirmatur: Quia utendo hac methodo variae difficultates solvuntur quae a rationalistis moventur contra fidem et ea quae sunt fidei.

Prob. 2.^a pars: Non est expeditior: haec enim methodus sola non sufficit ad veritatem fidei stabiliendam et confirmandam, nam probata historice authenticitate librorum et eorum integritate, remanet adhuc veritas fidei stabilienda contra rationalistas et confirmanda. Atqui si statim ex motivis credibilitatis procedatur, non expectando ea quae per artem critices statuuntur et probantur, citius veritas fidei stabilitur et confirmatur. Ergo methodus artis critices non est expeditior.

Confirmatur: In hac methodo multa sunt examinanda, nam auctores quibus Deus usus est multi sunt circa quos plurimae moventur quaestiones historicae, ut patet per auctores, qui hac methodo procedunt; et his omnibus examinatis nihil de inspiratione et revelatione veritatum quae in illis libris continentur probatum est; sed adhuc longum iter remanet perficiendum.

Non est efficacior; in hac enim methodo primus gradus et processus, qui proinde uti fundamentalis

consideratur, et in quo omnia alia argumenta postea superstruuntur, eam habet efficaciam, quam ea argumenta habere possunt, quae vi artis criticæ deducuntur, quae efficacia proinde nonnisi humana esse potest, utpote omnino vi humanae rationis innixa et modo humano omnino procedens. Atqui ea quae superstruuntur alicui fundamento et a fundamento dependent nequeunt habere majorem efficaciam et vim quam habeat fundamentum. Ergo haec methodus non est certe efficacior neque ut fundamentalis adhibenda est ad stabiliendam et confirmandam veritatem fidei.

Confirmatur 1.º In hac methodo multae difficultates ut plurimum solvendae occurrunt cujus solutio difficillima est, ut patet ex experientia, multa remanent incerta et insoluta, diversae lacunae etc. Atqui haec omnia licet nihil omnino contra fidei veritatem probent, tamen non conferunt certe ad stabiliendam et probandam veritatem fidei. Ergo haec methodus neque expeditior neque efficacior est.

Confirmatur 2.º Quia ad solvendas multas difficultates, quas artem criticæ adhibentes inveniunt, oporteret cognoscere satis plene tempora et scriptores et modos quibus libri componebantur. Neque hoc sufficit; nam licet Deus temporibus et personis aptetur, cum veritates inspirat, tamen quia ipse est principalis et verus auctor eorum quae in libris praedictis continentur potest etiam quaedam quae sunt sibi propria quae tempora et modum scriptoris humani transcendunt, immiscere: imo multa, quae rationem humanam excedunt, scimus Deum immiscuisse; neque primarius ejus intentus esse potest quod ille quo veluti instrumento utitur semper innotescat.

808. **Conclusio III.** — *Methodus expeditior ad veritatem fidei stabiliendam et probandam illa est quae procedit immediate ex motivis credibilitatis.* — (Quaenam sint motiva credibilitatis supra explicavimus (n. 218 et seq.).

Prob. Apostoli non per artem criticam processerunt ad veritatem fidei propagandam, sed per motiva credibilitatis. Ergo haec methodus est omnino adhibenda: ita etiam processerunt S. Patres, ita procedunt missionarii, ita semper processit Ecclesia.

2.º Motiva credibilitatis vim habent non naturalem, sed divinam: sunt enim miracula, prophetiae, sanctitas vitae, testimonia invictissima plurimorum martyrum, propagatio fidei Christianae in ingentem multitudinem, honestas morum, sanctitas doctrinae firmatas Ecclesiae etc. Atqui non sunt adhibenda motiva quae habent vim ordinariam et naturalem, sed extraordinariam et divinam. Ergo hac methodo utendum est omnino.

Dices: rationalistae motiva credibilitatis rejiciunt et arte critices utuntur ad impugnandam divinam revelationem. Ergo methodus artis critices est unica via ad revinciendos rationalistas.

Resp. negando consequentiam. Nam si rationalistae motivis credibilitatis non revincuntur quamvis evidentissimis, omnibus manifestis et invictissimis, quomodo quaeso revinci poterunt per methodum artis critices per argumenta historica? Ad summum revinci poterunt quoad difficultates quasdam quas ipsi ex historia opponunt. Sed quia multa per artem critices definiri non possunt, sed historice semper obscura remanebunt, ideo omnino impossibile est rationalistas revincere per argumenta artis critices ex hoc ipso quod rationalistae motivis

credibilitatis resistunt. Mos rationalistarum est arguere ex obscuris ad neganda ea quae clara et evidētia sunt (cf. n. 23), et ideo non est mirum si a priori rejiciant motiva evidētissima credibilitatis et exclusive per artem criticē ad determinandos auctores humanos sacrorum librorum nos provocent ut his auctoribus in dubium versis inter fabulas amendant ea quae in sacris libris continentur. Nos ergo cauti omnino esse debemus semper insistentes in motivis credibilitatis et praecipue in motivo generali quod est persuasio firmissima fidelium qui Ecclesiam constituunt, quae per se est argumentum irrefragabile suae divinae missionis ut dicit Concilium Vaticanum (cf. n. 789). Hoc enim testimonium licet pervicaciter a rationalistis possit negari, nullo tamen modo labefactari potest. Sed et hoc etiam observatione est dignum quod etsi rationalistae per artem criticam revincerentur ad authenticitatem admittendam omnium librorum sacrorum, non tamen illi quum nunc motiva credibilitatis parvi aut nihili faciant cederent.

CAPUT XL.

De philosophorum auctoritate

809. Auctoritas philosophorum directe et indirecte consideratur. — Auctoritas philosophorum respectu eorum quae sunt fidei dupliciter considerari potest: *directe* et *indirecte*. *Directe* consideratur cum affertur ad ea quae sunt fidei probanda; *indirecte* consideratur cum ex philosophorum doctrinis ea quae sunt fidei declarantur et explican-

tur, non quidem per modum demonstrationis, sed per similitudines et analogias, et argumenta seu difficultates ex philosophia adductae solvuntur.

810. **Quaestio.** — Igitur quaeritur qualis et quanta sit vis auctoritatis philosophorum in iis quae sunt fidei et morum divinitus revelatis conservandis et propagandis.

811. **Conclusio I.** — *Auctoritas philosophorum directe nullam vim habet ad conservanda et propaganda divinitus revelata rationem excedentia.*

Prob. Auctoritas philosophorum directe consideratur circa ea quae sunt fidei et morum, cum affertur ad ea probanda, et ideo tanta est vis huiusmodi auctoritatis quanta est vis probationis. Atqui auctoritas philosophorum nullam vim probationis habet circa ea quae rationem excedunt. Ergo auctoritas philosophorum nullam vim habet ad conservanda et propaganda divinitus revelata rationem excedentia. *Prob. minor.* Auctoritas philosophorum in quantum habet vim probationis in quantum philosophi supponuntur procedere per principia rationis et per ea quae sunt per se evidentia et nota ad statuenda ea quae asserunt. Atqui ad ea statuenda quae rationem excedunt non sufficiunt principia rationis et ea quae sunt per se nota. Ergo auctoritas philosophorum nullam vim probationis habet circa ea quae rationem excedunt.

812. **Conclusio II.** — *Auctoritas philosophorum indirecte vim aliquam habere potest ad conservanda et propaganda ea divinitus revelata, quae rationem excedunt.*

Prob. Auctoritas peritorum in aliqua arte vel scientia tunc indirectam vim habere recte censeatur ad conservanda in genere humano et propaganda ea quae sunt divinitus revelata rationem

excedentia, cum ex iis quae sunt propria illius artis vel scientiae adsumi possunt variae analogiae et similitudines ad haec declaranda, aliququaliter explicanda et ad solvendas difficultates quae ex eadem arte vel scientia adsumuntur contra ea. Atqui ex philosophia adsumi possunt variae analogiae et similitudines ad declaranda, aliququaliter explicanda revelata divinitus rationem excedentia et ad solvendas difficultates quae ex philosophia seu ex philosophorum doctrinis adsumuntur contra eadem. Ergo auctoritas philosophorum indirecte vim aliquam habere potest ad conservanda et propaganda ea quae divinitus revelata sunt rationem excedentia.

Confirmatur utraque conclusio verbis Sancti Thomae (in Boet. de Trin. q. II, a. III), dicentis: « Quamvis autem naturale lumen mentis humanae sit insufficiens ad manifestationem eorum quae per fidem manifestantur, tamen impossibile est quod ea quae per fidem nobis traduntur divinitus sint contraria his quae per naturam nobis sunt indita; oporteret enim alterum esse falsum; et cum utrumque sit nobis a Deo, Deus esset nobis auctor falsitatis; quod est impossibile. Sed magis cum in imperfectis inveniatur aliqua imitatio perfectorum, quam vis imperfecta, in his quae per naturalem rationem cognoscuntur sunt quaedam similitudines eorum quae per fidem tradita sunt. Sicut autem sacra doctrina fundatur super lumen fidei ita philosophia super lumen naturale rationis. Unde impossibile est quod ea quae sunt philosophiae sint contraria iis quae sunt fidei, sed deficiunt ab eis, continent tamen quasdam similitudines eorum et quaedam ad ea praeambula sicut natura praeambula est ad gratiam. Inquantum sacra doctrina utitur phy-

sicis documentis propter se, non recipit ea propter auctoritatem dicentium, sed propter rationem dictorum, unde bene dicta recipit et alia respuit. Sed quando utitur eis propter aliquos errores refellendos utitur eis inquantum sunt in auctoritate aliis qui refelluntur, quia testimonium adversarii efficacius est. ».

813. Conclusio III. — *Ad conservanda et propaganda ea revelata quae per rationem naturalem demonstrari possunt auctoritas philosophorum vim habet directe.*

Adverte quod sensus conclusionis non est quod auctoritas philosophorum directe habeat vim conservandi et propagandi veritates divinitus revelatas formaliter ut revelatas, sed simpliciter ut veras.

Prob. Auctoritas peritorum in aliqua arte vel scientia directe vim aliquam habet conservandi et propagandi eas veritates quae ad talem artem vel scientiam pertinent et certe possunt cognosci. At qui eae veritates divinitus revelatae quae rationem non excedunt possunt per philosophiam cognosci sicut animae immortalitas, et quaedam quae ad bonos mores pertinent. Ergo auctoritas peritorum in philosophia seu auctoritas philosophorum directe vim aliquam habet ad conservanda et propaganda ea divinitus revelata quae rationem humanam non excedunt seu quae per rationem humanam demonstrari possunt.

Confirmatur 1.º ex Apostolo Paulo auctoritate philosophorum utente, nam (I Corinth. VI, 33) affert verba Menandri dicentis: « Corrumunt bonos mores colloquia mala ». Et (Act. VII, 28) affert verba Arati dicens: « Sicut et quidam vestrorum poetarum dixerunt: ipsius (scilicet Dei) enim et genus sumus ».

Confirmatur 2.º ex eo quod S. Patres auctoritatibus philosophorum saepe usi sunt, ut patet legentibus eorum opera: unde S. Hieronymus (in epist. ad Magnum urbis Romae oratorem) enumeratis pluribus Scripturae doctoribus ut Basilio, Gregorio, etc. subjungit: « Qui omnes intantum philosophorum doctrinis atque sententiis suos resperserunt libros ut nescias quid in eis primum mirari debeas: utrum eruditionem saeculi, vel scientiam Scripturarum ». (S. Thom. loc. cit. ar. III, sed contra, Item).

814. Observationes I. - « Sacra doctrina, ut ex dictis patere potest, utitur auctoritatibus philosophorum, ubi per rationem naturalem veritatem cognoscere potuerunt, quasi extraneis argumentis et probabilibus ». (S. Thom. 1.^a p. q. I. a. 8). Imo per accidens contingere potest quod auctoritas philosophorum certum argumentum praebeat cum scilicet omnes philosophi conveniunt; quod tamen admodum difficile est.

II. Quidam philosophi majorem auctoritatem habent quam alii sicut Aristoteles et Plato, inter ethnicos.

CAPUT XLI.

De auctoritate humanae historiae

815. Divisio historiae. — Historia dividitur in divinam et humanam. Haec divisio attenditur ex parte auctoris, ita scilicet ut dicatur historia divina, quae Deum habet auctorem, ea vero quae ab homine originem habet dicatur humana. Historia divina communius dicitur *sacra* et in Sacra Scriptura et in traditione continetur. Historia humana

alia *Ecclesiastica* dicitur, alia *Profana*. Historia Ecclesiastica est quae principaliter ad res pertinentes ad ordinem spirituales tradendas ordinatur. Quae vero ad res pertinentes ad ordinem temporalem primario ordinatur narrandas, historia *profana* nuncupatur. Ecclesiastica historia considerari potest sub multiplici ratione idest prout respicit *Romanos Pontifices, Concilia, SS. Patres, dogmata et Sanctos*. Et ita varias partitiones subire potest.

816. **Quaestio.** — Quaestio quae impraesenti movetur non respicit historiam divinam, nam historia divina continetur in Sacra Scriptura et Traditione, de quibus jam diximus; sed respicit historiam humanam. Unde quaeritur de utilitate, vel etiam de necessitate historiae humanae.

817. **Fontes historiae indigitantur.** — Sed utile est antequam respondeatur quaestioni fontes praecipuos humanae historiae indigitare. Generales fontes historiae humanae tres adsignantur, ad quos alii reduci commode possunt, videlecit 1.º Documenta scripta, 2.º Monumenta, 3.º Traditio oralis. Hi fontes generales communes sunt cuicumque historiae.

818. **Fontes proprii et particulares historiae Ecclesiasticae sub primo fonte generali contenti.** — Sed praeter fontes generales et communes recensere oportet fontes proprios historiae Ecclesiasticae, quorum praecipui sunt 1.º Decreta Summorum Pontificum, 2.º Acta conciliorum, 3.º Episcoporum litterae, 4.º libri lithurgici, 5.º Ordinum religiosorum statuta. Hi fontes sub primo fonte universali comprehenduntur.

819. **Fontes proprii particulares historiae Ecclesiasticae sub secundo fonte generali contenti.** —

Scientia monumentorum veterum, nomine monumentorum extenso ad inscriptiones et numismata, dicitur a recentioribus *Archeologia* quae dividitur in biblicam, Christianam et profanam. Nos agentes de secundo fonte generali et communi historiae ad monumenta Christiana sermonem restringimus, ac proinde sub secundo fonte nonnisi monumenta Christiana recensemus.

Igitur imprimis tanquam fontes proprii et particulares historiae, recensenda sunt monumenta antiquissima proprie dicta; et sunt: *Catacumbae* (coemeteria subterranea) tum Romanae, tum Neapolitanae, tum Syracusanae; 2.º *Picturae* contentae vel in parietibus *catacubarum*, aut in operibus musivis etc. 3. *Sculpturae* sarcophagorum quos tum in Italia tum in Gallia, sicut etiam in Hispania et Africa reperiri ferunt ad saeculum quartum pertinentes.

2.º Inter monumenta improprie dicta recenseri possunt *Inscriptiones*, praecipue in monumentis proprie dictis contentae, et *Numismata*, in quibus simbula continentur vel rerum historicarum vel mysteriorum fidei quam Christiani profitebantur. De his agunt inter alios I. B. de Rossi in operibus: *Roma sotterranea*; et *Inscriptiones christianae urbis Romae septimo saeculo antiquiores*. Et Martigny et Kraus.

820. **Conclusio I.** — *Historia Ecclesiastica quatenus respicit decreta SS. Pontificum, acta conciliorum et ea quae SS. Patres docuerunt est necessaria theologo.*

Prob. Necessarium est theologo cognoscere dogmata omnia et facta dogmatica et ea discernere ab iis quae in Christi Ecclesia tum a Summis Pontificibus, tum a conciliis prolata sunt non ut dogmata,

sed simpliciter ad modum doctrinae, vel opinabilis, a quibusdam doctoribus tantum aut etiam ut certa ab omnibus, retentae. Atqui historia Ecclesiastica sicut exprimitur in conclusione est omnino necessaria ad illa omnia praedicta discernenda. Ergo Historia Ecclesiastica modo praedicto accepta theologo necessaria est. *Maj. patet; minor* probatur ex eo quod nisi cognoscatur historia Ecclesiastica quoad decreta Pontificum et quoad acta conciliorum etc. neque ipsa dogmata, quae a conciliis et Pontificibus declarata sunt, cognoscuntur ut discerni queant ab aliis doctrinis quae non ut dogmata proponuntur.

Confirmatur. Oportet quod theologus ad suas conclusiones eliciendas saepe auctoritatibus Romanorum Pontificum et Conciliorum tum etiam SS. Patrum innitatur. Atqui ad adferendas tales auctoritates necessaria est cognitio historiae, tum decretorum Romanorum Pontificum, tum actionum conciliorum, tum eorum etiam quae SS. Patres docuerunt. Ergo historia ut exprimitur in conclusione est necessaria theologo.

821. Conclusio II. — *Auctoritas humanae historiae etiam simpliciter acceptae theologo summo opere utilis est.*

Prob. Per historiam humanam cognosci possunt 1.º ea quae a genere humano de religione retenta sunt, 2.º cognosci possunt plurima signa divinae revelationis, e. g. cognoscitur persuasio quae fuit in hominibus tum respectu ejusdem revelationis divinae, tum respectu eorum quae a revelatione divina manifestata sunt, 3.º cognosci possunt alia motiva quam plurima credibilitatis; 4.º cognosci possunt haereses seu doctrinae oppositae iis quae a Deo sunt revelata et harum doctrinarum origo etc.

Atqui cognitio horum omnium summopere theologo utilis est. Ergo auctoritas humanae historiae etiam simpliciter acceptae theologo summopere utilis est (cf. n. 202, 271; 305 et seq.)

Confirmatur, ex eo quod rationalistae, haeretici et generatim increduli historia utuntur ad impugnandam divinam revelationem, et hoc praecipue nostris temporibus contingit. Ergo valde utile est theologo cognitio historiae et quidem tum Ecclesiasticae, tum etiam profanae ad adversarios redarguendos. Unde Leo XIII (Epist. de studiis hist.) ait: « Cum hostilia tela... potissimum ab historia peti soleant oportet ut aequis armis congrediatur Ecclesia et qua parte oppugnatur acrius, in ea se se adrefutandos impetus majore opere muniat ». Quae verba ita intelligenda sunt quod artis criticae studia adhibenda sint utpote exhibentia argumenta ad hominem, non ut fundamentalia, quasi scilicet ad examen artis criticae sint revocandae Sacrae Scripturae ea ratione ut praecambolum necessarium et fundamentale ad earum inspirationem probandam. (Cf. n. 807-808).

822. **Observationes.** — I. Notitiae historicae, quae habentur ex monumentis, primo et per se deservire poterunt ad confirmandas veritates divinitus revelatas *aliunde notas*, et ideo praestat ut theologus ad hunc finem eas adferat. Quod quidem quandoque obtineri potest etiam ex monumentis profanis.

II. Quando afferuntur argumenta historica attendendum est maxime ad puritatem fontium, secus nihil probatur; quod prae oculis habendum est etiam cum solvuntur difficultates, an scilicet adversarii arguant ex puritate fontium.

III. Fontes non omnes eandem vim habent, quidam enim probabilitatem, quidam certitudinem: contingere enim potest quod aliqua persona erraverit. Unde si constet aliquod monumentum approbatione Ecclesiae processisse magnam vim habere manifestum est.

IV. Valde difficile est puritatem fontium certe agnoscere; ut plurimum peritissimis in arte criticae historicae reservatur. Maxime attendendum est ad leges quasdam quas compendiatas invenies in Cl. De Groot (Apol. q. XXII) *de historiae humanae auctoritate*.

FINIS

INDEX

Prooemium

1. Ratio hujus tractatus — 2. Divisio praesentis tractatus — 3. Principia ex quibus in nostro tractatu arguimus	Pag. 1
---	--------

PARS PRIMA

De existentia ordinis supernaturalis

PROOEMIUM

4. Ratio et divisio dicendorum in 1. ^a parte — 5. Systematum adversantium ordini supernaturali duo genera — 6. Ordo quo haec systemata examinabimus	» 3
--	-----

CAPUT I.

Notio et divisio Ordinis supernaturalis traditur

7. Ratio capitis — 8. Quid intelligatur nomine natura. — 9. Quid intelligatur nomine ordinis supernaturalis — 10. Discrimen inter naturale, su-

pernaturale et praeter naturale — 11. Supernaturale duplex distinguitur — 12. Supernaturale absolutum et supernaturale relativum. — 13. Supernaturalis quoad cognoscibilitatem duplex consideratio — 14. Supernaturale tum objectivum, potest dividi in supernaturale absolutum et relativum. » 5

CAPUT II.

De transcendentalismo

15. Exponitur doctrina transcendentalismi — 16. Processus Hegelii — 17. Conclusio Hegelii — 18. Transcendentalismus respectu ordinis supernaturalis — 19. *Conclusio* Systema Haegelianum est omnino absurdum et reiiciendum . . . » 10

CAPUT III.

Solvuntur difficultates

20. Obj. I — 21. Obj. II — 22. Obj. III — 23. Radix proxima erroris Hegelii indigitatur — 24. *Conclusio I.* — Unitas objectiva entis non exprimit, seu non importat eandem omnino rationem, sed quamdam diversitatem includit — 25. Corollarium — 26. *Conclusio II.* — Ratio entis in suo conceptu objectivo importat unitatem non ex unitate objecti, quasi objectum vel ens sit unum tantum in natura, sed ex modo concipiendi, qui naturaliter competit intellectui humano — 27. *Conclusio III.* — Ratio unitatis in conceptu objectivo entis provenit ex modo confuso et indeterminato quo ab initio intellectus humanus sibi quasi naturaliter efformat conceptum entis — 28. Corollaria. » 21

CAPUT IV.

De subjectivismo

29. Subjectivismus — 30. Subjectivismus cum ordine supernaturali comparatur — 31. Quaestio — 32. *Conclusio*. — Ratio humana non habet ex se et in se omnia intelligibilia — 42. Corollarium 43. Neokantiani — 44. *Conclusio*. — Facultas intellectiva directa, si est vere directa, falli vel errare non potest. » 29

CAPUT V.

Solvuntur difficultates

45. Obj I — 46. Obj II — 47. Obj III — 48. Obj IV
49. Obj V » 39

CAPUT VI

De systemate materialistico

50. Systema materialisticum — 51. Sensismus — 52. Systema positivisticum — 53. Convenientia horum systematum — 54. *Conclusio*. — Materialismus sive positivismus ordinem supernaturalem negans scientias naturales destruit, et 2º sibi ipse repugnat omnino » 45

CAPUT VII.

De transformismo materialistico seu pantheistico, sive de materialismo prout applicatur ad distinctionem et diversitatem rerum explicandam.

55. Doctrina transformistarum exponitur — 56. *Conclusio*. — Perfectio et diversitas, sive distinctio specierum quae sunt in natura ex sola materia bruta haberi non potest — 56.bis Corollaria . . . » 51

CAPUT VIII.

De distinctione inter sensum et intellectum

57. Ratio Capitis — 58. Sensistarum divisio —
 59. *Conclusio.* — Sensus et intellectus sunt duae
 facultates essentialiter seu substantialiter diffe-
 rentes. » 66

CAPUT IX.

De transformismo prout a quibusdam ponitur

60. Quaestio prima — 61. Advertenda — 62. Pun-
 ctum quaestionis — 63. *Conclusio.* — Nulla vis est
 ad modum legis in materia bruta ut per evolu-
 tionem materia bruta vitam acquirat; et similiter
 in vivente inferioris speciei nulla vis est ad mo-
 dum legis ut perveniat ad statum habendum su-
 perioris speciei — 64. Corollaria — 65. *Conclusio I.*
 — Admissa hypothese quod vita et omnia viven-
 tia sint sive immediate sive mediate ex materia
 bruta, sequitur in mundo unicam esse substantiam,
 alia vero omnia sive individua sive species et ge-
 nera nihil aliud esse quam modificationes quasdam
 unius ejusdemque substantiae — 66. *Conclusio II.*
 — Admissa hypothese quod omnia viventia ex uno
 vivente originem ducant, sequitur quod habetur
 una species viventium tantum, imo unica substan-
 tia vivens et quoad ea omnia quae concipiuntur
 ut diversae species viventium et ut individua di-
 stincta, non sint nisi modificationes accidentales
 unius ejusdemque substantiae — 67. *Conclusio III.*
 — Admissa hypothese quod omnia animalia ex
 uno animali originem ducant, sequitur quod ha-
 betur una species animalium tantum, imo unica
 substantia in animalibus et quod ea omnia quae
 ut diversae et distinctae species animalium con-

ciuntur, non sint nisi modificationes unius ejusdemque substantiae animalis — 68. *Conclusio IV.*

— Admissa hypothese praedicta, sequitur in hominibus esse unicam substantiam; quae vero concipiuntur ut diversa et distincta individua, seu homines non esse nisi varias modificationes unius ejusdemque substantiae — 69. Corollarium . . . » 72

CAPUT X.

De speciebus quae vere et proprie substantialiter differunt et vere sunt species diversae

70. Quaestio — 71. *Conclusio I.* — Species tunc

substantialiter differre dicendae sunt cum distinctivum importat aliquid commune pluribus individuis quod in conceptu individuorum includitur tanquam fundamentum ipsorum, ita ut sine ipso vere individua concipi nequeant — 72. Corollaria

— 73. *Conclusio II.* — Ea individua ad diversas species substantialiter differentes dicenda sunt pertinere, quae et operationibus communibus omnibus individuis inferioris speciei et aliis propriis operationibus superioris ordinis praedita sunt —

74. *Conclusio III.* — Diversae proprietates et diversi characteres convenientes constanter individuis diversarum specierum in iisdem circumstantiis exterioribus positae arguunt diversitatem substantialem specierum — 75. *Conclusio IV.* — Ad

judicandum de constantia legis secundum quam diversae proprietates conveniunt speciebus, quae diversae esse dicuntur, non requiritur indefinitum tempus, neque indefinita experimenta — 76. Corollaria — 27. Consectaria quae sequuntur si conclusiones nunc expositae et probatae reiiciantur

— 78. Monitum » 86

CAPUT XI

Solvuntur difficultates

79. Obj. I. — 80. Obj. II — 81. Obj. III — 82.	
Obj. IV	94

CAPUT XII.

De materia bruta et de speciebus rerum in ordine ad divinam potentiam

83. Quaestio — 84. Advertenda — 85. <i>Conclusio I.</i> — Absolute loquendo Deus posset uti materia bruta sicut causa instrumentali ad inducendam vitam in aliquam materiam seu ad producendam vivens, et specie inferiori ad producendam speciem superiorem — 86. <i>Conclusio II.</i> — Deus non potest uti materia bruta tanquam causa principali, licet secundaria, ad vitam inducendam vel producendam in aliquo subjecto sicut etiam non potest uti re vivente sicut causa principali secundaria ad vitam gradus superioris inducendam in aliquo subjecto — 87. Observatio	» 101
--	-------

CAPUT XIII.

De Ontologismo

88. Ratio capitis — 89. Quid est ontologismus — 90. Triplex ontologismi modus — 91. Prima species ontologismi — 92. <i>Conclusio:</i> Intellectus humanus non intuetur essentiam divinam et multo minus ipsam comprehendit — 93. Secunda species ontologismi — 94. <i>Conclusio:</i> Rationes in mente divina existentes non possunt cognitione intuitiva videri quin ipsa essentia divina videatur — 95. Obj. I — 96. Obj. II — 97. Obj. III — 98. Obj. IV.	» 104
--	-------

CAPUT XIV.

De ontologismo Rosminiano

99. Expositio Ontologismi Rosminiani — 100. *Conclusio I*: Ens initiale Rosminianum est figmentum rationis et absurditas quaedam — 101. *Conclusio II*: Abstractio quae a Rosminio ponitur in intellectu divino est omnino impossibilis et absurda — 102. *Conclusio III*: Doctrina rosminiana ducit ad pantheismum — 103. Forma pantheistica systematis rosminiani — 104. Obj. I — 105. Obj. II. » 114

CAPUT XV.

De perfectione cognitionis

106. Ratio capitis — 107. Ea quae cognitioni praesupponuntur — 108. Medium cognitionis — 109. Intensio et extensio cognitionis — 110. Duplex perfectio in cognitione attenditur — 111. *Conclusio I*: Perfectio cognitionis, si consideretur ex parte objecti cogniti, ex medio attenditur — 112. *Conclusio II*: Perfectio cognitionis: si consideretur ex parte cognoscentis, dependet ex potentia cognoscitiva et ex habitu per se loquendo . . . » 130

CAPUT XVI.

De existentia ordinis supernaturalis ex subjecto

113. *Conclusio*: Ratio humana omnia sensibilia et multo minus intelligibilia non cognoscit, neque cognoscere potest — 114. Obiectio. . . . » 135

CAPUT XVII.

**De existentia veritatum ordinis supernaturalis
ex parte objecti**

115. Ratio capitis — 116. *Conclusio*: Existunt quaedam veritates intelligibiles ad quas cognoscendas intellectus humanus, imo nullus intellectus creatus, naturali virtute pertingere non potest — 117. Obj. I — 118. Obj. II — 119. Obj. III. . . » 142

CAPUT XVIII

**Quomodo se habeant misteria
sive ea quae a Deo revelantur rationem excedentia
cum veritatibus ordinis supernaturalis**

120. Ratio capitis — 121. Punctum quaestionis — 122. *Conclusio*: Misteria sive ea quae a Deo revelantur rationem excedentia, non opponuntur veritatibus naturalibus neque oppositione privativa, neque contraria neque contradictoria — 123. Quaestio altera — 124. Resolutio quaestionis propositae — 125. *Conclusio*: Veritates ordinis supernaturalis excellentiores sunt et nobiliores veritatibus ordinis naturalis » 149

CAPUT XIX.

De miraculis

127. Definitio miraculi — 127. Miraculum non fit praeter ordinem universalem ad quem omnia ordinata sunt — 128. Miraculum est praeter ordinem particularem, non tamen est praeter rationem ordinis — 129. Divisio miraculorum — 130. Quaestio — 131. *Conclusio*: Deus potest miracula operari » 155

CAPUT XX.

Solvuntur difficultates

132. Obj. I — 133. Obj. II — 134. Obj. III —
 135. Obj. IV — 136. Obj. V — 137. Obj. VI —
 138. Obj. VII — 139. Obj. VIII . . . » 163

CAPUT XXI.

Quod solus Deus potest miracula facere

140. Quaestio — 141. Advertenda — 142. *Conclusio I*: Solus Deus potest operari miracula propria virtute, ac proinde nulla virtus est in agente quocumque creato operandi miracula — 143. *Conclusio II*: Creatura potest Deo deservire tanquam instrumentum in opere miraculoso — 144. Pro solutione difficultatum — 145. *Conclusio III*: Angeli sive boni sive etiam mali, idest substantiae intellectivae a corporibus ex sua natura separatae, possunt facere propria virtute quaedam mira praeter ordinem naturae corporalis . . . » 169

CAPUT XXII.

De fine miraculorum proprio

146. Ratio capitis — 147. Finis a Deo intentus in operibus — 148. Quaestio — 149. *Conclusio I*: Finis quem Deus semper in omnibus suis operibus intendit est communicare suam bonitatem — 150. *Conclusio II*: Finis quem Deus principalius intendit in suis operibus est manifestatio suae bonitatis et suae gloriae — 151. *Conclusio III*: Miracula a Deo fiunt ad manifestandam suam bonitatem et gloriam in ordine supernaturali — 152. *Conclusio IV*: Miraculum a Deo fit ad manifestandam gloriam et bonitatem divinam per aliquod

opus, quod habet esse fixum et stabile ejusdem ordinis — 153. *Conclusio V*: Illud fixum et stabile per se existens ad modum legis cui opus miraculosum innititur tanquam fini proximo, non potest esse nisi manifestatio et communicatio bonitatis divinae modo stabili et fixo in ordine supernaturali, idest manifestatio veritatum ordinis supernaturalis et sanctitas a Deo naturae intellectuali participanda » 178

CAPUT XXIII.

De operibus quae fiunt ope magnetismi

154. RATIO capitis — 155. Quid nomine magnetismi intelligatur — 156. Phenomena quaedam mira magnetismi recensentur — 157. Opinio quorundam circa mira quae referuntur magnetismi — 158. Quaestio — 159. Advertenda — 160. *Conclusio I*: Mira opera seu phenomena cognitionis recensita, quae ope magnetismi fieri dicuntur, viribus materiae tribuere est omnino absurdum — 161. *Conclusio II*: Mira opera seu phenomena cognitionis recensita non possunt esse a persona magnetizata — 162. Corollarium 163. Spiritistae — 164. *Conclusio III*: Illa mira quae fiunt in artibus magnetismi aut spiritismi non possunt refundi tanquam in causam, in animam rationalem prout est a corpore separata — 165. *Conclusio IV*: Substantiae spirituales seu intellectivae quae praedictos illos miros effectus producant sunt angeli mali nempe diaboli — 166. *Conclusio* » 183

PARS SECUNDA

De divina revelatione

PROOEMIUM

167. — Ratio et divisio dicendorum in 2.^a parte. » 199

CAPUT I.

De natura et possibilitate divinae revelationis

168. Definitio divinae revelationis — 169. Revelatio perfecta et imperfecta — 170. Revelatio immediata et mediata — 171. Revelatio naturalis et supernaturalis — 172. Quaestio prima — 173. Naturale et supernaturale. — 174. *Conclusio I*: Revelatio divina de qua loquimur supernaturalis est dicenda in se considerata — 175. Revelatio supernaturalis quoad objectum et quoad modum — 176. Quaestio secunda — 177. Advertenda — 178. *Conclusio*: Divina revelatio tum immediata, tum mediata, est possibilis » 200

CAPUT II.

De convenientia divinae revelationis

179. *Conclusio* — 180. Questio — 181. *Conclusio*
Licet fortasse quibusdam hominibus melius esset si ea quae sunt credenda immediate omnibus revelarentur, tamen generi humano et bono universali rerum melius est ut revelatio fiat non omnibus immediate, sed quibusdam immediate, his mediantibus aliis » 211

CAPUT III.

De necessitate divinae revelationis

182. Necessitas revelationis ex duplici capite — 183. Necessitas revelationis ex parte Dei — 184. Necessitas divinae revelationis ex parte hominis — 185. Corollarium — 186. Necessitas divinae revelationis ex parte hominis potest provenire ex triplici capite — 187. *Conclusio I*: Divina revelatio veritatum ordinis naturalis non est necessaria homini, neque ex deficientia medii objectivi, neque ex defectu virtutis intellectivae — 188. *Conclusio II*: Necessitas divinae revelationis, si qua est nonnisi ex circumstantiis in quibus homo reperitur seu ex impedimentis extrinsecis desumi potest, respectu veritatum ordinis naturalis 189. Quaestio prima — 190. Sententiae — 191. *Conclusio I*: Homo potest sine ope revelationis divinae aliquam cognitionem habere per vim naturalem — 192. *Conclusio II*: Homo sine ope divini magisterii potest quasdam veritates, licet paucas, tum ad ordinem moralitatis, tum ad religionem pertinentes cognoscere — 193. Quaestio secunda — 194. Advertenda ante solutionem quaestionis — 195. *Conclusio I*: Homo non potest obtinere finem suum nisi per cognitionem finis et eorum quae sunt media ad finem obtinendum necessaria — 196. Corollarium — 197. *Conclusio II*: Homo non potest Deum perfecte cognoscere et in ipsum tendere sicut in finem sine intima persuasione divinae revelationis ab unico Deo factae — 198. Corollarium — 199. Obj. I 200. Obj. II — 201. Obj. III — 202. *Conclusio II*: Divina revelatio veritatum ordinis naturalis est homini necessaria — 203. Quid possit ratio humana nostris temporibus — 204. Solvuntur difficultates — Obj. I — 205. Obj. II — 206. Obj. III — 207. Obj. IV — 208. Obj. V — 209. Obj. VI. . . .

CAPUT IV.

**De officio inquirendi et suscipiendi
divinam revelationem**

210. Quid nomine infidelitatis intelligitur — 211. Quaestio — 212. Advertenda — 213. *Conclusio*: Infideli summum incumbit officium inquirendi divinam revelationem, imo homo tenetur ex stricto officio naturae suscipere divinam revelationem — 214. Quaestio altera — 215. *Conclusio*: Auctoritas civilis tenetur ex maximo naturae officio suscipere divinam revelationem — 216. Obj. I — 217. Obj. II. 239

CAPUT V.

**De mediis quibus certitudo divinae revelationis
haberi potest**

218. Ratio capitis — 219. Variarum sententiarum adsignantes media seu motiva revelationis divinae — 220. Praedictae sententiae refelluntur — 221. Criteria externa divinae revelationis — 222. Criteria negativa intrinseca adsignantur, quibus dignoscitur doctrinam aliquam non esse divinitus revelatam — 223. Criteria negativa extrinseca ex effectibus propagationis doctrinae, aut ex modo — 224. Criteria positiva intrinseca — 225. Criteria positiva extrinseca ex qualitate praedicantis doctrinam revelatam — 226. Criterium positivum extrinsecum ex effectu praedicationis doctrinae. 250

CAPUT VI.

**De miraculis quatenus sunt media confirmativa
divinae revelationis**

227. Rationalistae — 228. *Conclusio*: Supposita certitudine quod aliquod miraculum factum fuerit ad confirmandum aliquam doctrinam esse divini-

tus revelatam, de revelatione altis doctrinae dubitari non potest — 229. Quaestio — 230. *Conclusio I*: Potest haberi certitudo aliqua miracula in genere fieri et fuisse patrata sine ulla dubitatione si fiant et fuerint facta — 231. *Conclusio II*: Certitudine physica aequivalente aut etiam majore constare potest quaedam, imo plura miracula in genere considerata fuisse patrata — 232. *Conclusio III*: Non solum in genere sed etiam in specie et in singulari vera certitudine constare potest miracula fieri vel facta fuisse — 233. Obj. — 234. *Conclusio*: Certitudo moralis proportionatur veracitati dicentis circa ea in quibus dicens errare non potest — 235. Corollarium — 236. Observatio — 237. Corollaria » 256

CAPUT VII.

De prophetia

238. Significatio hujus nominis prophetia multiplex — 239. Prophetia stricte accepta — 240. Licet prophetia magis proprie accepta se extendere possit ad omnia, tamen proprissime accepta se extendit solum ad futura contingentia — 241. Instinctus propheticus — 242. Modus quo cognitio a Deo prophetis communicatur — 243. Divisio prophetiae » 269

CAPUT VIII.

De cognitione Dei respectu futurorum contingentium

244. Ratio capitis — 245. Futura diversa — 246. Futura necessaria non eodem modo cognoscuntur ac alia futura — 247. Futura quae pendent ab hominum voluntate — 248. Punctum questionis — 249. *Conclusio*. Deus certissime cognoscit futura contingentia » 278

CAPUT IX.

**De concordia praescientiae divinae
cum humana libertate**

250. Proponitur difficultas — 251. Declaratur ipsa ratio vel natura necessitatis in quo consistat — 252. Corollaria — 253. Quid est potentia naturae — 254. Contingentia effectus in natura creata quomodo attenditur — 255. Contingentia effectus in ordinem ad naturam seu causam in sua singularitate consideratam — 256. Potentia divina ut se habet ad utrumque potest participari a natura particulari — 257. Corollaria — 258. Solutio difficultatis 285

CAPUT X.

**De prophetia ut est medium confirmativum
divinae revelationis**

259. *Conclusio*. Nullus intellectus praeter divinum cognoscit cognitione certa et infallibili futura contingentia — 260. Quaestio — 261. *Conclusio*. Prophetia est certissimum credibilitatis motivum ita scilicet ut nullo modo liceat dubitare de veritate eius in cuius confirmationem facta est 262. Obj. 292

CAPUT XI.

**De existentia criteriorum credibilitatis
quae sunt miracula**

263. Quaestio — 264. Advertenda — 265. *Conclusio*. Certissimum est miracula quaedam patrata fuisse — 266. Obj. I — 267. Obj. II — 268. Obj. III 295

CAPUT XII.

De facto seu existentia divinae revelationis

269. Ratio capitis — 270. Duplex consideratio divinae revelationis, et divisio eorum quae dicenda sunt — 271. *Conclusio*. Fuisse factam divinam revelationem certissimum est — 272. Obj. I — 273. Obj. II » 302

CAPUT XIII.

De mediis quibus propagata est divina revelatio

274. Ratio capitis — 275. *Conclusio*. Persuasio apud homines de existentia divinae revelationis per miracula inducta est — 276. Obj. I — 277. Obj. II — 278. Obj. III — 279. Obj. IV . . . » 314

CAPUT XIV.

De conservatione divinae revelationis

280. Quaestio — 281. *Conclusio I*. Veritates divinitus revelatae oportet ut in genere humano in sua puritate conservatae sint — 282. *Conclusio II*: Non solum veritates quae a Deo revelatae sunt conservantur ut veritates sunt, sed cognoscuntur, et ideo conservantur ut divinitus revelatae . . . » 322

CAPUT XV.

De populis penes quos conservetur divina revelatio

283. Quaestio — 284. *Conclusio I*. Non apud omnes populos veritates a Deo revelatae in sua puritate conservatae sunt — 285. *Conclusio II*: Veritates a Deo revelatae in sua puritate conser-

vabantur ante Christum natum apud Judaeos;
 potest Christum natum apud Christianos conser-
 vantur. » 327

CAPUT XVI.

**De libris in quibus apud Judaeos continebatur
 divina revelatio**

286. Ratio capitis — 287. Determinatio dicen-
 dorum in praesenti capite — 288. Libri Judaeo-
 rum — 289. *Conclusio I*: Hi omnes libri valorem
 habent historicum — 290. *Conclusio II*: In libris
 supra recensitis, praecipue in Pentateuco conti-
 nentur veritates divinitus revelatae — 291. *Con-
 conclusio III*: — Omnes adsertiones tum Deum respi-
 cientes, tum officia erga Deum, tum mores huma-
 nae vitae quae in praecitatis libris continentur
 sunt divinitus revelatae — 292. *Conclusio IV*:
 Mira multa quae in praecitatis libris narrantur
 vera sunt dicenda — 293. *Conclusio V*: Omnia
 mira opera quae in praecitatis libris continentur
 vera sunt » 334

CAPUT XVII.

**De libris in quibus apud Christianum populum
 adservatur divina revelatio**

394. Populus israeliticus in praesenti tempore
 — 395. Populus Christianus cum populo Israeli-
 tico comparatur — 296. Quaestio — 297. *Conclu-
 sio I*. Revelatio divina apud Christianos asserva-
 tur in sua puritate in libris tum veteris tum novi
 testamenti protocanonicis — 298. *Conclusio II*:
 Ea quae tum Deum, tum officia religionis, tum
 mores, in dictis libris contenta respiciunt, omnia
 ut divinitus revelata et vera habenda sunt — 299.
 Corollaria — 300. Obj. I — 301. Obj. II — 302.
 Obj. III — 303. Obj. IV — 304. Corollarium . . . » 346

CAPUT VXIII.

**Quaedam afferuntur ex gentilibus
quae divinam revelationem adumbrat et confirmant**

305. Tam Judaei quam gentiles a Deo veritates
receperunt — 306. Comparantur cum doctrinis
gentilium quaedam quae in Veteri Testamento
referuntur — 307. Referuntur quaedam de modo
creationis » 355

CAPUT XIX.

**De facto revelationis seu manifestationis veritatum
ordinis supernaturalis**

308. Quaestio — 309. Advertenda — 310. *Con-*
clusio. Ex Dei providentia et bonitate quaedam
veritates ordinis supernaturalis vere et certissime
revelatae sunt — 311. Obj. I — 312. Obj. II —
313. Obj. III — 314. *Conclusio II*: Veritates ordi-
nis supernaturalis oportet esse conservatas apud
eos apud quos conservata est divina revelatio . . . » 370

CAPUT XX.

De promissione Messiae a Deo facta

315. Ratio capitis — 316. Advertenda — 317.
Quaestio — 318. *Conclusio*. Deus revelavit seu
promisit se missurum Messiam — 319. Obj. . . » 374

CAPUT XXI.

De Jesu Christi existentia admirabili

320. Christi existentia juxta rationalistas — 321.
Objectum religiosum juxta rationalistas — 322.
Duplicem Christum distinguunt — 323 *Conclu-*

<i>sio I: Vere extitit Jesus Christus, a quo religio, quae Christiana dicitur, originem habet et a quo omnes homines qui ad eam pertinent denominantur Christiani</i> — 324. <i>Conclusio II: Christus fuit vir sapientissimus</i> — 325. <i>Conclusio III: Christus honestissimus fuit omnium virtutum praeditus, humilis, patiens, pius, ab omni mendacio et simulatione alienus</i> — 326. <i>Conclusio IV: Vita Christi fuit admirabilis supra quamlibet vitam cujuscunque hominis</i>	382
--	-----

CAPUT XXII.

**De iis quae in veteri testamento de Messia praenuntiata
conveniant Christo**

327. Quaedam eorum referuntur quae de Messia in veteri testamento fuerunt praenuntiata — 328. Tempus Christi designatur — 329. Locus etiam Messiae designatur in libris Veteris Testamenti — 330. Origo speciosissima designatur Messiae in veteri testamento — 331. Mors et passio Messiae in veteri testamento describitur — 332. Praedicatur negatio Messiae et dispersio populi Israelitici — 333. Messiae dominium narratur seu praenuntiatur in veteri testamento et modus propagationis — 334. Ea quae Jesu Christo conveniunt recensentur — 335. <i>Conclusio: Salvator promissus sive Messias non potest esse nisi Dominus Jesus Christus</i>	391
--	-----

CAPUT XXIII.

De miraculis Jesu Christi

336. <i>Conclusio: Christus vere miracula operatus est</i>	399
--	-----

CAPUT XXIV.

De Christi Divinitate

337. Quaestio — 338. *Conclusio I*: Christi divinitas probari potest historice, si historice constet aliquam personam honestissimam, veracem, non illusam Christi divinitatem adseruisse; vel etiam si constet miracula in confirmationem divinitatis Christi facta fuisse — 339. *Conclusio II*: Christi divinitas certissima est — 340. Obj. I — 341. Obj. II — 342. Obj. III — 343. Obj. IV — 344. Quaestio II — 345. *Conclusio I*: Optime ex Christi divinitate nova et distincta argumenta adduci possunt ad probandum factum divinae revelationis, et libros quos ut authenticos christiani habent continere veritates divinitus revelatas — 346. Corollaria.

» 412

CAPUT XXV.

De fine divinae revelationis et de elevatione hominis ad finem supernaturalem

347. Ratio capitis — 348. *Conclusio I*: Finis proximus divinae revelationis consequendus primo est ut homo de Deo recte sentiat, secundo ut debita officia religionis Deo impendat, ultimo ut ipsi Deo perfecte sicut ultimo fini jungatur in altera vita — 349. *Conclusio II*. Deus ex speciali beneficio elevavit hominem ad finem altiorem quam exigit humana natura — 350. *Conclusio III*. Finis ultimus hominis est Deo coniungi per cognitionem perfectam, non quidem ordinis naturalis sed ordinis supernaturalis — 351. Quaestio — 352. *Conclusio I*: Convenientissimum fuit ut homo ad altiorem finem, idest ad Deum perfecte cognoscendum, prout continentur in ipso veritates ordinis supernaturalis, elevaretur — 353. *Conclusio II*: Revelatio veritatum ordinis supernaturalis homini simpliciter necessaria est dicenda.

» 434

PARS TERTIA

De mediis quibus conservantur, transmittuntur
et cognoscuntur veritates divinitus revelatae

PROOEMIUM

354. Desiderium quod in animo consequitur ex
iis quae determinata sunt in praecedentibus —
355. Quid sit observandum — 356. Media generalia
ad quae alia reducuntur, quibus divina revelatio
cognoscitur, conservatur et transmittitur . . . » 439

CAPUT I

**De generalissimo et fundamentali medio
quo conservatur et transmittitur divina revelatio**

357. Revelatio quibusdam tantum facta est imme-
diatè — 358. Quaestio — 359. Advertenda ante
solutionem quaestionis — 360. — Medium propo-
nendi veritates multiplex — 361. Punctum qua-
estionis — 362. *Conclusio I*: Medium generale et
fundamentale proponendi et transmittendi verita-
tes divinitus revelatas sunt fideles — 363. Corol-
laria — 364. *Conclusio II*: Fideles seu Ecclesia
non possunt proponere et transmittere veritates
divinitus revelatas nisi per signa sensibilia — 365.
Corollaria — 366. *Conclusio III*: Non omnes qui
profitentur exterius doctrinam quam praedicant
esse divinitus revelatam fidei criterium constituunt
aut fidem merentur — 367. Corollaria . . . » 441

CAPUT II.

**De fidelibus prout Ecclesiam constituunt
seu de Ecclesia generatim**

368. Ratio capitis et divisio eorum quae dicenda sunt — 369. Notio generica Ecclesiae traditur — 370. Ecclesia secundum triplicem statum consideratur — 371. Ecclesia militans secundum triplicem formam consideratur — 372. Variæ significationes in quibus hoc nomen Ecclesia sumitur in Sacris Scripturis — 373. Unde arguamus ad determinandam existentiam et naturam Ecclesiae — 374. In nostro processu non habetur circulus vitiosus — 375. Arguere jure possumus etiam ex libris veteris testamenti — 376. Variæ definitiones quae de Ecclesia ab haereticis antiquis traduntur — 377. In quo consistat Ecclesia juxta protestantes — 378. Quid sit Ecclesia juxta rationalistas — 379. Protestantes recentiores — 380. Quid doceant catholici circa Ecclesiam » 449

CAPUT III.

De institutione Ecclesiae

381. Ecclesia quoad substantiam seu quoad essentiam et Ecclesia quoad statum seu quoad formam — 382. Quaestio prima — 383. Advertenda ante solutionem questionis — 384. *Conclusio I*: Christus immediate Ecclesiam instituit — 385. Quaeres. » 000

CAPUT IV.

**De fine et necessitate institutionis Ecclesiae
ut est societas**

386. Quaestio — 387. Advertenda — 388. *Conclusio I*: Ultimus finis quem Christus intendit respectu hominis in institutione Ecclesiae fuit hominem

conjungere Deo per cognitionem perfectam in altera vita — 398. *Conclusio II*: Finis quem Christus proxime intendit instituendo Ecclesiam est hominum sanctificatio — 399. Corollaria — 391. *Conclusio III*: In fine Ecclesiae proximo intrinsece et essentialiter continetur cognitio inducenda in homines eorum quae Christus docuit — 392. *Conclusio IV*: Ecclesia quam Christus per seipsum immediate instituit habet veram rationem societatis — 393. Quaestio tertia — 394. Advertenda » 456

CAPUT V.

**De iis quibus Ecclesia Christi constituitur
in sua natura**

395. Ratio capitis — 396. Quaestio — 397. *Conclusio I*: Ecclesia quam immediate Christus instituit non constat elemento duntaxat spirituali in sua essentia spectata — 398. *Conclusio II*: Ecclesia a Christo immediate instituta constat elemento spirituali interiori et elemento sensibili exteriori 399. Corollaria — 400. *Conclusio III*: Ecclesia quam Christus instituit est essentialiter visibilis — 401. Corollarium — 402. Objectio I — 403. Obj. II. — 404. Obj. III — 405. Obj. IV » 471

CAPUT VI.

De membris Ecclesiae

406. Ecclesia Christi est vere corpus morale vel sociale — 407. Quaestio — 408. Quid requiratur ad hoc ut quis possit dici membrum alicuius societatis — 409. Diversa capita in societate — 410. Corollaria — 411. *Conclusio I*: Praedestinati non semper sunt membra Ecclesiae — 412. *Conclusio II*: Ecclesia Christi non constat ex solis praedestinati ad gloriam — 413. *Conclusio III*: Eccle-

sia Christi non ex solis justis constat —	415. —
Advertenda pro solvendis difficultatibus —	416.
Objectio	» 479

CAPUT VII.

**De ordine quem Christus imposuit Ecclesiae
ab eo institutae**

117. Quid doceant Lutherani et Calvinistae circa Ecclesiae ordinem —	418. Quid doceant catholici
419. Quaestio prima —	420. Hyerarchia in Eccle-
sia —	421. <i>Conclusio</i> : Christus veram contulit
potestatem quibusdam membris Ecclesiae suae	prae ceteris —
422. Pro solutione difficultatum	423. Quaestio secunda —
424. Quid doceant catho-	lici de hyerarchia Ecclesiae —
425. Advertenda —	426. Quid significet apud nos episcopus et presbi-
ter in praesenti —	427. Punctum quaestionis —
428. <i>Conclusio</i> : In Christi Ecclesia ad Hyerarchiam	pertinentes duo sunt coetus ex Christi institutione
quibus Christus non eandem contulit potestatem	— 429. Obj. I —
430. Obj. II.	» 487

CAPUT VIII.

De perfectione Ecclesiae Christi prout est societas

431. Ratio capitis —	432. Quae requirantur ad
societatem habendam —	433. In societate ex fine
dependent tam media quam ipsa auctoritas —	434. Corollaria —
435. Unde desumatur perfectio so-	cietatis —
436. Unde desumatur dependentia so-	cietatis —
437. <i>Conclusio I</i> : Ecclesia est societas	perfecta —
438. Pro solutione difficultatum —	439. Quaestio —
440. Advertenda —	441. Necessitas
medii et necessitas praecepti —	442. Quid doceant
protestantes et rationalistae —	443. <i>Conclusio I</i> :
Ut homo salutem consequatur, necessarium est	

necessitate medii ut pertineat in re ad animam Ecclesiae — 444 *Conclusio II*: Necessarium est necessitate praecepti ut homo pertineat etiam ad corpus Ecclesiae ut salutem consequatur — 445.
Corollaria » 500

CAPUT IX.

De potestate Ecclesiae

446. Errores circa potestatem Ecclesiae — 447.
Duplex potestas a catholicis distinguitur — 448.
Divisio potestatis jurisdictionis — 449. Punctum quaestionis — 450. *Conclusio I*: Ecclesiae competit vere potestas legislativa — 451. *Conclusio II*: Ecclesia pollet potestate judiciaria — 452. *Conclusio III*: Ecclesiae Christi competit etiam potestas coactiva per applicationem poenae spiritualis; tum etiam per applicationem poenae materialis — 453. Obj. I — 454. Obj. II — 455. Obj. III . » 511

CAPUT X.

De forma regiminis Ecclesiae Christi

456. Elementum formale et materiale in societate — 457. Diversa forma regiminis in societate — 458. Quaestio — 459. Errores — 460. Punctum quaestionis — 461. *Conclusio*: Forma regiminis in Ecclesia Christi est monarchica — 462. Quaestio — 463. Forma regiminis constitutionalis monarchici explicatur — 464. Forma regiminis monarchici mixta — 465. Neque forma regiminis constitutionalis neque mixta est monarchica proprie loquendo — 466. Forma regiminis monarchici temperata et absoluta — 467. *Conclusio I*: Forma regiminis a Christo Ecclesiae suae praestituta non est neque monarchia constitutionalis, neque mixta — 468. *Conclusio II*: Forma regiminis quam Chri-

stus Ecclesiae suae praestituit dici potest monarchia absoluta -- 469. Observatio -- 470. Regimen Ecclesiae Christi habet aliquid regiminis aristocratici -- 471. Forma regiminis Ecclesiae Christi habet aliquid etiam formae democraticae -- 472. Corollarium » 521

CAPUT XI.

De relationibus quae extant inter Ecclesiam Christi et statum

473. Ratio capitis -- 474. Quaestio prima -- 475. Sententiae variae adserentium Ecclesiam a statu dependere -- 476. Origo jurisdictionis in rege seu in principe juxta placitum protestantium explicatur -- 477. Quid sentiant Gallicani, Jansenistae, Febroniani et Josephinistae -- 478. *Conclusio I*: Ecclesia Christi a societate civili neque directe neque indirecte dependet sed est ab ea omnino independens -- 479. Corollaria -- 480. Quaestio secunda -- 481. Sententiae -- 482. *Conclusio*: Omnino absurdum est velle separationem societatis civilis et Ecclesiae Christi -- 483. Corollaria -- 484. Pro solutione difficultatum -- 485. Quaestio tertia -- 486. Sententiae -- 487. *Conclusio*: Ecclesia potestate indirecta pollet in ea quae sunt societatis civilis -- 488. Corollaria » 550

CAPUT XII.

De magisterio Ecclesiae

489. Quaestio -- 490. Quid sit magisterium -- 491. Sententiae -- 492. *Conclusio I*: Christus Magisterium in Ecclesia instituit -- 493. Obj. I -- 494. Obj. II -- 495. *Conclusio II*: Magisterium exterius a Christo institutum, est Ecclesiae essentielle » 546

CAPUT XIII.

De indefectibilitate Ecclesiae Christi

496. Ratio capitis — 497. Quid nomine indefectibilitatis intelligatur — 498. Sententiae 499. *Conclusio*: Ecclesia Christi est indefectibilis — 500. Obj. I — 501. Obj. II — 502. Quaestio altera — 503. Sententiae — 504. *Conclusio*: Christi Ecclesia perseverabit eadem in ea forma in qua a Christo fuit constituta » 551

CAPUT XIV.

De infallibilitate Ecclesiae

505. Infallibilitatis notio — 506. Infallibilitas Ecclesiae passiva et activa — 507. Questio — 508. Advertenda — 509. Sententiae — 510. *Conclusio*: Ecclesia 1.º in credendo 2.º in docendo est infallibilis — 511. Observationes » 557

CAPUT XV

De objecto primario infallibilitatis

512. Ratio capitis — 513. Quid doceant protestantes circa infallibilitatem Ecclesiae — 514. Quid doceant catholici 515. *Conclusio I*: Omnia quae sunt divinitus immediate revelata, sive per Christum, sive per apostolos Spiritu Sancto inspirante, sunt objectum infallibilitatis — 516. Corollaria — 517. *Conclusio II*: Omnes veritates, ita connexae cum veritatibus divinitus immediate revelatis ut ex earum negatione sequatur logice negatio veritatum immediate revelatarum, pertinent ad objectum infallibilitatis Ecclesiae — 518. Corollaria — 519 Quaeres » 564

CAPUT XVI.

De quibusdam aliis infallibilitatis obiectis in specie

520. Ratio capitis — 521. Recensentur quae retinentur communiter pertinere ad obiectum infallibilitatis — 522. Quaestio prima — 523. Quid est factum dogmaticum — 524. Punctum questionis — 525. *Conclusio*: Ecclesia in iudicando aliquam doctrinam in libro alicuius auctoris prout ex contextu habetur et quae dicitur sensus obiectivus, errare non potest — 526. Quaestio secunda — 527. Quid sint res disciplinares — 528. Punctum quaestionis — 529. *Conclusio*: Res disciplinares sunt obiectum infallibilitatis — 530. Quaestio tertia — 531. Quid importet canonizatio — 532. Sententiae — 533. *Conclusio*: Ecclesia in canonizatione sanctorum est infallibilis — 534. Advertenda ante solutionem secundi quaesiti 535. *Conclusio*: Ecclesia in approbandis ordinibus religiosis, quoad iudicium doctrinale, errare non potest. . . .

» 573

CAPUT XVII.

De notis Ecclesiae

536. Ratio capitis — 537. Quaestio — 538. *Conclusio*: Ecclesiae Christi quaedam notae conveniunt quibus ipsa exterius manifestatur — 539. Ecclesiae notae juxta protestantes — 540. *Conclusio*: Puri verbi Dei sincera praedicatio et recta sacramentorum administratio non possunt esse notae quibus vera Christi Ecclesia cognoscitur — 541. Ea quae a catholicis ut notae Ecclesiae vere habentur, recensentur

» 583

CAPUT XVIII.

De unitate Ecclesiae

542. Quaestio — 543. In quo attenditur unitas Ecclesiae — 544. Punctum quaestionis — 545. Quoad unitatem fidei duplex sententia — 546. *Conclusio I*: Sententia quae unitatem fidei in articulis fundamentalibus reponit admitti nequit — 547. *Conclusio II*: Ecclesia est una . . . » 585

CAPUT XIX.

De sanctitate Ecclesiae

548. Sanctitatis notio — 549. Sanctitas quomodo possit convenire alicui societati — 550. Sanctitas active et passive — 551. Quaestio — 552. *Conclusio*: Ecclesia Christi sancta est — 553. Corollaria . . . » 591

CAPUT XX.

De catholicitate Ecclesiae

554. Notio catholicitatis — 555. Catholicitas juris et facti — 556. Catholicitas phisica et moralis — 557. Quaestio proponitur — 558. Punctum quaestionis determinatur — 559. Rationalistarum sententiae — 560. *Conclusio*: Ecclesia Christi catholica est de jure quidem physice, de facto autem moraliter — 561. Objectio . . . » 595

CAPUT XXI.

De apostolicitate Ecclesiae Christi

562. Notio apostolicitatis — 563. Corollaria — 564. Definitio apostolicitatis Ecclesiae prout est proprietas traditur — 565. *Conclusio I*: Ecclesia

Christi est apostolica — 566. *Conclusio II*: Apostolicitas Ecclesiae importat continuationem successionis legitimae, publicae et nunquam interruptae pastorum ab apostolis in unitate doctrinae et regiminis — 567. Corollaria » 600

CAPUT XXII.

De vera Christi Ecclesia in concreto

568. Ratio capitis — 569. Sectae quae nomine Christiano donantur — 570. Quaestio solvenda proponitur et determinatur — 571. Varii coetus inter eos qui christiani dicuntur, distingui possunt — 572. Quae supponantur certa — 573. *Conclusio I*: Tres coetus recensiti simul seu collective sumpti, videlicet, Ecclesia Romana, Ecclesia Photiana, Ecclesia Anglicana, unitate Ecclesiae Christi praediti non sunt — 574. *Conclusio II*: In Protestantismo et ideo in Ecclesia anglicana, nota unitatis, qua est praedita vera Christi Ecclesia, non habetur — 575. *Conclusio III*: Ecclesiae Photianae unitas quae competit Ecclesiae Christi non competit — 576. Corollaria — 577. *Conclusio IV*: Ecclesia Romana est una — 578. Obj. — 579. *Conclusio V*: Ecclesia Romana est sancta in doctrina, in sacramentis, in membris in institutis — 580. *Conclusio VI*: Ecclesia Romana est catholica — 581. *Conclusio VII*: Ecclesia Romana Apostolicitate praedita est — 582. *Conclusio VIII*: Ecclesia Romana est vera Ecclesia Christi » 606

CAPUT XXIII.

De vi quam habet Christi Ecclesia in proponendis iis quae sunt divinitus revelata

583. Ratio capitis — 584. Haec tamen media diversimode habent rationem criterii seu medii — 585. Quaestio — 586. Explicatur quid sit regula

-- 587. Regula proxima et remota -- 588. Diver-
sae regulae dantur respectu credentium -- 589.
Punctum quaestionis -- 590. Sententiae -- 591.
Conclusio: Ecclesia per suam doctrinam quam
docet esse divinitus revelatam, est proxima fidei
regula -- 592. Pro solutione difficultatum -- 593.
Quaestio secunda -- 594. Lumen naturale intel-
lectus creati non sufficit ad controversias prae-
dictas dirimendas -- 595. Sententiae protestantium
-- 596. Sententia catholica -- 597, *Conclusio*; Ec-
clesia Christi est iudex controversiarum in his
quae ad fidem et mores pertinent 598. Obj . » 622

CAPUT XXIV.

**De his quae Ecclesia ut credenda proponit
et de his quae iis adversantur**

599. Quaestio prima -- 600. Duplex modus au-
gendi veritates divinitus revelatas seu fidei -- 601.
Punctum quaestionis -- 602. *Conclusio*: Ecclesia
potest declarare definitive quaedam contineri in
deposito fidei ut credenda omnino fide divina quae
prius fide divina non credebantur -- 603. Corol-
laria -- 604. Quaeres -- 605. Censurae recensentur
quibus Ecclesia damnat propositiones quae
ad fidem oppositionem habent -- 606. Censurae
explicantur -- 607. Observatio . . . » 634

CAPUT XXV.

De natura et convocatione conciliorum generalium

608. Ratio capitis -- 609. Quid nomine concilii
intelligatur $\frac{1}{2}$ 610. Species conciliorum -- 611.
Definitio concilii generalis convocati a R. P. --
612. Advertenda -- 613. Quaestio -- 614. *Conclu-*
sio: Solus Romanus Pontifex jus habet convocandi,
praesidendi et confirmandi concilium oecumeni-

cum — 615. Pro solutione difficultatum — 616. Obj. — 617. Quaestio secunda — 618. Advertenda — 619. *Conclusio I*: Episcopi jurisdictione in Ecclesia praediti de jure ad concilium vocandi sunt ut suffragium decisivum habentes seu ut iudices. — 620. *Conclusio II*: Simples sacerdotes non sunt vocandi ad concilium de jure; sunt tamen vocandi ex privilegio si titulo Cardinalatus aut Generalis alicuius ordinis religiosi, vel Abbatis exempti insigniti sunt » 641

CAPUT XXVI.

De vi seu auctoritate et necessitate conciliorum

621. Quaestio prima — 622. De auctoritate conciliorum sententiae — 623. *Conclusio I*: Concilium generale confirmatum a Romano Pontifice errare non potest — 624. Advertenda pro solutione difficultatum — 625. *Conclusio II*: Non omnia quae in conciliis proferuntur, ut de fide et ut certa tenenda sunt — 626. Quaeres — 627. *Conclusio III*: Concilium Generale non confirmatum auctoritate Romani Pontificis errare potest — 628. Corollaria — 629. Quaestio secunda — 630. Quomodo sumitur necessarium in praesenti — 631. *Conclusio I*: Concilia in Christi Ecclesia non sunt necessaria simpliciter loquendo — 632. *Conclusio II*: Quandoque potest esse moralis necessitas, quae est magna utilitas, adunandi et celebrandi concilia — 633. Observatio » 648

CAPUT XXVII.

De auctoritatis seu potestatis primatu quem B. Petrus Apostolus a Christo accepit

634. Ratio capitis — 635. Quaestio — 636. Errores — 637. Advertenda — 638. *Conclusio*: Beatus Petrus Apostolus accepit immediate a Christo

Domino primatum jurisdictionis inter omnes Apostolos, seu plenitudinem potestatis in universam Ecclesiam — 639. Pro solutione difficultatum. . . » 670

CAPUT XXVIII.

De permanentia primatus B. Petri in Christi Ecclesia

640. Quaestio — 641. Errores — 642. Doctrina catholicae Ecclesiae — 643. *Conclusio I*: Potestatis primatus quem B. Petrus a Christo accepit in Ecclesia Christi, perdurabit ex Christi institutione usque ad finem saeculi, idest quousque perdurabit Ecclesia — 644. Quaestio secunda — 645. *Conclusio II*: Romanus Pontifex est verus et legitimus successor B. Petri in primatu jurisdictionis — 646. Obj — 647. Quaestio tertia — 648. *Conclusio I*: Primatus ita est adnexus episcopatui Romano ut nulla potestate humana disjungi ab eo possit — 639. Corollarium — 650. Observatio — 651. *Conclusio II*: Probabile est primatum jure seu ex precepto divino annecti episcopatui Romano — 652. Observatio » 683

CAPUT XXIX.

De vi et ratione primatus Romani Pontificis

653. Ratio capitis — 654. Quaestio prima — 655. Advertenda — 656. *Conclusio I*: Potestas Romani Pontificis est plena et absoluta in tota Christi Ecclesia — 657. *Conclusio II*: Auctoritas primatus R. Pontificis est immediate a Christo — 658. Observatio — 659. Corollaria » 686

CAPUT XXX.

**De auctoritate Romani Pontificis
cum auctoritate Concilii comparata**

· 660. Quaestio secunda — 661. Advertenda —
 662. Sententiae — 663. *Conclusio I*: In casu Papae
 dubii quando scilicet plurium, qui in Ecclesia pu-
 tantur esse Pontifices incertum est quinam sit
 verus Pontifex, jus est Concilio determinandi ve-
 rum et certum Pontificem; unde Papae dubii te-
 nentur obedire Concilio — 644. *Conclusio II*: Ro-
 manus Pontifex coetui episcoporum seu Concilio
 generali non subiicitur — 665. Quaeres — 666.
Conclusio: Auctoritas Concilii generalis confirmati
 a R. Pontifice non est major formaliter et inten-
 sive quam sit auctoritas R. Pontificis — 667. Co-
 rollaria — 668. Obj. I — 669. Obj. II — 670. Obj. III
 — 671. Quaestio tertia — 672. Quid Richeriani et
 Febroniani sentiant de auctoritate R. Pontificis
 — 673. *Conclusio*: Potestas R. Pontificis est ordi-
 naria et immediata in omnes ecclesias partiales
 — 674. Obj — 675. Quaeres — 676. Quaestio quarta
 — 677. Distinguenda in potestate jurisdictionis
 — 678. Punctum quaestionis — 679. Responsio ad
 propositam quaestionem — 680. Corollarium . » 700

CAPUT XXXI.

De infallibilitate Romani Pontificis

681. Ratio capitis — 682. Notio infallibilitatis
 — 683. Infallibilitas dupliciter potest competere
 alicui — 684. Punctum quaestionis — 685. Osore
 infallibilitatis Pontificiae — 686. *Conclusio*: Roma-
 nus Pontifex cum ex cathedra loquitur infallibi-
 litate praeditus est — 687. Corollaria — 688. Pro
 solutione difficultatum » 709

CAPUT XXXII.

De libris divinitus inspiratis seu de Sacra Scriptura

689. Ratio capitis — 690. Notio inspirationis — 691. Inspiratio seu instinctus divinus — 692. Definitio inspirationis divinae — 693. Corollarium — 694. Inspiratio perfecta et inspiratio imperfecta — 695. Major explicatio inspirationis imperfectae 696. Inspiratio perfecta — 697. Lumen supernaturale in inspiratione — 698. Quaestio — 699. Advertenda — 700. Homo sub inspiratione divina non est instrumentum inanime — 701. *Conclusio* : Sunt quidam libri qui fuerunt scripti sub divina inspiratione — 702. *Conclusio II* : Omnes libri qui in Christi Ecclesia sub nomine Sacrae Scripturae recipiuntur, divinitus inspirati dicendi sunt — 703. Recensentur libri qui tanquam divinitus inspirati ab Ecclesia proponuntur — 704. Libri protocanonici et deuterocanonici — 705. Subdivisiones — 706. Pro solutione difficultatum — 707. Quaestio secunda — 708. Distinctio libri canonici et divinitus inspirati — 709. Libri protocanonici et deuterocanonici V. T. ante Christum — 710. Libri protocanonici et deuterocanonici N. T. in Ecclesia 712. Quid sentiant protestantes de huiusmodi libris — 713. *Conclusio* : Non solum libri protocanonici recensiti a Concilio Tridentino ut divinitus inspirati admittendi sunt, sed etiam deuterocanonici. 714. Pro solutione difficultatum. . . » 721

CAPUT XXXIII.

Ad quae se extendat divina inspiratio in libris canonicis

715. Quaestio — 716. Objectum revelationis per se et per accidens — 717. Sententiae — 718. Advertenda — 719. *Conclusio I*. — Nulla est repu-

gnantia quod Deus omnia et singula inspiraverit etiam minima in Sacra Scriptura contenta — 720.

Conclusio II. — Divina inspiratio ad omnia et singula quae in Sacra Scriptura continentur se extendit, idest tam ad sententias quam ad res. — 721.

Objectio. — 722. Quaestio altera — 723. Sententia quorundam recentiorum — 724. Advertenda ante solutionem quaestionis — 725.

Conclusio I. — In Sacris Scripturis nihil falsi esse potest. — 726.

Conclusio II. — Omnia quae in Sacris Scripturis sunt expressa fide supernaturali divina credenda sunt. — 727. Corollaria » 732

CAPUT XXXIV.

De vulgatae versionis authenticitate

728. Lingua in qua hagiographi scripserunt. —

729. Versiones graecae — 730. Versiones latinae

— 731. Versio vulgata. — 732. Quaestio. — 733.

Conclusio: Vulgata versio ut authentica est habenda — 734. Corollarium 735. Observationes . . . » 738

CAPUT XXXV.

De Sacrae Scripturae sensibus

736. Definitio et divisio sensus Sacrae Scripturae

— 737. Sensus litteralis et spiritualis seu mystici

definitio — 738. Sensus litteralis proprius et me-

taphoricus — 739. Sensus spiritualis in moralem,

allegoricum et anagogicum divisio — 740. Quaeres

741. Quaestio — 742. *Conclusio:* Praeter sensum

litteralem in Sacra Scriptura est admittendus sensus

spiritualis — 743. Observationes — 744. Quaestio

secunda — 745. Duplex interpretatio distinguitur

— 746. Errores — 747. *Conclusio:* Ecclesia est legitimus et

authenticus interpret Sacrae Scripturae — 748. Leges quaedam traduntur pro

sensu vero Sacrae Scripturae inveniundo seu in-

telligendo — 749. Pro solvendis difficultatibus — 750. Quaestio tertia — 751. Sententia et praxis protestantismi — 752. Advertenda — 753. *Conclusio*: Ecclesia habet jus prohibendi lectionem Sacrae scripturae in quibusdam circumstantiis, et ejus propagationem — 754. Observatio » 748

CAPUT XXXVI.

De Traditione

755. Ratio capitis — 756. Quid traditionis nomine intelligatur — 757. Definitio traditionis ex parte originis — 758. Divisio traditionis ex parte objecti — 759. Quaestio prima — 760. Haeretici — 761. *Conclusio*: Traditiones extitisse in Christi Ecclesia certissimum est — 762. Pro solutione difficultatum — 763. Quaestio secunda — 764. Advertenda — 765. *Conclusio*. Tanta est efficacia traditionis divinae active acceptae, ut veritates divinitus revelatae potuerint pervenire usque ad nos — 766. Regulae traduntur ad traditiones discernendas — 767. Advertenda circa 3.^m legem » 759

CAPUT XXXVII.

De auctoritate SS. Patrum

768. Quid intelligatur nomine SS. Patrum — 769. Quaestio — 770. Varia consideratio SS. Patrum — 771. Unanimis consensus Patrum in fidei et morum doctrina adserenda argumentum certum et infallibile constituit — 772. Pro solutione difficultatum — 773. Quaestio secunda — 774. Advertenda — 775. *Conclusio I*. Auctoritas unius aut duorum Patrum nonnisi probabile argumentum praebere potest — 776. *Conclusio II*. Auctoritas etiam plurium Patrum, aliis reclamantibus, nonnisi probabile praebet argumentum, magis vel minus, se-

cundum quod aequat aut superat auctoritatem aliorum Patrum qui reclamant, dummodo tamen eorum sententia ab Ecclesia rejecta non fuerit — 777. *Conclusio III.* Patrum sententia quando praecipue plures concordent, nullis Patribus reclamantibus, magni facienda est — 778. Corolloria .

» 765

CAPUT XXXVIII.

De auctoritate theologorum

780. Quid intelligatur nomine theologorum — 781. Utilitas theologiae scholasticae — 779 Quaestio — 782. Advertenda — 783. *Conclusio.* Unanimis consensus omnium theologorum certum argumentum suppeditat in rebus fidei et morum — 784. Observatio

» 769

CAPUT XXXIX.

De ratione naturali

785. Ratio capitis — 786. Quaestio prima — 787. Distinctio veritatum ordinis supernaturalis — 788. *Conclusio I.* Veritates supernaturales quae sunt facta contingentia habentia rationem signi, per rationem naturalem cognosci possunt certissime — 789. *Conclusio II.* Factum divinae revelationis, supposita cognitione miraculorum aut quorundam effectuum supernaturalium certissime per rationem naturalem cognosci potest. — 790. *Conclusio III.* Veritates ordinis supernaturalis intelligibiles per rationem sine divina revelatione cognosci non possunt. — 791. *Conclusio IV.* Divina revelatio certe cognita est motivum sufficiens ad certitudinem gignendam in ratione humana veritatis supernaturalis revelatae — 792. Observatio — 793. Quaestio altera — 794. *Conclusio I.* Divinitus revelata vera esse credimus non propter

intrinsicam rerum veritatem naturali rationis lumine perspectam, sed propter auctoritatem ipsius Dei revelantis, qui nec falli nec fallere potest. — 795. *Conclusio II.* Cognitio tamen scientiae et veritatis divinae non est motivum sive objectum formale adsensus nostri, sed est quid praesuppositum — 796. *Conclusio III.* Adsensus firmus quem Christi fideles praebent veritatibus supernaturalibus ex lumine supernaturali fidei repetitur — 797. Observatio — 798. Quaestio tertia — 799. Errores — 800. *Conclusio I.* Apologista non debet procedere ad probanda mysteria fidei ex principiis rationis ea demonstrare intendendo — 801. *Conclusio II.* Potest apologista procedere ex auctoritate contra illos impugnantes qui auctoritatem recipiunt — 802. *Conclusio III.* Si autem nullam auctoritatem suscipiunt oportet ad rationes naturales confugere, non quidem ad veritates supernaturales fidei, sed ad ea quae sunt praeambula fidei, demonstranda — 803. *Conclusio IV.* Veritates ordinis supernaturalis licet demonstrari non possint, possunt tamen, posita earum revelatione declarari per aliquas similitudines rerum naturalium — 804. *Conclusio V.* Apologista defendendo veritates supernaturales in solvendis rationibus adversariorum praecipue occupari debet — 805. Corollarium — 806. Quaestio quarta. — 807. *Conclusio I.* Methodus criticae qua imprimis quaeritur de autentia et integritate librorum sacrorum valde utilis est, non tamen est expeditior et efficacior inter alios methodos ad veritates fidei defendendas — 808. *Conclusio III.* Methodus expeditior ad veritatem fidei stabiliendam et probandam illa est quae procedit immediate ex motivis credibilitatis.

CAPUT XL.

De philosophorum auctoritate

809. Auctoritas philosophorum directe et indirecte consideratur — 810. Quaestio — 811. *Conclusio I.* Auctoritas philosophorum directe nullam vim habet ad conservanda et propaganda divinitus revelata rationem excedentia — 812. *Conclusio II.* Auctoritas philosophorum indirecte vim aliquam habere potest ad conservanda et propaganda ea divinitus revelata quae rationem excedunt. — 813. *Conclusio III.* Ad conservanda et propaganda ea revelata quae per rationem naturalem demonstrari possunt auctoritas philosophorum vim habet directe — 814. Observationes . . . » 789

CAPUT XLI.

De auctoritate humanae historiae

815. Divisio historiae — 816. Quaestio — 817. Fontes historiae indigitantur — 818. Fontes proprii et particulares historiae Ecclesiasticae sub primo fonte generali contenti — 819. Fontes proprii particulares historiae Ecclesiasticae sub secundo fonte generali contenti — 820. *Conclusio I.* Historia Ecclesiastica quatenus respicit decreta SS. Pontificum acta conciliorum et ea quae SS. Patres docuerunt est necessaria theologo — 821. *Conclusio II.* Auctoritas humanae historiae etiam simpliciter acceptae theologo summopere utilis est — 822. Observationes » 794

ERRATA-CORRIGE

Pag. 147 v. 8 extra	intra
» 434 » 12 (n. 348)	148
» 446 » 23 nequerunt	nèqueunt
» 430 » 15 (n.)	(n. 297)

Lottini, Joannes

239

L57

AUTHOR

Introductio ad Sacram

TITLE

theologiam

GRADUATE THEOLOGICAL UNION LIBRARY
BERKELEY, CA 94709

